

مكتبة دار الفنون
بمصر

رقم
١٠٠٠

الحسن الكمال

في

الحسن الكمال

الحسن الكمال

الحسن الكمال
الحسن الكمال

احقوق طبع و تصنیف و بارہ حقہ و طری

وَقَدْ تَنَزَّلَ الْقُرْآنُ بِالذِّكْرِ الْكَرِيمِ
تَفْسِيرًا

حسن الکلام

بَلَّغُ الْبَشَرِ

لِلشَّيْخِ أَبِي زَكَرِيَّا عَبْدُ السَّلَامِ الرَّسْتَمِي

الجزء التاسع

نهم جزء

دسورة ملک نہ تر سورة الناس پورے

الناشر

جَامِعَةُ عَرَبِيَّةِ إِشَاعَةِ التَّوْحِيدِ وَالسُّنَّةِ

بِدِه بِير-پشاور

علامہ دین کے علوم کا سامان
دینی علمی کتابوں کا عظیم مرکز ٹیکسٹ اسلام پبلیش
حقی کتب خانہ محمد معاذ خان
درس نکالی کیلئے ایک مفید ترین
ٹیکسٹ اسلام پبلیش

فهرست د مضامینو د نهم جلد

نمبر شمار	مضمون	صفحه	نمبر شمار	مضمون	صفحه
۱	ربط د سورة ملك	۱	۱۹	تفسير د غورا	۲۱
۲	د دعوی د دے سورت	۲	۲۰	خلاصه د سورة القلم	۲۲
۳	خلاصه د دے سورت	۳	۲۱	تشریح د قلم او د	۲۳
۴	تفسير	۴	۲۲	هغه شل اقسام	۲۴
۵	تفسير د برکت	۵	۲۳	سوال او جواب په تفسير	۲۵
۶	يَا د الله تعالى	۶	۲۴	د اجر غير ممنون کيس	۲۶
۷	اول سوال او جواب په باره	۷	۲۵	تفسير د المقتون	۲۷
۸	د خلق د موت کيس	۸	۲۶	تفسير د قبيحون	۲۸
۹	دويم سوال په باره د تقديم	۹	۲۷	تفسير د مشاء و سيميم	۲۹
۱۰	د موت کيس	۱۰	۲۸	تفسير د زرينيم	۳۰
۱۱	سوال په باره د ابتلا و کيس	۱۱	۲۹	تفسير د على الحرطوم	۳۱
۱۲	تفسير د تفاوت او جواب	۱۲	۳۰	مثال د اصحاب الجنازة	۳۲
۱۳	سوال په باره د رجوما	۱۳	۳۱	تفسير د ولايت متنون	۳۳
۱۴	للشياطين کيس	۱۴	۳۲	تفسير د الطيريم	۳۴
۱۵	معنی د شهيق	۱۵	۳۳	تفسير د حر و قاديون	۳۵
۱۶	تفسير د تسع او عقول	۱۶	۳۴	تفسير د انا الى ليتا راغبون	۳۶
۱۷	او رد په هغه چاچه د دينه	۱۷	۳۵	دا حال د منع کوو نکود زکوة	۳۷
۱۸	تقليد ثابتي	۱۸	۳۶	د دے په حيلو سره	۳۸
۱۹	تقابل د تخويف او بشارت	۱۹	۳۷	تفسير د ساق	۳۹
۲۰	دلته کيس	۲۰	۳۸	تفسير د يوبعون الى الشجود	۴۰
۲۱	ملادزمه د علم او د خلق	۲۱	۳۹	تفسير د ولا تکلن کصاحب الحوت	۴۱
۲۲	تفسير د من في السماء	۲۲	۴۰	تفسير د اجتناب	۴۲
۲۳	تفسير د اساک د رزق	۲۳	۴۱	تفسير د لير لقوتک	۴۳
۲۴	تفصيل د مثال د ساکينو	۲۴	۴۲	ربط دعوی او خلاصه	۴۴
۲۵	او مسلکونو	۲۵	۴۳	د سورة الحاقة	۴۵

نمبر شمار	مضمون	صفحه	نمبر شمار	مضمون	صفحه
۴۰	وجه د تکرار د الحاقه	۴۷	۴۸	و تولى کښ	۴۸
۴۱	تفسير د القارعه	۴۸	۴۹	سوال او جواب په باره د	۴۹
۴۲	تفسير د حسومه	۴۹	۵۰	المصلين کښ	۵۰
۴۳	تفسير د حاويه	۵۰	۵۱	تفسير د حق معلوم او فرق	۵۱
۴۴	تفسير د الخاطئه	۵۱	۵۲	د ستل او محروم	۵۲
۴۵	د قيامت دري قسمه حالات	۵۲	۵۳	تفسير د وراړ د لک	۵۳
۴۶	اول قسم	۵۳	۵۴	تفسير د امانات	۵۴
۴۷	دويم قسم	۵۴	۵۵	تفسير د عزيزين	۵۵
۴۸	درېم قسم	۵۵	۵۶	جمع د مشارق او مغارب	۵۶
۴۹	لس حالات د نیکانو	۵۶	۵۷	تفسير د نصب	۵۷
۵۰	سوال او جواب د پيا اسلفتم	۵۷	۵۸	ربط، دعوی او خلاصه	۵۸
۵۱	سره	۵۸	۵۹	د سورة نوح	۵۹
۵۲	لس حالات د کافرانو	۵۹	۶۰	سوال و جواب متعلق د	۶۰
۵۳	تفسير د سلسله ذرعه اسعون	۶۰	۶۱	من ذنوبکم سره	۶۱
۵۴	ذرائع	۶۱	۶۲	لفظ د قال خلور کړه	۶۲
۵۵	تفسير د غشايين او د هغه	۶۲	۶۳	فائل د استغفار	۶۳
۵۶	متعلق سوال او جواب	۶۳	۶۴	تفسير د الهوار	۶۴
۵۷	تفسير د اقسام پيا تبصرون	۶۴	۶۵	فرق د نور او سراج	۶۵
۵۸	فرق د شاعر او کا هن	۶۵	۶۶	تفسير د قبا جا	۶۶
۵۹	تفسير د اليمين	۶۶	۶۷	تفصيل په باره د پنځه آلهو	۶۷
۶۰	رد د شبهه د مرزيانو	۶۷	۶۸	کښ	۶۸
۶۱	تفسير د حق اليقين	۶۸	۶۹	روايت د امام بخاري او	۶۹
۶۲	ربط، دعوی او خلاصه	۶۹	۷۰	ابن کثير	۷۰
۶۳	د سورة المعارج	۷۰	۷۱	او تفسير عزيزي	۷۱
۶۴	تفسير د خمسين الف سنة	۷۱	۷۲	ذکر د عذاب قبر	۷۲
۶۵	تفسير د تشوي	۷۲	۷۳	سوال و جواب په باره د	۷۳
۶۶	فرق په مينځ د ادب	۷۳	۷۴	يصلوا عبادك	۷۴

نمبر شمار	مضمون	صفحہ	نمبر شمار	مضمون	صفحہ
۸۱	سوال و جواب غرق داولاد	۹۰	۹۷	تفسیر دالامین ارتضیٰ	۱۱۰
۸۲	ربط، دعویٰ او خلاصہ د	۹۱	۹۸	من رسول	۱۱۱
۸۳	سورہ جن	۹۲	۹۹	تفسیر ددے قول لیعلم	۱۱۲
۸۴	سوال جواب پہ بارہ دواقعہ	۹۳	۱۰۰	ان قد ابلغوا آہ	۱۱۳
۸۵	دجناتو	۹۴	۱۰۱	ربط، دعویٰ او خلاصہ	۱۱۴
۸۶	فائدے دوسی دقصے دجناتو	۹۵	۱۰۲	دسورہ مزمل	۱۱۵
۸۷	معانی دجد	۹۶	۱۰۳	تفسیر دمزمل	۱۱۶
۸۸	عقیدہ دولہ او صاحبہ پہ	۹۷	۱۰۴	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۱۷
۸۹	جناتو کیں	۹۸	۱۰۵	الا قلیلا	۱۱۸
۹۰	واقعات دتعود دالساناتو	۹۹	۱۰۶	پنچہ اقوال پہ درتل القرآن	۱۱۹
۹۱	پہ جناتو سورہ	۱۰۰	۱۰۷	پہ قولہ ثقید کیں اقوال	۱۲۰
۹۲	اختلاف پہ ثبوت دشہار	۱۰۱	۱۰۸	فرق پہ مینہ داشد و طأ	۱۲۱
۹۳	ویشتلو دجناتو مخکین د	۱۰۲	۱۰۹	واقوم قیلہ	۱۲۲
۹۴	نزول دقرآن نہ	۱۰۳	۱۱۰	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۲۳
۹۵	ذکر د ممکنہ لو پہ جناتو کیں	۱۰۴	۱۱۱	تبتل کیں	۱۲۴
۹۶	تفسیر دقسط او دقاسطون	۱۰۵	۱۱۲	تفسیر دان کدینا انکالا	۱۲۵
۹۷	سوال او جواب پہ بارہ د	۱۰۶	۱۱۳	وجہیما کیں	۱۲۶
۹۸	عذاب دجناتو پہ اور سورہ	۱۰۷	۱۱۴	فرق دشاہد او شہید	۱۲۷
۹۹	تفسیر دآن المساجد	۱۰۸	۱۱۵	تفسیر دکیف تتقون یوما	۱۲۸
۱۰۰	لہ فلا تدعوا مع اللہ احدا	۱۰۹	۱۱۶	کیں فرق پہ مینہ دفاقرعو	۱۲۹
۱۰۱	تفسیر دکادوا یکونون علیہ	۱۱۰	۱۱۷	ما تیسر منہ	۱۳۰
۱۰۲	لبد	۱۱۱	۱۱۸	القرآن او فاقرعو ما	۱۳۱
۱۰۳	فرق پہ مینہ دانی دکن	۱۱۲	۱۱۹	تیسر منہ	۱۳۲
۱۰۴	یجیری من اللہ احد	۱۱۳	۱۲۰	ربط، دعویٰ او خلاصہ	۱۳۳
۱۰۵	الا بلاغا کیں درے اقوال	۱۱۴	۱۲۱	دسورہ مداثر	۱۳۴
۱۰۶	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۱۵	۱۲۲	تفسیر دلفظ مداثر	۱۳۵
۱۰۷	ان ادری اقرب	۱۱۶	۱۲۳	تفسیر دثیابک قطھر	۱۳۶

نمبر شمار	مضمون	صفحہ	نمبر شمار	مضمون	صفحہ
۱۱۳	تفسیر د ولاتین تستکثر	۱۲۲	۱۲۸	تفصیل د جمع د قرآن	۱۵۷
۱۱۴	صفات د معاند احوالات	۱۳۳	۱۲۹	تفسیر د بیان د قرآن	۱۵۸
۱۱۵	د ہفتہ پہ وخت د آوریدلو	۱۳۴	۱۳۰	ربط د دے آیا تو تو د	۱۵۸
۱۱۶	د قرآن کریم	۱۳۵	۱۳۱	ما قبل سرہ	۱۵۹
۱۱۷	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۳۶	۱۳۲	مسئلہ د رویت د اللہ تعالیٰ	۱۶۰
۱۱۸	ان هذا الاسحر یؤثر او	۱۳۷	۱۳۳	او د ہفتہ دیلو تہ د اثبات	۱۶۱
۱۱۹	ان هذا الا قول البشر کین	۱۳۸	۱۳۴	تفسیر د راق	۱۶۲
۱۲۰	فرق د لا تبقی اولاد تدر	۱۳۹	۱۳۵	تفسیر والتفت الساق	۱۶۳
۱۲۱	وجہ د تخصیص د تسوۃ	۱۴۰	۱۳۶	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۶۴
۱۲۲	عشر	۱۴۱	۱۳۷	یتحطی	۱۶۵
۱۲۳	سوال و جواب پہ بارہ د منافقا	۱۴۲	۱۳۸	ربط، دعویٰ او خلاصہ	۱۶۶
۱۲۴	کین	۱۴۳	۱۳۹	د سورۃ الدھر	۱۶۷
۱۲۵	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۴۴	۱۴۰	تفسیر د حین	۱۶۸
۱۲۶	رہینہ کین	۱۴۵	۱۴۱	دوہ سوالو تہ پہ بارہ د	۱۶۹
۱۲۷	فرق پہ مینخ د رہین او	۱۴۶	۱۴۲	مذکور	۱۷۰
۱۲۸	رہینہ کین	۱۴۷	۱۴۳	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۷۱
۱۲۹	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۴۸	۱۴۴	امشاج کین	۱۷۲
۱۳۰	تسأل کین	۱۴۹	۱۴۵	صفات د ابرارینحہ اولس	۱۷۳
۱۳۱	تفسیر د خوض	۱۵۰	۱۴۶	یشارات	۱۷۴
۱۳۲	ربط، دعویٰ او خلاصہ	۱۵۱	۱۴۷	تفسیر د اسیر	۱۷۵
۱۳۳	د سورۃ القیامۃ	۱۵۲	۱۴۸	تفسیر د عیوس	۱۷۶
۱۳۴	تحقیق د لا اقسام	۱۵۳	۱۴۹	ربط، دعویٰ او خلاصہ	۱۷۷
۱۳۵	تفسیر د نفس لوا مہ	۱۵۴	۱۵۰	د سورۃ مرسلات	۱۷۸
۱۳۶	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۵۵	۱۵۱	تفسیر د ہو مہو آیا تو تو	۱۷۹
۱۳۷	جمع الشمس والقمر	۱۵۶	۱۵۲	حکمتہ د لس کرتہ د جملہ	۱۸۰
۱۳۸	سوال و جواب پہ بارہ د	۱۵۷	۱۵۳	دیلو یومئذ للمکذبین	۱۸۱
۱۳۹	بصیرۃ کین	۱۵۸	۱۵۴	تفسیر د فقد رنا	۱۸۲

غیر شمار	مضمون	صفحہ	شمار	مضمون	صفحہ
۱۴۴	خاص قاتلہ	۱۹۱	۱۴۵	پہ ابتداء کے سورۃ کتب تادیب	۲۲۸
۱۴۵	تفسیر کے صفحہ	۱۹۳		بھی صلی اللہ علیہ وسلم تہ	۲۲۸
۱۴۸	تفسیر کے رکوع	۱۹۶	۱۴۶	ذکر کے عظمت کے قرآن اور	۲۳۱
۱۴۹	ربط، دعویٰ اور خلاصہ	۱۹۸		کے اہل قرآن	۲۳۱
	کے سورۃ نبی	۲۰۰	۱۴۷	کے قبرا و اقبر فرق	۲۳۳
۱۵۰	وجہ کے تکرار کے کلام	۱۹۹	۱۴۸	لس انعامات کے خوراک	۲۳۴
۱۵۱	لس انعامات کے	۲۰۰	۱۴۹	وجہ کے فرار کے ترتیب سرہ	۲۳۶
۱۵۲	لس احوال کے قیامت	۲۰۲	۱۵۰	ربط، دعویٰ اور خلاصہ	۲۳۹
۱۵۳	حالات کے غرو و نو پنچہ	۲۰۳		کے سورۃ تکویر	۲۳۹
۱۵۴	اقوال کے بارہ کے احقاب کتب	۲۰۴	۱۵۱	تفصیل کے دول حال تو	۲۳۹
۱۵۵	لس طریقے کے بشارت	۲۰۶		شیر، مخکش اور شیر و ستو	۲۳۹
۱۵۶	اقوال کے تفسیر کے روح کتب	۲۰۸	۱۵۲	تفسیر کے حشر کے وحوش	۲۴۱
۱۵۷	ربط، دعویٰ اور خلاصہ	۲۱۱	۱۵۳	تفسیر کے سوال کے مو کے دے	۲۴۲
	کے سورۃ نازعات	۲۱۲	۱۵۴	احوال کے جبریل اور کے نبی	۲۴۴
۱۵۸	مشہور احوال کے تفسیر کے	۲۱۲		صلی اللہ علیہ وسلم اور قرآن	۲۴۴
	نازعات کتب	۲۱۳	۱۵۵	پہ ضنین کتب دودہ قرادات	۲۴۷
۱۵۹	سوال و جواب کے بارہ کے	۲۱۳		اور مسئلہ کے ضاد	۲۴۷
	یہ تفسیر مدبرات کتب کے	۲۱۴	۱۵۶	ربط، دعویٰ اور خلاصہ	۲۵۰
	قول کے بازی	۲۱۴		کے سورۃ انقطاع	۲۵۰
۱۶۰	دویم سوال کے قول کے	۲۱۴	۱۵۷	تفسیر کے ما غرک	۲۵۲
	الوسی سرہ اور کے جواب	۲۱۹	۱۵۸	ربط، دعویٰ اور خلاصہ	۲۵۴
۱۶۱	تفسیر کے آیت کبریٰ	۲۱۹		کے سورۃ مطفین	۲۵۴
۱۶۲	لس دلیلو تہ	۲۲۱	۱۵۹	عموم کے تطقیف	۲۵۷
۱۶۳	سوال و جواب کے بارہ کے	۲۲۲	۱۶۰	تفسیر کے سجین کتب سوال	۲۵۹
	والارض بعد ذالک دعاها	۲۲۲		اور جواب	۲۵۹
۱۶۴	ربط، دعویٰ اور خلاصہ	۲۲۲	۱۶۱	دلیل کے رویت کے اللہ تعالیٰ	۲۶۱
	کے سورۃ عبس	۲۲۲		پہ جنت کتب	۲۶۱

غیر شمار	مضمون	صفحہ	نمبر شمار	مضمون	صفحہ
۱۸۲	روایہ کہ شیعہ کا نوحہ اعتراضوں کوی پہ صحابہ باندے	۲۴۵	۲۰۰	تفسیر ذکر اسم رب او صلوٰۃ	۲۹۷
۱۸۳	ربط، دعویٰ او خلاصہ د سورة انشقاق	۲۴۷	۲۰۱	ربط، دعویٰ او خلاصہ د سورة غاشیہ	۲۹۹
۱۸۴	خاور حالات د آسمان تفسیر د حساب یسیر	۲۴۸	۲۰۲	لس طریقہ د تخویف	۳۰۰
۱۸۵	تفسیر د حساب یسیر	۲۴۰	۲۰۳	سوال و جواب متعلق د لیس	۳۰۲
۱۸۶	تفسیر د طبقا عن طبق	۲۴۲	۲۰۴	لهم طعام الا من ضریح	۳۰۴
۱۸۷	ربط، دعویٰ او خلاصہ د سورة بروج	۲۴۵	۲۰۵	لس وجوہ د بشارت	۳۰۶
۱۸۸	تفسیر د بروج	۲۴۶	۲۰۶	تفسیر د اخلا بنظرون الی	۳۰۸
۱۸۹	اقوال پہ شاہد او مشہود کین	۲۴۷	۲۰۷	الابل خاور آیا تونہ	۳۱۰
۱۹۰	قصہ د اصحاب احد و د	۲۴۸	۲۰۸	ربط، دعویٰ او خلاصہ د سورة فجر	۳۱۲
۱۹۱	سبب د دشمنی د اہل باطل د حق پرستوں سرہ	۲۴۹	۲۰۹	وجہ د تخصیص د عداد او شود او قرعون	۳۱۴
۱۹۲	تفسیر د الودود او مجید	۲۸۲	۲۱۰	سوال و جواب متعلق د اکرم سرہ	۳۱۶
۱۹۳	وجہ د تخصیص د قرعون او شہود	۲۸۳	۲۱۱	جاء ربك صفت د متشابہا	۳۱۸
۱۹۴	ربط، دعویٰ او خلاصہ د سورة طارق	۲۸۵	۲۱۲	دونہ دے	۳۲۰
۱۹۵	تفسیر د حاقظ	۲۸۶	۲۱۳	ربط، دعویٰ او خلاصہ د سورة یلد	۳۲۲
۱۹۶	تفسیر د تراثب	۲۸۷	۲۱۴	متاسبت د قسم او جواب قسم	۳۲۴
۱۹۷	ربط، دعویٰ او خلاصہ د سورة اعلیٰ	۲۹۱	۲۱۵	تفسیر د یوم ذی مسغیہ	۳۲۶
۱۹۸	تفسیر د سبب اسم ربك الی	۲۹۲	۲۱۶	تاویل د اصلاح یلد پہ د	۳۲۸
۱۹۹	سوال و جواب متعلق د ایوت فیہا ولا یحیی سرہ	۲۹۴	۲۱۷	سورت کین	۳۳۰
			۲۱۸	ربط، دعویٰ او خلاصہ د سورة شمس	۳۳۲
			۲۱۹	فرق پہ مابین د قسموں کین	۳۳۴

نمبر شمار	مضون	صفحه	نمبر شمار	مضمون	صفحه
۲۱۶	مناسبت د قسمونو او جواب قسم	۳۳۴	۳۴۳	سوال جواب په باره د ذکر د علق کښ	۳۴۳
۲۱۷	ربط ، دعوی او خلاصه د	۳۳۷	۳۴۴	وجه د تکرار د اقرع	۳۴۴
۲۱۸	سورة الليل	۳۳۷	۳۴۵	ربط ، دعوی او خلاصه د سورة قدر	۳۴۵
۲۱۹	مناسبت د قسمونو د جواب	۳۳۹	۳۴۶	تفسير د الزلزاله او د قدر	۳۴۶
۲۲۰	قسم سورة	۳۳۹	۳۴۷	اقوال په باره د لیلۃ القدر کښ	۳۴۷
۲۲۱	سوال و جواب په باره د	۳۴۲	۳۴۸	د زرمیا شتر حساب په ورځو سورة	۳۴۸
۲۲۲	لا یصلها الا الذی شقی	۳۴۲	۳۴۹	ربط ، دعوی او خلاصه د سورة بینه	۳۴۹
۲۲۳	فضیلت د ابو بکر رضی الله عنه	۳۴۳	۳۵۰	تفسیر د المشرکین	۳۵۰
۲۲۴	ربط ، دعوی او خلاصه د	۳۴۴	۳۵۱	تفسیر د منفقین	۳۵۱
۲۲۵	سورة الضحی	۳۴۵	۳۵۲	فائده	۳۵۲
۲۲۶	خاص فائده	۳۴۵	۳۵۳	فائده شرط د خشیت	۳۵۳
۲۲۷	تفسیر د آوې او د ضال	۳۴۷	۳۵۴	ربط ، دعوی او خلاصه د سورة الزال	۳۵۴
۲۲۸	اثبات د عصمة الانبیاء	۳۴۸	۳۵۵	سوال جواب په باره د عمل خیر	۳۵۵
۲۲۹	د قبل النبوة	۳۴۸	۳۵۶	او شریک لو کښ	۳۵۶
۲۳۰	خاص فائده په سورة کښ	۳۴۹	۳۵۷	ربط ، دعوی او خلاصه د سورة عادیات	۳۵۷
۲۳۱	ربط ، دعوی او خلاصه	۳۵۰	۳۵۸	تفسیر د کنود	۳۵۸
۲۳۲	د سورة الشراح	۳۵۰	۳۵۹	مناسبت د قسم او جواب قسم	۳۵۹
۲۳۳	رفع د ذکر اووه طریقے	۳۵۲	۳۶۰	ربط ، دعوی او خلاصه د سورة القارعة	۳۶۰
۲۳۴	تفسیر د تکرار د عسر او یسر	۳۵۳	۳۶۱	سوال جواب په باره د تشبیه د	۳۶۱
۲۳۵	تفسیر د اذ افرعت و انصب	۳۵۴	۳۶۲	فراش او جراد کښ او فرق	۳۶۲
۲۳۶	ربط ، دعوی او خلاصه د	۳۵۵	۳۶۳	مراد د ثقل او موازن	۳۶۳
۲۳۷	سورة تین	۳۵۵	۳۶۴	سوال جواب په باره د ماهیه کښ	۳۶۴
۲۳۸	تفسیر د احسن تقویم	۳۵۷	۳۶۵	ربط ، دعوی او خلاصه د سورة نوح	۳۶۵
۲۳۹	فائده مناسبت د قسم او	۳۵۸	۳۶۶	سوال و جواب	۳۶۶
۲۴۰	جواب قسم	۳۵۸	۳۶۷	تفسیر د زرتشت المقابر او بدعت	۳۶۷
۲۴۱	تفسیر د اسفل سافلین	۳۵۸	۳۶۸	په قبرونو کښ	۳۶۸
۲۴۲	ربط ، دعوی او خلاصه د سورة العلق	۳۵۹	۳۶۹	تفسیر د التعمیم	۳۶۹

صفحہ	مضمون	نمبر شمار	صفحہ	مضمون	نمبر شمار
۴۴۲	تفسیر دلفظ احد او فرق د	۲۸۳	۴۰۳	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ عصر	۲۵۹
۴۴۳	واحد سرہ		۴۰۴	تفسیر دالعصر	۲۶۰
۴۴۴	اقوال پہ معنی دالصمد کنس	۲۸۴	۴۰۵	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ ہمزہ	۲۶۱
۴۴۵	سوال جواب پہ تفسیر دلم یلد کنس	۲۸۵	۴۰۶	فرق دہمزہ اولمزہ	۲۶۲
۴۴۶	دویم سوال	۲۸۶	۴۰۹	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ القیل	۲۶۳
۴۴۸	دریم او خاورم سوال	۲۸۷	۴۱۰	قصہ داصحاب القیل	۲۶۴
۴۵۰	ربط دعویٰ او خلاصہ د	۲۸۸	۴۱۱	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ قریش	۲۶۵
۴۵۱	سورۃ الفلق		۴۱۲	قبیلہ دقریش او ددے معنی	۲۶۶
۴۵۱	سوال جواب پہ تفسیر دفلق کنس	۲۸۹	۴۱۷	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ الماعون	۲۶۷
۴۵۲	بحث ددموتو او تعوین و تو	۲۹۰	۴۲۰	تفسیر دالماعون	۲۶۸
۴۵۵	تفسیر دشر ما خلق	۲۹۱	۴۲۱	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ کوثر	۲۶۹
۴۵۸	فائدہ پہ بارہ دتحقیق حدیث	۲۹۲	۴۲۲	تفسیر دالکوثر	۲۷۰
۴۵۹	دسحر کنس		۴۲۳	تفسیر دوانحر	۲۷۱
۴۶۰	تفسیر دحسن	۲۹۳	۴۲۴	تفسیر دایتر	۲۷۲
۴۶۲	ربط دعویٰ او خلاصہ د	۲۹۴	۴۲۵	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ الکافرون	۲۷۳
۴۶۳	سورۃ الناس		۴۲۷	دسورۃ پہ تفسیر کنس پنوہ فائدے	۲۷۴
۴۶۳	وجہ دتخصیص دذکر ددے	۲۹۵	۴۲۹	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ نصر	۲۷۵
۴۶۴	صفتو تو رب ملائکہ اللہ		۴۳۲	سوال او جواب پہ بارہ داستغفار د	۲۷۶
۴۶۴	سوال او جواب پہ بارہ دتکرار	۲۹۶		نبی صلی اللہ علیہ وسلم	
۴۶۵	دالناس کنس		۴۳۲	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ لہب	۲۷۷
۴۶۶	سوال او جواب پہ بارہ دشر	۲۹۷	۴۳۵	واقوہ دابولہب	۲۷۸
۴۶۷	الوسواس کنس		۴۳۶	سوال او جواب پہ بارہ دتخصیص	۲۷۹
۴۶۷	انواع دشر دسواس	۲۹۸		دذکر دابولہب کنس	
۴۶۹	درے فائدے اولس اسباب	۲۹۹	۴۳۸	تفسیر دحمالۃ الخطب	۲۸۰
۴۷۰	دبیج کنس لو دشیطان نہ		۴۴۰	ربط دعویٰ او خلاصہ سورۃ	۲۸۱
۴۷۰	دعا داحتتام	۳۰۰		اخلاص	
۴۷۲	مراجع دتفسیر	۳۰۱		تو موتہ ددے سورت	۲۸۲

سُورَةُ
الْمَلِكِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا
۳۰
رُكُوعَاتُهَا
۲

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ

شَيْءٍ قَدِيرٌ تُولُو بِرُكُوعَاتِهِ وَالْاَمْنَةُ ذَاتُ دَعَايَ بِهَا لَسْ كُنَّ بِأَدْنَى دَعَايَ أَوْ هَوَايَ بِهَا هَر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ مَلِكِ دے سورت نور نوموٹہ دادی۔ سورۃ تبارک۔

المانعہ، المنجیہ، المجادلہ، الواقیہ، الممّاغہ۔

رَبِّط دے سورت دے مخکن سورت سرہ پہ خو وجوہو سرہ دے اولہ
وجہ داچہ پہ مخکن سورت کین حقوق دے انسانو پہ یوبل باندے ذکر شول
نوپدے سورت کین حقوق دے اللہ تعالیٰ ذکر کوی چہ توحید فی البرکات والاسماء
والصفات دے او ایمان پہ رسول او پہ قرآن او پہ بعث بعد الموت باندے دوعہ
وجہ داچہ پہ ہغہ سورت کین عذاب دے دوعہ زنا نو دے انبیاء ذکر کرو او مداح
دے امرؤ فرعون او مریم علیہما السلام ذکر شوہ نو پسا سورت کین سبب دے
فرق ذکر کوی چہ ہغہ عقیدہ دے توحید دے۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ تیر سورت کین
برکات الہیہ ذکر شول پہ ازواجو دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم او امرؤ فرعون
او مریم باندے نوپدے سورت کین توحید فی البرکات ذکر کوی۔ خاورمہ وجہ
پہ ہغہ سورت کین ہیبت دے اورد جہم پہ یو طریقہ سرہ ذکر شو تو پہ دے
سورت کین ہغہ ہیبت پہ یلہ طریقہ سرہ ذکر کوی۔ پنجمہ وجہ، دھغہ سورت
پہ الخرکین "کلمات ربہ" ذکر کپے وو نوپدے سورت کین تفصیل دے بعض
کلمات رچہ اسماء او صفات الہیہ او احکام دی، ذکر کوی۔

دعویٰ دے سورت۔ اثبات دے توحید فی البرکات دے پہ دلیلونو عقلیو
انفسی او افاقی سرہ او پہ ذکر دے اسماء او صفات الہیہ سرہ۔ دلیلونہ دولس دی
او اسماء لس دی۔ اوپدے کین رد دے پہ شرک فی التصرف باندے پہ سل
سورت کین او پہ شرک فی العلم یا تلبس رد پہ سل سورت کین دے۔
خلاصہ دے سورت۔ دعویٰ دے توحید فی البرکات سرہ دے دلیلونو عامو

لَیْبُلُوْكُمْ اَیُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِیْزُ الرَّحْمٰوُ ۝

اے دے دیار چہ از مینیت او کبریٰ پہ تاسو چہ کوم یوستا سونہ خائستہ عمل کو فیکے دے، اوشہ نور اول بخنہ کو فیکہ

انکار کول دی د صفت د الله تعالیٰ نہ دار یک شرح فقہ اکبر کنج امام ابوحنیفہ رحمہ الله نہ نقل کرے شویدی لچہ هر گله اختیار د امر و نهی او تدبیر او تصرف چلول شپہ او ورخ پیدا کول عزت ذلت و رکول احیاء اماتت مالداری او فقر راوستل و غیرہ تول پہ لاس د الله تعالیٰ کنج دی نو برکت و رکول د بل چانه ممکن نہ دی“ نو دا اول دلیل شو د دعویٰ د پاره۔

دویم دلیل وَهُوَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ، شیء عام دے برکت اچول خیر پیدا کول مرض لرے کول د بندگانو کاروتہ و غیرہ تو لو ته شامل دے شربینی پہ سراج المنیر کنج لیکل دی چہ دا دلیل دے چہ هر تاثیر نہ دے مگر پہ قدرت د الله تعالیٰ سرہ دے مادہ او طبیعت د خیر مؤثر نہ دی لکه چہ دهریان او قلاسیفہ وائی او اسباب هم پخبلہ مؤثر نہ دی لکه چہ معتزلہ وائی۔ او کاروتہ د بندگانو مخلوق او مقدور د الله تعالیٰ دی او دا د اهل سنت مسلک دے دے نہ معلومہ شوہ چہ پہ برکت اچولو باندے د ماسیوی الله قدرت نیستہ۔

س دادریم دلیل د دعویٰ دے پہ طریقہ د عموم سرہ هر موجود پس د عدم نہ ورته شامل دے۔ (سوال) خَلْقُ خَوَایِجَاد دے او موت خو عدا فی خیز دے نو د هے سرہ د خَلْقُ خَنَگه نسبت دے؟ (جواب) پہ دیروجو هو سرہ دے اولہ وجہ دا چہ موت عدا فی دے پہ عدم و الملک سرہ لکه علیٰ پہ مقابلہ د بصر کنج او دایے عدا فی ته نسبت د ایجاد کیدیشی۔ دویمہ وجہ دا دہ چہ خَلْقُ پہ معنی د قدر دے او تقدیر د وار و ته شامل دے۔ دریمہ وجہ دا دہ چہ مراد د موت نہ نطفہ پہ صلب (ملا) د پلار کنج دہ بیا پہ رحم د مور کنج لکه سورۃ بقرہ ۷۸ کنج دے ته امواتا و تلے دی۔ خلورمه وجہ دا دہ چہ موت او حیات د وارہ وجودی دی او د دوی پہ مینع کنج تقابل او تضاد دے او د دے وچ ته پہ ورخ د قیامت کنج پہ موت پہ صورت د لمور گلا کنج جور کریشی او بیا به ذلح کریشی او دا پہ صحیح حدیث کنج راغلے دی۔

(سوال) ژوند خو مخکن دے او ورپسے مرگ دے نو دلته یے (پاتے پہ بل)

الذی خلق سبعة سموات طباقا ما تری فی

داسے ذات دے چہ پیدا کریدی اوہ اسمانوتہ لاندے باندے، او یہ نہ وینے یہ

موت پہ خہ وچ سرخ مخکین ذکر کرو؟ (جواب) یہ خو و جو هو سرخ دے اولہ وجہ دا دہ چہ مراد د موت نہ اول حالت دے چہ نطقہ دہ لکھ چہ اوس ذکر شول او دتہ حالت مخکین دے یہ حیات دنیویہ باندے او دویم موت ہم مقدم دے یہ حیات اخرویہ باندے او پدیکین اشارہ دہ چہ مراد موت او حیات دوارہ کرتہ موت او حیات دے یہ طریقہ د ذکر د مفرد او مراد ترینہ جنس دہ دویمہ وجہ د ادہ چہ صفت د قہر او د قدرت پہ بارہ د مرگ کین خہ واضح دے یہ نسبت د ژوند سرخ - دریمہ وجہ دا دہ چہ تقدیم د مرگ یے دے وچ نہ کریدے چہ یہ انسان باندے خوف او فکر د مرگ غالب شی یہ نسبت د حرص د ژوند سرخ - لیکن داسے پہ سورن هودک او سورة کهف سک کین ہم تیر شویدی - (سوال) ابتلاء او امتحان وی دے د بارہ چہ د افراد و فرق معلوم شی او الله تعالیٰ خو عالم بکل شی دے؟ (جواب) ابتلاء ماخوذ دہ د ابتلاء نہ او هخہ پہ اصل کین حقیقت معلومولو تہ و نیلے کیدی نو معنی دا دہ چہ او پہ نبائی تاسوتہ حقیقت د عملو نو ستاسولکہ چہ سورة یونس سک کین ذکر دی نو اوس پہ دنیا کین ہر انسان گمان کوی چہ زما عمل خائستہ دے لیکن دا حقیقت بہ پہ ورخ د آخرت کین ینکارہ شی او پنا پدے توجیہ باندہ الحیاء تہ مراد حیات اخرویہ دے او لیکن کم تہ مراد پہ آخرت کین خودل دی نو عمل حسن بہ پہ قیامت کین ینکارہ شی - دویم جواب عام مفسرینو ذکر کریگا چہ مراد د ابتلاء تہ داسے معاملہ دہ چہ مشابہ دہ د ابتلاء سرخ، او پہ دنیا کین ژوند او ویرہ د مرگ یے دے وچ نہ پیدا کریدہ چہ ستاسو سرخ معاملہ د امتحان او کری چہ کوم یو خائستہ عمل کوئے - اَیْکُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا د فضیل بن عیاض تروایت دے چہ اکثر عمل یے تہ دی و نیلے خکہ چہ دیروالے د عمل مقصود تہ دے بلکہ خائست د هغے مطلوب دے او خائست د بارہ دوه شرطوتہ دی یو اخلاص او دویم موافقت د سنت سرخ کہ پنا دوارو کین یو شرط ہم تہ وی نو عمل بہ بریاد وی اگرچہ دیروی یعنی کہ شرک جلی یا خفی وی یا مخالفت د سنت تہ وی پہ طریقہ د بدعت او کہ پہ

خَلَقَ الرَّحْمَنُ مِنْ تَفَاقُوتٍ فَأَرْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ

پیدا کولو دَرَحْمَن ذات کین هیئت نقصان نو اوگر حوہ سترگے آیا

تَرَى مِنْ فُطُورٍ ۳ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ

وینے تہ غہ چاودونہ۔ بیا اوگر حوہ سترگے بار بار (بیا بیا)

رواج یا فسق و فجور سرے نو عمل پہ بریاد دی۔ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ پدے دواہہ صفتو نو جمع کولو کین تخويف او بشارت دواہہ دی پہ ترتیب سرے حکمہ چہ انسان پہ یا احسن عمل والا وی نو هغه دپارہ بشارت دے پہ مغفرت سرے یا بہ ناکارہ عمل والا وی نو د هغه دپارہ تخويف دے پہ العزیز سرے۔
 سدا دلیل عقلی خاص متعلق دے د بركات سماویہ سرے چہ هغه خلور حالات دی۔ عا اوو دی۔ عا طباق دی۔ عا تفاوت پکین نیشتہ۔ عا قطور نہ۔ یج دی۔
 طباقاً داصقت دے د وسیع او پدے کین درے وجوہ دی جمع د طباق دہ۔ جمع د طبقت دہ، مصدر د طباق دے او مضاف محذوف دے د ذات طباق)
 او مراد دادے چہ دوی دیویل د پاسہ طبق طبق دی یا مراد دا چہ دیویل سرے موافق مطابق دی پہ شکل او اکثر و صفاتو کین۔

خَلَقَ الرَّحْمَنُ مراد دے تہ خلق د اسمانو نو دے یا عام مراد دے او لفظ د رحمان د مسئلے د بركات سرے مناسب دے یعنی نعمتو تہ او بركات د دنیا و کوئی دے۔ وَمِنْ تَفَاقُوتٍ، تفاوت عیب او نقصان او اختلاف او چودونو تہ وئیله کیبری یعنی پہ پیدا ائش د اسمانو نو کین بہ عیب او اختلاف او چودونو تہ اونہ وینی بلکہ پورہ هموار بغیر د چودونو تہ دی لکہ پہ سورۃ ق س کین۔ یا مراد د تہ اختلاف دے پہ رعایت د حکمت او دلالت کولو کین پہ خالق باندے نو پنا پہ دے د خلق الرحمن تہ د قول مخلوق پیدا ائش مراد د کجہ چہ وجود د قول مخلوق یو شان دلالت کوی پہ وجود او توحید د خالق باندے۔
مِنْ فُطُورٍ چودل او کمزورے تہ وئیله کیبری۔ فَأَرْجِعِ الْبَصَرَ مراد د دے تہ کوشش کول دی پہ نظر کولو سرے پہ ارادہ د قطور معلومولو سرے۔

يَنْقَلِبُ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ۝

واپس بہ ناؤگرچی تاتہ سترکے عاجزے او ہفہ بہ سترے وی۔

وَلَقَدْ رَئَيْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ

او یقیناً دوی کریدے مونو السماء نزدے لہرہ بہ چراغونو سرہ

وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ

او جوہ کریدی مونو ہفہ ویشٹونکی د شیطانونو او تیار کریدے مونو ددوی دپارہ

عَذَابَ السَّعِيرِ ۝ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ

عذاب د اور بل کرے شوی۔ او ہفہ کسانو لہرہ چہ کفرے کریدے پہ رب خپل باندے

کے دا تاکید د ماقبل دے۔ کڑستین دا تشبیہ د پارہ د کثرت دہ یعنی کہ ہر
خومرہ خلہ بیا بیا نظر او کرے نو فطور نشے معلوموے۔ پہ دے کین پورہ
قدرت او علم د اللہ تعالیٰ تہ اشارہ دہ چہ داسے مخلوق یے جوہ کرے دے
چہ پہ ہفہ کین پہ ہیچ طریقہ سرہ فطور نیستہ۔ او دارنگ د بولو انسانانو
عجزتہ اشارہ دہ خاسئاً خساً لہرے کیدو تہ وٹیلے شی یعنی لہرے پہ وی د
مقصد حاصلو تہ او ذلیل او عاجز تہ ہم وٹیلے کیری۔ وَهُوَ حَسِيرٌ پہ معنی
د فاعل یا د مفعول سرہ دے یعنی سترے یا سترے کرے شوی او حسیر
پتیمانہ تہ ہم وٹیلے کیری۔

بہ دایل دلیل عقلی دے مشتمل دے پہ نور و برکات و سماء و یہ باندے چہ ہفہ
تزیین (خائست) د اسمان دے اورجم د شیاطینو دے د پارہ د حفاظت
د اسمان او حفاظت د وی د تبلیس د کاہتا تونہ۔ نو دادتیوی او دینی او ظاہری
او باطنی برکات دی۔ او ہرکہ چہ مخکین یے د اسمانونو صفت سلیبہ ذکر کرو
نو اوس صفات ثبوتیہ ذکر کوں۔ السَّمَاءُ الدُّنْيَا دے تفصیل د سورہ صافات
پہ اول کین تیر شویدے او ظاہر تہ معلومیدی چہ ستوری پہ نور و اسمانونو
کین نیستہ صرق پہ اول اسمان کین دی بِمَصَابِيحٍ وارہ ستورو تہ وٹیلے
شی چہ ہفہ ثوابت ستوری دی دے وچہ نہ بعض اہل علم وٹیلے دی
چہ غت ستوری (سیارات) د اسمان د لاندے دی پہ خپل خپل فلک (مدار)

كَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ كَلِمَا أَلْقَى فِيهَا

تزدے دہ چہ اویہ چوی دے دے دے غصے تہ ہر وخت چہ او غور خولے شی بہ ہفت کیں

فَوَجَّ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ۝

یوہ دہ نو تپوس پہ کوی دے دوی تہ خوکیداران دے ہفت (د جہنم) آیاتہ وؤ راغلے تاسو ویرد کوؤنکی

قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا

دوی پہ اوائی ہاں ولے تہ، یقیناً راغلے وؤ موثر تہ ویرہ را کوؤنکی نودرو غزن او کنزل موثر او موثر اوئیل

پہ ہم شوروی لیکن د جہنم شہیق بہ داسے وی لکہ خچر چہ د وریشو
خوراک تہ ہینریری دارنگ جہنم بہ دے خلقو تہ ہینریری دپارہ د طلب
کولو د هغوی۔ او شہیق اواز د خر، خچر، اس دے پہ سینہ د هغوی کیں
او زفیر اواز دے پہ مرے د هغوی کیں زفیر د غوختلو پہ وخت کیں
تہ وی دے دے وچے تہ د جہنم پہ صفت کیں زفیر نہ دے راوہے۔
وہی تَقْوَر لکہ کتوئے کیں چہ خہ پخیری نوکتوئے د ویر کر موالی د وچے نہ
خوت کیپی یا مراد دا چہ د غصے دے نہ پہ جوش و ہی۔

مے داکتایہ دہ دے دے سخته غصے نہ او دا تول صفات د جہنم پہ حقیقت
بائے حمل دی اللہ تعالیٰ قادر دے چہ پہ اور کیں دا صفتو نہ پیدا کری
کَلِمَا أَلْقَى فِيهَا فَوَجَّ د حال د جہنم نہ روستو حال د اہل جہنم ذکر کوی
او اشارہ کوی چہ دے دوی هج عذر نیستہ او سبب د عذاب شتہ دے محک
چہ نذیر راغلے وؤ او دوی یے تکذیب کہے وؤ فَوَجَّ اشارہ دہ چہ اہل
جہنم پہ مختلف جماعتو نہ دی لکہ چہ سورۃ نباہ کیں یے اقواجا وئیل
دی او سورۃ نمل کیں ہم داسے دی سَأَلَهُمْ اہ دا تپوس دپارہ د الزام
د حجت دے لکہ سورۃ غافر کیں تیر شویدی کَذِبَر رسول او
تائبان د رسول مراد دی اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ بغیر د ارسال د رسول یا
د نائب د هجہ نہ عذاب تہ ورکوی۔

مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا أَنْتُمْ لَا فِي

نہ دے نازل کرے اللہ تعالیٰ ہر چیز نہ تھے تاسو مگر یہ

ضَلِيلٌ كَبِيرٌ ④ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ

گمراہی بویہ کہیں تھے۔ اور وہی یہ ادا تھے کہ چرے مونہ اور بیک یا مود عقل کارا خستہ

مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑤ فَاعْتَرَفُوا

نہ یہ دے مونہ یہ اور والو کہیں۔۔۔ تو اقرار اوکرو دوی

۱۔ پدے کلام کہیں حرف دے جواب چہ بلی دے او جواب تفصیلی رقد جاءنا
تذیر) تھے جمع کرے دی دے دیر تحسیر او افسوس دے وجہ نہ۔ او دارنگ پہ سورۃ
زمر کے کہیں ذکر دی۔ وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ دَاوِیْرَہ مبالغہ دہ یہ تکذیب
کہیں لکہ چہ سورۃ انعام ۱۱۱ او سورۃ یس ۱۱۱ بھا کہیں تیر شویدی او دا دے
کصد او عتار: نہ وائی۔ اِنْ اَنْتُمْ اَہ۔ اہم قول دے کافرینو دے دے زیادت تکذیب
پہ بارہ کہیں یا دا قول دے ملائکو دے جہنم والو تہ۔

۲۔ دا اندامت او پیشانی نیکارہ کول پدا سے وخت کہیں دی چہ قائدہ پہ نہ ورکوی
لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ دے حق دے علم حاصلولو دے پارہ دودہ طریقہ دی یو او ریدل
دے قرآن او دے سنت او بل پہ عقل او فکر سرہ صحیح اجتہاد کول او دا دواہ
کافرانو پر بخود لے وے۔ (سوال) بعض علماء دے ایت تہ تقلید او اجتہاد
ثابت کریدے یعنی دے سمع نہ تقلید مراد کوی؟ (جواب) دا باطل قول
دے حکمہ سمع نہ مراد ایا تو نہ او نصوص اوریدل دی دے تذیر تہ حکمہ چہ
مخکین ایت کہیں دے تذیر او دے ما انزل ذکر تیر شویدی۔ او نصوص اوریدل
او دے ہر تابعداری کول خو اتباع دہ پدے پاندے دے تقلید اطلاق کول
دے معنی دے تقلید تہ غفلت کول دی او دے دے وجہ تہ شریعتی وئیے دی
سَمِعَ كَلَامَ الرُّسُلِ۔ قرطبی وئیے دی سَمِعَ مِنَ النَّبِيِّ یعنی الرسل۔ ابن کثیر
وئیے دی سَمِعَ مَا أُنْزِلَ اللَّهُ مِنَ الْحَقِّ او ہر قول چہ خلاف وی دے تفسیر
دے سلف صالحینو نہ تو ہر تفسیر نہ وی بلکہ تحریف وی۔ (قائدہ) دے سمع
مخکین ذکر کولو نہ معلومہ شوہ چہ دلیل سمعی یعنی دسی اول دلیل دے
او تعقل روستو دے او دارنگ معلومہ شوہ چہ دلیل عقلی (پائے پہ بل)

بِذَنِّهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝

یہ گناہوں کو خپلو پاتدے نو تباہی دہ اور والو لہ

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ

یقیناً ہوا کسان چہ ویرہ کوی د رب خپل نہ بے دلیدلو نہ دوی دہا

مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝ وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ

بخنہ دہ او ثواب لوئے دے۔ او کہ یہ دمہ وایئے تا سو وینا خپلہ

او اجتہاد یہ ہلہ معتبروی چہ یہ دلیل سمعی باتدے پنا وی۔ او کو شرطیہ
دے دہما د پارہ نہ دے۔

سک دا حاصل د ماقبل دے او تصریح دہ چہ پدا سے وخت کن اقرار کول
او پینیمانی کول ہیخ قائدہ تہ ورکوی۔ بِذَنِّهِمْ مراد د مفرد نہ جنس دے
دیر گناہونہ مراد دی، تکذیب، انکار د ما انزل اللہ۔ رسولانو تہ د ضلال
نسبت کول۔ سمع او تعقل نہ کول او د دے تو لو مرجع یو دے چہ تکذیب
دے د دے و بے تہ پہ صیغہ د مفرد سرہ یے ذکر کول۔ فَسُحْقًا اسحق پہ
اصل کن سکول د غیز دی تردے پورے چہ ختم کریشی او استعمالی دی
پہ معنی د لرے کیدلو د رحمت د اللہ تعالیٰ نہ۔ او پہ معنی د لعنت، او پہ
معنی د ہلاکت سرہ ہم استعمالی دی۔ مَتَّصِبٌ دے پہ تقدیر د فعل سرہ
او دا جملہ خبریہ دہ یا دُعَائِيہ دہ یعنی اے مؤمنانو دا سے دُعَا دوی د پارہ
او بولئے۔

۱۲۔ ادا بشارت دے روستو د تخويف نہ يَخْشَوْنَ خشيت خوف دے
سرہ د تعظيم د مخشای تہ (ہخہ چہ ویرہ ترینہ کیدے شی)۔

يَا لَغَيْبٍ دوی غائب دی یعنی رب یے تہ دے لیدلے یا د رب عذاب د دوی
نہ غائب دے یا پہ دا سے حال کن دی چہ د خلقو نہ غائب یعنی جدا دی،
دا تو لے معانی مراد کیدے شی۔ داصفت پورہ مقابل دے د صفاتو د
مکذ بیتو چہ مخکن تیر شول۔ حکہ چہ پہ هغوی کن د خشيت پہ خائے
تکبر او تکذیب و د انايت پہ خائے ضد او عناد و د۔ پہ هغوی کن
جہل و د پہ قرینہ د کوکنا شتمہ او تعقل سرہ او پہ دوی کن یعلم دے

أَوْ أَجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ⑬

یا بُرہانِ پہ زور وائے ۔ یقیناً ہفتہ پوہہ دے پہ ہفتہ خبر و باندے چہ پہ سبوت کیں دی۔

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ⑭

ایا نہ دے پوہہ ہفتہ خوک چہ پیدائش ہے کریدے او ہفتہ رالونہ پیڑنی خبردار دے۔

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا

خاص ہفتہ داسے ذات دے چہ جوہہ کریدہ تاسولہ زمکہ تابع دیارہ ذفاندو نو کرے

ذکتاب او سنت حکم چہ خشیت مستلزم دے علم لہہ پہ قرینہ ذلہما یحشی اللہ
مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ سِرہ ۔

سلاسلہ دادلیل دے پہ دعویٰ ذسورت باندے پہ اثبات ذعلم ذاللہ تعالیٰ پہ ہر
خیز باندے کہ پت وی یا نیکارہ پہ زرو تو کیں وی او کہ پھر وی ۔

وَ أَسْرَوْا قَوْلَكُمْ دَاصِیْقَہ پہ معنی ذخبر سرہ دہ پہ قرینہ ذحرف او سرہ چہ
دلالت کوی پہ اختیار او پہ برابرے باندے یعنی ستاسو پتہ ویناگانے او نیکارہ
پہ علم ذاللہ تعالیٰ کیں یوشان دی لکہ سورہ رعد سٹ کیں ہم تیرشوی دی او
قَوْلَكُمْ عَام دے کہ قول ذخیر وی او کہ دشروی او کہ مخاطبین مؤمنان وی او کہ
کافران وی او پہ خطاب ذکافرانو کیں معنی ذزجر دہ او پہ خطاب ذمؤمنانو
کیں تسلی دہ۔ مَنْ خَلَقَ مَنْ مَفْعُول ذیعلم دے حکم پہ معنی ذمعرفت سرہ
یومفعول غواہی نو مراد ذمَنْ خَلَقَ تہ مخلوق دے یا مَنْ فاعل دے او مفعول
یے ذتعمیم ذپارہ حذف کرے دے او مراد ذمَنْ خَلَقَ تہ خالق دے او پہ دواہو
وجوہو کیں اشارہ دہ چہ خلق مستلزم دے علم لہہ حکم چہ بغیر ذعلم تہ
جوہول نشی کیدے۔ او پہ دے وجہ قرآن کریم ذدلیہو نو ذتصرف او قدرت
سرہ دلیل ذعلم ذاللہ تعالیٰ اکثر یوحائے ذکر کوی ۔

فِي مَنَازِلِهِمْ وَأَكَلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ⑮

په لارو دهغه کښ او خورئ د روزئ د الله تعالی نه. او خاص هغه ته ورپاسیدل دی.

أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ

ایا په امن ئه ویریدئ (دهغه ذات ته چه په اسمان کښ دے چه غځ په کری تاسو په زمکه کښ

فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ⑭ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ

نو بیا په هغه خوځیږی. ایا په امن ئه ویریدئ (دهغه ذات ته چه په اسمان کښ دے

هغه په دے ایت کښ بل دلیل دے چه د اسمانی برکاتو نه روستو د زمکه برکات ذکر کوی. د کول د هغه څیز ته وئیل کیږی چه د فایده اخستلو د پاره اسان او تابع وی هیڅ انکار پکښ ته دی نو زمکه هم داسه ده د فصلونو او کروندو او چینو، نهرونو او کویانو کښتلو د پاره صالح ده ته ډیره سختی او نه ډیره نرمی او ټینګه کړی شویده په غرونو سره.

فَأَمْسُوا فِي مَنَازِلِهِمْ أَهْلُ دَارٍ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ
سفر کول د پاره د تجارت او د طلب د علم او دعوت ته. مَنَازِلُ جمع د منکب ده طرق او اوځ د انسان ته وئیل کیږی دلته مراد طرقو ته اولارې او غرونو وغیره دی او پدیکښ اشاره ده چه زمکه یوه مرکوبه ده چه انسان د هغه په اوځو یا ندے سوری کوی. وَكَلُوا مِنْ رِزْقِهِ، شهاب وئیل دی چه مراد د دے ته کوشش او اسباب لټول دی د پاره د حصول د رزق او رزق خوراک څښاک لباس ټولو ته شامل دے لیکن لوئ مقصد خوراک دے د دے وجه نه د خوراک تخصیص ئی او کړو. وَإِلَيْهِ النُّشُورُ دا تذکیر د قیامت دے د پاره د دے چه انسان په طلب د روزئ کښ د یو بعد الموت ته غافل نشی.

بلا په دے ایت او په دے پس دوه ایا تو ئو کښ تحویف د نیوی دے یعن هرکله چه نعمتو نه د زمکه او د اسمانو تو ذکر کړل نو اوس ذکر کوی چه په سبب د شرک فی البرکات سره دا نعمتو ته اسباب د عذاب ګرځی په اول ایت کښ عذاب د زمکه ذکر دے او په دویم کښ اسمانی عذاب او په دریم کښ د هغه نمونے ذکر دی په تیر شوی مکذبینو کښ. مَنْ فِي السَّمَاءِ

أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ

چہ را او بہ لیری یہ تاسو باندے کا تری نو پوہہ بہ شے چہ ۷۷ رنکہ دی

نَذِيرٌ ۱۵ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

برسول زما۔ او یقیناً دروغزن گنہ دے ۷۷ کسانو چہ ددوی تہ یکنیں دو (حق لڑا)

قرطبی و تیلے دی چہ فی یہ معنی دَفُوقُ یا یہ معنی دَعَا سِرہ دے او دا او تور
نصوص دیر دلالت کوی یہ علو او اوچت والی دَ اللَّهُ تعالیٰ باندے دے
نہ انکار کوونکے ملحد یا جاہل عنادی دے۔ نو تاویلونہ کول یہ خَالِق
مَنْ فِي السَّمَاءِ بِأَمْتَصَرَفٍ فِي السَّمَاءِ وَغَيْرِهِ کہیں دے تہ ہیچ حاجت نیست
او یہ دے کہیں اشارہ دہ چہ ۷۷ دیر اوچت ذات دے نو دَ حُكْمُ مَخْلُوقِ
یہ عذاب باندے ضرور قدرت لری یہ داسے طریقہ چہ یہ زمکہ کہیں
یے ورنہ بآسی یہ شان دَ قَارُون۔

فَإِذَا رَءَوْا تَسْمُورًا مَوْرًا وَتِيلًا کیری یہ اضطراب سِرہ تلو اور اتلو تہ او
حرکت کول یعنی چہ تہ بآسی ددوی یہ زمکہ کہیں او کپے شے او بیا دغہ
زمکہ خوخیری نو دوی بہ تہ ۷۷ حکتہ روان وی او مور یہ وصف دَ اسمن
کہیں ہم رانے دے یہ وخت دَ فَنَّا کہیں لکہ سورۃ طور سہ کہیں۔

مَلَا دَا هَمَّ تَخْوِيفٍ دنیوی دے حَاصِبًا کانری ویشتونگی تہ و تیلے کیری
یعنی داسے سیلٹی یا باران یا بیل غیز چہ کانری بہ ولی یہ شان دَ قوم دَ
لوط علیہ السلام لکہ یہ سورۃ قمر سہ کہیں دی یا پشان دَ اصحاب فیل۔
کَيْفَ نَذِيرٌ یہ زید دَ رآء سِرہ دے یہ اصل کہیں نذیری و دَ نو دَ وقف
دوچے تہ یا اوغور خیدالہ دغہ شان نکیر ہم دے۔ بیا نذیر مصدر
دے یہ معنی دَ انذار سِرہ یا یہ خیلہ معنی سِرہ دے یا مضاف حذف
دے یعنی عاقبت اندازی او یہ یا عذابی کولو کہیں اشارہ دہ چہ یہ دے
مَخْلُوقِ باندے بہ داسے عذاب راشی چہ ددوی عاقبت بہ خراب کری۔

فَكَيْفَ كَانَ تَكْبِيرُ ۱۸ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ

نوحہ رنگہ وڈ عذاب زما دوی لہہ - ایہا دوی تہ گوری مارغانو نہ

فَوْقَهُمْ طَبَقٌ مِّمَّا يَكْبُتُونَ ۱۹ وَمَا يُكْسِطُونَ

دَپاسہ ددوی چہ خور دڈکے دی وزرے خیلے او بندوی ہغہ نہ دی حصار کہے دوی

إِلَّا الرَّحْمَنُ ۲۰ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ۱۹ أَفَمَنْ

مگر رحمن ذات - یقیناً ہغہ ہر خیز لہہ لیدونکے دے - بلکہ

۱۸ د تاکید د تخویف د نبوی د پارہ د تیر شوے قومونو عذابونو تہ اشارہ کوی او مشترک علت ذکر کوی چہ ہغہ تکذیب دے - تکبیر پہ انکار سرہ دے او انکار نہ معنی تا اشد عذاب و رکول دی -

۱۹ دایل دلیل عقلی دے وسطی دے پہ پارہ د مارغانو کہیں یعنی برکات وسطیہ ذکر کوی او مناسبت د مخکن سرہ دادے لکھ چہ زمکہ ہے د انسانانو د پارہ د بول گر حوے دہ نو دارنگ ہوا (رفضاً) ہے مارغانو د پارہ گر حوے دہ -

الطَّيْرِ جنس مراد دے گنرو تہ شامل دے دے دے وچ نہ روستو ضمیر و نہ جمع ہے دے تہ راجع کہے دی - فَوْقَهُمْ اشارہ دہ چہ ہر کلاہ مارغان پہ زمکہ باندے یا پہ اونو باندے ناست وی نو داروستو صفت پکبن نہ معلوم پیری

دغہ صفت پہ ہغہ وخت کہیں دے چہ پہ ہوا کہیں اوچت وی - طَبَقٌ، وَیُکْسِطُونَ دا دہ حالتونو ذکر دی یعنی کلاہ وزرے خوروی او کلاہ ہے بندہ وی - او پہ دے کہیں عطف د فعل دے پہ اسم باندے او دا جائز دی پہ فصیح کلام

کہیں کلاہ چہ پہ فعل کہیں معنی د اسم مراد وی - اول ہے اسم راوہو او دویم ہے فعل ذکر کرو دے وچ نہ چہ مارغان پہ ہوا کہیں د وزرہ خورول پیر وخت کوی او بندول کلاہ کوی - مَا يُكْسِطُونَ إِلَّا الرَّحْمَنُ لفظ د رحمن دلالت

کوی پہ عموم د برکاتو دنیو پہ باندے او پدے حصر کہیں بشکارہ دلیل دے چہ ہیخوک نبی، ولی، ملک، جن وغیرہ د دے کار و س او اختیار نہ لری داسے ایت پہ سورۃ نحل سورہ کہیں ہم ذکر شویدے لیکن وجہ د فرق دا دہ چہ پہ

ہغہ سورت کہیں صرف تذکیر د نعمت مقصد وڈ او پدے سورہ کہیں ذکر د تفصیلی حالتو د مارغانو مقصد دے چہ دایول برکات دی د طرف د اللہ تعالیٰ نہ -

هَذَا الَّذِي هُوَ جُنْدُكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ

هغه څوک دی چه لیکو (فوج) شی ستاسو ملاد اوکړی ستاسو سیوا

دُونِ الرَّحْمَنِ إِنَّ الْكُفْرَ الْإِثْمُ الْغُرُورُ ۷۰

د رحمن ذات نه ، نه دی کافران مکر په د هوکه کین دی .

أَمَنْ هَذَا الَّذِي يَرْفِكُمْ إِنْ أَمْسَكَ

بلکه هغه څوک دی چه روزی درکړی تاسو ته که چرې پتله کړی

بند هرکله چه مشرکان د شرک في البرکات عقیده ددوه امیدونو د وچ نه لری یو امید د نصرت او د امداد او بل امید د روزی ، نورد کوی په دوی باندې چه دا دواړه د الله تعالی نه سیوا د بل چا په اختیار او قدرت کین نیشته نو دڅه وچه نه دوی شرک في البرکات کوی نو دا زجر دے په مشرک باندې . أَمَنْ په اصل کین أَمْ مَنْ دے استفهام دپاره د الزام حجت دے او مَنْ مبتدا دے او هَذَا یې خبر دے او دا اشاره ده هر هغه معبود من دون الله ته چه مشرکان یې په برکات ورکولو کین شریک کړی او هغه هم هر مشرک په ذهن کین پشان د حاضر محسوس وی ددے وچه نه په هَذَا سرکه اشاره اوکړه . الَّذِي هُوَ جُنْدُكُمْ دا جمله بدل دے د هَذَا نه . جند نامراد حفاظت کوونکے مدد کوونکے (سپاهی ، فوجی ، څوکیدار) او دا په عقیده د مشرکانو کین داسے دی . يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ دا جمله صفت د جند دے او مقصد د جند نه مدد کول دی نو دا صفت یې ددے وچه نه ذکر کړو او دا محل دپاره د استفهام دے او استفهام انکاری دے یعنی چه الله تعالی په تاسو باندې خپل برکات بند کړی او په تاسو مصیبتونه راوړی نو ایادامعبودان ستاسو نه دغه مصیبت لرے کولے شی اوڅه برکت درکولے شی لکه داسے سوال او جواب په سورة زمر ۳۱ او سورة مؤمنون ۵۵ کین هم ذکر دے .

إِنَّ الْكُفْرَ الْإِثْمُ الْغُرُورُ ، د هوکه دا ده چه دوی عقیده لری چه دا الله د دوی دپاره مانک د نفع او ضرر دی او د هغوی بندگی سبب د قربت الیه دے .

رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ۝۲۱

اللہ تعالیٰ روزی خیلہ، بلکہ ورتوتلے دی دوی پہ سرکشئی او نفرت کولو کیں۔ ایہا ہفتہ شوک

يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمِّن

چہ روان دی پر مٹے خہ رسیدونکے دے او کہ ہفتہ شوک

يَمْشِي سَوِيًّا عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝۲۲

چہ روان دی برابر پہ لار نیغہ باندے تہ اوایہ

۲۱ دا بل زجر دے پہ شرک باندے۔ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقًا جزاء دے محدوف دہ او ماقبل یے دلالت کوونکے دے پہ جزا باندے۔ اَمْسَاک د رِزْق دا دے چہ دے اسباب بند کپی، باران تہ وروی، زمکہ خورہ پاکہ کپی، او پہ اوچے کپی، اُور ختم کپی، خولہ بندہ کپی۔ مرٹے بندہ کپی وغیرہ نو شوک پیر فقیر وغیرہ شتہ چہ دے روئے دا اسباب پہ پیدا کپی رنیشته) ! نو روزی د انسان د ژوند لوئے مقصد دے د دوی معبودان د هغه نہ عاجز دی نو هغوی د عبادت هغه حق نہ لری۔ او دا دلیل پہ سورۃ عنکیوت سکا او سورۃ نحل سکا کیں ذکر دے۔ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ بل د ترقی د زجر د پارہ دے یعنی ثابتہ شوہ چہ د اللہ تعالیٰ تہ سیوا بل هغوک ناصر او رازق نیشته نو پکار و وچہ دوی د شرک تہ توبہ کرے وے لیکن دوی بنہ پہ ضد او عناد کیں کلک شوییدی لَجُّوا، لجاج پہ زور سرہ پہ یوخیز کیں ننوتل سرہ د مواضعو تہ۔ او پہ ضد او عناد کیں او بود والے کول او پہ هغه باندے مضبوط کیدل۔ رِقِّ عُتُوٍّ حرف دَقِّ دلالت کوی پہ اِنْقَاس ربنہ ورتوتلو) باندے۔ عُتُوٍّ سرکشئی چہ د حد تہ ورتیرہ شی۔ نُفُور د حق تہ تختیدل او نفرت کول د وچہ د تکبر خیل تہ اوسپک گنہل د حق او د اهل حق لره۔

۲۲ دا هم زجر دے چہ دا مشرکان بے دلیلہ روان دی او دارنگ دفع د وهم د جاہلاتو دہ بعض د هغوی تہ مؤحد او مشرک یو شان گنری او بعض مشرکان هدایت والا او مؤمتان گمراہان گنری نو پدے ایت کیں پدے وهم باندے رد دے۔

يَمْشِي مُكِبًّا عَلَى وَجْهِهِ اہ پدیکیں تمثیل د سالکینو او مسلکونو ذکر کوک اول سالک

هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُم مِّن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ

ہفہ داسے ذات دے چہ پیدا کریئے تاسو او جو پر کپیدی تاسو لہرہ غور و نہ

وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿۲۳﴾

او سترکے او زہوتہ دیر لو شکر کوئے تاسو۔

یعنی یہ لارے تلونکے سر او مخ خکتہ کرے وی مخا مخ تہ گوری او روان وی
اولاریئے ہم کبرہ ویدہ وی نو دکنڈے او ازغو وغیرہ تہ نشی بچ کیدلے بلکہ
یہ یوکنڈہ کنیں یہ او غور بخیری او خپل مقصد تہ ہرگز نشی رسیدلے۔

او دویم سائلک چہ سر او مخ کرے او ملایئے ہم سیدھا دہ او
لاریئے ہم سیدھا مقصد تہ رسیدونکے دہ نو دا شخص خپل مقصد تہ یہ اسانہ
سورہ رسیدونکے دے۔ نو اول مثال د مشرک گمراہ مقلد دے یہ پوند تقلید
سورہ ہفہ ہم سر خکتہ کرے وی یعنی دلیل تہ تہ گوری او تہ یہ دلیل والو پسے
روان وی او مسلک کرے ہم د حق تہ خلاف دے او دویم مثال د مؤحد متبع
د دلیل دے چہ ہفہ یہ تحقیق او یہ دلیل باندے عمل کوی او مسلک کرے ہم
یہ صحیح دلیل نو سورہ ثابت دے نو دا دواہرہ یوشان نشی کیدلے او دا دویم
یقیناً یہ ہدایت او اول شخص یقیناً گمراہ دے۔ او دا حالت د دواہرہ دلو یہ
یہ قیامت کنیں ہم وی لکہ چہ حال د کافر یہ سورہ اسراء سورہ فرقان
۲۴ کنیں ذکر دے۔

۲۳ دا دلیل عقلی دے د دعوے د سورت یہ ذکر د برکات انفسیہ (انسانیہ)
أَنشَأَكُم پیدائش لفظ کنیں اشارہ دہ پیدائش د انسان تہ یہ اطوار مختلفہ رنطقہ
علقہ، مضغہ، عظام، نفع د روح) حکمہ چہ معنی د انشاء ترقی ورکول یہ دہ
دہ سورہ دی۔ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ دا دے نعمتو تہ خاص کرے ذکر کرل حکمہ
چہ دا د علم او د پوئے د حاصلو لو اسباب دی بیا علم د محسوساتو مقدم دے
یہ معقولہ تو باندے د دے وچ سمع او بصیر کرے د افیدہ تہ مخکن ذکر کرل
قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ دا زجر دے یہ شرک کو لو حکمہ لویہ ناشکری ہفہ استعمال
د بدن او د دے حواسو دے یہ تعظیم د غیر اللہ کنیں او داسے یہ سورہ مؤمنون
۲۷ کنیں او سورہ نحل ۲۷ کنیں تیر شویدی۔

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ

تہ اوایہ ہفہ داسے ذات دے چہ خوارہ کری ہے تاسو پہ زمکہ کیں او خاص ہفہ نہ بہ

تُحْشَرُونَ ﴿۲۳﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدُ

جمع کریشی تاسو ۔ او دوی وائی کلہ بہ دی دا وعدہ

إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۴﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ

کہ چرے تاسو رشتینی ہے ۔ تہ اوایہ یقینا علم دے

عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۲۵﴾

خاص دے اللہ تعالیٰ سرہ دے او یقینا نذیرہ درکوئے کیم بیکارہ ۔

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ

نو ہرکلہ چہ دوی او ویتی ہفہ نزد سے تور بہ شی مخوہ د ہفہ کسانو

۲۳ دابل دلیل انفسی دے دیو شخص دیرنسل خورول دا ہم برکات دے اللہ تعالیٰ
د طرف نہ دپہ متکین دلیل کیں ہے ایجاد د انسان ذکر کرو او پہ دے کیں د
ابقاء ذکر کوئی سرہ د ذکر د فنا او د حشر نہ لکہ چہ سورہ مؤمنون لہ
کیں دی ۔

۲۴ دا زجر دے پہ انکار د حشر یا ندے متعلق دے د الیہ تحشر وں سرہ
او داسے پہ سورہ یونس لہ او سورہ اسراء لہ نحل لہ سہا ۲۹ لیس لہ
کیں ہم ذکر دی ۔ او پدے تو لو کیں استفہام پہ طور د انکار او د استہزاء
سرہ دے او ہرکائے د ہفہ مناسب جواب ذکر کرے شوے دے ۔

صَادِقِينَ رشتینی دی پہ دے خبر کیں چہ و الیہ تحشر وں ۔
۲۵ دا جواب د ہفہ سوال دے پہ تفویض د علم د اللہ تعالیٰ سرہ لکہ
چہ پہ سورہ اعراف لہ کیں تیر شوے دے ۔ نذیر مؤمنین یعنی زماکار
یقینی خبر ورکول او د ہفہ اثبات کو دی پہ حجت سرہ علم د وخت د انداز
سرہ لازم نہ دے ۔

کَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدْعُونَ ﴿۲۷﴾

چہ کافران دی او ایہ وٹیلے شی دا ہفتہ خیز دے چہ تاسو دا غوختلو ۔

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكِنِي اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ

تہ او ایہ فکر اوکھٹے کہ چرے ہلاک کری مالہ اللہ تعالیٰ او ہفتہ خوک چہ ماسڈی رمنگ

أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابِ

یا رحم اوکری یہ مونو باندے نو خوک یہ پناہی ورکری کافرانو تہ عذاب

إِلَيْهِمْ ﴿۲۸﴾ قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ أَمَّنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ

درد ناگ تہ ۔ تہ او ایہ ہفتہ رحمن ذات دے چہ ایمان راوے دے مونو یہ ہفتہ باندہ او خاص یہ ہفتہ

﴿۲۷﴾ دا ہم جواب دے یہ طریقہ ذکر تخویف سرہ فَلَمَّا زَاوَاهُ مُرَاد دے نہ زمانہ

مستقبل دہ او صیغہ ماضی ئے د یقین دپارہ راوے دہ ۔ کہ ضمیر راجع دے

عذاب تہ چہ حشر یہ ہفتہ باندے دلالت کوی زَلْفَاهُ مصدر یہ معنی دمفعول

دے یعنی قریب سِنَّتْ دا د ساء تہ یہ معنی دغم سرہ دے یہ معنی د بئس

سرہ تہ دے یا یہ معنی د اسودت (تور بہ شی) سرہ دے تَدْعُونَ باب

اقتعال دے د دُعَا تہ یہ معنی د یر طلب کولو یا تمنا کالے کول یا یہ تلوارے

سرہ غوختل د دعاء پہ طلب او دعوی کا ذیہ کنیں استعمال یدری یعنی تہ متی

او غواہی ۔

﴿۲۸﴾ پدے کنیں بل دلیل عقلی دے اعترافی سکوتی سرہ د ذکر طریقہ

د تعلیم تہ پہ جواب د قول د دے منکرینو کنیں چہ دوی اُوتیل چہ دا نبی

او مؤمنان پہ سرہ شی مونو یہ ترینہ خلاص شو لکہ پہ سورۃ طور ست کنیں

دی او کلاہ پئے وٹیل چہ دا نبی او ددہ منکری ذمونو د معبودانو مخالف

کوی پہ دوی باندے یہ عذاب راجی جواب او شو حاصل دا دے چہ زمونو غم

مہ کوٹے خیل غم اوکھٹے چہ پہ تاسو باندے عذاب راشی تاسو بہ خوک ۔ یح

کوی ، مونو خورحمن ذات صریو اللہ تعالیٰ متو ہفتہ یہ مونو یح کوی ۔

إِنْ أَهْلَكِنِي اللَّهُ أَهْ أَهْلَاکِ یہ معنی د مرگ عاجلا او رحیم پہ معنی د مہلت او

د دوستو والی د مرگ دے یا اہلاک پہ معنی د عذاب دے (پاتے پہ بلھے)

تَوَكَّلْنَا ۖ فَسْتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ

خان سپارے دے مونہ تو زردہ چہ پوہہ یہ شے تاسو چہ خوگ دے ہغہ چہ یہ کسراعی

مَبِينٍ ۝۶۹ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ

بیکارہ کنیں دے۔ تہ اولہ فکر او کرے کہ چرے صیالہ او بہ ستاسو

غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ ۝۷۰

اوپے شی نو خوگ یہ راوہی تاسو لہ او یہ چینہ دارے۔

اورحم یہ معنی د نصرت او د غلبہ د اسلام دے او د دے شرط جزا پتہ دہ چہ
روستو کلام یہ ہغہ باندے دلالت کوی ریعنی زمونہ یہ اللہ تعالیٰ باندے
ایمان دے او د ہغہ یہ مشیت باندے عقیدہ لرو۔

فَمَنْ يَجِيئُ الْكَافِرِينَ ۖ دے شرط یہ اصل کنیں پتہ دے یعنی ہرکالہ
چہ اللہ تعالیٰ یہ تاسو باندے ستاسو د بیکارہ کفر د وجہ نہ عذاب د دنیا
یا د آخرت راوی نو تاسو یہ اے کافرانو خوگ۔ پچ کوی۔

قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ ۖ دے دلیل د جزا مقدار دے چہ مخکن مونہ ذکر کپہ
حاصل دادے مونہ خود اللہ تعالیٰ پہ رحمانیت رچہ صرف ہغہ برکات
ورکوؤنکے دے شریک یے نیستہ باندے ایمان لرو او کہ چرے
تکلیف راجی نو پہ ہغہ باندے توکل کوؤ نو زمونہ امید دے چہ
اللہ تعالیٰ مونہ لہ عذاب نہ را کوی او مونہ یہ د تکلیفونو نہ پچ کوی۔
امثالہ مراد دے تہ توحید د رحمانیت د اللہ تعالیٰ دے پہ عدم د
شریک فی البرکات سرہ۔

وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ یہ دے کنیں رد د شرک فی التصرف اوقی العلم تہ اشارہ
دہ۔ حکمہ چہ د توکل شرعی مطلب دادے چہ ہر رفع او ضرر د اللہ تعالیٰ
د طرف نہ کنری او ہغہ خاوند د علم او د حکمت کنری بغیر د شرکت نہ
فَسْتَعْلَمُونَ ۱۵۵ د علم حاصل پوری پہ وخت د عذاب را تلو کنیں۔

نہ داہم دلیل اعترافی سکوتی دے او ذکر کوی تخویف پہ ذکر
د یو مثال د عذاب سرہ چہ ہغہ او بہ اوچیدال دی۔
غوراً چہ یہ زمکہ کنیں داسے دوپے او اوچے شی چہ یہ زمکہ کنستلو

سره بیا نه را اوئی او مراد دے نه او په ډ چينو او ډ کويانو او ډ
 نهرو تو دی - غوړا مصدر په معنی ډ فاعل سره دے .
 معین صیغه ډ مفعول ده ډ عین نه یعنی ټکاره چه سترگه یې ویني
 یا صیغه ډ فعل ده ډ معن نه یعنی ډیرے او په جاری چیننه دارے
 او خوگو او یو ته هم وئیلے کیږي . او ډ دے سوال جواب ټ مشرکانو
 ډ طرق نه هم دادے چه الله تعالی دا او په راویستلے شی او او بوکښ
 ډ یر برکات الهیه دی نو لازماً ترینه معلومه شوه چه برکات وړکوؤنگه
 یو الله تعالی دے .

الحمد لله چه ختم شو تفسیر ډ سورة ملک .

سُورَةُ الْقَلَمِ مَكِّيَّةٌ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	الْبَاقِيَا ۵۲	۲
ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۱ مَا أَنْتَ			
اللہ پوچھ دے ذکر ہے یہ مراد، قلم دے یہ قلم او پہ ہفتہ خانہ باندے چہ لیکے ہے دوی نہ ہے تہ			

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة القلم دے بل نوم سورة نون دے

ربط دے سورت دے سورة ملك سرہ پہ پیر و جوہود دے، اولہ وجہ دادہ چہ پہ ہفتہ سورت کہیں اثبات دے توحید و نو پدے سورت کہیں اثبات دے رسالت دے، دومہ وجہ دادہ چہ پہ مخکین سورت کہیں اثبات دے توحید و نو پدے سورت کہیں تشجیع او ترغیب دے پہ دعوت و رکول باندے توحید طرف تہ، دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفتہ سورت کہیں تخویف دے نبوی اجمالی بیان کرو نو اوس پدے سورت کہیں واقعہ دے باغ والا پہ طور دے مثال سرہ ذکر کوی۔ خلورمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفتہ سورت کہیں دلیلونہ پہ توحید باندے ذکر شمول نو پدے سورت کہیں ذکر کوی چہ دے منکرینو دے پارہ ہیچ دلیل نیستہ۔

دعویٰ دے سورت، تیزی و رکول پہ دعوت باندے او ویرہ و رکول مہد اہنت تہ او دعویٰ دے توحید ذکر دے پہ سورت کہیں او رد دے شرک فی العلم پہ مکتب کہیں او دوحہ اسماء حسنی ذکر شمول دے۔

خلاصہ دے سورت، پدے سورت کہیں دوحہ باہوتہ دی اول باب ترس پورے دے پدے کہیں ذکر دے شہادت دے پہ صداقت دے رسول باندے او دے صداقت او تسلی و رکول دے پارہ پختہ جملے (تعییدات) ذکر کپے دی ترک پورے بیائے تحذیر و رکول پدے دے مہد اہنت تہ او دے مخالفت کوونکی لس صفات قبیہہ نے ذکر کپیدی ترس پورے بیہ واقعہ دے باغ والا ذکر کپیدہ پہ طریقہ دے تخویف دے نبوی سرہ پہ نزول دے عذاب سرہ پہ سبب دے شرک فی البرکات او دے ہغوی توبہ نے ذکر کپیدہ ترس پورے۔

بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۝ وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا

یہ نعمت کے رب سے لیونے اور یقیناً تالورہ خامخا تو اب دے

دویم باب تراخیرہ پورے دے یہ ہے کہیں بشارت مختصر ذکر دے یہ ہے کہیں بیا زجر دے منکرینو ته چہ کے دوی سرہ ہیچ دلیل نیستہ ردیل عقلی نقلی کے کتاب نہ وعدہ کے اللہ تعالیٰ پہ جواز کے شرک باندے۔ تقلید کے مشرانو او کے ہغوی نہ دلیل راہل (ترک پورے بیا تخویف اخروی دے یہ ہے کہیں بیا تسلی دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم ته او تشبیح کے ہغوی پہ تخویف منکرینو چہ کے ہغوی ہیچ عذر نیستہ پہ انکار کو کہیں او تلقین کے صبر او تضرع کو اللہ تعالیٰ ته کے پارہ کے حصول کے اجتباء پہ ذکر کے یونس علیہ السلام سرہ ترک پورے او پہ اخر کہیں زجر منکرینو ته سرہ کے صداقت کے رسول صلی اللہ علیہ وسلم نہ۔ تفسیر کے قطعاً تو ته دے مقصد پہ دے کہیں تحدی دے کے پارہ کے بکار کو کے اعجاز کے قرآن کریم۔ یا دا نوم کے دے سورت دے یا مراد کے ته دوات دے دے دے دیر اقوال مفسرینو ذکر کریدی خو اکثر کے ہغے اسرا ئیلیات دی۔

وَالْقَلَمِ د ا ق م دے او تحقیق کے قسم کے سورۃ یس پہ اول کہیں ذکر شویں دے او پہ بارہ کے قلم کہیں ہم کے مفسرینو دیر اقوال دی غورہ دا دہ چہ جنس قلم مراد دے چہ کے ہغے کے لاندے تفسیر عزیزی کہیں مثل قسمو ته لیکے دی او دا اقسام پہ سبب کے اقسامو دے لیکو نکو دی او پہ اقسامو دے لیکو نکو یا ندے ہم قسم ذکر دے پہ وَمَا يَسْطُرُونَ کہیں ہغے اقسام دا دی عا قلم اعلام عا قلم تقدیر عا قلم اہل النجوم عا قلم اہل التاريخ عا قلم الملاء الاعلیٰ عا قلم کراما کاتبین عا قلم الفقہاء عا قلم الاطباء عا قلم القضاة عا قلم اہل الفتوی عا قلم اہل الفرائض عا قلم اہل الحساب عا قلم الحکماء عا قلم اہل الفصاحت والبلاغۃ عا قلم الشعراء عا قلم اہل العربیۃ عا قلم الامراء عا قلم اہل التجارۃ عا قلم الکاتبین للحقوق عا قلم المعامین۔ حاصل قسم پہ قلم باندہ کے دچہ دا ہر قسم علوی او سفلی کاتبان اہل حق یا اہل باطل چہ پہ انصاف او عدل سرہ کے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ پارہ کہیں لیکل کوی نو ضرور پہ اولیکی چہ دا نبی صادق او پورہ عقل والادے یعنی دا تول دلیلونہ کے صادق کے ہغے دی۔

سے دا اول جواب قسم دے او پہ دیکہیں رد دے کے قول (پاتے پہ بل مخ)

غَيْرَ مَمْنُونٍ ۝ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ۝

بے انتہا۔ او یقیناً تہ ضرور پہ خوئی لوئے باندے ہے۔

ذکا فرانو چہ دے مجنون دے او یہ دہ باندے جنات دی او تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ۔ بِإِعْمَالِكَ رَبِّكَ دا متعلق دے پہ مجنون پورے او مراد نعمت تہ وحی او قرآن دے یعنی پہ بیا نولو د قرآن سرہ پدے رسول باندے جنون تہ دے راغے او قرآن د جنون د پارہ سبب نشی کیدے۔ یا دا جملہ معترضہ دہ یعنی تہ لیونے تہ ہے دا شکر دے د نعمتونو د اللہ تعالیٰ یا مراد د نعمت تہ عصمت دے او یا سببہ دے۔

سدا دا دویمہ تسلی دہ حاصل دا چہ د قرآن پہ وجہ جنون تہ راخی لیکن مصیبتونہ پہ دعوت الی القرآن کنیں دیر دی خو تسلی سا تہ چہ دا سدا پارہ سبب دے انتہا اجر دے۔ مَمْنُونٍ، من قطع او انتہا تہ وئیلے شی او حساب او زبانی تہ ہم وئیلے کیدی۔ (سوال) داسے پہ سورۃ انشقاق ۷۸ او سورۃ تین ۹۲ کنیں د امت د پارہ ہم راغے لَوْ حَصَرْتَنِي پہ نبی کنیں نیشستہ نو خہ وجہ دہ چہ لک ہے دلہہ مقدم ذکر کرو؟ (جواب) دادے دلہہ مراد اجر د دعوت او تبلیغ دے او ہفتہ دوارہ سورہ تو نو کنیں مراد د اجر تہ جنت دے یعنی نبی صلی اللہ علیہ وسلم پدے امت کنیں اول داعی الی الحق دے نو ترقی امتہ پورے چہ خَوَمَرَةَ خلق پہ قرآن باندے ایمان راوری نو دھے پہ ثواب کنیں پہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم ضرور حصہ وی پہ دلیل د حدیث صحیح چہ چا دعوت او کھرو ہدایت تہ راویو سنت تہ) نو ددہ د پارہ اجر دھے دے او حصہ د اجر دھے چا تہ چہ دے ہدایت تابعداری او کھرو۔

سدا دا دریمہ تسلی دہ او دارد پہ ہفتہ کا فرانو دے چہ وئیلے چہ دا نبی مفسد او شری دے او کنخل کوئی الہو تہ او مشرانو تہ؟ حاصل جواب دا دے چہ ددہ دیر لوئے اخلاق حسنہ دی دا نسبتونہ کول دکا تہ غلط دی۔ خُلُقٍ عَظِيمٍ خوئی او ادب، طریقہ د ژوند او دین تہ ہم خلق وئیلے کیدی او حدیث صحیح د مسلم کنیں دی چہ عائشہ رضی اللہ عنہا فرما ئیلے دی چہ خُلُقٍ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قرآن وو۔ ابن کثیر وئیلے دی چہ مطلب ہے دا دے چہ پہ قرآن کریم کنیں کوم او مرا و توافی ذکر کھشویدی

فَسْتَبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ۝ بِأَيْسَرِ الْمَقْتُونِ ۝ ۴

نو زردے چہ تہ بہ او دینے او دوی بہ او دینی ۔ چہ بہ کوم یو ستاسو باندے لیونتوب دے ۔

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

یقیناً ستا رب ہنہ خہ پوہہ دے یہ ہنہ چا باندے چہ او ری دلہ کڈا اللہ تعالیٰ نہ

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ۝ فَلَا تَطِعِ

او ہنہ خہ پوہہ دے یہ ہدایت والو باندے ۔ نو مہ منہ خبرہ

نو پہ ہنہ باندے عمل کول دے ہنہ خلق او عادت وو ۔ او حیاء، کرم، شجاعت، صفح، حلم او ہر خائستہ خوئی او دارنگ ہنہ صفتونہ دے مؤمنانو چہ قرآن کریم کیں سورۃ احزاب ۳۲ سورۃ مؤمنون من س لے س لے او من س لے س لے پورے او سورۃ معارج دے ۲۲ نہ ترسک پورے ذکر دی ہنہ بول پہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کیں پہ اعلیٰ طریقے سرہ موجود وو ۔ او دارنگ محدثینو پہ شمائل دے ہنہ کیں دیر احادیث صحیحہ نقل کریدی،

س لے دابلہ تسلی دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ۔ فَسْتَبْصِرُ سَیْنِ دپارہ دے قربت دے یعنی پہ دنیا کیں یا پہ اخرت کیں حکمہ چہ ہنہ قریب دے لکے سورۃ قمر ۲۲ کیں او دایے پہ قاسرہ ذکر کرد حکمہ چہ تیرشوی تسلی پہ صفا تو دے نبی سرہ وے او دا خود مستقبل پہ بارہ کیں تفریح دے پداغہ صفتونو باندے ۔ بِأَيْسَرِ الْمَقْتُونِ پدیکیں دیر وجود دی اول وجہ دا چہ المقتون پہ معنی دے مجنون دے نو یا زیاتہ دے دپارہ دے تاکید ۔ دویمہ وجہ دا چہ دامصدر میمی پہ معنی دے فتنہ دے یا پہ خپل خائے دے او فتنہ تہ مراد جنون یا گرافی دے ۔ دریمہ دا چہ یا پہ معنی دے قی دے او معنی دا چہ پہ کم یو دلہ کیں مجنون دے ، پہ کافرانو کیں او کہ پہ مؤمنانو کیں ۔ او مقتون معذب تہ ہم وٹیلے کیوری ۔

خلورمہ وجہ دا چہ ویبصرون باندے یو کلام ختم شو او دے ہنہ مفعول محذوف دے یعنی فسْتَبْصِرُ عَاقِبَةُ عَمَلِكَ وَيُبْصِرُونَ عَاقِبَةَ أَعْمَالِهِمْ ۔ او یا یَسَرُّکُمْ الْمَقْتُونُ نہ مخکین فعل پت دے یعنی سَتَعْلَمُونَ ۔

س لے داہم تسلی دے او دا علت دے ، متعلق دے دے فَسْتَبْصِرُ یا دے یا یَسَرُّکُمْ الْمَقْتُونُ سرہ دے وچ تہ حرف عطف یے نہ دے ذکر کرے (پاتے پہ بل مخ)

المکذبین ۱ و ذوالنورین

دروغون گنہگار حق لوی ۔ دوی غواری کہ تہ نرم شی

فیہ ہنون ۹ ولا تطع کل حذیف

تو دوی بہ ہم نرم شی ۔ او مہ منہ خبرہ ذہر دیر قسمونہ کوونکی

ضَلَّ پہ فعل ماضی سرہ او المہتدین یٰ پہ اسم فاعل سرہ ذکر کرو اشارہ دہ
چہ اصل فطرت پہ انسان کہیں ہدایت دے او ضلال خو پیدا یکنیں عارضی
پیدا کیری ۔ او اخبار پہ علم دے اللہ تعالیٰ سرہ اشارہ دہ جزا ورکولو تہ ۔
س ۹ دا تقریح دہ پہ ماقبل پہ تشجیح ورکولو سرہ پہ دعوت باندے او
تحدیر دے دے مہدانت نہ ۔ وَلَا تَطْعُ محل د اطاعت یٰ حذف کرے دے لیکن
وصف د مکذبینو دلالت کوی د ہف پہ تعیین باندے یعنی کوم کارونہ او خبر
اوصفتو نہ چہ د قبیلہ د تکذیب او د انکار دی نو پہ ہف کہیں د دوی اطاعت
او نکرے او پہ نور یا تو نو کہیں د المکذبین نور اوصاف یٰ ذکر کرے دی لکہ
سورۃ کہف ۷۸ او سورۃ احزاب ۷۸ سورۃ دھر سک ۔

وَذُو النورین دا علت دے د لا تطع د پارہ د دے وجہ حرف عطف
یٰ تہ دے ذکر کرے و داد پہ مینہ او تمہی کولو کہیں وسعت کولو تہ وئیل
کیری کو مصدریہ دہ سرہ د معنی د تمنا نہ ۔ تَذٰہُنْ د دھن تہ ماخوذ
دے ۔ مہر وئیل دی چہ اذہان او مہدانت خیانت کول او ظاہرول د ہفہ
خبرے دی چہ د یا طن تہ مخالف وی ۔ او بعضو علماؤ وئیل دی چہ نرم والے
پہ کلام او پہ طریقہ کہیں د خیر وی او کہ د شروی ، خواستہاں یٰ اکثر
پہ شر کہیں کیری ۔ فَيُذْهِبُون د دے مبتدا محذوف دہ فہم یٰ ذہنون
د دے وجہ تہ ن حذق نہ کرے شو د وجہ د جواب د تمنا پہ حذق د
اُن سرہ ۔ او قرطبی د دے جملے پہ تفسیر کہیں دولس اقوال لیکے دی لیکن
د ہفہ حاصل یودے ہفہ دا چہ ”پہ مسئلہ د توحید کہیں نرمی دا سے او کرے
شی چہ پہ شرک باندے رد نہ کوی او کتمان د حق کوی نو کافران او مشرکین
پہ ہم مخالفت نہ کوی مقابلہ بہ نہ کوی کنٹل بدرد پہ ورتہ تہ وائی او دیتہ
پدے زمانہ کہیں پیر خلق اتحاد یا حکمت وائی دا غلطہ خبرہ دہ ”

مُهِينٌ ۱۰ هَمَّازٌ مَشَاءٌ بِتَمِيمٍ ۱۱

سپک طعن کوؤنکے دیر گر خیدونکے پہ پچھلے سرہ

مَتَاءٌ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَيْشِيمٌ ۱۲ عَشْرٌ ۱۳

دیر منع کوؤنکے د خیر د حد نہ تیریدونکے دیر گنہگار بد ڈے

بَعْدَ ذَلِكَ زَيْمٌ ۱۴ أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ ۱۵

روستو سرہ ددے نہ بد نام ہم دے ددے وجہ نہ چہ دے خاوند د مال

مک ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۴ ۱۵ یہ دیکھیں ہم تھن پر دے د اطاعت د مخالفینونہ لیکن پہ سہ
کس نے د اطاعت د مکذب نہ منع کولہ پہ مداخلت کولوکس او پہ دیکھیں منع
دہ د اطاعت کولو د مکذب نہ پدے صفاتو قیحوکس چہ روستوئے ذکر کرے
دی او حقہ لس قبائح دی اول خلافی بے ضرورتہ او پہ دروغہ باندے قسم
کوؤنکے۔ دویم مہین دا وزن د فعیل دے د اہانت نہ پہ معنی د قاعل یا فاعل
سرہ او پہ معنی د مہان دے یعنی سپک ذلیل کارونہ کوؤنکے او بے عزتہ پہ
نیزہ اللہ تعالیٰ۔ او خلافی مہین یو خائے ذکر کولوکس اشارہ دہ چہ پہ دے
دواہو صفتونوکس د یو بل سرہ تلازم دے۔ دریم ہمماز عیب ویونکے
د مؤخدا یو مخافح او پشی شا۔ ہمزا اولمز چہ یو خائے ذکر کرے شی لکہ
سورہ ہمزہ کس نو ددوی پہ مینع کس فرق کیدیشی او چہ جدا جدا ذکرشی
نویو شان معنی لری۔ نو دلہ کس عام دے غیبت کوؤنکے بد نام لگوؤنکے
طحتونہ کوؤنکے دے یولو تہ شامل دے۔ مَشَاءٌ بِتَمِيمٍ دا خورم صفت ک
یعنی داسے شخص چہ کیو خبرہ بل تہ رسوی د پارہ ددے چہ ددواہو پہ
مینع کس فساد او ورانے راولی۔ اودہ تہ تمام او قنات ہم وئیلے کیبری او پہ
لفظ د مشاء بتیم کس زیاتہ مبالغہ دہ یعنی گر خیدال یے ہمیشہ د فساد
د پارہ دی او صحیح حدیث د بخاری او مسلم کس وارد دی چہ تمام جنت تہ
نشی دا خلیل لے او بل حدیث د بخاری او مسلم کس راغلے دی چہ پہ یو
شخص باندے عذاب قبر ددے وجہ تہ وؤ چہ ہغہ پہ چغخوری کولہ
اونی صلی اللہ علیہ وسلم تہ اللہ تعالیٰ د ہغہ حال شکارہ کرو۔ او ہرکلیہ چہ
غیبت کول او چغخوری کول دواہہ د فساد د ذات البین (پاکے پہ بل مخ)

وَبَيْنَ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ الْبَيِّنَاتُ قَالَ

او خامنؤ والا دے۔ کله چہ اولو بیکے شی یہ دے باندے ایتونه زمونہ دے وائی

دپاره دی دے وچ ته دواہہ صفتونه ئے یہ یو خائے ذکر کرل۔
 پنجم صفت منافع الخیر خیر عام دے د دنیا او د اخرت خیر ته او دا رنگ
 مقبول د منافع ئے حذف کرے دے د تعمیم دپاره یعنی هر خیر د نیوی
 او دینی او اخروی د هر چانه منع کوی نو د ایمان او قرآن ته خان او اولاد
 او نور خلق منع کول پدیکش داخل دی۔ شپیم صفت معتدیا د شرع د حدود
 ته تجاوز کوی یہ عقیده او اعمالو کین او ظلم کوؤنکے وی یہ خلقو باندے۔
 اوم صفت ایشیکر یعنی د هر سبب د اسبابو د گنا هو نو ارتکاب کوی او یہ گنا هو نو
 د فسق و فجور کین متهمک وی۔ منع د خیر گمراه کول د نور خلقو دی او
 اعتداء بدعات کول او ایشم فسق و فجور کول دی او د دے صفتاؤ د یویل
 سره مناسبت دے دے وچ ته ئے یو خائے ذکر کرل۔ اتم صفت عخلل سخت
 جگر مار، بد زبانہ، دیر خوراک خبثاک کوؤنکے، چاپ خیتہ دا بولے معانے
 ابن کثیر قرطبی ذکر کرے دی۔ یَعْلَمُ ذَٰلِكَ رَبُّنَا اتم صفت دے یَعْلَمُ په
 معنی د مع سره دے ذَٰلِكَ اشاره ده ماقبل بولو صفتونو ته په تاویل د
 مذکور سره یا اشاره ده عخلل ته او په دے لفظ کین اشاره ده چہ دانهم
 صفت د بولو قبائحو ته زیات قبیح صفت دے۔ رَبُّنَا د زبانه ته ماخوذ دے
 د کوئے بیڑے په غور پورے چہ خه غوښه زوړنده وی نو هغه په بیڑو
 کین مشهوره وی او دران کارے وی او د هغه غوښه خه قائده هم نیشته
 نو دارنگ زیم مشهور دے په شرسره، رخیل کارونه کوؤنکے، او په نسیه
 چہ پلار ئے معلوم ته وی، او هغه څوک چہ د مفعولیت په مرض کین مبتلا
 وی دا بولے معنی قرطبی او شریینی وغیره مفسرینو لیکل دی۔ دا دواہہ
 صفتونه (عخلل، زیم) د بولو خلقو په نیز په قیاحت سره مشهور دی
 یعنی اتفاق قبیح دی د دے وچ ته دواہہ ئے یو خائے ذکر کرل۔
 سلاها آن کان ذامال و بینین پندے کین دیر وجوه دی اوله وجه دا
 ده چہ په تقدیر د لام سره علت مقدمه دے دپاره د اسم صفت چہ
 إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ اوه دے یعنی د قرآن مخالفت کوی د وچ د سرمایہ دار ئے

اساطیر الاولین ۱۵ سنیسمہ علی الخراطوم ۱۶

دا خود روغ قصے دی د تہو خلقو۔ زردہ داغ بہ اولگوو ددہ پہ خوتم باندے موتیہ۔

او د تکبر نہ۔ دویمہ وجہ دا متعلق دے پہ لا تھ پورے یعنی جاہل خلق
د داسے موصوف او د داسے صفات کیجہ سری طاعت او تابعداری د ہغہ
د مالدارے دوجے نہ کوی لیکن تہ د ہغہ د طاعت نہ خان۔ مچ کرہ۔
دریمہ وجہ دا سبب دے د تولو تیر شوے صفاتو توجہ دا ناکارہ صفات
دوجے د مالدارے او غرور تہ دی۔ قال اساطیر الاولین دالسم داساطیر جمع د
اسطورت دہ ہغہ قصے چہ لیکلے شووی او اکثر دروغ وی نو مشرکانو قران تہ
دا نسبت کوو ددے وجہ تہ چہ پہ قران کنیں ہم قصے وی او ہغہ خو
رشتیتی دی لیکن دوی ورتہ دروغ غرتے وائی یا پہ دے وجہ چہ قصے صرف
د شغل او د وخت تیرولو دپارہ وی نو دوی ہم قران ہسے د کپ شپ او مشغل
کتاب کنڑو یا پہ دے وجہ چہ دوی وٹیل چہ قران خو صرف د تیر شوے
خلقو قصے او حالات ذکر کوی او د ہغوی عذابو تہ او ناکارہ اوصاف ذکر کوی
زمو تہ پہ بارہ کنیں پداے کنیں ہیغ نیشہ لکھ اوس چہ بعض جاہلات
قران والو باندے اعتراض کوی چہ دا قران خو د زہو مشرکانو او یہودیان
او نصاریٰ او بت پرستو پہ بارہ کنیں دے نو تاسویئے پہ مونڈ باندے ولے
چسپان کوئے۔

مک دا زجر او تخویف دے او پدا کنیں دیر اقوال دی د مفسرینو اول دا
چہ دا پہ حقیقت باندے حمل دے او پہ دنیا کنیں بہ وی، او ہم داسے
اوشوہ چہ پوزہ دہغہ زولید بن مغیرہ (زحی شوہ پہ ورخ د پدار
کنیں او عار او شرم وریا ندے ہمیشہ دپارہ پاتے شو۔ دویم دا حقیقت
دے۔ او پہ آخرت کنیں بہ نخہ وی لکھ چہ مخونہ بہ لے تو روی اوسترگے
بہ لے شنے یا خپے وی نو دارنگ پہ پوزہ بہ لے داغ وی او د علامات دی
د مجرمانو پہ ورخ د قیامت کنیں۔ دریم قول دادے ابن جدیر وٹیلے دی
چہ دا مجاز دے او مراد دادے چہ ددعہ سری حال بہ خلقو تہ پہ دنیا
او آخرت کنیں بنکارہ شی او ہغہ د ذلت حال دے لکھ چہ داغ پہ پوزہ
باندے پوزہ بنکارہ کیڑی۔ غلورم قول قرطبی نقل کریگا (پاتے پہ بلمتر)

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ

یقیناً مونیا آزمینت کریک یہ دوی یا ندے لکچہ آزمینت کریکے وؤ مونیا یہ باغ والو باندے

إِذْ أَقْسَمُوا لِيَصْرُفُ عَنْهَا مُصِيبَاتٍ ۚ

کلاہ چہ ہغوی قسم اوکریہ ضرور پریکوی (لوکوی) یہ ہغہ د صبا یہ وخت کیں -

چہ یہ دغہ سہری باندے یہ شرم او عار او نخلی لکچہ د چاہہ پوزہ بنکارہ
داغ وی او پوخ وی، او ابن جریر وٹیلے دی کہ دا قول پہ جمع مراد شی
نوہم مانع نیشہ۔

۱۸۔ امثال د تخویف د تیوی د پارہ د منکرینو او شرک کوونکو دے پہ
برکات ورکولو کیں حاصل دا چہ لکچہ دغہ کسا تو تہ اللہ تعالیٰ یونعمت ورکریوؤ
(باغ) لیکن ہغوی ناشکری اوکریہ تو ہغہ نعمت تربتہ و اخستیلے شو او عذاب
ورباندے راع نو دارنگ دے خلقو تہ اللہ تعالیٰ د قران او د بعثت رسول
لوئے نعمت ورکری دے او دوی یے ناشکری کوی نو اللہ تعالیٰ بہ پہ دوی
باندے عذاب پہ دنیا کیں راوی چہ خہ رنگ د ہغہ مشیت او ارادہ وی۔
إِنَّا بَلَوْنَهُمْ مراد د بلاء تہ امتحان او آزمینت دے لکچہ چہ تحقیق دے
پہ سورۃ ملائکہ پہ تفسیر د لیلو کم کیں ذکر شو او فعل ماضی پہ خپلہ معنی
دے نو مراد د ابتلاء تہ نعمت د قران او بعثت رسول دے او د دنیا
نور نعمتو تہ امن، خوراکو تہ وغیرہ دی یا مراد د بلاء تہ عذاب دے او
فعل ماضی پخپلہ معنی دے او مراد دے تہ عذاب د نقطہ دے چہ پہ مکہ
والو باندے راع وؤ لکچہ سورۃ نحل سلاکین تیرشویدی یا پہ معنی د
مستقبل سرہ دے یعنی روستو پہ دنیا یا پہ آخرت کیں بہ پہ دوی بانگا
عذاب را اولیری۔ أَصْحَابِ الْجَنَّةِ مشہورہ دادہ چہ دوی پہ یمن کیں صغاء
بنارتہ دوہ قرینہ کیں نزدے وؤ او د عیسیٰ علیہ السلام د رفح تہ روستو
وؤ د دوی عذاب اجمالی ذکر شو پہ بلونا سرہ کلاہ چہ پہ معنی د عذاب سرہ
وی او علت د عذاب یے پہ ورپسے ایت سلا او د سلا تہ ترشہ پورے ذکر کوی۔
إِذْ أَقْسَمُوا لِيَصْرُفُ عَنْهَا صرم فصل پریکولو تہ وٹیلے شی او صریم ہغہ کوری تہ
وٹیلے کیبری چہ د چیلے او سخی وغیرہ (پئے رو دونکی۔ پئی) پہ خلہ باندے

وَلَا يَسْتَشْنُونَ ۱۸ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ

او جدا ئی ئے نہ کولہ۔ نوراغ د شپ پہ هغه باندے د شپ راتلونکے عذاب

مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِبُونَ ۱۹ فَأَصْبَحَتْ

د طرف د رب ستانہ او دوی اددہ وڈ۔ نو شو هغه

تہ لے کیری د پاره د دے چہ د مور نہ پئے تہ روی۔ او صرما هغه صحرانہ
وئیلے شی چہ پکن او یہ اوچ شوے وی۔ او هغه او شب تہ وئیلے کیری چہ
پئے ترینہ اوچ شوے وی نو یہ دے یولو الفاظو کتب معنی د منع پر تہ دہ
نو پدے لفظ لیصر منها کتب اشارہ دہ چہ پریکول پہ وخت د صبا کتب
پہ نیت د منع سرہ وڈ۔ وَلَا يَسْتَشْنُونَ مشهور قول دادے چہ انشاء اللہ
پئے تہ وئیلو دویم قول دادے چہ د مسکینا تو حصہ پئے تہ جدا کولہ دریم
قول د ابو صالح تہ نقل دے چہ سبحان اللہ پئے تہ وئیلو او دلیل د روستو
قول پہ مشا کتب دے (سوال) پہ انشاء اللہ تہ وئیلو سرہ د داسے غت
عذاب ځه رنگی مستحق شول دا ځه دومره غتہ کنه خونہ دہ ؟

(جواب) پنا پہ قول مشهور دادے چہ انشاء اللہ قصدا تہ وئیل چہ د الله تعالی
د صفت د مشیت او ارادے تہ انکار کول دی او دا عقیدہ دوی لرله چہ
د بندکانو کارونه د الله تعالی پہ اراده او مشیت سرہ تہ دی لکه چہ پدے
امت کتب د قدریه و لے دا عقیدہ دہ او دا انکار خو کفر دے۔ دویم جواب
پنا پہ دویم قول سرہ دادے چہ حصہ د مسکینا تو پہ اصل کتب هغه مال
دے چہ په نوم د الله تعالی ورکیدے شی او بله حصہ د غیر الله په نوم
سرہ وی رچہ مشرکان پئے ورکوی او هغه د دوی په نیز منجور د بابا یا
توسی د هغه بابا تہ ورکیدیشی نور و مسکینا تو تہ نشی ورکیدے (نو دے
خلقو دا دویمه حصہ ورکولہ او دا خو صفا شرک دے۔ دریم جواب پنا پہ
دریم قول دادے چہ سبحان الله تہ وئیل اشارہ دہ چہ د شرک نه پئے الله تعالی
پاک تہ کنړلو او دا یقینا سبب د عذاب دے اگرچہ دے خلقو روستو
د کنه توبه ویستلے دہ۔

سوال دا تفصیل د عذاب دے چہ هغه تہ اشارہ دہ (پاڼے په بل مخ)

گَالِصَرِيمِ ۲۰ فَتَنَّا ذُوًا مُّصِيبِ حَيْنٍ ۲۱

پشان دے پرے کپی شوی۔ نو اوازونه ئے او کول یوبل ته د صبا په وخت کین۔

اِنْ اَعْدُوْا عَلٰی حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ طَرْمِيْنَ ۲۲

چه صبا وختی لار شے بېخي خپل ته که چرے تاسو پرے کوونکی بیئ۔

په بلون کین په یو معنی سره۔ طَائِفٌ فراء او ابن جریر وئیل دی چه دامختص دے په هغه مصیبت او عذاب پورے چه صرف د شپې راجی۔ مِنْ رَّيْلِكَ متعلق دے په طاف پورے یا صفت دے د طائیف په تقدیر د مقدر سره معلومه شوه چه مراد د طائیف نه وسوسه نه ده ځکه هغه شیطان ته منسوب وی لکه په سورة اعراف ۲۰ کین دی۔

كَأَيُّ مَوْنٍ، فَأَصْبَحَتْ د ا دواړه د لیلو ته دی په دے چه عذاب د شپې راجی وو۔ گَالِصَرِيمِ په دے کین درے قولونه مشهور دی اول هغه اونه چه میو ترے نه پریکړے شی یا فصل لو کړے شوه دویم شپه توره دریم ایرے توره یعنی هغه باغ و سوځیدو نو تک تور بشکاره کیدو په شان د ایرو۔

۲۰ د تفصیل د سبب د عذاب دے یعنی داسه طریقه اختیارول چه مسکینان خبر نشی۔ نو اوله خبره یوبل راجعه کول دی په اواز کولو (تنادی) سره یوبل ته اوصبا وختی ئے د دے وجه نه مقرر کړو چه مسکینان به اوده وی یا په عبادت د الله تعالی کین به مشغول وی۔ اِنْ اَعْدُوْا اَنْ تَفْسِرْ دے د تنادی کولو،

عَلٰی حَرْثِكُمْ فصلونه او میوے چه په اونو کین وی ټولو ته د لفظ شامل دے او په دے لفظ کین اشاره ده چه دوی وئیل کرونده مونږ کپړه ده مونږ پکین محنت کړه دے دا خو هرڅه زموږ دی نو په دیکین د الله تعالی حصه په مونږ باند دے واجب نه ده۔ او لفظ د عَلٰی هم اشاره ده چه مونږ پدے فصل پریکول باند داسه غالب یو چه هیڅ څوک ئے زموږ ته نشی منع کولے یا لفظ د عَلٰی د پاره د تضمین د معنی د اقبال د متوجه کیدلو د دے۔

فَانْظُرُوا وَهُمْ يَتَخَفَتُونَ ﴿۲۳﴾ اَنْ لَّا

تو روان شول او دوی پتہ رغلے غلے خبرے کولے (ہے نہ) چہ نشی

يَدْخُلُهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ ﴿۲۴﴾

داخل دے باغ تہ تن ورخ یہ تاسو باتدائے خول مسکین

وَعَدُوا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿۲۵﴾ فَلَمَّا

او صبا وحق لہل دوی پہ غصے سرہ خان پتے قادر کنہلو۔ نو ہر کلہ چہ دوی

﴿۲۳﴾ روستو د جمع کیدلو تہ طریقہ د تلو باغ تہ داسے جوہ دوی چہ مسکین
تو پتہ خبر نشی یعنی خبرے دیوہل سرہ پتہ پتہ کول۔

يَتَخَفَتُونَ دا د خفت تہ مآخوذ دے یہ پتہ لو کین مبالغہ کولو تہ و ٹیلے کیہری
او داطریقہ داسے وہ لکھ چہ د غلا د پارہ جی۔

اَنْ لَّا يَدْخُلُهَا اہ د تفسیر دے د تخافت کولو یعنی دوی دا خبرہ پتہ کولہ
یا لام اجلہ مقدر دے علت د تخافت کولو دے او د مبالغہ دہ یہ منع د مسکین
کین یعنی مراد دادے چہ مسکین لہ د داخلیدلو قدرت ورنکرے، اگرچہ
ہغہ بہ داخلیدل غواہی۔

﴿۲۵﴾ عَلَىٰ حَرْدٍ دا لفظ قصد کول، حاجت، منع کول، غصہ کول، یوٹانے والے
دے تلو معانیو احتمال لری او بعضو وٹیلے دی چہ حرد د دوی د باغ
یا د ہغہ مکان نوم وٹ۔

قَادِرِينَ، فے زعمہم دلہ پتہ دے او دا حال دے د وعدوا د ضمیر تہ یعنی
دوی خان قادر کنہلو یہ خیل باغ پریکولو، د ہیخ مانع تہ پتے ویرہ تہ
کولہ یا خان پتے قادر کنہلو یہ منع کولو د مسکینا تو د وجہ د تکبر کولو تہ
او حاصل د دے تلو لو دادے چہ دوی پہ باغ کین د اللہ تعالیٰ د نوم حصہ
تہ منلہ (چہ د ہغے مصرف مسکینان دی) او د غیر اللہ حصہ پتے منلہ۔

رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَصَّالُونَ ﴿۳۴﴾ بَلْ تَحْنُ

اولیہ وہ غہ باغ او ٹیل دوی یقیناً مونہ ہیر دے دے یو۔ بلکہ مونہ

مَحْرُومُونَ ﴿۳۵﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ

یہ نصیبہ یو۔ اوٹیل ہوبیار دے دوی ایامانہ دے وٹیل

لَكُمْ لَوْلَا تَسْبِحُونَ ﴿۳۶﴾ قَالُوا سُبْحَانَ

تاسو تہ چہ وے پاک تہ کنہے اللہ تعالیٰ (دے شریک نہ)۔ دوی اوٹیل پاک دے

﴿۳۴﴾ فَلَمَّا رَأَوْهَا مَرَادَ دَظْمِ رَدَّهَا تَهْ هَافَ حَالَتِ دَے چہ پشان دے صریم
گوخیدے وے قَالُوا إِنَّا لَصَّالُونَ دا دے یرے حیرانتیا دے وچ نہ دوی بعیدہ
کنہلہ چہ زمونہ باغ دے پدا سے حال دی انوا وٹیل کچہ مونہ لاریختا
کریدہ۔

بَلْ تَحْنُ مَحْرُومُونَ یعنی روستو دے سوچ او دے فکر کولو تہ کھیل حرومان
اقرارے اوکرو۔ او دے دے یہ مناسبت سرہ قرطبی حدیث دے ابن مسعود
رضی اللہ عنہ مرفوع ذکر کہے دے چہ دگنا ہونو تہ خان سائے خکے
بندہ چہ یوگناہ اوکری نو دے ہف دے وچ دے تیار رزق تہ محرومہ شی،
او قرآن کیں دے تائید دا ایت دے اودا رنگ سورۃ رسالہ پہ دے
باندے دلالت کوی او ابن کثیر دے بیہقی تہ روایت راویے دے چہ
نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے شے دے کولو دے فصل او دے میو دے شو کولو
تہ منع کریدہ۔ او جزا دے جنس دے عمل تہ وی دوی مسکیتان محروم
کہل نو اللہ تعالیٰ دوی محروم کہل۔

﴿۳۵﴾ قَالَ أَوْسَطُهُمْ اے اوسط پہ معنی اغورہ دے دینہ پہ عقل اورای کیں۔
أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ اے دلیل دے چہ دقہ شخص دوی تہ تبلیغ او دعوت کریو
تسبیح وٹیلو تہ لیکن دوی دعوت او تہ منلو او ہفہ ہم دے دوی تہ براءت
اونکرو نو دے ہفہ پہ حصہ باندے ہم عذاب رائے۔ تسبیح معنی دے استثناء
دے او دا دلیل دے چہ دوی دے تو حیدلے البرکات تہ انکار کولو او
اللہ تعالیٰ پے دے شرک فی البرکات تہ پاک تہ کنہلو۔ نو عذاب پہ دوی ہانگ
پہ سبب دے شرک کولو سرہ راغلو۔

رَبَّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۲۹﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ

رب زمونہ لہ یقیناً مونہ یو ظلم کوونکی ۔ نو مخامخ شول بعض د دوی

عَلَى بَعْضٍ يَتَّبِلَا وَمُؤْن ﴿۳۰﴾ قَالُوا يٰوَيْلَنَا

یہ بعضو باندے ملامتہ کول ئے یو بل لہ ۔ دوی اوئیل ہائے تباہی دہ مونہ لہ

إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۳۱﴾ عَلَى رَبَّنَا أَنْ يَبْدِلَنَا

یقیناً مونہ یو دحد نہ تیروونکی ۔ امید دے چہ رب زمونہ بہ یہ بدلہ کنیں داکری

خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنا رَاغِبُونَ ﴿۳۲﴾

غورہ دے تہ یقیناً مونہ خپل رب تہ رغبت کوونکے یو ۔

۲۹ دا اعتراف د دوی دے یہ ظلم خپل باندے او توبہ دہ پدا سے حال کنیں چہ اوس خو ورتہ فائدہ نہ ورکوی ہاں لیکن ائندہ د پارہ فائدہ مند دہ ۔ سُبْحَانَ رَبِّنَا یعنی اللہ تعالیٰ د ہر قسم شریک او د نسبت د ہر ظلم تہ پاک دے ۔

۳۰ دا اشارہ دہ دیرے خضوع او عاجزئے کولو تہ یہ توبہ کولو سرہ ٹکھہ چہ ہریو د دوی نہ اقرار د جرم او کرو۔ يَتَّبِلَا وَمُؤْن یعنی یو تن بہ بل تہ وئیل چہ تا دامشورہ راکرے وہ چہ مسکینان بہ منع کوؤ۔ یو بل بہ اوئیل چہ تا امر کرے وؤ د بخل کولو یو بل یہ اوئیل چہ تا وئیل وؤ چہ د اللہ تعالیٰ سرہ د ثورو اولیاؤ بزرگانو یہ نوم باندے نذرانے ورکول سبب د برکاتو دے یعنی یو بل ئے ملامتہ کولو ۔

۳۱ دا نورہ مبالغہ دہ یہ اقرار د جرم او یہ توبہ کولو کنیں ۔ فرق یہ منع د ظلم او د طغیان کنیں دلتہ دادے چہ شرک کولو تہ ئے ظلم او دے ٹکھہ چہ اللہ تعالیٰ فرمائیلے دی إِنَّ الشِّرْكَ لَكُظْمٌ عَظِيمٌ ۔ او مسکینانو منع کولو تہ ئے طغیان او دے ٹکھہ چہ پدے کنیں د حد تہ تجاوز کول او ناشکری د نعمتونو د اللہ تعالیٰ دہ ۔ عَلَى رَبِّنَا دا جملہ خبریہ دہ لیکن مقصود یہ دے کنیں د عا کول دی او یہ دے کنیں د توبے کولو یہ مستقبل کینے فائدے ذکر کول دی ۔ خَيْرًا مِنْهَا یہ دُنیا کنیں یا یہ اخرت کنیں (پاتے یہ بل مخ)

كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَالْعَذَابُ الْآخِرَةُ أَكْبَرُ

دائے عذاب دی او خامخا عذاب دے اخوت دیر لوگے دے

لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝ إِنَّ يَلْمِزُكَ يَتَّقِينَ عِنْدَ

کہ چرے دوی پوہیدل ۔ یقیناً متقیانو لڑے یہ نیز

فرق یہ مینع دے تبدیل او ابدال کنیں دادے تبدایں تغیر دے حال
او دصفت دے یوخیز دے سرے دے بقا دے اصل نہ او ابدال لرے کول
دے یوخیز دی او راویل دے یلخیز دی یہ خاکے دے ہفت باتدے ۔

إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ حسن بصریؒ نہ روایت دے چہ زہ نہ پوہیدم
چہ دا کلمہ ایمان راویل او تو یہ کول دی او کہ نہ دے مشرکانو یہ طریقہ
باندے صرف یہ سختی کنیں اللہ تعالیٰ تہ رجوع کول دی دارنک دے قتادہ نہ
ہم دے دوی یہ بارہ کنیں توقف ثابت دے ۔ او نور دیر اہل علمو وٹیلے دی
چہ دوی تو بہ اوکرہ او ایمان یے راویلے دے او اللہ تعالیٰ ورلہ
نور باغونہ ورکول ۔

وَمَا مَنَعَهُمْ أَن يَقُولُوا هَٰؤُلَاءِ مِمَّنْ مَلَائِكَةٌ مِّنْ رَبِّهِمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
دُنْيَا كَيْفَ تَهْدِيهِمْ لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ سَبِيلٌ وَلَوْ كَانُوا يَحْكُمُونَ
بِأَنبَاءِ اللَّهِ لَآتَيْنَهُم مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مَوَازِينَ
لَوْ كَانُوا يَحْكُمُونَ بِأَنبَاءِ اللَّهِ لَآتَيْنَهُم مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ
مَوَازِينَ لَوْ كَانُوا يَحْكُمُونَ بِأَنبَاءِ اللَّهِ لَآتَيْنَهُم مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ
مِّنْ دُونِ اللَّهِ مَوَازِينَ لَوْ كَانُوا يَحْكُمُونَ بِأَنبَاءِ اللَّهِ لَآتَيْنَهُم
مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مَوَازِينَ

قَاسِي يَهْدِيهِمْ لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ سَبِيلٌ وَلَوْ كَانُوا يَحْكُمُونَ
بِأَنبَاءِ اللَّهِ لَآتَيْنَهُم مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مَوَازِينَ
لَوْ كَانُوا يَحْكُمُونَ بِأَنبَاءِ اللَّهِ لَآتَيْنَهُم مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ
مِّنْ دُونِ اللَّهِ مَوَازِينَ لَوْ كَانُوا يَحْكُمُونَ بِأَنبَاءِ اللَّهِ لَآتَيْنَهُم
مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مَوَازِينَ لَوْ كَانُوا يَحْكُمُونَ
بِأَنبَاءِ اللَّهِ لَآتَيْنَهُم مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مَوَازِينَ

رَبِّهِمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ ۝۳۷ أَفَتَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ

درب ددوی جنتونہ د نعمتونو دی ۔ ایا کرخوؤ بہ موتو مسلمانان

كَالْمُجْرِمِينَ ۝۳۸ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ۝۳۹

پشان د مجرمانو ۔ څه دلیل دے ستاسو څه رنگه فیصله کوئے ۔

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ۝۴۰

ایا تاسو لره کتاب دے چه په هغه کتب لوستل کوئے ۔ یقیناً

لَكُمْ فِيهِ لِمَا تَخَيَّرُونَ ۝۴۱ أَمْ لَكُمْ

تاسو لره په هغه کتب هغه څیز دے چه تاسو ځه خوځوئے ۔ ایا تاسو لره

۳۷ دے ایت نه دویم باب دے او خلاصه ځی په ابتدا کتب ذکر کړی شوید ۔ روستو د ذکر د تخویف ته بشارت ذکر کوی او فرق د فریقینو ذکر کوی جنات النعیم یعنی داسه باغات چه د نعمتونو ته سیوا پکښ بل هیڅ نه وی او فنا د هغه به هم نه وی پشان د باغونو د دنیا والو ۔

۳۸ په دے کتب رد د هغه چا دے چه د ایمان والو او کفر والو په عاقبت کتب فرق نه کوی بلکه حال د مشرکانو په دنیا باند د قیاس کوی چه د هغوی په دنیا کتب باغونه وغیره دی نو په آخرت کتب به ځی هم وی ۔

۳۹ أَفَتَجْعَلُ هُمَزَه د استفهام انکاری دے او داسه په سورة ص ۲۸ او سورة جاثیه ۳۱ کتب تیر شوی دی ۔ کما لمجرمین مجرم هغه دے چه ښکاره خپل گناهونه کوی او توبه نه اویاسی ۔

۴۰ په دے کتب او روستو ایا توبه کتب طلب د دلیل دے د مجرمانو نه په نجات ددوی باند دے او نفی د دلیلونو ده ، په دے کتب نفی د دلیل عقلی ته اشاره ده ۔ مَا لَكُمْ یعنی کوم دلیل عقلی دے ستاسو په نجات باند دے ۔ کيف زجر دے په حکم به دلیل باند دے ۔

۴۱ په دے کتب نفی د دلیل نقلی ده یعنی داسه کتاب چه د الله تعالی د طرف نه وی او په هغه کتب دلیل وی ستاسو په شرک باند دے ، نو داسه کتاب تاسو سره نیشته اِنَّ لَكُمْ دامفعول د تد رسون ذکر پات په بله

اٰیْمَانٍ عَلَیْنَا بِاللّٰهِ اِلٰی یَوْمِ الْقِیَامَةِ اِنَّ

قسمونہ دی پہ موتہ بانڈے رسیدونکی تر روح د قیامت پورے چہ یقیناً

لَكُمْ لَمَّا تَحْكُمُونَ ﴿۳۹﴾ سَلِّمُوا بِهِمْ

ستاسو دیا ہرغہ دہ چہ تاسو کومہ فیصلہ کوئے . تپوس اوکریہ ددوی نہ چہ کوم یوددوی نہ

بِذَلِكَ زَعِيمٌ ﴿۴۰﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ

یہ دے بانڈے ذمہ وار دے . ایا دوی لریہ شریکان تبتہ (داللہ سرہ)

نوپکار وہ چہ اِنَّ یہ زور دہرہ سرہ وَاَنْ لیکن روستو حرف دلام دے
دھے دوجہ نہ اِنَّ یے پہ زیر سرہ راویے دے یا دا چہ مفعول مخذوف
دے او دا جملہ حکایت د مفعول (مدروس) دے۔

لَمَّا تَحْكُمُونَ نہ مراد شرک کول یا عقیدہ د شفاعت شرکیہ دہ دارنگی
پہ سورۃ فاطر سک او سورۃ روم سہ کنس ہم تیر شوییدی ۔

سک داتقی د دلیل وحی (وعد اللہ) دہ اٰیْمَانٍ عَلَیْنَا قسمونہ او عہدونہ
داللہ تعالیٰ د طرف نہ چہ پورہ کول یے پہ ہرغہ بانڈے واجب دی حکمہ

چہ حرف د عالی پہ وجوب بانڈے دلالت کوی یَا لَیْلَہُ یا خہ اوکلک قسمونہ
پدے کنس احتراز دے د لغو د قسم نہ ۔ اِلٰی یَوْمِ الْقِیَامَةِ دے متعلق

پت دے یعنی واصلہ چہ دا قسمونہ رسیدونکی وی تر قیامتہ پورے
یعنی چہ تر قیامتہ پورے ستاسو دپارہ انزادی او معافی وی چہ ہرغہ کوئے

توجا یز یہ وی یا بِاللّٰهِ یہ معنی د رسیدونکی دے او اِلٰی یَوْمِ الْقِیَامَةِ
پہ باللّٰہ پورے متعلق دے ۔ اِنَّ لَكُمْ لَمَّا تَحْكُمُونَ پہ دے اِنَّ کنس ہرغہ

توجیہات دی چہ پہ تیر شوی اِنَّ کنس وؤ ۔ مخکنس تخیرون او دلثہ
تحکمون ذکر دے فرق دادے چہ اول کنس مسلک او مذاہب مراد دے

یعنی شرک او کفر بداعات کول او پہ دویم کنس دہرغہ مسلک حکم دجواز
او عدم جواز او حلال او حرام مراد دے ۔ سَلِّمُوا بِهِمْ بِذَلِكَ پدیکنس

زجر دے اوستقی د دلیل د کفالت دہ او ذٰلِک اشارہ دہ مضمون دفتح جعل
المسلمین کالمجرمین تہ یا اشارہ دہ اثبات د قسمونہ تہ ۔

زَعِيمٌ ذمہ دار یا دعوی دار د صحت د دغہ دعوی ، یا مشر۔ او مراد دا دے

يُدْعَوْنَ إِلَى السَّجُودِ وَهُمْ سَلِيمُونَ ﴿۴۳﴾

بیلے کیدلے شول سجداے تہ او دوی پہ روغ رمت وؤ ۔

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَلِّبُ بِهِ لَأُلْحِذَ يُثْطَ

نو پویدہ ما او هغه خوک چہ دروغون کثری دا خبرے

سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۴۴﴾

خامتا نیسو مونپ دوی پہ دمہ دمہ پہ داسے طریقہ چہ تہ پوہیبی دوی ۔

وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿۴۵﴾

او مہلت ورکوم زہ دوی لہہ یقینا نیول زما پاخہ دی ۔

زورخ دَعْم اود سنجے) او بعضو مراد اخستے دے ساق العرش۔ لیکن ہرکہ چہ صیح حدیث مرفوع شتہ نو موقوف روایا تو تہ رجوع کول جائز تہ دی۔ وَاُدْعَوْنَ إِلَى السَّجُودِ دا دعوت دے تو بیخ او دے ملامتہ کولو دے پارہ دے، تَعْبُدُ ا تہ دے او حدیث صحیح کیں را غلے دی چہ دا هغه خلق بہ وی چہ پہ دُنیا کیں اللہ تعالیٰ تہ یے سجداے او مولحونہ کول پہ ریا کارے او دے نوم دے پارہ نو هغوی بہ قیامت کیں دے سجداے ارادہ او کپی لیکن شاہ یے یو تختہ شی بخاشہ اَبْصَارُهُمْ اہ ذلت دے زہ دے سترگو نہ معلوم پیری او دارگی پہ دُنیا کیں پہ دوی دے تکبر دے وجہ نہ سترگے دے حق نہ اہولے نو پہ ورخ دے قیامت بہ دے دوی پہ سترگو باندے اثر دے ذلت بیکارہ شی۔ تَرَهُهُمْ ذُلُّهُ یعنی پہ دُنیا کیں دوی بول انداموتہ دے بدن دے سجداے کولو نہ پہ اخلاص سرہ۔ مچ ساتل اودا پہ یے خپلہ بے عزتی گنہارہ نو نن پہ ورخ دے قیامت بول انداموتہ یے پہ ذلت کیں اختہ شول۔ وَقَدْ كَانُوا يَدْعَوْنَ اہ سجود تہ مراد سجداہ دے اخلاص دہ اللہ تعالیٰ تہ یا مولح کول دی او دے دعوت تہ مراد اذان او اقامت دے لیکن دوی دے هغه اجابت تہ کو ویا مراد دے سجود تہ انقیاد دے احکامو دے اللہ تعالیٰ او قران اوریدلو تہ او مراد دے دعوت تہ عام دعوت او تبلیغ دے او دوی هغه تہ دے قبول کہے ۔

سَلَامٌ دے اتلی دہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم تہ او ورسرہ تخو یف

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ

ایا ته غواہے دے دوی نہ غہ عوض نو دوی دے دے دے تاوان نہ

مُتَقَلُّونَ ۝۴۶ أَمْ عِنْدَ هُمْ الْغَيْبُ فَهُمْ

درانہ دی ایہ دوی سرہ غیب (دوی) دہ نو دوی

يَكْتُبُونَ ۝۴۷ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ

لیکل کوی ردہ ہفتہ نو صبر کوہ فیصلے دے پخپل پورے او مہ کیہ تہ

ذنبوی دے منکرینو تہ۔ فَذَرْنِي دَاكِنًا يَدُهُ يَعْنِي تَه دَدَوِي تَه بے غمہ شاہ دَدَوِي
فكر دَعَابِ پَر پِدہ او پرواہ بے مکوہ۔ الْحَدِيثُ مراد قرآن دے یا ہفتہ
مضمون چہ دے سورت کتب ذکر کرے شو۔ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ استدرج
پہ اصل کتب نقل کول دی دے یو حال تہ بل حال تہ پہ تدریج (پہ دمہ دمہ)
سرہ او استعمال پیری پہ تنزل کتب یعنی دے اعلیٰ درجے تہ خککہ درجے تہ
پہ دمہ دمہ متقل کیہی او دے خیال کوی چہ دا ترقی دہ او دے تفصیل
پہ سورۃ مؤمنون ۵۵ سورۃ انعام ۵۶ او سورۃ العنکبوت ۵۷
سورۃ اعراف ۵۸ کتب تیر شویدے۔ وَأَمْلِي لَهُمْ یعنی دا استدرج
دے دوی دے پارسہ دے اکرام دے دے بلکہ دا خو یو مہلت ورکول دی
چہ پہ ہفتہ سرہ پہ بے گناہونہ نور ہم زیات شی۔

۵۵ سورۃ پہ دے ایہ تو نو کتب رد دے عذر و نو دے منکرینو دے یعنی دوی
دا عذر نشی کولے چہ مونہ تکذیب دے قرآن دے دے دے وچے تہ کووچہ دا
نبی زمونہ دیر اجرت غواہی یا دے دے وچے تہ چہ مونہ وچے دے
اللہ تعالیٰ دے طرف تہ راسخی نو مونہ قرآن تہ حاجت تہ لرو۔ دا دواہ
خبرے نیشتہ خککہ چہ استفہام پہ أَمْ تَسْأَلُهُمْ او أَمْ عِنْدَهُمْ کتب
انکار دے، پہ اول ایت کتب اشارہ دہ چہ دا ہی الے الحق لہ جائزہ دی
چہ دے خلقو نہ پہ دعوت باندے اجرت طلب کوی یا دے اجرت پہ طمع
سرہ دعوت کوی خککہ چہ ثواب اخروی ضائع کیہی او دارنگ پہ مخاطبیتو
باندے ہم بوج راسخی نور تفسیر دے دواہ و ایہ تو پہ سورۃ طور ۵۹
۵۹ کتب تیر شویدے۔ الْغَيْبُ تہ مراد و سی دہ رپا تے پہ بل مخ

کَصَاحِبِ الْحَوْتِ مِرَآذُ نَادَى وَهُوَ

پہ شان د مہی والا کلاہ کے چہ اواز اکر دے او وہ ہغہ

مَكْظُومٌ ﴿۲۸﴾ لَوْلَا اَنْ تَدَارَكَ نِعْمَةً مِّنْ رَبِّهِ

د غم نہ دے کہ نہ دے رسید لے دے تہ . تعبت د طرف د رب د دے تہ

چہ دلالت کوی پہ تکذیب د قرآن باندے . قَهْمٌ يَكْتَبُونَ کتب اشاہ دہ
چہ کہ دوی سرہ وحی وی نو د قرآن پہ مقابلہ کتب دے اولیکی چہ
مخلوق تہ فرق معلوم شی . حاصل داچہ د دوی سرہ دنیوی او دینی
دواہ موافق نیشستہ .

۲۸۔ د اتسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم لہ او امر دے پہ صبر کولو
پہ انکار د منکرینو او پہ مصائب د دعوت او تبلیغ باندے پہ زمانہ د
مہلت د منکرینو کتب چہ مخکین ایت کتب ذکر کرے شو . لِحْکَمِ رَبِّكَ حکم پہ
معنی د قضا د رب دے پہ طریقہ د مہلت ورکولو منکرینو تہ یا پہ معنی د
امر د رب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ تبلیغ او پہ صبر سرہ او پہ
دے دواہ توجیہاتو کتب لام اجلہ دے یا حکم پہ معنی د نصرت دے
اولام پہ معنی د رالی سرہ دے . وَلَوْلَا اَنْ تَدَارَكَ کَصَاحِبِ الْحَوْتِ امتح دہ د
تشبیہ دیونس علیہ السلام تہ پہ استعجال کولو کتب چہ اللہ تعالیٰ ورتہ
امر تہ وڈ کرے چہ تہ دے قوم تہ اوزہ او ہغہ پخیل اجتہاد سرہ
د ہغوی تہ لہ او دے تہ ظلم وٹیلے دے پہ خیلہ دُعا کتب چہ اِنِّی
کُنْتُ مِنَ الظَّالِمِینَ د اکتاہ نہ دے تفصیل کے سورۃ الانبیاء کتب تیر
شویدے . اِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ نداء نہ مراد ہغہ دُعا دہ چہ سورۃ
انبیاء کے کتب ذکر شویدہ . دا وجہ د تشبیہ نہ دہ بلکہ داصفت د
صاحب الحوت کے دے دے وجہ نہ ذکر کرو چہ ہغہ پہ خیل خطائے باندے
پوخ تہ وڈ بلکہ پشیمانی کے بشکارہ کرے وہ بلہ وجہ دے د ذکر
کولو داوہ چہ ترغیب دے تضرع او دُعا کولو تہ پشان دیونس علیہ السلام
مَكْظُومٌ کظم پہ اصل کتب بتدولو تہ وٹیلے کیروی لکہ الظالمین الغیظ
بیا مکظوم تہ مراد دلتہ محبوس دے پہ خیتہ د مہی کتب یا مراد د دینہ

لَنَبْذِيَنَّ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ۞ ۴۹ ۞ فَاجْتَنِبْهُ

خارج غورخولے شوے یہ دے یہ ہالہ اورے یہ دے یہ حالہ۔ نو غورہ کرو دہ لہ

رَبِّهِ ۞ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ۞ ۵۰ ۞ وَإِنْ يَسْكَدُ

ربا دہ نو اوگر خودے دے دے نیکانوتہ۔ او یقیناً نزد دے

الَّذِينَ كَفَرُوا أَلْزِلْ قُوَّتَكَ بِأَبْصَارِهِمْ

کافران چہ اور سو تارہ مصیبت) یہ نظرونو خپلو سرہ

لَنَسْمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُوا

ہر کلمہ چہ دوی وادریو قرآن اد وائی دوی

چک دَعَم تہ دومرہ چک چہ د خوشحالی لارے بندے شی۔
۴۹ تَنَارُكَ فَعِل ماضی مذکورہ د باب تفاعل تہ دپارہ د مبالغے او نعمت
مؤنت غیر حقیقی دے دے دے وچ تہ فعل ہے مذکور اوہو۔ نِعْمَةٌ نکرہ
دپارہ د عظمت دہ من گیم کیں ہم تاکید دے او مراد د نعمۃ تہ نبوت
د ہخہ او اجابت د دُعا د ہخہ او حفاظت د ہخہ دے۔

وَهُوَ مَذْمُومٌ دا حال دے قید دے دپارہ د نبذ یعنی کہ د اللہ تعالیٰ
احسان تہ دے نو یہ بد حالت کیں بہ غورخولے شویوے او سورۃ
صافات ۴۵ کیں نبذ د ہخہ ذکر کرے لیکن صرف حال د مرض و
مذموم تہ و۔

۵۰ دا تفریع دہ یہ ندا او کظم نو ہخہ سبب او گر خیدا دپارہ د
اجتبا د ہخہ نو دا حال ہے ذکر کرو دپارہ د ترغیب دُعا کو لو تہ چہ
دا سبب د اجتبا دے او اجتبا سبب د صالحیت دے مراد د اجتبا
او صلاحیت تہ نبوت تہ دے ٹکے چہ دے خو د مخکین تہ نبی و
بلکہ مراد دا دے چہ وحی ورتہ دویارہ شوروشوہ او توفیق د صبر
ہے ورکرو او توبہ ہے ورلہ قبولہ کرہ او د ہخہ قوم لہ ہے توفیق
د ایمان او توبہ ورکرو۔

إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿۱۵﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ

یقیناً دے لیونے دے۔ او نہ دے دا مکر نصیحت دے

سہ داز جردے منکرینو تہ او تسلی ذہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ
 پہ حفاظت دہقہ سرہ دے سترگو دے منکرینو تہ او دا ایت متعلق دے سترہ۔
 وَاِنْ مَخْفَقٌ دے دے مثقل تہ پہ اصل کین وَاِنَّہ دے۔ یگا دے الفظ دلالت
 کوی چہ دا کار دوی کو لے نشی دے وچ دے حفاظت دے اللہ تعالیٰ تہ خیل نبی لہ۔
 لِيُذْهِقَ رُوحَكَ اَہ قرطبی دے پہ معنی کین دوس اقوال لیکلی دی۔ زکی
 پہ اصل کین لہے کول او خوئیولو تہ وائی او دارنگی نفوذ رورتوتلو
 تہ وئی شہ۔ او دے پہ تفسیر کین دہ توجیہات مشہور دی یو توجیہ
 دادہ چہ دے قرآن دے اوریدلو پہ وخت کین دوی دیر غصہ کیوی نو مطلب
 دا چہ دے غصہ او دے غضب پہ سترگو باندے تاتہ گوری تا باندے رعب
 او دہا دے اچوی۔ دویمہ توجیہ دادہ چہ تالہ دے نظریہ کوی او نظریہ خلق
 دوی دے دہا چہ تا دے نظریہ کوی تویمہ شہ او قرآن بیانول پہ پریدے او دا دلیل دے
 چہ نظر لکیدل حق دی او احادیث صحیحہ پدے بارہ کین دیر دی ابن کثیر پہ خیل تفسیر
 کین دے نظریہ بارہ کین دیر احادیث راجع کرے دی او پہ احادیث کین دے علاج ہم
 دے کر دے۔ لکہ رقیہ (دم اچول) پہ معوذتینو سرہ (سورۃ فلق او سورۃ الناس) لکہ چہ حدیث
 ابن ماجہ باب من استرق من العین کین دے کر دے۔ او بلکہ رقیہ پہ مسند احمد کین دے کر دے
 رِیَاسِمُ اللّٰہِ اَرْقٰی مِنْ کُلِّ شَیْءٍ یُّؤْذِیْکَ مِنْ کُلِّ حَاسِدٍ وَعَيْنٍ اَللّٰہُ یُشْفِیْکَ) او دارنگی دے
 چاہہ بارہ کین یے گمان راشی چہ دے سہی دے نظریہ کرے دے نو ہفہ سہی تہ دے
 امر او کری چہ مخ۔ لہس او رنگان او داخل دے خیل ازار او وینخی او ہفہ
 او بہ پہ نظر کرے شوی بندہ باندے چہ کا دے کرے شی دا ہم دے ابن
 ماجہ او نسائی پہ حدیث کین راجع دی۔

او ابن قتیبہ پہ مختلف الحدیث کین لیکل دی چہ دے نظریہ لکیدلو وجہ دادہ چہ دے
 بعض سہی پہ سترگو کین اللہ تعالیٰ خہ جراثیم کیخود لے وی ہر کلا چہ
 دے خیل سترگو خہ خیز تہ مخامخ کری او دے ہفہ خیز نہ خو شعیالی او
 تعجب بنکارہ کری نو دا جراثیم ہفہ بندہ یا خیز تہ او رسیری او ہفہ بندہ
 بیمار شی یا ہفہ خیز متاثرہ شی نو معلومہ شوہ چہ دے صابہ العین عقیدہ

لِّلْعَالَمِينَ ۝

د پاره د بولو خلقو .

صرف تعبدی نه ده بلکه د علم طب سره په اعتبار د اسباب محسوسه هم
مناسبت لري .

وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ يعنى هرکله چه د دوی د نظر اثر په نبی صلی الله
عليه وسلم پانده او نه غورچيزی نو بیا دوی حکم کوي چه دا مجنون
دے او د کڅېر جواب د سورت په اول کيڼ ذکر شوې وؤ .
۵۲ دا ذکر د صداقت د قرآن دے او مستلزم دے صداقت د رسول
لره او الْعَالَمِينَ نه مراد جن او انس دی لکه سورة فرقان سلکي وؤ او
دا احتمال هم شته چه ضمير د هُو نبی صلی الله عليه وسلم ته راجع شي او
ذکر په معنی د قاعل سره شي او دا جواب دے د هغوی د قول چه
إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ .

الحمد لله ختم شو تفسير سورة قلم په توفيق د الله تعالى

سُورَةُ الْحَاقَّةِ مَكِّيَّةٌ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	آيَاتُهَا ۵۲	ذُكُوعُهَا ۲

الْحَاقَّةُ ① مَا الْحَاقَّةُ ② وَمَا أَدْرَاكَ

اُفْتُ یقینی راتوں کے ، خہ لوٹے دے یقینی اُفْتُ راتوں کے ۔ او خہ خیر پوہہ کہے ہے تہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الحاقة

رَبِّطْ دَدے سورت دے سورة القلم سرہ پہ دیرو جوہو سرہ دے
اولہ وجہ دادہ چہ مخکن دواہ سورہ تو نو کن اثبات توحید او صداقت
رسول ذکر شو نو پدے سورت کن تخویف دنیوی او اخروی ذکر کوی
ڈپارہ ذکرینو ۔ دویمہ وجہ دا چہ مخکن دے اصول ذکر شول توحید ،
رسالت ، قرآن ، اوس خلورم اصل ذکر کوی یعنی اثبات د قیامت ۔ دریمہ وجہ
دادہ چہ پہ ہغہ سورت کن د تخویف دنیوی یو نمونہ ذکر شوہ نو پدے
سورت کن د تخویف دنیوی پنچہ نمونے ذکر کوی ۔ خلورمہ وجہ دا چہ
پہ ہغہ سورت کن ذکر وڈ " لعذاب الٰہ خیر اکبر " نو پہ دے سورت
کن د ہغہ ہیبت شان ذکر کوی پہ ذکر د درے نوموتو سرہ الحاقہ ،
الواقعہ ، القارعہ ۔ پنجمہ وجہ دا چہ پہ ہغہ سورت کن اولہ او اخرہ صداقت
د رسول او د قرآن ذکر شو نو دے سورت پہ اخر کن بہ دا دواہ ذکر
کوی ۔

دعویٰ د سورت ۔ تخویف دے پہ ذکر د پنچہ قومونوت کذاب
کو و نکو او پہ ذکر د احوال او احوالو (رہبتونو) د قیامت ، سرہ د اثبات
د صداقت د رسول او قرآن تہ پہ بارہ د اخبار ورکولو کن د احوالو
د قیامت تہ ۔

او دعویٰ د توحید پہ سہ کن دہ او درے اسماء حسنی د اللہ تعالیٰ ذکر
کوی ۔ اللہ ، رب ، عظیم اور د شرک فی العلم پہ سہ کن ذکر دے ۔
خلاصہ د سورت ۔ ذکر د عظمت شان د قیامت پہ سہ سہ کن

مَا الْحَاقَّةُ ۝ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ۝

چہ غہ دے یقینی اوت باتلوئکے۔ دروغزن کنہے دوشو دیانو او عادیانو اوت نکوؤنکے دزبونو۔

او تخویف پہ نزول د عذاب پہ منکرینو د قیامت ذکر کوی چہ ہفہ ہفہ پنٹھ قوموتہ مشہور و د نہک نہ ترسٹ پورے۔ بیا ذکر کوی احوال او ہیبتونہ د قیامت درے قسمہ۔ اول قسم احوال د فنا د عالم دی ترسٹ پورے۔ بیا دویم قسم احوال د قیام د قیامت دی پہ سٹ سٹ کنیں اول قسم اود دویم درے احوال دی نو مجموعہ لٹ شول۔ بیا دریم قسم او پہ ہفہ کنیں د اصحاب یمین لس احوال ترسٹ پورے بیا د اصحاب الشمال احوال ترسٹ پورے ذکر کوی۔ بیا ذکر د علونو د عذاب پہ سٹ سٹ کنیں دے۔ بیا ذکر کوی صلا د رسوا د کتاب پہ یو شہادت سرہ او ذکر کوی اودہ اوصاف د ہغوی نقیاً او ثبوتاً او پہ اخر کنیں امر پہ تسبیح سرہ چہ دعوی د توحید دہ۔

تفسیر سٹ سٹ پدیکن اثبات د قیامت د پہ صفت د الحاقہ سرہ ذکر کرتہ نودا اشارہ دہ زیات ہیبت د ہفہ تہ۔ قیامت تہ د الحاقہ وئیلو دیکو جے دی اولہ وجہ ہفہ ساعت چہ یقیناً بلا شک واقع کیدونکے دے۔ دویمہ وجہ ہفہ حالت چہ پہ ہفہ کنیں یقینی ٹخیزونہ واقع کیدی یعنی بعث، حشر، حساب کتاب میزان وغیرہ۔ دریمہ وجہ ہفہ ساعت چہ پہ ہفہ کنیں حقیقت د اعمالو پینڈلے کیدی۔ خلورمہ وجہ ہفہ حالت چہ چالہ حق د جنت ورکوی او چالہ حق د جہنم ورکوی۔ ترکیب عربی الحاقہ مبتدا دہ او مآ دویمہ مبتدا دہ او دویم الحاقہ خبر د دویمہ مبتدا دے نو مبتدا دویمہ سرہ د خبر تہ د جملہ خبر شو د پانچ د مبتدا اولے۔ و مآ استفہامیہ مبتدا د ادراک فعل ماضی ضمیر قائل پت دے او لکر مفعول اول دے او مآ الحاقہ مبتدا د او خبر جملہ اسمیہ مفعول ثانی د فعل او فعل سرہ د قائل او د دواہ مفعولو نو تہ خبر دے د مآ د پارہ او حرف د مآ اول او دریم د پانچ د اظہار د عظمت او د ہیبت دے۔ و مآ ادراک بحی بن سلام اوسقیان بن عیینہ تہ روایت دے چہ کوم خائے پہ قرآن کنیں و مآ ادراک ذکر دے نو ورپے د ہفہ علم ورکریے شوے وی او کوم خائے چہ ماید ایک دے نو د ہفہ علم ئے تہ ورکریے سٹ روسو د اثبات د قیامت تہ د تخویف د نیوی نمونے ذکر کوی (پاتے پہ بل مخ)

فَأَمَّا شُرُودُ قَاهِلِكُورًا بِالطَّاغِيَةِ ⑤

پس ہرچہ شودیان وڈ نو ہلاک کہے شول پہ سختہ چغہ .

وَأَمَّا عَادٌ قَاهِلِكُورِيحَ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ④

او ہرچہ عادیان وڈ نو ہلاک کہے شول پہ سیلئے تیزے د حد نہ تیروتونکے .

چہ د تکذیب دوجہ نہ پہ ہغوی باندے قسماً قسم عذابونہ راعلے وڈ پہ دے
ایت کیں د وہ قوموتہ ذکر شول . الْقَارِعَةُ دا ہم نوم د قیامت دے پدایکین
دوہ وجہ دی اولہ وجہ داچہ قارعہ د قرع نہ دہ سخت تکیو تہ و ٹیلے
کیدوی نو قیامت پہ سبب د ہیبتونو سرہ لہوتو لہہ سخت تکیوی .
دویمہ وجہ د مبرد نہ نقل دہ چہ دا د قرعہ تہ ماخوذ دے یعنی د قرعہ
پشان بہ ٹوک کامیاب شی او ٹوک بہ ناکام شی . بل احتمال دا دے چہ القارعہ
نہ مراد ہغہ عذابونہ دی چہ پہ عاد او ثمود باندے پہ دنیا کیں راعلے وڈ
نو ہرکلہ چہ د دوی انبیاء دوی لہہ پہ ہغہ عذابونو سرہ تخویف ورکروتو
دوی تکذیب او کرو . بیا ثمود اگرچہ پہ زمانہ کیں روسکو وڈ د عادیانو
نہ لیکن د دوی ملک (وطن) عربوتہ نزد دے وڈ چہ ہغہ تہ حجر او وادی
القری و ٹیلے کیدلہ او اوس ورتہ مدائن صالح و ٹیلے شی د دے وجہ
تہ ٹے مخکین کہل پہ ذکر کیں چہ مشرکین د ہغوی د احوالو تہ بشہ عرب
اخستلے شی .

بہ بِالطَّاغِيَةِ دا صفت د موصوف محذوق دے چہ ہغہ الصيحة دے او
ہغہ د حد نہ تیر شولے چغہ وہ لکہ پہ سورۃ قمر سکت کیں ذکر وہ
یا موصوف د دے الفعل الطاغية ہغہ کارونہ چہ حد نہ ورنیر وڈ
یعنی کفر او شرک او ناقہ (راوبہ) وڈل او تکذیب د قیامت او تکذیب د
رسول چہ صالح علیہ السلام وڈ نو با سببیہ دہ .

سکت پہ دے کیں ذکر د عذاب د قوم عاد دے او احوال د عذاب پہ
دوی باندے اللہ ذکر کوی . پہ اول ایت کیں درے احوال دی . اہلاک پہ
سیلئے ، صرصر ، عاتية . صَرْصَرٍ ماخوذ دے د صر نہ برد ریعنے او بھنے
تہ یعنی سختہ یغہ ٹککہ چہ پہ سخت موسم د ژنی کیں دا عذاب راعلے وڈ .

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَلَاثِينَ

او چاولہ ہفتہ یہ دوی باندے آدھ شنبہ او آٹھ

أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى

ورخے پرلہ پسے نو لیدلو تا دھتہ قوم یہ ہتھ کپن پرختے پروانہ

كَأَنَّهُمْ أَجْزَارٌ تَخِلُّ خَاوِيَةً ⑥

گو یا چہ دوی و یخونہ د کجورو غورخیدلو دی .

فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِّنْ بَاقِيَةٍ ⑦

نو آیا دینے تہ دوی لہر چہ خوک ترے پاتے شوئے وی .

پاسخت اواز کوڈیکہ دہ . یا پہ مساماتو (رکونو) د بدن کپن ورتنوتونکے دہ .
قَائِيَةٍ د حدتہ زیاتہ وہ پہ الوتلوکپن . یا د عادیانو د طاقت نہ ورتیرہ وہ چہ
هغوی تربتہ پہ ہیغ طریقہ سرہ نشو . یح کیدلے لکہ سورۃ ذاریات سلا کپن
تیر شویدی . یا دا چہ د ہفہ ملائکو د قابونہ ورتیرہ وہ کوم چہ پہ
ہوکانو باندے مقرر دی . او پہ دویم ایت کپن خلور احوال د کردی
عَلَى سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَلَاثِينَ الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَجْزَارٌ تَخِلُّ خَاوِيَةً .

سَبْعَ لَيَالٍ اہ بقای و ثیلے دی چہ د سوال د میاشتے پہ اخری اتو ورخوکپن
چہ شوروی د ورخ د چار شنبہ (د شور و رخ) نہ شوئے وہ او د بلے
چار شنبہ پہ ماہنام باندے او دریدلہ . حُسُومًا پدے کپن دیرا قوال دی
پرلہ پسے ، د وینخہ ویستونکے ، پرے کوڈیکے ، ہمیشہ ، سپیرہ او بے خیرہ
پہ بارہ د دوی کپن . او د لفظ متصوب دے پنا پہ حالیت باندے یا مفعول
مطلق دے د فعل محذوف یا مفعول لہ دے . فِيهَا صَرْعَى مہیر راجح دے
شپو او ورخوتہ ، یا د دوی کورو توتہ ، یا ریح تہ ، صَرْعَى جمع د صریح دہ
پہ زمکہ باندے پرختے غورخو لے شوی ، مراد دا چہ مرہ شو .

أَجْزَارٌ تَخِلُّ خَاوِيَةً د عجز دہ د تے لاندے حصے تہ و ثیلے کیوری
(موندان) یعنی دوی پہ غت والی کپن پشان د موندان د کجورو وؤ .
خَاوِيَةً د دے چہ مینڈے وینو اد چینجو خوبلے وی . (پاتے پہ بل مخ)

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ

او راجے فرعون او ہخہ خوک چہ ددہ تہ مخکن وؤ او التہ ایلو شو کلی

بِالْخَاطِئَةِ ۹ فَعَصُوا رَسُولَ رَبِّهِمْ

یہ غپ گناہ سرہ ۔ نو تا فرمایے اوکہ د رسول د رب د دوی تہ

یا پریو تہ یہ زمکہ باندے اولفظ د نخل مذکر او مؤنث دواہہ استعمال پری
 ددے وجہ تہ یے دلتہ صفت مؤنث ذکر کرو او یہ سورۃ قمر متکین صفت
 مذکر ذکر کپے دے۔ او یہ دریم ایت کین د دوی یوحال ذکر دچہ ہخہ عدم
 بقاء دہیچ یو شخص دہ یعنی بیخ کندی یے او شوہ۔ بآقیتہ مصدر دے یہ معنی
 د بقاء سرہ یا اسم فاعل دے صفت د موصوف محذوف یعنی نفس باقیہ۔
 او ددے نہ مستثنی دی ہود علیہ السلام او مؤمنان د ہخہ د قوم بخاکہ چہ
 ہغوی یہ کذب کین داخل نہ وؤ ددے وجہ نہ یہ لفظ کین حرف د استثناء
 تہ حاجت نیستہ۔

سہ پدے ایت کین د تخویف دنیوی دودے نورے نمونے ذکر کوی قوم
 فرعون او قوم لوط علیہ السلام و جآء یہ دے لفظ کین زیاتہ مبالغہ دہ
 یہ نسبت د اخطاء او کذب سرہ۔ وَمَنْ قَبْلَهُ تیرشوی مکذبین مراد دی
 چہ د ہغوی علم د اللہ تعالیٰ سرہ دے یا صرف قوم د شعیب علیہ السلام مراد
 دے۔ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ ہخہ کلی چہ آپوتہ کہے شو یہ وخت د عذاب کین لکہ
 چہ د ہخہ بارہ کین لوستلے شویدی جَعَلْنَا غَالِيَتَا سَا فُلَهَا او دا کلی د قوم
 د لوط علیہ السلام پنخہ کلی وؤ او ابن کثیر ددے تہ ہول مکذبین مراد
 کرے دی چہ د ہغوی یہ اباد و باندے عذابونہ راجلے وؤ۔

بِالْخَاطِئَةِ مصدر دے یا صفت دے د فعلہ او حصہ۔ او مراد د مفرد
 نہ جنس دے یعنی دیر گناہونہ د کفر او شرک او ناریتہ استعمال اول او نور
 خیانت دا ہخہ کارونہ دی چہ ہر د عقل خاوند دے تہ غلط او خطا وائی۔
 معلومہ شوہ چہ د خطاء اطلاق کلہ یہ قصدًا گناہ باندے کیوی۔

فَاَخَذَهُمْ آخِذَةً رَّابِيَةً ۝۱۰ اِنَّا لَنَّا طَغَا السَّمَاءُ

نو اونیول پئے دوی پہ نیولو سختی سرہ . یقیناً موت پر کلا چہ د حدانہ نیر شوے اوپ

حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ۝۱۱ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ

سوارہ کرے موتی تاسو پہ روالے کشی کیں د دے دیارہ چہ اوگر شو دا ستاسو دیارہ

تَذِكْرَةً وَتَعِيَهَا اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ۝۱۲

نصیحت یاد اوسا قی دے لرہ غور و نہ یاد و و نکی .

منہ دا متعلق دے دے تو لو مکذیبیتو سرہ یعنی عاد، ثمود، فرعون، قوم لوط یا مراد دے تہ صرف فرعون او قوم لوط دے او رسول جنس دے مراد دے دینہ کنر رسولان دی اشارہ دہ چہ دغہ خلقو پہ تکذیب او پہ گناہونو کولو کیں صرف دے عقل خلاف تہ وؤ کرے بلکہ دے نقل او دوسی تہ ہم عصیان وؤ۔ فَاَخَذَهُمْ قَا سَبِيْه دہ یعنی دغہ عصیان سبب او گر خیدا دیارہ دے عذاب دے دوی۔ رَّابِيَةً زیات عذاب دے دوی پہ نور و عذابونو باندے حکمہ دے دوی جرموتہ ہم دے نورو نہ زیات وؤ یا رابیہ پہ معنی دے سخت دہ۔

۱۰۔ دایں حکمہ نبوتہ دے عذاب دے دوی دہ او اشارہ دہ عذاب دے قوم نوح علیہ السلام تہ، طَغَا السَّمَاءُ دے دے عامو او بو نہ ورتیرے شوے یا ورتیرے شوے دے

قابو کولو دے ملائکتو نہ تردے پورے چہ غرو تہ پکین پت شول۔ حَمَلْنَاكُمْ مراد

دے دے تہ اباء کم دے یعنی نوح علیہ السلام سرہ دے نورو ملگرو تہ لیکن احسان

پہ پلارانو باندے دایہ اولاد باندے احسان وی حکمہ موجودہ انسانانو تہ خطاب

او کرے شو۔ لِنَجْعَلَهَا ضمیر ہغہ کشتے تہ راجح دے لیکن پہ اعتبار دے امثالو

دے ہغہ کشتے سرہ، یا داضمیر راجح دے دغہ واقعہ تہ یعنی غرق کول دے

منکرینو او نجات دے مؤمنانو۔ تَذِكْرَةً پہ روستو کشتو سرہ کشتے دے نوح علیہ

السلام یا دیوی یا پہ دغہ واقعہ سرہ مسئلہ دے توحید یا دیوی او دارنگ پیدے

سرہ عذاب دے منکرینو او نجات دے مؤمنانو یا دیوی۔ وَتَعِيَهَا اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ دے دلیل

دے چہ ضمیر دے ہا پہ مخکین جملہ کیں ہم واقعہ او قطعہ تہ

راجح دے حکمہ چہ دے کشتے کشی کیدے۔ وَتَعِيَهَا ماخوذ کے دوسی تہ او دوسی حفظ دے خیز پہ نفس کیں، او ایعاء حفظ رپا تے پہ بل متع

فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةً وَاحِدَةً ۝ (۱۳)

نو کله چہ پوکے اوکریشی پہ شپیلے کیں پوکے یو

وَحِيلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً

او پورته کریشی زمکہ او غرونہ نو او پہ پکولے شی پہ پکولو

وَاحِدَةً ۝ (۱۴) فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝ (۱۵)

پہ یو ٹل نو پہ دغہ ورخ پہ واقع شی واقع کیہونکے اوقت

دخیز پہ یو شی کیں۔ اُذُنٌ وَاحِدَةٌ ہغہ غورہ تہ وئیے کیہی چہ دے اللہ تعالیٰ کلام اوری پہ ہغہ خان پوہہ کوی او محفوظ یے ساق او عمل وریاتہ کوی۔ نگرہ یے دے دے وچہ نہ ذکر کروی چہ نگرہ دلالت کوی پہ قلت باندے او اُذُنٌ وَاحِدَةٌ قلیل وی۔ لیکن دغہ لہ دے اللہ تعالیٰ پہ نیز باندے پشان دغہ جماعت وی۔

سلا تر اوسہ ہیبت او عظمت دے قیامت ذکر شو اوس کیفیات او احوال ذکر کوی چہ درے قسمہ دی۔ اول قسم حالات دے فنا دی او ہغہ اُوہ ذکر کوی تر سلا (نیم ایت) پورے۔ پدے سلا ایت کیں یو حال ذکر دے چہ نفخہ وھل دی او مراد دے نہ اولہ نفخہ دہ دپارہ دے فنا دے عالم۔

نَفْخَةٌ دے مؤنث غیر حقیقی دے دے وچہ نہ فعل ورسرہ مذکر ذکر کہے دے۔ وَاحِدَةٌ دے پدے وجہ اوئیل چہ پہ دغہ وخت کیں نفخہ بیا بیا نہ وھلے کیہی ہاں خلویت کالہ رپہ یو روایت کیں دی) روسو پہ دویمہ نفخہ وھلے کیہی۔

سلا پدے کیں دہہ حالتونہ دے دوو غیزونہ زمکہ او غرونہ ذکر کوی پورته کول دے خیل خیل کائے نہ او تکیدل او ہموار کیدل دے یو بل سرہ۔ دُکَّةً مآتولو او پکولو تہ وئیے کیہی او دارنک ہمواریدلو تہ ہم وئیے کیہی یعنی اول پہ او پکولے شی بیا پہ دے یو بل سرہ ہموار کہے شی نو پل پہ یومیدان شکاری۔

ہا پہ دے ایت کیں خاورم حال دے او نوم دے قیامت یے پہ الواقعہ سرہ ایچہ دے لکھ چہ سورۃ الواقعہ کیں تیر شویدے۔

وَأَنشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَ مَبِئْدٍ وَاهِيَةٌ ۝۱۹

اد ادبہ چوی . آسمان نو ہفتہ بہ پہ دفعہ ورخ کمزورے دی

وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشُ

اد ملائک بہ پہ غاہو دھتے باندے دی . او اوچتری بہ عرش

رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَ مَبِئْدٍ ثَمِيَّةٌ ۝۲۰

درب سبنا پورتنہ ددوی نہ پہ دفعہ ورخ آتہ

پہ یوم مبیئد کنس تنوین عوض دے دجیل نہ یعنی یوم تفتخ و حملت الارض والجنال و قوت القیامہ نو معلومہ شوہ چہ دامخکس تیرشوی علامات و دوش د قیامت او حالات د فنا کیدلو د دنیا و .

سلا پہ دے کنس پنجم اوشیرم حال ذکر دے . انشقاق د آسمان اد وھی دھتے . انشقاق نہ مراد دھتے پکڑے کیدل او شلیدل دی او ابن جریر نہ روایت دے چہ مراد ددے نہ دیرے دروائے جو پیدل دی لکہ پہ سورۃ مبارک کنس ذکر دی او پہ دے انشقاق سرہ بہ د آسمان نہ ملائک را کوزشی لکہ پہ سورۃ فرقان ہک کنس دی او السماء مفرد اسم جنس دے پہ معنی د جمع سورہ دے و اھیہ کمزور یعنی بخیلہ بہ نہ شی ہتیکیدلے . یا شلیدلے او بے کارہ بصری

سلا پہ دے کنس اوم حال ذکر دے چہ ملائک بہ پہ غاہو د آسمان باندے دی ہفتہ غاہے چہ روغے وی . او ملائک اسم جنس مراد ترینہ ہول ملائک سماویہ دی حسن بصری نہ نقل دے چہ آرجاء دروائے د آسمان دی اودا حال د ملائکو ظاہراً دلالت کوی چہ ملائک اسمائی د مہ کیدلو نہ مستثنی

دی د سورۃ زمر ہک او سورۃ نمل ہک پہ استثناء کنس داخل دی روا اللہ اعلم . - و یحمل عرش الہ ددے تحائے نہ دویم قسم حالات شور و شو او ہفتہ درے دی اول دادے ، فَوْقَهُمْ دا صریح نص دے چہ عرش د اللہ تعالیٰ پورتنہ دے (او ہم ضمیر ہول مخلوق تہ راجع دے) چہ پہ اطراف د آسمان باندے بہ ولادہ وی . یوم مبیئد او د احادیثو د ظاہری الفاظو نہ معلوم مبیئد چہ او س ہم د ملائکو (حملۃ العرش) داعی د کوپہ دغہ ورخ بہ موی

ثَمَانِيَّةٌ ۝۲۱ اتہ اثنی عشر دی اودا د احادیث مرقوعہ صحیحہ تہ (پاکے پہ بل مخ)

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۝۱۸

یہ دفعہ ورخ پیش یہ کہے تھے تاسو نہ پتیری ستامو نہ ہیج پتیدونکے

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ يَمِينًا ۖ فَيَقُولُ

نو ہفہ خوک چہ ورکریشی عملنامہ دہفہ یہ نی لاس دہفہ کن نو وائی بہ

هَآؤُمْ مَرَأًۢءٌ وَّاٰ كِتَابِيَهٗ ۝۱۹ اِنِّیْ ظَنَنْتُ

واخلے اولولے عملنامہ زما یقیناً ما عقیدہ لہ

معلومیری اوحدیث دہ بوداؤد کنس راغلے دی چہ دہ حملہ العرش دہ ملائکو
نہ دیو ملک صفت دادے چہ دہ ترمے دہ غور نہ تراوگے پورے دہ اوؤ سوؤ
کو نو مسافت دے۔ او دہ ابن عباس رضی اللہ عنہما موقوف روایت کنس
وارد دی چہ اتہ صفو نہ دی او بل روایت کنس دی اتہ جنسو نہ دہ ملائکو
دی (واللہ اعلم)۔

بشاید کنس دہہ حالتونہ نور ذکر کوی یو عرض او بل عدم خفاء۔

تُعْرَضُونَ دا عرض دہ پارہ دہ حساب دے او عرض رب تعالیٰ تہ دے یہ
دلیل دہ سورہ کہف بشہ سرہ۔ خَافِيَةٌ مراد دے تہ نفس خافیہ او خصلت
خافیہ دہ یعنی ہینہ نفس او ہیج عمل دہ انسانا نو یہ نشی پتیدالے بلکہ دہ حساب
دہ پارہ بہ یہ دہ اگلہ شی۔

بشا دے ایت تہ دریم قسم احوال دہ قیامت شورودی چہ ہفہ تقسیم
دہ صفوف دے او تقسیم دہ خلقو دے دہہ قسمو نو تہ اول قسم اصحاب الیمین
او دہوی لس حالات (دہ بشارت) ذکر کوی۔ فَيَقُولُ اِهٖ يَمِينٌ يَّهٖ نَزَّلَ
عَرَبِيًّا ۖ دہ خوشحالے وی نو دے ہم دہ دیرے خوشحالے دہوجہ نہ
چہ چاتہ مخافہ شی نو دا ورتہ وائی هَآؤُمْ مَرَأًۢءٌ وَّاٰ كِتَابِيَهٗ ہاؤم یہ معنی دہ رائے
او نیسے دے۔ دہ کسائی تہ روایت دے چہ ہاؤم یہ معنی دہ اخستلو دے
لکہ یہ حدیث دہ ابواب البر بواکنس راغلے دی الہاء وھاؤم او یہ وخت دہ
پیوست والی دہ میم کنس مفرد او تثنیہ او جمع پکنس یوشان وی او بل
قول دادے چہ دہ هَآؤُمْ مجموعہ یو کلمہ دہ چہ عرب یے دہ خوشحالے
یہ وخت کنس ذکر کوی۔ او بل قول دادے چہ هَآؤُمْ دہ تنبیہ دہ پارہ دہ

أَنَّى مُلِيقٍ حِسَابِيَّةٍ ۚ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ

چہ زہانہ مغامخ کیرم دخیل حاب سرہ - نو ہتہ پہ پہ دوست

رَاضِيَةٍ ۚ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۚ قُطُوفُ

خوشحالہ کیں وی پہ جنت اوچت کیں چہ غونچ کوٹہ

فَهَذَا آيَةٌ ۚ كُلُّوْا وَاشْرَبُوْا هَٰذَا بِمَا

دھغ تزدے دی - خورے او خستے پہ خوشحالے سرہ پہ سب دھغ غلوتو

او ام امر دے دَامَ يَوْمَ نَهَ پہ معنی دَقْدُ سرہ - کِتَابِيَّةٍ منصوب دے پہ
ہَاؤُمْ يَا پہ اَقْرُوا سرہ او ہَا پہ دے کیں دَسکنتہ دَپَارہ دہ او پہ نَزِ د
عامو قَرَاؤَ صاحبانو دا ہَا پہ وصل او وقف دواہو کیں لو ستلے کیری -

سُطَّ داسبب دے دَنجَات او دَخُوشَعَالِيَةٍ یعنی عقیدہ دَعْبَث بعد الموت
او ویرہ دَحَسَاب نہ سبب دَنجَات دے کُنُتُ ظَن پہ معنی دَیقین دے
حُکْمہ چہ پہ کمان سرہ عقیدہ تہ ثابتیری او دَمَجَاهِد نہ روایت دَچہ ظن
پہ بَارہ دَاخِرَت کیں چہ مستعمل شی نو پہ معنی دَیقین سرہ وی او پہ بَار
دَدُنْيَا کیں پہ معنی دَشک سرہ وی او ضحاک وٹیلے دی چہ ظن پہ کَلَان کیں
دَمُؤْمِن دَطَرَف تہ یقین دے او دَکَا فَرَدَ طَرَف تہ شک دے -

سُطَّ رَاضِيَةٍ (سوال) راضی خواصاحب دَہغہ ژوند دے نو دَژوند پہ صفت
کیں رَاضِيَةٍ خہ رنگ او ٹیلے شوہ (جواب) پہ دَیرو وجوہو سرہ دے اول
دا چہ دا اسم فاعل دَوکَلَا سرہ مسخ دے لکہ لَدَبْن او تَامَر دَوَلَبْن
او دَوَتَر یعنی عِيشَةٍ ذَاتِ رِضًا دویم دا چہ فاعل پہ معنی دَمَقُول سرہ
دے لکہ دَا فِق پہ معنی دَمَدْفُوق سرہ دے یعنی عِيشَةٍ مَرصِيَةٍ - دَیْم
دا چہ دا اسناد مجازی دے یعنی عِيشَةٍ رَاضٍ صاحبہا لکہ پہ عَذَابِ اَلِمْ
کیں مشہور قول سرہ ذکر دی - او خوشحالی دَہغہ ژوند پہ حدیث صحیح
کیں ذکر دہ چہ دوی باندے مرگ او مرض سختی او غم او بوداوالے
تہ راضی -

۲۲ ۲۳ عَالِيَةٍ یوم معنی دا چہ پہ ہغ کیں بتکلے او درجے او چتے دی لکہ
پہ سورۃ زمر سَطَّ کیں او پہ حدیث صحیح کیں دی چہ پہ (پاتے پہ بل فح)

أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۖ وَأَمَّا مَنْ

چاہے لیبرے دی تاسو پہ ورخو تیرو شوؤ کنیں - او ہفتہ خوک چہ

أَوْتَىٰ كُتُبَهُ بِشِمَالِهِ ۖ فَيَقُولُ يَلَيْتَنِي

ورکھیتی عملنامہ ڈھتہ پہ کس رکھیں لاس ڈھتہ کنیں، تو وائی پہ ہائے ارمان

لَمَّا أُوتِيَ كُتُبِيهِ ۖ وَلَمْ أَذِرْ مَا حَسَابِيهِ ۖ

چہ نہ وے راکھے شوے عملنامہ نما - او نہ پوہیدے چہ خہ پہ وی حساب زما -

جنت کنیں تثل درجے دی ڈھر دودہ درجو پہ مینخ کنیں دومرہ فاصلہ دہ لکہ پہ مینخ ڈا اسمان اوز مکہ کنیں - دویمہ معنی دا چہ ڈھتہ شان پہ نفسونو اوز پرو کنیں اوچت دے - قَطُوفُ جمع ڈ قطف دہ ہفتہ میو چہ راتولولہ شی - ذابنیہ پہ ہر حالت کنیں بہ نزد وے وی ملاست او ناست او اولاد او تکیہ وھونکی پتولوتہ بہ برابر وی لکہ پہ سورۃ رحمن کے کنیں دی - ۲۷ دلتہ یُقَال لہم پت دے او مفعول ڈ کُؤُوا وَاشْرَبُوا پت دے ڈ پارہ ڈ تعیم - ھَنِيئًا ھوہ خوراک چہ پہ ھتے کنیں ہیخ نقصان او ضرر تہ وی او قائدے پکتیں دیرے وی - ۲۸ بِمَا أَسْلَفْتُمْ اہ (سوال) پہ حدیث صحیح کنیں راغلے دی چہ ھینوک جنت تہ پہ خپل عمل سرہ نشی داخیلدے او پہ دے ایت کنیں عمل پے سبب گرخو لے دے ؟ (جواب) ڈ دے تفصیل پہ سورۃ اعراف کے کنیں تیر شویدے حاصل دادے چہ حقیقی سبب خو رحمت ڈ اللہ تعالیٰ دے او عمل سبب ظاہری دے او قرآن کریم خواکثر ظاہری او غت امور یا نوی نو سبب ظاہری پے ذکر کرو او حدیث کنیں خواکثر حکمتونہ او پت امور ذکر کیوی نو پہ ھتے کنیں سبب خفیہ حقیقیہ ذکر کرے دے -

۲۹ ۳۰ ۳۱ دا تخو یف دے پہ ذکر ڈ احوالو ڈ اصحاب الشمال پہ لشل طریقو سرہ - او پہ دے کنیں درے افسوسونہ ارمانونہ ذکر کوی خکہ چہ ھتہ ورخ ڈ حسرت دہ - اول افسوس پہ عملنامہ ورکولوبانندے خکہ چہ ھتہ بہ ددہ ڈ ناکارہ عملونو تہ دکہ وی تودا افسوس پہ حقیقت کنیں پہ ھتہ ناکارہ عملونو کولو بانندے دے - دویم افسوس پہ بنکارہ کید لوڈ عاقبت ڈ عملونو

يَلِيَّتَهَا كَانَتْ الْقَاضِيَةَ ۚ ﴿٢٤﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي

ہائے ارمان چہ دامرگ دے ختموونکے مالوہ ۔ ہیچ فائدہ نہ نکروہ مالوہ

مَالِيَهُ ۚ ﴿٢٥﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ ۚ ﴿٢٦﴾ خُدُوهُ

مال زما ۔ بر بادہ شوہ زمانہ زوراورے زما ۔ اونیسے دے

فَعَلُوهُ ۚ ﴿٢٧﴾ ثُمَّ الْجَحِيمُ صَلَوُهُ ۚ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ

نوسے تھے طوق واجوئے، بیا پہ جہنم کہیں ورتناہے دے، بیا

فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا

پہ ہفتہ زنجیر کہیں چہ اوکدوالے دے ہفتہ اوڈیا گزہ دے

چہ ہفتہ حساب و ثیلے شویدے ۔ او دریم افسوس پہ بارہ د دوبارہ ژوندی
کیدلو کہیں دے یعنی ارمان دے چہ پہ مرگ سرہ د ژوند سلسلہ د ہمیشہ
دپارہ ختم شویمے نو د ہفتہ خیز تمنا پہ اوکری چہ پہ دنیا کہیں ورتہ دھر
خہ تہ بد بیکار کیدلو ۔

۲۸ ۲۹ دا حال د مالدار او اقتدار والا دے چہ مال او اقتدار د وار و ورلہ
هیچ فائدہ ورتنکرہ ما نافیہ یا استفہام انکاریہ دے ۔ سُلْطَانِيَّةٌ بادشاہی
او غلبہ پہ غریبا نو باندے پہ دنیا کہیں یا مراد دے نہ حجتونہ او دلیلونہ
د شرک او بدعاتو دی چہ پہ ہفتہ باندے اہل باطل پہ دنیا کہیں د ہو کہ
شویدی ۔

۳۰ ۳۱ ۳۲ پدیا کہیں ذکر د عذاب د باطل پرستو دے پہ دیرا ہانت او
تذلیل سرہ ۔ او پہ دے کہیں يُقَالُ يُلْمَذَّ يَكْتُمُ پت دے ۔ خُدُوهُ مراد دے
قید کول دی پہ زور سرہ ۔ فَعَلُوهُ لا سوتہ او خپے د ست سرہ ترل یا طوقونہ
د دوی پہ ست کہیں اچول لکہ پہ سورہ غافر لکہ کہیں دی ۔ ثُمَّ الْجَحِيمُ دا
جئے مخکین ذکر کرد پارہ د تخصیص یعنی سیوا د جحیم تہ د دہل خائے
نیشہ یا دا دپارہ ہیبت شان دے ۔ صَلَوُهُ د صلیٰ نہ ماخوذ دے پہ
اور کہیں دنتہ کول دپارہ د ورتو لو ۔ سَبْعُونَ ذِرَاعًا اندازہ د ذراع
اللہ تعالیٰ تہ معلومہ دہ او سبعون ہم د زیا توالی دپارہ (پاتے پہ پلمن)

فَاسْأَلُوهُ ۖ إِنَّكُمْ كَانُمْ لَذِيُؤْمِرُ بِاللَّهِ

او پڑان کرے دے لہ۔ یقیناً دے تہ لہو ایمان یہ اللہ تعالیٰ

الْعَظِيمُ ۚ وَلَا يَخْضُ عَلَى طَعَامِ

لوٹے شان والا باندے او نہ ہے و رکولہ تیزی یہ خوراک دے

الْمُسْكِينِ ۖ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَهُنًا

مسکین یا ندے۔ نو نیستہ دے لہ تن دلہ کیں

استعمالیہی صرف او یا مراد نہ دی یہ دلیل حدیث دے ترمذی او د احمد
(چہ حسن حدیث دے) چہ یوہ غتہ تکرہ دے تالیہ یہ دے السمان نہ زمکے تہ
او غور جو لے شی نو دے شپے نہ یہ مخکن زمکے تہ اور سیری حال دا دے چہ دا
مسافت دے پنچہ سورہ کالودے او دا دے دغہ زنجیر دے یوسرنہ ور پریخود لے
شی نو خلونیت کالہ یہ مزل اوکری او حال دا چہ دے زنجیر بل سرتہ بہ نہ وی
رسید لے۔ فَاَسْأَلُوهُ سَلْکِ هَغْه تَار دے چہ دے مرے (مشکرے) پہ تنگ سورہ
کیں پہ تکلیف سورہ دا خلیری۔

۳۳۳ یہ دے کیں دوہ علتونہ دے عذاب ذکر کوی اول علت حق دے اللہ تعالیٰ
ضائع کول پہ کفر او شرک سورہ کہ ہرقسم شرک وی او پہ لفظ العظیم
(پہ صفت دے اللہ تعالیٰ کیں) سورہ اشارہ دے چہ جرم دے کافر دے یرغبت دے
حککہ چہ دے العظیم ذات پہ حق کیں نقصان کوی او دویم حق دے بند کانو
(مسکینانو) بر بادول دی دا وصف دے کافرانو دے چہ هغوی پہ مسکینانو
پورے مسخرے کوی لکہ سورہ یس سکا دارنگ حق دے مسکین هغہ مال
دے چہ پہ نوم دے اللہ تعالیٰ ورکے شی او نوم دے غیر اللہ پکین شریک نہ وی
او مشرک پدا سے طعام یا ندے تیزی نہ ورکوی بلکہ هغہ یہ نذر دے غیر اللہ
او پہ طعام دے سمونو او پدا عاتو یا ندے تیزی ورکوی۔ وَلَا يَخْضُ یعنی محان تہ
او بل چاتہ تیزی او ترغیب نہ ورکوی او پدا کیں مبالغہ دے دے بخل دے وی
چہ ورکول خولرے خبرہ دے ترغیب ہم تہ ورکوی او داسے پہ سورہ ماعون
سک کیں ہم دی۔ طَعَامِ پہ معنی دے اطعام سورہ دے یا اطعام پہ طور دے مضاف
سورہ مجذوف دے۔

حَمِيمٌ ۳۵ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غَسِيلِينَ ۳۶

مخلص دوست ، او ته خوراک مگر د زخمو نو د ویتو زوؤ نه .

لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ۳۷ فَلَا أُقْسِمُ

ته به خوری هغه مگر ډیر گنهکاران - نو داسه ته ده - قسم کووم

بِمَا تُبْجَرُونَ ۳۸ وَمَا لَا تُبْجَرُونَ ۳۹ إِنَّهُ

په هغه څه چا تاسو ئې وینئ ، او په هغه څه چا تاسو ئې نه وینئ ، یقیناً دا

۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ دا تفریح ده په ملتونو سابقو باندې یعنې ضائع کول د حقوقو د الله تعالی او د عبادو سبب دے د یواځې والی چا هېڅ دوست به ئې پاتې نشي او سبب دے د انقطاع د روزئې - حَمِيمٌ هغه دوست قریب چا په وخت د تکلیف د دوست کښ په هغه باندې کړی د غم راسخی - غَسِيلِينَ هغه وینئ او اوبه چا بهیري د زخمو نو د اهل تارو نه - (سوال) په سورة غاشیه ک کښ حصر د طعام د دوی په ضریع کښ کړن دے او دلته ئې حصر په غسلین کښ کړن دے ؟ (جواب) اول دادے چا ضریع د افرادو د غسلین نه دے لکه چا قرطبی یو احتمال ذکر کړے دے دویم دا چا دا په اعتبار د اقسامو د مجرمانو سره جدا جدا حصر کړے دے - دریم دا چا په اعتبار د مختلف اوقاتو سره دے - الْخَاطِئُونَ دا د خطیئه نه ماخوډ دے گناه ته وکیل شي د خطا نه ماخوډ ته دے او الف لام پدیکښ د پاره د عهد دی نو مراد د دینته مشرکان او کافران دی .

۳۸ ۳۹ تفسیر د قسم په ابتدا د سورة یس کښ او تفسیر د لَا أُقْسِمُ په سورة واقعه کښ تیر شوے دے او ما تبصرون او ما لا تبصرون ټولو مشاهداتو او مغیباتو ته شامل دی که امور د تیوی دی او که اخروی او که محسوسات دی او که معقولات دی او که اجسام دی او که ارواح بشر دی او که جن و غیره دی . اَوْ رِبْطٌ دے د ماقبل سره دادے چا په قیامت باندې د یقین کولو د پاره ایمان په قرآن باندې ضروری دے او دارنگ د خَاطِئُونَ (مکذبتو) د سوال جواب دے چا هغوی وائی دا قول د شاعریا د کاهن دے .

او مناسبت د دے قسم د جواب قسم سره په څو و جو هو سره ذکر پاتې بللایم

لَقَوْلِ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ

خامخا پیغام دے دے رسول عزت والا ، او نہ دہ دا وینا

شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُوْمِنُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَا يَقُولِ

د شاعر ۔ دیو لو ایمان راورٹے تاسو ، او نہ دہ دا وینا

اولہ وجہ دا چہ دا قول کا ثبات ظاہری او معنوی دے قرآن پہ صداقت پائندے
دلالت کوی چہ دا کلام دے اللہ تعالیٰ دے دویمہ وجہ دا چہ قرآن کتب ذکر
دے دے دوارہ قسمہ خیزونو محسوسات او مغیبات او دے ہفت احکامیے بیان
کریدی چہ دا کار شاعر او کاهن تھی کولے۔ دریمہ وجہ دادہ لکھ چہ
خیزونہ دہ قسموتہ دی بعض تاسوتہ بنکاریری او بعض ستاسود نظر
تہ پتہ دی لیکن تاسوتے منی نو دارنگ قرآن وحی دہ دے اللہ تعالیٰ دے طرف
تہ اگرچہ تاسوتہ دے کبیت غائب دے لیکن پکار دہ چہ تاسوتے او منی۔
سے دا جواب قسم دے لَقَوْلِ مراد دے قول تہ تلاوت کول دی یا یہ معنی دے
وحی دہ او اضافت دے مفعول تہ او مراد دے رَسُوْلٌ تہ رسول بشری دے
یعنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔ او یہ سورۃ تکویر سنا کتب مراد
دے رسول تہ جبرئیل علیہ السلام دے پہ قرینہ دے روستو صفتونو ذکر کرے
شو و سرہ۔ کریم کرم دے ہر خیز اجتماع دے کمالات لا یقوتہ و ثیلے کیدی چہ پہ
ہذہ کتب وی نو دے بشریت بول کمالات پہ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم کتب جمع کرے شوے و و۔

سے شعر ہذہ کلام مقفلی دے چہ مقصد پکبں وزن وی او اکثر مشتمل
وی پہ مبالغاتو یا پہ دروغو باندے او کھانت خیروتہ و رکول دے غیبودی پہ
دعویٰ دے علم غیب سرہ پہ ذریعہ دے نجومویا دے حساب سرہ او سبب دے
شیاطین وی لکھ چہ پہ سورۃ شعراء کتب ذکر شویدی او پہ ہفت خیزونو
کتب اکثر دروغ وی او پہ دے قرآن کتب خو بولے خبرے رشتیا دی او دا
رنگ پدے کتب دے شیطانانو قیاحتونہ ہم ذکر شویدی نو معلومہ شوہ
چہ دا قرآن شعرا او کھانت نہ دے نو دا نبی شاعر او کاهن تہ دے۔
قَلِيلًا مَّا دا مفعول مطلق دے دے روستو فعل دے پارہ پہ تقدیر دے موصوف

كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا شَدَّ كُرُورُنَ ۝ تَتَزَيَّدُ

د تیرویق - دیر لږ نصیحت اخلی تاسو - نازل کرے شویاے

مِّنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا

د طرق د رب د عالمینو نه - او که چرے دہ جوڑ کرے وے یہ مونو بانگ

بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ۝ لَا خَدُّ نَامِنُهُ

خه خیرے دروغ - نه ضرور نیولے به وو مونو د دہ

سره او ما د پاره د تاکید د قلت دے او ظرف دے او لږ ایمان نه مراد ایمان لغوی دے چه الله تعالی لږه خالق ګڼی او لږ وخت نه مراد دا چه په سخته کس ورته فریادونه کوی او دا ایمان شرعی نه دے - (رفایده) په اول ایت کس نفی د ایمان او دویم کس نفی د تذکر ذکر کرے دہ وجه داده چه په کلام د شاعر باندے عاده عقیده او یقین نه حاصلیری صرف تفریح د ذهن ورباندے راسخی نو ایمان ورباندے نه حاصلیری او په خبر و د کاهن باندے خلق تصدیق او یقین خو کوی لیکن په هغه کس تذکیر او نصیحت مقصد نه وی نو د هریو سره یی د هغه مناسب لفظ ذکر کرے دے -

سره دا خبر دے د مبتدا محذوف، رَبِّ الْعَالَمِينَ پدیکس اشاره دہ چه په دے قرآن سره د الله تعالی په ربوبیت باندے ایمان او یقین حاصلیری او دارنگ دا د ټول عالم د پانګ کتاب دے په یو قوم او زمانه پورک خاص نه دے -

په بله طریق سره، بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ د بَعْضِ اطلاق په یو باندے هم کیږ شي او آقاویل لفظ کس تصغیر او تحقیر دے - لَا خَدُّ نَامِنُهُ بِالْإِيمَانِ أَخَذَ په معنی د انتقام دے او مِنْهُ په خپله معنی سره دے او الْإِيمَانِ په معنی د قوت او قدرت سره دے یا اخذ په معنی د قطع سره دے او بآ په بالیمین کس زیاتی دہ او مراد د الیمین نه خه لاس دے لکه چه بادشاه باغیانو ته سزا ورکوی نو اول تربته خه لاس پرې ګرځی بیا یی د مخه نه په سټ باندے اوهی یا مراد د دے نه تړل د خي لاس دی (پاتے به بل مخ)

بِالْیَمِیْنِ ۝۴۵ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِیْنِ ۝۴۶

تھے لاس بیا یہ خامخا پو پکھے وے مونو ددہ نہ رگ د سہ ۔

فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِیْنِ ۝۴۷

نہ نہ بے وے ستاسو نہ ہیٹوکی دہ لہہ بیج کوٹکے ۔

وَإِنَّهُ لَتَذْكُرَةٌ لِلْمُتَّقِیْنَ ۝۴۸ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ

او یقیناً دار قرآن خامخا نصیحت دے دپارہ د متقیانو ۔ او یقیناً مونو خامخا پو ہا پو

دکارو نو کولو نہ ۔ الْوَتِیْنِ دا نوم دھغہ رگ دے چہ د سرنہ ترزہ پورے
رسیدے دے یا رگ د ملا دے ۔ حَاجِزِیْنِ خبر دھا دے او من احدی
اسم دے یا منکم خبر دے او حاجزین پہ حالت د جرکس صفت د من
احد دے او داعیارت دلالت کوی پہ استغراق د نفی باندے او حاصل
دادے کہ چرے دے پیغمبر پہ اللہ تعالیٰ باندے یو خبرہ پہ دروغہ جو
کپے وے نو اللہ تعالیٰ بہ دہ لہہ فی الحال ہلاک کپے وے لیکن اللہ تعالیٰ
ہغہ لہہ ترمرکہ پورے دداسے ہلاکت نہ بیج اوساتلو د بدن نہ بی
داسے ہیٹ تکرہ نہ دہ جدا شوے چہ پہ ہغہ سرہ وریا بندے مرگ راغلے
وی او نہ ذیل چا د لاس نہ قتل کپے شویدے نو معلومہ شوہ چہ
دے رشتے پیغمبر دے او دا طریقہ د استدلال خاص دہ دپارہ د
صداقت د محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دادا ہریو دروغن
(دعویدار د نبوت) پہ بارہ کین نہ دہ دے وچ نہ ضمیر د تقول صرف
دہ تہ راجح کپے دے کہ چرے دا دلیل عام وے نو داسے بہ بیٹے وٹے
وے چہ کو تقول آخذاً عَلَیْنَا، نو اعتراض د مرزا غلام محمد قادیانی
باطل دے چہ ہغہ وٹے دی کہ چرے زہ دروغن وے نو زہ بہ بیٹے
داسے طریقہ سرہ ہلاک کپے وے نو جواب بیٹے دغہ دے چہ ذکر
کپے شو او ددے وچ نہ مسیلمۃ الکذاب او اسودغسی دروغن
دعویدار د نبوت وٹے لیکن ہغوی ہم پدا سے طریقہ سرہ نہ دی ہلاک
کپے شوی ۔

مَّا إِنَّهُ ضَمِیر راجح دے قرآن تہ یا رسول تہ او تخصیص د متقیانو د

أَنْ مِنْكُمْ مُّكَذِّبِينَ ﴿۴۹﴾ وَإِنَّكُمْ لَخَسِرَةٌ

چہ شتہ ستاسو تہ تکذیب کو و تکی - او یقیناً دا (قرآن) خامخا افسوس دے

عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿۵۰﴾ وَإِنَّكُمْ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿۵۱﴾

پہ کافرانو باندے - او یقیناً دا (قرآن) خامخا یو جس یقینی دے -

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿۵۲﴾

نو پاکی دایہ د نوم د رب ستا چہ لوئے شان والا دے -

دے وجہ نہ دے چہ انتفاع خاص دہ پہ دوی پورے لکھ چہ پہ تفسیر
دہدی للمتقین کن تیر شویدی -

بلکہ دا زجر دے روستو د اثبات د صداقت د قرآن تہ مِنْكُمْ کنیں اشارہ دہ
چہ بعض مصداقین دی - وَإِنَّا لَنَعْلَمُ داعلم د اللہ تعالیٰ مخکن د انزال د قرآن
اوروستو د ہخ تہ پہ دواہہ حالتونو کنیں یوشان دے -

۵۱ بلکہ وَإِنَّكُمْ ضمیر راجع دے تکذیب تہ او حسرہ پہ معنی د پشیمانتیا سرہ
دے یا ضمیر قرآن تہ راجع دے یعنی ہر کہ چہ ثوابونہ د قرآن والو پہ ورخ
د قیامت کنیں اویںی نو ارماتو تہ بہ او کری لکھ پہ سورہ انعام عا کنیں او سورہ
حجر عا کنیں - وَإِنَّكُمْ لَحَقُّ الْيَقِينِ ، دا ضمیر راجع دے قرآن تہ یا حسرہ
تہ پہ معنی د تحسّر سرہ - لَحَقُّ الْيَقِينِ پدایکنیں اضافت د صفت دے
موصوف تہ یعنی امر یقینی واقعی ، او ثابت دے - او پہ دے قید کنیں قائدہ
دادہ چہ بعض وخت د اہسان یقین راشی پہ باطل خیز باندے نو ہخہ تہ
حق الیقین نشی وٹیلے کیدے او دا مرتبہ د علم الیقین نہ اوچتہ او د عین
الیقین تہ کوزہ دہ -

۵۲ بلکہ داسے تیر شویدی پہ سورہ واقعہ عا کنیں او بآ پہ باسم کنیں زیاتی د پارہ د
تاکید د امواد د اسم نہ جنس اسماء حستی اوصاف د اللہ تعالیٰ د یعنی د اللہ تعالیٰ د اسماء اوصفتونو
تتزیہ او پاکی وٹیل د ہر شریک او ہر قسم عیبونو تہ فرض دہ او دا دعویٰ توحید
تفریح دہ پہ اثبات د صداقت د رسول او د قرآن باندے اشارہ دہ چہ مقصد
قرآن او رسالت صرف توحید دے -

ختم شو تفسیر د سورہ الحاقہ پہ حمد د اللہ تعالیٰ سرہ -

سُورَةُ الْمَعَارِجِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْمَائِدَةُ
۲۴۲
ذُكْرَانُ

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ۝ لِلْكَافِرِينَ

اَوْغُوْنِبُوْهُ يَوْمَ غُوْبِنُوْكَى عَذَابٍ وَّاقِعٍ كَيْدًا وَنَكْبَةً كَافِرَانِ لَّهُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة المعارج

رَبِطَ دَدَے سورت دے مخکین سورت سرہ پہ دیرو وجو سرہ دے
اولہ وجہ دادہ چہ پہ ہخہ سورت کین ذکر شو عظمت شان دے عذاب دے
قیامت نو پہ دے سورت کین زجر دے پہ ہخہ چا پاندے چہ سوال کوی دے
دغہ عذاب پہ بارہ کین۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہخہ سورت کین اوصاف
دے منکرینو ذکر کرل نو پہ دے سورت کین اوصاف دے مؤمنانو ذکر کوی۔ دریمہ
وجہ دادہ چہ پہ ہخہ سورت کین بعض علتونہ دے عذاب ذکر کرے دی نو
پدے سورت کین نور علتونہ ذکر کوی۔

دعویٰ دے سورت زجر دے منکرینو تہ او تخویف اخروی دے پہ
ذکر دے احوال دے قیامت او بشارت دے پہ نجات سرہ پہ ذکر دے اوصاف
دے مؤمنینو سرہ۔

خلاصہ دے سورت اول زجر دے پہ استہزاء دے عذاب سرہ، سرہ دے
ذکر دے عظمت دے عذاب نہ پہ پنٹھ طریقو سرہ او تسلی دے ترس پورے
او ذکر دے پنٹھ احوال دے قیامت ترس پورے دے بیا ذکر دے قادیہ ورکولو
دے پہ پنٹھ خیر و تو سرہ ترس پورے بیا ذکر دے ہیبت شان دے اور دے جہنم
او اوصاف دے اور والو چہ مجموعہ لٹ دی ترس پورے بیا ذکر دے لٹ صفات دے
مؤحدینو دے سرہ دے بشارت نہ ترس پورے بیا زجر دے سرہ دے ذکر دے
پنٹھ حالات دے منکرینو ترس پورے او اختتام دے سورت دے پہ تخویف
اخروی سرہ پہ پنٹھ حالات سرہ۔

تفسیر سگ دا زجر دے پہ استہجال دے عذاب سرہ لکھ پہ سورۃ حج

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ۝ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ

نو صبر کوہ صبر - خائستہ - یقیناً دوی - وینی دا

بَعِيدًا ۝ وَتَرَاهُ قَرِيبًا ۝ يَوْمَ تَكُونُ

لرے - او دینو مونو دا نزدے - پہ کوہہ ورخ چہ شی بہ

السَّمَاءُ كَالرُّهْلِ ۝ وَتَكُونُ الْجِبَالُ

اسمان پشان د تانبے ویلے کرے شوے - او شی بہ - غرونہ

كَالْعِهْنِ ۝ وَلَا يَسْأَلُ حَبِيمٌ حَبِيمًا ۝

پشان د رنگینے ورے - او تپوس بہ نشی کوہے - یو دوست د بل دوست نہ -

ایوداؤد او نسائی پہ حدیث صحیح مرفوع کہیں ذکر کرے دے او پہ سورۃ
مجددہ کہیں رچہ مقدار د ورخ د قیامت مراد شی) نو تطبیق دا دے
چہ د ورخ د قیامت پنخوس مقامات دی او ہر مقام زکالہ دے او دا خطیب
شریبی پہ السراج المنیر کہیں د یمان نہ نقل کرے دے - او پہ دے کہیں دوہ
قولونہ تور ہم شتہ لیکن ضعیف دی -

ہد دا تسلی دہ او متعلق دہ د سأل سرہ یعنی د اسوال د دوی پہ طریقہ
د استہزاء سرہ دے نو دھے پہ مقابلہ کہیں صبر پکار دے -
صَبْرًا جَمِيلًا ہفہ صبر دے چہ پہ ہفہ کہیں مخلوق تہ شکوہ نہ وی نو مخلوق
تہ نہ معلوم میری چہ خاوند د مصیبت شوک دے او دا خلق حسن دے د
جہاد او قتال سرہ بے منافات نیستہ نو دا امر متسوخ نہ دے -

مکے بَعِيدًا مراد د دے د عقل تہ لرے والے دے یعنی انکار کوی د قیامت
نہ یاد زمانے لرے والے دے او قریب نہ مراد د عقل سرہ مناسب یا د زمانے پہ
لحاظ سرہ نزدے دے حکم چہ ہر راتلوئے قریب وی -

مکے یَوْمَ متعلق دے پہ تراہ پورے او دا احوال رہیبونہ) د قیامت
دی - السَّمَاءُ مراد د دے نہ تول اسمانوتہ دی الرُّهْلُ د گرم تیلو ویخ (خیرے)
او تانبہ ویلے کرے شوے - او وینے زوے د زخمونو - داسے پہ سورۃ
کہف مکے او سورۃ دخان مکے کہیں ہم تیر شویدی - کَالْعِهْنِ ہفہ ورے چہ

يُبْصَرُونَ نَهُمْ يَوْمَ ذَا الْمَجْرَمِ لَوْ يَفْتَدِي

تول بہ خود لے کیڑی دوی تہ۔ ارمان بہ کوی مجرم چہ فدیہ ورکری

مِنْ عَذَابٍ يَوْمَئِذٍ بِبَنِيهِ ۝

عذاب دے دے ورخ تہ پہ ٹامنو خپلو سرہ او

صَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۝ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي

پہ بیٹے خپلے سرہ او پہ ورور خپل، او پہ خاندان خپل ہتہ چہ

تَوَلَّيَتْهُ ۝ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا لَا يَشْمُرُ

دے لہے ٹے ٹاٹے ورکو، او ہتہ شوک چہ پہ زمکہ کنن دی تول ہیا

مشتمل وی پہ ۷ پیر رنگونو باندے نو غرو تہ ہم مختلف رنگونو والہ دی
نو پہ وخت دے فنا بہ دے رنگیتہ ورپے پشان شی۔

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا یعنی ہر انسان بہ پہ خپل ٹان باندے مشغول وی
نو دے بل دے حال تپوس کولو تہ پہ فراغت تہ موی او دارنگ دوستانے بہ ہم
منقطع شی لکہ سورۃ زخرف ۷۱ او دارنگ پہ سورۃ المؤمنون ۷۱ کنن
او سورۃ عبس ۷۱ کنن ہم دی۔

مَنْ يَبْصُرُ وَنَهُمْ ظَمِيرٌ نَائِبٌ فاعل او مفعول دواہ کا فرانو تہ راجع دی او
پدیکنن ۷ پیر ہیبت شان تہ اشارہ دہ یعنی دا دوستان بہ یو بل تہ گوری او
حال دا چہ دے یو بل تپوس نہ شی کو لے۔ یا ظمیر دے نائِب فاعل راجع دے مؤمنانو
تہ او ظمیر مفعول راجع دے کا فرانو تہ یا ظمیر اول تابع دارانو تہ راجع دے
او دویم ظمیر متبوعینو تہ راجع دے رچہ تابعداری ٹے پہ گناہونو کنن
کریے وی)۔ لَوْ يَفْتَدِي دے عذاب تہ فدیہ ورکوی دے پارہ دے بچ کیدلو او ہرکلا
چہ بچ کیدلو کنن تلوار ر تادی کول) مقصود وی نو اول بہ پہ فدیہ کنن ٹان
پیش کوی چہ ہتہ ۷ پیر محبوب او قریب دی نو اعز الخ او اقرب قال اقرب
پہ ترتیب سرہ ذکر کوی۔

مَنْ يَبْصُرُ انسان طبعی طور سرہ عار کنری چہ خپلہ بنیٹہ پہ فدیہ کنن ورکری
لیکن دے قیامت سختی دومرہ زیاتہ دہ چہ مجبور ابہ خپلہ بنیٹہ (پاتے پہ بلانخ)

يُنَجِّيه ۱۳ ۱۴ كَلَّا إِنَّهَا لَأُظْلَى ۱۵ نَزَّاعَةً

بہج کری خیل خان لہ۔ پھرتے نشی کیدے۔ یقیناً دا کرے لے دی۔ ناخونکے دے

لِلنَّشْوَى ۱۶ تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى ۱۷

خردمن داند امو نو لہ۔ اواز یہ کوی ہقہ چاتہ چہ شا کپیدہ اوخ پئے گر خولے دے

وَجَمْعَ فَأَوْعَى ۱۸ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ

او مال لے جمع کریو تو پہ لوخونکین کیخودے وو۔ یقیناً انسان پیدا کرے شویدے

ہم فدا پہ کنیں ورکوی و آخیرہ رور ہم سبب نہ صرف دے نہ سمجھتے پہ وخت
کنیں۔ و فصیلہ پہ اصل کنیں پکڑے نہ بدان تہ و نیلے شی او مراد ترینہ
نزدے خاندان دے یا مراد ترینہ مورده و من فی الارض پہ دے کنیں
قبیلے او دوستان ہول داخل دی۔ ثُمَّ يُنَجِّيه دے معطوف دے پہ یفتہ دی
باندے او دلالت کوی پہ جواب نہ یوڈ باندے یعنی قییدہ الافتدال لکہ
وَدَّوَالُوْهُمْ قِيْدًا يَهْتَوْنَ کنیں جواب پہ قاء سرہ دے۔

ہا سٹ کلا ردعیہ دے پدیا کنیں انکار نہ نجات دے لظی ہقہ اور چہ نہ ہقہ
لے دیرے او تیزے وی او دا د جہم دیو طبقہ نوم دے۔ نَزَّاعَةً منصوب نہ
پہ حالیت سرہ یا پہ اختصاص سرہ لَشْوَى جمع نہ شواۃ دہ لاس اوخپے
او سر اوخر منے او پلے او پیوند و توتہ و نیلے کیری نو شامل دے ہول بدلتہ
نکلا تَدْعُوا دُعَاء پہ معنی دے اواز کولو سرہ مشہور معنی دہ او پہ معنی
دے ہلا کولو سرہ ہم کیدہ شی۔ اَدْبَرَ وَتَوَلَّى فرق پہ مینع نہ دوارو کنیں پہ دیرو
وجو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ ادبار پہ شا گر خولو او تولی پہ مخ اہولو
سرہ دے۔ دویمہ وجہ ادبار پہ زہہ سرہ او تولی پہ عمل سرہ۔ دریمہ وجہ
ادبار پہ گناہ کنیں مشغول کیدل او تولی نہ اطاعت نہ اعراض کول دی۔
خلورمہ وجہ ادبار نہ توحید دے اوریدالو نہ شا گر خول لکہ پہ سورۃ اسراء
سکلا کنیں او تولی نہ رسول او نہ قرآن نہ مخ اہول لکہ سورۃ نساء سکلا او سورۃ
نور سکلا کنیں۔ وَجَمْعَ مراد داچہ توجہ نہ صرف مالوتہ نہ دنیا او نہ ہقہ جمع
کولو تہ دہ چہ دیرشی لکہ پہ سورۃ ہمزہ سکلا کنیں۔ فَأَوْعَى پہ لوخی کنیں کیخودل
اشعار دہ خزانہ کول او نہ اللہ تعالیٰ پلڑہ کنیں نہ خرچ کول یعنی حریص نہ دنیا او بخیل ہم نہ۔

هَلُوًّا ۱۹ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۲۰ وَإِذَا مَسَّهُ

دیر حرصنگ ، کلاہ چہ او رسیہی دہ تہ مصیبت نو قریا دوتہ کوی ، او کلاہ چہ او رسیہی دہ تہ

الْخَيْرِ مَنُوعًا ۲۱ إِلَّا الْمُصِلِينَ ۲۲ الَّذِينَ

خیر نو منع کول کوی ، لیکن موئح گدازان ، ہفتہ کسان چہ

هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ ذَاهِبُونَ ۲۳ وَالَّذِينَ

ہغوی پہ خپو موئحو نو باندے ہمیشوالے کوی ، او ہفتہ کسان

صلوات دے اہل ناردی خلق اشارہ دہ چہ دا صفات
پہ دے انسان کیں طبعی او خلقی دی او مراد د انسان نہ کا فردے پہ قرینہ
د إِلَّا الْمُصِلِينَ سرہ . هَلُوًّا د هلع نہ دے سخت حرص او سپک والی تہ
وٹیلے شی چہ پہ حالت د خیر او د شر کیں نا مناسبہ کارونہ کوی او د این
عباس رضی اللہ عنہما نہ یو روایت دے چہ تفسیر د هلو ع روستو دواہ
ایا تو نو کیں دے . جَزُوعًا پہ تکلیف او غم او ماتم کیں هر وخت قریا دوتہ
او ژپاگانے کوی ہیغ صبر او شکر دواہ پکبن نیشته او ایمان خو عبارت
دے د صبر او شکر نہ .

صلوات د صفتونہ پہ مقابلہ د تیر شوے ناکارہ صفتونو کیں دی او هر کلاہ
چہ صلوة مشتمل دے پہ توحید قوی او عملی باندے او دارنگ صلوة
سبب د فرق دے پہ مینغ د کفر او د ایمان کیں د دے وچ نہ دانے
اولا ذکر کرد .

(سوال) پہ مقام د مداح کیں د صلوة سرہ اقامت ذکر کیری او دلته نک
ذکر کرے ؟

(جواب) دلته پہ مابعد صفتونو کیں معنی د اقامۃ الصلوة ذکر کرے شویدا
د دے وچ پہ طور د مداح سرہ ذکر شویدا .

صلوات دوام پہ معنی د ہمیش والی دے یعنی ہیغ وخت یے نہ قضا کوی هر
مونخ پہ خپل وخت کیں کوی او د دوام معنی پہ سکون سرہ ہم کرے
شویدا یعنی چہ پہ مونخ کیں بے خایہ حرکتونہ تہ کوی .

فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۖ لِلنَّسَائِلِ

۲۳ ۱۔ پہ مانو دے دوی کیں حصہ دے مقرر ، دپارہ دے غوغو نکی

وَالْمَحْرُومِ ۖ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ

۲۴ ۱۔ دے نصیبہ ، او ہفتہ کسان چہ تصدیق کوی

بِیَوْمِ الدِّينِ ۖ وَالَّذِينَ هُمْ مِّنْ عَذَابِ

۲۵ ۱۔ دے جزا ، او ہفتہ کسان چہ دوی دے عذاب

۲۶ ۱۔ دے عبادت بدانیہ نہ روستو عبادت مالیہ ذکر کوی ۔

مَّعْلُومٌ مراد دے نہ تقرر شرعی دے برابرہ خبرہ دے کہ فرض وی او کہ واجب وی پہ حقوق اللہ کیں وی او کہ پہ حقوق العباد کیں وی نو دا عام دے ۔

نَسَائِلِ ہفتہ دے چہ خپل حاجت بنکارہ کوی او مَحْرُومِ ہفتہ دے چہ حاجت نہ بنکارہ کوی نو اکثر محروم تہ ورکیدال نشی کیدلے ۔ او داسے پہ سورۃ ذاریات ۳۱ کیں ہم تیر شویدی ۔ یہ سورۃ ذاریات کیں صرف حق ذکر کرے دے نو نفلی صدقاتو تہ شامل دے او دلہ ورسرہ معلوم ذکر کرے نو مراد ہفتہ دی چہ پہ شرع کیں واجب وی او ہر کلا چہ پہ واجب کیں دیر اہتمام پکار دے دے دے وجہ نہ حَقِّ مَّعْلُومِ لے دے النَّسَائِلِ وَالْمَحْرُومِ نہ پہ جدا ایت کیں ذکر کرے دے ۔

تَصَدِّقِ دے ورخ دے جزا مستلزم دے چہ نیک اعمال کوی دپارہ دے تیاری دے قیامت او دارنگ دے صفت مستلزم دے اخلاص لہ پہ عبادت بدانیہ او مالیہ کیں دے دے وجہ نہ دے ہفتہ عبادتو نو نہ لے روستو ذکر کرو ۔

او تصدیق دے یقین تہ عام دے یعنی پہ خپلہ ہم پہ قیامت ہا ندے عقیدہ ساقی او چہ خوک ورلہ دے ہفتہ پہ بارہ کیں خبر ورکری نو ہم اَمَّا او صدقنا وائی او یقین خو صرف عقیدے لرلو تہ وٹیلے کیری ۔

رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ

درب خیل نہ دیرہ کوڈنکی دی - یقیناً د عذاب د رب د دوی نہ

غَيْرُ مَأْمُونِينَ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِقَرُوبِهِمْ

خوک پہ امن کنیں رہے رہے نہ دیکار او ہتھ کسان چہ د خیلو عورتو نو د پردے خایونہ

خَافِظُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ

ساتھ کوی مگر پہ بیبیا نو خیلو باندے او پہ وینٹو

أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٢٧﴾

خیلو باندے یقیناً دوی نہ دی ملائتہ کرے نشوی

فَمِنْ ابْتِغَايَ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ

نو چاہے اولتو سوا د دے نہ نو دتہ کسان

۲۷۔ ۲۸۔ مخفی صفت کنیں اشارہ وہ طاعات کو لو تہ دوجے د یقین د

ورخ د قیامت تہ او پہ دے صفت کنیں اشارہ دہ اجتناب د معاصی تہ

دوجے د ویرے د عذاب تہ۔ مُشْفِقُونَ ہتھ خوف چہ اثریے پہ ظاہر

باندے ہنکارہ کیدی او داسے خوف چہ مستلزم وی رغبت لہ۔

إِنَّ عَذَابَ آهٍ دَاعِلٌ دَاقِبِلْ دے یعنی ہیچ چال رہ مناسب نہ دی چہ د

عذاب د اللہ تعالیٰ تہ بے غمہ او بے فکرہ شی دوجے د طاعتو نو خیلو تہ

حک کہ چہ اللہ تعالیٰ باندے د چا د طاعت کو لو احسان نہ راسخ۔ ہاں د عذاب

الہی تہ بے فکری خو د خاسرینو کار دے لکہ سورۃ اعراف ۹۹ کنیں

ذکر شویدی۔

۲۹۔ ۳۰۔ دے صفت او د استثناء تفصیل پہ سورۃ المؤمنون ۳۰

کنیں ذکر کرے شویدی۔ مخکنں ذرہ اعمال ذکر شول یعنی تصدیق او

اشفاق اوس د فرج عمل (حفاظت) ذکر کوی (وحفاظت عام دے پردہ

کو لو او د بدکارے نہ۔ ہیچ کو لو تہ شامل دے۔ او ما ملکے پہ ازواج باندے

عطف کریدی د دلیل دے چہ د خیل وینٹے (مملو کے) (پاتے پہ بل مخ)

هُمُ الْغَدُّونَ ۝ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِهِمْ

دوی دَحد نہ تیرو تو تکی دی۔ او ہفتہ کسان چہ دوی دَ امانتو خپلو

وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝ وَالَّذِينَ هُمْ

او لوڅونو خپلو لحاظ کوونکی دی، او ہفتہ کسان چہ دوی

بَشَاهِدَتِهِمْ قَائِمُونَ ۝ وَالَّذِينَ هُمْ

پہ شہادتو (گواہو) خپلو کلک ولاړ دی۔ او ہفتہ کسان چہ دوی

عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝ أُولَٰئِكَ

پہ مونځونو خپلو پانډے ساتنه کوونکے دی۔ دغه کسان بہ

سره د نکاح کولو نه بغیر فائده اخستل جائز دی۔ غَیْرَ مُؤْمِنِينَ یعنی په دوی بانډے شرعاً هم ملا متیا او گناه نېشته او عاده هم نېشته۔

وَأَزْوَاجَهُمْ پدیکېن هره شهوت رانی چہ بغیر د نکاح شرعی او د مملوکت نه وی هغه داخل ده۔ زنا کول د نارینو استحصال کول متعه کول شغار کول وغیره۔ اَلْعَادُونَ د عدوان نه ماخوذ دے۔

۳۲ داسه په سورة مؤمنون سہ کین تیر شویدے هرکله چہ قوت شهوانیه یو امانت دے او نکاح یو عهد دے نو اوس په طریقہ د عموم سره حکم د امانت او عهد ذکر کوی۔ اَمَّا تَاتِ هره ذمه داری چہ په انسان پانډے عائد کړے شی که د طرف د الله تعالی ته وی یا د طرف د مخلوق ته وی هغه ته امانت وئیلے کیږی۔ او هر عقد او خبره چہ چا نبین په هغه بانډے پابند کړے شی نو هغه ته عهد وئیلے کیږی۔ که عهد د الله تعالی دی او که عهد د بند کانونو وی۔

۳۳ شهادتات جمع ده نو شامل دے شهادت د توحید او د رسالت ته او دا رنگ گواهی په حقوقو د بند کانونو کین صحیح ادا کوی چہ د خپل او پیردی وغیره رعایت پکېن نه کوی او که زیاتے پکېن نه کوی او کمان د هغه نه کوی۔

او د عبادت لسانیه دے یعنی لکه چہ فرج محفوظ ساتی او امانت او عهد محفوظ ساتی نو دارنگ ژبه د دروغو نه بچ ساتی۔

۳۴ محافظه د صلوة نه مراد دادے چہ د هغه د ټولو شرطونو او ارکانو په شرعی

فِي جَنَّتٍ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذِينَ

پہ جنتونو کن عزتمند وی ۔ نوٹ: وجہ دہ ہفتہ کسانو لہ

كَفَرُوا قَبْلَكَ مُطِيعِينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ

چہ کافران دی چہ ستا طرف تہ راز علی ۔ دہ فی طرف

وَعَنِ الشِّمَالِ عَزِيزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيُّظْمَعُ كُلِّ امْرِئٍ

او گس (چپ) طرف تہ دلے دلے دی ۔ ایما طبع کوی ہر سرے

طریقہ سرہ ادا پیری او کیری او دس پورہ گول سنن اداب واجبات پورہ ادا کول
او دہ مفسدان تو مکروہاتو نہ مونجہ بیچ ساتل دا ہول پکین داخل دی دے
صفتونو پہ اول او آخر دواہو کنن ذکر دہ صلوٰۃ او کریشو اشارہ دہ چہ پہ
ایمان پسے دیرا ہم کار صلوٰۃ دے چہ مؤمن پہ صلوٰۃ سرہ اودہ کی پیری
(مونجہ دہ مسخوتن) او پہ مانجہ سرہ پیدا پیری (مونجہ دہ ضبا) دورے
شورو پہ مونجہ سرہ دہ نو اختتام دورے پہ مونجہ سرہ (مونجہ دہ مازیگر)
دے او دہ شپے شورو ہم پہ مانجہ سرہ دہ (مونجہ دہ ماہنام) او دہ شپے پہ
انتہا کنن یا سینال تکلیف وؤ پہ امت باندے نو مونجہ دہ مسخوتن دہ ہفتہ پہ
کھائے باندے قائم کریشو او مونجہ دہ مسخوتن پہ داسے وخت کنن دے چہ
دورے دہ نصف اول انتہا دہ او دہ نصف ثانی ابتداء دہ۔

۳۵ دا بشارت دے پہ سبب دہ صفتونو سرہ جئات ہے جمع او نکرہ
ذکر کہہ اشارہ دہ کثرت دہ ہفتہ او نا اشنا نعمتونو تہ۔ مکرّمون اسم
مفعول صیغہ اشارہ دہ چہ دہ دوی کرامت پہ دہ اللہ تعالیٰ او دہ ملائکہ طرف
نہ او پہ کورنٹے کنن پہ ہر وخت کنن وی او دہ کرامت حقیقیہ دہ چہ روستو
دہ مرگ نہ ملا ویری لکہ سورہ یس کے کنن۔

۳۶ پہ دے کنن زجر دے منکرینو تہ روستو دہ حال دہ مؤمنینو نہ پہ
ذکر دہ پنچہ حالتونو دہ غوی سرہ۔ مُطِيعِينَ منہاے وھونکی، نیغ نیغ
نظر کوونکی تاتہ، قصد کوونکی، مخ ارگونکی ستا نہ دا ہولے معافی دلتہ
صحیح دی۔ عَزِيزِينَ دے دے کیدونکی، یعنی پہ ارادہ دہ استماع او پہ توجہ
سرہ نہ کینی بلکہ پہ ارادہ دہ استہزاء او مسخرے کولور پاتے پہ بل (مخ)

مِنْهُمْ أَنْ يَدْخُلَ جَنَّةً نَعِيمٌ ﴿۳۸﴾ كَلَّا

د دوی نه دا چه داخل به کریشی جنت د نعمتونو ته هیچرے داسے نشی کیدا

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾ فَلَا أَقْسَمُ

یقیناً مونو پیدا کریدی دوی د هغه خبرته چه دوی ئے پیدائی - نو داسے نه دی قسم کوئم

بِرَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ إِنَّا لَقَدِرُونَ ﴿۴۰﴾

به رب د مشرقونو او مغربونو باندے یقیناً مونو خامخا قدرت والیو،

سره کینی. په توجه سره کیناستل داسے وی چه په صفونو سره کینی لکه چه په حدیث د مسلم کین راغله دی چه صحابه کرام یو کورت دله دله ناست وؤ نو نبی صلی الله علیه وسلم ورته زورنه اوکره او فرمائیل ئے مَالِیَ آَرَاکُمُ عِزِّیْنَ او په صفونو باندے وله نه کین په شان د صفونو د ملائکو. او خلقه که جوړوی نوهم معلم (استاد) ته مخامخ چاپیره به ناست وی لکه چه دا هم طریقه د صحابه کرامو وه په وخت د درس د هغوی کین. او چه هغه ته نه کینی یواړخ بل اړخ ته کینی نو دا استیلاء ده په داسے طریقه سره علمی قایده ته حاصلیدی.

۳۹، ۳۸ طبع دینته وائی چه یو څیز غواړی او هیڅ اسباب ورسره نه وی یا اسباب ورسره وی لیکن هغه ته اعتبار ته ورکوی اوله طریقه د جنت په پاره کین د مشرکانو ده او دویمه طریقه د ایمان والو ده لکه چه په سورۃ مائده سکه کین ذکرده. إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ یعنی دا قول د دوی دلالت کوی چه دوی د دیر نور دعوی کوی لیکن د دوی هیڅ زور نیشته د دوی ماده د خلقت چه نطفه ده هغه کمزورے ده او په دے خلقت کین دوی د نورو انسانانو سره برابر دی نو وله لوی کوی.

بِسْمِ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ د نمر او سپوږمے او د هر ستوری د پاره جدا جدا مشرق او مغرب دے یا د نمر او د سپوږمے د پاره په خپلو منزلونو کین مشرق او مغرب دے د دے وچه ته جمع ئے ذکر کړیده. خَيْرًا مِنْهُمْ غوره په بدانو تو کین، نو اشاره ده بحث بعد الموت ته یعنی الله تعالی قادر دے چه نو له اوغبت بدانو ته د دوی جوړ کړی نو د دوی

عَلَى أَنْ تَبْدَلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ

پہ دے خبرہ چہ بدل کیں راولو غورہ دے دوی تہ او تہ یو مونو

بَسْبُوقِينَ ﴿۴۱﴾ فَذَرَهُمْ يَخْوَضُونَ

کمزوری - نو پر پرودہ دوی چہ عیشے خبرے کوی

وَيَلْعَبُونَ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي

او لو بے کوی تردے پورے چہ مقامخ بہ شی دھغہ درخ سرہ چہ دوی

يُوعَدُونَ ﴿۴۲﴾ يَوْمَ يُخْرِجُونَ مِنَ الْجَدَاثِ

سرہ بے وعدہ کیندیشی، پہ ہغہ درخ چہ دوی بہ نا اوئی دے قبرونو تہ

پہ دوبارہ ٹوند پاندے ہم قدرت لری۔ یا تبدیلی پہ اعتبار دے غورہ وصف
سرہ دہ یعنی دے کا قرانو پہ خائے بہ طاعت کوونکی پیدا کپی لکہ چہ
سورہ محمدؐ کیں ذکر دی نو دھغہ منکرینو پہ خائے بے صحابہ اوتابعین
پیدا کرل او هر کله چہ بد نو نہ د انسانانو دیر دی او هر یو لره فنا کو لے
شی (لکہ د غروب پشان) او هر یو لره پیدا کو لے شی (لکہ د طلوع پشان)
نو دے وجہ نہ دلتہ بے مشارق او مغارب ہم جمع ذکر کرل۔

صلیٰ پہ دے کیں تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او د تخویف د پارہ
پتخہ احوال د قیامت ذکر کوی او د پر یخود لونہ مقصد دادے چہ خیل
کار جاری ساتہ د دوی د تکذیب پرواہ مہ کوہ۔ یخووضوا پہ دین اسلام
باندے رتوحید، رسالت، صحابہ کرام (موم) پاندے اعتراضو تہ کول او اهل
حق باندہ طعنو کول خوض دے۔

وَيَلْعَبُونَ د دنیا پہ محبت کیں مشغول کیدال لعب دے۔ یومہم یعنی
یوم عذابہم او یوم لقائہم مضاف محذوف دے۔

بِسْرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿۳۳﴾

یہ تادے سرے گویا کہ دوی خپلو معبودانو ته ورزغلی -

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهُقُهُمْ ذُلَّةٌ ذَلِكِ

کوزے به وی سترکے د دوی پتوی به دوی لره ذلت (سجائی) . دا

الْيَوْمِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿۳۴﴾

ورخ ده هغه چه دوی سره ئے وعده کیدای شوه -

۳۳ دا بدل دے د یومهم ته. أَجْدَانِی جمع د جات ده قبر ته وئیلے شی
لکه چه سورة یس سکه کیں تیر شویدای. سْرَاعًا جمع د سریع ده حال
دے د قاعل د یخرجون ته. نُصُبٍ هغه معبودان دی سیوا د الله تعالی
ته چه دوی به صبا وختی هغوی طرق ته منداے وهله چه کوم یویه وریا کد
اول لاس کیدی او سجده به ورته اولگوی، په دے کار کیں به دوی د
یو بل ته مخکین کیدل او دا په ئے برکت کنړلو. او نصب په زور د تون
سره اودرونه شوه نښه ته وئیلے شی.

۳۴ دای ئے قبیح حال د دوی ذکر کړی دے. خَاشِعَةً حال دے د ضمیر د
یو فضون ته. تَرْهُقُهُمْ په ارهاق کیں معنی د احاطه کولو سره د تنگییا
ته ده. او دا حالت د ذلت د دوی دے په مقابله د حالت د دنیا کیں دے
چه دوی به خان عزت مندا کنړلو او د هغه د وجه د قران کریم ته ئے
مخ اړولو.

ختم شو تفسیر سورة المعارج په توفیق د الله تعالی سره

سُورَةُ نُوحٍ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا
۲۸وَكُودَاتُهَا
۲

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ

يَقِيْنًا لِّبَيْتِهِ وَذُرِّيَّتِهِ نُوْحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَوْمٌ دَهْخَه تَه چَه وِیرَه وِرکَرَه قوم خپل ته

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة نوح (عليه السلام)

رېط د دے سورت د ماقبل سره په ديرو وجو سره دے اوله وجه داده چه مخکښ تخويف اخروي ذکر وؤ نو په دے سورت کښ تخويف دنيوي ذکر کوي. دويمه وجه داده چه مخکښ سورت کښ تقابل وؤ د صفتونو د مؤمنان او کافرانو سره نو پدے سورت کښ د هغوی سبب د اختلاف ذکر کوي. دريمه وجه داده چه مخکښ سورة ملک کښ دعوی ذکر وه او اتباع د رسول او بيا تخويف اخروي ذکر شونو اوس طريقه د دعوت ذکر کوي خلورمه وجه داده چه په سورة ملک کښ اثبات د توحيد وؤ په عقلي دليلونو سره بيا اثبات د رسالت او تخويف اخروي ذکر شونو اوس دليل نقلي ذکر کوي د نوح عليه السلام نه.

د دعوی د سورت. بيان د طريقه د دعوت الی الله او تشجيع ده په دعوت باندې سره د تخويف دنيوي نه په واقع د نوح عليه السلام سره. خلاصه د دے سورت. اول، دعوت د نوح عليه السلام په دے او امرو سره او دوه فائده يي د هغه ذکر کړې دی نو دا پنځه امور شول ۱. د نوح عليه السلام کښ. دويم مخالفت د قوم د هغه په پنځه طريقو سره په ۲. د نوح عليه السلام کښ. دريم کیفیت د دعوت په اعتبار د وخت او د اوصافو سره په پنځه وجو هو سره په ۳. او ۴. کښ. خلورم ترغيب توحيد ته (استغفار ته) په پنځه نعمتونو سره په ۵. کښ. پنځم اثبات د توحيد په پنځه دليلونو عقليو سره د ۶. کښ ته ترست پورې. شپږم دشقي کول د قوم د هغه د دے سره په پنځه طريقو سره د ۷. کښ ته (پاتې په بل مخ)

مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ①

دیاندے کے دینے پہلے راہہ شی یہ دوی پاندے عذاب دردناک .

قَالَ يَقُومِرَانِي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ②

ہفہ اوئیل کے قومہ زما یقیناً زہ تا سولہ ویرہ درکوؤنکے یم بشکارہ .

إِنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَالتَّقْوَةَ وَأَطِيعُوا ③

پہ بندگی کوئے خاص دالہ تعالیٰ او ویرہ کوئے دھغہ تہ او طاعت کوئے زما

ترک پورے . اوم دعوت کے قوم دھغہ عبادت کے پنے معبودانوراسوی اللہ تہ پہ سکا کیں . اتم دعاء شر (خیرے کول) قوم تہ چہ مشتمل دہ پہ پنے امور و پاندے پہ سکا سکا سکا سکا کیں . او پہ مینع کیں سبب د عذاب دنیوی او اخروی ذکر شو پہ سکا کیں . تہم دعا د مغفرت پنے اشخاصو تہ پہ سکا کیں .

تفسیر ۱۔ اولیٰ رسول چہ رد کوی پہ شرک د مشرکانو پاندے نوح علیہ السلام دے . اُن ارسال کیں معنی د امر پر تہ دہ او اُن تفسیر دھغہ دے دے وچ نہ بائے پکین نہ دہ راوہے . اُنذار ، اذار ویرہ و رکول دی د عذاب نہ پہ سبب د انکار د توحید سرہ نو د اذار معنی د اچہ دعوت د توحید او کبر سرہ د تخویف د عذاب تہ . عذاب الیم عذاب دنیوی او اخروی دواہو تہ شامل دے او راتلل د عذاب مشروط دی پہ شرط د انکار کولو سرہ .

۲۔ پدید کیں اعلان د رسالت خیل دے . مبین بنکارہ اذار دا دے چہ دھغوی پہ ژبہ دے او پہ اخلاص سرہ دے او بیائے د مقصدو تہ د اذار ذکر کرے دی اول دعوت کول بندگی د اللہ تعالیٰ تہ . دویم بچ کیدل د وہم ، شرک او کفر او مخالفت کولو نہ دریم اطاعت د رسول نو معلومہ شوہ چہ لوئے مقاصد د انبیاء علیہم السلام دہ دی . یو توحید دویم اتباع د سنت لکہ چہ سورۃ شعراء کیں د انبیاء علیہم السلام پہ واقعاتو کیں تیر شویدی .

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجَكُمْ إِلَى

نواویہ: بخ تاسو ته چٽا هونہ ستاسو اور روستو) اودده به کړی تاسو تر

أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ

نیټه مقررے پورے۔ یقیناً نیټه د الله تعالیٰ چه کله راشی نو ته وروستو کیږی

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ

که چرے تاسو پوهه لرئے . هغه اوئیل له ربه زما یقیناً مایله دے (توحید ته)

مک په دے کښ د توحید او د سنت دوه لوی فایده ذکر کوی
یو اخروی دویمه دنیوی .

مِنْ ذُنُوبِكُمْ (سوال) په حدیث سره ثابت دی چه اسلام سره ټول
گناهونه مخکنی ختم شی او دلته خو حرف د مین دلالت کوی چه بعض گناهونه
معاف کیږی ؟

(جواب) دا دے چه یغفر په معنی د یخرج دے لکه چه قرطبی یوه توجیه
دا ذکر کړے ده یا مین بعضیه دے ځکه چه گناهونه دوه قسمونه دی یو
قبل الاسلام بل بعد الاسلام نو په اسلام راوړلو سره قبل الاسلام
گناهونه معاف شول او هغه بعض دی د گل ته .

وَيُخْرِجُكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى مراد دا چه د عذابونو نه به په امن سره ژوند درکړی ترمرگه
پورے او دنیوی منافع په هم درکړی لکه چه سورة هود ۱۰۸ کښ
تیر شوی دی یا دا چه عمر به درله زیات کړی تر یو نیټه پورے چه الله تعالی
او غواړی او دا په طریقه د تقدیر معلق سره به وی لکه چه ابن کثیر
حدیث ذکر کړے دے چه صَلَوةُ الرَّحْمٰنِ تَزِيدُ فِي الْعُمْرِ رَحْمَةً سره
په عمر کښ زیاتے راشی .

إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِيَّاهُ يَكُنْ دَفْعَ دِيُونِهِمْ دَهْ هغه دا چه یو څرکم ته
معلومیږی چه نیټه بدلیدلے شی ؟ حاصل د جواب دا دے چه یو څر
که په هره معنی سره اراده کړے شی لیکن اجل مقرر قطعی کښ روستواله
نشی راتلے . لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ په دے کښ زور نه ده چه تاسو د نیا پرستے
دا سے مغرور کړے ئے چه د مرگ او د اجل نه جا هل شوی ئے .

قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ۝ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَاءِي

قوم خیل شبہ او ورخ نو تریاتی نہ کہو دوی لہرہ پلنے دما

إِلَّا فِرَارًا ۝ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ

مگر تہختہ کول - او یقیناً ہرکہ چہ مارا بللے دی دوی ز توجہ تہ تہا زدے چہ بخند او کہ بخندہ

جَعَلُوا آصَابَهُمْ فِي أَذَانِهِمْ وَاسْتَعْشَوْا

نو در کہے دی دوی کوئے خیل پہ غوریدو تو خیلو کیں او خانو نہ پے پت کہیدی

ثِيَابَهُمْ وَأَصْرُوا وَاسْتَكْبَرُوا وَاسْتَكْبَرُوا ۝

پہ خامو خیلو کیں او کلک شویدی پہ صدا باندے او لوئی پے کہیدہ دیرہ لوئی -

۱۔ ہرکہ چہ د نوح علیہ السلام دیر عمر تیر شولیکن دغہ قوم ربغیر د لہو کسانو تہ ایمان راڈنر لو نو نوح علیہ السلام د دوی پہ بارہ کیں اللہ تعالیٰ تہ شکایات او دُعَا کا نے شور و کہے او دغہ دُعَا کا نو پہ ضمن کیں د هغوی تول حالہ نو تہ اشارہ دہ - خلور کرتہ لفظ د قال را غلے دے د اول قال نہ چہ پہ سٹ کیں دے تردے پورے دعوت د نوح علیہ السلام ذکر شو او دویم قال چہ پہ سٹ کیں دے ترست پورے پہ دیکیں طریقہ د دعوت او طریقہ د مخالفت د هغوی پے ذکر کہیدی او دریم قال چہ پہ سٹ کیں دے ترست پورے پہ هغے کیں د هغوی د طرف نہ دعوت الشریک ذکر دے سورۃ د بیان د سبب د عذاب نہ او خلورم قال نہ تراخوہ یوسر پہ هغے کیں دُعَا شر ذکر دہ د قوم پہ بارہ کیں او دُعَا خیر د مؤمنانو پہ بارہ کیں نو پہ دے ایت سٹ کیں د دعوت د هغہ دہ طریقہ پہ اعتبار د عموم د او قانو سورہ ذکر کہیدی یعنی شبہ او ورخ -

۲۔ پہ دے کیں د هغوی د مخالفت یو طریقہ ذکر کہیدہ - فِرَارٌ حقیقتاً تختیدال مراد دی یا کنایہ دہ د نفرت کولو او اعراض کولو د اوریدلو د حق نہ لکہ چہ سورۃ مدثر سٹ کیں راجی -

۳۔ پہ دے کیں د هغوی د مخالفت کولو خلور طریقہ ذکر کہے دی - دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ پہ دے کیں مدعوالیہ محذوف دے او فائدہ د

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ۝ ثُمَّ إِنِّي ق

بیا یقیناً ما را بیلے دی دوی پہ چغ (زورہ) سرہ . بیا یقیناً ما

أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۝

بنکارہ دینا کریدہ دوی تہ او پت پت ہے وٹیلے دی دوی تہ پہ پت وٹیلو سرہ

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ

نو ما وٹیلے دی بختہ غواپے د رب خیل تہ . یقیناً ہخہ دے

غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝

بخنہ کوڈنکے . رالیوی پہ یارانہ تہ پہ تاسو باندے پرلہ پسے (دیں)

ہخہ ذکر دہ یعنی دعوتہم الی الایمان والتوحید رچہ دوی لہ مادعون ورکرو ایمان او توحید تہ دپارہ دقائدے د غفران . جَعَلْنَا أَصَابِعَهُمْ ذَاسَۓ پہ سورۃ بقرہ سنکین ذکر شویدی او غورہ دادہ چہ معنی ظاہری مراد دہ . وَاسْتَغْفِرُوا اہ دلتہ ہم معنی ظاہری مراد دہ سرونہ او بخونہ او غوگونہ پہ جاموکن پتہ وی چہ اوریدلو دپارہ ہیخ لاریاتے نہ شی یاد دے دپارہ چہ نوح علیہ السلام تہ نظر اونکری یا چہ نوح علیہ السلام دوی لہ او تہ پیڑنی . وَأَصْرًا مَآخُودَ دے داصرار الحمار تہ چہ حمار وحشی غوگونہ اوچت کری اوڈ مؤنٹ پہ خت باندے خولہ کیدا اوچیئیے او ورسرہ منہ لے وھی دا حال د مشرک دے چہ پہ شرک پورے کلک انختے دے .

سک پہ دے کنیں د دعوت درے طریقے ئے ذکر کریدی . جِهَارًا دپارہ دلرے کسانو دے چہ نزدے نہ راسخی او اعلان دپارہ دکنو کسانو دے او اسرارًا د ہریو شخص دپارہ جدا جدا دے . اُولَٰفَظَ دَ ثَمَّ کنیں اشارہ دہ چہ د قوم د طریق تہ مخالفت دیرشی نو دعوت پہ ہرہ ممکن طریقہ سرہ کول پکار دی خود دعوت بہ پریگدی نہ .

نک نک پہ دے کنیں د دعوت خلاصہ ذکر کریدہ یعنی استغفار د ہرقسم کفر او شرک او کناہونو تہ پہ زیرہ اوڑبہ او عمل سرہ (پاتے پہ بائ)

وَيُمِدُّكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلُ

او دیاوی تاسو لرح مالوتہ او حامن او درکوی بہ

لَكُمْ جَدَّتٍ وَيَجْعَلُ لَكُمْ أَنْهَارًا ۱۲ مَالَكُمْ

تاسو لرح یا غونہ او درکوی بہ تاسو لرح نہرو نہ۔ غہ وجہ دہ ستاسو

لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ۱۳ وَقَدْ خَلَقَكُمْ

چہ نہ لرتے عقیدہ اللہ تعالیٰ لرح د لوتے او یقینا پیدا کوی ہے تاسو

او دے ہنغہ فائدے دنیوی ہے ذکر کریدی۔ اِنَّہ کان غَفَّارًا پہ دجملہ کیں ترغیب دے استغفار تہ۔ ذالسماء نہ مراد باران دے پہ تقدیر د مضاف سرہ چہ ماء السماء دے یا سماء پہ معنی د باران دے مل کرار مراد دا چہ پرلہ پس باران پہ داسے طریقے سرہ وی چہ پہ مینح کیں سوکرہ نہ راجی خوچہ د باران ضرورت وی نو د ضرورت مطابق اووریدی او تباہی ورسرہ نہ وی ابن کثیر او قرطبی وغیرہ د عمر رضی اللہ عنہ روایت راوی دے چہ ہغہ یوکر تہ استسقاء کولہ نو صرف استغفار ہے او کرو او واپس شو نو ورتہ اوکیلے شو چہ تاسو استسقاء او نکرہ نو ہغہ او فرمائیل چہ ماخو باران پہ حقیقی اسبابو سرہ او غوختلو او بیایے دا ایت اولوستلو۔ وَيُمِدُّكُمْ اہ یعنی استغفار سبب دے د نزول د برکاتو د پارہ لکہ چہ پہ سورۃ اعراق ۹۱ او سورۃ مائدہ ۱۱۱ او سورۃ جن ۱۱۱ کیں راغلے دی د قشیری نہ روایت دے چہ د چاخہ حاجت وی اللہ تعالیٰ تہ نو استغفار د وہاندے کوی نو حاجت بہ ہے پورہ کیپی۔ او پہ دے ایا تو نو کیں پنغہ حاجات ہے پہ طبعی ترتیب سرہ ذکر کریدی اول ہر انسان باران تہ محتاج د بیا مالوتہ تہ بیا حامنوتہ بیا یا غاتوتہ بیا نہرو تہ۔

لَا تَرْجُونَ لِحَاءِ امِید او اعتقاد او خوف او علم د پارہ استعمالیپی د دے پہ وجہ قرطبی د دے جملے دولس معانی لیکلے دی۔ او وَقَارًا عظمت او عزت او اثبات د توحید تہ وکیلے کیپی غورہ معنی دا د چہ غہ وجہ دہ چہ عقیدہ نہ لرتے اللہ تعالیٰ د عظمت چہ توحید دے او خطیب شربینی وکیلے دی چہ توقیر د اللہ تعالیٰ دا د چہ تہ عین حق

اَطْوَارًا ۱۳ اَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ

پہ مختلف حالتوں۔ الیا نہ گورے تاسو چہ خہ رنگ پیدا کریدی اللہ تعالیٰ اودہ

سَلَوَاتٍ طِبَاقًا ۱۵ وَجَعَلَ الْقَمَرَ

اسماؤنہ لاندے باندے، او جورہ کریدہ سپوئی

فِيْهِمْ نُوْرًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ۱۶

پہ هغوی کیں رنہ او جورہ کریدے نمر چراغ بلیدوئکے۔

پہ اللہ تعالیٰ باندے نہ گنرے اودہ هغہ پہ اختیار تو کیں دخل او اعتراض
نہ کوئے اودہ هغہ امر و نہی سرہ معارضہ نہ کوئے۔

۱۳ دا اول دلیل عقلی انفسی دے توحید دے۔ اَطْوَارًا، مرتبہ او حالات تو
دے پیدا ئش تہ اشارہ دہ اول عناصر بیا مرکبات غذائیہ بیا اختلاط ریدن
کیں گہیدل، بیا نطفہ بیا علقہ بیا مضغہ بیا عظام او غوٹے او پلے او دیتے بیا
روح اچول بیا دنیا تہ راویستل۔ بیا ورو کوئے بیا خوانی بیا بودا والے اودانک
کلہ روح کلہ بیمار کلہ مالدار کلہ فقیر او دارکک اختلاف دے اخلاق او کارونو
تہ ہم اشارہ دہ دا شکارہ دلیل دے دے قدرت او دے توحید دے اللہ تعالیٰ۔

۱۵ دا دویم دلیل عقلی آفاقی دے۔ اَلَمْ تَرَوْا دِیَارَہ دے تنبیہ او دے طلب دے فکر
او علم دے لیدل دے ستر کو مراد نہ دی۔ طِبَاقًا لاندے باندے بعض دے بعضو
دے پاسہ دی او پہ منہج کیں دیرہ فاصلہ دہ لکھ سورہ ملک ۳۲ کیں دی۔

۱۶ دا دریم دلیل عقلی آفاقی دے مشتمل دے پہ دہ نعمتوں باندے سرہ
دے اختلاف دے هغوی نہ پہ رنہ کو لو کیں۔ فِیْہِمْ نُوْرًا ذکر دے جمع مراد تربیہ مفرد
دے یعنی اول اسمان، او دا تعبیر دے دے دے دے چہ دے سپو کینے رنہ لکھ
چہ دے زمکے والو دے پارہ دہ نویرہ دے اسمائونو دے پارہ ہم دہ۔ اوئی دے طرف دے پارہ
دے۔ نوور هغہ دے چہ سرہ دے تیرے نہ وی او سیرا جہ وجود دے تیرے نہ
غواہی نو دے قمر پہ وخت کیں تیاریہ دے شپے وی او دے شمس پہ وخت کیں شپہ
روکھ شی۔ نوور کلہ هغہ تہ وٹیلے شی چہ دے یل خیز نہ اخستلے شووی او سراج
هغہ دے چہ دے هغہ نہ نوور اخستلے شی دے وچ نہ رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم تہ پہ سورہ احزاب کیں سراج وٹیلے شویدے۔

وَاللّٰهُ أَنْبَتَكُمْ مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۚ ثُمَّ

او اللہ تعالیٰ زرغون کری ہے تاسو دے زمکے تہ زرغونول ، بیا بہ

يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۚ

واپس کوی تاسو پہ هغه کنی او را او یاسی یہ تاسو بیا را ویستل -

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بَسَاطًا ۚ

او اللہ تعالیٰ جو پہ کریدہ تاسولرہ زمکہ غوریدلے .

لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۚ قَالَ

دے دے دیارہ چہ گرختے د هغه تہ پہ لارو اریو کنی او شیل

مکملہ دا خلورم دلیل عقلی آفاق دے او پہ دویم ایت کنی مرگ او دوبارہ
ژوندی ہے ذکر کرے دے دیارہ اثبات قدرت د اللہ تعالیٰ .

آنبتکم مراد دے نہ پیدائش او نشوونما د انسان دہ چہ د زمکے تہ ہے
پیدا کریدے او د وروکوالی نہ پس ہے لوٹے کریدے او د پست قد تہ روستو
ہے دنک قد و قامت ور کریدے . او دویم قول دادے چہ مراد دے نہ
انبت لکم یعنی ستاسو دیارہ ہے یوقی د زمکے نہ زرغون کریدی لیکن اولہ
توجیہ د روستو جملو سرہ خہ مناسب دہ او پہ انبات سرہ ہے تعبیر د
خلق تہ کریدے یو خو پہ دے کنی تذکیر د حال د ادم علیہ السلام دے
دویم دا چہ دا خہ دلالت کوی پہ حداوٹ باندے . اِخْرَاجًا مقول مطلق
نکرہ ہے دے وجہ نہ ذکر کر و چہ دلالت او کوی چہ دا اخراج دیر
ناشنا دے .

مکملہ دا پنجم دلیل عقلی دے اول ہے ذکر کرہ دا خبرہ چہ زمکہ مادہ
د پیدائش د انسان دہ نو اس ذکر کوی چہ دا زمکہ کائے د معیشت د
انسان دے . بساطا یعنی د هغه تہ فائداے اخستل او پہ هغه کنی ارام کول
ہے دا سے انسان کریدے لکہ چہ د بساط (بسترہ غوریدلے) تہ قائمہ
اخستل او ارام کول انسان دی . فِجَاجًا صفت د سبلا دے یعنی قراخے
لارے چہ هغه پہ تلونکی باندے نہ مشتبہ کیپی یا فجاج جمع د فج دہ

نُوحٌ رَبِّ انَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ

نوح علیہ السلام اے ربہ زما یقیناً دوی نا فرمانی کوی زما او تابعداری کیری دوی دھخہ چاچہ نہ

يَزِدُّهُ مَالَهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ۝۲۱

زیاتوی ہخہ مال دھخہ او اولاد دھخہ مکر ساوان ۔

وَمَكْرُوا مَكْرًا كَبِيرًا ۝۲۲ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ

او چلو تہ او کرل دوی چلو تہ لو تہ ۔ او دوی اوتیل مہ پریردے

د دوع غرونو پہ مینج کین درے تہ وئیل کیری چہ پہ سبب دھخہ
سره دیو ملک او د علاقے نہ بل ملک او علاقے تہ انتقال پہ اسانہ
سره کیدیشی پہ دے توجیہ سرہ فجاچا بدل دے د سبب نہ ۔

سٹ پہ دے ایانو نو مخالفت د قوم پہ پنحو طریقو سرہ ذکرکوی او ہخہ
دعوت ورکول دی د دوی شرک تہ او خپل اولاد کمرہ کول دی ۔

عَصَوْنِي عَصِيَان شامل دے ہخہ او امر و تہ چہ ذکر و و پہ سٹ او سٹ کین ۔

وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدُّهُ اِه اشارہ دہ چہ د دہ پہ قوم کین دوع قسمہ خلق

وؤ یو قسم غتان (ملاء) چہ خلق پہ لے خیل تقلید تہ رابلل ہغوی

خو دیرضدیان او عنادیان وؤ دھغوی حال پہ سٹ کین ذکرشو ۔ دویم

قسم دھغوی تابعداران مقلدان وؤ چہ ہغوی دلیل تہ نہ وؤ کتلی حکم چہ

د مشرانو سرہ لے دلیل نہ وؤ بلکہ دھغوی مالدار لے او دے تہ لے کتل

چہ دا سبب دحق پرستے دے او حال دا چہ ہخہ مال او اولاد دھغوی سبب

د خسران وؤ پہ طریقہ د استدراج سرہ نو پہ دے ایت کین اشارہ دہ چہ

پہ دوی کین شرک فی التشریح والحکم موجود وؤ ۔

ملا ضمیر د مکر وادغہ کمرہانو مشرانو تہ راجع دے او مراد د مکر تہ

دعوت ورکول دی کفر او شرک تہ پہ تلبیس او تحریف او شبہانو سرہ

او پہ شیعہ او پیورخ کین لکہ چہ سورۃ سبا سٹ کین ذکر دہ ۔ او گبارا پہ تخفیف

او تشدید د وارو سرہ مبالغہ دہ خو پہ تشدید کین دیرہ مبالغہ دہ اشارہ

دہ چہ دوی د شرک د اشاعت او د توحید پہ مقابلہ کین ہر قسم کوشش

کرنے وؤ ۔

إِلَهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سِوَاكَ

معبودان خیل او مہ پر پودے ود او نہ سواک

وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿۷۳﴾ وَقُلْ

او نہ یغوث او یعوق او نسر لہ او یقینا

۷۳ پہ دے کہیں اشارہ دہ چہ پہ دوی کہیں شرک فی الالوہیہ موجود وڈ او دا تفسیر دے مکردہ هغوی دے الہتکم پہ دے کہیں اشارہ دہ چہ سیوا دے اللہ تعالیٰ نہ ددوی دیر معبودان وڈ لیکن ددغہ پنحو تخصیص یے پہ دے وجہ سرہ او کہو چہ هغہ ددوی پہ عقیدہ کہیں دتورونہ لوئے شان والا وڈ او دا تخصیص بعد التعمیم دے لکہ چہ ددے وخت پہ جاہلانہ کہیں عقیدہ دہ چہ ددیر و اولیاؤ دقبر و نو عبادتو نہ کوی لیکن لوئے غوث او بوئے باپا کہیں شیخ عبد القادر جیلانی رحمہ اللہ گنری او دجہل دوجہ نہ دقوم نوح پشان پہ شرک کہیں اختہ شوئے دی۔ وڈا وڈا سواکا وڈا یغوث و یعوق و نسر، فصیح کلام کہیں لا دنفی پہ یوٹا ددے کرتونہ زیات نہ مستعملیری ددے وجہ پہ یغوث او نسر کہیں صرف پہ عطف یا ندے اکتفاء او کہے شوہ او بلہ وجہ دا ہم دہ چہ پہ دے پنحو کہیں دا دودہ ددوی پہ عقیدہ ددغہ درے مخکنو نہ پہ مرتبہ کہیں کوز وڈ۔

قائدہ علی ابوبکر بقیاعی وئیے دی چہ دا صورتونہ دنیکانو سپرو وڈ لیکن هغہ مشرکانو ددوی تصویرونہ ددوی دصفتونو دوجہ نہ مختلف جوہ کہے وڈ یعنی وڈا پہ رجولیت رسپیتوب کہیں کامل وڈ نو دوی د هغہ شکل ہم دسری پشان جوہ کہے وڈ۔ او سواک زنانه وہ دیر عبادت کوٹکے نو دوی د هغہ بُت د پئیے پہ شکل جوہ کہے وڈ او درجال اطلاق وربان دے تغلیباً کہے شویدے او یغوث دیر بیہادر شجاع وڈ نو دوی د هغہ تصویر پہ شکل دازمری راسدا سرہ جوہ کہے وڈ او یعوق دیر قوی او نیکو کار و نو کہیں سبقیت کوٹکے وڈ نو د هغہ شکل یے د آس جوہ کہے وڈ او نسر د بدن تہ غت او دیر عمر والا وڈ نو دوی د هغہ شکل د لوئے مارغہ رتجے تپوس) پہ شان جوہ کہے وڈ،

أَصْلُو كَثِيرَةٍ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ

گمراہ کرل دوی دیر خلق او مه زیاتوے ظالمانو لره

نود دے بیان نہ معلومہ شوہ چہ دہغہ قول چہ دا نوموتہ د نیکانو سپرو
دی او بل قول د وادی پہ روایت سرہ چہ د دوی دغہ مختلف شکونہ وڈ
نو دواہہ قولونو کنس تعارض نیشته دے۔

فائدہ عا د دے صفتونو او معانوی پہ لحاظ سرہ دغہ مشرکانو پہ هغوی
پورے جدا جدا حاجت پورہ کولو عقیدہ لرلہ وڈ مظهر د محبت وڈ یعنی
د دوه کسانو پہ مینج کنس د مینے محبت پیدا کولو ذمہ دار یے گنہلو۔ سواع مظهر
د ثبات (کلکول) او قیومیت یے گنہلو چہ هغہ ته د تصوف اصطلاح کنس
قطب هم وئیلے شی یعنی د دنیا نظام هغہ چلوی۔ یعقوب مظهر د قریاد رے
وڈ چہ هغہ ته د تصوف پہ اصطلاح کنس غوث وئیلے کیدی۔ یعقوب مظهر د
دفع د بلایا وڈ یعنی مصیبتونہ دفع کو وئیک او هغہ ته دفع البلایا وئیلے شی
سُر مظهر د اوکد والی د عمر وڈ یعنی چہ هغہ د عمر د اوکد ولو او پہ هغہ
کنس د برکت اچولو ذمہ وارد دے۔

فائدہ عا امام بخاری وئیلے دی چہ دا نوموتہ د نیکانو بزرگانو وڈ پہ قوم
د نوح علیه السلام کنس هرکله چہ هغوی مبرہ شول نو شیطان دغہ قوم ته
وسوسه اوکړه چہ دا بزرگان چہ کو موخایونو کنس اوسیدل پہ هغہ کنس
گتہ ر د نغہ پہ طور سرہ) او دروئے او دغہ نوموتہ ورلہ کیدے نو هغہ
خلقو داسے اوکرل بیا هرکله چہ دیرہ زمانه تیرہ شوہ او نور خلق پیدا
شول او جهل زیات شو نو دنه خلقو د هغوی عبادتو ته شور و کرل۔
او ابن کثیر د ابن ابی حاتم پہ روایت سرہ ذکر کیدی د هغہ حاصل دادے
چہ دغہ خلق د محبت د وچ ته اول د وڈ پہ قبر باندے راجع کیدل
بیا شیطان ورلہ د هغہ تصویر جوړ کړو د پاره د یاداشت بیا هغہ زمانه روستو
د هغہ تصویر عبادت شور و کرل شو دارنگی د بولو حال د غصه و وژ
نو معلومہ شوہ چہ شرک اول د محبت د قبرونو د اولیاؤ ته شور و شوید
بیا د تصویرونو او د پتانو عبادت شور و شو د دے وچ ته پہ ابتداء د
اسلام کنس نبی صلی الله علیه وسلم د زیارت د قبرونو ته (پاتے په بل مخ)

فَلَمْ يَجِدْ وَالسُّهْمَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ۝

نہ دوی پہ او نہ موی خان دیارہ سیرا د اللہ تعالیٰ تہ مددکاران ۔

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ

او اوٹیل نوح علیہ السلام اے ربہ مہ پر بودہ یہ زمکہ ہا تہاے

مِنَ الْكَافِرِينَ ذِيَارًا ۝ إِنَّكَ إِنْ تَذَرَهُمْ

د کافرانو تہ یو کور آباد یقیناً تہ کہ چرے پر بودے دوی لہ

۲۷ پہ دے کس د ہخہ قوم عذاب دنیوی او اخروی ذکر کوی سرۃ د سبب تہ چہ ہخہ خطیئات د ہغوی دی اشارہ دہ چہ سبب د عذاب صرف دعاء شر تہ وہ بلکہ سبب اصلی د دوی کنا ہوتہ وو، او خطیئات د دوی مخکین آیاتو نو کس ذکر شول۔ عَصُوا، وَتَّبِعُوا، وَمَكْرُوا، وَقَالُوا، أَضَلُّوا اولویہ خطیہ ئے شرک وو۔

فَاذْخُلُوا تَارًا قَرْطَبِي نَقْل کریدی چہ دا عذاب قبر تہ اشارہ دہ لکہ چہ پہ بار د فرعونیا نو کس سورۃ غافر ۲۷ کس دی۔

یا مراد د تار تہ ہخہ دے چہ پہ بحر کس دے لکہ چہ حدیث کس ذکر دی تحت البحر تار۔

یا مراد د دے نہ نارد اخرت دے او د ادخلوا ماضی پہ معنی د مضارع سرہ دہ ماضی ئے د تیقن دیارہ ذکر کپے دہ۔

مِنَ دُونِ اللَّهِ اشارہ دہ چہ د دوی پتخہ بزرگانو کس ہیغ یو تن د دوی امداد اونکپے شول کہ چہ سورۃ احقاق ۲۸ کس ذکر دی۔

۲۸ لکہ دا دعاء شر دہ پہ ہخہ قوم ہا تہاے پہ بیخ کنداے د ہغوی سرہ او ہر کلا چہ مخکین ۲۸ کس یو جملہ د دعاء شر ذکر وہ د دے وچ تہ دلہ ئے پہ قال ہا تہاے و آو عطف داخل کرو۔ ذِیَارًا وزن ذہیعال دے ہخہ شوک چہ پہ کور کس گرچی او اوسیدل کوی۔

يُضِلُّوا عِبَادَكَ یعنی د دوی مثال د زھریلا مار پشان دے چہ نور خلقو تہ ضرر رسوی نو د دوی ہلاکول ضروری دی۔

(سوال) نوح علیہ السلام تہ ختنگہ معلومہ وہ چہ د پاتے پہ بل مخ (

يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَا جِرًا

نو کسراہ بہ کری بندگان ستا او تہ پہ زیروی مکر بہ کار

كَفَّارًا ۲۷ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ

دیر کفر کوڈنکی۔ اے ربہ بخشنہ او کہے ماتہ او مور پلار زما تہ او حقہ چاتہ

دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ

چہ نوحی کور نما تہ ایما تدار او تلو مؤمنانو ناریسو تہ

وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ۲۸

او مؤمنانو بنحو تہ او مہ زیاتوئے ظالمانو لورہ مکر تباهی۔

دوی تہ اولاد فجار پیدا کیپی او دہدایت امید ترینہ نیشته ؟
(جواب) ہفہ پہ وحی سرور معلومہ شہ لکہ چہ سورۃ ہود ۳۱ کیں ذکر
دی او دا دلیل دے چہ ہفہ خلق چہ دین تہ ضرر رسوی او دہدایت
ظاہری امید ترینہ تہ وی پاتے شوے نو پہ ہغوی باندے دعاو شر
(خیرے) جائز دی لکہ چہ زمونہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم قنوت تازلہ
لوسلو او دارنگ موسیٰ علیہ السلام ہم قرعونیانو تہ خیرے کرے دی
چہ دہغ ذکر پہ سورۃ یونس ۵۵ کیں تیر شویدے۔

(سوال) اولاد دہغوی خوکنہکار تہ وو نو ہغوی ولے غرق شول؟
(جواب) دہغوی غرق کیدل دہغوی دپارہ عذاب تہ وو بلکہ دہغوی
دمرگ دپارہ یوسبب وو لکہ چہ پہ نور اسبابو سورۃ اللہ تعالیٰ پہ ہغوی
باندے مرگ راولی ہاں ہلاک کیدل دہغوی زیادت دہغوی وو دہغوی
او پلار دپارہ چہ دہغوی پہ ویراندے یے اولاد غرق شول نو دہغوی
زہونو تہ خہ درد اور سیدلو۔

۳۱ دہغوی شر تہ پہ کافرانو باندے روستو دعا غواہی دپارہ دہغوی
خصوصاً و عموماً او دا ادب ددعا دے چہ اول خاص ذکر کوی نو بیا
عام۔ رَبِّ اغْفِرْ لِي دُعا دہغوی مستلزم تہ دہگناہ لورہ بلکہ دا اقرار
دہغوی دے پہ ادا دہغوی دہدایت کیں دپارہ دہغوی۔

وَبِالَّذِي مَفْسُورِينَ نَقَلَ كَرِيدِي چہ دَ نوح علیہ السلام پہ اباؤ کس تر آدم
علیہ السلام پورے ہیٹھوک کافر نہ وو۔

وَلَيَمُنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا لَفْظ دَ بیت کس قرطبی دیرا احتمالات لیکلے دی کور
دَ نوح علیہ السلام، مسجد دَ هغ، کشتی دَ هغ، دین دَ هغ، اودا بتول
صیحیح دی۔ او لفظ دَ مُؤْمِنًا کس اشارہ دہ چہ صرف داخلیدل کافی نہ دی
ہلکہ تصدیق دَ زہہ ورسرہ ضروری دے، او پہ دے سرہ یو خویئے دَ
نوح علیہ السلام او بیٹھا دَ هغ دَ دے دُعا نہ خارج شول ٹکے چہ هغوی
اگرچہ بیت دَ نوح علیہ السلام تہ داخلیدل لیکن مؤمنان نہ وو۔

وَلَيَمُومِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ دَا حَام دے ترقیامتہ پورے ایمان والو تہ نو
دا امت رزمونیم پکس ہم داخل دے۔

وَلَا تُزِرُ الظَّالِمِينَ مَخْکِس دُعاؤ شرخاص وہ پہ قوم دَ دہ پورے اودا
دُعا عامہ دہ یو لوکا قرانو مشرکانو تہ پہ ہرہ زمانہ کس۔ تَبَارًا، هَلَاکَت
او خسران تہ وئیلے کیدی۔

ختم شو تفسیر دَ سورۃ نوح پہ فضل دَ اللہ تعالیٰ سُبَّٰنَہُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ تَعَالٰی

سُورَةُ الْجِنِّ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آياتها ۲۸

۲
رکوعاتها

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ

تہ اوایہ وحی کریشویدہ ماتہ چہ یقیناً غور ایجے دے یوے دے دے پیریاو تہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة جن او بل نوم یے سورة قل اوحی کے

ربط دے سورت دے سورة نوح سرہ پہ دیرو جو سرہ دے۔
 اولہ وجہ دادہ چہ مخکس سورت کس دلیل نقلی وو پہ توحید باندے دے
 نوح علیہ السلام تہ نو پہ دے سورت کس دلیل نقلی دے دجنا تو تہ۔
 دویمہ وجہ پہ ہخہ سورت کس تشجیع وہ پہ دعوت باندے پہ واقعہ دے
 نوح علیہ السلام کس نو پہ دے سورت کس تشجیع دہ پہ واقعہ دے پیریاو
 سرہ دریمہ وجہ پہ ہخہ سورت کس صرف دلیل نقلی وو نو پہ دے
 سورت کس دے دلیل نقلی سرہ دلیل وحی دے۔

دعوی دے سورت رد دے شرک دے پہ واقعہ دے جن سرہ او پہ دلیل
 وحی سرہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او پہ دے کس رد دے شرک
 دے عمومًا و خصوصًا رد دے پہ اتخاذ الولد او پہ شرک فی العلم
 او فی الدعا او فی التصرف او فی الاستعاذہ باندے۔

خلاصہ دے سورت۔ پہ دے کس اتہ وحی دلیلوتہ دی اول دے سلتہ
 ترہل پورے پہ دے کس دے جنتا دیارلس اقوال نقل دی او دویم
 دلیل وحی پہ سلتہ کس ترغیب دے توحید تہ پہ وسعت دے رزق سرہ
 او تخویف پہ اعراض کولو سرہ۔ دریم دلیل پہ سلتہ کس دے پہ ہخہ کس
 تخصیص دے سجود دے دے اللہ تعالیٰ دے پارہ سرہ دے شرک فی الدعا تہ
 خلورم دلیل مخالفت دے مشرکیتو دے دے دعوت کوونکی تہ پہ سلتہ کس
 پنجم دلیل پہ سلتہ کس دے پہ رد دے شرک فی الدعا شیریم دلیل وحی دے
 رد دے شرک فی التصرف پہ سلتہ کس۔ اووم دلیل پہ سلتہ کس (پاتے پہ بل مخ)

فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ۝۱

یہ دوی اُوئیل یقیناً موتی اور پیلے دے قرآن نا اشنا رمضون والا۔

یہ رد دے شرک فی الاستعاذہ سرہ بیا تخویف اخروی او دنیوی پہ سنا
کبں دے اتم دلیل وحی پہ سنا کبں دے یہ رد دے شرک فی العلم سرہ
د ذکر عظمت د رسولانوہ۔ او تفصیل د دیارلس اقوالو د جنا تو دا دے
اول تصدیق د قرآن پہ سنا کبں دویم نفی د شرک عمومًا پہ سنا کبں دریم
نفی د صاحبہ او د ولد د الله تعالیٰ تہ پہ سنا کبں ثلورم نسبت د سفاهت
مشرکانو تہ پہ سنا کبں پنجم تقلید د اباؤ پہ گمان د صدق د هغوی سرہ
پہ سنا کبں شپیم ذکر د شرک فی الاستعاذہ پہ سنا کبں اوم عقیدہ د انکار
د بعث بعد الموت یا د بعثت د رسول پہ سنا کبں۔ اتم حال د جنا تو مخکبں
د نزول قرآن اوروستو د نزول قرآن تہ پہ سنا کبں نہم عدم علم د
دوی پہ غیب باندا دے پہ سنا کبں لسم تفرق د دوی مخکبں د نزول قرآن
تہ پہ سنا کبں او یوولسم اظہار د عجز د دوی سرہ د رد دے شرک فی التصرف
تہ پہ سنا کبں دولسم ایمان د دوی پہ قرآن باندا دے سرہ د بشارت تہ پہ
سنا کبں۔ دیارلسم تفرق د دوی روستو د نزول قرآن تہ پہ سنا کبں۔
تفسیر سنا قل اُوئی اِلَیّ د ادلالت کوی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ
وخت د استماع د قرآن کبں د اجنات تہ وولیدلی او تہ د هغوی تہ خبروؤ
بلکہ روستو اللہ تعالیٰ ورتہ پہ وحی سرہ خبر ورکرو۔ او پہ د سرہ معلومہ
شوہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم عالم الغیب تہ وؤ۔

(سوال) پہ روایت د ابن مسعود رضی اللہ عنہ کبں وارد دی چہ نبی
صلی اللہ علیہ وسلم دوی تہ خاص دعوت ورکپے وؤ او پہ دوی باندا دے
قرآن لوستے وؤ او دوی لے لیدے وؤ؟

(جواب) ملا علی قاری پہ مرقات کبں لیکے دی چہ واقعہ د جنا تو شپیم
کرتہ موجود شوے وہ بعض پہ مکہ کبں او بعض پہ نجد کبں او بعض
پہ مدینہ کبں دود کرتہ ورسرہ ابن مسعود وؤ او خاور کرتہ ورسرہ
تہ وؤ او د بخاری او مسلم روایت کبں ثابت دہ چہ دا اول کرت پہ بطن
نجد کبں واقعہ وہ چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رپا تے پہ بل مخ

يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ

هدایت کوی حق تہ نو ایمان را دہے دے موتی پندے (قرآن) باندے۔ او پھیرے بہ شریک نہ جوہ وؤ

دے یو جماعت دے صحابو سرہ دے عکاظ میلے تہ (دے دعوت دیاں) روان وؤ
نو نخلہ مقام کنیں دے جرمونعے کوء نو دہ دے پیریا نو راغلہ او ہوی قرآن
واؤریدلو (سورۃ علی یا سورۃ رحمان) نو پیریاں پوہہ شول چہ دا
ہغہ خیز دے چہ دے ہیغ دے وجے تہ پیریاں دے اسمان نو تہ بند کپے
شویدی او پہ شغلو باندے ویشٹے کپری او دغہ پیریاں نو ایمان راورد۔
بیا اختلاف دے دے مفسرینو چہ واقعہ دے سورۃ احقاف او دے سورۃ
یوہ دہ کہ جدا جدا دی (اسْتَمَعَ تَفَتُّتًا مِّنَ الْجِبِّ طَرِيقًا دے استماع دے دوی پہ
سورۃ احقاف کنیں ذکر دہ۔ او دا جن دے نینوی مقام وؤ، او کوہ کسان
وؤ یا نہہ وؤ۔ بعضو وئیلے دی چہ دے تہ دے اہل حران او نخلورد
اہل نصیبین وؤ۔ او پہ دے واقعہ کنیں دے دے فائیدے دی اول دا
چہ معلومہ شوہ چہ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رسول دے
بشر او دے جن دواہ وؤ۔ دویم دا چہ جنات زموٹ پہ لغاتو او ژبو
باندے پوہیری پشان دے انسان نو دریم دا چہ قرآن کریم دا سے معجز
کتاب دے چہ جنات سرہ دے سرکش تہ ایمان تہ مجبورہ شول۔

فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا مَعْنًى مُّصَدَّرًى دہ یعنی قراءۃ جا معہ روستل
جامع) یا قرآن پمخیلہ معنی سرہ دے چہ دوی دے قرآن نوم ہم ایزدہ
کرو یا دا چہ دے مخکنو اسمانی کتابو نو دے علم پہ سببے قرآن پیژندلو
لکہ سورۃ احقاف سہ تہ معلومہ دہ۔

عَجَبًا قُرْآن دے اعلیٰ درجے فصاحت او بلاغت پہ وجہ عجیبہ دے یعنی
مثال نہ لری یا تعجب پہ دے وجہ سرور و پوہ دے کنیں نا آشنا مسئلہ
(دے توحید) وہ چہ دوی دغہ زمانہ کنیں دے یہودیاں نو او نصاریٰ تہ دا
نہ وہ اوریدے۔ لکہ چہ مشرکانو ورتہ ہم کشتی عجاب وئیلے وؤ پہ
سورۃ ص کنیں ذکر دی۔

بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝ وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا

دے رب پہل سورہ نازعات، او یقیناً اوچت دے شان دے رب زمونہ

مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝ وَأَنَّهُ

نہ ہے دے نیولے ملکرے او نہ ہے، او یقیناً

سے دے تفسیر دے عباد دے یعنی عجیبہ والے دے دروغواو کمرانی دے وجہ نہ
 نہ دے لکے چہ مشرکینو گمان کریدے بلکہ دے ہدایت او دے ارشاد
 دے وجہ نہ دے۔ رُشید ہوا حق دے چہ پہ عمل کو لو کہیں مقصد رسید
 او کامیابی وی۔ فَأَمَّا يَهُدَىٰ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُهُمْ
 ایمان را درو لڑے۔ وَلَكِنْ تُشْرِكُونَ بِرَبِّنَا أَشْرَارًا دے چہ داجنات دے دے نہ
 وہاندے مشرکان و وہ پہ شُرک فی الربوبیۃ (اطاعت ایلین) او شُرک
 فی الالوہیۃ سرے۔ او دے دلیل دے چہ دے قرآن کریم دے ہدایت خلاصہ رد
 شریکاتو دے او خوک چہ قرآن لولی لفظاً او معنی او بیا ہم پہ شوک کن
 مبتلا وی نو معلومیدی چہ دوی دے قرآن پہ مقصد باندے نہ پوہیری۔
 سَ وَآتَتْهُ دَالِقًا ذَا دَعَا نَه روستو ترسک پورے پہ نیز دے بعض قراء
 پہ زور دے آن سرے دے نو معطوف دے پہ آتَتْهُ السَّمْعُ باندے نو پنا
 پہ دے سرے داہم وحی دے لیکن پہ طریقہ دے نقل دے قول دے جَنَّا تو سرے ی
 معطوف دے پہ ضمیر مجرور دے پہ آتَتْهُ کہیں نو دا تون مؤمن۔ بے دے
 جَنَّا تو دی او پہ نیز دے نور و قراؤ دا پہ زیر سرے دے نو عطف دے پہ
 انا سبعا باندے او ہوا پہ اعتبار دے معنی سرے بنکارہ دے تاویل نہ
 حاجت نہ لری۔ او دے نہ علاوہ پہ اول ایت او سَ او سَ او سَ او سَ
 پہ زور کہیں اتفاق دے قاریانو دے او دارنگ پہ سَ او سَ او سَ او سَ
 او سَ او سَ کہیں پہ زیر و نیلو کہیں اتفاق دے قراؤ دے۔ جَدُّ رَبِّنَا جد پہ
 معنی دے عظمت او غنا او قدرت او نعمتو نہ او بادشاہی تو لو سرے دلستہ
 صحیح دے۔ او جَدُّ نیکہ تہ ہم و نیلے کیبری لیکن دغہ معنی مراد نہ دے
 بعض مفسرینو دا قول لیکے دے خو صحیح نہ دے۔ او بعض مفسرینو
 و نیلے دی چہ جد لفظ موہم دے نو دے اللہ تعالیٰ پہ بامرا پاتے پہ بل مخ)

كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ۝

دو چہ وٹیل یہ تھے کم عقلو و موتیو تہ یہ اللہ تعالیٰ بابت دے ناحقے خبرے۔

کبن استعمال اول ہے منع دی لیکن دا قول ہم غلط دے حکم پہ دے ایت
کبن او پہ حدیث کبن (و تعالیٰ جدا) نقل دے او هر کله چہ دیو لفظ پہ
شرع کبن اطلاق اوشی نو ایہام دے باطلے معنی ورتہ نقصان نہ رسوی۔
موہم لفظ خوہدہ وخت منع وی چہ دلیل شرعی دے ہنچ پہ استعمال بابت
موجود نہ وی۔ مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا دارجوع دے جناتو دہ دے محکبن باطلو
عقیدہ نہ حکم دے بعض جناتو عقیدہ وہ چہ اللہ تعالیٰ دے سردارانو پیریا نو
دے لونرو سرہ نکاح کرے دے لکہ چہ بعض مفسرینو پہ تفسیر دے سورہ
صافات ۷۸ کبن لیکلے دی او بعضو عقیدہ سائلہ چہ اللہ تعالیٰ دے پاره ولد
شتہ پہ ولد حقیقی او ولد حکمی سرہ۔ پہ اتخاذ دے صاحبہ سرہ ترکیب
عقلی پیدا کیڑی حکم چہ صاحبہ دے نوع دے صاحب نہ وی او دے چا دے پاره چہ
وی نو پہ حقہ کبن ترکیب عقلی وی او پہ اتخاذ دے ولد حقیقی سرہ ترکیب
حسی پیدا کیڑی حکم چہ ولد جزء وی دے پلا او تجزی سرہ ترکیب حسی
حاصلیڑی او اللہ تعالیٰ دے ترکیب عقلی او حسی دو اورو نہ پاک دے حکم چہ
ترکیب مستلزم دے احتیاج لرہ او اللہ تعالیٰ دے احتیاج نہ متوہ دے۔
سک سَفِيهُنَا مراد دے تہ هر هغه کافر او مشرک دے چہ اللہ تعالیٰ لکہ
شریک او ولد او صاحبہ گنہی او نور خلقو تہ دے دعوت و رکوی۔
شَطَطًا پہ اصل کبن بعد لرے والی) تہ وٹیلے کیڑی نو کومہ خبرہ چہ
دے صدق او دے عدل تہ لرے وی ہنچ تہ شطط وٹیلے کیڑی نو عدوان او
دروع او ظلم او دے حد تہ تیریدلو تہ شامل دے لکہ سورہ کہف ۷۸
کبن دی۔ او مراد دے شطط نہ پہ دے خائے کبن نسبت دے شریک اولد
او صاحبہ دے اللہ تعالیٰ تہ۔ او دا ایت دلالت کوی چہ دے قرآن کریم
پہ علم سرہ دے مخلوق حقیقت معلومیڑی چہ سفیہ دے او کہ رشید
دے۔

وَأَنَا ظَنَنْتُ أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ

او یقیناً مونو گمان کوڈ چہ ہیچرے بہ اوتہ وای انسانان او پیریان

عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالُ

پہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ ، او یقیناً وڈ سہری

مِّنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالِ مِّنَ الْجِنِّ

د انسانانو تہ چہ پناہی تے غوختلہ بہ سرو د پیریانوںہ

فَرَادَوْهُمْ رَهَقًا ۖ وَآلَهُمْ ظَنُونا

نو زیانی کوڈ دوی هغوی لہہ سرکشی ، او یقیناً دوی گمان کوڈ

ہ۔ داہم دلیل دے چہ بغیر د علم د قرآن تہ انسان تہ ہر خوک حق پرست اورشتی نیکارہ کیبری او د حق او باطل تمیز نہ شی کو لے اودا مرتبہ د تقلید جامد دہ۔ گڈ پناہت د شریک او ولد او صاحبہ وغیرہ۔

مک پہ دے کنس رد دے پہ شرک فی الاستعاذہ باندے چہ داسیب د (رہق) دے۔ یعنی پہ جاہلیت کنس بہ بعض انسانانو پہ صحر اکنس سفر کوڈ نو پیریانو بہ پہ دوی باندے لو پے کو لے او ویرہ ول تے رخصہ چہ د دوی سرہ ذکر د اللہ تعالیٰ او صحیح دین او کتاب اللہ نہ وڈ او دا دفع کوونکی د جناتو دی) نو د دوی عقیدہ وہ چہ د ہر صحرایو ذمہ دار (پیر) دے او هغہ مسافرانو تہ پناہی او امن ور کو لے شی نو دوی بہ وئیل راعوڈ پسید ہذا الوادی من سفہاء قومہ) نو هغہ مشربہ کشرانو لہہ د هغہ انسان د ضرر ور کو لو تہ منع کر لو نو دہ بہ پہ امن سرہ شپہ تیرہ کرلہ اوکلہ بہ دغہ پیری دوی تہ صحیح لہر خودلہ او ورک شوی خیزو بہ تے ورتہ واپس کول نو د انسانانو عقیدہ پناہ شہہ چہ دغہ جن متصرف او اختیار مند دے نو د هغہ پہ نوم باندے یہ تے نذرانے ہم ور کو لے او دارنک ابن کثیر د کردم بن ابی سائب واقعہ ذکر کرے دہ پہ هغہ کنس راغلے دی چہ نیمہ شپہ شہہ نو شرمخ راغلے نو د کہلے پہ یو پچی باندے تے حملہ او کرلہ نوراعی توپ کرلو او اواز تے او کو وراپاتے پہ بل مخ (

کَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ

کہ چہ گمان کوئے تاسو چہ سمجھوئے یہ دوبارہ ڈوندے نہ کری اللہ تعالیٰ

أَحَدًا ۚ وَأَنَا لَسْنَا السَّمَاءَ فَوْجَدُنْهَا

ہوا لہ ، او یقیناً او لہول موتیخیروتہ ذالسمان نو او موتیخیروتہ موتیخیروتہ

مِلْتُ حَرَسًا شَرِيْدًا وَشُهْبًا ۝

چہ دُن کریشوریو دُ خوکیدارانو سختو نہ او شعلو نہ

زیا تا مرالوادی چارک آئے ذمہ وارد دے صحر اخیل ہمسایہ لہ پناہی
ورکپہ، نو یومنادی اواز او کرو او موتیخیروتہ نہ بنکارہ کیدالوچیا سرحان پریکدہ
نو ہغہ شرمخ ہغہ بچے دگکپہ پریخودلو او موتیخیروتہ روغ را اورسیدلو۔
نو مقصد داچہ دا شرمخ نہ وو بلکہ یہ اصل کنس پیرے وو یہ شکل د
شرمخ باندے او نوم د ہغہ سرحان وو نو ہرکدہ چہ راعی یہ مشرد ہغوی
پناہی او غوختلہ نو ہغہ مشر ہغہ سرحان تہ اواز ورکپہ وچہ دا بچے پریکدہ۔
نو پیدائے طریقہ یہ د مشرکا نو عقیدہ یہ پیریانو باندے پخیدالہ او د
ہغوی نہ یہ یے ویرہ زیاتیدالہ۔ قَزَادُوْهُمْ كَهَقَّآ پیدائے کنس دوہ احوالو
دی اول داچہ ضمیر د فاعل پیریانو تہ او ضمیر د مفعول انسانانو تہ راجع
دے اورہق تہ مراد گمراہی او شرک دے یا ضمیروتہ برعکس راجع دی
اورہق تہ مراد زہوریتیا د پیریانو دہ۔

ک دا ہم قول د جناتو دے او اول ضمیر راجع دے انسانانو تہ او دوم
ضمیر خطاب دے پیریانو تہ یعنی دوبارہ قسمہ مخلوق پیدائے عقیدہ کنس
شریک دی۔ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا مراد دے تہ بعث بعد الموت دے یا
مراد دے تہ بعثت د رسول دے یعنی د بعث بعد الموت او د بعثت
د رسول نہ دوبارہ دے پخیل گمان سرہ منکر دی لیکن یہ قرآن اوریدلو
سرہ معلومہ شوہ چہ دا ظن د دوبارہ باطل دے۔

ک دا ہم اقوال د پیریانو دی درے جملے دی یہ اولہ کنس ذکر د حال
دے یہ وخت د نزول د قرآن کنس او یہ دویمہ کنس حال د دوی دے
مخکن د نزول د قرآن تہ او دریمہ جملہ متعلق دہ د اولے جملے سرہ۔

وَ اَنْتَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدًا لِلسَّمْعِ ط

او یقیناً مونہہ وڈ چہ کیٹا ستلو بہ ڈھڈ تہ ڈ تاسے پہ ٹخا یونو کین ڈ پارہ ڈ غور سانس

فَمَنْ يَسْتَسْمِعِ الْاَن يَجْذَلَهُ يَشْهَابًا رَّصَدًا ۙ

نو چاچہ غور سانسہ اوکڑہ اوس ادیہ موی ٹخان لڑہ شغلہ تیاریہ ،

کَمَسَّنَا الذَّنَاسَ تہ دے پہ معنی ڈ طلب ڈ خبر پہ سبب ڈ عادت سابقہ سرہ۔
فَوَجَدْنَا نَهَا اہ وجدنا متعدی دے یو مفعول تہ او ملئت جملہ حالیہ دہ
او حَرْسًا تہیز دے یا مفعول ثانی ڈ ملئت دے او بعضو مفسرینو وئیلے
دی چہ وجدنا دلته متعدی دے دودہ مفعولونو تہ لیکن دا قول
ضعیف دے حکم چہ ہغہ ڈ وجدان قلبی پہ معنی کین وی او دلستہ
وجدان حسی مراد دے۔ حَرْسًا شِدَائِدًا حرس لفظاً مفرد دے او معنی ٹے
جمع دہ نو تشدیداً ٹے مفرد صفت راوڑو پہ اعتبار ڈ لفظ ڈ حرس سرہ۔
مَقَاعِدًا لِلسَّمْعِ یعنی مخکین ڈ نزول ڈ قرآن تہ سرکش پیریان پہ دملد تکو
ڈ خبرو ڈ اوریدلو ڈ پارہ پہ آسمان کین یا ڈ آسمان ڈ رتدے پہ دیرو ٹخا یونو
کین کیٹا ستل او ڈ ملد تکو تہ بہ ٹے ڈ راتلونکے وخت ٹخہ خبرے اوریدلے
رہ باران طوفان زلزلے وغیرہ پہ بارہ کین) او نور بہ ٹے ورسرہ ڈ خان
تہ دروغ جوہ کرل او ہغہ بہ ٹے پہ زمکہ کین ڈ کاہنا نو غوگو نو تہ راہول
نو خلقو بہ گمان کوؤ چہ دا کاہنان پہ غیبو باندے پوہیری۔ لیکن ڈ قرآن
ڈ نزول پہ وخت کین پہ ذریعہ ڈ ملائکور ٹخو کیدا رانو) سرہ حفاظت اوکڑے
شوڈ پاریہ ڈ دے چہ ڈ قرآن کریم پہ صداقت کین التباس را نشی۔

فَأَيُّهَا اہ ڈ اہل علمو اختلاف دے چہ مخکین ڈ نزول ڈ قرآن تہ ٹخو کیداران
ڈ شیاطینو ڈ ویشتلو ڈ پاریہ وڈ اوکڑہ تہ وڈ ایو قول دادے چہ بالکل تہ وڈ
لیکن غورہ قول دادے چہ مخکین ہم داسے حال وڈ لیکن لگ وڈ او پہ
وخت ڈ نزول ڈ قرآن کین دیر شول لکھ چہ لفظ ڈ ملئت پہ دے باندے
دلالت کوی۔ دارنگ اختلاف دے چہ روستو ڈ نزول ڈ قرآن تہ شیاطین
استراق السمع کولے شی نوڈ سورۃ شعراء ۲۲۲ تہ ۲۲۳ نہ بنکاری معلوم پیری چہ
اوس ہم دوی استراق السمع کوی او اکثر خو پہ شہب زپاٹے پہ بیل مخ (

وَأَنَا لَا تَدْرِي أَشَرُّ أَرِيدَ يَمَنُ فِي الْأَرْضِ

او یقیناً موتو نہ پوہیدلو ایہ دے الہیہ کہے شویدہ یہ ہفت چاچہ پرزمکہ کیں دی

أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ۖ وَأَنَا

یا ارادہ کہیدہ یہ دوی رب ددوی یہ حق راوستلو (دھدایت)، او یقیناً

مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِمَّا دُونَ ذَلِكَ طَعْنًا

بعض تموتو نہ نیکان دی او بعض ددے نہ سیوا دی وڈ موتو نہ

ظَرَ آيِقٍ قَدَدًا ۖ وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نَعْجزَ اللَّهَ

دے محتلو لادو والا، او یقین راغے موتو نہ چہ پھرے نہ شوہا جز کو لے اللہ تعالیٰ

قتل شی یا زخمی شی او بعض۔ بچ شی نو د کاہن پہ خوگ کیں یوہ خبرہ واپوی
او سل خبرے ورسرہ د خان نہ یو خانے کری لکہ چہ صحیح حدیث ہم
پہ دے باتدے دلیل دے۔

نہ شر نہ مراد عذاب دے او رشد آنہ مراد رسول رالیول دی یعنی آسمانو
نہ جنات منع کولو کیں یو ددے دودہ خبرو نہ وہ یا د شر نہ مراد کفر کول دی
د خلقو او رشد نہ مراد ایمان راوہل دی یعنی پہ رالیولو د رسول کیں
کفر کول دی د متکرینو یا ایمان راوہل دی د مؤمنانو۔ او د تدریجی دلیل
دے چہ جنات پہ غیبو باندے نہ پوہیدی۔ د شرسرہ بے اریدہ مجہول
صیغہ راوہل دہ خاکہ چہ ادب دادے چہ د شرسرہ اللہ تعالیٰ تہ کول
نہ دی پکار روالشر لیس الیک)۔

سلا دہم بیان حال د پیریانو دے ورا ندے د قرآن اوریدلو نہ، یعنی
دوی تول کافران نہ وڈ بلکہ د انسانو پشان پہ دوی کیں ہم دیرے
دے وڈے خوگ مسلمانان خوگ یہودیان خوگ نصاریٰ خوگ مجوسیان
او حسن بصری نہ تقل دے چہ پہ دوی کیں قداریہ، مرجئہ، خوارج،
روافض، شیعہ کان، سنیان وغیرہ تول شتہ۔ ابن کثیر د اعمش روایت
راوہلے دے چہ دہ د یو پیری نہ تپوس اوکرو چہ پہ تاسو کیں بدعتیان
شتہ ہفتہ اوئیل ہاؤ بیائے ترینہ تپوس اوکرو دیرنا کارا پکبن خوگ دی

فِي الْأَرْضِ وَلَكِنْ نَعِجْزُهُ هَرَبًا ۝ وَأَنَا

پہ زمکہ کتب او ته شو عاجز کول هغه لره په تیختی سره، او یقیناً

لَمَّا سَبَعْنَا الْهُدَىٰ أَمَّا يَهُدَىٰ فَمَنْ يُؤْمِنُ

هرکله چه واوریدلو مونږ هدايت نو ایمان راوړو مونږ په هغه نو چاچه ایمان راوړو

هغه اوثیل روافض. وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ صَالِحُونَ ته مراد مؤمنان اودُونَ ته مراد کافران مشرکان دی یا صَالِحُونَ ته مراد کامل مؤمنان او دُونَ ته مراد فاسقان مراد دی. طَرَائِقُ جمع د طریقت ده په معنی د مذهب او مسلک سره دے او مراد دے ته اهل طرائق دی په حذف د مضاف سره یا طرائق په معنی د طوائف (ډله) سره دے نو مضاف ته ضرورت نیشته. قَدْ دَاجَمَعَ د قِدَاةَ ده ټکړے ته وئیلے شی او سیرت ته وئیلے شی نو دا تاکید د طریق دے او په تاکید کتب اشاره ده چه دا ډله د یو بل ته منقطع شوی دی ضد او تعصب د وچه نه.

بَلْ دَا حَال د دوی روستو د استماع د قرآن ته دے یا ذکر د حال د مؤمنانو د هغوی دے مخکې د اوریدلو د قرآن نه ځکه چه بعضو د دوی ته ایمان په تورات باندے راوړے وو ځکه چه سورة احقاف ستکتی تیر شوی دی. فَلَمَّا ظَنَ مَشْتَرِك دے کله د شک په معنی وی کله د گمان په معنی سره وی او کله د علم او یقین په معنی سره وی دلته روستی معنی مراد ده یعنی په دلیلونو او فکر کولو سره یا د تورات په آیاتونو باندے د ایمان په وچه سره یا د قرآن په اوریدلو سره مونږ ته یقین حاصل شوی دے چه مونږ عاجز یو او قادر صرف الله تعالی دے. او شریبینی ذکر کړے ده چه په علم باندے د ظن اطلاق په دے وچه سره شوی دے چه عاقل لره پکار دی چه په څه څیز کتب گمان د ضرر او نقصان وی د هغه نه ځان دے بچ اوساتی. هَرَبًا نه مراد تیخته کول دی اسمان ته نو د فی الْأَرْضِ سره په یې مقابله صحیح شی یا د فی الارض نه مراد په ځای باندے او سیدال دی او د هرب نه مراد په زمکه کتب منډے وهل دی نو مقابله صحیح ده یعنی په هېڅ حالت کتب د الله تعالی د قدرت نه لشی بهر کیدلے.

بِرِّيه فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ۝ (۱۳)

پہ رب عجل نو نہ یہ ویریدی د نقصان او نہ د زیاتی نہ ، او

أَنَا مِنَ الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ ط

یقیناً بعض زعمون مسلمانان دی او بعض زعمونہ کاذبہ روان دی .

فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ۝ (۱۴)

نو چاہے اسلام قبول کرو نو دفعہ کسانو او موتدله لیغہ لار (ہدایت) .

وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ۝ (۱۵)

او ہرچہ کاذبہ روان دی نو دوی دی د جہنم د پیارہ خشاک .

سلا د دے نہ معلوم پیری چہ تیر شوے ایاتو نو کیں حال د قران اوریدلو نہ مخکین ذکر و و او پہ دے کیں د ہیغ نہ روستو حال ذکر کوی .
الہدای مراد د دے نہ قران دے پہ قرینہ د س سرہ . امّا پہ د دلیل دے چہ قران کریم د انس او جن د وارو د پارہ کتاب دے او دا اعلان د ایمان خیل دے د پارہ د ترغیب و رکولو نو روکسانو تہ د دے وچ نہ ورپے فَمَنْ یُّؤْمِنُ سرہ بشارت ذکر کوی . بَخْسًا وَلَا رَهَقًا نقصان پہ نیو کیں او زیاتے پہ بد و کیں یا مراد د رفق نہ دیوتن گناہونہ پہ بل چا باندے اچول دی لکھ چہ سورۃ طہ سلا کیں تیر شویدی . فَلَا يَخَافُ دا جزا د من شرطیہ دہ او جزم یے پہ دے وچ سرہ تہ دے ورکھ چہ پہ دے کیں تقدیر دے یعنی فأنہ لا یخاف او پہ بعض قراءتو نو کیں فلا یخف پہ جزم سرہ راغلے دے .

سلا دا ذکر د حالت د تفرق د دوی دے روستو د نزول د قران تہ .
(سوال) پہ سلا کیں ذکر و و چہ وے دیرے دی او دلته یے دودہ وے ذکر کرے دی ؟ (جواب) دا پشان د سلا سورۃ حج دے یعنی د ہولو خلاصہ دادودہ دی . الْقَاسِطُونَ لسان العرب کتاب کیں وئیے دی چہ د دے مصدا قسوط پہ معنی د جور او د ظلم سرہ راخی او د دے استعمال صرف پہ مجرد سرہ دے او قاسطون پہ معنی د جائرون سرہ دے او قسط مصدر پہ معنی

وَأَنْ تَوَاسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِيَنَّهُمْ

(او دادی راغله) چہ کا خلق روان شویہ برابریاں دے تو خاتما ختوہ بہ مونیہ دوی باندے

مَاءً غَدَقًا ۱۷ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَنْ يُعْرِضْ

اوپہ دیرے۔ دے دیا چہ ازیمیت اوکر دوی پدیکن۔ او چاہے مخ واپو

دے عدل سرہ دے اوپہ دے کیں اُقسط او قسط دواپہ استعمال پیری۔
تَحَرُّوا تُحَرِّى طَلَب دَخِيز دے پہ دیر فکر او کوشش سرہ او اکثر پہ خیر
کیں استعمال پیری۔ رَشْدًا ہدایت او خیر عظیم یا لمحات او ثواب۔
لِيَجْهَنَّمَ حَقْبًا (سوال) پیریان دے اور نہ پیدا دی نو اور سرہ غہ ریگ عذاب
ورکیدے شی؟ (جواب) اگرچہ دوی مادہ دے اور پیدا ایش دے لیکن اللہ تعالیٰ
دوی لہ دے بد نو تہ ورکری دی چہ اور وریاں دے اثر کو لے شی لکھ چہ انسان
دے ختہ تہ پیدا دے لیکن دے ختہ گذار چہ وریاں دے اوکر لے شی نو بدن لے
درد کوی۔ او خطیب شریعی جواب کرے دے چہ اللہ تعالیٰ پہ قیامت کیں
دوی بد نو تہ بہ دے غوینے او وینے نہ جوہ کری نو اور بہ پہ ہغوی کیں اثر
کوی (اللہ تعالیٰ پہ ہر غیز قادر دے) پہ دے ایا تو نو کیں بشارت او تحوین
دواپہ ذکر شول او پہ دے باندے دے پیریان نو کلام ختم شو۔

لَا يَكُ دَا مَعُطُوف دے پہ اللہ استمع سل باندے یا پہ ضمیر مجرور دے پہ
سل باندے او داد ویمہ وحی دے او قول دے اللہ تعالیٰ دے پہ قرینہ دے
وَلَا سَقِينَا هُمْ رَضِيعَةً دے متکلم سرہ)۔ او دویم قول دادے چہ دا قول دے
جنا تو دے او ضمیر پہ استقاموا کیں قاسطینو پیریان تہ راجح دے او
لا سقینا ہم او لفتنہم کیں حکایت دے قول دے اللہ تعالیٰ دے۔ لیکن داتاویل
بعید دے۔ بیا پہ دے ایت کیں دے مفسرینو دے اقوال دی اول دا چہ دے
الطَّرِيقَةُ تہ مراد طریقہ دے ہدایت او دے توحید او ایمان دے۔ مَاءً غَدَقًا
مراد دے تہ وسعت دے روزے دے لکھ چہ پہ سورۃ نوح سل کیں
ذکر شول او دارنگی پہ سورۃ مائدہ سل او سورۃ اعراق سل کیں ذکر دی
او لِنَفْتِنَهُمْ تہ مراد ابتلاء او امتحان دے پہ سبب دے نیوی نعمتو نو سرہ
پناپہ دے قول سرہ دے بشارت دنیویہ دے (پاتے پہ بل مخ)

عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكُهُ عَذَابًا صَعَدًا ۱۷

ذکر دے رب خیل تہ نو داخل بہ کری دہ لڑ عذاب سخت تہ

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ

(اوداوسی دہ) چہ یقیناً خایوتہ مسجد خاص اللہ دی نومہ بلے

اللہ تعالیٰ سرہ

دے

أَحَدًا ۱۸ وَأَنَّكَ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ

بل غوک (مردگان) اوداوسی دہ چہ ہرکھ اودرید لویتہ دے اللہ تعالیٰ چہ بلے کولہ دے ہنہ

وَمَنْ يُعْرِضْهُ تَخْوِيفَ دُنْيَا أَوْ آخِرَتِهِ دَعَا. اودویم قول دا دے چہ طریقہ
تہ مراد لڑ دے کمرائی دہ اولہ سقیناھم تہ مراد استدراج دے لکہ سورۃ انعام
لکہ اولتفکھنہم تہ مراد فتنہ دے عذاب دہ. عَذَابًا صَعَدًا دا تخویف آخروی
دے لیکن قرطبی وٹیلے دی چہ پہ دے کہیں اول قول حق تہ قریب دے
تھکہ چہ استقامت پہ ہدایت کہیں استعمالیری. صَعَدًا صعد پہ لغت کہیں
مشقت تہ وٹیلے شی او صعدا صفت دے پہ شان دے صعودا، مصدر تہ دے
او پہ لفظ دے صعد کہیں توفی دے عذاب تہ اشارہ دہ او دارنگ دا نوم دیوغر
دے پہ جہنم کہیں او مراد پہ دے کہیں عذاب آخروی دے او عذاب دنیوی
ہم مراد کیدے شی یعنی قحط او مصیبتونہ وغیرہ لکہ چہ پہ مشرکین مکہ
باتدے عذاب دے قحط را غلے وؤاوس ہم دے قحطونو او دے کرانے او دے مصیبتونو
سبب اعراض دے دے قرآن تہ.

سہ دا دریمہ وحی دہ معطوف دہ پہ اول دے سورت باتدے دویم احتمال دا
چہ قول دے پیریا نو دے پہ طریقہ دے دعوت کولو توحید تہ. الْمَسَاجِدَ لفظ
شامل دے مسجدونو تہ او اندامونو دے مسجد لگولو تہ او عام خایوتو دے مسجد
کولو تہ او اقوال مفسرینو نقل کریدی او درے مساجد خاصو تہ ہم شامل دے
مسجد حرام، مسجد نبوی او مسجد اقصی. لِلّٰہ دا نسبت دے اللہ تعالیٰ تشریفاً او
اکراماً دے دے وچ تہ چہ پہ ہقے کہیں ملکیت دے غیرتہ وی ہلکہ وقف وی
او پہ ہقے کہیں پہ صرف اللہ تعالیٰ ذکر کیری او پہ دے وچ سرہ مسجد تہ دے
اللہ تعالیٰ کوروٹیلے کیری لیکن سرہ دے نہ دے مسجد نوم کہیں ہندکانو تہ
دے تعارف پہ حیثیت سرہ نسبت جائز دے لکہ مسجد دے فلاقی او مسجد دے

كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ۝ قُلْ إِنَّمَا

نو نزد می دی خلق چه شی یہ ہنہ باندے داپنہ ۔ تہ اوولہ یقینا عہ

فلا نے قبیلے وغیرہ لکہ چہ امام بخاری دے دیارہ پہ کتاب الجامع الصحيح
کبن مستقل باب ایٹے دے ۔ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا ابن کثیر وٹیلے دی
چہ پہ دے کبن رد دے پہ یہود او نصاری باندے هغوی پہ خپا و عبادت
خانو کبن شرک کوی ۔ او پہ دے کبن رد دے شرک فی الدعا هم دے او مراد
ترینہ عام دے پہ طریقہ ذکر دے خاص او مراد ترینہ عام دے یعنی پہ مسجد
کبن رکوع او سجده او یلنہ کول غیر اللہ تہ او ذکر دے نوم دے غیر اللہ پہ طریقہ
دے تعظیم سرہ دا بول حرام دی او دا حرمت عام دے لیکن تخصیص دے مساجد
دے مزید قباحت دے دے دے او پہ دے زمانہ کبن جاہلانہ دیر شرکی
عملونہ پہ مساجد و کبن شور و کرے دی ، خوک پہ مسجد کبن موع دے
اولیا و دیارہ کوی خوک پہ مسجد کبن وظیفہ دے یا رسول اللہ او وظیفہ دے
یا شیخ عبد القادر شیمٹا اللہ کوی خوک دے مسجد پہ محراب او دیوالو تہ بانڈ
یا محمد یا غوث اعظم لیکی دا بول دے شرک اعمال دی او دے ایت تہ
صریح مخالفت کول دی ۔ او قرطبی ذکر کرے دی چہ پہ دے کبن اشارہ
دہ چہ پہ مسجد کبن تجارت مہ کوٹے او دے ورک شوے خیزونہ دے طلب
دیارہ او ازونہ مہ کوٹے دے نیوی مجلسونہ پکبن مہ کوٹے ۔ ہاں پہ مسجد
کبن درس دے دینی کتابونہ او قضاء کول قیدیان بندول او دینی شعرونہ
وٹیل جائز دی پہ سبب دے ہنہ احادیثو سرہ چہ دے پہ جواز باندے
دلالت کوی ۔

۱۰۵ دے ایت پہ تفسیر کبن دے مفسرینو مختلف اقوال دی اول قول دا
خلورمہ وحی دہ معطوف دے پہ اول دے سورت باندے او عبد اللہ تہ
مراد محمد صلی اللہ علیہ وسلم دے ۔ یَدْعُو پہ معنی دے عبادت دے
موع کول او قرآن لوستل مراد دی ۔ کَادُوا مراد دے تہ حالت پیریانو
دے چہ پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے دے قرآن لوستلو یا موع کولو
پہ وخت پہ کثرہ سرہ داپنہ کیدل دیارہ دے اوریدلو او دے مینے محبت دے
تہ ۔ دویم قول دا دے چہ عَبْدُ اللَّهِ تہ مراد نبی صلی اللہ علیہ وسلم (پاٹے پہ پلمٹ)

ادْعُوا رَبِّي وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ أَحَدًا ﴿٣٠﴾ قُلْ

بندہ کو دم دے دے یا او یہ شریکو دم دے دے سرہ ہیٹوک ۔ تہ اوایہ

او هر مؤحد دعوت کوؤنکے دے توحید تہ پہ ہرہ زمانہ کہیں او یڈاؤ تہ
مراد دعوت الے اللہ دے او گادؤا اہ نہ مراد انسانان مخالفت کوؤنکی دی د
ہغہ د مقابلے کولو او دے عزتہ کولو او د منع کولو د پارہ پہ ہغہ باندے
راپنہ پڑی۔ دریم قول دادے چہ دا قول د ہغہ پیریا نو دے چہ قرآن پے
اوریدالے وؤ او حال د نبی صلی اللہ علیہ وسلم او د صحابہ کرام وئے لیدالے
وؤ نو د عبد اللہ تہ مراد نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے او گادؤا اہ نہ مراد
صحابہ کرام دی چہ د دیر محبت او طاعت د وچے تہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
تہ بہ نزدے کیدال او جمع کیدال۔ تلویم قول دادے چہ دا قول د پیریا نو د
او د عبد اللہ تہ مراد نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے او گادؤا اہ نہ مراد
مخالفت کوؤنکی دی۔ پنجم احتمال دادے چہ دا قول د اللہ تعالیٰ دے او
عبد اللہ تہ مراد ہر داعی د حق دے او گادؤا اہ نہ مراد عام خلق دی چہ
روستو د مرگ د ہغہ تہ د ہغہ پہ قبر باندے میلے او عرسونہ جوہوی۔
لبنّا دا جمع د لیدادہ دہ ہغہ ٹیڑ چہ اجزاء پے د یو بل د پاسہ جمع وی۔
او دارنگ ہغہ و تختہ کنر چہ د یو بل سرہ پیوست وی او یو لمے ترینہ
جوہوشی۔ او دلہ مراد د خلقو راجع کیدال دی پہ یو خائے باندے۔
ابن کثیر وئیے دی چہ پہ دے کہیں دویم قول غورہ دے پہ قرینہ
د مابعد سرہ۔

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ۝ ۲۱ قُلْ

یقیناً نہ تہ لوم اختیار تاسو لہوہ دھج ضرر او نہ دقائے . تہ ادا یہ

إِنِّي لَنْ يَجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ

یقیناً نہ ، ہیچوے پناہی نشی را کو لے مالہ دے اللہ تعالیٰ تہ ہیچوک ، او ہیچوے

أَجَدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ۝ ۲۲ إِلَّا بَلَاغًا

اوپہ تہ موم سیوا دھقہ تہ لحائے د پناہی ، مکرر رسول کو دے (رسول

مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَتِهِ مَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

د طرف د اللہ تعالیٰ تہ او پیغامونہ دھقہ . او چا چہ نافرمانی او کربہ د اللہ تعالیٰ او د رسول دھقہ

فَأَن لَّكَ تَارِجُهُمْ خِلَافِيْن فِيهَا أَبَدًا ۝ ۲۳

نو یقیناً ہر لہہ اور د جہنم دے ہمیشہ بہ وی بہ ہر کس ہمیشہ -

د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ . ضراً و لا رشداً دا الفاظ عام دی شامل دی ہر

شر او خیر تہ کہ بدائی وی او کہ مالی وی دنیوی او کہ دینی وی او داسے

یہ سورۃ اعراف شا او سورۃ یونس سنا کیں ہم تیر شویدی لیکن ہتہ

نقی د ملک وہ د خیل خان د پارہ او دلتہ نفی د ملک دہ د بل چا د پارہ

پدی کیں استثناء نہ دہ ذکریشان د سورۃ اعراف او یونس نو اشارہ دہ

چہ ہقہ استثناء منقطع دہ لازم تہ دہ چہ ہر لحائے د ذکر کرے شی

اوپہ نہ ذکر کو لو کیں رد دے د وہم د اشتراک -

۲۲ ۲۳ دا ہم وحی دہ او پدی کیں رد د شرک فی الاستعاذہ (پناہی فرکول)

دے . یعنی کہ بالفرض زہ توحید او قرآن بیانول پر یکدم نو د اللہ تعالیٰ

د عذاب نہ مالہ ہیچوک بچاؤ نشی را کو لے .

لَنْ يَجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدًا ۝ ۲۲ دے جیلے او د روستو پہ مینع کیں دیر

فرق دے اول دا چہ پہ غیر د طلب نہ پناہی خوک نشی ور کو لے اوسرہ

د طلب او کوشش نہ ہم خوک پناہی نشی ور کو لے دویم دا چہ مصیبت د

اللہ تعالیٰ د طرف تہ مقرر وی نو ہیچوک پنے نشی واپس کو لے (پاتے پہ بل متح)

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَيَسْجُدُونَ

ترجمہ پورے چہ ہرکۃ او ویق ہفہ (عذاب) چہ دوی سرہ تے دے کیدایشی نو ذہ چہ پوہ یہ شی

مَنْ أضعف ناصراً وأقل عدداً ۲۲

چہ خوگی دے کمزورے امدادی او کم رلوی شمارے والا ۔

اوپہ کوم مصیبت را غے وی نو ذہ تے دے کیدلو ہیخ خائے نیشته ۔
 دریم دا چہ پہ اولہ جملہ کنس نفی ذہ اجارہ رپناہی ورکول ذہ روح والا
 ذہ طرف نہ وی او پہ دویم کنس نفی ذہ پناہی دہ ذہ غیر ذی روح نہ ریعنی
 مکان ، غار ، قبر ، بت وغیرہ) ۔ مُلْتَحِذًا ذہ نہ ماخوذ دے مائل کیدلو تہ
 وٹیلے شی یعنی ہفہ خائے چہ ہفہ تہ میلان او کرے شی ذہ پارہ ذہ ہیخ کیدلو
 ذہ مصیبت نو نہ نو دا ذہ طرف صیغہ دہ ۔ اِلَّا بِلَاغًا ہ پدے استثنائیں در
 اقوال دی اول قول دا چہ استثنائیں منقطع دہ حکم چہ بلاغ ذہ ماقبل جنس
 تہ نہ دہ نو پد پکین فعل پت دے لکن ابلخ بلاغ یا تقدیر دا دے
 ان بلغت عن الله رجعتی ۔ دویم قول دا چہ دا استثناء متصلہ دہ پناہ
 دے چہ بلاغ سبب ذہ پناہی دے نو حاصل معنی دا دہ چہ ہرگز نہ موہ
 ہیخ خیز ذہ پناہی مگر تبلیغ ذہ رسالت چہ پہ دے سرہ امن ذہ عذاب نہ
 حاصلیدی ۔ دریم قول دا استثناء دہ ذہ اَمْلِكُ لَكُمْ اہ یعنی ذہ کفر او ایمان
 او ذہ شر او خیر اختیار نہ لرم مگر ذہ تبلیغ کو لو اختیار پہ توفیق ذہ اللہ تعالیٰ
 سرہ لرم ۔ مِنْ اِلَهِ دہ صفت ذہ بلاغ دے یعنی بلاغ کا ئینا من اللہ تعالیٰ یا
 من پہ معنی ذہ عن سرہ دے صلہ ذہ بلاغ دہ ۔ وَرِسَالَاتٍ دہ معطوف
 دے پہ بلاغ باندے او بلاغ نہ فعل ذہ تبلیغ مراد دے او ذہ رسالت نہ
 نصاب ذہ تبلیغ مراد دے یا معطوف دے پہ لفظ اللہ باندے یعنی بلاغ
 عن رسالاتہ ۔ وَمَنْ يَعِصِ دہ تخویف اخروی دے روستو ذہ بلاغ نہ
 منکرینو تہ ۔ اَبَدًا دلیل دے چہ مراد ذہ عصیان نہ کفر او شرک دے
 حکم ذہ عصیان مطلق صارف کامل تہ کیدی ۔

۲۲ دا متعلق دے ذہ تخویف سرہ حتیٰ ابتدائیہ دے یا حتیٰ ذہ پارہ ذہ تے
 دے تقدیر ذہ عبارت دا دے لَّا يَزَالُونَ عَلَىٰ عَصِيَاءِهِمْ وَكَفَرِهِمْ حَتَّىٰ اہ

قُلْ إِنْ أَدْرِيْ أَقْرَبُ مِمَّا تُوعَدُونَ أَمْ

تہ اویہ نہ یوہیوم ذہ ایا نزدی دے ہتہ چہ تاسوسرہ وعدہ کیدیشی یا یہ

يَجْعَلُ لَهُ رَبِّيْ أَمَدًا ۝۲۵ عَلِيمُ الْغَيْبِ

ورکوی ہتہ لہ رب زما لرے والے۔ ہتہ عالم دے یہ بولو پتو خبرونو

فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا ۝۲۶ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ

پس نہ ورکوی خبر د خیلو غیبو ہیخ چاہے لیکن ہتہ چہ غورہ ئے کری

اوپنا پدے باندے مایوعدون عام دے کہ دنیوی عذاب وی اوکھ اخروی۔
مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَبْغِي الدُّنْيَا وَيُهْجِرُ الْآخِرَةَ ۚ وَاللَّهُ يَجْزِي الْعَمَلُ ۚ
او یہ کثرت د افرادو باندے فخرکوی لیکن یہ وخت د عذاب کتب بہ د
دوی کمزوری او کموالے بنکارہ شی او ہرچہ حق پرست خلق وی نو
ہقوی خان کمزوری کثری او یہ دیر والی باندے فخرتہ کوی لیکن د
نصرت د اللہ تعالیٰ امیدونہ ساقی۔

۲۵ دا جواب د سوال مقدر دے د مشرکینوچہ د ذکر د مایوعدون نہ
روستو دوی وائی متی هذا الوعد انکم تصادقین، حاصل د جواب دے
یہ نفی د علم غیب سرہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ یعنی راتل د عذاب
یقینی دی اگرچہ نزدیک او لرے والی باندے مونرتہ علم نیشہ نو د
ہتہ نہ ویرہ ضرور پکار دہ۔

(سوال) یہ حدیث صحیح سرہ ثابت دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
فرمائیلے دی بعثت انا والساعة کھاتین یعنی نبی صلی اللہ علیہ وسلم سبہ
اومینختے کو تے دواہہ یوٹائے کرے او فرمائیلے چہ قیامت زما بعثت
پسے داسے قریب دے لکہ چہ سبہ کو تہ پہ دنگ والی کتب مینختے کو تے
تہ نزدی دہ نو نزدیک خوورتہ معلوم وؤ ؟

(جواب) مراد یہ ایت کتب مقدار معینہ د قرب دے یعنی سل کالہ یا زر کالہ
مثلاً نو دا ورتہ معلوم تہ وؤ او صرف قرب ورتہ معلوم وؤ لکہ یہ سورہ
احزاب ۳۳ کتب سورہ شوریٰ ۳۱ کتب دی۔

۲۶ عَلِيمُ الْغَيْبِ صفت دے د ربی یا خبر د مبتدا (پاتے بہ بل مخ)

مِنْ رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْأَلُكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ

د رسالت د پاره نو یقیناً روان کنی مخ د هغه ته

وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ۚ لِّيَعْلَمَ أَنْ قَدْ

او روستو د هغه ته څو کیداران د دے د پاره چه پوهه شی چه یقیناً

مخدوق دے یعنی الله عالم الغیب دے دا اثبات د صفت د علم غیب د
د الله تعالی د پاره او قَلَّ يُظْهِرُ عَلَىٰ اه پدیکس نفی د علم غیب ده د ماسوی
الله ته او اَحَدًا نکره په سیاق د نفی کس ده عام ده پیغمبرانو، اولیاءو کاهنانو
نجومیانو ټولو ته غَیْبُهُ اضاقت د پاره د تخصیص دے او غیب الله تعالی
غیب حقیقی دے یعنی چه د هغه د حصول د پاره هیچ سبب نیشته.

حواس، عقل او وحی او بے اسبابو علم صرف د الله تعالی دے او د مخلوق د
علم د پاره یو د دے درے اسبابو ته ضرور موجود وی.

۱۲۰ دا پشان د سورة العنکبان د دے او دا استثناء منقطع ده ځکه چه

رسولانو ته کوم علم ورکړی شو دے نو هغه په سبب د وحی سره

دے او هغه ته غیب حقیقی تشی وئیل کید دے نو علم د انبیاء علیهم السلامو

ته غیب تشی وئیل کید دے. دارنگ پوهه د ولی چه په کشف او الهام سره

ده نو هغه هم په سبب سره ده هغه ته علم هم وئیل کیدی ځکه چه علم

یقین ته وئیل تشی او کشف و الهام سره یقین ته حاصلیدی او غیب ورته

هم نه وئیل کیدی دارنگ د کاهنانو او د نجومیانو د خبرونو د پاره اسباب

دی شیطانی او اوصاف او حرکات د ستورونو دا هم علم نه دے ځکه چه

علم یقین ته وئیل کیدی او دا امور ظنیه دی او دے ته غیب هم تشی

وئیل کید دے ځکه هغه د اسبابو په وجه سره وی. نو څوک چه په علم د

انبیاء علیهم السلام باند دے یا په خبرونو د اولیاءو یا کاهنانو نجومیانو

باند دے د علم غیب اطلاق کوی نو دے د شریعت د اصطلاحاتو نه

جاهل دے او که د هغوی علم د علم د الله تعالی سره بالکل مشابه کنی

او صرف په ذاتی او عطائی سره ئی فرق کوی نو دا صریح شرک دے.

(فایده) د مِّن رَّسُولٍ په ذکر سره زنجشری د کرامت نه انکار کړی دے

أَبْلَغُوا رِسَالَتِ رَبِّهِمْ وَأَخَاطِبَ مَا لَدَيْهِمْ

رسولے دی دوی پیغامونہ ڈی پخیل او پاکیز کپیدی ہغہ چہ ڈدوی سرہ دی

وَأَخْطَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَاً ۝

او شمارے دے ہر شیز پہ پورہ شمار لو سرہ ۔

او خطیب شریبی پہ ہغہ باندے تفصیلی رد کرے دے لیکن حقیقت دا دے چہ ڈدے ذکر امت ڈ اثبات اونفی سرہ تعلق نیشته حکمہ چہ پہ کشف او الہام (چہ کرامت دے) سرہ کوم خیر حاصلیری نو ہغہ شرعاً علم نہ دے او غیب حقیقی نہ دے ہاں علم ڈ انبیاء علیہم السلام پہ سبب ڈوسی سرہ علم دے لیکن غیب نہ دے ۔

فَاِنَّهُ يَسْأَلُكَ مِنْ بَيْنِ اَیْہ پہ دے کنس جواب ڈ سوال دے سوال دادے چہ ہر کلمہ نبی علم غیب نہ لری نو بیا ڈ ہغہ کمال خہ دے ؟ او دارنگ ڈ ہغہ ڈوسی حفاظت خہ رنگہ کیدے شی ؟ نو پہ دے چمے سرہ جواب او کپیشو چہ کمال ہے دادے چہ اللہ تعالیٰ ہر نبی لره او ڈ ہغہ وی لره حفاظت کوی ۔ ڈ ضحاک نہ روایت دے چہ ڈ ہر نبی سرہ خو کیداران ملائک وی چہ ڈ شیطانانو نہ ہے ساقی کہ چرے شیطان ورتہ پہ شکل ڈ ملک سرہ مشکل شی نو ملائک خبر ورکری چہ دا شیطان دے او کہ چرے ملک ورتہ راشی نو خبر ورکری چہ دا فلا نے ملک دے ۔ دارنگ پہ وخت ڈوسی کنس ملائک ڈ ہر طرف تہ چاپیرہ وی ہسے تہ چہ شیاطین پکین تحریف تلیس اوکری ۔ رَصَدًا پہ دے کنس مفرد تثنیہ جمع مذکور مؤنث یو شان وی ۔

۲۸ پہ دے کنس فائدہ ڈ حفاظت ذکر کوی ۔ لِيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا پہ دے کنس دیر توجیہات دی اول دا چہ لیعلم ضمیر نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ راجع دے او ابلغوا ضمیر رسولانو تہ راجع دے او ڈدے تہ محکم عبارت کنس تقدیر دادے را خبر تہ بحفظ الوسی خبر ورکرو مؤنث دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ حفاظت ڈوسی سرہ ڈ پارہ ڈدے چہ یقین اوکری ۔ دویمہ توجیہ دادہ چہ لیعلم (پاتے پہ بل مع)

ضمیر نبی صلی اللہ علیہ وسلم او قد ابلغوا ضمیر ملائکہ کو تہ راجع دے۔
 دریمہ توجیہ دادہ چہ ضمیر دلیر علم اللہ تعالیٰ تہ راجع دے او مراد
 ترینہ علم اظہار او تمیز دے او ابلغوا ضمیر راجع دے تو لو رسولانو
 تہ۔ خلورمہ توجیہ دادہ چہ ضمیر دلیر علم اللہ تعالیٰ تہ راجع دے او مراد
 ترینہ علم اظہار او تمیز دے او ابلغوا دہغہ نہ علاوہ نور رسولانو
 تہ راجع دے۔ پتعمہ توجیہ دادہ چہ ضمیر دلیر علم مکذیب او منکر تہ راجع
 دے او ابلغوا تو لو رسولانو تہ راجع دے۔ وَأَخَاطَ بِمَا لَدَائِهِمْ دَامِعُطُوقِ
 دے یہ فأنہ یسلک باندے یا پہ ان قد ابلغوا یعنی چہ یقین راشی دے
 رسولانو چہ اللہ تعالیٰ احاطہ کریدہ یہ خیل علم سرہ دے رسولانو یہ تو لو
 حال تو باندے۔ بِمَا لَدَائِهِمْ مراد دے تہ احکام او شرائع او ہتول
 احوال دے انبیاء علیہم السلام دی۔ وَأَخَاطَ كُلَّ شَيْءٍ عَدَا دَا پد یکتب
 زیات تعیم دے یہ نسبت دے او لے چلے سرہ حُکْم چہ کل شیء شامل دے
 ذراتو دے او چہ او دریاو نو تہ او خاٹکو دے بارانو نو تہ او داصریح دے چہ
 علم دے اللہ تعالیٰ یہ جمیع ماکان او مایکون باندے ازلا اہلادے او داصفت
 ہیخ نبی او بزرگ او کاہن وغیرہ لرہ نیستہ۔

الحمد لله ختم شو تفسیر دے سورہ جن بتوفیق اللہ تعالیٰ

سُورَةُ الْمَزْمَلِ مَكِّيَّةٌ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	آياتها ۲۰ ذکواتها ۲

يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ ۝ قِمَا لَيْلٍ إِلَّا قَلِيلًا ۝

اے ذمہ دار (ذکران او ذنبوت) او دریدہ د شے مکر لہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة المزمل

ربط دے سورت د ماقبل سرہ پہ دیرو وجوہ دے اولہ وجہ دادہ
چہ مخکن سورتو نو کنن تفصیل د وڈ پہ اقسامو د شرک باندے نو پہ
دے سورت کنن ترغیب دے قران لو ستلو تہ د پارہ د استقامت پہ
توحید باندے۔ دویمہ وجہ دادہ چہ مخکن دہ سورتو نو کنن دعوت
او طریقہ د دعوت ذکر شوے نو پہ دے سورت کنن تیاری کول د پارہ د
دعوت ذکر کوی۔ دریمہ وجہ دا چہ مخکن سورت کنن معلومہ شوہ چہ
قران کریم تاثیر او کړو پہ دیر سرکش مخلوق باندے چہ جنات دی
نو پہ دے سورت کنن ترغیب ورکوی چہ ہر کلمہ دا تاثیر کوونکے کتاب
دے نو دا اولوئے او نور و تہ پئے اور سوئے چہ پہ ہغوی کنن اثر او کړی۔
دعوی دے سورت ترغیب دے اہل قران تہ پہ قیام اللیل د پارہ
د قران پہ توکل علی اللہ سرہ، سرہ د عقیدے د توحید تہ۔ او د ترغیب
د پارہ پئے شپاړس صیغے د امر ذکر کړے دی او اتہ کرتہ تاکیدات پہ حرف
د ان سرہ او پہ دے یو لو کنن مقصود تیاری کول دی د پارہ د دعوت الی
القران و التوحید۔ مأخذ د دعوی پہ سٹ او سٹ او سٹ کنن دے۔

خلاصہ د سورت دا دہ ترغیب ورکوی پہ قیام اللیل باندے پہ توقیت
سرہ پہ درے قسمو نو سرہ او ذکر کړے دے مقصد د قیام پہ سٹ کنن
پہ ذکر د درے علتو نو سرہ د درے امور د پارہ د قیام پہ شپہ کنن
او استثناء) او علتونہ پہ ترتیب سرہ پہ سٹ سٹ کنن دی۔ بیا
ذکر کړے دے ادب د قران پہ سٹ او مقصد د قران (پلے پہ یل مخ)

پہ سہ کتبیں بیا تسلی او تشبیح دہ قرآن والولہ پہ خلور امور سورہ چہ
متعلق دی پہ مخالفینو پورے پہ سہ سہ کتبیں . بیا تخویف اخروی دے
منکرینو تہ پہ سہ سہ سہ کتبیں او مثال دے تخویف دنیوی پہ واقعہ دفرعون
سورہ ذکرکوی سورہ ذکر دسبب د عذاب تہ پہ سہ سہ کتبیں او پدیا کتبیں
تسلی او تصدیق د نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہم شتہ دے) بیا تخویف
اخروی پہ سہ سہ کتبیں دے او ترغیب دے قرآن تہ دپارہ د نجات د
عذاب تہ پہ سہ کتبیں بیا پہ دویمہ رکوع کتبیں ذکرکوی تخفیف پہ قراءۃ د
شہ کتبیں چہ تحدید لازم تہ دے او سبب د تخفیف وجود د معذورینو
او مجاہدینو او تاجرانو دے پہ قرآن والو کتبیں راو دا درے واپہ تخفیف
تہ محتاج دی) بیا پنچہ امورے ذکر کرے دی دپارہ د تثبیت پہ ایمان او
عمل بالقرآن باندے پہ سہ کتبیں .

تفسیر دا خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او دالفظ ماخوذ
دے د زمّل تہ دے معنی حمل دہ او دویمہ معنی انغختل دی پہ جامہ
کتبیں تو پہ دے کتبیں دوحہ قولونہ دی اول قول دا چہ پورتہ کوونکے د ذمہ
وارے د نبوت او د قرآن او مزمل پہ معنی دمتزل دے یا پہ معنی
المزمل نفسہ پہ تقدیر د مفعول سورہ دے دویم قول دا چہ خان پونکے
پہ جامہ کتبیں دلتہ اول قول غورہ دے حکمہ چہ کوم روایات راغے دی چہ
نبی صلی اللہ علیہ وسلم کورتہ راغے او خدا یجہ رضی اللہ عنہا تہ ہے اوئیل
چہ پہ ما باندے جامہ و اچوہ ہغہ پہ وخت د نزول د سورہ علق او بیا د
سورہ مدثر پہ بارہ کتبیں دی د سورہ مزمل پہ بارہ کتبیں صرف د ہزار روایت
ابن کثیر نقل کرے دے لیکن پہ ہغے کتبیں راوی معالی بن عبد الرحمن
متفرد دے ہیچائے موافقت تہ دے کرے . تفسیر قاسمی کتبیں اول قول
غورہ کرے دے .

قرطبی د سہیلی نہ نقل کرے دی چہ شوک وائی چہ مزمل د نبی صلی اللہ
علیہ وسلم اسم (نوم) دے دا غلط وائی ہاں د ہغہ صفت و و بیا خطاب
پہ دے صفت سورہ د دوحہ فائدا و دپارہ دے . اولہ فائداہ ملا طقت دے
یعنی انسان چہ پہ یوحنا او کار کتبیں مشغولہ وی او دے ہغے مناسب صفت

يُصَفُّهُ أَوْ انْقُصَ مِنْهُ قَلِيلًا ۝ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ

نیمہ ڈھنچہ یا کم کر دے ڈھنچہ تہ لبو یا نیا ق کرہ پہ ہنچہ ہاندے

ورلہ کیمخود لے شی اوہنچہ صفت دلیل ڈ یضا اوڈ خوشحالے وی۔
دویمہ فائیدہ تعمیم تہ اشارہ دہ یعنی خوک چہ ڈ قرآن کریم اوڈ سنت دای
دے نو دا خطاب ہنچہ تہ شامل دے۔

سڈ ڈ قیام اللیل تہ مراد مونخ ڈ تہجد دے پہ عرف ڈ شرع کنس۔ ہسے
اودریدال یا بیداری مراد تہ دہ ڈ قیام اللیل پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
ہاندے ڈ فرض کیدالو اختلاف دے لیکن قرطبی غورہ کپیدہ چہ اول
وخت کنس فرض وڈ حکم چہ پہ ابتدا ڈ دعوت کنس ڈ دیر محنت ضرورت
وی اوروستو بیا تخفیف راٹے یعنی فرضیت لے معاف شو سنتیت رست
کیدال لے باقی پائے شولکہ چہ ڈ سورت پہ آخری ایت کنس بہ راشی۔

اَلَا قَلِيلًا ۝ اِستثناء دہ ڈ اللیل تہ، الف لام پہ اللیل کنس ڈ پارہ ڈ استغراق
دے او استغراق ڈ اجزاؤ دے نو معنی دادہ چہ بولہ شبہ قیام کوہ مگر
غہ ترینہ کم کرہ یا استغراق دے ڈ جزئیاتو افرادو دے) یعنی ہرہ
شبہ قیام کوہ مگر کلہ کلہ پریرودہ ڈ عذرہ وچہ تہ، او استثناء ڈ پارہ ڈ شفقت
دہ ڈ حکم چہ ڈ جسد ڈ پارہ حق ڈ اسراحت شتہ دے۔ او قلیل او ناقص
کنس فرق دادے چہ قلیل ڈ کثیر پہ مقابلہ کنس وی نو ڈ نصف ڈ خیز نہ
کے حصے تہ وئیلے شی او ناقص مطلق کم تہ وئیلے شی اگرچہ ڈ نیس نہ زیان
وی۔ او کلہ کلہ ڈ یوبل پہ معنی کنس ہم استعمالیدی۔

سڈ پہ دے کنس اختیار ورکول دی پہ درے خیزو نو کنس نیمہ ڈ شبہ
او کم ڈ نیس نہ یعنی ثلث اوزیات ڈ نیس نہ یعنی ثلثان پہ قرینہ ڈ روستو
ایت سرہ چہ پہ ہنچہ کنس لے عمل ڈ نبی صلی اللہ علیہ وسلم اوڈ صحابہ
کرامو ذکر کرے دے رَأَيْتَ تَقُومَ اَدْنٰی مِنْ ثَلَاثِي اللَّيْلِ وَنُصْفِهِ وَثَلَاثِهِ)۔

(سوال) نصفہ بدل دے ڈ قلیلہ تہ لیکن داخو ڈ معنی پہ لحاظ سرہ
صحیح نہ دے پہ دودہ وجوہو سرہ اولہ وجہ دادہ چہ قلیل ڈ نیم
نہ کم تہ وئیلے شی نو ڈ نصف بدلیت صحیح تہ دے دویمہ وجہ دادہ
لُذِّعَ عَلَيْهِ کنس دودہ ثلثونہ مراد دی نو داخو ڈ قلیل تہ (پائے پہ بل مخ)

وَرَبِّلَ الْقُرْآنِ تَرْتِيلًا ۝ إِنَّا سَنُلْقِي

او صفا لولہ قرآن یہ صفا لوستلو سرہ - یقیناً دالریو مونو

زیات شول نو دے ہفتہ نہ بدلیت نہ صحیح کیوی؟
 (جواب) پہ خلورو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ اخفش وئیے دی چہ دلہ
 او مقدار دے یعنی او نصفہ نو دا عطف دے، پہ قلیلا بانڈے بدل نہ
 دے۔ دویمہ وجہ زجاج وئیے دی چہ نصفہ بدل دے داللیل نہ داللیل
 نہ بدل نہ دے او الا قلیلا استثناء دہ، د نصف نہ مستثنیٰ مقدم کرے
 شویدہ پہ مستثنیٰ منہ باندے اوضمیر ونہ پہ منہ او علیہ کتب نصفہ
 راجع دی معنی دادہ قیام کوہ د شپہ یعنی نیمہ مگر کم کرہ او کم کرہ
 د نصف نہ یا زیات کرہ پہ نصف باندے ترثلثین پورے۔ پہ دے توجیہ
 باندے اعتراض دادے چہ پہ دے توجیہ سرہ تکرار راجی پہ مینع
 داللا قلیلا او انقص کتب۔ پہ معنی کتب دریمہ توجیہ د شاہ ولی اللہ نہ
 نقل دہ چہ نصفہ بدل دے داللیل نہ او اللیل نہ مراد استغراق افراد
 دے) یعنی ہرہ شپہ، او الا قلیلا استثناء داللیل نہ دہ یعنی کلہ کلہ
 قیام کوہ د عذر دوجے او ہر کلہ چہ قیام کوہ نو نصف کوہ یا دہفتہ
 نہ کم کرہ یا دہفتہ نہ زیات کرہ۔ خلورمہ توجیہ دادہ چہ نصفہ بدل دے
 داللیل نہ او اللیل نہ مراد استغراق د اجزاؤ دے لیکن قلیل مقابل
 د کثیر مراد نہ دے رچہ خاص شی پہ کم د نصف پورے) بلکہ مطلق
 نقصان مراد دے معنی دادہ قیام کوہ بولہ شپہ مگر کم کرہ د بولے نہ
 او تفصیل د کہوالی دادے چہ نصفہ او انقص اہ۔

وَرَبِّلَ الْقُرْآنِ پہ دے کتب ذکر د مقصد د قیام اللیل دے چہ ہفتہ
 ترتیل د قرآن دے ترتیل عبارت دے دیوٹو او صافونہ یو دا چہ
 ہر حرف پہ خیل مخرج کتب ادا کری دویم دا چہ ہر حرف پہ خیل
 صفت سرہ ادا کری مجہورہ مہموسہ شدیدہ وغیرہ۔ دریم دا چہ
 پہ آرام آرام سرہ جے ادا کری پہ تادے سرہ دے نہ وی۔ خلورم
 تدبیر د معنی ورسرہ وی پنجم دا چہ د مد پہ خاکے کتب مد وی او د
 قصر پہ خاکے کتب قصر وی شپہم دا چہ د وقف پہ خاکے کتب وقف وی۔

عَلَيْكَ قَوْلٌ ثَقِيلٌ ۝ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ

پہ تا باندے وینا درنہ یقینا پاخیدن د شی

اود دے نہ استدلال کرے شویدے پہ وجوب د علم تجوید اور قراءت
سره دارنگ دا دلیل دے چہ لک قراءت سرہ د تدبیر اور ترتیل نہ افضل
دے دیر قراءت نہ تلوارے سرہ حکم چہ مقصد د قرآن نہ پوہہ او
فکر کول دی پہ معانی کنیں۔ نو حاصل دا دے چہ داعی د حق لہ پکار دی
چہ پہ قیام اللیل کنیں قرآن پہ تدبیر سرہ لولی د تیاری د دعوت د پاره
لک چہ د صبا د درس د پاره عالم د شی مطالعہ اور مراجعہ کوی۔ ترتیل د
دے ایت پہ تفسیر کنیں خطیب شریقی تقریباً شل اداب د قرآن لیکل
دی یو دا دے لک چہ پہ لوستلو کنیں وضاحت پکار دے نو دارنگ لیکل
د قرآن ہم واضح ضروری دی۔

بھ دا علت دے د قم (وجوب قیام) د پاره یعنی د دروند خیز پور تہ
کوڈلو د پاره قیام (اودریڈل) ضروری وی پہ ناستہ او ناستیا باندے
کارنہ چلیبری۔

ثَقِيلٌ ثَقِلَ پہ دیر و جو ہو سرہ دے اول خو پہ نزول کنیں چہ پہ
سمتہ یخنے کنیں بہ پہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم باندے خولے
راتلے دویم پہ عمل کولو کنیں دریم پہ دعوت کولو کنیں حکم چہ پہ
دعوت د قرآن کنیں قریانی دیدن او د مال او د وخت ضروری دہ ،
خلورم دروند والے پہ اعتبار د اکرام او عزت سرہ پنجم دروند والے
د اجر و ثواب دے پہ میزان کنیں شپیم دروند دے پہ منافقانہ
او مشرکانہ باندے اوم دروند والے پہ اعتبار د کثرت د علومو
او احکامو سرہ دے یو عقل د دے د ادراک د پاره تہ شی کافی
کیدلے شریقی و ثیلے دی چہ لفظ ثقیل دے بولو معانہ تہ شامل
دے۔

هِيَ أَشَدُّ وَظًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ۖ إِنَّ لَكَ

دا کلک برابر دے دے ذلہ او بنہ سیدھا کوونکے دوینا دے۔ یقیناً ستا ذہانہ

فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۖ وَادْكُرْ اسْمَ

۱۶ ورغ کنن شغل اوید دے۔ او یادوہ نوم

سک دا علت دے دے اَلْقِيلَ دپارہ یعنی د قیام تخصیص پہ شپہ پورے دے دے
وچ نہ دے چہ فکر او سوچ بنہ برابر وی۔ سیوطی د جاحظ نہ نقل
کہے دی چہ معانی راویستل د قران نہ د شپہ پہ وخت کنن بنہ اثرنا کے
او پورہ موافق وی د حق سرہ پہ نسبت د ہفت چہ د ورغے راویستل
کیہی۔ تاشٹہ د نشاء نہ ماخوذ دے او مصدر دے پہ معنی د قیام
سرہ دے یا پہ معنی د اوقاتو او د ساعاتو د شپہ سرہ دے پہ تقدیر
د ان ساعات الليل الناشئة، بیا موصوف حذف شوا و صفت د ہفت پہ نکالے
باندے قائم شو۔ أَشَدُّ وَظًا موافقت د ذرہ او د عقل یو بل سرہ دپارہ
د تدبیر د معانیو، یا موافقت د ذرہ د غوب سرہ دپارہ د اوریدلو د بل
چانہ۔ وَأَقْوَمُ قِيلًا برابر وونکے د ژبے د لوستلو د الفاظو دپارہ۔ پہ دواہو
کنن فرق دادے چہ اول وصف د استخراج د حکمتونو او معانیو دے
او دویم وصف دپارہ د تصحیح د الفاظو او حرفونو دے او معانی اہم وی
د دے وچ نہ ہفتے مخکن ذکر کرو بل فرق دادے چہ اول دپارہ
د اوریدلو دے د بل چانہ ر والقی السمع و هو شہید، او دویم دپارہ د
بیانولو بل چاتہ او ہر کلمہ چہ ایژدہ کول د بل چانہ مخکن وی پہ بیانولو
باندے د دے وچ نہ أَشَدُّ وَظًا مخکن ذکر کرو۔ او دا دلیل دے چہ
پہ قراءت د شپہ کنن اجر او ثواب دیر دے د قراءت د ورغے نہ۔

سک دا علت دے دپارہ اَلَا قِيلًا یعنی بولہ شپہ قیام د دے وچ نہ نشہ
کولے چہ ستا دپارہ د ورغے ہم غہ ذمہ وارے دی چہ د ہفت ادا کول
ضروری دی۔ سَبْحًا اگر خیدلو تہ وٹیلے شی دپارہ د حاجات دینیہ رکہ
چہ دعوت دے (او حاجات دنیویہ چہ تجارت وغیرہ دے یا سبھا پہ معنی
د فراغ سرہ دے یعنی کہ د شپہ غہ کار د قیام او قراءت پورہ نہ کہے شی

رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ۝ رَبُّ الْمَشْرِقِ

دے رب سنا او خان جدا کبرہ ہفتہ طرف نہ دہر خہ نہ خان جدا کول۔ رب دے مشرق دے

وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ۝

او دے مغرب دے نیست۔ حقدا ارد بتدکے سیوا دہر نہ نواو تیسہ ہفتہ کار جو ہفتہ۔

نو دے ورے پہ خہ وخت کنس ہفتہ پورہ کبرہ۔ طویل دے صبا دے موع نہ تر
ما سپخین بیا دے ماسپخین دے موع نہ تر مازیکر بیا دے مازیکر موع نہ تر
ما بتام پورے اوکد وخت دے۔

س پہ دے کنس دوه اداب دے دعوت الی القرآن ذکر کوی اول واد کراہ
یعنی مدد دے خیل رب نہ خواہ او دارنگ پہ بسم اللہ سرہ شور و کوہ
اوہر وخت پہ زہ کنس دے اللہ تعالیٰ ذکر کوہ داد دے دے دپارہ اول ضروری
دی۔ دویم ادب تبتل الیہ دے بتل نہ ماخوذ دے قطع او پریکولو تہ و تیل
شی مراد دلتہ انقطاع دے دے شرک اوریا او سمعت نہ او اخلاص دے ہر
عمل دے دے اللہ تعالیٰ دپارہ۔

(سوال) پہ حدیث کنس دے تبتل نہ منع کرے شوے دے ؟

(جواب) دے تبتل دے تصاری دے یعنی دے مخلوق نہ دے سے جدا شی چہ
ہفتی نہ دعوت ہم نہ کوی او دے ہفتی جماعتونو کنس ہم نہ حاضر پری
او نکاح نہ کوی او تلذذات مباحہ پہ خان باندے حرام گنری او دے نہ
رہبانیت ہم و تیل کیری نو دا تبتل غیر دے او دے قرآن تبتل جدا دے
س پہ دے کنس دریم ادب ذکر کوی او دارنگ مقصد دے ترتیل قرآن ذکر
کوی چہ ہفتہ توحید دے پہ رد دے شرک فی الربوبیت او فی الالوہیت
او فی الوکالت والتصرف سرہ۔ رَبُّ الْمَشْرِقِ اہ دے مشرق او مغرب دے
ربوبیت سرہ دے تندر طلوع او غروب نظام ہم او دے ورے او شے پیدا
کولو نظام ہم دے اللہ تعالیٰ پہ تصرف او قدرت کنس داخل دے۔ وَکِيلًا
ہفتہ ذات چہ دے یولو اسبابو مسبباتو وغیرہ اختیار او تصرف دے ہفتہ پہ
دس کنس دے نو ہفتہ نہ پہ ہر کار کنس توکل او کپے دامعنی دے اتخا وکیل
دے۔ دے اللہ تعالیٰ وکالت دے مخلوق دے وکالت نہ دیر پہ رپاے پہ بل مخم

وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا

او صبر کړه په هغه خبرو چه دوی ئې وایي او پرېږده دوی ته پرېځو دلو

جَمِيلًا ۱۰ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ

خاښته سره - او پرېږده ما سره د تکذیب والو ته چه د دنیا مزو والادی

وَمَهْلُهُمْ قَلِيلًا ۱۱ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَارًا وَ

او مهلت وړکړه دوی لږ لږ وخت - یقیناً زموږ سره ښته بېرته د ځپو او

فرق سره دے د انسان وکیل اختیار د مؤکل د طرف ته وی مؤکل چه او غواری نو اختیار ترینه واپس اخستے شی او انسان وکیل چه کار او کړی نواجز او عوض غواړي تمؤکل مال خرچ کوی او د الله تعالی صفت د وکالت د دے حالاتو ته په عکس سره دے. او دا مسئله خلاصه د تورات ده لکه چه سورة اسراء ۳۱ کتب ذکرده او کفی بالله وکیلا په سورة نساء ۳۳ کتب او سورة احزاب ۳۳ کتب دی وکفی بربک وکیلا په سورة اسراء ۳۳ کتب دے او نفی د وکالت د نبی صلی الله علیه وسلم ته په سورة انعام ۱۱ کتب زمر ۳۳ شوری ۳۳ اسراء ۳۳ فرقان ۳۳ کتب ده چه نبی صلی الله علیه وسلم لږه دا صفت نیشته نو نور مخلوق په دے صفت هیچرے نشی متصف کیدے. ۳۳ په دے ایت کتب نور دوه اداب د دعوت الی القرآن ذکر کوی اول صبر په مقابله د سب او شتم او د استهزاء د دوی کتب او په دعوت باند کک پاتے کیدل - دویم هجران د منکرینو یعنی د دوی د قرابت او د مالدارۍ پروا نه کول نو دارنگ د دوی د سب و شتم د وچه نه دوی ته دعوت کول نه پرېځودل لیکن د دوی د شرک او بدعاتو او فسق و فجور اجتماعاتو او محاسنونه ځان بچ کول - جَمِيلًا جمیل (خاښته) هجران هغه دے چه د الله تعالی د پاره وی د خواهش د نفس او د دنیوی اغراضو د وچه ته نه وی او دے ته بغض فی الله وئیلے شی دارنگ په سورة حجر ۳۵ او سورة مدثر ۳۳ کتب هم شته.

۳۳ په دے کتب بل ادب دے د داعی د پاره او تسلی ده هغه ته سره د تخويف د منکرینو نه - ذَرْنِي په دے کتب اشاره ده چه پرېځوله د بدله

جَحِيمًا ۱۲ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا

اُرد کرم او خوراک چہ مرٹے کیں انخلی او عذاب

اَلْيَمَّا ۱۳ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ

دردناک . یہ کومہ ورخ چہ اوبہ لہرزہی زمکہ او غروٹہ

اخذتو ارادہ مکہ کورہ ذ اللہ تعالیٰ انتقام تہ یے پریبودہ او داسے امر یہ سورۃ انعام ۱۱۱ سورۃ قلم ۱۲۱ او سورۃ حجر ۱۱ او سورۃ مؤمنون ۱۱۱ او سورۃ زحرف ۱۱۱ او سورۃ طور ۱۱۱ او معارج ۱۱۱ کیں ہم راغلے دی یہ دغہ ایا تو نو کیں دے مکذبینو حالات ہم ذکر کرے شویدی۔

أُولَى النَّعْمَةِ بِه زور دنون سرہ مالدارتے او فراخے دژوند تہ وئیلے شی او یہ زیر دنون انعام تہ وئیلے شی او پینیں دنون خوشحالے تہ وئیلے شی۔ وَمَهْلُكُهُمْ قَلِيلًا مراد د قلیل نہ وخت د نیپے ددوی دے او ژوند د دنیا لک دے او مہلک نہ مراد دادے چہ عذاب ددوی یہ تادے سرہ مہ غوارہ د دنیا د نعمتو نو او مالونو نہ استداراجا قایدے یہ واخلی تر وخت د عذاب پورے۔

۱۱۱ داتخويف اخروی او ذکر د حقہ عذاب دے چہ هُف تہ اشارہ دہ یہ ذرفی او مہلہم کیں۔ دا خاور قسموتہ د عذاب دی یہ مقابله د تنعم د دنیا کیں۔ یہ دنیا کیں ددوی ازادی وہ او یہ آخرت کیں انکال دی یعنی یہ خپو کیں درتے پیرتے پرتے دی چہ د هُف د وجہ بہ حرکت نشی کولے او انکال قسموتہ د عذاب تہ ہم وئیلے شی۔ او یہ دنیا کیں اسباب د رخ والی وڈ او یہ آخرت کیں بہ جحیم (اور سخت گرم) وی او یہ دنیا کیں پاکیزہ او نرم او خائستہ خواہہ خوراکونہ، او یہ آخرت داسے خوراکونہ چہ یہ مرٹے کیں بہ انخلی سپور، گرم، تریخ، سخت او گندہ چہ هُفہ غسلیں، زقوم، ضریح وغیرہ بہ وی۔ او یہ دنیا کیں فراخ او د خوشحالے او د نعمتو نو ژوند وڈ او یہ آخرت کیں بہ عذابوتہ تکلیفوتہ وی چہ زہونو تہ بہ دردونہ ورکوی۔

وَكَانَتْ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٣﴾ اِسَا

او ٹھہرے پہ غرونہ دیرے د شریے بھیدونکے یقیناً

أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ

بالہولے دے موثر تاسو تہ رسول بیا نوؤنکے تاسو تہ

كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٤﴾ فَعَصَىٰ

لکھ چہ لیرے وڈ مونہ فرعون تہ رسول نو نا فرمانی اوکرہ

۱۳۔ دا متعلق دے پہ لڈینا پورے او اشارہ دہ رد کولو تہ پہ عقیدہ باطلہ
د مکذبتو بانسے دوی عقیدہ لولہ چہ زمکہ دیرہ غتہ دہ او غرونہ دیر
سخت دی نو معلومہ شوہ چہ پہ دے کہیں تبدیلی نہ کیری نو اللہ تعالیٰ
دے دوارو حال ذکر کوی۔ تَرْجُفُ داسے خوشحیدل چہ ٹول اجزاء خوشحیری
او بیا نہ او دیری لکھ چہ پہ سورۃ النازعات سٹ کہیں دی۔
کَثِيبًا مَّهِيلًا کثیب د شکو دیرے تہ وٹیلے شی۔ مَّهِيلًا داسے نرے نرے شک
چہ د خپو د لاندے نہ تختی نو انسان پکنس مزل نشی کولے۔ ذکر کے حال
پہ نورو سورتو نو کہیں ذکر کرے دے لکھ پہ سورۃ طہ سٹا کہیں۔
او دلہ تہ ہے صرف د غرونو تبدیلی ذکر کرہ چہ ہفہ سخت او غتہ بنکارہ
کیری۔

۱۴۔ دا تخویف دنیوی دے او بیان د ہفہ عذاب دے چہ پہ مہلہم
کہیں ہفہ تہ اشارہ وہ خود ا عبارت پہ طریقہ د التفات د غائب نہ دے
خطاب تہ یعنی مخکنس ہے مکذبتین غائب ذکر کرل نو اوس ہغوی تہ
خطاب کوی۔ اِلَیْكُمْ اول ارسال مکے والو تہ شو یوؤ اگرچہ ارسال عام وؤ د
دے وچہ تہ الیکم ہے ذکر کرو۔ شَاهِدًا عَلَيْكُمْ داسے پہ سورۃ احزاب
سٹ او فتح سٹ کہیں تیر شویدی او خلور کرتہ شہید پہ صفت د نبی
صلی اللہ علیہ وسلم کہیں راغلے دے بقرہ سٹا نساء سٹا نحل سٹا حج
سٹا دے صفت مصداق یا پہ دنیا کہیں دے یا پہ آخرت کہیں چہ پہ
دنیا کہیں دے نو مراد د شہادت نہ تبلیغ او بیان د حق دے او صلہ
علی د پاره د الزام حجت دہ پہ خلقو بانسے یعنی دارسواصلی اللہ علیہ وسلم

فِرْعَوْنَ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخَذًا وَبَيْلًا ①۶

فرعون دے ہفتہ رسول نو اوئیو موتو دے پہ سختو نیولو سرہ ۔

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ

نوحہ کہ بہ ہیج شے تاسو کہ چرے کفر انکار کوئے دے ورخ نہ چہ اوہ کئی شے بہ

الْوِلْدَانَ تَشِيبًا ①۷ السَّمَاءِ مُنْفِطِرًا بِهِ

بچی بوداگان ۔ آسمان بہ او شلیبی پہ دے ورخ ۔

تاسو ته حق بیانوی چہ پہ تاسو باندے حجت قائم شی او هر چہ پہ آخر
کین دے نو مراد د شہادت نہ گواہی کوئی پہ انکار د منکرینو او ترکیہ کول
د مؤمنانو، لیکن دا گواہی خاص دہ پہ حاضرینو پورے پہ دلیل د سورہ
مائده کا سرہ چہ پہ بارہ د عیسیٰ علیہ السلام کین دہ او پہ حدیث د
بخاری کین دے شہادت زمو نو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ بارہ کین م
ذکر دے او هر کله چہ شہادت پہ صفت د اللہ تعالیٰ کین راغلے دے نو دے
سرہ لفظ ذکر شی راغلے دے دے دے د بارہ چہ فرق واضح شی پہ صفت
د اللہ تعالیٰ او پہ صفت د رسول کین۔ اِلٰی فِرْعَوْنَ رَسُوْلًا د فرعون او موسیٰ
علیہ السلام مثال یے دے ویج نہ ذکر کرو چہ مکے والا پہ دے وقت
کین د یهودو پہ واسطہ سرہ د موسیٰ علیہ السلام د صداقت او د فرعون
د ہلاکت نہ پورہ خیر و د نور و قومونو د واقعاتو نہ بیا روستو خبر
شول۔ الرَّسُوْلَ دا الف لام عہدی دی مراد دے نہ موسیٰ علیہ السلام
دے۔ وَبَيْلًا سخت دروند، ہلاکوؤنکے، خراب عاقبت والا دا توالے معانی
د دے صبیح دی او مراد دے نہ ہفتہ یول عذابونہ و وچہ پہ فرعونیا نو
باندے راغلے و و طوفان، جراد، قمل، ضفادع اودم او اخری غرقیدل۔
کا سرہ پہ دے کین سخت زجر دے سرہ د تخویف اخروی نہ تفریح
دہ پہ عذاب د فرعون باندے یعنی چہ فرعون پہ ہیج قوت سرہ د
عذاب د اللہ تعالیٰ نہ ہیج نہ شو نو تاسو بہ خہ ریگے ہیج شے۔

فَكَيْفَ اسْتَفْهَام انکاری دے یعنی پہ ہیج طریقہ سرہ تاسو شے ہیج کیدلے
تَتَّقُوْنَ دے مفعول محذوف دے۔ اَلْعَذَابُ یعنی تھے ریگے رپا کے پہ بلا مخرج

كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ①۸ إِنَّ هَٰذَا تَذَكُّرٌ ۝

دا دہ دعدہ پورہ کیدونکے ۔ یقیناً دا (سورت) نصیحت دے

یہ بچ شے دے عذاب تہ او یومًا مفعول ذکرتم دے یعنی کہ چرے انکار کوئے ذکر دے قیامت تہ، او دویمہ توجیہ دادہ چہ مفعول ذکرتم یومًا دے یہ تقدیر دے عذاب سرہ او ان کفرتم یہ مینع کنیں جملہ شرطیہ معترضہ دہ، دریمہ توجیہ دادہ چہ مفعول ذکرتم عذاب دے لکہ چہ اولہ توجیہ کنیں تیر شو او یومًا مفعول فیہ دیجول دپارہ دے۔

یَجْعَلُ الْوِلْدَانَ دَٰهِبًا دہیبت دہغہ ورخ ذکر کوی یہ دہہ طریقو سرہ۔ ضمیر دیجول راجع دے اللہ تعالیٰ تہ او فیہ پت دے یا دا ضمیر راجع دے یومًا تہ او اسناد مجازی دے او دے جملے یہ مقصد کنیں درے احتمالو دی اول دا چہ دہیر ہیبت دوج تہ یہ اول دہجو و بختہ سپین شی او کمزوری یہ نئی حقیقہ بیا بہیے اللہ تعالیٰ خیال خیل حالت تہ واپس اوگر کوی دویم احتمال دادے چہ دا یہ طریقہ دمثال سرہ دے دپارہ دہیر ہیبت دہغہ ورخ یعنی بالفرض کہ یہ ہغہ وخت کنیں پچی وی او ہیبت وریاندے راشی نو بود امکان بہ شی دریم احتمال دادے چہ دا اشارہ دہ یہ طریقہ دمثال سرہ اوگر والی دہغہ ورخ تہ۔

السَّمَاءُ مَنفُطَرٌ دہ دویم ہیبت شان دہغہ ورخ دے او حقیقت بانک حمل دے لکہ اذ السماء انفطرت او یہ کنیں باء سببیہ دے یا یہ معنی ذکر سرہ دہ او ضمیر راجع دے یوم تہ۔ (سوال) سماء مؤنث دے نو منفطر فی خہ رنگ مذکر راوہو؟ (جواب) سماء اسم جنس دے کلہ مذکر راجی او کلہ مؤنث راجی۔ دویم جواب تذکیر یہ تاویل دسقف سرہ دے دریم جواب منفطر یہ معنی دذات انفطار سرہ دے۔

كَانَ وَعْدُهُ ضَمِيرٌ رَاجِعٌ دے اللہ تعالیٰ تہ او اضافت دے فاعل دے یا راجع دے یوم تہ او اضافت دے مفعول تہ۔

فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ۝۱۹

نو خوک چه خواری او د نیمی خیل رب سہ - لہ - بقیہ

رَبِّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثَلَاثِي

رب ستا پوہیوی چہ تہ او دریمے کم د دوہ چٹو

اللَّيْلِ وَيَصْطَفِي وَثُلُثَهُ وَطَائِفَهُ مِمَّنْ

د شبہ تہ او نیمہ او دریمہ او پوہ دلہ د

الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ

ہخہ کسانو تہ چہ تاسو دی (منگوی ستا) او اللہ تعالیٰ پورہ اندازہ کوی شپہ او - دلخ -

عَلِمَ أَنَّ لَكَ تَخْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۚ

پوہہ دے چہ تاسو پوہرے نہ شے پورہ کولے دا اندازہ نو اسانیا پئے راوستلہ پہ تاسو یاد دے

فَاقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ

پس لولے ہخہ چہ اسان دی د قرآن تہ پوہہ دے چہ خواہوا وی بہ

مِنْكُمْ مَّرْضَىٰ ۚ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ

ستاسو تہ بعض ناچورہ او نور کسان بہ سقر کوی

۱۹۔ دا ترغیب دے قرآن تہ او مضمون دے سورت تہ حکم چہ ہذا اشارہ دہ تولو ایا تو نو د قرآن تہ یا اشارہ دہ دے سورت تہ۔

تذکرہ بیان د توحید تفصیلاً او د تولو ایمانیا تو دے پہ کاملو دلیلونو سرہ۔

اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ دَا پہ خائے د مفعول د شاء کیں دے او جزا د من محذوف دہ (فلینذا کر بہذہ) یا ضمیر مفعول د شاء محذوف دے (ظمن شاء الہتداء) او اتخذ جزاء د من دہ - اِلٰی رَبِّہِ رضا د رب تہ، قربت د ہخہ تہ، توحید د ہخہ تہ تولے معانے مراد کیدیشی۔

فِي الْأَرْضِ يُبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ

یہ زمکہ کنیں لبتوی بہ د فضل د اللہ تعالیٰ تہ

وَاخْرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

او نور کسان چہ جنگ بہ کوی بہ لار د اللہ تعالیٰ کنیں

فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ

نو لوے ہخہ چہ اسان دی د دینہ او پابندی کوئے د موتح

سخت پہ ابتداء د سورت کنیں د قیام اللیل سرہ نصف او پہ ہخہ باندے زیات او کم ذکر شو یوؤ او نبی صلی اللہ علیہ وسلم او صحابہ کرامو پہ ہخہ باندے عمل کرے وؤ لیکن ہرکہ چہ پہ دے کنیں دیر مشقت وؤ یو د دے وجہ نہ چہ انسان اودہ شی نو د شے حقیقی نصف او ثلث وغیرہ باندے تہ پوہیری۔ بل داچہ انسانو کنیں مریضان مسافران ہم شتہ چہ ہغوی ہم د دغہ مقدار پورہ رعایت نشی کوئے نو اللہ تعالیٰ پہ دے ایت کنیں تخفیف را اولیرلو۔ یعنی پورہ نصف او ثلث د شے پورہ کول ضروری تہ دی بلکہ ہر انسان دے دخیل استطاعت مطابق قرآن لولی او قیام دے کوی۔

أَنْتَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثَلَاثِينَ قَرِيبَ ثَلَاثِينَ دے دے وچہ نہ اوئیل چہ د سورت پہ اول کنیں اَوْرِدْ عَلَيْهِ قُرْآنًا وؤ او زیادت پہ نصف باندے عین ثلاثین تہ دے لیکن ہخہ تہ قریب دے۔ وَنُصْفَهُ وَثَلَاثًا پورہ نصف او ثلث معلومول او قیام کول اگرچہ پہ دے کنیں ہم مشقت دے لیکن پہ نسبت د ثلاثین سرہ اسان وؤ د دے وجہ تہ دلہ ئے ادنیٰ نہ دی وئیل۔ وَكَأَيُّهَا مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ یعنی صحابہ کرامو ہم قیام کوؤ خان خان لہ پہ خپلو کورو نو یا مسجد کنیں اودوہ یا درے شے پہ رمضان کنیں د نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ ئے جماعت ہم پہ قیام اللیل کنیں کرے وؤ۔ وَاللَّهُ يَقْدِرُ الْكَيْلَ وَالتَّهَارَ دے دے دوہ توجیہ دی اول داچہ اللہ تعالیٰ حقیقی مقاویر د شے او ورغ یقینا پیڑنی چہ دانصاف دے او دا ثلث دے او انسانان ئے پہ اجتہاد سرہ پیڑنی نو پہ ہخہ کنیں

وَاتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

او دے زکوٰۃ اور قرض دے کہ جسے اللہ تعالیٰ تہ قرض پہ اخلاص

وَمَا تُقَدِّرُوا وَلَا أَنْفُسَكُمْ مِنْ خَيْرٍ

او ہمت چہ مخکنیں لیں تے تاسو دے خیر و خیرات دے یا نہ خیر

د خطیئے احتمال وی۔ دویمہ توجیہ دادہ چہ اللہ تعالیٰ پہ شپہ او پہ ورخ
کس د مختلف و خیر و نو تقدیر کوی چہ یو د ہمت تہ قیام اللیل دے یہ تحدید
معین سرہ او بیا یہ ہمت کس تخفیف کول دی۔

عَلِمَ أَنَّ لَنْ تَحْصُوهُ فَتَأْبَ عَلَيْكُمْ مَرَادُ دَ تَوْبَةٍ تَهْ تَخْفِيفُ دے پہ حکم
کس یعنی پورہ تحدید د نصف او ثلث تے پہ تاسو پانڈے واجب نکرو
او عَلِمَ أَنَّ اِهْ دے علت دے۔ فَأَقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ مراد
دے تہ صلوة دے پہ ذکر د جزء او مراد ترینہ کل دے او صرف قرآن
لو ستل پہ موع کس او بھر د موع نہ ہم مراد اخستل صحیح دی او
مَا تَيَسَّرَ پہ اعتبار د اوقات سرہ دی یعنی یو کھنتہ وی او کہ دوه کھنتہ
وی او کہ نصف وی او کہ کم وی یا زیات وی ثُمَّ مَرَّةً چہ انسان تہ اسانہ
وی پہ اعتبار د طاقت د ہمت سرہ۔ عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ ہر کہ چہ تخفیف
د پارہ دوه علتونہ و لکہ چہ مونہ د ایت پہ اول کس ذکر کرل یو علت
تے پہ ان لن تحصوه سرہ ذکر کرو نو اوس بل علت ذکر کوی۔
أَنْ تَخَفُفَ دے د ثقل نہ پہ اصل کس آتہ وؤ۔ وَالْآخِرُونَ اِهْ سفر کول
د پارہ د تجارت ہم طاعت دے لیکن د ہمت سرہ د قیام اللیل او د ہمت
تحدید طاقت نشی لرے۔ وَالْآخِرُونَ يُقَاتِلُونَ اِهْ ابن کثیر و ثیل دی چہ
د نزول دے ایت پہ وخت کس قتال فی سبیل اللہ تہ وؤ نو معلومہ شوہ
چہ دے ذکر مخکنیں د وجود دے تہ لوئے نبیہ دہ د پارہ د صداقت
د نبی صلی اللہ علیہ وسلم او مقاتل فی سبیل اللہ ہم د قیام اللیل او د ہمت
تحدید پورہ طاقت نشی لرے دے وچ نہ تخفیف د پارہ تے او فرمائیل
فَأَقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ دلہ مراد د ما تیسر نہ مقدار د آیات نو او سورت نو
لو ستلو دے یعنی یو سورت دوه سورتو نہ یا یو پارہ (پاکے پہ بل مخ)

تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا ط

نو اویہ موئے تاسور (تواب) دھغہ د اللہ تعالیٰ سرہ غورہ او دیر لوئے اجر

وَأَسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۳۰

او بخنہ غواپئے د اللہ تہ یقینا اللہ تعالیٰ بخنہ کوڈنکے رحم کوڈنکے دے۔

دوہ پارے دے دخیل طاقت مناسب سرہ اولوی دے فرق نہ معلومہ
شوہ چہ د قَا قَرُّوا اہ یہ دواہہ جملو کیں تکرار نیشستہ۔ وَاَقِيْمُوا اہ د کے
نہ مراد صلوات خمسہ دی اشارہ دہ چہ قیام الیل د ماسخوتن مونیخ نہ
علاوہ دے وَاَتُوا الزَّكَاةَ دا دلیل دے دھغہ چاچہ وئیلے دی چہ زکوۃ
یہ مکہ کیں فرض کرے شویوڈ لیکن مقاویرئے یہ مدینہ کیں مقرر کرے
شویوڈی۔ وَاَقْرَضُوا اللَّهَ اہ مراد دے نہ مال ورکوں پہ مصارفو د خیر کیں
دی دحلل مال نہ پہ اخلاص سرہ بغیرہ من او اذی نہ او غبت فرد د
دے اتفاق دے پہ دعوت او جہاد فی سبیل اللہ کیں۔ وَمَا تُقَيِّمُوا اہ
دا تعمیم دے روستو د تخصیص نہ حکم چہ من خیر لفظ ہر طاعت
بدنیہ او مالیہ تہ شامل دے چہ موافق وی د کتاب او سنت سرہ۔

ہو ضمیر د فصل یے دپارہ د تاکید راوپے دے او اشارہ دہ چہ پداغہ
عمل د خیر کیں تبدیلی او نقصان نہ راسخی۔ خیرا دا غورہ دے دھغہ
مال نہ چہ ذخیرہ کیوی ترمرگہ پورے بلکہ غورہ دے دے دے متاع د دنیا
نہ۔ وَاَسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ہرکلمہ چہ پہ بولو او امر و الہیو بان دے پورہ پورہ
عمل کول موافق د شان د الوہیت د اللہ تعالیٰ سرہ کران کار دے نوڈ کے
وچ نہ پہ اختتام کیں اقرار د خیلے کوتاھے پکار دے او دامراد دے
پہ استغفار سرہ دامستلزم دگناہ نہ دے لکہ استغفار درے کرتہ
روستو د قراغ د مونیخ نہ۔ ریا اللہ تعالیٰ زمونہ بول تقصیرات او گناہوتہ
کبیرہ صغیرہ پہ وسیلہ د اسماء حسنی ستا سرہ معاف کرے یا غفور
یا رحیم۔

خاتم شو تفسیر د سورہ مزمل پہ فضل د اللہ تعالیٰ او کرم دھغہ سرہ

(الحمد لله على ذلك)

سُورَةُ الْمُنْذِرِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا ۵۶
رُكُوعَاتُهَا ۷

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۱ قُمْ فَأَنْذِرْ ۲ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۳

اے خان پہ کہیل کہیں انگوختوں کیلئے، اودر پیرہ تو دیرہ در کیرہ، او خاص در بخیل لوئی وایہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة المدثر

ربط دے سورت دے سورہ مزمل سورہ پہ دیرو طریقو سورہ دے
اولہ طریقہ دادہ چہ پہ مخکین سورت کہیں امر وڈ پہ قراءۃ دے قرآن
سورہ پہ اوقاتو دے شپے کہیں دپارہ دے تضرع الی اللہ او دپارہ دے علم دے قرآن
نوپہ دے سورت کہیں امر دے پہ بیانولو دے قرآن سورہ یعنی دے شپے علم
او دے ورٹے عمل دے۔ دویمہ طریقہ دادہ چہ پہ مخکین سورت کہیں پہ
مکذبین عام او مطلق ذکر کرل نوپہ دے سورت کہیں احوال خاصہ
دے مکذب ذکر کوی۔ دریمہ طریقہ دادہ چہ پہ ہنہ سورت کہیں دس اقسام
پہ اہل قرآن کہیں ذکر کرل نوپہ دے سورت کہیں درے اقسام دے منکرینو
دے قرآن ذکر کوی۔ کافران، اہل کتاب، منافقان۔

دعوی دے سورت تیزی و رکول او حکم کول دی پہ قرآن
رسولو سورہ دپارہ دے اظہار دے کبریا دے اللہ تعالیٰ پہ بیان دے توحید سورہ
او ماخذ دے دعوی دے پہ سہ سہ کہیں او ورسورہ اداب دے دعوت پہ
ذکر کپے دی۔ او دے معرفت دے اللہ تعالیٰ دپارہ خلور اسماء و صفات پہ
ذکر کپے دی اللہ، رب، اہل التقوی، اہل المغفرہ۔

خلاصہ دے سورت دادہ۔ اول پہ ذکر کپے دے تشجیح
پہ دعوت پائندے سورہ دے ادابو دے ہنہ او ہنہ شپو او امر او نہی
دے ترک پورے پہا تخویف اخروی دے پہ درے ایاتو تو کہیں پہا
تسلو دے مختصر او زجر دے مکذب تہ پہ ذکر دے شپو صفتو نو دے ہنہ
اولس حالات دے ہنہ پہ وخت دے اوریدو دے قرآن کہیں رپاتے پہ بل مخ

ترسہ پورے بیا تخویف اخروی دے یہ ذکر د شہر حالاتو د سقر
سورہ ترسہ پورے بیا جواب دیو شہر یہ ذکر د مصداق د عدد او
فائدے د ہن دے یہ سکت کنیں بیا شواہد ذکر دی یہ صداقت قران
او یہ عظمت د سقر باندے ترسہ پورے بیا ذکر د فریقینو دے یہ بشارت
او تخویف سورہ د اسبابو د عذاب تہ ترسہ پورے سورہ د نفی د شفاعت
تہ تخویف یہ سکت کنیں بیا زجر دے منکرینو تہ یہ ذکر د شہر حالاتو
د مغوی ترسہ پورے او یہ اخر کنیں ترغیب الی القران دے ترسہ
پورے۔

تفسیر **يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ** حدیث د صحیحین کنیں د جابر رضی اللہ عنہ
یہ روایت سورہ صریح معلومیری چہ دا سورہ د سورہ علق تہ روستو
نازل شویدے نو یہ کومور وایاتو نو کنیں چہ راغلے دہ چہ دا اول سورت
دے یہ نزول کنیں نو مراد د ہن تہ اولیت اضافی دے یعنی د سورہ علق
د نزول تہ روستو دیرہ زمانہ پورے نزول د وحی بند او روستو دا
سورت نازل شو نو دا اول دے روستو د فترت د وحی تہ او دا سے قول
د امام احمد رحمۃ اللہ عنہ تہ ابن کثیر نقل کریدے۔ او حدیث د بخاری
کنیں راغلے دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم جبرئیل علیہ السلام لہ یہ
یو تخت باندے یہ ہوا کنیں اولید او نو د رعب د وچ تہ یہ ہن باندے
سختہ لڑہ راغلے نو خدا بجہ رضی اللہ عنہا لہ راغلے او ٹیلے دِثَرُونِی
دِثَرُونِی وَصَبُوا عَلَیْ مَاءٍ بَارِدًا او یہ بل روایت کنیں زملونی راغلے دے
لیکن مطلب د دواہو یو دے شاید چہ دا روایت بالمعنی دے
نو خطاب یہ المدثر سورہ خطاب دے یہ باعتبار د صفت موجودہ
سورہ د پارہ د ملاطفت۔ **الْمُدَّثِّرُ** یہ اصل کنیں المتدثر دے نو تا بدل
شوہ یہ دال سورہ او دال لے یہ دال کنیں مدغم کرو او یہ دے کنیں معنی
د مبالغہ دہ اولازم دے استراحت کول دی یعنی اے آرام کوؤ نکیہ دا
وخت نہ دے د آرام بلکہ دا وخت دے د قیام او یہ دے سورہ ہن
اعتراض دفع شو چہ یخے او بواچولو او کرما کپڑہ اغوستلو کنیں منافات
دے حاصل جواب دا دے چہ کپڑہ اغوستل صرف د پارہ د استراحت دہ۔

وَتِيَابَكَ فَطَهَّرَ ۝ وَالرَّجْزَ فَاهْجُرْ ۝

او جائے خیلے پاکے ساتھ ، او ڈھرنے پلیٹی نہ دہہ اوکڑہ .

یا ہرکڑہ چہ یخے او بہ یخے واچولے نو یخ شو نوروستو دیکھیدل ونہ بیا
یخے کپڑہ واغوستلہ . نو وحی راغلہ یا ایہا المدثر .
سے کتم مراد ددے نہ د خوب او د ارام نہ پیدا ریدل او تیاری کول
او کار شور و کول دی صرف د خپوا و دریدل مراد تہ دی . قائل د مقصد
د قیام دے یعنی قیام اوکڑہ د پاریہ د انداز او انداز تخویف دے سرے د
اعلام تہ یعنی مسئلہ د توحید ورتہ داسے بیان کڑہ چہ ددے پہ نہ
منلو سرہ لوئے عذاب راتلونکے دے او د تبشیر ذکر یخے او نہ کرو حکم
اہل د بشارت پہ دغہ وخت کتب موجود تہ وڈ پل دا چہ انداز نہ تاثیر
کوونکے دے پہ نسبت د بشارت سرہ .

سے پہ دے کتب تفسیر د انداز دے چہ ہغہ توحید دے پہ بیان د
کبریاء د اللہ تعالیٰ سرہ او قرطبی و غیلے دی چہ مراد پہ دے سرہ پاکی
د اللہ تعالیٰ دہ د شرک او د تشبیہ نہ او د ولدا او صاحبہ تہ . د ہغہ نہ
سیوا بل ولی ماہ نیسہ بل معبود ماہ جو پڑہ د بل چا فعل (اختیار کلی)
ماہ منہ د بل چا نعمت او احسان ماہ منہ . او د دے امر د امتثال نہ
لفظ د اللہ اکبر ماخوذ دے کہ د ما لکھ پہ اول کتب وی او کہ پہ نور و
حال تو کتب وی او قاء دلالت کوی پہ شرط مقدار باندے یعنی کہ تہ د
چا لوئی ذکر کوئے نو صرف د اللہ تعالیٰ لوئی ذکر کوہ .

سک دا ادب د دعوت دے او پہ دے کتب پیرا قوال دی د مفسرینو
حکمہ چہ ثیاب او تطہیر نہ مراد معنی حقیقی دہ یا د دوارو نہ مراد معنی
مجازی دہ یا یو پہ معنی حقیقی او بل پہ معنی مجازی سرہ دے ترتیب دا
دے چہ د دوارو تہ معنی حقیقی مراد شی نو معنی دادہ چہ جائے خیلے
د لہجاساتو نہ پاکے ساتھ حکمہ داعی خو مو یخ ضرور کوی او د ہغہ
د پاریہ طہارت د جائے فرض دے لیکن پہ عام و اوقا تو کتب ہم د مؤمن
د پاریہ پاکے جائے پکار دی . او چہ دوارو نہ مراد معنی مجازی شی نو پہ
ہغہ کتب بیا توجیہات دی اول دا چہ عمل خیل پاک ساتھ د شرک اوریاہ

وَلَا تَمْنَنَّ تَسْتَكْثِرُ ۝ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۝

او مه اچوه احسان چه دير کار گزے، او خاص در ب خیل دیار صبر کوہ۔

او سمعت نہ۔ دویمہ توجیہ دادہ چه خیلہ ذمہ پاکہ کرہ او خیلہ غارہ
خلاصہ کرہ یہ دعوت او تبلیغ سرہ۔ دریمہ توجیہ دادہ چه خیل
نفس لرہ ذ قبیح اخلاقو نہ پاک کرہ۔ ثلورمہ دادہ چه خیل لرہ ذ
توجہ ذ غیر اللہ نہ پاک کرہ۔ اوچہ ذ ثیاب نہ مراد معنی حقیقی او تطہیر
نہ مراد معنی مجازی شی نو معنی دادہ چه جائے خیلہ ذ غیر شرعی طریق
تہ پاکے ساتھ یعنی ذ حرام مال نہ جائے مہ جو روہ دارنگ ذ رینہموجائے
مہ استعمالوہ دارنگ جائے مہ دیکھو نہ مہ کو روہ کہ لنگ وی یا پرتوگ
قسمین و غیرہ وی دے نہ یہ احادیثو کین صریح منع کرے شویدہ۔
اوچہ ذ ثیاب نہ معنی مجازی او تطہیر نہ مراد معنی حقیقی شی نو معنی دا
چه دین خیل لرہ پاک ساتھ ذ شرک او بد عاتو و غیرہ نہ۔
حاصل دادے چه دا الفاظ دے دے بولو معانیو احتمال لری او پدے معانیو
کین ہیچ منافات نیستہ نو بولو تہ شامل دی۔

بہ دابل ادب دے۔ رجز یہ معنی ذ اصنامودے نو مراد ترینہ عبادت
ذ ہغوی دے یا رجز یہ معنی ذ شرک دے یا یہ معنی ذ گناہ سرہ دے
یا یہ معنی ذ عذاب دے یہ حذف ذ مضاف سرہ یعنی الرجز نو معنی دا
چه ذ اسبابو ذ عذاب نہ خان۔ لچ ساتھ یا مراد دے نہ اهل الرجزی
لکہ چه سورۃ مزمل ست کین ذ ہغوی یہ ہجران بانڈے امر شویدے
او دے تہ براء و ثیل شی نو یہ ایمان کین ولاء او براء یہ شرعی طور
سرہ ضروری دہ او اشارہ دہ چه داعی لہ پکار دہ چه ہر قسم ناکارہ
ملکرو او ناکارہ مجلسوتو او اسباب ذ معصیت نہ خان۔ لچ او ساق۔
ست دابل ادب دے دے دے جملے یہ تفسیر کین قرطبی یوڈس اقوال
ذکر کریدی ٹحکہ چه لَا تَمْنَنَّ ذ مَنّ تہ ماخوذ دے او من ورکول
ذ عطیہ تہ و ثیل شی او احسان زیادلو تہ ہم و ثیل شی او ضعیف کیدلو
تہ ہم و ثیل شی او قطع کولو بس کولو تہ ہم و ثیل کیدی۔
تَسْتَكْثِرُ دا مرفوع دے یہ معنی ذ حال کین دے

فَإِذَا نَقَرْتَنِي النَّاقُورَ ۝ قَدْ لَكَ يَوْمَ مَبِيدٍ

پس کلہ چہ پھ کے اوکھے شی پہ شپیلو کیں، نو دا پہ دغہ ورخ

يَوْمَ عَسِيرٍ ۝ عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ۝

ورخ سختہ دہ، پہ کافرانو باندے، نہ دہ اسانید ونگہ

بعض معنے دا سے دی ع احسان مہ کوہ پہ اللہ تعالیٰ باندے پہ دعوت کولو سرہ پہ دا سے حال کیں چہ تہ یے دیر کترے یعنی داعی دحق دپہ اللہ تعالیٰ باندے زیادے نہ کوی او دا سے دے ہم نہ وائی چہ ما دیر کار کریں تہ پس دے ع احسان مہ کوہ پہ مخلوق باندے د دعوت کولو د پآرہ چہ دیر مال او عزت طلب کوے ع شیخ خیر چالہ پہ دے ارادہ مہ ور کوہ چہ دھغہ تہ عوض کیں دیر غواہے ع کمزوری مہ کوہ د کار د دعوت تہ پہ دے وجہ سرہ چہ دیر یے کترے ع مہ پس کوہ کار د دعوت لہ پہ دے وجہ سرہ چہ دیر یے کترے۔ اوسین پہ تستکتر کیں د پآرہ د طلب دے یا د پآرہ دشمالو او وجدان دے لکہ چہ د دغہ معانوتہ ثابتہ شوہ۔

سک دابل ادب ڈاو لیر لکے مخکین ذکر کرے دے د پآرہ د اخلاص او صبر عام دے کہ پہ طاعا تو کولو سرہ وی یا پہ مصیبتو نو باندے وی۔
سے سنہ دا تخویف اخروی دے مناسبت یے مخکین سرہ دادے چہ انذار د خلقو ضروری دے د پآرہ دے چہ د قیامت د عسر (سختی) نہ بچ شی۔ الناقور د نقر نہ ماخوذ دے اواز کولو تہ وکیل شی نو ناقور الہ د اواز کولو دہ مراد دے تہ نفخہ دہ اولہ یا دویمہ، قَدْ لَكَ اشاره دہ وخت د نفخہ وھلوتہ۔ یَوْمَ مَبِيدٍ دابدل دے د ذلک تہ یا ظرق دے د عسیر د پآرہ۔ عَلَى الْكَافِرِينَ دا دلالت کوی چہ پہ مؤمنانو باندے اسانہ دہ۔ غَيْرُ يَسِيرٍ پہ دے قید لگولو کیں یو فائدہ دادہ چہ بعض خیر پہ یو وجہ سرہ سخت وی لیکن پہ پلے وجہ سرہ اسان وی نو پہ دے قید سرہ یے داوہم دفع کرد چہ ہغہ ورخ پہ ہرہ وجہ سرہ سختہ دہ۔ دویمہ فائدہ دادہ چہ سختی دھغہ ورخ پہ مؤمنانو باندے شتہ لکہ پلے پہ پلے

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ۝ وَجَعَلْتُ

پدیرده ما او هغه شوک چه پیدا کړیدلے ما یواځے ، او ورکړیدی ما

لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ۝ وَبَيْنَيْنِ شُهُودًا ۝

هغه لره مالونه خواره داره ، او څامن په ځانته حاضر ،

وَمَهْدَتْنِي لَهُ تَهْنِيدًا ۝ ثُمَّ يَضَعُ أَنْ إِزِيدَ ۝

او تیار کړیدی ما هغه لره سامانونه تیار ، بیا دے طبع کوی چه زیات ورکړم ،

چه بعض نصوصونه ثابت ده لیکن د هغوی سختی به بیا بدله شي په
انسانتیا سره او د کافرانو سختی ته بدلیدوی په یسر سره - دریمه قایده
داده چه په دے کس اثبات دیوخیز او نفی د ضد د هغه په کړه ده
د پاره د تاکید د سختی د هغه ورځ .

سَلَامٌ عَلَى سَلَامٍ هَذَا أَيْ تَوْتَهُ أَكْرَجَهُ بِهِ بَارَهُ دَوْلِيدِ بْنِ مَغِيرَةَ كَسَنَ نَازِلِ
شَوِيدِي لَكِهِ چاه ابن جریر او ابن کثیر ذکر کړیدی لیکن اعتبار عموم
د دے صفتو نو ته دے یعنی دا راتلونکے ذکر کړلے شوے نعمتونه چه
په یو انسان پانده شویوی او په دے صفتو نو سره موصوف وی لیکن
د الله تعالی د کتاب سره دشمنی او عناد کوی نو دا ایا توت هرهغه شخص
ته شامل دی او مناسبت یے د مخکس سره داده چه دعوت او انداز
د قیامت د راتلونو ته وړاندے په تیر شوؤ اداو سره ضروری دے
حکه چه دشمن د دے دعوت دیر سخت دے د هغه سره مقابله کول
هم سخت دی - وَحِيدًا حَال دے د ضمیر مفعول نه چه پت دے یعنی
خلقت ه وحید او دا وحید صفت د هغه شخص دے حقیقتاً یعنی په
وخت د پیدایش مال او اولاد ورسره نه وؤ یا صفت دے په اعتبار
د زعم د هغه سره هغه به وئیل چه زه وحید رپه مثاله یم .

یا وحید حال دے د قاعل د خلقت نه نو صفت د الله تعالی د یا حال د
د مفعول نه یا متکلم ده د ذرفی نه او صفت د الله تعالی دے .

مَالًا مَّمْدُودًا مال دیر په وسعت سره چه قایده یے جاری وی او
هغه اویسان ، اسونه ، نور څاروی ، مریان ، وینځ او باغونه

کَلَامُ اللَّهِ كَانَ لَا يَتَنَا عَيْنًا ۱۴

پہرے لشی کیدے۔ یقیناً دے زونو دے ۴ یا تونو سرہ عناد کوونکے دے۔

سَأَرْهَقُهُ صَعُودًا ۱۵ إِنَّهُ فَكَّرَ

نو ضرور بہ اوخیزوم دے لہہ پہ لویہ چہاٹے پاندے۔ یقیناً دے سوچ اوکرو

او نقد مالونہ دے بولوتہ شامل دے۔ وَبَيِّنَ شُهُودًا حَاضِرُونَ دے پلار
سرہ پہ ہر مجلس او جگہ کہیں چہ دے سفر کو لو دے تہارتونو دے پارہ حاجت
نہ لوی۔ وَهَذَا لَهُ تَنْهِيْدًا تَنْهِيْدًا پہ نیز دے عربو تیارول دے سامان دی
دے پارہ دارام او اسانتیا یعنی دے ژوند دے وسعت او اسانتیا دے پارہ دے لہ
دیر اسباب او سامان ورکریدے دیرو نعمتونو او دے مال قسمونو تہ اشارہ
دے۔ ثُمَّ يَطْمَعُ یعنی دوستو دے تکذیب دے قرآن او دے رسول نہ طبع دے لیا توالی
لوی حال دا دے چہ پہ ناشکرے سرہ نعمتونہ کمپوی۔ اَنْ اَرْزُقَ پہ دنیا کہیں
نور نعمتونہ ورکول یا پہ اخیرت کہیں جدت ورکول پہ زعم دے حقہ سرہ۔
لَا دَا مُتَّصِلَ دے دے مخکن سرہ نو دار دعیہ دے دے حقہ دے امیدو تو قطع
کول کوی یا گلد پہ معنی دے حقاً سرہ دے او ابتدا دے کلام دے۔

كَذِبًا صِيغَةً مَّبَالِغَةٍ دے دے عناد نہ دے یعنی عناد کول دے حقہ
کسب او عادت گر خیدے دے دے او عناد دے توحید سرہ او دے رسالت
سرہ او دے قرآن سرہ او دے خبر دے بحث سرہ عناد کوی، دے ہر یوحہ خیرے سرہ
عناد کوونکے دے، سرہ دے علم نہ انکار کوونکے دے۔

لَا دَا تَخْوِيفٍ دے دے دے عنادی تہ۔ سَأَرْهَقُهُ دے ارہاق نہ اختہ شوے
دے او ارہاق اختہ کول دے انسان دی پہ یوکار پاندے پہ مشقت
سرہ۔ صَعُودًا مَشَقَّتٌ دے دے عذاب چہ ہیخ راحت پہ ورسرہ نہ دی۔
او پہ حدیث دے احمد او ترمذی کہیں راغلے دی چہ دا نوم دے یوغردے چہ
اویا کالہ یہ ہفتہ تہ ورخیڑی او ہیا پہیے دے شان خکنہ راغونہوی لیکن
دا حدیث منکر او غریب دے ابن کثیر دے فرمائیلے دی۔

وَقَدَّارٌ ۱۸ فَقِيلَ كَيْفَ قَدَّارٌ ۱۹ ثُمَّ قِيلَ

او اندازہ ہے اونگولہ، نویس تیار دے شی غہ رنگہ اندازہ ہے اونگولہ، بیا دے تیارہ شی

كَيْفَ قَدَّارٌ ۲۰ ثُمَّ نَظَرَ ۲۱ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۲۲

چہ غہ رنگہ اندازہ ہے اونگولہ، بیا ہے اوکتل ۰ بیا ہے تندے تریو کپہ اورنگ ہے بدل شو،

۱۸۔ ۱۹۔ ۲۰۔ ۲۱۔ ۲۲۔ دا تفسیر د عتاد دے چہ پہ عنیداً اکہن ذکر شو اولس احوال دی د نکذیب کوؤنکی د رسول او قران د پیارہ پہ زجر ور کو لو سرہ۔ انہ ضمیر عنیداً تہ راجع دے۔ فکر مراد دا چہ ہرکلاہ ددہ تہ د قران او نبی پہ پیارہ کنیں تیوس او کپیشونہ دہ پہ ہغے ہاندے د طعن د پیارہ سوچونہ او کپل وَقَدَّارٌ یعنی د طعن کو لو د پیارہ پہ زہر کنیں غہ منصوبہ جو رہ کپلہ۔ فکر ترتیب د مقدماتو د کلام دے او تقدیر پہ ہغے ہاندے نتیجہ مرتب کو لو د پیارہ کلام جوہول دی۔ فَقِيلَ كَيْفَ قَدَّارٌ دا پہ طریقہ د دعا د شردہ او د اللہ تعالیٰ د طرف تہ پہ واقع کنیں موجود دہ او مراد ددے تہ اہلاک اولعت کول دی۔ کَيْفَ د پیارہ د تعجب د اللہ تعالیٰ تہ دے بلکہ د پیارہ د تعجب دے۔ ثُمَّ قِيلَ اہ پہ دے کنیں تکرار او کثرت د لعنت تہ اشارہ دہ یا اول اشارہ لعنت او اہلاک د دنیا تہ او دویم اشارہ دہ لعنت او اہلاک د برزخ تہ او قدر ہے دوہ کرتہ ذکر کپو حکمہ چہ د طعن کو لو د پیارہ ہے دوہ قسمہ کلمات جوہ کپے دی یوسمرا او بل قول البشر چہ ورپسے ہے ذکر کپے دی۔

۲۱۔ ۲۲۔ دا معطوف دے پہ فکر وَقَدَّارٌ ہاندے۔ پہ ثُمَّ نظر کنیں اشارہ دہ چہ پہ وخت د فکر کو لو کنیں ستر کے پتے کپے دے یا ہے ہاندے نظر کوؤ نو روستو د فکر تہ ہے ستر کے او غروے او خلقو تہ ہے اوکتل۔

یا مراد د نظر تہ نظر عقلی دے پہ ہغہ مطاعنو کنیں چہ ہغہ ہے پہ زہر کنیں جوہ کپے وؤ یعنی دلیونہ ہے ورتہ سوچ کول۔ عَبَسَ ہرکلاہ چہ انسان پہ یو غیز کنیں فکر کوی او پورہ نتیجہ تہ او تہ رسیدی تو زہر ہے تنگ او تندے ہے تریو شی د ستر کو پہ مینع کنیں ہے پہ تندہ ہاندے چو ترو تہ پیدا شی دیتہ عبس وئیلے شی او عبس پہ اصل کنیں ہغہ پچہ او غوشیان وی چہ پہ لکے د بخاروی پورے اوچ شویوی

ثُمَّ أَذْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ۖ فَقَالَ إِنَّ هَذَا آيَاتُ

بَيِّنَاتٍ شَأْنُ أَكْرَحُولِهِ أَوْ لَوْ قِيَّ أَكْرَحُولِهِ . نُوْ اُوْتِيْلِيْ تَهْ دے دے دے مگر

بِسِحْرٍ يُّوْشِرُ ۖ إِنَّ هَذَا آيَاتُ الْقَوْلِ الْبَشِيرِ ۖ

جَاد دے نقل کرے شوے ، تہ دے دے مگر وینا دہ دے بتدہ ۔

اوکھ عبس راجی پہ معنی دے صرف خفگان بنکارہ کیدل پہ تندی کنیں لکہ
سورۃ عبس مل کنیں . وَبَسَرَ دے تندی دے چونہ کولو تہ روستو پہ مخ بانگا
دے خفگان اثر راجی مخ یے خرشی او بدل شی دے تہ بسور وٹیلے کیڑی .
بعضو دا فرق کرے دے چہ عبوس دے خبرو کولو تہ روستو وی او بسور
دے خبرو کولو تہ مخکنیں وی او دواہہ پہ مخ کنیں وی لیکن اول قول دل تہ
صحیح دے . ثُمَّ أَذْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ پہ دے ثمر کنیں اشارہ دہ چہ دے طعن
کولو دپارہ ورتہ ہیخ ثبوت ملاؤ نشو او تنگ شو نو پکار دا وہ چہ تصدیق
یے کرے وے لیکن دے عناد دے وجہ تہ شایے اوکھ خولہ یعنی تکذیب یے
اوکھ او دا دے جہل دے وجہ تہ نہ وہ وٹیلکہ وَاسْتَكْبَرَ دے تکبر دے وجہ تہ وٹ .
او استکبار سپک کنہل دے حق خبرے او دے حق پرست او دے حق تہ پہ ضد
سرہ انکار کولو تہ وٹیلے شی لکہ چہ پہ حدیث کنیں راجے دی او سین دے
استکبر دلیل دے چہ دے استحقاق دے لویے تہ لری پہ زورہ بانڈ دے
لوی کوی .

۲۵ پہ دے کنیں تفصیل دے قدر دے چہ دوہ کرتہ ذکر وٹ .
إِنَّ هَذَا آيَاتُ هِیْ طَرِيقَهُ دے حصر سرہ یے اوٹیل یعنی چا وٹیل چہ دے مجنون
دے چا وٹیل چہ دے شاعر دے او قرآن شعر دے چا وٹیل چہ دے
کاھن دے نو دے مکذب دے ہیخ تردید اوکھ چہ دا حکموتہ غلط دی
بلکہ صرف سحر دے چہ پہ ہیخ سرہ اولاد دے مور او پلار تہ اوروتہ
دے یو بل تہ جدا کوی یعنی یو شخص ایمان راوی نو دے ہیخ بل سرہ یے
دشمنی پیدا شی . یُوْشِرُ پہ دے کنیں اشارہ دہ چہ دا زور سحر دے
دے مخکنیں ساحرانو تہ نقل کرے شویدے یعنی مجرب دے .

إِنَّ هَذَا آيَاتُ الْقَوْلِ الْبَشِيرِ (سوال) پہ دواہہ وٹیل کنیں حصر دے او حال دے

سَأَصْلِيهِ سَقَرٌ ۝ وَمَا أَذْرِيكَ مَا سَقَرٌ ۝

نہ دے چہ داخل بہ کرم دے اُور تہ - او خہ پتہ دہ تاتہ چہ خہ دے سقر راور۔

لَا تَبْقَىٰ وَلَا تَذَرُ ۝ لَوْ أَخَاةٌ لِلْبَشَرِ ۝

تہ پریودی باقی ددوی تہ ہٹو او نہ پریودی دین تہ خہ خیز - سو خوں نکے دے دخرمنے۔

چہ حصر پہ یو کنس صحیح وی یا بہ سحر وی یا بہ قول البشر وی؟
رجواب ۱۰ ادا کلام دے منکر دے نو ہٹو منکر پہ ہٹے کنس مضطرب کک کلاہ
یو طعن کوی نو کلاہ بل طعن کوی۔

جواب ۱۱ اول حصر پہ نسبت دے کھانت او شعر سرہ و و او دا حصر پہ
نسبت دے قول دے اللہ تعالیٰ سرہ دے یعنی دا دے اللہ تعالیٰ قول نہ دے۔
۲۲ ۲۳ دا تخویف اخروی دے پہ سقر سرہ او دے ہٹے ہیبتی شان پہ
پتہ حالاتو سرہ ذکر کوی۔

سَأَصْلِيهِ دَصْلِي نَه مَأْخُودٌ دے معنی ۱۲ ہٹو پورہ داخل دے سو خوں دے پارہ
دا خاص دے دے ادا خال تہ۔ سَقَرٌ پہ لغت کنس ویلے کولو او پدا شکلاہ
کولو تہ و نیلے کیری دا بن عباس رضی اللہ عنہما نہ روایت دے چہ دا
نوم دے شیرہ طبع دے جہنم دے۔

۲۴ فرق دے دواہو پہ خو جو ہو سرہ دے اولہ وجہ دا چہ باقی
نہ پریودی ہیٹے خیز رچہ پکنس داخل شی) مگر ہلاک بہ تے کری
او پہ حالت دے اہلاک کنس تے ہم نہ پریودی تردے چہ دوبارہ جو
شی او داسے کار پہ ہمیشہ وی۔ دویمہ وجہ دا چہ تہ پہ پریودی
غوبنہ او تہ پہ پریودی ہوا کی ددوی۔ دریمہ وجہ دا چہ تہ پہ تے
پریودی بغیر دے عذاب تہ او تہ پہ تے پریودی پہ حالت دے عذاب کنس۔
خاورمہ وجہ تہ پہ تے پریودی ڈوتدے او تہ مر۔

۲۵ لَوْ أَخَاةٌ دے لاجہ تہ دے داسے سو خوں چہ صورت پہ بدل کری۔
لِلْبَشَرِ مراد دے ظاہری خرمین دے یعنی تولاہ خرمین دے بدن دے جہانی
بہ داسے او سو خوی چہ تورستہ کورے بہ شی او پل قول دا دے چہ
بشر نہ مراد انسانان دی۔

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٨﴾ وَفَاَجَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ

پہ ہفتے پانچے مقرر دی نورس - او نہ دی مقرر کری موتی ساتونکی داور

إِلَّا مَلَائِكَةً مُّوَسَّوَمَا جَعَلْنَا عَدَّتَهُمُ إِلَّا فِتْنَةً

مکر ملائک او نہ دہ گورخوے موتی شمارہ ددوی مکر امتحان

لِلَّذِينَ كَفَرُوا أَلَيْسَتْ يَقِينِ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ

ذیانہ کافرانو ددے دیانہ چہ یقین او کری ہفتہ کسان چہ وکرے شویڈ کتاب

وَيَزِدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابِ

او زیاتی شی مؤمنان پہ ایمان کین او شک او نہ کری

الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَلَيَقُولَ

ہفتہ کسان چہ وکرے شویڈ کتاب او مؤمنان او چہ اودانی

الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْكَافِرُونَ

ہفتہ کسان چہ پہ نہرونو دہغوی کین مرض رنفاق دے او تور کافران

نظ دا عدد دے دھوکیدارانو دچہم چہ پہ دوی کین مالک د دوی
سردار داخل دے او قرطی وکیل دی صحیح دادے چہ دا یول بہ
سرداران او نقیبان وی او ددوی داندے بے شمارہ تور ملائک دی
لکہ چہ روستو راخی وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ۔ او دا عدد د دیرو
حکمتوتہ دک دے حروف د بسم اللہ الرحمن الرحیم نورس دی
حروف د اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ ہم نورس دی فارغ ساعات رکھتے
د موع کولو تہ ہم نورس دی۔ دا عدد پہ جمع کثرت لس او پہ جمع
قلت تہہ پاندے مشعل دے۔ یعنی دجمع قلت انتہا او دجمع کثرت
ابتدا پہ کین ذکر دہ دادا سے اسم عدد دے چہ مرکب د بغیر دحرق عطف
نہ چہ ددہ نہ برہ بل عدد پک صفت سورہ نیشہ او داسے عدد دے چہ مرکب
حالت کین تنصیف تثلیث تربیع وغیرہ تہ قیلوی یعنی منجد عدد د سورہ ترکیب
پا تہ رہ راخ

مَا ذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا امْتِلَا ط كَذَا لَكَ

چه هغه غوخته دی الله تعالیٰ په دے بیان سره - د غصه

يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي

گمراه کوی الله تعالیٰ هغه څوک چه او غواړی او هدايت کوی

مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ

هغه چاته چه او غواړی - او نه پيژنی لیکونکے د رب ستا

إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ ٣١

مگر هغه - او نه دے دا مکر یا داشت دے انسانانو لره -

نه، نو په دے عدد کښ د الله تعالیٰ دیر حکمتونه دی، (والله اعلم) -
 سله په دے ایت کښ ذکر د مصداق د تیر شوی اسم عدد دے یعنی چه هغه
 ملائک دی او ذکر د حکمتونو د دغه عدد دے. أَمْ حَآئِبٌ جَمْعٌ د صاحب په
 معنی د محافظ او څوکیدار دے. او کا قرانو ته چه اصحاب التاروئیله شی هغه
 صاحب په ملازمه د اوسیدونکے دے. إِلَّا مَلَايِكَةٌ یعنی انسانان او جنات
 نه دی (ستاسو د جنس نه نه دی) نو د هغه سره مقابله هم نشی کیدا
 ځکه ملائکه لفظ دلالت کوی په دیر قوت پاتې دے او دارنگ د وچ د
 مخالفة الجنس نه د دوی امید د شفقت او رحم هم نشی کیدا دے.

وَمَا جَعَلْنَا عَذَابَهُمْ إِلَّا قِتْنَةً ۚ أَهَ دَا دَ عَدَدٌ خَاصٌّ (تسعة عشر) اوله
 قایتاه ده قِتْنَةً په معنی د امتحان یا په معنی د گمراهی یا په معنی د
 عذاب سره دے او سبب (مضاق) محذوف دے او سبب د امتحان
 او د گمراهی د دیر و جو هو ته دے اول دا چه نور لئ دی نو شغل
 ولے نه دی او حال دا دے چه دا اعتراض خو په هر یو عدد پانده
 کیدایشی دویمه وجه دا چه الله تعالیٰ کمزور دے دے چه صرف نور لئ
 نو کران ئی دی لیکن ورپسے فرمائیل دی، وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ اه
 دریمه وجه دا چه کا قرانو استهزاء کوله چه بے شمیره کا فران دی
 نو نور لئ ملائک په هغوی لره څه رنگ جهنم کښ واچوی (پاکه په پلمه)

او پہ ہفت کتب پہ ہے راگیر کری لیکن حال دا چہ یو ملک (جبریل) یو یو
 غراوکل ہم پورے کو لے شی او دا اعتراضو نہ سبب ذکر ائی دی۔
 او د سبب د عذاب دا معنی دہ چہ پہ آخرت کتب پہ ملائک د دوی پہ
 عذاب ورکولو باندے مقرر وی او ہغوی تہ زبانیہ ملائک و شیلے
 شی۔ لَيَسْتَيَقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ، دا متعلق دے د جعلنا سرہ او
 دویمہ قائدہ د عدد ذکر کوی یعنی کافران اہل کتاب پہ دے عدد
 پہ اوریدلو سرہ پورہ یقین او کری پہ صداقت د رسول او قرآن
 باندے حکم چہ پہ تورات او انجیل کتب ہم دا عدد ذکر دے۔
لَيَسْتَيَقِنَ سِينِ د مبالغہ د پارہ دے یعنی نفس یقین د دوی د مخکین
 تہ موجود دے لیکن اوس پہ یقین زیات شی۔ لیکن دا یقین ایمان
 تہ دے ترخو پورے چہ اقرار د ایمان ہے تہ دے کرے۔ وَيَزِدُّ اٰدَاہ
 دا دریمہ قائدہ دہ یعنی مؤمنان د اہل کتابو تہ چہ د مخکین تہ د
 ہغوی یقین او اقرار و و پہ صداقت د قرآن او رسول باندے او دا
 ایمان دے او د دے عدد پہ اوریدلو سرہ د پہ موافقت د تورات
 او انجیل سرہ) د دوی ایمان نور زیات شو او دا دلیل دے چہ پہ ایمان
 کتب زیاتے راتلے شی لکہ چہ دا د پیر و محدثینو مسلک دے۔
 او دے تہ ہے زیادت پہ دے وجہ سرہ او شیلو چہ اظہار د یقین پہ
 ژپہ او عمل سرہ بار بار کیپی نو نور و خلقو تہ د ہفت علم حاصلیری۔
 او صرف یقین خو پت دے د ہفت د زیادت پتہ تہ لگی۔
وَلَا يَرْتَابُ الْكَافِرُ اِنَّهٗ دَاخِلُ رَمۡہٗ قَائِدۡہٗ دہ (سوال) د لیستیقن تہ روستو
 ولا یرتاب خہ قایدہ لری او المؤمنون ہے دوبارہ ولے ذکر کرو؟
 (جواب) کلہ کلہ یقین د یو انسان حاصل شی لیکن بیا د وسوسو او شبہاتو
 پہ سبب سرہ پہ ہفت کتب شک پیدا شی نو یقین ناثلہ شی دے وچ
 تہ دلتہ ہے نفی د ارتباب او کرہ چہ دادا سے خبرہ دہ چہ پہ دے کتب شک
 شبہ ہم نشی راتلے او دلتہ د اُوْتُوا الْكِتَابَ تہ عالمان د تورات او انجیل
 مراد دی او مخکین عوام مراد و۔ او اَلْمُؤْمِنُوْنَ تہ مراد مؤمنان دے
 امت دی او مخکین مؤمنان د کتابیانو مراد و۔ (پاتے پہ ہل مخ)

وَلَيَقُولُ الَّذِينَ اهْدَيْنَاهُ قَائِدَهُ (سوال) دے سورۃ تزلزل پہ
 وخت کہیں خو منافقان موجود نہ وو؟ (جواب) اول دادے چہ دا
 پیش گوئی رشتہ دہ اشارہ دہ چہ راتلونکے زمانہ کہیں یہ منافقان پیدا
 کیڑی او دا اعتراض بہ کوی۔ (جواب) دویم دادے چہ مراد دمرض
 نہ شک دے او یہ دفعہ وخت پہ مکہ معظمہ کہیں پہ کافرانو کہیں بعض
 کسان صرف شکیان وو دے وجہ سورۃ یونس بتا کہیں ہغوی تہ
 خطاب کہے شوے دے۔ وَالْكَافِرُونَ مراد دے تہ راسخین (کلک) دی
 یعنی مراحوام کافران دی۔ مَا ذَا آتَاكَ اللَّهُ مآ پہ معنی ذی شیء او ذآ پہ
 معنی ذی سرہ دے او مآ بعد ای صلبہ دہ یا مآ پہ معنی ذی او ذآ پہ
 معنی ذی شیء دے او مقصود پہ استفہام سرہ انکار دے یعنی دا بے مراد
 او بے فائدے دے۔ مثلاً پہ معنی ذی حدیث (خبرے) سرہ دے یا پہ
 معنی ذی مثال سرہ دے پہ گمان ذی دوی کہیں یعنی ذی خیال وو چہ
 پہ دے سرہ معنی ظاہری مراد تہ دہ بلکہ اللہ تعالیٰ پہ طریقہ ذی مثال
 سرہ ذکر کرے دہ لیکن پہ مثال سرہ مقصد اخذ دے؛ گناہک اہ دا
 جواب دے قول دے مَا ذَا آتَاكَ خبر دے مبتدا محذوف دے یعنی
الْمُرْكَزَاتُ یعنی مقصد دے معنی ظاہری دہ او قائدے پکین اضلال
 دے بعضو او ہدایت دے بعضو دے لکہ چہ سورۃ بقرہ ۲۳۱ کہیں ذکر دے
 یا دا جواب دے ہغوی ذی قول تہ دے بلکہ دا مستقلہ جملہ دے مخبر تہ تاکید
 دپارہ دہ یعنی لکہ چہ پہ دے کلام کہیں دوہ فائدے دی اضلال او
 ہدایت نو دارنگ نور اقوال او افعال ذی اللہ تعالیٰ ہم دے دوہ فائدو
 دپارہ دی۔ اوروستے احتمال پہ سورۃ بقرہ کہیں نہ وو دے وجہ تہ
 ہلتہ یے لفظ کذا لک نہ دے راوپے۔ او دا الیت صریح دلیل دے چہ
 اضلال او ہدایت پہ اس ذی اللہ تعالیٰ کہیں دی۔

وَمَا يَعْزُبُ عَنْكُمْ جُنُودُ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ، دا جواب تحقیقی دے ذی اعتراض مشرکانو
 چہ ہغوی وٹیل چہ توشل کسان پہ خہ کارا وکری؟
 ذی جواب حاصل دادے چہ توشل خو مشران دے او نور ملائک ذی انسان
 دے شمارے تہ بھر دی او دارنگ دارو دے پہ

كَلَّا وَالْقَمَرِ ۝ وَاللَّيْلِ إِذَا دُبِرَ ۝

یقیناً دایم دہ اوقم دے پہ سیوٹی بانڈ، او یہ شہ بانڈے کلہ چہ شہ اوگر خوی،

وَالصُّبْحُ إِذَا أَسْفَرَ ۖ إِنَّهَا إِِلَىٰ حُدًى

او یہ صبا باتوں میں گلہ چہ رہنا کہی ، یقیناً دا یو دے

فلاسفہ یونانیین وغیرہ ہاں اے چہ حقوی و ئیلے وؤ پہ نورش کنیں لس
عقول عشرہ دی او تہہ نفوس دی او دا قول دے دوی انکار دے دملانگو
نہ۔ و مائی پدے ضمیر کنیں درے توجیہات دی اول دا راجع دے آیات
قرانیہ او دلیلونو تہ نو ترغیب الی القرآن دے۔ دویم ہمیر راجع دے
نارتہ یعنی ذکر دے سقر کنیں مقصد تخویف اخروی دے۔ دریم دا راجع
دے جتو د تہ یعنی یہ ذکر دے لسکرو کنیں دے قدرت او د علم دے اللہ تعالیٰ
تد کبر او یاد داشت دے بشر تہ۔ او دا مرجع نزد دے دہ۔

۳۳۳ گلا ردعیہ دے یعنی رد دے پہ انکار دمنکرینو منافقینو
او کافرینو یا پہ معنی دحقا سرہ دے۔ او جلال محلّی وئیے دی چہ دا
پہ معنی دآلا سرہ دپارہ دتنبیہ دوالظہر تحقیق دقسم مخکنس ذکر
شویدے۔ آذبر دالفظ داضدادونہ دے یعنی شاگرخول اور اتل
دوارو دپارہ استعمالیری نویو معنی داچہ شپہ شا اوگرخوی دویمہ دا
چہ شپہ روستو راشی پہ ورخ پے۔ وَالطَّبِیْحُ إِذَا اسْفَرَ ہرکله چہ ادبار
دلالت کوی پہ تیریدلو باندے نو حرف دآڈ رچہ دلالت کوی پہ مافی
باندے) یے راوہو او ہرکله چہ صبا پہ شپے پے رنہا کوی او استقبال
سرہ تعلق لری نو حرف دآڈ ایے راوہو۔ اسْفَرَ دے معنی دکشف
او دخروج دہ یعنی دتیرے د شپے نہ راوٹی او رنہا اوکری۔ پہ قمر
کنس خو اختلاط د رنہا د سپوکیے او تیرے د شپے وی او د شپے خو صرف
تیرے دی او د صبا خو صرف رنہا دہ او دا بول تصرفات داللہ تعالیٰ او
دہخہ عظیم قدرت دے۔

اصحاب الیمین ﴿۳۹﴾ فی جنت یتساءلون ﴿۴۰﴾

حق لاس والا • یہ جنتوں کو کہیں بہ وق • تیوسو تہ بہ کوی •

عن المجرمین ﴿۴۱﴾ ما سلککم فی سقر ﴿۴۲﴾

د مجرمانو تہ ، خہ خیز داخل کرے تاسو یہ سقر راؤں کہیں •

بند او راگیر یہ وی پہ عذاب کہیں (سوال) رھینہ پہ معنی د مفعول سے
دے پدیا کہیں مذکر او مؤنث یو شان دی نو مؤنث وے ذکر شو؟ (جواب)
قرطبی وٹیلے دی دلتہ معنی وصفی مراد نہ دہ بلکہ رھینہ اسم د رھن
دے او تانیث پہ اعتبار د نفس سرہ دے۔ (سوال) پہ سورۃ طور سا
اودے ایت کہیں خہ وجہ د فرق دہ؟ (جواب) لفظی فرق خود ا دے چہ
ھلتہ امری لفظ مذکر دے نو خیرے ہم صیغہ د مذکر ذکر کرہ اودلتہ
نفس کہیں معنی د تانیث دہ، او وجہ د فرق دادہ چہ سورۃ طور کہیں د
جنت والو ذکر دے نو لفظ د مذکر د ہغوی سرہ مناسب دے د شرافت
د وجہ تہ اودلتہ مراد جہنم والا دی ٹککہ چہ جنت والا دیے تریہ روستو
مستثنیٰ کریدی۔ او ھلتہ د رھن معنی مونڈ پہ تفصیل سرہ ذکر کریدی۔ او
استعمال د رھن پہ دواہہ خایو تو کہیں پہ طریقہ داستعار او تشبیہ سرہ دے۔
۳۹ ۴۰ دا استثناء متصل دہ دکل نفس تہ یعنی اصحاب الیمین د ایمان
او عمل صالح پہ وجہ سرہ حق ادا کریدیے نو خان یے خلاص کرو لکہ چہ
مادیون دائین تہ دین (قرض) ادا کری نو خیلہ کا تہہ اذادہ کری۔

فی جنت یکوون مقدار پورے متعلق دے مستقل وصف د اویتساءلون
مستقل وصف دے اویتساءلون یے مطلق ذکر کریدیے یعنی کورے کہیں
بہ د یویل حال تیوس کوی لکہ سورۃ طور سا او سورۃ صافات تہ
کہیں دی۔ عن المجرمین دا مستقل تیوس کول دی (سوال) پہ سورۃ
مؤمنون سا کہیں معلومیہ چہ ہیٹوک بہ تساؤل نشی کولے؟
(جواب) ھتہ حال پہ میدان حشر کہیں مخکین د فیصلے تہ دے اودا
حال پہ جنت کہیں دنتہ دے۔ مجرمین ھتہ کسان دی چہ ہغوی پت
کفر او شرک پہ خیل عملو نو سرہ بشکارہ کرے دے د دے وجہ تہ
تہ تہ تہ

قَالَ لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ۝۳۳

دوی بہ او ای تہ وڈ مونو د مونخ کنارو تہ او

لَمْ نَكُ نَطْعِمُ الْيَسْكِينِ ۝۳۴ وَكُنَّا

تہ مونو ورکوو خوراک مسکین تہ او وڈ مونوہ

نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ۝۳۵ وَكُنَّا تُكَذِّبُ

چہ مشغولیدو پہ عبثو کین سرہ د مشغولتیا کوو نکوہ او وڈ مونوہ چہ تکذیب کوو

روستو یے ہغہ اعمال ذکر کرے دی چہ پہ ہغہ سرہ د دوی کفر
بنکارہ شوے دے اگرچہ ہغہ مطلقاً کفر نہ دے۔

۳۳ لفظ سَلٰی کنایہ دہ دہیر تنگ والی د سقر نہ لکہ چہ تنگ سوری
کین غپ تار یا خہ خیز داخلید لے شی۔

۳۴ پہ دے کین اشارہ دہ چہ ترک د صلوٰۃ سبب د دخول د سقر
دے او دارنگ کا قرآنوتہ بہ عذاب وی پہ ترک د فروعو سرہ سرہ

د کفر نہ۔ لفظ د مُصَلِّیْنَ پہ صیغہ جمع سرہ اشارہ دہ چہ صلوٰۃ
د دوی د صحابو پہ شان تہ وڈ او دارنگ د ہغوی د جماعت نہ یے

نفرن وڈ۔ او ترک د صلوٰۃ اشارہ دہ ترک د ہولو عباداتوتہ۔
۳۵ مراد تربتہ ترک د عباداتو مالیو دے چہ مصرف د ہغہ پہ شرع

کین مسکینان دی لکہ زکوٰۃ او نذر اللہ تعالیٰ اشارہ دہ چہ دوی بہ
نذر د غیر اللہ کوو چہ مصرف د ہغہ منجوران او ملنگان او پیران

د دوی وڈ۔
۳۶ حَوْضٌ باطل بحث کول او عمل کول دی یعنی ہر باطل مجلس

او باطل جماعت او گمراہ خلقو سرہ مونو ملگرتیا کولہ۔ د شرک
او کفر مجلسو نو کین کیناستل او د فسق و فجور کارو نو کین شرکت

کول لکہ عرسو نہ میلادوہ رد بدعاتو پہ رنگ م سنیما کالے وغیرہ
دے ہلو تہ د لفظ شامل دے۔ مفسر ابوسی ذکر کرے دی چہ کومو

جلسو اجتماعاتو مجلسو نو کین د صحابہ کرامو عیبو نہ وٹیلے کیبری
ہغہ ہم پہ دے کین داخل دی۔

بِیَوْمِ الدِّیْنِ ﴿۳۷﴾ حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِيْنَ ﴿۳۸﴾

دَ دَرِغَ دَ جَزَاء . تودے پورے چہ راغ مونہ تہ مرگ .

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِيْنَ ﴿۳۹﴾

نُ نَفَحَ نَہ وِرکوی دوی تہ سفارش دَ سفارش کوؤ نکو .

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْکِرَةِ مُعْرِضِيْنَ ﴿۴۰﴾

نُ نَحَہ وجہ دہ دوی لہ چہ دَ نصیحت دَ قرآن تہ مخ اہدی .

كَانَ لَهُمْ حُزْرٌ مُّسْتَنْفِرَةٌ ﴿۴۱﴾ فَزَلَّتْ مِنْ

کویا کین چہ دوی خروہ دی تیختہ کوؤ نکو . چہ تیختہ کوی دَ

۳۷ دے دے یولو جر مونہ متشاء دادہ چہ پہ قیامت باندے عقیدہ تہ لری بلکہ بتکارہ انکار کوی . داتولے صبیخہ رلم نک . وکٹا دلا لت کوی چہ داکارونہ ددوی عادت گرخیدلے وو .

۳۸ الْيَقِيْنُ پہ معنی دَ مرگ دے لکہ سورۃ حجر ۳۹ کین ٹکھ چہ عقل والا بلکہ مطلق شعور والا مرگ باندے یقین کوی پہ مرگ کین اختلا نیشته اگرچہ دہخ پہ اسبابو کین یا دہخ تہ پہ مابعد حال تو کین اختلاف دے . او پہ دے جملہ کین اشارہ دہ چہ دوی تر مرگہ پورے تو پہ دکتا ہونو تہ تہ دہ کہے .

۳۹ حرف دَ قَا دلا لت کوی چہ ماقبل جر مونہ سبب دَ حرمان دَ شفاعت دی . فَمَا تَنْفَعُهُمْ تخصیص پہ ضمیر دَ هُمْ سرہ دلا لت کوی چہ ددے قسم مجرمانو تہ علاوہ نورو مؤمنانو کتھکارو دپارہ ہم شفاعت کیدے شی دا عقیدہ دَ اہل سنت والجماعت دہ او نفی دَ نفع نہ مراد نفی دَ نفس شفاعت دہ یعنی دے مجرمانو دپارہ شفاعت نیشته نو نفع پہ غہ رنگ وی .

۴۰ حُزْرٌ ہلہ دا زجر دے او سبب ذکر کوی دَ تیر شوے ذکر شوو جر مونو چہ ہغہ اعراض دے دَ قرآن کریم تہ . فَمَا لَهُمْ استفہام دَ فائدا او دَ دلیل دَ یعنی دَ اعراض قرآن دپارہ ددوی غہ دلیل دَ او غہ فائدا دہ .

قَسْوَرَةٌ ۝ بَلْ يَرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ

از مری نہ ۔ بلکہ غواہی ہر سرے

مِنْهُمْ أَنْ يُوْتَىٰ صُحُفًا مُّنشَرَةٌ ۝

دے دوی نہ چہ ورکھے تھی ہفتہ تہ پانچے خورے ورے ،

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ۝

ہمچرے نیستہ ۔ ۔ بلکہ دوی نہ ویریدی دے آخرت نہ ۔

كَلَّا إِنَّهُ تَذَكُّرَةٌ ۝ فَمَنْ شَاءَ

یقیناً دا خواستوا نصیحت دے ، نو خوک چہ غواہی

گاتھم تشبیہ دے اعراض دے دوی دے وحشی خرونو سرہ دے خاکہ چہ ہفتی
یہ نفرت کولو او تختیدلو کہیں مشہور دی۔ مُسْتَنْفَرَةٌ باب استفعال کہیں
اشارہ دے چہ نفرت دے دوی دے طبیعت تقاضا دے گویا کہ دے دے طلب کوی۔
قَسْوَرَةٌ دے دے دوحہ معنے مشہورے دی یو اسد راز مرے (چہ سحر وحشی
دھخہ نہ دیر ویریدی، دویم ویشتونکے (بنکار کوونکے) انسان۔ او قسورہ
مفرد اوجمع دواہرہ استعمالیدی۔ او قسورہ شور کولو تہ ہم وٹیلے شی۔ اشارہ
دے چہ قرآن بیان نوونکے پشان دے از مری پہ شجاعت کہیں او پشان دے بنکار کوونکے
دے پہ دعوت دے خلقو کہیں او دھخہ تہ اعراض کوونکی پشان دے وحشی خرونو
دے دا ہم زجر دے دے دوی پہ قول قبیحہ باندے او پہ دے کہیں دیر
احتمالات دی اول دا چہ ہریو شخص تہ دے دے قرآن پشان بنکار کتاب
ورکھے شی لکہ پہ سورہ انعام ۱۲۷ کہیں دی دویم دا چہ ہریو شخص تہ
دے دے اللہ تعالیٰ دے طرق تہ پیغام وی دے تہی پہ صداقت بانس۔ دریم
دا چہ ہر شخص تہ دے اور تہ براءت نامہ را اولیدی لے شی مخلورم دا چہ
ہر شخص تہ دے دے دھخہ دے گناہونو او دھخہ دے کفارے فہرستوتہ ورکھے
شی او دا ہولے دے دوی دے عتاد خبرے دی۔

۵۳ کلام دعبیہ دے یعنی دا ارادہ دے دوی تھی پور کیلے بلکہ دے سبب آخرت نہ انکار کول دی۔
۵۴ دے دا کلام پہ معنی دے حقاً او استفتاحیہ دے پہ دے (پاتے پہ بلغم)

ذکرہ ۵۵ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

نصیحت کو داخل۔ او نہ اخلی دوی نصیحت مکر چہ او غواہی اللہ تعالیٰ

هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ۝۵۶

ہو اہل تقویٰ دے دے چہ ویرہ ترک او کپیشی او حقہ لائق دے دے بخنے کولو۔

جملہ کتب تاکید مضمون دسورت دے تذکرہ تنکیرد وچہ د تعظیم
نہ دے یعنی د تذکیر پہ ہرہ شعبہ او پہ ہرہ مناسب طریقہ باندے
پورہ مشتمل دے د ہیچا عذارے پر بخود لے نہ دے دے وچہ ورپے
پہ حرف قاسرہ تفریح او کرہ فتن شاء ذکرہ، منہ لے نہ دے وٹیلے یعنی
دا قرآن دے لولی او دے درس و تدریس دے کوی او پہ دے باندے
دے عمل کوی پہ شاء لفظ کتب اشارہ دہ چہ د قرآن نہ د وعظ حاصلو
د پاره پورہ ارادہ او توجو کول ضروری دی او شربینی وٹیلے دی چہ دے
مثال د خور سمندر دے خوک چہ غواہی نو چونگو نہ او لپے ترینہ د کوی
نقصان پکتن نہ راسخی۔

۵۶ پہ دے کتب تصریح دہ چہ فیندہ کارو نہ پہ مشیت (ارادے) د اللہ تعالیٰ
سرہ دی دارنگ پہ سورہ تکویر ۲۹ کتب ہم دی لیکن پہ حقہ سورت
کتب کلام دے پہ مشیت باندے نو د انسان مشیت لے پہ مشیت اللہ تعالیٰ
باندے موقوف کرو او پہ دے سورت کتب بحث دے پہ تذکیر باندے
نو تذکیر انسان لے مشروط کرو پہ مشیت د اللہ تعالیٰ باندے۔

هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ یعنی پہ تذکیر د قرآن سرہ تقویٰ د شرک او کفر
نہ حاصلیدی او پہ تقویٰ سرہ مغفرت حاصلیدی او دا دواہہ خاص د
پہ اللہ تعالیٰ پورے دے وچہ نہ اہل لے او ٹیل او احمد او ترمذی
حدیث نقل کریدے چہ ستاسورب فرمائیلے دی ”زہ اہل یم دے
چہ زما نہ تقویٰ او کپے شی نو ما سرہ بہ بل الہ نہ جوروی نو اہل
یم دے چہ داسے شخص تہ بہ بخنے کوؤم“ خود احادیث ضعیف د
ختم شو تفسیر د سورہ مدثر پہ فضل اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْقِيَامَةِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲ آیاتہا
۴۰ رکوعاتہا

لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ ۝ وَلَا أَقْسِمُ

دائے نہ دے، قسم کوڈم پہ ورخ ۰ قیامت ۰ او دائے نہ دے، قسم کوڈم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة القيامة

رہط دے دے ماقبل سرہ پہ خو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ دا دہ
 چہ مخکن زجر وڈ پہ معرضینو عن القرآن باندے نو پہ دے سورت
 کنن تخویف اخروی دے هغوی لرہ . دویمہ وجہ دا دہ چہ مخکن
 تیزی ورکول وڈ پہ تبلیغ دے قرآن باندے او پہ دے سورت کنن ادب
 دے دے تعلیم دے قرآن . دریمہ وجہ دا دہ چہ پہ مخکن سورت کنن رد
 وڈ پہ مکذ بینو دے حشر باندے نو پہ دے سورت کنن اثبات دے حشر دے
 (پوہہ شے) چہ دے دے سورت نہ تر سورة الاعلیٰ پورے پکے ہولو
 کنن دے قیامت اثبات دے پہ شواہد او پہ دلیلو تو سرہ او ذکر دے حالات
 دے قیامت دے پہ تفصیل سرہ او پہ ہر سورت کنن جدا جدا عنوان دے
 دعویٰ دے دے سورت اثبات دے قیامت دے پہ ذکر دے جمیع العظام
 سرہ پہ سہ کنن او دے اللہ تعالیٰ یو نوم ٹے مکرر ذکر کرے دے (رَبِّ)
 خلاصہ دے سورت . اول ٹے دوہ شواہد ذکر کریدی او دعویٰ دے
 سورت دہ تر سہ پورے بیا زجر دے پہ انکار دے حشر باندے پہ سہ
 سہ کنن بیا اس حالات دے قیامت ذکر کوی دے پارہ دے تخویف اخروی تر
 سہ پورے . بیا ذکر کوی ادب دے قرآن پہ عدم تعجیل سرہ او پہ اتباع
 دے قرآن سرہ او دا کارونہ دے اللہ تعالیٰ پہ پارہ کنن . دے قرآن جمع کول
 لوستل، بیا نول . او پہ دے کنن مقصد دے اشتغال پہ قرآن باندے
 دے پارہ دے داشت دے قیامت تر سہ پورے بیا زجر دے پہ محبت دے دنیا او
 ترک دے آخرت باندے او بشارت دے اہل آخرت تہ پاتے پہ بل مخ

بِالنَّفْسِ الْوَأَمَةِ ۝ أَيْحَسِبُ الْإِنْسَانُ

پہ نفس ملائمہ کو دیکھی۔ ایا کمان کوی انسان

ترست پورے بیا تخویف دے دنیا پرستوتہ پہ ذکر دحالت د نزع سرہ ترست پورے۔ بیا زجر دے پہ خلور امور و سرہ انکار د قیامت او د توحید او رسالت او قران سرہ د زجر شدید نہ پہ انکار د بعث بعد الموت او اثبات د بعث دے پہ دلیل سرہ۔

تفسیر سلسلہ لک پہ مقام د قسم کیں راوہل عادت د عربودے اکثر یہ میخ د کلام کیں۔ او پہ اول د کلام کیں ہم کلمہ کلمہ راخی محکمہ چہ دا کلام اللہ د محکم کلام سرہ پہ ربط او ترتیب سرہ ذکر کرے دے لکہ چہ مخکین سورت کیں تکذیب د قیامت یے ذکر کرو نو دلہ قرمائی لک یعنی تکذیب نہ دے جائز نو پہ دے کیں نفی د انکار سابق دہ۔ او پہ قراءۃ د ابن کثیر قائل کیں لک پہ غیر د الف نہ دے نو پہ دے کیں معنی د تاکید دہ داسے بعث پہ تفسیر د سورۃ الواقعہ کیں تیر شوے دے۔

۱ قسم پتوہ القیامۃ مراد د یوم القیامۃ نہ دھے احوال دی چہ خافہ کیں سورتو نو کیں ذکر دی او خہ یہ روستو سورتو نو کیں ذکر کوی د خہ حالات شاہد دی چہ قیامت او ہلوکی راجع کول او دوبارہ ژوندی کول یقینی دی۔ وَلَآ اَقْسِمُ بِالنَّفْسِ الْوَأَمَةِ تکرار د لا اقسام د پادہ د تاکید د او دارنگ دویم حالت چہ رشتوی بکائہ دے) دے اثبات ہم مقصد د۔ نَفْسِ الْوَأَمَةِ ہخہ مؤمن دے چہ دنیا کیں ہر وخت د خان سرہ حساب کوی کہ خہ گناہ او کپی نو توبے او باسی او کہ خہ خوراک خبناک او کپی نو خان سرہ وائی چہ داما د خہ مقصد د پادہ او کرو او ما خہ شکریہ ادا کرے دہ۔ او د دہ ذکر سورۃ العمران ۳۱ کیں دے۔ ہر کلمہ چہ ورخ د قیامت وخت د حساب دے دے تلوو سرہ او نفس لوامہ حساب کوونکے دے د خیل خان سرہ دے وچ نہ دواہ یے پہ یو خٹلے کیں جمع کپل۔ او جواب د قسم محذوق دے یعنی لتبعثن بجمع العظام (ضرور بہ ژوندی کپے شے پہ طریقہ د جمع کولو د ہلو کو ستاسو سرہ) او مناسبت د قسمو نو د جواب سرہ دا دے چہ ہر کلمہ د

أَنْ لَّنْ نَّجْمَةً عِظَامَةً ۝ بَلَىٰ

چہ چرے پہ جمع تہ کرو مونو ہوا کی ددہ - دلے تہ ہلکہ

قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نَسَوِيَ بَنَانَهُ ۝

قدرت لرو پہ دلے چہ برابر کرو بتاوتہ دگوتو ددہ -

رب العالمین پہ مخکنں قیام یقینی دے پہ یو ورخ کنیں نو معلومہ شوہ
چہ مرگ تہ روستو بیا ژوندی کول ہم هغه تہ خہ کران تہ دی - او
هرکله چہ نفس د مؤمن دگناہ تہ تو بے او پاسی او خان سرہ حساب
کوی نو دا ضروری دہ چہ د یولو هلاوکی راجمع کریشی او دو بیا ژوندی
کرے شی دیارہ د حساب - او بل مناسبت دادے چہ پہ ورخ د قیامت
الله تعالیٰ د دیرو خیزو نو پہ جمع کولو قادر دے رجمع د بدن او
روح - جمع د یولو انسانو پہ یو میدان کنیں - جمع د یولو عملونو پہ
مخکنں د انسان وغیرہ) نو د هلاو کو پہ جمع باندے ہم قادر دے او
هرکله چہ پہ یو نفس کنیں خیال دگناہ کولو او محبت او اخلاص د تو بے
کولو دواہرے جے جمع کرے دی نو معلومہ شوہ چہ د هلاو کو پہ جمع
کولو او بندونو برابرولو باندے ہم قدرت لری -

سک د ازجردے مشتمل دے پہ دعویٰ د سورت باندے همزہ د
استفهام تو یقی دے - اِلَٰهَ شَآءَ الْفَ لَام عہدی دے مراد ترینہ
انسان متکرر قیامت دے او داسے انکار پہ سورۃ یس سک کنیں او
سورۃ اسراء سک او سک او سورۃ مؤمنون سک سک او سورۃ صافات
سک سک او سورۃ واقعہ سک او سورۃ البازعات سک کنیں ہم ذکر
شوے دے -

سک بلی پہ دے باندے وقف کول پکار دے دا ایجاب دے دے د
نقی مخکنے - قَادِرِينَ داحال د ضمیر متکلم دے د فعل مقدر تہ یعنی
نجمہا قادرین -

عَلَى أَنْ نَسَوِيَ بَنَانَهُ پہ دے کنیں دوہ قولونہ دی اول دا چہ لکہ
مونو قدرت لرو د بندونو پہ فنا کولو او خاورے کولو

بَلْ يَرِيْدُ اِلَّا نَسَانٌ لِّيَفْجُرَ اَمَامَهُ ۝

بلکہ خواہی انسان چہ انکار اوکری دے دے حالات تو تہ۔

يَسْئَلُ اَيَّانَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۝ فَاِذَا

تپوس کوی کلہ یہ وی ورخ دے قیامت ۔ تو کلہ چہ

بَرْقِ الْبَصَرِ ۝ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۝

کیوں پڑے شی سترگے ، او توراہ شی سپورہے ۔

تو دارنگ قدرت لرو دے بند و نو پہ دوبارہ جوہو لو باندے اوداخو
وارہ ہدوی او باریک جوہخ دے تو معلومہ شوہ چہ دے غتوہہو کو
پہ جمع کو لو خو ضرور قدرت لرو۔ دویم قول دادے چہ قدرت لرو
چہ کو تے دے سو نو او خپو ہموارے کرو او دے او بن پشان یہ خیرہ
تربتہ جوہہ کرو او بیا بہ ورباندے ہیخ کارنشہ کو لے اودا پشان دے
سورۃ واقعہ سک شو لیکن اول قول غورہ دے۔

سک داہم زجر دے او معطوق دے پہ مخکن استفہام باندے تو
یہ دے کنن ہم استفہام تو یعنی مقدر دے او قرینہ دے لفظ دے
يَسْئَلُ اَيَّانَ دے یا ایل جواب دے دے مخکن استفہام یعنی دے انسان
تپوس کو ل مقصود نہ دے بلکہ ارادہ دے فجور او انکار دے او يَسْئَلُ
مستقل زجر دے۔ لِيَفْجُرَ فجور نہ مراد انکار او تکذیب دے۔

اَمَامَهُ ضمیر راجع دے انسان تہ او مراد دے راتلونکے تہ عذاب دے قبر او
بیا بعث او حساب او میزان دے۔ یا ضمیر راجع دے یوم القیامۃ تہ
او مفعول دے یفجر پت دے یعنی لیفجر بالحق رچہ انکار کوی دحق
نہ مخکن دے راتلو دے قیامت تہ اَيَّانَ دا استفہام دے استبعاد لرے کنزل
دے عقل تہ پہ خاکے کنن استعمالیری پہ طریقہ دے انکار سرہ۔

سک سک دا تخویف دے پہ ذکر دے ہیبتو نو دے ورخ دے قیامت سرہ او
اودا جواب دے اَيَّانَ دے پہ طریقہ دے تخویف سرہ۔ بَرْقِ پہ معنی دے
تجیر او دے دہشت دے یا پہ معنی دے اوچت والے او پہ خاکے باندے
اودر پیدل دے سترگو لکہ سورۃ ابراہیم سک کنن اودا حالت پہ وخت دے
تہ بارہ بارہ

وَجِیۡعَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ ۚ يَقُولُ الْإِنْسَانُ

او جمع کریشی شمس او سیوریٰ ، وائی یہ انسان

یَوْمَیۡدِ آئِنِ الْمَقَرِّ ۚ کَلَّا لَا وَزَرَ ۝۱۱

پداغہ ورخ چہ کوم کائے دے د تختیالو - چرے نیشہ ، نیشہ بیج کول -

مرگ او پہ وخت د بخت پہ دواہو کیں دے . وَخَسَفَ الْقَمَرُ د خسوف د ہمیشہ د پارہ دے او خسوف د قمر پہ دنیا کیں د یو وخت د پارہ وی . وَجِیۡعَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ مراد د جمع تہ د دواہو خسوف دے یعنی دواہہ بہ یوشان بے رنہا شی . یا مراد دادے چہ د مغرب د طرف تہ پہ دواہہ یو کائے بحر را بنکارہ شی او دا قول د ابن عباس او ابن مسعود رضی اللہ عنہم تہ روایت دے یا دا چہ پہ ورخ د قیامت پہ دواہہ را جمع کریشی او پہ اور د جہنم کیں پہ یے و اچوی د پارہ د ملا متہ کولو د هغه چا چہ د دوی عبادت یے کوؤ د عذاب د پارہ پہ یے تہ اچوی .

(سوال) الشمس مؤنث دے نو جمع تے ولے او تہ وکیل ؟
جواب دے پہ دیرو وجوہو سرہ اول دا چہ دا پہ معنی د جمع بینہا سرہ دے دوریمہ وجہ دادہ چہ پہ دے کیں تغلیب د مذکر (کمر) تے کرے دے پہ مؤنث باندے دریمہ وجہ دادہ چہ شمس مؤنث غیر حقیقی دے نو تذکیر و سرہ جائز دے . (رفائدا) پہ دے ایاتو نو کیں مقصد زائل کول د رنہا کانو دی پہ طریقہ د ترقی د ادنی تہ اعلیٰ تہ یعنی اول یے بصر ذکر کرو چہ د هغه رنہا کما دہ بیا یے قمر ذکر کرو چہ د بصر تہ زیاتے رنہا والادے بیا یے شمس ذکر کرو چہ د تولو تہ زیات دے .

نظ نکل دا ہم د قیامت د مصیبتو نو ذکر دے . الْإِنْسَانُ هَرَانَسَان مراد دے کہ مؤمن وی او کہ کافروی د وچے د ہیبت تہ بہ داسے وائی . یا مراد دے تصرف کافر دے . آئِنِ الْمَقَرِّ دا مصدر دے پہ معنی د فرار سرہ او فرار د اللہ تعالیٰ تہ کوی د وچے

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ۝ (۱۲) يَنْبِئُكَ

بستا رب ته یہ دفعہ ورج قرارے دے دے تو لو۔ خبر یہ ورکری

إِلَّا نَسْأَنُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ۝ (۱۳)

انسان ته یہ دفعہ ورج یہ دفعہ عمل چہ ممکن ہے لیوے دے اور ستوئے پریجے

بَلْ إِنْشَاءً عَلَىٰ نَفْسِهِ بِصِيرَةٍ ۝ (۱۴)

بلکہ انسان خپل شان لہر لیدونکے دے

وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ۝ (۱۵) لَا تُحَرِّكُ بِهِ

اگر چہ غورخوی بھانے۔ مہ خوحوہ یہ دے قرآن سورہ

د شرم نہ یا فرار د جہنم نہ د وجے د ویرے نہ۔ کلا ردعہ دے یعنی فرار نشی کیدے او لا و زک تفسیر د کلا دے یا ترقی دہ یہ کلام کہیں یعنی خائے د پنا ہی نیستہ دے نو فرار بہ چرتہ او کری۔ و زک یہ لغت کہیں ہر دفعہ خیز نہ و ئیلے شی چہ یہ ہفتے سرہ پنا ہی حاصیہ پری قنہ وی او کہ غروی۔ الی ربک مقدم کرے دے دیارہ د تخصیص۔

الْمُسْتَقَرُّ خائے د رجوع یا خائے د آخری فیصلے لکہ سورہ نجم کہیں ۱۳۔ دا ہم حال د آخرت دے یہ وقت د حساب یا د وزن د اعمالو یا صحیفو تقسیمو لو یہ وقت کہیں پنا قد مر و آخر یہ دے کہیں توجید دی عا قد م۔ د مرگ نہ ہے مخکین کپیدی نیک یا بد عملونہ و آخر د مرگ نہ روستو بنہ طریقہ یا بدہ طریقہ ہے پری خود لے دہ۔ عا۔ قد م گناہ ہے کرے دے آخر طاعت ہے پری خود لے دے عا کرے دے طاعت د اللہ تعالیٰ او بریاد کپیدی حق د اللہ تعالیٰ عا قد م صدقہ ہے کپیدی دیارہ د خان خپل و آخر غہ مالونہ ہے پری خود لے دی دیارہ د وارثانو عہ یہ اول عمر کہیں کپیدی او یہ آخری عمر کہیں کپیدی۔ صحیح دادہ چہ دا الفاظ دے ہو لو معونو نہ شامل دی ہیخ منافات ہے نیستہ دے۔

نکاتہ بل دیارہ د ترقی دے دے دے خبر انہ یعنی اخبار رب جنت نیستہ

لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۝ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ

ژبه خپله چه تادی کول په دے سره . یقیناً زموږ په ذمه باند جمع کول ددې

انسان پخپله په ځان باندې گواه دے . بصیرت یعنی نفس او اندامونه دده گواه دی دده په عملونو باندې لکه په سورة اسراء کلا او سورة نور ۲۲ کښ دی .

سوال : بصیرت مؤنث دے او انسان خو مذکر دے ؟

جواب : اول دا چه مراد تربیه جوارح راند اموڼه (دی جوارحه شاهده دویم دا چه تا په بصیرت کښ دپاره د مبالغه ده نه ده دپاره د تانیث . دریم الانسان کښ لام جاړه پتی دے للانسان علی نفساء جوارح بصیرة . معاذیرة جمع د معذار ده په معنی د پردے دے یعنی اگر چه په ځان باندې پردے اچوی او خپل عملونه پټوی د وچې د شرم نه . یا مقرر ددے مصدر میمی دے په معنی د عذر سره یعنی اگر چه عذرونه (بهانه) پیش کوی لکه سورة غافر ۲۵ کښ او سورة نحل ۲۸ کښ او سورة مرسلات ۳۲ کښ .

۱۱ کلا ۱۱ په دے ایاتونو کښ ذکر د ادب دے نبی صلی الله علیه وسلم ته په وخت د وحی راوړلو د جبرئیل علیه السلام او لوستلو د هغه کښ نبی صلی الله علیه وسلم ته . ځکه حدیث صحیح د بخاری کښ ثابت ده چه نبی صلی الله علیه وسلم به په اوله زمانه د وحی کښ ډیر تکلیف برداشت کوؤ چه کله به جبرئیل علیه السلام وحی لوستله نو ده به ورسره شونې خوځول او لوستل به یې کول او په ځان باندې به یې مشقت تیرولو ددے دپاره چه هیر نشی نو الله ورته اول ایت کښ اول ادب او خودلو چه داسے عجلت مه کوږ . بیا یې ورته درے ذمه وار یې ذکر کړلے عا جمع کول د قرآن په سینه د نبی صلی الله علیه وسلم کښ عا لوستل د هغه اسانول چه دا د ژبې سره تعلق لری . او د روستو د لوستلو نه د هغه تفسیر او وضاحت د مقاصدو . او په دریم ایت کښ دویم ادب یې او خودلو چه د جبرئیل د لوستلو په وخت کښ پوره غور کیدای او عمل په

وَقُرْآنَهُ ۱۷ فَذَا قُرْآنُهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ۱۸

او لوستل ددے ۔ نو هرکله چه موتوئی اولولو نو روان شه په لوستلو ددے پسه ۔

هغه باندے شور و کړه ۔ لَا تَحْرُکْ بِه لِسَانُکَ دانهی د شفقت دپاره ده
 ځکه چه نبی صلی الله علیه وسلم به شونډه او ژبه خوځوله په وخت
 د لوستلو د جبرئیل علیه السلام کښ ۔ او دلته یی لسان ذکر کړو او په
 حدیث کښ شقتین ذکر کړی دی نکته دا ده چه اصل لوستل خو په
 لسان سره وی او شونډه خو صرف په بعض حروفو کښ د لسان
 سره تعاون کوی نو قرآن اصل ذکر کړو او حدیث کښ یی فرع او معاون
 ذکر کړی دے ۔ بیا صحابه کرامو خو ژبه د نبی صلی الله علیه وسلم وخت
 د لوستلو کښ نه لیدله بلکه شونډه لیدله نو حدیث کښ د شونډو
 ذکر او شو او الله تعالی خو عالم دے په پټ باندے یعنی هغه خو لیدله
 چه دے خو ژبه خوځوی نو قرآن کښ د ژبه ذکر او کړو ۔

لِتَعَجَّلَ بِه شَرِیْفی ذکر کړی دے چه هرکله تعجیل په قرآن لوستلو
 کښ منع دے نو معلومه شوه چه په نورو کارونو کښ مناسب نه دے او
 امام شعبی وئیی دی چه نبی صلی الله علیه وسلم د وچه د محبت د قرآن
 او د هغه د خوږ والی نه په ژبه باندے عجلت کوؤ نو منع او شوه چه په
 دے سره کلام الله کښ د یو بل ته د کلاما توجدا یی راځی او حال دا دے
 چه کلمات د قرآن د یو بل سره مربوط دی، او دا ایت پشان د سورة
 طه سکه دے ۔ اِنْ عَلَيْنَا جَمْعُهَا وَقُرْآنُکَ مُرَادٌ د جمع نه په سینه کښ
 راجع کول دی یعنی د هیریدلو نه ۔ بچ کول لکه په سورة اعلی سلا کښ
 دی او دا دلیل دے چه الله تعالی هرکله د دے جمع کولو دمه هار د
 نو دارنگ د جمع د قرآن په یو مصحف کښ هم دمه وار دے نو معلومه
 شوه چه دا قرآن چه اوس مجموع دے دا هم په جمع کولو د الله تعالی
 سره دے اگر چه الله تعالی ددے دپاره ابوبکر رضی الله عنه او بیا
 عثمان رضی الله عنه سبب او کړځول ۔

وَقُرْآنُکَ دلته معنی مصدری مراد ده یعنی لوستل د قرآن او چلول
 ددے ستا په ژبه باندے لکه په سورة مریم سکه او سورة دخان سکه کښ ذکر دی

شَمْرَانْ عَلَیْنَا بَيَانَهٗ ۱۹ کَلَّ دَلْ تَحِبُّونْ

بیا یقیناً ز موتو پہ ذمہ باندے وضاحت کول ددی۔ چرے داسے تہ دہ، بلکہ میں کوئی تاسو

قَلَّ اَکْرَانَهٗ فَاتَّبِعْ قَرَانَهٗ مراد د قرآنہ تہ لوستل د جبرئیل علیہ السلام
دی حکمہ چہ ہفہ کلام د اللہ تعالیٰ دے او پہ اذن د اللہ تعالیٰ سرہ
جبرئیل علیہ السلام لوستولو۔ فَاتَّبِعْ اَہٗ مراد دا چہ غور ورتہ کیدہ
بیانے اولولہ پہ ہفہ طریقہ چہ پہ تاباندے لوستلے شویدے او اتباع
د احکامو او شرائعو د قرآن کوہ۔ شَمْرَانْ عَلَیْنَا بَيَانَهٗ، بیان د الفاظو او
د معانو د قرآن نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ د طرف د اللہ تعالیٰ تہ دے او
د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د طرف تہ صحابہ کرامو تہ او بیا د ہغوی پہ
واسطے سرہ رفتہ رفتہ بولو خلقو تہ قرآن رسول د اللہ تعالیٰ ذمہ داری
دہ۔ بَيَانْ کلمہ پہ طریقہ د تفسیر القرآن بالقرآن وی او کلمہ تفسیر د قرآن
پہ حدیث سرہ وی او کلمہ پہ اقوالو د صحابہ کرامو او کلمہ پہ اقوالو
د تابعینو سرہ وی۔ او دیتہ بیان تفسیر و تیلے شی۔ شَمْر د پیارہ د تفاوت
د ماقبل او مابعد دے یا د پیارہ د تراخی دے حکمہ چہ بیان تفسیر اکثر
روستو واقع گیری د ضرورت د مخاطب د وجہ تہ۔ (رتبیہ) ربط د
دے ایاتونو د ماقبل او مابعد سرہ پہ خو وجوہو سرہ دے یو
وجہ ہفہ چہ موتو پہ خلاصہ کنس ذکر کپے دہ دویہ وجہ دادہ
چہ جمع د ہر کو پہ ورخ د قیامت اوجمع د نمر او سپورے پاتہ
اللہ تعالیٰ قدرت لری حکمہ چہ جمع د قرآن باندے قادر دے نو
پہ انسان کنس ہیٹھ ہر وکے او ذرہ نشی پاتے کیدلے لکہ چہ پہ قرآن
کریم کنس ہیٹھ حرف نشی ضائع کیدلے۔ دریمہ وجہ دادہ چہ دوح
د حساب د پیارہ لوٹے عمل صالح شغل د قرآن کریم دے د شرعی
ادابو سرہ برابر او ہر کلمہ چہ د قرآن تہ خاف کوونکے خیز د دنیا
محبت دے دے وچ تہ روستو ایاتونو کنس پہ ہفہ باندے
زجر ورکوی۔

الْعَاجِلَةُ ۳۰ وَتَذَارُونَ الْآخِرَةَ ۳۱

دَ دُنْيَا سِرْه اَو پَر پَر دے اُخِرَت لَرِه -

وَجُودُهُ يَوْمَئِذٍ نَّاطِرَةٌ ۳۲ اِلَى رَبِّهَا

بعض مَخُوته به به دَغْه وِرْخ نَازِه وِی خَول رِب تَه به

نَاطِرَةٌ ۳۳ وَوَجُودُهُ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ۳۴

کَوْنِکِ وِی - اَو بعض مَخُوته به به دَغْه وِرْخ پَر رِکْه وِی -

۳۰ سَلَا پَه دے کِنِں زَجَر دے پَه حِب دَ دُنْيَا چَه اِنْسَان لَرِه دَ قُرْآن
تَه غَافِل کَوِی گَلَا پَه مَعْنٰی دَ حَقًّا سِرْه کِیَا رَدْع دَه دَهغه چَا چَه اِیْمَان
پَه تَفْسِیر اَو بَیَان دَ قُرْآن بَآئِنْدے تَه لَرِی - تَحْجِبُونَ دَ مَحَبَّت تَقَاضَا دَا دَه
چَه دُنْيَا اَو مَالُو تَه اَو عَزَّت دَ هَغْه لَرِه دَ اُخِرَت پَه کَارُو تَو بَآئِنْدے تَرَحِّم
وَر کَوِی - الْعَاجِلَةُ پَه دے تَعْبِیر کِنِں اِشَارَه دَه چَه دَ قُرْآن اَو دَدِین دَ
کَارُو تَو سِرْه عَجَلَت مَتَاسِب تَه دے عَکْه چَه عَجَلَت دَ دُنْيَا دَ مَحَبَّت تَنَبَه
دَه - اَو دُنْيَا تَه عَاجِلَه دَ دے وِجْه تَه وِثْلَه شَی چَه زَرْفَنَا کِی پَرِیَا عَاجِل
دَه پَه نَسَبِت دَ اُخِرَت سِرْه چَه هَغْه رَوَسْتُو دے -

وَتَذَارُونَ اِشَارَه دَه چَه مَحَبَّت دَ دُنْيَا سَبَب دے دَپَا رَه دَ پَرِخُود لَو
دَ اُخِرَت عَکْه چَه شَرِیْقِی لَیْکَل دِی چَه دَ دُنْيَا اَو دَ اُخِرَت مِثَال دَ دَوَه
بَنُو رِشْوَ م دے دَ دَوَار وِرْضَا گِرَانَه دَه اَو دَارِیْکِ پَه سَوْرَه دَه ر
۳۱ کِنِں ذِکْر دِی اَو تَحْجِبُونَ اِشَارَه دَه چَه کَافِرَاتُو تَه دے اَو هَغْه
مُؤْمِنَان چَه مَتَهْمِک دِی پَه دُنْيَا کِنِں هَغْه وِی تَه هَم شَآمِل دے -

۳۲ دَا بَشَارَت دے اَهْل اُخِرَت دے وَجُودُهُ یَّ ذِکْر کَر وِثْکَه
دَ نَضَارَت اَثَر اَو ل پَه فِخ بَآئِنْدے بَشَا کَره کِی پَرِی نَو دَا ذِکْر دَ جَزْء
اِشْرَاق اَو مَرَاد تَرِیْنَه کَل بَدَان دے - نَاطِرَةٌ نَازِه اَو سَیْن اَو رَنَیَا
وَالَا یَه وِی پَه دَلِیل دَ سَوْرَه الْعِمْرَان ۳۱ اَو سَوْرَه عَبَس ۳۵ سِرْه
اِلٰی رَبِّهَا دَا تَقْدِیْم دَ دے دَپَا رَه دے چَه دَ دَوِی لَو تَه مَقْصِد اَصْرَافِ
دِی دَار دَ اَللّٰه تَعَالٰی دے - نَاطِرَةٌ دَ نَظَر تَه دے اَو هَر کَلَه چَه دَ
نَظَر پَه صِلَه کِنِں اِلٰی وِی نَو صَرَف پَه مَعْنٰی دَ کَلَو سِرْه وِی دَ اِنْتِظَار
یَا تَه یَه لَل مَحْ

پہ معنی نہ وی۔ او دا پہ دیرو آیا تو تو کس دے لکہ سورۃ توبہ ۳۱ سورۃ
 یونس ۳۳ سورۃ عبس ۳۴ سورۃ احزاب ۳۵۔
 او کلا چہ دے دے پہ صلہ کس فی راشی نو پہ معنی دے فکر او سوچ کو لو
 وی لکہ سورۃ اعراف ۱۸۱ او کلا چہ بغیر دے صلہ نہ راشی نو کلا
 پہ معنی دے انتظار او مہلت سرہ راجی۔ دلتہ صلہ الی دلیل دے چہ
 دے ناظرہ معنی دے دیدن کو وٹکے دے۔ نو دا ایت صریح دلیل دے چہ
 پہ جنت کس پہ مؤمنان دے اللہ تعالیٰ دیدار کو ی او دارنگی محدثینو
 دے سورۃ تطقیف ۳۸ تہ استدلال کریدے او ابن کثیر لیکے دی چہ دا
 مسئلہ پہ صحیح احادیثو کس پہ متواتر طریقو سرہ ثابت دے چہ
 دے ہجے جواب او انکار ممکن نہ دے او پہ اخر دے بحث کس وٹیلے دی
 چہ پہ دے باندے اجماع دے صحابہ کرامو او تابعینو او سلف صالحینو
 او ائمہ دے اسلام دے۔ او دے مسئلہ تہ معتزلہ او اباضیہ انکار
 کرے دے او ہغوی دلیل نیو لے پہ سورۃ انعام سرہ دے ہجے
 یو جواب قرطبی ذکر کرے دے چہ دا خاص دے پہ دنیا پورے پہ
 قرینہ دے دے ایت او احادیث متواترہ سرہ دے دے وجہ نہ عائشہ
 رضی اللہ عنہا دے لیلۃ المعراج دے نفی رویت دے پارہ دا ایت پیش کرے
 دے چہ ہغہ دے نبوی دیدن دے۔ او دویم جواب دا دے چہ ادراک
 پہ معنی دے احاطہ سرہ دے لکہ قلما ادراکہ الغرق یعنی سترکے دے
 انسانانو اللہ تعالیٰ باندے احاطہ نشی کو لے حکم دیدن دے اللہ تعالیٰ دیدن
 دے مخلوق سرہ مشابہت نہ لری۔ او پہ حدیث دے بخاری او مسلم کس
 چہ تشبیہ دے شمس او قمر سرہ ور کریدہ دے ہجے وجہ شباعیے ورسہ
 ذکر کریدہ چہ پہ یو بل باندے تیل پال نہ کوی دے وجہ دے ازدحام
 نہ ہر مؤمن بندہ پہ لے مستقل دیدار کو ی۔ دویم دلیل دے ہغوی
 دے پہ طریقہ دے جواب سرہ دے دے ایت نہ دے چہ ابن جریر دے
 مجاہد نہ نقل کریدی چہ معنی دے دے ایت دا دے چہ دے ثواب او دے
 نعمتو نو دے رب انتظار پہ کوی نو پہ ہجے باندے ثعلبی او ازہری
 رد کرے دے او قرطبی نقل کریدی چہ دا قول

تَنْظُرُ أَنْ يَفْعَلَ بِهَا قَاقِرَةٌ ۝ ۲۵ ۝ كَلَّا

کمان پہ کوی دا چہ کیوی بہ دے سرہ اوت ملا تودنک ۔ ہیرے داسے تہ دہ

خطا دے دے خو وجو تہ اول وجہ دادہ چہ دے قانون عربیت تہ خلاف دے لکہ چہ مونہ ذکر کر چہ دے نظر پہ صلہ کیں الی راشی تود انتظار پہ معنی باندے تہ راخی دویمہ وجہ دا چہ جنتیانو تہ دومہ نعمتو تہ حاصل دی خومرہ چہ نفس اوزرہ ئے غواری پہ قرینہ دے سورہ زخرف سک سرہ تود ہے سرہ انتظار دے ہیخ خیر نیشہ بلکہ انتظار خومین وجہ عذاب دے لکہ چہ عرف کیں مشہورہ دہ چہ انتظار دے قتل تہ زیات سخت دے ۔ دریم دلیل دے دوی ہتہ احادیث دی چہ پہ ہے کیں حجابہ النور یا الارداء الکبریاء علی وجہہ راغلے دے دے ہے دقیق جواب دادے او دا جواب دے حدیث دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ فصاحت او بلاغت باندے بناء دے ہتہ دا چہ لفظ دے حجاب او نداعیہ عارضی امور باندے دلالت کوی چہ ہمیشہ نہ وی نو اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ پہ دغہ حجاب او زداعیہ جنت کیں لے کرے وی او مؤمنانولہ بہ طاقت ور کوی پہ خیل دیدار باندے ۔ او پہ دے مسئلہ کیں دے امام دارقطنی رسالہ دہ چہ نوم ئے رویہ اللہ دے او دے عقیدے دے اہل سنت والجماعت ہولو کتابونو دامسللہ پہ تفصیل سرہ لیکلے دہ نور بحث پہ ہے کیں او گورے ۔

۲۵ ۲۶ دا تخویف اخروی دے بآسرة دے سیر یوم معنی پہ تفسیر سورہ مدثر کیں تیرہ شویدہ دویمہ معنی دادہ چہ رنگ بہ ئے بدل وی یعنی تور بہ وی لکہ سورہ العمران سکا سورہ یونس سکا او سورہ عبس سک کیں ۔ تَنْظُرُ پہ معنی دے یقین سرہ دے لیکن ہر کلہ چہ پہ مخونو باندے اثر او شو تود دے تہ ورتہ دامعلومہ شوہ چہ اَنْ يَفْعَلَ بِهَا ۱۰۰ او پہ علاماتو سرہ چہ کوم خیر معلومیوی نو پہ ہے کیں ظن ہم استعمالیوی ۔

قَاقِرَةٌ پہ اصل کیں دادے چہ داغ اولگوی پہ پوزہ دے اویں باندے پہ کوم سیخ سرہ تود دے پودے چہ ہر وکی تہ (پاتے پہ بل مخ

إِذَا بَلَغْتَ التَّرَاقِي ۞ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ۞

[کام وقت چہ اور سی روح مرے تہ او اویلے شی خوک دے دم اچوٹکے .

اور سی او دا دیر ذلت لہ مستلزم دے . دارنگ قاقرة ذفقاً بالظہر نہ ماخوذ دے یعنی د ملا ہوا کے نو قاقرة ہخہ مصیبت دے چہ د ملا ہوا کے مات کری مراد تریہ لوٹے عذاب او ہلاکت دے یہ سبب د دخول د اور د جہنم سرہ د ہیشوالی د پارہ .

سک دا ہم تخویف دے یہ ذکر د احوالو د خنکدن سرہ . گلا ردھیہ دے یعنی ہچرے کافر ایمان تہ لری یہ قیامت باندے یا محبت د عاجلہ سرہ ہچرے تہ دے پکار یا کلا یہ معنی د حقاً سرہ دے .

إِذَا بَلَغْتَ ضمیر نفس تہ راجع دے اگر چہ ذکر نہ دے لیکن د قرینہ یہ معلوم ہوی .

التَّرَاقِي جمع د ترقوة دہ او ترقوے د وہ دی د نحر د مرے د کوئی نہ چا پیرہ د وہ ہوا کی وی او جمع ذکر کولو کین مبالغہ دہ چہ د مرے یہ ہر طرف باندے د ساء و تلو مصیبت یہ وی .

سک راق د رقیہ تہ ماخوذ دے رقی یزقی یہ معنی د دم اچوٹکے نو قیل تہ مراد د کا حاضرین یہ وخت د خنکدن کین دا وینا کوی چہ خوک شتہ چہ دم و اچوی رہ دے گمان چہ دے بیمار دے یا خوک شتہ چہ سورۃ یس اولوی او تلقین او کری رہ دے خیال چہ دے مرکبوی یا د رقی تہ ماخوذ دے رقی یزقی سرہ ختل یعنی ملائک بہ کور تے کین او ای چہ خوک بہ ددہ روح راخیزوی د بدن تہ مستقر د ارواحو تہ او ہر کلا چہ فاعل د دے دیر دی یو معلوم نہ دے ددے وجہ نہ قیل ہے یہ صیغہ د مجہول سرہ ذکر کرو او یہ من باندے سکتہ پنا یہ اولہ توجیہ سرہ د وجہ د خفکان د حاضریتو تہ دہ او پنا یہ دویمہ توجیہ باندے د وجہ د ابہام د راق نہ دہ .

وَلَا ظَنُّكَ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ۝ (۲۸) وَالتَّقَاتِ السَّاقِ

او گمان یہ اوکری چہ یقیناً داوخت د جدائی دے او یو خاکے بہ شی یو پندہ

بِالسَّاقِ ۝ (۲۹) إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقِ ۝ (۳۰)

د بے پندہ سرہ سنا د ب تہ پہ دغہ ورخ ورثل دی

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ۝ (۳۱) وَلَكِنْ كَذَّبَ

بوتصدیق ہے نہ دے کرے او نہ ہے موخ کرے دے او لیکن تکذیب ہے کریدے

۲۸ دلہ ہم ظن پہ معنی د یقین دے او قرینہ پہ ہفتہ روستو آن
د تاکید دے اوضہ د آنکہ دغہ وخت تہ راجع دے یا ضمیر شان د
الفرق جدائی د روح د بدن نہ یا جدائی د دنیا او مال او اہل تہ
او اولاد تہ داومفسر رازی وٹیلے دی چہ دا دلیل دے چہ روح یو
جوہر قائم بالذات دے روستو د جدا کیدو د بدن نہ مستقل
وجود لری

۲۹ دا ہم حال د سخت د سختگان دے او ساق پہ معنی حقیقی
سرہ دے نو مراد دادے چہ یو پندہ بے پندہ لہ را غورخوی
د وچ د سخت تہ یا بہ دواہ پندہ پہ کفن کیں د یو بل سرہ یو
خاکے کریشی۔ یا پہ معنی مجازی سرہ کنایہ دہ ددوہ سختو تہ یعنی یوہ
سختی د بے سخت سرہ یو خاکے شی جدائی د دنیا او ملاقات احوالو
د مرگ چہ ہفتہ اولہ ورخ د آخرت دہ یا دوہ کارونہ دی کار د انسانو
چہ بدن سنبا لوی او کار د ملائکو چہ روح سنبا لوی۔ الی ربک دا خطاب
د ملائکو دے پہ وخت د روح راویستلو کیں یا عام خطاب د انسانانو
تہ چہ آخری مرجع رب العالمین طرف تہ دہ۔ المساق مصدر می
دے پہ معنی د سوق سرہ۔

۳۰ دا زجر دے ہفتہ انسان تہ چہ ددے سورن پہ سٹ کیں کر
وڈ پہ خلور امور و سرہ اول فلا صدق یعنی تصدیق د رسول
صلی اللہ علیہ وسلم ہے پہ ہیچ طریقہ سرہ نہ دے کرے او د
دے تعمیم د پارہ مقبول حذف کرے شوے دے او کہ یہ فعل ماضی

وَتَوَلَّى ۳۲ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّى ۳۳

او مخ پئے اہلہ دے . بیا لار خپل کور تہ لوئی کوڈنک

أُولَىٰ لَكَ فَأُولَىٰ ۳۴ ثُمَّ أُولَىٰ لَكَ

تہا قی دہ تالرہ نو تہا قی دہ . بیا تہا قی دہ تالرہ

کین پہ معنی دلم سرہ راجی دویم وَلَا صَلَّی مَوْنُحٌ دَاللہ تعالیٰ دپارہ
نہ کوی یعنی توحید نہ منی او دارنگ پہ لا صدق کین نفی دایمان
دہ او پہ اصل کین نفی دعمل صالح دہ . دریم وَلَکِن کَذَابٌ لَفْظٌ لکن پئے
دَدے وجہ تہ راوہو چہ نفی دتصادیق مستلزم دتکذیب تہ دہ
حککہ کلہ کلہ نفی دتصدیق دوجہ دَشک او دتردد نہ وی .

خلورم وَتَوَلَّى دَدے فرق دادے، تکذیب دقیامت پئے اوکرو او
اعراض پئے اوکرو دقرآن کریم تہ دویم فرق دادے چہ تکذیب پئے
پہ ژبہ سرہ اوکرو او اعراض پئے پہ مخ او باقی بدن سرہ اوکرو
حاصل داچہ دخلور و اصول دایمان . (توحید، رسالت، آخرت،
قرآن) نہ خالی دے دارنگ ظاہر او باطن دواہرہ کافر دے .

۳۳ ۳۴ پہ دے کین دَدہ دیر عناد ذکر دے یعنی پہ دغہ خلور
کفر یا تو یا ندے هیچ خفکان او ندامت تہ بنکارہ کوی بلکہ اولہ
تکبر او لوئی کوی . اِلٰی اٰہِلِہ مراد دَدے تہ تابعداران شاگردان مریدان
دَدہ دی لکہ چہ پہ سورۃ تطقیف سکت او سورۃ انشقاق سکت کین
دی . یَتَمَطَّى پہ اصل کین یَتَمَطَّط دے او گدی دلو تہ و تیلے شی یعنی
دتکبر دوجہ تہ خپل سہ او خپلہ ملا او گدی وی او خپل قدمونہ اوکدہ
اوکدہ اخلی یا دمطآنہ ماخوذ دے شاہ تہ و تیلے شی یعنی شاہ تاوی
دوجہ دتکبر تہ اولاسونہ وہی پہ وخت درفتار کین .

۳۴ ۳۵ ہرکلہ چہ خلور گناہونہ پئے ذکر کرل نو دہی پہ بدالہ کین
خلور ہلاکتونہ ذکر کوی قرطبی دخلور و فرق داسے ذکر کرلے چہ
وَتِل (ہلاکت) دے وی تالرہ پہ حال دژوند کین بیا دے ہلاکت
وی تالرہ پہ حال دمزگ کین بیا پہ ورخ دبعث کین

فَأُولَىٰ ۞ أَيْحَسِبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يَسْتَرْكَ

نو تباہی دہ۔ ایا گمان کوی انسان دا چہ پر بخود لے شی

سُدَّی ۞ أَلَمْ يَكُنْ نَاطِقًا مِّنْ مَّيْمَنِي

سے کارہ۔ ایا نہ دو دے نکرہ د مینے

يَمِينِي ۞ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ۞

چہ اچولے شی پہ رحم کیں، بیا شوہ نکرہ د وینے نو جوڑے کرو او برابرے کرو

بیا پہ ورخ د دخول د تار کیں۔ (سوال) مخکین خو پتخم خصلت ہم ذکر و
یتمم؟ (جواب) دغہ ذکر د عادت د دہ دے مخکین د تکذ او اعراض
کولو نہ حکم د هغه عوض یے ذکر نہ کرو۔ اُولٰیٰ پہ معنی د وِیل (ہلاکت)
دے۔ دویمہ معنی دا چہ اولیٰ پہ معنی د یتہ لایق دے او مبتدا المحذوق
دہ یعنی العذاب اولیٰ لی۔ دریمہ معنی اولیٰ پہ معنی د غورہ دے خبر
یے محذوق دے اولیٰ لك الهلاك من غیرہ غورہ دے تالہ ہلاکت
د سلامتی نہ۔

۳۸ دا ہم زجر دے پہ انکار د حساب او د بحث بعد الموت سرہ او متعلق
دے د ابتدا د سورت سرہ یعنی ایحسب الانسان ان لن لجمع عظامہ
سُدَّی، مہمل چہ نہ پہ مکلف کیڑی پہ احکامو الہیو سرہ پہ دنیا کیں
او نہ پہ سوال و جواب وی پہ قبر کیں او نہ پہ بحث بعد الموت وی
او نہ پہ حساب کتاب وی دا خیال یے غلط دے حکم د شان د اللہ تعالیٰ
نہ دالرے خیرہ دہ چہ د ظالم و مظلوم او مطیع او عاصی پہ مینع
کیں پہ ہیخ فرق نہ کوی۔

۳۸ ۳۹ دا دلیل دے پہ اثبات د بحث بعد الموت باندے پہ قیاس
کولو سرہ پہ اول پیدائش باندے سرہ د ذکر د تحقیر د انسان متکونہ
نَاطِقًا سا سکے، لڑے او بہ من لَیِّنٰی هغہ چہ پہ شا د تارینہ او پہ سینہ
د زنانہ کیں دہ۔ یَمِیْنٰی دا قید یے د دے وجہ نہ ذکر کرو چہ صرف
د نطفہ د منی نہ انسان نہ جوڑیڑی ترخو پورے چہ شہوت سرہ پہ
رحم کیں نہ وی اچولے شوے او ہرکلہ چہ انسان پہ (پاتے پہ بل مخ)

فَجَعَلَ مِنْهُ الزُّوجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ۝

نوجو په ئے کره د هغه نه جو په ئے نارینه او زنانه

الَيْسَ ذَلِكَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُ الْمَوْتُ ۚ

ایا نه دے دغه ذات قدرت لرونکے په دے چه ژوندی به کړی ټول مړی .

وخت د شهوت کښ په اختیاره وی د دے وچه نه یمتی ئے مجهول ذکر کړے دے . ثُمَّ كَانَ په معنی د صار سره دے . فَخَلَقَ عام دے یعنی د خلق ته روستو د هغه غوښه هډوکی او اندامونه وغیره ئے جوړ کړل قَسَوٰی شکل او قَدَوَ قَامَت برابرول . مِنْهُ ضمیر مئی ته یا انسان ته راجع دے الذَّكَرَ وَالْأُنثَى دا دواړه نوع د انسان کله په جمع پیدا شی او کله جدا جدا او کله دا سے وی چه دواړه او صاف پکښ جمع وی او هغه خنثی دے نوايت هغه ته هم شامل دے . نو د هغه ذکر ته حاجت نیشته لکه چه قرطبی وئیل دی .

سَنَدُ النَّاسِ د مخکښ دلیل ده ذَلِكَ ذات د الله تعالی چه موصوف دے په لویو صفاتو سره او په صفت د خالقیت سره اوَّلًا .

يَقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَأْتِيَهُ الْمَوْتُ بلکه قدرت په دوباره ژوندی کولو یا ندے مساوی دے د اول سره یا زیات اسان دے بیا په هغه دوه توجیهاتو باندے چه په سورة روم ٢٤ کښ ذکر دی . په حدیث د ابوداؤد او احمد او ابن جریر کښ وارد دی چه نبی صلی الله علیه وسلم په ددے په جواب کښ وئیل سَمِعْتُكَ فَبَلَىٰ او سَمِعْتُكَ فَبَلَىٰ او صرف بلی او بل حدیث د ابوداؤد کښ امر دے په وئیلو د بلی سره نو دا وئیل ضروری دی که په موخ کښ دتنه وی او که بهر وی .

ختم شو تفسیر د سورة القیامة بحمد الله تعالی

سُورَةُ الدَّهْرِ
مَدَنِيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا ۳۱
رُكُوعَاتُهَا ۲

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ

يَقِينًا رَاغِلًا دے پہ انسان باندے یو وخت د زمانے نہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الدھر او دے تہ سورة الانسان او سورة الابرار او سورة
امشاج او سورة هل اتى هم وئیلے کیری۔

ربط د دے سورت د مخکن سرہ پہ یر و جوہو سرہ دے اولہ
وجہ دادہ د هغه سورت پہ اخر کنس دلیل و د اثبات د بعث د پارہ نو
د دے سورت پہ اول کنس بعینہ هغه دلیل دے د بعث د اثبات د پارہ او دے
تہ تشابہ الاطراف وئیلے کیری۔ دویمہ وجہ دادہ چہ مخکنس سورت کنس
ادب د قران ذکر کرے و د نو پہ دے سورت کنس نعمت د قران ذکر
کوی او شکریہ د هغه نعمت ہم۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ هغه سورت
کنس د مؤمنانو د پارہ بشارت اجمالیہ و د او پہ دے سورت کنس بشارت
تفصیلیہ ذکر کوی۔

دعویٰ د دے سورت اثبات د بعث بعد الموت دے پہ قیاس
کولو سرہ پہ اول پیدا اش باندے سرہ د بشارت تفصیلیہ چہ هغه
لس نعمتو نہ د جنت دی۔ او د معرفت الہیہ د پارہ یے خلور اسماء حسنی
ذکر کرے دی، اللہ، رب، علیم، حکیم۔

خلاصہ د دے سورت دادہ اول ذکر کوی خلق د انسان پہ پنچہ
حالاتو سرہ د پارہ د استدلال پہ بعث بعد الموت باندے سرہ د تحویف
اخروی مختصر نہ ترست پورے بیا تفصیلی بشارت دے مؤمنانو لہ
چہ د هغوی یے پنچہ صفات ذکر کریدی ترست پورے او لس
جزاگانے د هغوی ذکر دی ترست پورے او د سورت پہ اخر کنس
ذکر د نعمت د قران دے او د هغه د شکر یے د پارہ پنچہ خطابات ذکر دی

لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكَورًا ① إِنَّا خَلَقْنَا

چہ نہ وو دے غہ غیز یاد کرے شوے (پہ خاص نوم)۔ یقیناً پیدا کرو مونس

الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ

انسان لہہ د نطفہ آمشاج دے تہ۔ ابودا ابودا ہوا

ترک پورے او بیا زجر دے یہ محبت د دنیا سرہ او ترغیب دے قرآن کریم
یہ اختتام د سورت کیں۔

تفسیر ۱۔ پہ دے ایاتو نو کیں د انسان ابتدائی حال ذکر کوی او مراد
ترینہ استدلال دے یہ دوبارہ ژوندی کولو باندے چہ اللہ تعالیٰ
یہ دغہ حال تو باندے قادر دے نو یہ دوبارہ ژوندی کولو خو ضرور
قدرت لری۔ هَلْ استفہام تقریری دے یہ معنی د قد سرہ حککہ ہر
حائل انسان دے ابتدائی حال اقرار کوی۔ الْإِنْسَانَ مراد دے نہ
جنس انسان دے یہ قرینہ د دویم ایت سرہ اگرچہ دا احتمال ہم شتہ
چہ مراد ترینہ آدم علیہ السلام شی۔ حین د ابن عباس رضی اللہ عنہما
نہ روایت دے چہ حین اوگدا وخت تہ و ٹیلے شی چہ خاص مقدار
یے معلوم تہ وی او بعض اہل علمو دے تخصیص کریدا پہ خلوییت
کلونو او اوو کلونو او دوہ کالہ او شیر میا شتہ او دوہ میا شتہ لیکن اول
قول صحیح دے۔ مِنَ الذَّهْرِ دھر بول وخت د دنیا تہ و ٹیلے شی۔

لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكَورًا (سوال) چہ ہیغ غیز نہ وو یعنی معدوم وو
نو معدوم تہ د زمانے تیریدو نسبت تشی کیدا لے ؟ (جواب) دلستہ
نقی د غیز مطلقاً تہ دہ بلکہ نفی د قید مراد دہ چہ مذکور دے۔

(سوال) ہر کلاہ چہ مذکور نہ وو نوال انسان یے ورتہ غنکہ او ٹیلے ؟

(جواب) الانسان یے پہ اعتبار د مایوول الیہ سرہ او ٹیلے۔ (سوال) د

خون نطفہ دہ پہ شا د پلار او پہ رحم د مور کیں نو غہ رنگ او ٹیلے شو

چہ مذکور نہ وو ؟ (جواب) اول دادے چہ مذکور پہ معنی د معین

دے پہ خاص علم سرہ او نطفہ خوا اسم جنس دے۔ دویم جواب دا

دے چہ مذکور پہ معنی د ذکر کرے شوے دے

فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٦﴾ اِنَّا هَكَذَا

تو جو رکھو موتو ڈھنڈے اور سونکے لیاونکے ۔ یقیناً خود لے دے موتو دے تے ۔

یہ عزت سرہ ۔ دریم جواب مراد دادے چہ نہ وو مذکور یہ نیز دخلقو اگرچہ داللہ تعالیٰ پہ علم کیں معین او مذکور وو ۔ نطقہ امتیاج یعنی نطقہ دسری او دزناتہ گہا وده شوه او دا نطقہ دمختلف اخلاطو او طبائحو نہ جوہہ کرے شویدہ او دادلیل دے چہ زناتہ دیارہ ہم نطقہ شتہ او صحیح احادیث ہم پدے باندے دلیل دے ۔ (سوال) نطقہ مفرد دے او امتیاج جمع دے تو داصفت ٹھکے صحیح کیڑی ؟

جواب اول دادے چہ نطقہ پہ معنی کیں جمع دے تو صفت یے یہ جمع سرہ جائز دے ۔ دویم جواب زمخشری وٹیلے دے چہ امتیاج جمع نہ دے مفرد لکھ بُرْمَة اَعْتَارُ او ابو حیان پہ دے قول باندے رد کردیہ چہ دا د قول دسیبویہ نہ خلاف دے ۔ تَبَيَّنَتِیْہِ ضمیر انسان تہ راجع دے او مراد دابتلاء تہ مکلف کول دی پہ اوامرو او نواہی شرعیوسرہ یعنی پیدائش د انسان دیارہ دابتلاء دے مہمل نہ دے یا ضمیر راجع دے نطقہ تہ پہ اعتبار د ماء سرہ یعنی اہوؤ راہوؤ د لڑکھ حالات مختلفہ تہ پہ رحم د مور کیں (علقہ ، مضغہ ، عظاما وغیرہ)

فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا پنا پہ دویم احتمال سرہ رچہ ضمیر راجع شی نطقہ تہ) قَا د تعقیب دیارہ صحیح دے یعنی روستو ددغہ انقلابا تو نہ سمع او بصر ورکھے شول او پنا پہ اول احتمال باندے علت غایت (چہ ابتلاء دے) مقدم ذکر کرے دے اگرچہ پہ اصل کیں روستو دے لیکن مقصد ابتلاء دے او اہم دے ۔ یا مراد دسمیع بصیر نہ پورا عقل ورکول دی دیارہ ددے چہ استدلال او کبری دسموعاتو او مبصراتو تہ او ابتلاء خو پہ نفس بلوغ سرہ دے او اعطاء د عقل کامل ورپسے متصل دے دے وجہ تہ قَا یے راہلہ او سمیع یے مقدم کرو پہ بصیر باندے ٹھکے چہ سمع او آیات مسموعہ دیرہ قائدہ ورکھی یہ نسبت د بصر او دمشاہداتو سرہ ٹھکے چہ مشاہدے سرہ استدلال کول بیا ہم عقل تہ محتاج وی ۔

السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ③

لار یا به وی شکر کوونکے او یا به وی ناشکری کوونکے .

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا وَأَغْلَادًا

یقیناً تیار کریدی موتو کافرانو لہرہ زنجیروں لہ او طوقوتہ او

سَعِيرًا ④ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ

اُوریل کرے شوے . یقیناً نیکان خلق بہ غنّی د پیالو وکوٹہ

كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ⑤ عَيْنًا يَشْرَبُ

چہ گہاون بہ دھغ کافور وی ، یوہ پچینہ دہ غنّی بہ

سہ ہرکہ چہ صرف انداموتہ او قوت عقلیہ د ہدایت د پارہ کافی نہ دی بلکہ ہدایت خو پہ وہی باندے موقوف دے دے وچ نہ پدے ایت کنیں او فرمائیل إِنَّا هَدَيْنَا السَّبِيلَ مراد دے نہ ہدایت دے پہ واسطہ د انبیاء علیہم السلام او کتابونو منزلو سرہ - السَّبِيلَ صرف لار د خیر او د حق مراد دہ یالار د خیر او د شر د وارو لکہ پہ سورہ بلد سن کنیں دی - إِمَّا شَاكِرًا اہ فعل پت دے اما ان یكون شاکرا اہ یا حال دے د ضمیر د ہدیناہ یا د السبیل نہ مراد شاکر مؤمن دے او کفور مشرک دے شاکرین لہ دی او کفر کوونکی دیر دی دے وچ نہ شاکرے اسم فاعل او کفورے پہ مبالغہ سرہ ذکر کرو .

سگ دا تخویف اخروی دے د پارہ د کفور - سَلَاسِلًا پہ دے باندے تنوین باوستلو باندے قرطبی تفصیل بحث کرے دے او دا ترقی د ادنیٰ نہ اعلیٰ تہ او د لاندے تہ باندے تہ حکہ سلاسل عذاب پہ خپو کنیں دے او اغلال پہ سب کنیں وی اولاس ورسرہ تہ لے شوے وی او د سعیر اثر پہ بول بدن باندے دے او داسے پہ سورہ ظفر کنیں ہم تیر شویدی .

سہ سگ دا بشارت دے شکر کوونکو لہرہ نو دھغوی پنچہ اوصاف او لس بشارت لے ذکر کریدی - الْأَبْرَارَ جمع د بَرّ دہ رپاے پہ بل مخ

بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ④

ہفت لڑے بندگان دے اللہ تعالیٰ چلاوی بہ ہفت لڑے پہ چالو لو سرکہ ۔

يُوقُونَ بِاللَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ

پورے کوئے دوی متخترے او دیرے کے کولہ دے ہفتہ درخ نہ چہ دی سختی دھتے

مُسْتَطِيرًا ⑤ وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى

خوبے ورے ۔ او خوراک و رکوڑ دوی خوراک پہ

نیکی او احسان کوونکے دے مخلوق سرہ لکھ چہ ادا کوونکی دے حق دے اللہ تعالیٰ لڑے ہم ابرار دی ۔ او ابرار ہفتہ کسان وی چہ ہیچ چاہے اذی نہ رسوی ۔
مین گاپس ہفتہ لوخی تہ وٹیلے شی چہ مشروب پکین موجود وی خالی تہ کاس نہ وٹیلے کیڑی گان مَرَّاجُہَا دے عادت دے دنیا والو پشان چہ مشرویاتو سرہ بل خیز کپہ وی دپارہ دے زیاتے فائدے او مزے ۔ گافور دا پہ برودت (ریخ والی) او خوشبوئے کین مشہور دی لیکن دا کافور دے دنیا نہ دی ٹکھ چہ پہ ہفتے کین بعض ضرور نہ ہم شتہ دے بلکہ داتشبہ دہ دے کافور سرہ پہ صورت او شکل کین او حقیقت کے روستوائیت کین ذکر کریدے ۔ عینا دا بدل دے دے کافور تہ یھا یا پہ معنی دے مین سرہ یا یا سببیہ دہ معنی دادہ بسبب مَرَّجُہَا ۔

عِبَادُ اللَّهِ أَضَافَتْ دَعْبِدَ اَوْ عِبَادَ چہ یو نوم دے اللہ تعالیٰ تہ او کرے شی پہ قرآن کین نو مراد تریہ ہفتہ خلق دی چہ بندگی کے اللہ تعالیٰ لڑے خاص کرے وی او دے ہر قسم شرک تہ حان بیج ساقی او دفعہ مؤمنان دی او کلاہ چہ اضافت ضمیر تہ وی نو کلاہ مؤحدین مراد وی لکھ ان عباد دی یس نکی علیہم سلطان او کلاہ عام مراد وی لکھ ولا یرضی لعبادہ الکفر ۔ یَفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا یعنی دے ہفتے جاری کول او چلول پہ دے دوی پہ خوبہ باندے وی ۔

کے پہ دے کین دے ابرار دے صفتونہ ذکر کوی یُوقُونَ دے دے تہ مخکین کا نواپت دے فراء او جرجانی وٹیلے دی یا دے استیناف دے یعنی جواب دے سوال پت دے کہ ٹوک تپوس او کپی چہ دے دے

حَبَّہٗ مُسْكِينًا وَ يَتِيمًا وَ اَسِيرًا ①

میتہ دھتہ مسکین تہ او یتیم تہ او قیدی تہ .

وَجَّہ تہ دوی لہ داسے نعمتوںہ ورکیدے شی نو دایے وجہ ذکر شوہ۔
 التَّنْذِرُ نذر شرعی دے تہ وئیلے شی چہ مکلف شخص پہ خان باندے
 طاعت نو ذ اللہ تعالیٰ دپارہ داسے خیر لازم کبری کہ دہ نہ وے لازم
 کرے نو پہ دہ باندے نہ واجبیدلو او نذر غیر شرعی ہغہ دے چہ
 ذ غیر اللہ دپارہ وی یا نذر دگناہ وی۔ او پہ دے ایت کہیں ذ نذر تہ
 عامہ معنی مراد دہ یعنی ہر ہغہ خیر چہ دہ ہغہ وفا پہ بندہ باندے
 واجب وی عقود عہود۔ موخ۔ زکوٰۃ۔ صوم۔ حج۔ عمرہ وغیرہ۔
 وَ یَخَافُونَ یَوْمًا پہ اول وصف کہیں امثال ذ او امر تہ اشارہ وہ نو
 پہ دے وصف کہیں اجتناب ذ منہیا تو مراد دے یعنی ذ قیامت ویر
 ذ وجہ خان دگناہو نو نہ۔ مچ ساق ذکر ذ سبب مراد ترینہ مسبب دے۔
 شَرُّهُ مُسْتَطِیْرًا مراد ذ شر نہ ہغہ سختی دہ چہ پہ ورخ ذ قیامت کہیں
 واقع کیری اسمائونہ چو دل ستوری خیر کیدل زمکہ باندے زلزلہ
 راتل غرونہ فنا کیدل وغیرہ۔ مُسْتَطِیْرًا اوکدا او خور او عام دے
 ہول عالم تہ وئیلے شی۔ گان فعل ماضی پہ معنی ذ مستقبل سرہ دے۔
 س۔ دایل صفت ذ ابرار دے مخکین ذکر ذ حقوق اللہ وداو دا ذکر
 ذ حقوق العباد دے۔ الطعام کہ پیروی او کہ لہ وی ذ طاقت موافق۔
 عَلٰی حَبَّہٗ پداے ضمیر کہیں درے اقوال دی اول دا چہ راجع ذ اللہ تعالیٰ
 تہ یعنی ریاء او سمعت وغیرہ دپارہ نہ دی دویم قول دا چہ راجع ذ
 اطعام تہ دا قول ذ قضیل بن عیاض دے صدقات ورکولو سرہ
 یے محبت دے۔ دریم دا چہ راجع دے طعام تہ او ذ محبت طعام
 دوہ مطلبہ دی یو دا چہ طعام محبوب وی او کرہ او قیمتی وی دویم
 دا چہ ذ مرگ تہ یے وپاندے ورکری حکمہ چہ پہ حال ذ حنکدان کہیں
 ذ انسان ذ خیل مال تہ محبت قطع شی۔ مُسْكِينًا دا فقیر تہ ہم شامل ذ
 حکمہ دا دواہ لفظونہ چہ دیویل نہ جدا ذکر شی نو ذ دواہو معنی
 یوہ وی او چہ یو خانے ذکر شی نو بیا پہ میفیع کہیں رپا تے پہ یل مخ

إِنَّمَا نَطْعُمُكُمْ لِيُوجِبَ اللَّهُ لَا تُرِيدُ مِنْكُمْ

(روئیل نے) یقیناً مونہ خویراک درکوؤ تاسوتہ دے اللہ تعالیٰ پہ منح نہ غواہو ستاسوتہ

جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ⑤ إِنَّا نَخَافُ

بدلہ او نہ شکریہ کول - یقیناً ویرہ کوؤ

فرق کیدے شی۔ اَسِيرًا قیدی اگرچہ کافروی او وینزہ، مریٹے، بنٹخہ
دے پو لو نہ شامل دے دے درے وارو تخصیص او ترتیب پکا
وجہ سرہ دے چہ دا بول عاجزدی دے آکتاب کولو نہ، مسکین عاجز
دے بچیلہ دے کسب نہ او یتیم خو پچیلہ ہم عاجز دے او ہنغہ دپارہ
داسے ہم خوک نیشٹہ چہ کتہ ورلہ او کری او دے اسیر خو قد نیشٹہ
پہ ہیٹ طریقہ سرہ دے آکتاب ہر قسم دروازے ورتہ بند دی نو داسے
محتاجانو نہ طعام ورکول دے ایمان والو لوٹے صفت دے۔ او دا ایت
دلیل دے چہ مشرک ہم مصرف دے صدقہ نقلی دے ہاں فرضی صدقہ
پہ دے باندے نشی کیدے۔

سہ دابل صفت دے پہ تقدیر دے یقولون سرہ او دا پہ لسان
قال سرہ یا پہ لسان حال سرہ دے۔ لَا تُرِيدُ پہ دے کہیں مقصد اظہار
دے اخلاص او وسعت راوستل دی پہ طبیعت دے محتاج باندے یعنی پہ
سبب دے دے وینا سرہ ہنغہ محتاج شخص بہ طعام نہا پہ آزاد
سرہ قبلوی۔

شُكُورًا پہ دے کہیں ثنا او دُعا ہم داخل دہ چہ صاحب طعام نے
دے محتاج نہ غواہی ٹکھ پہ دے سرہ ثواب کہیں نقصان راسخ۔ او دے
دے ایت پہ تفسیر کہیں قرطبی یو روایت دے علی او قاطمہ رضی اللہ
عنہما پہ بارہ کہیں نقل کریدے او اول او آخر کہیں پہ ہنغہ باندے
سخت رد کرے دے چہ دامو موضوعی دے۔

مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ⑩

دے رب خپل ته د ورځ سخت دیرے سخت ته .

فَوَقَّاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ

نَجَاحًا اوسانت دوی لره الله تعالی د سخت د دغه ورځ ته او ورځې کړه دوی ته

نَضْرَةً وَسُرُورًا ⑪ وَجَزَاهُمْ بِمَا صَبَرُوا

تازگی او خوشحالی . او بدله ته ورکړه دوی ته په سبب د صبر دوی

جَنَّةً وَخَرِيرًا ⑫ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ

جنت او دینیم ، تکیه په دوی په هڅو کېن په پالنکوونو باندے

سند دا د ابرار بل صفت دے او دا تاکید د لا تریدا منکم اه دے .

إِنَّا نَحْنُ مِنْ رَبِّنَا مخکس خوف صرف د ورځ د قیامت ته وو او دا خوف د الله تعالی نه دے د پاره د دے چه د هیبتونو د قیامت ته یې . یح اوسان په رحم وکرم سره . یَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا دا صفتو ته د یومًا دی په اعتبار د حال د کافر سره یا عبوس متعدی دے ، بالذات صفت د یوم دے . عَبُوس شونہ دے چور پے کوونکے مخونو لره خر کوونکے ، تنکه ، یعنی سختی قَمْطَرِيرًا اوگدا ، سخت ، تندے او روژو لره چور پے کوی .

س د دے ایت نه تفصیل د بشارت شورو شو . فَوَقَّاهُمْ هرکله چه تیر شوی اعمال سبب ته وو د پاره د مابعد توقعات په پکښ راوړله .

اَوْوَقَّاهُمْ په لقا هم باندے مقدم کړیدے د دے وچه ته چه دفع د ضرر مقدم وی په منفعت حاصلولو باندے . لَقَّاهُمْ نَضْرَةً اه تازگی رتړا په مخونو کېن دا نعمت ظاهری دے وَسُرُورًا خوشحالی په زبه کېن دا نعمت باطنیه دے . خوشحالی د زبه سبب دے د تازگی د مخ لیکن دلته د مخ تازگی مقدم کړه ځکه چه هغه د او هر چاته معلومیږی او دا په بدله د خوف او د محنت د دوی په ژوند د دنیا کېن دوه .

بِمَا صَبَرُوا یعنی صبر ته کړے دے په مخکښ ذکر کړے شو صفاتو باندے او دے صبر ته ثبات علی الدین وئیله کیږی .

لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمَهْرِيرًا ۝ (۱۳)

تہ بہ وینی پہ ہنچ کیں گہری او تہ یخنی

وَذَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلُّهَا وَذَلِكُمْ فَطْرُوهَا

او راکاہ بہ وی پہ دوی باندے سوری دھنچ او راکوز شوے بہ وی غولچ کو تہ دھنچ

تَنزِيلًا ۝ (۱۴) وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِأَنْبِيَاءٍ مِّنْ

پہ راکو خیدلو . او گہر خولے پہ شی پہ دوی باندے لوشی د

جَنَّةٍ دَا ذَكَرَ ذَا سَكَنَ دَا دَوَى دے . وَخَرِيرًا دَا ذَكَرَ ذَا لِيَّاس دے او
دواہہ تے نکرہ ذکر کرل اشارہ دہ چہ دے حقیقت د مخلوق
نہ مجہول او نا آشنا دے لا تعلم نفس ما اخفى لهم من قرة اعين
(الم سجدہ) .

۱۳ متکین حال دے د جزا ہم د ضمیر نہ . اَلْزَّآئِكُ جمع داریکہ
دہ پالنگ د ناوے تہ وٹیلے کیڑی مطلق تخت یا کت تہ نشی وٹیلے .
شَمْسًا وَلَا زَمَهْرِيرًا مراد دے نہ گرمی او دیرہ یخنی دہ اودادواہہ
حالات پکین نیشته یا زمهریر سپوگٹے تہ وٹیلے شی نو مراد دے دے
نہ ورخ او شپہ راتل دی یعنی یورنیا بہ ہمیشہ وی نہ بہ بدلیڑی
پشان دے او ورخ د دنیا .

۱۴ وَذَانِيَةً معطوف دے پہ متکین یا پہ لا یرون باندے .
ظِلَّالِهَا سورے پہ جنت کیں د نمر د وچ نہ نہ دے بلکہ داسے سورے
چہ پہ د نیا کیں د صباختلو نہ روستو د تمرخاتہ پورے وی او ہا
ضمیر او تہ راجع دے

وَذَلِكُمْ فَطْرُوهَا یعنی پہ حالت د ولایے او تاستے او ملاستے کیں بہ
د دہ پہ اشارہ پسے راروان وی اواغی اولے والے پہ مانع نہ وی
او داسے پہ سورۃ رحمن سکھ او سورۃ الحاقہ سکھ کیں ہم تیرشوییدی
فَطْوَقُ جمع د قطف دہ ہنچ میوہ چہ پہ او تہ کیں ہنچہ شی او بیا
را تہ لولے شی د پارہ د خوراک . او غنچ کو نو د میوہ تہ ہم وٹیلے شی .

فِضَّةٌ وَآكَوَابٌ كَانَتْ قَوَارِيرًا ⑮

سپینو زرو او کلاسو ته چہ وی یہ شیشہ

قَوَارِيرٌ أَمِنْ فِضَّةٍ قَدَّ رُؤُهَا تَقْدِيرًا ⑯

شیشہ جوہر شوہے د سپینو زرو ته اندازه کرے یہ یہ وی ہغہ پہ خاص انداز۔

۱۷۴ دا د خوراک خبناک حالات ذکر کوی و یطاف مجهول صیغہ سرہ اشارہ دہ چہ خادمہ مان دیر قسمونہ وی غلمان او ولدان او حوکر وغیرہ پائیکہ دا جمع د رانہ دہ او دے جمع بیا او انی راسخی۔ من فِضَّةٍ دایو قسم د جنت دے چہ پہ ہغہ کنیں یہ ہر خیز د سپینو زرو ته جوہر وی اوہل قسم جنت ہغہ دے چہ د ہغہ نعمتونہ د سرو زرو ته جوہر دی لکہ زخرف لک کنیں دی۔ یا دوارہ قسمونہ یہ پہ یو جنت کنیں وی لیکن و ذہب دلتہ محدوف دے۔ عرب پہ خیلہ محاورہ کنیں یو خیز ذکر کوی او د ہغہ بالمقابل لہر حذف کوی لکہ سراہیل تقیکم الحرا، نوالبرد یے حذف دے۔ و آکواب داسے لوشی د خبناک چہ کرے او سنت یے تہ وی او ہغہ پشان د کلاسو نو دی۔ کانت قَوَارِيرًا یعنی صفائی او شفافیت کنیں پشان د شیشہ دی قارورہ ہغہ لوشی تہ وٹیلہ شہی چہ د شیشہ نہ جوہر وی او پہ ہغہ کنیں او پہ او خوراک قرائیسی او مراد دے تہ دلتہ شیشہ دی۔ قَوَارِيرٌ مِنْ فِضَّةٍ پدیکیں جواب د وہم دے چہ دا شیشہ دی نو بیا خو یہ زرد ماتیری اوہل دا چہ د شیشہ پہ اصل کنیں تورو الے دے؛ حاصل جواب دا دے چہ د دے اصل د سپینو زرو ته دے نو تورو الے پکنیں نیشہ اگر چہ صفائی او شفافیت یے د شیشہ پشان دے یعنی دودہ صفتونہ متضاد پکنیں پہ قدرت د اللہ تعالیٰ سرہ جمع شویدی۔ قَدَّ رُؤُهَا ضہیر فاعل راجع دے خادمہ مانو تہ یا جنتیانو تہ او مراد د تقدیر تہ دا دے چہ تہ یہ ددوی تہ زیاتی کیری او تہ یہ کمیری او تہ ہغہ لوشی دیر درانہ دی او تہ دیر سپک دی پہ مقدار د ارادے ددوی او دموہرالی ددوی پہ وی۔

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا

او خنبلو یہ شے پہ دوی بانسے پہ ہفت کیں دے کے پیلے چہ وی بہ کھون دے

زَنْجَبِيلًا ⑭ عَيْنًا فِيهَا تُسَبَّى

زنجبیل (ادرک) - چہ دہ پہ ہفت کیں نوم ورتہ وٹیلے شے

سَلْسَبِيلًا ⑮ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ

سلسبیل - او دیر بہ شے راجی ددوی خدمت لہرہ ہلکان

مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا

ہمیشہ بہ وی کلہ چہ تہ وینے ہغوی کمان بہ او کپے پہ ہغوی بانسے ملغارے

مَنْشُورًا ⑯ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَرًا رَعِيًا

خورے ورے - او کلہ چہ تہ او وینے ہغہ خائے نواو بہ وینے نعمتوہ

۱۸۔ مخکین د طعام لوسی ذکر شول اوس د خنبلو نعمت ذکر کوی

زَنْجَبِيلًا پہ اصل کیں ادرك (سونہ) تہ وٹیلے کپری او دا پہ طبیعت

کیں گرم دی لکہ چہ کافور طبعاً بخ دی یعنی لکہ چہ پہ دنیا کیں پہ

مشرو یا تو کیں کلہ کافور او زنجبیل استعمال پوری نو پہ جدت کیں بہ ہم

داسے وی اگر چہ کافور او زنجبیل چینے دی پہ جدت کیں او بے شمار

فائدے او دیر لذتوہ پکین دی عینًا بدل دے د کاسا یا د زنجبیل

سَلْسَبِيلًا ہغہ مشروب چہ پہ مرے کیں پہ اسانہ سرہ تیر پوری د

وجہ د خائستہ خون د ہغہ تہ او د دیر لذت تہ او د پورہ صفا د

ہغہ تہ او د ابوالعالیہ نہ روایت دے چہ سلسبیل ورتہ د دے وجہ

تہ وٹیلے شے چہ د جدت پہ لارو او پہ کورونو کیں پہ ہغہ پہ اسانہ

سرہ بھی پوری -

سَلَا د مطعومات او مشرو یا تو د نعمتو تو د ذکر تہ روستو د خدمتکارو

ذکر کوی - يَطُوفُ طواق تہ مراد ہر وقت د خدمت د پارہ تلہ راتلہ او

حاضر او سدا دی - وَلِدَانٌ یعنی خادمان یہ عمر د عدام بلوغ کیں

وَمُلْكًا كَبِيرًا ۝ عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ

او بادشاہی لویہ - بڑے طریق ددوی بہ جائے دے ترو ریشمو

خَضْرَاءُ اسْتَبْرَقٌ وَحُلُوفٌ اَسَاوِرٌ مِنْ

شادوی او غنیم ریشم (بہ لاندے وی) او اچولے کپڑی بہ دوی تہ ہنگوی دے

قِصَاصٍ وَسَقَمٌ رَبِّهِمْ شَرَّابًا طَهُورًا ۝

سپینو زرد او غنیم بہ دوی تہ رب دے دوی دے خنلو خنلے پا کوؤنکے

تعبیر ہے یہ ولدان سرے دے دے وچ نہ دے چہ جنتیا نو تہ بہ دے
محبوب وی لکھ اولاد دے ہغوی صرف خدمت کول بہ مقصد نہ وی
مُحَلَّدُونَ تہ بدیلی او مرضو تہ یو دا والے فنا بہ وربان دے نہ راخی
لَوْ اَمْشَوْا تشبیہ دہ پہ حسن او صفائی او دیر والی او خوارہ وارہ
کیا لو دے خدمت دے پارہ پہ جنت کیں - دے دوی صفت ہے پہ منثور سرے
او کپڑو حکم چہ دوی دے خدمت دے پارہ ہنگارہ دی او دے حورو پہ صفت
کیں لو لو او بیض مکنون وئیلے دی حکم چہ ہغوی دے خدمت دے پارہ تہ
استعمال لیری

تہ خاص تفصیلی نعمتو تہ روستو اجمالی او عام نعمتو تہ
اشارہ کوی چہ دے ہغے شمار مخلوق تہ معلوم تہ دے دے وچ تہ
نعمائے نکرہ ذکر کریدے شمار پہ معنی دے مکان سرے مفعول دے دے
رأیت دے پارہ - نعيمًا یعنی ہر طرف تہ قسما قسم نعمتو تہ دی او نا آشنا
دی چہ دے بیان کولو تہ بھر دی - وَمُلْكًا كَبِيرًا دے دے حد ہم صرف
اللہ تعالیٰ تہ معلوم دے او بعض مفسرینو دے ہغے ذکر کرے دے
سلامونہ دے ملائکو پہ جنتیا نو باندے ، تاجونہ پہ سرو نو دے ہغوی
بے شمارہ ہنگے او دے اللہ تعالیٰ دیدار کول او بے شمارہ خدمتکاران او
باغونہ وغیرہ - عَلَيْهِمْ ضمیر راجع دے جنتیا نو تہ کہ خادمان وی
او کہ مخدومان وی اگرچہ پہ درجاتو دے لباس کیں دے دوی تفاوت دے
سُنْدُسٌ نری ریشمو تہ وئیلے کپڑی او دا دے ہغے جامو دے پارہ استعمال لیری
چہ دے پاسہ طرف تہ وی - وَاسْتَبْرَقٌ غنیم ریشمو تہ رپا کے پہ بل منج

إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ

یقیناً دا دہ تاسو لڙه بدله او دے

سَعْيَكُمْ مَشْكُورًا ۝ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا

عمل (کو بنین) ستاسو قبول کړے شوے۔ یقیناً مونږ یو نازل کړیږه مونږ

وټیله شی چه په هغه کښ چمک وی څکه چه د برق نه ماخوډ دے اودا د
جائے په استوگن استعمالیږی لکه چه سورة رحمان سکه کښ تیر شویدی
او دا عطف دے په ثیاب باندے په تقدیر د ثیاب سره او دواړه قسمونه
جائے په دوی د پداتونو د پاسه وی یا بظانها مقدار دے په قرینه
د سورة رحمان سره او دا بیا عطف دے په عالیهم باندے۔

وَمِنْ فَضْلِهِ أَوْ سِوَةِ فَضْلِهِ أَوْ سِوَةِ فَضْلِهِ حُجَّ كُنْ يَ ذَهَبَ ذِكْرُ كَرِيمِي
په اعتبار د تقسیم د جنتیانو سره دوه قسمونو ته ذهب د پیاره د
مقربون او فضله د پیاره د ابرارو، یا دا چه د دوی لاسونو ته په دواړه
قسمونه اساور اغوستل شویوی ذهب او فضله دواړه یا ذهب به
د پیاره د زانو وی او فضله به د پیاره د نارینو وی یا به ذهب د پیاره د
جنتیانو وی او فضله به د ولدانو د پیاره وی۔ طَهُورًا لِحَسَنِهِ نَهْ وَی
پشان د شرابو د دنیا، او د خیرو نه به هم پاک وی او د دے نه به
لوټے یول او واره بول نه جوړیږی۔ شَرَاءً طَهُورًا معلومیدی چه دا
د کافور او د نجیل نه علاوه نا اشنا مشروبات دی چه د هغه نه په
په روستو ورکوی د دے وچه نه په نکره ذکر کړیدی۔

۲۲ دَلِيلًا يَقَالُ بِهَا دَعَى يَعْنِي مِلَّةً يَأْتِي اللَّهُ تَعَالَى بِهِ وَرَتَهُ وَآتَى
إِنَّ هَذَا مَا قِيلَ مَذْكُورًا يُولُو تَعْمَتُونَ تَه رَاجِع دے۔ کَانَ لَفْظَ دَكَانَ
پدے سورن کښ د تعمتونو سره باربار ذکر کړو اشاره ده د دے
ثبات او بقا ته۔ مَشْكُورًا شکر د اعمالو د طرف د الله تعالی نه قبولیت
د هغه دے او په هغه باندے ستائنه کول دی۔ وَكَانَ وَآءُ د پیاره د
علت د ما قبل دے (کان لکم جزاء) یا دا اشاره ده زیادت د جزاء
ته وخت په وخت۔

عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ۲۳ قَاصِرٌ بِحَكْمِ

پہ تاباندے قرآن لبر لبر نازل - نو صبر کوہ قیصلہ

رَبِّكَ وَلَا تَطِعْ مِنْهُمْ اِثْمًا اَوْ كُفُورًا ۲۴

ذہب ستاتہ او مہ منہ خیرہ ددوی تہ دگتھکار یا کفر کوؤنکی -

۲۳ پہ دے ایت کہیں ذکر صداقت د قرآن دے ربطی دے منگین ایا تو نو
 سرہ دادے چہ ہر کلہ احوال د قیامت ذکر شول نو اوس ذکر کوی چہ
 دا تفصیلات حاصلیری د قرآن نہ چہ د اللہ تعالیٰ د طرق نہ حق نازل
 کرے شوے کتاب د او پہ دے کہیں تسلی ہم دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 تہ چہ دے حق کتاب پہ رسولو کہیں بہ تکلیفونہ راسخی د ہنہ برداشت
 بہ کوئے۔ تَنْزِيلًا پہ دے کہیں اشارہ دہ چہ د قیامت حالات پہ قرآن
 کہیں لبر لبر پہ جدا جدا سورتونو کہیں ذکر کیری د پارہ د تذکیر۔

۲۴ پہ دے ایت کہیں پنچہ او امر او یونہی ذکر کوی د پارہ د دعوت
 کوؤنکی پہ مقابلہ دشمنانو د دین کہیں۔ اول صبر رہ پہ دین حق بانگا
 کلک اوسیدال او انتظار کول د حکم د اللہ تعالیٰ چہ امداد او فتح دہ۔
 دویم د مخالفینو د اطاعت نہ خان ساتل۔ اِثْمًا منافق یا ہنہ چہ کارونہ
 د گناہ کوی۔ اَوْ كُفُورًا نیکارہ کافر او مشرک او ہنہ چہ زہرہ کہیں کفر
 ساقی داسے کسان د قرآن نہ منع کول کوی شرک او مداخلت تہ
 یلنہ کوی نو ددوی خبرہ بہ تہ منے۔

سوال: وَأَوْفِيْهِ وے ذکر نہ کرو یعنی اِثْمًا و کُفُورًا حکم چہ د دواہو
 اطاعت خو حرام دے؟

جواب: کہ چرے وَأَوْفِيْهِ راوہے وے نو دا وہم پیدا کیڈا لو چہ د
 دواہو پہ یو خانے او پہ یو محل اطاعت منع دے او جدا جدا اطاعت
 جائز دے او دَا صحیح نہ دہ او ہر کلہ چہ اَوْفِيْهِ ذکر کرو نو معنی دا
 دہ چہ د ہریو اطاعت پہ تھی سرہ مستقل دے یعنی د ہریو
 بہ اطاعت نہ کوئے تہ متفرڈا او تہ مستقلاً۔ دویم جواب د فراء تہ
 نہ نقل دے چہ اَوْفِيْهِ معنی دَا سرہ دے۔

وَاذْكُرْ اِسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ۝۲۵

او یاد دہے نوم ذکر کیا ستا صبرا او یا کھائے

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا

او ذکر شبہ سجده کوه هغه ته او پاکي وایه دهغه ذکر شبہ

طَوِيْلًا ۝۲۶ اِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ

او پردے پورے یقینا دا هغه کسان دی چه مینہ کوی ذکر دنیا سره

۲۵ ۲۶ پہ دے کنیں درے او امر ذکر دی زیارہ ذکر تثبت پہ حق باندے
 هر کله چه ذکر او کفور ته مخالفت او کرے شی نو ذکر هغوی ذکر طرف ته ذکر
 دشمنی ضرور اظهار کیبری نو ذکر هغوی ذکر شر نه ذکر کیدو ذکر زیارہ دا
 علاج دے ذکر تسبیح سجده وَاذْكُرْ اِسْمَ رَبِّكَ پہ دے کنیں او قانو ذکر
 مونخو نو ته اشاره ده بکرة ذکر صبرا مونخ اَصِيْلًا ذکر ظهر او عصر
 مونخ وَمِنَ اللَّيْلِ ذکر ما بینام ما سغوتن مونخ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيْلًا ذکر تسجد
 مونخ او مونخ کول ذکر د الله تعالیٰ او تسبیح باندے مشتمل دے یا
 مراد ذکر نه عام دے پہ مونخ کنیں دننه وی او که بهر وی او پہ
 هر وخت کنیں یا الله او یا رحمن او نور نومونه ذکر الله تعالیٰ یا دول او
 پہ مصیبت کنیں الله تعالیٰ ته رآمد شه وئیل او ذکر الله تعالیٰ نه هر
 وخت دعا غوبنتل دا بول پہ واذکر اسم ربک کنیں داخل دی او
 بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ذکر دوه طرفو نو ذکر ورخے دے او مراد تربیت بول
 اوقات ذکر دی وَمِنَ اللَّيْلِ حرف ذکر کنیں اشاره ده چه بوله
 شبہ مونخ او ذکر نیشته بلکه پہ خه حصه ذکر شبہ کنیں خوب کول هم
 نشته دے وَسَبِّحْهُ مراد ذکر دے ته پہ سجده کنیں تسبیح وئیل دی یا
 عام دے تسبیح دا چه الله تعالیٰ ذکر نقصان او عیب نه پاک دے
 ذکر هغه سلی صفتونه (چه قرآن او سنت کنیں ذکر دی) پہ عقیده
 کنیں سائل او پہ ژبه یا دولو سره ذکر الله تعالیٰ سره ذکر هیت پیدا کیدلو
 لویه ذریعه ده دلیل ذکر یا داشت ذکر اخرت دے

وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ٧٤

او پرچودي روستو د خان ته دځ درنه -

نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ

مونږ پيدا كړيدي دوى او كلك كړيدي مونږ بندونه د دوى

وَإِذَا يَشْكُنَا بَدَلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ٧٥

او هر كله چه او غواړو مونږ نو بدل به راوړو د دوى پشان بدل راوړل -

إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ

يَقِينًا ٧٦ نصيحت دے - نو څوك چه غواړي او وځي نيسي

٧٤ هر كله چه ذكر او تسبيح د الله تعالى دليل د محبت د اخرت او جنت دے هغه مخكېن ذكر شو نو اوس زجر وركوي محبت كوونكي د دنيا سره ته او د هغه د وچې د الله تعالى د ذكر او د اخرت ته غفلت كوونكي ته. وَرَاءَهُمْ د اللفظ د اضدادونه دے يعنى په معنې د وړاندې او روستو دواړو راځي او دلته دواړه معاني صحيح دي. ثَقِيلًا د هغه ذكر په سورة اعراف ١٨ كېن دے او ثقل په معنې د ډيرې سختۍ سره دے.

٧٥ دا دليل دے په اثبات د قيامت پشان د ابتدا د سورت او زجر هم دے دنيا پرستو خلقوته.

أَسْرَهُمْ دا د اسار نه ماخوځ دے هغه مزي ته وئيل شى چه په هغه سره د اوښ پالان تړلې شى. اسير (قيدى) هم د دے نه اخستل شويدى او اسر ته مراد اندامونه او پيوندونه د يو بل سره يوځاې كول او په پلو سره تړل. أَمْثَالَهُمْ يعنى دوى به هلك كړو او د دوى په ځاې به نور انسانان پيدا كړو چه هغوى به تابعداري كوونكي وي لكه سورة نساء ٣٤ او سورة ابراهيم ٢٨ او سورة فاطر ٢٤ كېن چه ذكر دى. يا دا چه د دوى شكلونه به مسخ كړي شى ناكاره شكلونو ته لكه په سورتايس ٢٤ كېن نو بيا په دے امثال په معنې د اشكالو سره دے.

إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا

خپل رب ته لار او ته شئ غوځي تاسو غه څير مگر

أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنْ كَانَ عَلَيْكُمْ

چه او غواړي الله تعالى . يقيناً الله تعالى دے پوهه

حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ

حکمتو ته والا . دا خلوي هغه چالوړه چه او غواړي ئي به رحمت خپل کين

وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

او ظالمان چه دی تيار کړيدے دوی لره عذاب درد ناک .

۲۹ د ايشان د سورة مزمل ۱۰ دے نو هلته اشاره د تذکره د ادا يو د دعوت ته سره د یاداشت د عذاب دنیوی ته او دلته اشاره ده اثبات د قیامت او احوالو د هغه ته سره د ادا يو د دعوت ته .

۳۰ د سورة مدثر ۱۰ او سورة تکویر ۲۹ پشان دے وَمَا تَشَاءُونَ مفعول محذوف دے یعنی الايمان والطاعة . یا حذف کړي شويک د پاره د تيم فتن شَاءَ او مَا تَشَاءُونَ دليل دے چه د انسان مشیت هم شته دے مجبور محض نه دے . او لَا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ اشاره ده چه انسان سره قدرت مستقلة بخيل کارونو کين نيشته دے نو پدیکين رد دے په جبریه او قدریه دواړو باندے . او مفسر شریعی د دے ایت په تفسیر کين بینه تشریح کړيد . عَلِيمًا عالم دے په اهل د هدايت باندے نو د هغوی د هدايت اراده اوکړي . حَكِيمًا د چا د اضلال مشیت اوکړي پدیکين هم حکمتونه دی يُدْخِلُ آه پدیکين د هدايت والو ذکر دے . رَحْمَةً نه مراد هدايت د پناه نیا کين او جنت د پناه اخرت کين . وَالظَّالِمِينَ دویم فریق ته اشاره ده چه د هغوی د هدايت اراده ئي نه ده کړي او عامل ناصیه حذف دے (وَيُعَذِّبُ الظَّالِمِينَ) او تفسیر د دغه عامل روستو موجود دے او دیته اعمار علی شریطة التفسیر وئیلے شی .

ختم شو تفسیر د سورة الدھر په فضل د الله تعالى سره .

سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا

۵۰

رُكُوعَاتُهَا ۲

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ۱ قَالَ عَصْفَانِ

قسم دے یہ ہفتہ ہوا کا نو چہ چلوے شی ترے رپرہ پسرے نو ہفتہ ہوا کا نے چہ ماتول کوی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة المرسلات او دے بل نوم سورة العرف دے
 ربط دے سورت دے ما قبل سرہ پہ دودہ وجوہو سرہ دے
 اولہ وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورت کن زجر وڈ پہ متکرینو بانہ
 لہو نو پہ دے سورت کن زجر پہ لفظ دے وئل سرہ لس
 کرتہ ذکر کریدے۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورت کن
 اثبات دے بعد الموت وڈ پہ یو دلیل سرہ نو پہ دے سورت
 کن دے اثبات کوی پہ شواہد او دیرو عقلی دلیلو نو سرہ۔
 دسویں سورت اثبات دے ورخ دے جزا دے پہ شواہد او
 دلیلو نو سرہ او دعویٰ پہ مک کن دہ پہ دے سورت کن اسماء
 حسنیٰ نیشہ لیکن صفات فعلیہ دے اللہ تعالیٰ یو ولس ذکر دی۔
 خلاصہ دے سورت دادہ۔ اولہ پنجہ شواہد دی دے پارہ دے
 دعویٰ دے سورت ترے پورے بیا خلور احوال دے وخت دے فنا دے
 عالم دی ترے پورے بیا تخویف اخروی پہ ذکر دے یوم الفصل او دے
 ہیبتو نہ ترے پورے بیا ذکر دے تخویف دنیوی دے ترے پورے۔
 بیا پہ ذکر کریدی درے دلیلو نہ عقلیہ سرہ دے زجر نہ متکرینو نہ
 ترے پورے بیا تخویف اخروی پہ ذکر دے لس حالاتو دے اور او دے
 دے فصل ترے پورے بیا بشارت دے متقینو نہ پہ ذکر دے او حالاتو
 ترے پورے او پہ آخر کن درے زواجر دی اول زجر تنعم دے
 دنیا سرہ دے جرمونو نہ پہ مک کن دویم زجر پہ اعراض کولو سرہ
 دے عمل دے توحید نہ پہ مک کن دریم زجر پہ اعراض

عَصْفًا ۲ وَاللَّيْلِ نَشْرًا ۳ فَالْفَرْقِ

ما تُولِ او هغه چہ خورول کوی خورول نو جُدا کو دُکئی

فَرْقًا ۴ فَالْمُلْقِيَةِ ذِكْرًا ۵ عُنْدًا

جدا کول نو دا غور خورول کئی دَ وِی دَپارہ دَ حذر

کولو سرہ دَ قرآن نہ پہ نہ کہیں۔

تفسیر ۱۔ دَ اکثر مفسرینو قول دا دے چہ مراد دَ دے او دَ ما بعد نہ ہوا کا نے دی او بل قول دا چہ مراد دَ دے نہ ملائک دی بل قول دا دے چہ رسولان علیہم السلام مراد دی او موصوف محمدی دے یعنی والنفوس المرسلات او بل احتمال دا دے چہ مراد دَ دے نہ آیا توتہ او سورتوتہ دَ قرآن دی۔ وَالْمُرْسَلَاتِ داصفت پہ ماقبل خلورو غیرو نو کہیں شتہ دے یعنی رالپہلے شویدی دَ طرف دَ اللہ تعالیٰ نہ عَزَّوَجَلَّ دا پہ معنی دَ معروف سرہ دے یعنی او امر او نواہی دَ اللہ تعالیٰ یا پہ معنی دَ متتابع (پہلہ پسے) دے نو پتا پہ اولہ معنی دا منصوب دے پہ تقدیر دَ حرف جر سرہ یعنی بالعرف او پتا پہ دویم حال دے۔

۲۔ داصفت ہم پہ دغہ خلورو امور و کہیں موجود پیری حکہ عاصفات عصف تہ دے پہ معنی دَ ہلا کولو او ماتولو سرہ نو بعض تیزے ہوا کا نے اونولہ ماتوی ملائک ہم کا فرانولہ ہلا کوی رسولان ہم دلیوتہ دَ اہل باطل ماتوی آیا توتہ ہم دَ مشرکا نو حجتوتہ باطلوی او ہلا کوی۔ او عَصْفًا دا مفعول مطلق دَ پارہ دَ تاکید دے یعنی پورہ او کامل عصف۔

۳۔ داصفت ہم پداغہ تولو امور و کہیں شتہ دے۔ یعنی ہوا کا نے خوروی ورینولہ او ملائک ہم خوروی ورینے او بارانوتہ اور حمتوتہ دَ اللہ تعالیٰ اور رسولان او آیا توتہ دَ اللہ تعالیٰ پہ دعوت سرہ نشر و اشاعت دین حق کوی۔ ۴۔ ہوا کا نے ورینولہ دَ یو بل نہ جدا کوی ملائک اور رسولان او آیا توتہ دَ حق او باطل مینج کہیں فرق راولی او شریعتی دَ کآیت پہ تفسیر کہیں آیا توتہ دَ قرآن ہم لیکلی دَ لکچہ مونو لیکل ۵۔ ملائک اور رسولان او آیا توتہ دَ اللہ تعالیٰ وِی (احکام) پیش کوی او ہوا کا نے

أَوْفَىٰ رَأَىٰ ۝ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ۝

او دياره د ویرلو یقیناً هغه ځه و عده ټی کیدایشی تا سوره خواخوځه واقع کیدونکي دي

فَإِذَا التَّجُومُ طَبَسَتْ ۝ وَإِذَا السَّمَاءُ

نو هرکله ځه ستوری به توره شی او هرکله ځه آسمان

باران را غورځوی او ذکر اطلاق په باران باندې هم کیدایشی ځکه ځه په هغه سوره ذکر رحمت د الله تعالی بعض انسانانو ته او کړیشی .
 دا مصدر و نه دی متعلق دی الملقیات سوره او منصوب دی بتا په مفعول له کیدلو سره یا بدل دی د ذکرانه یعنی وحی رالیرلو کین مقصد عذار دفع کول د خلقو او ویره ورکول دی او ځه ذکر په معنی د باران شی نو په باران سره د خلقو نه عذار د سوکپه او د قحط نائله شی او د چا د پاره سبب د انداز او کړشی - (فایده) په دریم ایت کین و او ذکر دے او باقی ټولو کین فا ذکر ده د دے وجه داده ځه عصف مستلزم نه دے نشر لره ځکه ځه عصف سوره تباقی او هلاکت راشی نو معلومه شوه ځه نشر مستقل وصف دے او ارسال پس عصف او نشر پس فرق او فرق پس القاء د ذکر لازمه وی نو قایه راوړله ځه دلالت کوی په سببیت او لزوم باندې .

ک دا جواب قسم دے مَا تُوعَدُونَ مراد د دے ته ټول هغه احوال دی ځه قران او سنت کین د قیامت په باره کین د هغه وعده کړیشویدا تفخ فی الصور، بحث د بدونو، جمع کول د ټول مخلوق، تقسیم د عملنامو، حساب کول هر چاله جزا ورکول د خیر او شر، وزن د عملونو، احوال د جهنم، احوال د جنت وغیره دا ټول مراد دی مناسبت په مینځ د قسمونو او د جواب قسم کین دادے ځه دغه ټول امور واقعیه محسوسه دی نو قدرت د الله تعالی پدغه امورو باندې دلیل دے ځه الله تعالی قیامت په امورو باندې قادر دے او هرکله ځه مراد د هغه نه رسولان او ایاتونکي د قران شی نو مناسبت بشکارت ځه هغوی کوم خبرونه ورکړیدی هغه بالکل واقع کیدونکي ش سلسله دا تفصیل د بعض ما توعدا ون دے ځه دا (پاتې په بل مخ)

فَرَجَتْ ۹ وَإِذَا الْجِبَالُ سَيْفَتْ ۱۰ وَإِذَا

کولاؤ کریشی او هرکله چه غرونه والوځولے شی اوهرکله چه

الرُّسُلُ أَقْبَتَتْ ۱۱ لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ۱۲

د رسولانو وخت پوره کریشی - کومے ورځ ته روستو کرکے شویدی -

ځلور لوټے لوټے اموردی او دارنگ پد پکښ وخت د وقوع د ماتوعدون
ذکر کوی. طیسټ طمس ځوکول او وړانولو ته وئیلے شی مراد د دے په
سورة تکویر س. او سورة انفطار س کښ ذکر دے یعنی اول به تریته
رڼا محوشی نو بیا به او دور پیدی ختم به شی. وَإِذَا السَّمَاءُ فَرَجَتْ السماء
اسم جنس دے ټول اسمانونه مراد دی. فَرَجَتْ فرج په لغت کښ چودل
دی یعنی اسمانونو کښ به انفطار او انشقاق راځی او دروازے به پکښ جوړ
شی لکه په سورة انفطار س او انشقاق س او سورة نبا س کښ دی.
وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّفَتْ الجبال الفلام د پاره د استغراق دے سُيِّفَتْ سَف
الوځول د بوسو د دانو ته او اجزاء د یوځیز د یویل ته جدا کیدال، په
تاد دے سره تختول، د ویج نه ویستل دا ټولے معانی صحیح دی دا س
په سورة طه س کښ هم دی. أَقْبَتَتْ په اصل کښ وقَّت دے د وقت
نه ماخوذ دے یعنی په وقت مقررہ کښ به رسولان راجع کرکے شی
لکه په سورة مائده س کښ دی او په دے کښ معنی د تاخیر وی
وقت مقررہ ته د دے وچ ته روستو استفهام د تأجیل ذکر کوی.
لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ په دے کښ يُقَالُ پټ دے. لِأَيِّ يَوْمٍ دا استفهام د پاره د
عظمت او هیبت د هغه ورځ دے او دا جمله جواب دے د فَإِذَا
د پاره یا دا حال دے د ضمیر د اقتت ته او جواب د ادا پټ دے
یعنی وقع ما توعدون.

أُجِّلَتْ ضمیر رسولانو ته راجع دے یا تیر شوے ټول احوالو ته
راجع دے.

لِيَوْمِ الْقُصْلِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمٌ

ورخ د فیصلے ته - او څه پوهه درکړې ده تاته څه څه ورځ

الْقُصْلِ ۝ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۝

د فیصلے - ټپاږي ده په دغه ورځ تکذیب کوونکو لره -

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ۝ ثُمَّ نَبْعُهُمْ

ایا نه دی هلاک کړی مونږ مخکنی خلق - بیا به دا دوی پس

الْآخِرِينَ ۝ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ۝

روستو خلق - د غصه کار کوونو د مجرمانو سره -

لِيَوْمِ الْقُصْلِ جواب دے په تقدیر د اُجَلَت سره او دا نوم دے د نومونو د قیامت نه ځکه څه په دغه ورځ به جدائی راشی د مخلوق د یو بل ته او فیصلے به او کړې شی -

۱۲ ۱۵ د ذکر د عظمت د هغه ورځ ته دوباره عظمت ذکر کوی په وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْقُصْلِ سره او دریم کړت ذکر کوی په وَيْلٌ ۱۵ سره - او دا ایت یې په دے سورت کښ لس کرته راوې دے ځکه څه حق څیزونه ډیر دی او د هریو تکذیب مستقل سبب د وَيْل دے نو د هغه څیزونو حقونه یې لس ذکر کړیدی اول پدے ایت کښ تکذیب د یوم الفصل مراد دے (وویل) مبتدا نکره ده ځکه څه دا دُعَاء شرده او هغه سبب د جواز د ایتدا کیدے شی -

۱۳ ۱۶ د تخويف د نړیوی دے مکذبینو لره - اَوَّلِينَ لکه قوم د نوح علیه السلام او عادیان ثمودیان قوم د صالح علیه السلام قوم د لوط علیه السلام اصحاب مدین قوم تبع قوم فرعون څه دا په قرآن کښ ذکر دی الْآخِرِينَ د دے نه مراد مشرکین مکه او د روستو زمانے متکربین دی ځکه څه دوی ټول په تکذیب کښ شریک دی نو په جزاء کښ به هم شریک وی - كَذَلِكَ نَفْعَلُ تاکید دے د تبعهم الْآخِرِينَ د پاته او د آخرین ته یې تخصیص د مجرمانو پاتے په بل مخ

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾ أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ

تبارک ذہ یہ دشتہ ورخ تکذیب کو ویکو لره - ایاموتہ نہ پیداکری تاسو

مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ

د او بو سپکو ته - نو حصائے کپیدی موتیہ ہفتہ پہ خائے د قراری

مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾

مضبوط کین تر نیچہ مقرر پورے

اوکرو یاد الاخرین ته مکے والا مراد دی او د گنایک تفعل نہ دروستو
زمانو مجرمان مراد دی ترقیامتہ پورے۔

سک دلتہ د مکذبین نہ ہتھ خلق مراد دی چہ قصے او واقعات ہلاکت
د مخکنو مجرمانو نہ منی او د روستو مجرمانو د تخویفاتو تصدیق نہ کوی
کوم چہ مخکین درے ایاتونو کین ذکر شول۔

منظوم دا دلیل عقلی نفسی دے د اول پیدائش د انسان، د اثبات
د یعت بعد الموت د پارہ - ماء مہین دا نطفہ دہ چہ کمزورے او یہ
دی او سپکے دی یعنی نفرت ترینہ کیدے نشی برابرہ خیرہ دہ کہ پاکہ
وی او کہ پلینہ وی د دے نہ د پلینت والی د منی استدلال نشی کیدے۔

او مراد د ماء نہ جنس او یہ دی یعنی او یہ د سہری او د زنا نہ حکمہ چہ
نورو خصوصو سرہ ثابت دی چہ خلق د پچی د دواہو او بو نہ شویدے
قرار مکین مراد دے نہ رحم د موردے چہ سرہ د ثقل د حمل نہ
یہ رحم کین محفوظ وی۔

إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ مراد ترینہ وخت د ولادت دے چہ شہر میاشتہ یا
نہہ میاشتہ وی پتا یہ اکثر عادت اگرچہ کلہ کلہ د دے نہ زیات شی
معوم یعنی یہ اعتبار د عرف او عادت د نساؤ سرہ معلوم دے یا دا
چہ پورہ ورخ او وخت د پیدائش سرہ د تفصیلی احوالو د پچی نہ
صرف اللہ تعالیٰ خبر دے او عالم دے لکھ ویعلم ما فی الزحام - اودا
رنک یہ سورہ رعدا سک کین دی۔

فَقَدَرْنَا قَنَاعًا قَنَاعًا قَدِيرُونَ ۳۳ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ

نو قدرت لرو موتی نو خہ قدرت لرونکی یو - تباہی دہ پہ دغہ و خ

لِلْمُكَذِّبِينَ ۳۴ أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ۳۵

تکذیب کو ڈنکولہ - آیا نہ دہ گر حوالے مونہ زمکہ راغونہ ویکے

أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا ۳۶ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِي

ژوندولہ او مردولہ - او جو کپییدی مونہ پہ ذکر زمکہ کیں غرونہ

فَقَدَرْنَا بعضو اہل لغتو فرق کریدے پہ مینج د تخفیف او تشدید کیں
یعنی مخفف د قدرت نہ دے نو د تاکید د ماقبل دے یعنی خلق د انسان
پہ دغہ طریقہ ذکر شوے سرہ خاص قدرت د اللہ تعالیٰ دے بل
ھیٹوک داسے قدرت د خلق نہ لری او بعض اہل لغتو د تخفیف او مشدد
یوہ معنی کریدہ یعنی تقدیر کول یعنی اللہ تعالیٰ اندازہ او تقرر کریدا
د وخت د ولادت او د احوالو د دے ہی او د ہخہ د سعادت یا شقاوت
نوقادرون پہ معنی د مقدارون سرہ دے نو پہ دے معنی سرہ اشارہ
دہ مسئلے د تقدیر تہ لیکن د تقدیر خو پہ کتاب د ملائکوکیں وی او
اصل تقدیر خو دیر مخکیں دے لکہ چہ دا مسئلہ پہ خپل ٹھائے کیں
واضح شوے دہ ۔

۳۳ دلتہ د مکذبین تہ مراد ہخہ دی چہ خلق د انسان پدغہ طریقہ
سرہ پہ قدرت د اللہ تعالیٰ سرہ نہ منی او د ہخہ تقدیر ہم نہ منی
یا داسے قدرت د اللہ تعالیٰ تہ سیوا غیر اللہ لہ ثابتوی نو د حقوی
دیارہ وکیل دے ۔

۳۴ پدایکیں دویم دلیل عقلی افاق سفلی دے کفائتا دا اسم
جنس دے یعنی دھر جمع کو وٹکی دیارہ لوخے وی یا بل خیر یا دا اسم
آلہ دہ یا مصدر دے مبنی للفاعل دے یا جمع د کافت یا د کفت دہ ۔
أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا دا مفعول دے د کفات ہر کلاہ چہ کفات جمع یا مصدر
شی ۔ او کہ اسم آلہ شی نو بیا د دے دیارہ فعل ناصیہ پی دے (تجمع)
راجمع کوی ژوندی پہ شایانہ پدے سرہ ایاد دی ریا تے یہ یل مخ (

شَبَّخْتِ وَأَسْقَيْنَكُم مَّاءً فَرَاتًا ط

دنگ او غنہ دی مونہ پہ تاسو اوہ خوبے۔

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ۝۲۸ إِنظِلُّوْا

تباهی دہ یہ دغہ ورخ تکذیب کوؤنگو لہ لہ شی ہقہ

إِلَى مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكْذِبُونَ ۝۲۹ إِنظِلُّوْا

خیزتہ چہ تاسو دہق تکذیب کوؤ لہ شی

کروندے کوی گرجی نورے فائداے ترینہ اخلی او جمع کوی مرو لہ
یہ دفن کیدلو او دا دلیل دے چہ د مرو دفن کول ضروری دی او
قرطبی وٹیلے دی چہ دارنگ خیل وختہ او نو کونہ پریکھے شوی ہم
یہ زمکہ کیں دفن کول پکار دی۔

۲۸ دابل دلیل عقلی افاق وسطی دے۔ رَوایسی غرونہ چہ زمکہ لہ
کلکہ وی شامخات شامخ ہر دنگ خیزتہ وٹیلے شی مراد داسے غرونہ
دی چہ دہق سرونو تہ ختل مشکل وی۔ فَرَاتًا ہقہ اوہ چہ تندہ
ماتوی او فصلونو تہ فائداہ ورکوی او دا اوہ د سینداونو، نہرونو، چینو
او کویانو دی۔ (رفائداہ) یہ دے دے دلیلونو کیں (خَلَقَ دَ انْسانَ او
خَلَقَ دَ زَمَكِ او خَلَقَ دَ غِرُونُو) کیں مناسبت دے ہقہ دا دے چہ د
نطفہ تہ د انسان پیدا ائش دے او د زمکہ نہ د یو پو پیدا ائش دے
او د غرونو نہ د او تو یو تو، معدانیاتو او او یو پیدا ائش دے نو
ہقہ اللہ تعالیٰ چہ یہ دے دے قسمو تو خَلَقَ بَاتِدَے قدرت لری
نو ضروری خبرہ دہ چہ ہقہ یہ بعث بعد الموت بَاتِدَے قدرت
لری او داسے وصف پہ اسمان کیں بشکارہ نیشته دے دے وجہ نہ دلتہ
اسمانی دلیل یے نہ دے ذکر کرے۔

۲۹ مراد دے نہ ہقہ خلق دی چہ د زمکہ د پیدا ائش او د قائدے
نہ او د غرونو او او یو د پیدا ائش تہ انکار کوی چہ اللہ تعالیٰ نہ دی
پیدا کری یا د اللہ تعالیٰ سرہ دے پہ پیدا ائش کیں شریک شتہ نو داسے مکذپ لہ
وَيْلٌ دے ۲۹ دا تخویف اخروی دے او یقال دلتہ پت دے (یا قِیْلَ مَخ)

إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ ۖ لَا ظَلِيلٍ

سوری تہ چہ درے تختا کو والا دے ، نہ دے سورے و رکوؤنکے

وَلَا يُغْنِي مِنَ الْهَبِّ ۖ إِنَّهَا تَرْمِي

او نہ فائدہ درکوی د شغلو تہ - یقیناً دا اور ویشتل کوی

بَشَرٍ رَّكَالٍ قَصِيرٍ ۖ كَأَنَّهُ جِمَلَتٌ صُفْرٌ ۖ

پہ بسود چہ پشان د پنکھو دی - گویا چہ ہقہ اوہیان بے مہانا دی -

مَا كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ مراد دے نہ عذاب د اور د جہنم دے او مآ
موصولہ دے یا مآ مصدریہ دے او مضاف محذوف دے یعنی الی جزاء
تکذیبکم یعنی دے نہ مخکین نے خور کر تہ تکذیب ذکر کریدے
نود ہغے سزا ذکر کوی۔

تہ ۳۳ دا تفصیل د مخکین اجمال دے ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ مراد د
ظل نہ سورے د لوگی (لو خپے) د جہنم دے لکہ سورۃ واقعہ ۳۳
کس ذکر دی۔ او ہر کلا چہ نوکے پہ زور سرہ راوخی نو ہقہ تقسیم
شی درے حصو تہ اشارہ دہ چہ دا لوکے پہ دیر پہ زور سرہ راوخی۔
او سیو طی اتقان کس و نیلے دی چہ دا پہ اصل کس پہ جہنم والو
پورے استہزاء دہ حکہ شکل مثلث چہ درے بازو کان او درے
گو تو نہ نے وی ہقہ چہ پہ ہر بازو بانداے او دروے نو سورے
تربیتہ نہ پیدا کیری یعنی پہ ظاہر کس سورے او حقیقت کس سورہ
نہ دے لکہ چہ فرمائی لَا ظَلِيلٍ نہ دے سورے و رکوؤنکے د نہر نہ او
سورے فائدہ و رکوؤنکے د نہر د کر مئی تہ ،

وَلَا يُغْنِي مِنَ الْهَبِّ ، اغنا پہ معنی د دفع کو لو سرہ دے۔ اشارہ
دہ چہ دا ظل خلاق دے د ظل د مؤمنانو تہ حکہ ہقہ خو ظل
ظلیل دے۔

۳۳ ۳۳ إِنَّهَا ضَمِيرٌ رَاجِعٌ دے اور تہ حکہ ظل اولہب دلالت کوی
پہ اور بانداے۔ شَرِّ ہقہ تکرے چہ د اور تہ ہر طرف تہ الوخی
او ہغے تہ ہسری و نیلے شی لیکن د دتیا د اور ہسری ریائے یہ بلع

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿۳۶﴾ هَذَا يَوْمٌ

تباہی دہ پناغہ ورخ تکزب کوڈنکو لہہ دا ورخ دہ

لَا يَنْطِقُونَ ﴿۳۷﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿۳۸﴾

چہ نہ بہ شی کوئے دوی خبرے، اوئے بہ اذن رحکم کیوی دوی تہ چہ بیہانے اوکوی۔

دیرتری وی او دجہنم بسری گا لقصیر پشان دلوئے ینکلے یا لری پریکریے
شوی یا و یخونہ دغہو اونو او غرونہ دالفظ پدے ہولو معانوسہ
راخی دا تشبیہ پہ غت والی کنس دہ او بلہ تشبیہ پہ رنگ کنس ذکرکوی
پہ دے قول سرہ گا ئہ جملکت صفر۔ جمالہ پہ یو قراءت کنس وزن د
فعالہ دے او جمع د جمل دہ لکہ حجارہ جمع د حجردہ او بل قراءت
کنس پہ وزن د فعالات سرہ دے او داجمع الجمع دہ۔ او بنانو او غتے
رسے د کشتے تہ و نیلے کیوی۔ صفر زیرے یا تورے حکمہ عرب کلہ
صفرة پہ معنی د سواد (تور) سرہ استعما لوی۔ یا خالی د مہارونونہ
او پہ دے کنس بلہ تشبیہ ہم دہ یعنی د او بنانو سرہ تشبیہ پہ غت والی
کنس دہ سرہ د تور والی تہ یا پہ وخت د بے مہارہ کیدلو کنس چہ دیر
خوارہ وارہ شی دارنگ بسری بہ خوارہ وارہ وی او د رسو سرہ تشبیہ
پہ اوکد والی دہ چہ دا بسری بہ داسے اوکدہ وی تکہ د رسے پشان۔
۳۶ مراد پہ دے سرہ ہغہ خلق دی چہ د اور د جہنم او د ظل د
دغہ مذاکورہ حالاتو نہ انکار او تکذیب کوی۔

۳۷ دا ہم تخویف اخروی د پہ ذکر د مختلف قسم ہیبتونو د قیامت
سرہ۔ لَا يَنْطِقُونَ طاقت د نطق کولو پہ نہ لری (سوال) پہ نورو
ایا تونو کنس یختصمون، یتکلمون، یتساءلون، تجادل عن نفسہا، دا
تعبیرات دلالت کوی چہ دوی پہ خبرے کوئے شی؟ (جواب ع) دا کہ
چہ ورخ د قیامت اوکدہ ورخ دہ مشتمل دہ پہ مختلفو حالاتو
باندے پہ بعض حالاتو کنس بہ خبرے کوئے شی دروغ بیہانے او
انکار د شرک او کفر تہ او اتباع او متبوعین پہ د یو بل سرہ جکریے
کوی خو بل حالت پہ ورباندے داسے د ہیبت راخی چہ ہیغ خبرہ پہ

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿۳۷﴾ هَذَا

تباقی دہ یہ دفعہ ورخ تکذیب کوؤنکو لوہ - دا

يَوْمَ الْفُصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأُولَئِينَ ﴿۳۸﴾

ورخ ڈ فیصلے دہ راجع بہ کرو مونو تاسواو مخکنی خلق ۔

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُوا ﴿۳۹﴾

نو کہ وی ستاسو خہ چل ول نو اوکرتے چل ماسرہ ۔

نشی کوئے۔ (جواب علی) دادے چہ دلتہ مراد نفی ڈ نطق مقید دہ یعنی خبر بہ نشی کوئے یہ حجت او دلیل فائدتہ ماسرہ۔
فَيَعْتَذِرُونَ، (سوال) دا جواب ڈ نفی دے نو پکار وہ چہ مجزوم وے یہ حذق ڈ تون سرہ؟ (جواب) دا معطوف دے یہ لایوذن پاندے جواب تہ دے یعنی تہ اذن شتہ او تہ اعتذار کول شتہ۔ دویم جواب دا چہ ڈ رعایت ڈ فواصل الایات ڈ وچ تہ تون تہ دے حذق کرے شوئے او دا ہم یہ ضرورت کنس جائز دے۔
۳۷ غوک چہ دا حالت تہ متی انکار او تکذیب یے کوی نو دلتہ ہذہ مکذبین مراد دی۔

۳۸ د اہل قسم تخویف دے مخکنس یے او فرمائیل چہ یہ عذر وںو سرہ نشی۔ بچ کیدلے او تہ اذن شتہ دلتہ فرمائی چہ یہ حیلو او کیدو نو سرہ ہم نشی۔ بچ کیدلے او دلتہ ہم یُقَال راویہ و ثیلے شی) یہ اول کنس پٹ دے۔

هَذَا كُنْ اَشَارَةٌ مَوْصُوفٍ تَهْ پداغہ صفتو نو مخکنو سرہ۔
وَالْأُولَئِينَ، (سوال) والاخرین یے وے ذکر نہ کرو؟
جواب اول دا چہ دلتہ مکذبین ڈ مخکنو انبیاء او ڈ اُخری نبی مراد دی او روستو خو نور انبیاء تہ راجی نو مکذبین الاخرین نیستہ۔ جواب دویم دادے چہ یہ لکم سرہ خطاب ڈ اُخری نبی صلی اللہ علیہ وسلم امت تہ دے او حقوی ترقیامت پور دی۔ کیدلے خہ حیلہ دیار ڈ دفع کولو ڈ عذاب او دیار ڈ بچ کیدلو ڈ اللہ تعالیٰ تہ لکہ یہ سورہ رکن شکس۔

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٠﴾ إِنَّ

تباہی دہ بدعہ ورخ تکذیب کوؤ نکو لہ - یقیناً

الْمُتَّقِينَ فِي ظِلِّ وَعُيُونٍ ﴿٣١﴾ وَفَوَاكِهَ

متقیان بہ پہ سورہ او پہ چیلو کش وی او میوے بہ وی

مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٣٢﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا

دھغہ قسم نہ چہ دوی یے غواری - خورے او خنبے پہ خوشحالی سرہ

بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا كَذَّبْنَاكَ وَجَزَىٰ

پہ سبب دھغہ عملو تو چہ تاسو کول - یقیناً د غصے بدالہ ورکوؤ مونہ

الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٥﴾

خاؤستہ عمل کوؤ نکو تہ - تباہی دہ بدعہ ورخ تکذیب کوؤ نکو لہ -

سے غوک چہ دا جمع دے تولو خلقو او حساب نہ متی نو ہغہ مکذبین مراد دی
سے دا بشارت اخرویہ دے متقینو تہ چہ ہغوی پہ خلاف مکذبینو
دی نو ددوی جزا ہم دے ہغوی نہ خلاف دہ ظلال دا سوری دا ونو
او دے بتکو دی او حقیقی دی او دا پہ مقابل دے ظل دے جہنم کنیں دے
عُیُونِ یے جمع ذکر کرہ حکمہ چہ دے ہغے انواع و یردی پہ شان دے
انہارو دے جنت - وَفَوَاكِهَ یعنی میوے بہ ددوی نہ چا پیرہ ہر طرف
تہ موجود وی -

سے دلتہ یقال راویہ وئیے شی) پہ اول کنیں پت دے دے کلوا و اشربوا
مفعولو تہ یے حذف کہیدی اشارہ دہ چہ ماکولات او مشروبات
بے شمارہ دی - هَنِيئًا ہغہ خوراکی او خنباک چہ مبارک او دے فائدو تہ
دک وی ہیغے مرض او عیب نہ پیدا کوئی - بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ دا ظاہری
سبب رحمت دے اللہ تعالیٰ دے لکے چہ پہ حدیث کنیں دی چہ جنت تہ بغیر
رحمت دے اللہ تعالیٰ نہ داخلہ لشی کیدے -

سے اشارہ دہ چہ عمل خو سبب دے لیکن پہ شرط دے احسان سرہ او
یا تہ بل مخ

کَلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مَجْرُمُونَ ﴿۴۶﴾

خورے اور مزے واصلے لبرہ مودہ یقیناً تاسو مجرمائے گئے ۔

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿۴۷﴾ وَإِذَا قِيلَ

تباهی دہ یہ دفعہ وریخ تکذیب کوؤنکو لبرہ ۔ او کوم وخت چہ اوٹیلے شی

لَهُمْ أَزْكَوٰا۟ لَا يَرْكَعُونَ ﴿۴۸﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ

دوی تہ رکوع کوٹے نو تہ کوی دوی رکوع ۔ تباهی دہ پداغہ وریخ

احسان عبارت دے دے اخلاص و اتباع سنت نہ ۔

۴۶ خوک چہ دے متقیان و دیارہ دے جنت دے نعمتو نو تہ انکار کوی او دے تکذیب کوی نو داسے خلقو لبرہ تباهی دہ ۔

۴۷ دا زجر دے متعلق دے حال دے مکذبینو سرہ او دا مقابل دے دے حال دے متقینو سرہ یعنی متقیان و تہ بہ یہ آخرت کیں وٹیلے شی کلاوا و اشربوا او مکذبینو تہ یہ دنیا کیں وٹیلے شی کلاوا ۔ قَلِيلًا موصوف حذف دے زمانا قَلِيلًا او هرکله چہ ژوند دے دنیا قلیل دے یہ نسبت دے آخرت اگرچہ دنیا کیں دے مکذبینو خورا کونہ او مزے دے دے دی دے متقیان و یہ نسبت سرہ لیکن حقیقت کیں قلیل دی یہ نسبت دے آخرت سرہ قَلِيلًا کیں اشارہ دہ چہ یہ آخرت کیں دوی دے دے مزو تہ محرومہ دی او دے دے علت ہے ذکر کرو یہ دے قول سرہ چہ إِنَّكُمْ مَجْرُمُونَ یعنی گناہونہ ہے بشکاک کول ۔ ہک دفعہ خوک چہ دے دنیا تمتع قلیل تہ گنہری بلکه دے غرور دے دنیا دے وجہ نہ جرمونہ کوی دلتہ ہفہ مکذبین مراد دی ۔

۴۸ دا بل زجر دے ۔ رُكُوع عمل دے توحید دے نو دا ذکر دے جزء او مراد ترینہ کل دے یعنی صلوة ، یا رکوع یہ معنی دے خضوع کول دہ اللہ تعالیٰ تہ یہ توحید سرہ نو دا عام دہ یہ صلوة کیں او خارج دے صلوة نہ بولو تہ شامل دہ ۔

او دا تفسیر دے مجرمون دے یعنی یوجرم ہے دادے چہ ہفہ مونیخ نہ کوی چہ یہ ہفہ کیں رکوع دہ یعنی مونیخ دے صحابہ کرامو ، او دے تخصیص وجہ دا دے چہ کتابیانو کافرانو یہ خپلو مونیخو نو کیں رکوع پر بخود دے دہ نو مونیخ ہے بغیر دے رکوع نہ کلاوا ۔

لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

تکذیب کوؤ نکو لره - نو په کومه یوه خبره به روستو د دینه دوی ایمان رادری -

۲۹ رکوع او مونځ نه کول دا علامت د مکذبینو د دے د دے وچ نه دلتا ئی هم اوئیل یو مټیا بل مکذبین -

۳۰ هرکله چه لس کورته ئی تکذیب د مکذبینو ذکر کړو نو اخری زجر دادے چه دا تکذیب په اصل کښ تکذیب د قران دے نو چه دوی د دے تکذیب کوی نوبل به کوم کلام وی چه دوی به په هغه ایمان رادری -

حدیث هغه خبره چه نقل ئی کیده شی او د اصفیت په قران کښ شته حکم ورته حدیث وئیل شی - بَعْدَهُ په دے کښ اشاره ده چه روستو د قران دوی منقطع ده بل کلام الله نشی کیده او مخکښ خو کتابونه وو د دے وچ نه قیله ئی نه دے ذکر کړی -

ابن کثیر حدیث د ابو هریره رضی الله عنه ذکر کړی دے چه خوک دا ایت اولوی نو ورپسے د اولوی (په طریقه د جواب سره) امنت بالله وما انزل -

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورة المرسلات په فضل الله تعالی سید

سُورَةُ النَّبَاِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ایاتھا
۴-
۳
رکوعاتھا

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ۚ عَنِ النَّبِيِّ الْعَظِيمِ ۚ

دَ مَرَّہ پَہ بَارَہ کُن دوی تپو سولہ کوی (دَ یوبل تہ)۔ دَ لوٹے خیر پَہ بَارَہ کُن۔

يَسْمِيهِ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

سورۃ التّٰیّٰہ اودے تہ سورۃ عنمّ او سورۃ عمّ یتساءلون
او سورۃ التّٰسّٰؤل او سورۃ المعصّرات ہم وئیلے کیہی ۔

رابطہ دے سورت د مخکن سورت سرہ پہ خو طریقو سورہ دے
ولہ طریقہ دادہ چہ پہ مخکن سورت زجروؤ پہ تکذیب یا ندے نو
پہ دے سورت کنیں زجر دے پہ اختلاف او نشاؤل یا ندے۔

دويمه طريقه داده چه په هغه سورت کښ نوم د قيامت وؤ په يوم
الفصل سره نو په دے سورت کښ د مکذابينو او متقيانو په مينځ
کښ فصل او فرق ذکر کوي په لس لس وجوهو سره .

دریمہ طریقہ دادہ چاہ یہ ہفتہ سورت کس درے عقلی دلیلوں ذکر
وڈ اوپہ دے سورت کس اس انعامات ذکر کو یہ طریقہ دلیلوں سورت
دعویٰ دے سورت زجر دے منکرینو دے بعث بعد الموت
اثبات دے ہفتہ دے یہ دلیلوں اوپہ احوال دے منکرینو او متقیان
سورہ تخویف او بشارت او دوہ اسماء حسنی (رب، رحمان) او خوارس
صفات فعلیہ دے ذکر کریدی۔

خلاصہ کے سورت۔ اول ذکر دے پہ انکار کے بعد الموت
پہ طریقہ کے تساؤل او اختلاف سرہ ترسہ پورے بیائے لس انعامات
ذکر کری دی پہ دلیل کے قدرت سرہ پہ بعث بعد الموت ہاندے تر
پورے بیائے تخویف اخروی دے پہ لس وجوہو سرہ کے پارہ کے
منکربیتو او بشارت دے پہ لس وجوہو سرہ کے پارہ کے متقیانو۔

تفسیر ۱۷۷۷ دال جردے یہ انکار دے اودریا تے یہ پل مخ

الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ۖ كَلَّا

مخالفہ چہ دوی یہ ہیئت کیں اختلافی کوی ہینچوے نہ وہ پکار۔

سَيَعْلَمُونَ ۖ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ۖ

زردہ دوی تہ یہ معلومہ شی، بیا ہینچوے نہ وہ پکار زردہ دوی تہ یہ معلومہ شی۔

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا ۖ وَالْجِبَالِ

ایا نہ وہ کرخولے موتی زمکہ غوریدالے او غروتہ

قرآن سرہ۔ عَمَّ پہ اصل کیں عن ما وڈ نون اوڈ میم ادغام اوکرے شو
او الف پہ اخر کیں حذف کرے شو ڈ اختصار ڈ پارہ اوڈ پارہ ڈ فرق ڈ ما
استفہامیہ او خبریہ۔ یَتَسَاءَلُونَ باب تفاعل دے کثرت تہ اشارہ دہ
او مراد ڈ تساؤل نہ عبث۔ بحثونہ کول دی حان پوہہ کول ئے مقصد نہ
دے۔ عَنِ النَّبَاءِ الْعَظِيمِ دا متعلق دے پہ یَتَسَاءَلُونَ پت پورے
جواب ڈ استفہام دے مراد ڈ نباء عظیم نہ بحث بعد الموت دے
حککہ چہ خبر ڈ قیامت دیر لوئے او دروند دے پہ اسمائونو او زمکہ
کیں یا مراد ڈ دے نہ قرآن او توحید دے لکہ سورۃ ص یکہ کیں۔
مُخْتَلِفُونَ خوک تصدیق کوی او خوک انکار، او خوک وائی چہ ارواح
پہ صرف بحث کیری او خوک وائی بحث پہ ڈ لہوخت ڈ پارہ وی۔
اوڈ قرآن پہ بارہ کیں اختلاف دادے چہ وائی دا سحر دے کھانت ڈ
شعر دے کلام ڈ مجنون دے خوبونہ دی افتراء دہ۔

سَلٰہ پہ دے کیں ڈ زجر سرہ تخویف دے۔ او کَلَّا دوا ردعیہ
دی او مرجع ئے جدا جدا دہ اول کَلَّا ردع ڈ تساؤل دہ او دویم
ردع ڈ اختلاف دہ او تکرار ڈ سَيَعْلَمُونَ ڈ پارہ ڈ کثرت ڈ علایونو
دے یا اول اشارہ دہ عذاب دنیوی تہ او دویم اشارہ دہ عذاب
اخروی تہ او احتمال شتہ چہ کَلَّا پہ معنی ڈ حقاً سرہ وی۔

سَلٰہ ک بٹ او پہ دے حائے کیں ذکر کوی انعامات لس او مقصد
پہ دے کیں اظہار ڈ قدرت دے پہ بحث بعد الموت بات دے حککہ
چہ دا قدرت پہ دے امور و غیب دے ڈ قدرت نہ پہ دوا ردعیہ

أَوْ تَأْدَاةً ۝ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ۝ وَجَعَلْنَا

میں کو تہ ۔ او پیدا کری ہے مونو تاسو جوڑے ، او گروہوں دے مونو

نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝ وَجَعَلْنَا النَّيْلَ

خوب ستاسو آرام ، او گروہوں دے مونو شبہ

لِبَاسًا ۝ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝

جامہ ، او گروہوں دے مونو ورخ وخت دے گروہوں دے روزے ۔

گروہوں باندے۔ اول انعام دادے اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِثْلًا تِيَارَةً كَرِيَةً
شولے دے دِياره د'ارام او سکون پشان مَهِدٍ رَافِدٍ دِيبِي دِياره ۔ دویم انعام
وَالْجِبَالَ اَوْتَادًا داہم پہ طریقہ د'تشبیہ سرہ دے یعنی پشان د'مخونہ
چہ پہ دے سرہ ہے زمکہ کلکہ کرے دہ د'پارہ د'دے چہ اضطرابی
حرکتونہ اونہ کری او لکہ چہ د'میخ خہ حصہ بھروی او خہ حصہ
دنتہ وی رخنہ وی نو داسے د'غرونو ہم خہ حصہ بھردہ او خہ
حصہ ہے پہ زمکہ کیں دنتہ دہ ۔ دریم انعام وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا اَنَاجٍ مُّخْتَلَفٍ
قسمونہ او مختلف شکلونہ یا جوڑے مذکر او مؤنث تہ د'تیلے شی ۔

وَسَلَامًا غُلُورًا انعام وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا سُبَّتْ پہ اصل کیں قطع
تہ و'تیلے شی خوب تہ ہے سباتا د'دے و'ج نہ و'تیلے دی چہ د'کارونو
او د'شغل تہ قطع کول کوی او بعضو و'تیلے دی چہ سبت او کد والی تہ
و'تیلے شی او مراد ترینہ راحت دے او پہ وخت د'راحت کول کیں انسان
خپہ او کدے کری او پہ دے راحت رپہ خوب کولو) سرہ یعنی د'راحت
تہ پس انسان پہ نور کارونو او عبادت کولو باندے طاقت او موہی نو
داخکہ نعمت دے ۔ او ہرکہ چہ پہ جنت کیں کارونہ محنتونہ نیشہ
نو سترے والے ہم نیشہ نو خوب کولو تہ حاجت نیشہ بلکہ ہلتہ
خوب کول سبب گرخی د'محروم والی د'نعمتونہ د'دے و'ج نہ
پہ حدیث صحیح سرہ ثابت دی چہ پہ جنت کیں خوب نیشہ دے
پنجم انعام وَجَعَلْنَا الْيَلَّ لِبَاسًا ہرکہ چہ انسان پہ دیرو کارونو کیں
پوٹائے کیدلو او د'خلقونہ پردہ کولو تہ محتاج دے (پاتے پہ بل میخ)

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شَدَادًا ۝۱۲ وَجَعَلْنَا

اوجھ پر کپڑے دی موتی دے پاس ستاسو اڈو اسمان تو تہ کلک ۔ اوجھ پر کپڑے دی موتی

سِرَاجًا وَهَاجًا ۝۱۳ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ

چراغ پر قید و تک ۔ او بادروں دی موتی دے درتو وریخو تہ

مَاءً ثَجَّاجًا ۝۱۴ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ۝۱۵

ادبہ را بہید و تک ۔ دے دے دپارہ چہ را او با سو پہ ہفت سرہ دانے او بوقی ،

او ہفتہ پہ شپہ کپڑے دی دے دے و بے تہ ہفتہ تہ لے لباس او فرمائیل
او لباس سکنا را رام تہ ہم و ٹیلے شی ۔ شپہم انعام وَجَعَلْنَا النُّجُومَ مَعَاشًا
معاش ہر ہفتہ خیز تہ و ٹیلے شی چہ پہ ہفتہ سرہ ژوند تیر پیری
خوراک خبناک وغیرہ نو مضاف مخدوف دے یعنی وَقْتُ مَعَاشٍ ، یا
معاش صیغہ دے ظرف زمانہ دہ او پہ دے دواہو کپڑے اصل وصف
پت دے یعنی شپہ تیارے والا او وریخ رہا والا پہ ہفتہ ہاندے دانوں
فائدے مرتب کی پیری ۔

سُكَّ اَوْوَمِ انْعَامٍ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ رَاهًا ۝۱۶ شَدَادًا مُحْكَمًا ۝۱۷ وَجَعَلْنَا
دے جو ریخ سرہ لکہ پہ سورۃ مذی سٹ کپڑے دی او پہ اعتبار دے حفاظت
سرہ دے را غور خید لو تہ او شیطانا نو تہ لکہ پہ سورۃ انبیاء سٹ
او سورۃ حجر سٹ او سورۃ حج سٹ کپڑے دی او دالیت صریح دلیل
دے چہ اسمان نو تہ مضبوط اجسام والا دی ہسے ہوا کانے تہ دی ۔

سُكَّ دَا اَتَمِ انْعَامٍ دے وَهَاجًا دیر پر قید و تک چہ نظر ورتہ تہ شی
کیدے ہر کلہ چہ دے نمر رہا ہم دیرہ دہ او فائدے پکپڑے ہم دیر
دی نو دے سپو کیے ذکر تہ حاجت رانے ۔

سُكَّ دَا نَهْمِ انْعَامٍ دے الْمُعْصِرَاتِ ، ہوا کانے چہ وریخے پچھروی او باران
ترینہ را او با سی یا وریخے چہ قریب وی باران ورید لو تہ لیکن باران
ترینہ لا وریدے تہ وی یا اسمان تو تہ لیکن دا قول ضعیف دے ۔

سُكَّ دَا لِسْمِ انْعَامٍ دے او دا متعلق دے پہ انزلنا یوں فائدے
دے باران ذکر کوی ۔ نَبَاتًا مراد دے تہ کیا کانے او واخہ ساگو تہ وغیرہ

وَجَنَّتِ الْفَاقَا ۱۶ إِنَّ يَوْمَ الْفُضْلِ كَانَ

۱۶ باغوانہ کنو (گور) - یقیناً ورخ د فیصلہ دے

مِيقَاتًا ۱۷ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ

۱۷ وخت مقرر . یہ ہنغہ ورخ چہ پوکے او کپیشی یہ شبیلی کنیں نو راختے یہ تاسو

أَفْوَاجًا ۱۸ وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ۱۹

۱۸ دے دے . او پراتستلے یہ شی اسماں نو شی یہ دروازے

وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ۲۰

۲۰ او روان بہ کپیشی غروٹہ نو شی یہ پرق د شکے .

دپارہ د خاروڈ او انسانانو ہم . آلفاقا اونے چہ یوبل سرہ نزدی
وی اوخالنگے ئے ہم دیرے وی نویوبل کنیں ننوتے وی دے تہ الفاق
وئیلے شی د الفاق مقدر نیشته او بعضو وئیلے دی چہ جمع دلفدہ .
کلا سلا سلا دا تخویف اخروی دے یہ ذکر د هیبتونو د ورخ
د قیامت اڈیہ ذکر د احوالو د جہنم سرہ . گان یہ تقدیر د الله تعالی
او یہ علم د هغه کنیں میقاتًا وخت مقرر کپے شوے دپارہ د ثواب
او عذاب او دپارہ د انتہا د دنیا .

فی الصُّور دے تہ دویمہ نفخ مراد دہ . أفوَاجًا دیرے دے ہرہ
دہ یہ دخیل امام سرہ وی لکہ یہ سورۃ اسراء سلا کنیں ذکر دی .
أَبْوَابًا دا یہ حذف د حرق تشبیہ سرہ دے یعنی گائے یوآپ یا مضاف
محدوق دے ذات ابواب او دا یہ دا سے شی دپارہ د نزول د ملائکو
لکہ سورۃ فرقان سلا کنیں چہ ذکر دی . سَرَابًا دا ہم یہ تشبیہ سرہ
دے یعنی کالسراب لکہ چہ سراب یہ سترکو باندے بیکاریری لیکن
یہ حقیقت کنیں ہیچ نہ وی نو دارنگ بہ غروٹہ شی . امام رازی یہ
تفسیر کبیر کنیں د غروٹو هغه احوال چہ یہ وخت د فتاکید لو د عالم
کنیں بہ وی یہ ترتیب سرہ دا سے راوہے دی اول انداکاک لکہ یہ
سورۃ الحاقہ سلا کنیں دویم پشان د رکنیے ورے لکہ رپاتے بہ بل مخ

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۖ لِلظَّالِمِينَ

یقیناً جہنم دے خائے دے خوئے (موریچ)۔ دپارہ دے سرکشانو دے

مَا بَا ۖ لِبِئْسَ لِمَنِ فِيهَا أَحْقَابًا ۖ

خائے دے ورتلو، اوسیری یہ پہ ہفتے کیں دیر زمانے پورے۔

سورۃ القارعہ ۵ دریم پشان دے دورے لکھ سورۃ واقعہ ۵ کیں ،
خلورم نسف (الوحوں) لکھ پہ سورۃ طہ ۵ کیں دی پنجم پشان دے
سراب جو پیدل لکھ چہ پہ دے ایت کیں دی۔
۲۲ ۲۳ دا تخویف اخروی دے پہ ذکر دے لسو احوال دے جہنم سرہ۔
مِرْصَادًا صیغہ دے ظرف دہ یا مصدر مبینی مبینی للمفعول دے بنا پہ
اولہ توجیہ یا ندائے مطلب ہے دادے چہ ملائک دے جہنم انتظار
کوی دے کافرانو پہ جہنم کیں یا دے جہنم دے پاس پہ صراط باندے او بنا
پہ دویمہ توجیہ معنی دا چہ جہنم تیار کرے شویدے دپارہ دے عذاب
لِلظَّالِمِينَ ہر ہغہ خوک چہ تجاوز کوی دے شرعی حدود و نہ پہ عقیدہ
یا پہ عمل کیں نو ہغہ طاعتی دے، دا ہر مشرک کافر منافق فاسق تہ
شامل دے۔ مَا بَا دا بدل دے دے مِرْصَادًا تہ اول الظالمین پہ دے
پورے متعلق دے۔ أَحْقَابًا جمع دے حقب دہ یو تکرے دے زمانے تہ
وئیے کیدی او لفظ دے ایام یا شہو یا سنہ ہے تہ دی وئیے حکم چہ پہ
دے لفظ کیں دیر ہیبت دے بلہ وجہ دادہ چہ دے احقَاب انتہاء
معلومہ تہ دہ او دے یوم او شہر او سنہ انتہاء خو معلومہ دہ۔ او دے
دے پہ مقدار کیں مختلف اقوال دی یو دا چہ اتیا کلوتہ حقب دے
دویم قول خلویت کالہ دریم او یا کالہ خلورم ہزار میا شے پنجم
او یا زرہ کالہ شپڑم دیرش زرہ کالہ صحیح دادہ چہ دے مقدار
معلوم تہ دے او جمع (احقَاب) دے انتہاء ہم معلومہ تہ دہ نو
معلومہ شوہ چہ دا کنایہ دہ دے ہمیش والی تہ۔ (رقائدہ) بعض
اہل علمو دے دے نہ ثابت کریدہ چہ جہنم پہ فنا کیدی لیکن دا قول
دے ہغوی یو لغزش دے، حکمہ اول خو دے حقب پہ مدت کیں اختلاف دے
یا تہ یہ بل مخ

لَا يَدُّ وَقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ۝

تہ بہ خشکی دوی پہ ہفت کیں پختی او تہ د غشکو و خہ غیز۔

إِلَّا حَبِيمًا وَغَسَاقًا ۝ جَزَاءً وَفَا ۝

مگر خو پکید لے اویہ او وینے نوے بدلہ دہ پورہ۔

إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ۝

یقیناً دوی دہ چہ تہ تے لولو امید د حساب۔

وَكَذَّبُوا بِالْآيَاتِنَا كِذَّابًا ۝ وَكُلَّ شَيْءٍ

او دروغڈن تے کترل آیتونہ زموتہ پہ دروغڈن گنہو۔ او ہر یو شیز

پہ صحیح ستہ سرہ یو مرفوع حدیث پہ دے کیں ثابت نہ دے۔
دویم داچہ اقوال پکبن متعارض موجود دی یو طرف تہ ترجیح
بغیر د مرجح نہ نشی ورکیدے دریم داچہ جمع (احقاب) د پارہ
ہم انتہانہ دہ معلوم خلورم داچہ دا قول د دوی د صریح نصوصو
تہ خلاف دے لکہ فلن نزیدکم الا عذابا، او خالدین فیہا ابداء،
خلود د مکین دلالت کوی پہ خلود د مکان باندے۔ او نور اہل عملو
ہم دے تفضیل دے پہ مناسب مواضعو کیں کہے دے۔

۲۴ ۲۵ ۲۶ بَرْدًا پد یکبن دیر اقوال دی خوب، یعنی اویہ، بخہ ہوا،
راحت د ذرہ۔ إِلَّا حَبِيمًا وَغَسَاقًا اول د بَرْد نہ استثناء دہ او دویم
د شَرَابًا نہ او استثناء منقطع دہ او تفسیر د غَسَاق سورۃ ص کیں
ذکر شوے دے۔ جَزَاءً مصدر دے د فعل محذوف د پارہ۔

وَفَا یو موافقت دا دے چہ شرک دیر غت کناہ دے او دا عذاب
ہم غت دے۔ دویم د دوی عملو تہ ہم گندہ وُو نو عذاب تے ہم
گندہ دے او دار مشرکان) ہم گندہ دی۔

۲۷ ۲۸ دا بیان د ہغہ عمل دے چہ جزا و سرہ موافق دہ او دا
رنک دا ذکر د علت د عذاب دے او دا دواہ ذکر شوی عملو تہ د
تولو کفریاتو او کنا ہوتو د پارہ اصل منشاء دہ۔ لَا يَرْجُونَ رجاء عقیدہ

أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ۖ ﴿٢٩﴾ فَذُرُّوهُ فَذُرُّوا فَكُنْ

راکیر کریدے ہفتہ موتو پہ لیکو سورہ ۱ نو او خکے چھوے ۲۹

تَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ۖ ﴿٣٠﴾ إِنَّ يَلْمِزُكَ

زیاتو موتو تاسو لہ مگر عذاب - یقیناً متقیانو لہ

مَفَازًا ۖ ﴿٣١﴾ خَدَّ آيِقَ وَأَعْنَابًا ۖ ﴿٣٢﴾

خائے دکامیا بے دے یا غوثہ او انکور

ساتل او ویرہ کول او امید کول او امید ساتل اگرچہ ایمان نہ دے لیکن نفی د امید نفی د یقین لہ مستلزم دہ۔ کڈا با قراء و ثیلے دی چہ دا مصدر د فصیح لغت او د مبالغہ د پارہ استعمالیوی یعنی لوٹے تکذیب پے کرے دے۔ پالیتیکا ایاتو نہ د کتاب د اللہ تعالیٰ او دلیلونہ د توحید او د اثبات د بعث بعد الموت۔

۲۹ دا جملہ معترضہ دہ جواب د سوال دے ہفتہ دادے چہ دا عملونہ خو دوی کرے دی لیکن کیدے شی چہ دوی انکار او کیری؟ حاصل جواب دا دے چہ بتول اعمال د دوی اللہ تعالیٰ پورہ لیکلے دی۔ کیتا با د دے نہ مراد لیکل د ملائکہ دی پہ صحیفو د اعمالو کیں او اللہ تعالیٰ تہ نسبت پہ دے وچ سرہ دے چہ د ہفتہ پہ امر سرہ دی یا مراد د دے نہ لیکل دی پہ تقدیر کیں چہ د ہفتہ تبدیلی نشی کیدے او کیتا با مصدر مفعول مطلق د احصینا ہ دیار خکہ معنی د دواہ و شریکہ دہ یا پہ تقدیر د فی سرہ ظرف د۔ ۳۰ دا تفریع دہ پہ مخکین عملونو سرہ د لیکلو د ہفتہ نہ چہ ہفتہ سبب د عذاب دے۔ فَذُرُّوْهُ یعنی د عذاب خونہ (درد) او خکے نو مفعول پہ دے۔ فَلَنْ تَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا پہ دے کیں دیر تا کید دے یو پہ حرف د کُن سرہ دویم التفات د غائب تہ مخاطب تہ۔ دریم نفی او اثبات د پارہ د حضر۔ او دا دلیل دے چہ عذاب د کافرانو پہ نہ منقطع کیری نوجہنم پہ نہ فنا کیری او د دے زیادت کیفیت پہ سورۃ النساء ۳۵ او سورۃ اسراء ۳۹ کیں ذکر کریدے۔

۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ پہ دے ایاتو نو کیں ذکر د بشارت دے (پاتے پہ بل مخ)

وَكُوَاعِبَ أَشْرَابًا ۖ وَكَأْسًا دِهَاقًا ۝

او خواتین جینکی ہمزو لے ددوی ، او پیالے دے

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِدًّا ۖ

نہ یہ اور دوی یہ ہفت کیں بے فائدہ لے خبر لے اد نہ دروغزن کول ۔

روستو دے تخویف نہ او دا ہم پہ لے طریقو سرہ دے مَفَازًا دے ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ روایت دے چہ مراد پہ دے سرہ مکان دے سیر او دے تنزہ دے او روستو دے ہفت بیان دے ٹکھہ حرق عاطف لے نہ دے ذکر کرے ۔ او پہ معنی دے خاتے دے نجات او دے کامیابی ہم کیدے لے شی ۔

حَدَّثَ آيِقُ جَمِيعَ دَ حَدِيقَةٍ دُ دُ كَمِ بَاغِ تَه چہ دیوال (احاطہ) چا پیرہ وی تو ورتہ حدیقہ وٹیلے شی بغیر دے احاطے نہ ہفت تہ حدیقہ نشی وٹیلے ، امام بخاری ہم دا خبرہ ذکر کریدہ ۔ او دالفظ شامل دے لے بے شمار قسمونو دے میوؤ او دے او نو بو بو تہ ۔ وَأَعْنَابًا دا تخصیص بعد التعمیم دے او دالے جمع ذکر کرہ اشارہ دہ چہ دے ہم بے شمارہ قسمونہ دی ۔

وَكُوَاعِبَ جَمِيعَ دَ كَوَاعِبَ دَ هَغَ زَنَاتَه چہ تو بے بالغہ شی او سینے لے پہ خاتے باندے اولاد لے وی یعنی چا مسح کرے نہ وی ٹکھہ چہ روستو دے مسح کولونہ ہفت خکے او یزاندے شی او دا دے تور و مرضو تو نہ ہم بیچ وی ۔ أَشْرَابًا دا سے پہ سورۃ واقعہ لک کیں تیر شوے دے ۔

وَكَأْسًا دِهَاقًا دَ دِهَاقُ یومعنی دہ دے نو دا وَاكْأَسًا دَ پارہ تاکید دے ٹکھہ کاس ہم دے پیالے تہ وٹیلے شی دویمہ معنی نچور شوے صفاتو مراد دے کاس نہ شراب دی دریمہ معنی پرلہ پسے خلورمہ معنی مزیدار پہ وی ۔ لَغْوًا ہرہ بے فائدہ خبرہ کہ نور نقصان پکبن وی او کہ نہ وی ، او دا جملہ کنایہ دہ دے استراحت او دے آرام نہ ٹکھہ ٹوک چہ دے بل چا د طرف نہ لغویات بے فائدہ لے خبر لے اوری یا دے دے دیو خبر لے تکذیب او انکار کیدے شی نو دا سے شخص خفہ او غمزن وی او جنت کیں دا دواہہ تیشہ دے ۔ ہاں دنیا کیں حق پرستو دا دواہہ خبر لے دے متکرینو نہ اوری دے ۔

جَزَاءً مِّن رَّبِّكَ عَطَاءٌ حِسَابًا ۝۳۱

بدلہ دے دے طرف دے رب سے تہہ بخش دیر

رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

رب دے آسمانوں اور دے زمیں اور دے ہفت چہ پہ پہ منہ دے دواہ کیں دی

الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ خِطَابًا ۝۳۲

رحمان ذات دے تہ پہ لری وس دے ہخہ سرہ دے خبر و کولو

يَوْمَ يَقُوْمُ الرُّوْحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّا ۝۳۳

پہ ہخہ ورخ چہ اور پیری روح او ملائک صفوتہ

۳۱ جَزَاءً دے مفعول مطلق دے دے فعل محذوف دے پاره (جَزَاہم اللہ)۔
مِّن رَّبِّكَ یعنی دے اللہ تعالیٰ دے طرف تہ احسان دے پہ ہخہ پاندے وجوب
نیشہ لکہ چہ لفظ عطاء ہم پہ دے پاندے دلیل دے۔
حِسَابًا کافی او دیر تہ و ٹیلے کیری یا پہ معنی دے مقدار دے حسنا تو دے
دوی سرہ دے۔

۳۲ رَبِّ پہ زیر سرہ بدل دے دے ربکی تہ یا صفت دے۔ او الرَّحْمٰن
ہم بدل یا صفت دے۔ دے سورہ پہ اول کیں لس انعامات دے تویہ
ذکر شول ہخہ دلیل دے پہ ربوبیت او رحمانیت دے اللہ تعالیٰ پاندے
لَا يَمْلِكُوْنَ مِنْهُ خِطَابًا مراد دے خطاب تہ مطلق خبر دے کول دی یا خبرہ
دے سفارش دے چا دے پاره، یا مراد دے تہ اللہ تعالیٰ تہ امر او حکم کول
دی پدیکیں ہیخوک دے ہیخہ خبر دے طاقت او اختیار تہ لری ہاں
شفاعت بالاذن ترینہ مستثنیٰ دے لکہ سورۃ بقرہ ۲۵۵ او سورۃ
ہود ۷۸ او پہ دے آیت کیں توحید دے ربوبیت او رد دے شفاعت شرکیہ
(قہریہ) دے۔ لَا يَمْلِكُوْنَ ضمیر بول اہل السموات والارض تہ راجع
دے او لفظ دے مِنْهُ متضمن دے معنی دے دفع کولو لہ یعنی دے
خطاب نشی کولے چہ دے حان تہ خہ تکلیف دفع کیری۔

لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ

خبرے یہ نئی کوئے مگر حقہ خوک چہ اذن (اجازت) کوئے دی حقہ تہ رحمن ذات

وَقَالَ صَوَابًا ۝ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ

او وئیے وی حقہ خیرہ ۔ حقہ ورخ ۔ حقہ دہ

۳۱ یَوْمَ دَاظِرِی متعلق دے پہ لا یسلکون مخکس پورے یا پہ لا یتکلمون
راتلونکی پورے او پہ دے کنس عظمت شان د الله تعالی ذکر کی پوری او
ورسره د قیامت ہیبت ہم ذکر کوی الروح پہ دے کنس قرطبی الله
اقوال نقل کرے دی۔

ع اروح د بنی آدم (روح) اسم جنس دے مراد ترینہ جمع دہ،
ع جبرئیل علیہ السلام چہ حقہ تہ روح القدوس اور روح الامین ہم
وئیے شوے دے۔

ع یوم ملک دے د ملا ٹکوہ چہ حقہ د یرغبت والی د وجہ نہ بہ متفق
صف وی۔

مک بتول بتوادم مراد دی۔

ع دامستقل لیکر دے د الله تعالی د لیکر و تہ غیر د ملا ٹکوہ نہ۔

ع اقران مراد دے لکھ چہ پہ سورۃ شوریٰ کس دی۔

ع اشراق د ملا ٹکوہ۔

ع مستقل مخلوق دے پہ شکل د بتوادم لیکن غیر دی د حقوی تہ۔
ابن جریر پہ دے کنس توقف کرے دے او ابن کثیر خلورم قول غورہ
کریدے او اکثر مفسرین د ویم قول غورہ کرے دے۔

صفا مصدر دے پہ معنی د جمع سرہ یعنی صفوفا یا پہ معنی د حال
دے یعنی مصصفین۔ بیا پہ دے کنس دوہ احتمالوتہ دی اول دا چہ

هر یو بہ مستقل صف وی نو یر صفوتہ بہ وی دویم داچہ بتول پہ
یوصف شی۔ لَا يَتَكَلَّمُونَ اہ دلتہ مراد د پل چا د پاره شفاعت کول دی

او پہ لا یسلکون منہ خطا یا کنس عام مراد وڈ یا د خان د پاره خہ خبرہ کول
مراد وڈ او دا سے پہ سورۃ ہود متا کنس ہم تیر شویدی۔ او پہ حدیث

و تیلے شوے دے پہ سورۃ معارج سکے کیں۔
 اَلْمَرْءُ مَرَاد دے نہ ہر شخص دے مؤمن او غیر مؤمن ہر یو پہ
 خپل عملو توراہ اویتی لکھ پہ سورۃ زلزال سکے کیں او سورۃ کہف
 سکے او سورۃ قیامت سکے کیں دی۔
 وَ يَقُولُ الْكَافِرُ اِهْ یَعْنی ہر کلمہ چہ عذابونہ او خپل ناکارہ اعمال اوینی
 نو داسے ارمانونہ پہ کوی،
 کُنْتُ طَوَائِفَ دے کیں دواہ اقوال دی اول داچہ پہ دنیا کیں خاورے وے
 او انسان او مکلف نہ وے دویم قول داچہ خاورو سرہ خاورے وے
 یعنی دوبارہ ژوندون نہ وے او دے تائید پہ سورۃ نساء سکے
 کیں تیر شوے دے۔

الحمد لله ختم شو تفسیر سورۃ النبا پہ توفیق دے

دے اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ التَّزَعُّتِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا
۴۶

۲

رُكُوعَاتُهَا

وَالْتَّزَعُّتِ غَرْقًا ۱ وَالنَّشِطِ نَشْطًا ۲

اَقَمْ دُپ۔ ہفتہ ملائیکہ چہ را کا دی روح ذکر فوانیہ سخی سرہ اَقَمْ دُپہ ہفتہ ملائیکہ چہ پراغی روح ذکر مؤمنانویہ اسان پراستلا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة التازعات او د دے نور نومونہ سورة الساهرة سورة الطامة
 ربط د دے سورت د ماقبل سرہ پہ نحو وجوہودے اولہ وجہ
 مخکین سورت کین سخت زجر و د پہ منکرینو د بعث پانندے نو او س پہ
 دے سورت کین تخويف د نیوی دے پہ واقعہ د فرعونیا نو سرہ دویمہ
 وجہ پہ ہفتہ سورت کین اثبات د بعث د پاره عقلی دلیلونہ و د نو پہ دے
 سورت کین سرہ د دلیلو نو نہ شواہد ہم ذکر کوی۔ دریمہ وجہ دادہ
 چہ پہ ہفتہ سورت کین تخويف او بشارت طاغینو او متقینونہ پہ ترتیب
 سرہ ذکر کرے و د نو پہ دے سورت کین د طاقی او د متقی تعریف ذکر
 کوی ہم پہ دغہ ترتیب سرہ۔ خلورمہ وجہ دادہ چہ د ہفتہ سورت پہ
 اول کین زجر و د پہ سوالو نو کولو پانندے او د دے سورت پہ اخر
 کین دغسے زجر دے۔

دعوی د دے سورت اثبات د قیامت دے پہ شواہد او پہ
 ہیبتونو او پہ تخويف د نیوی او دلیلو نو سرہ او اسماء حسنی پکین
 درے او صفات فعلیہ پکین لس ذکر دی۔

خلاصہ د دے سورت۔ اولے پنچہ شواہد ذکر کریدی
 بیا پنچہ احوال د حشر ترستل پورے بیا پنچہ آیات تو کین زجرونہ دی
 بیا تخويف د نیوی دے پہ واقعہ د فرعونیا نو سرہ پہ لس آیاتو نو
 کین بیا لس عقلی دلیلونہ دی ترستل پورے بیا تخويف اخروی دے
 پہ ذکر د خلورو احوالو د قیامت، سرہ د ذکر د سبب نہ چہ طغیان
 دے بیا بشارت دے پہ ذکر د سبب د ہفتہ سرہ رپاتے پہ بل مخ

وَالشَّيْخُ سَبَّحًا ۝ قَالَ سَبَّحْتَ سَبْقًا ۝

او قسم دے یہ حق ملائکہ چاہے لایو وہی لایو وہی، بیا مخش کیدی حکم دالہ تعالیٰ آپ مخش کیدی لایو

تر سہ پورے بیا زجر دے یہ خلورو طریقو سرہ یہ سوال او جواب سرہ
تراخرہ سورت پورے۔

تفسیر سہ نہ سہ پورے دا قسمو نہ دیارہ د شہادت دی او مقسم یہ
ہو غیزو نہ دی چہ دا پنچہ دہغوی صفتو نہ دی او صفتو نہ یے یہ کائے
د موصوف باندے قائم کریدی او صفتو نہ یے دے وچ تہ ذکر کریدی
دی چہ دخل یہ شہادت کیں دغہ صفتو تولرہ دے صرف ڈواتو لیرہ نہ
دے۔ بیا پدے کیں اختلاف دے د مفسرینو بعضو وٹیلے دی چہ دا
صفتو نہ دیو موصوف دیارہ دی او عطف د صفت یہ صفت باندے
مشہور دے نو پنا یہ دے باندے قسم یو دے یعنی اول و او قسمیہ
دے او روستو دہ و اوٹہ او دہ فاء کائے دیارہ د عطف دی۔

او بعضو وٹیلے دی چہ دا صفتو نہ د جدا جدا موصوفاتو دی نو پنچہ
قسمو نہ شول۔ بیا یہ اول قول سرہ رچہ موصوف یے یوشی) نو یہ
ہو کیں مشہور پنچہ اقوال دی اول دا چہ دا بتول صفتو نہ د ملائکہ
دی چہ یہ قبض د ارواحو باندے مقرر دی دویم دا چہ صفتو نہ د
حملہ کوئکو اسونو دی لکھ والہادیات اہ پشان۔ دریم دا صفتو نہ د
نیکانو خلقو دی چہ دعوت او تبلیغ د دین حق کوی۔ خلورم دا صفتو
د ستورو دی پنجم دا صفتو نہ د ارواحو د نیکانو خلقو دی او دے
نہ علاوہ نور اقوال ہم غیر مشہور شتہ دے۔ د مفسر ابن جریر
رائے دادہ چہ دلیل قطعی د ہیچ یو موصوف یہ تعیین باندے نیشہ
نو چہ دا صفتو نہ د ہر موصوف سرہ مناسب وی راو د قرآن شان
نہ لے نہ وی) تو ہغہ بتول مراد کیدلے شی او د مفسر ابن عطیہ
نہ علامہ الوسی نقل کریدی چہ ماتہ خلاقی نہ دے معلوم یہ دے
خبرہ کیں چہ مراد یہ دے سرہ ملائکہ دی۔

او الوسی وٹیلے دی چہ پتہ دے نہ وی چہ اکثر دے اقوالو لائق نہ
دی د شان د عظمت د قرآن سرہ او پورہ مناسبت نیشہ د ہغہ د

فَالْمَدَّ يَرَّتْ أَمْزَاجُهُ يَوْمَ تَرْجَفُ

بیا انتظام کو دیکھی دی ذ بعض کارونو . یہ ہفتہ ورخ چہ ادبہ لرزیوی

قرآن سرہ خصوصاً حمل کول دے صفاتو پہ ستورو باندک دنجومیانو
او فلاسفو دے قول یا طل تائید کوی چہ ہغوی ستورو لرہ تاثیر ثابہ وی
او دارنگ حمل کول پہ ارواحو دے نیکانو بزرگانو باندے دے کم عقلو
خلقو دے غلط عقیدے تائید کوی چہ ہغوی عقیدہ لری چہ اولیاء کرام
روستو دے مرگ نہ ہم پہ عالم کتب تصرف کوی یعنی بیماران جو پروی غرق
کیدونکی لہ نجات ورکوی او مدد کوی پہ مقابلہ دے دشمنانو کتب پہ دے
عقیدے سرہ چہ اللہ تعالیٰ دا تصرفات دوی تہ سپالے دی۔ او بعض
دا خاص کوی پہ پنٹھ اولیاء پورے او دا تول جہل دے ریلکہ صریح
شرک دے محکمہ چہ دا خو مخلوق لرہ دے اللہ تعالیٰ پہ صفتونو کتب برخہ
ورکوی۔

سوال ۷۔ امام رازی پہ تفسیر کبیر کتب و نیلے دی چہ دا ارواح دے بزرگانو
چہ دے بدانو نو نہ جدا شی نو دے دوی آثار و احوال پہ دنیا کتب بنکار کیری
بلکہ کلہ یوم مرشوعے مرشد خیل ژوندی مرید تہ دے نفع خود تہ کوی
جواب ۱۔ دا قول دے رازی بے دلیلہ دے دے قرآن کریم دے توحید دے نصوصو
نہ صریح خلاق دے ہفتہ نصوص چہ دلالت کوی چہ پیغمبران
اولیاء روستو دے مرگ نہ دے دنیا والو پہ حال باندے خبر نہ دی لکہ
سورۃ مائدہ سنا کتب دی ۔ او دے دوی ارواح دنیا تہ واپس نشی
راتلے لکہ پہ سورۃ انبیاء ۹۸ او سورۃ یس ۷۷ کتب دی او نور دیر
ایا تہ چہ صریح دی پہ نفی دے ملک او تصرف کتب دے غیر اللہ نہ نو دے
ہفتہ نصوصو پہ خلاق کتب قول دے ہیچ امام او مفسر صحیح نہ دے
کہ رازی وی او کہ غزالی وی او کہ نور وی او عجیبہ دادہ چہ رازی دے
دے پہ تائید کتب قول دے جالینوس او قول "اذا تحیرتم فی الامور
فاستعینوا بأصحاب القبور" ذکر کرے دے جے جالینوس یونانی حکیم
وڈ دے ہفتہ دے اسلام ثبوت ہم نیشته او دا حدیث موضوعی دے پہ
دے باندے بحث پہ التبیان کتب ما ذکر کرے دے ریلے پہ بل مخ

لکہ مجموعۃ الفتاویٰ کیں مولانا عبدالحمید او البلاغ المبین کیں شاہ
دلی اللہ^{۱۲} او نور و یر و اہل علم و دے تہ موضوعی و ثیلے دے او ہر
کلہ چہ موضوعی دے نو دے تاویل کول ہم ناجائز دی او دے وچ
تہ مفسر الوسی و ریاندے رد کرے دے کہ چہ مخکن ذکر شو۔
سوال ۷۰ :- دے مفسر الوسی دے عبارت معنی دادہ چہ توقف (شک) نہ دے
پکار یہ دے خبرہ کیں چہ کلہ اللہ تعالیٰ کرامت و رکوی بعض اولیا و لرہ
روستو مرگ دے غوی نہ نو جوہر وی مریض او خلاصوی غرق شوے او باران
و روی وغیرہ وغیرہ او کلہ بنکارہ کوی اللہ تعالیٰ مشابہ دے شکل دے ہغہ ولی
نو کوی خہ چہ دے اللہ تعالیٰ نہ دے شخص سوال کرے وی یہ حرمت دے
ہغہ ولی سرہ ۹

جواب :- دے دے ہم اول جواب ہغہ دے چہ دے مخکن سوال جواب خنکہ
او شو چہ علامہ الوسی یہ دے باندے ہیچ دلیل شرعی نہ دے ذکر
کرے او دے خلافی نے یہ تفسیر دے سورۃ مائدہ بحث الوسیلہ کیں
و ثیلے دی چہ دھوکہ دے نہ کری تالورہ چہ دے مخلوق نہ استغاثہ غوثی
چکلہ کلہ دے ہغہ حاجت پورہ کرے شی او مقصد نے پورہ کرے شی نو یقیناً
دا ابتلاء او امتحان دے دے طرف دے اللہ تعالیٰ نہ او کلہ شیطان یہ شکل دے ولی
باندے مدد غوثی نہ بنکارہ شی نو دے کمان کوی چہ دا دے کرامت
دے نہ نہ بلکہ شیطان دے لرہ گمراہ کرے دے ص ۱۲۹ روح المعانی او کورہ
چہ دا عبارت بالکل متناقض دے دے عبارت مخکن سرہ نو معلومہ شوہ
چہ یہ دے مقام کیں مفسر صاحب لغزش کرے دے یا دے دے یہ کتاب کیں
بعض یا غیا نو دے ش کرے دے۔ او بلہ وجہ دادہ کہ چرے دا خبرہ صیح
شی نو دارنگ دے بت پرستو حاجتو نہ ہم اللہ تعالیٰ پورہ کوی تو ہغہ بت
پرست یہ ہم او ای چہ دا کرامت دے دے بت دے العیاذ باللہ پدے سرہ
دے شرک دروازہ کول و یری۔

نو معنی دے دے ای تو تو پنا یہ اول قول چہ صفات دے ملائکہ دی دا دہ،
”قسم دے یہ ہغہ ملائکہ باندے چہ راکاری ارواح دے کافر انوپہ دیگر
سختے سرہ“ نو غرقاً مفعول مطلق دے من غیر لفظ۔ او قسم دے

الراجفة ۴ تَتَبِعُهَا الرَّادِفَةُ ۵ قُلُوبُ

لرخید ونگ . رابشی ورپسے دوستو وائلونکے . زپونه به

په هغه ملائکو باندے چه را پرائی ارواح د مومنانو په اسان پرانستلو سره او قسم دے په هغه ملائکو باندے چه حی راجی په مینځ د اسبان او زمکه کښ په اسان تلوراتلو سره ریشان د لامبو وهلو په اوبوکښ) نو نشطا او سبعا هم مفعول مطلق دی پس قسم دے په هغه ملائکو چه سبقت کوی حکم د رب ته په سبقت کولو سره رسبعا هم مفعول مطلق دے) پس قسم دے په هغه ملائکو باندے چه تدبیر کوی د بعض کارونو یا په امر د الله تعالی سره، نو امرا مفعول به یا مفعول له دے او تدبیر د ملائکو داسے دے چه الله تعالی په کومو کارونو باندے مقرر کړے وی نو هغه پوره پوره ادا کوی لکه چه یو نوکر ته څوک یو کار (دیوې) او سپاری او هغه یې ادا کوی. د تدبیر نه مراد تصرفات د الوهیت نه دی.

فائده: اول ددے صفات یې په واوسره ذکر کړے وځکه د هغوی یو بل سره ارتباط او قرب نیشته او دوستو دواړو کښ فاعل راوړے ده ځکه چه دغه دوه حالتونه پیوست او زردی د ما قبل سره.

جواب قسم د دے پټ دے چه دوستو ایا تونه په هغه باندے دلالت کوی (لتبعثن ولثحابین) یعنی دغه کارونه د ملائکو داروا حوسره دلیل دے چه داروا ح په اختیار د الله تعالی کښ دی کله چه او غواړی نو یدان ته به یې واپس کړی د پاره د جزاء او حساب کتاب.

سک دا ظرف دے د جواب قسم چه پټ دے. الراجفة کله چه ترجف متعدی شی او مفعول یې پټ وی نوراجفه په معنی د اوله شپیلے ده چه هغه به ټوله زمکه او ټول خیزونه او جرقوی او کله چه ترجف لازمی وی نو الراجفه نه مراد زمکه ده چه په هغه کښ به لویه زلزله راشی. رادفه دویمه شپیلے ده د پاره د بعث بعد الموت او په حدیث سره ثابت دی چه د دواړو په مینځ کښ به خلوینت کاله فاصله وی پدے مینځ کښ نورڅه نیشته د دے وجه نه دویمه شپیلے ته یې رادفه او شیل.

يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةً ۝۸ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۝۹

پیشہ ورش درزیہ ویکے دی ، سترکے پہ دھتوی کوزے لالتاے دی ۔

يَقُولُونَ عَائِلًا لِّمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ۝۱۰

وائی بہ دوی ایہ موتوہ بہ واپس کرے شو زور حالت تہ ۔

عَازًا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ۝۱۱ قَالُوا تِلْكَ

ایہ کوم وخت چہ موتوہ ہادی زارہ شو ۔ وائی دوی دا پہ

إِذَا كُرَّةٌ خَاسِرَةٌ ۝۱۲ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ

دقہ وخت دوبارہ راتل دی تاوانی ۔ نو یقینا دا خو چغہ

۱۔ اشارہ دہ چہ اثر دہیبت دھتہ ورش پہ زہونو اوسترگو باتل
ہم دے۔ قُلُوبٌ نَّكَرَہ دہ مراد دے دے نہ بعض قلوب دی یعنی زہونہ
دکافرانو۔ وَاِجْفَہ ویریدونکی ، کہا وہ ، دخیل خائے نہ لے کیدونکی
تختیدونکی۔ أَبْصَارُهَا ضَمِير راجع دے قلوب تہ او مضاف محذوف
دے یعنی أَبْصَارُهَا ضَمِيرُهَا۔ خَاشِعَةٌ کوزے ، ذلیل ، عاجزی کوونکے۔
نہ دا زجر دے پہ انکار دے بعث بعد الموت سرہ نو دا سبب دے دے
ہیبت دے زہونو او دے سترگو چہ مخکین ذکر شول۔ الْحَافِرَةُ اولیٰ حالت
دنیا ، زمکہ چہ پہ ہفت کین قبرونہ کنستلے کیڑی ، اور دے جہنم ،
اول قول غورہ دے۔

۱۱۔ دا ہم زجر دے اوزیات تعجب دے پہ نسبت دما قبل سرہ۔
زَجْرَةٌ زارہ ، ذلے دے ، دے خالی۔

خَاسِرَةٌ ” واپس کیدل تاوانی دی ” دا پہ طریقہ دے استہزاء سرہ
وائی چہ ہرکہ دنیا تہ واپس راشو نو زہونہ مالونہ کورونہ وغیرہ
پہ نہ وی نو دا خوبہ زہونہ نقصان وی۔ یا دا چہ دا پہ خسران وی
پہ ہفتہ چا باندے چہ اوس دے ہفتہ تکذیب کوی۔ یا واپس کیدل اور
تہ واپسی دے خسران دہ۔ یا خاسرہ پہ معنی دے کاذبہ باطلہ سرہ دے

وَاجِدَةٌ ۱۳ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ۱۴ هَلْ

یو ۵ د ۵ نو دغه وخت به دوی په ډاگه دی - یقیناً

أَتَىكَ حَدِيثُ مُوسَى ۱۵ إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ

راغل دے تاته خبر د موسی علیه السلام - که چه اواز ورکړه هغه ته رب دغه

بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۱۶ إِذْ هَبَّ إِلَى

په میدان پاک کښی چه طوی دے - لار به

سکه دا تخويف دے په اثبات د قیامت سره په اسانه طریقہ - رَجَرَّةٌ
اواز په زور نه سره مراد ترینه دویمه نفخه (شپیلے) ده او په دے
تعبیر کښی اشاره ده چه په دے اواز سره به ټول مخلوق اودریږی
اوروستو په نشی تللے او محشر ته به جمع کیږی.

وَاجِدَةٌ یعنی دویم کړت ته حاجت نیشته دے لکه په سورة نحل سکه
او سورة قمر سکه کښی ذکر شوی دی.

بِالسَّاهِرَةِ مخ د زمکه چه صاق میدان په وی یعنی د خپته د زمکه نه
په بهر میدان ته را اوښتی چه ته به غرونه او ډیرے وی او ته به
کنده وی لکه سورة کهف سکه او سورة طه سکه کښی ذکر شوی دی.

سکه په دے واقع د ذکر کولو کښی روستو منکرینو ته تخويف
د نیوی دے په اهلاک د فرعون سره د ال د هغه ته اگر چه ډیر
طاقتور وؤ یعنی د منکرین په د عذاب د الله تعالی نه بچ نشی لکه
چه فرعون بچ نه شو او دارنگ په دے کښی تسلی ده نبی صلی الله

علیه وسلم ته او دارنگ دا د اثبات د بعث بعد الموت د پاره یه طریقہ
ده. هَلْ استفهام تقریری د تاکید د پاره دے یعنی په معنی د قدس سره

دے یعنی د دے سورت د نزول نه مخکښ هم دا قصه بار بار بیان
شویده. إِذْ متعلق دے په لفظ حدیث پورے، کاذاه تداو او کلام

صفت د الله تعالی دے. بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى لکه چه سورة طه سکه
کښی ذکر دی طوی د هغ نوم وؤ چه په هغ کښی برکات راغختلے

شوی دی.

فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۖ فَقُلْ هَلْ لَّكَ

فرعون تہ یقیناً ہغہ سرکش کریدہ - نو ادا یہ ایآ تہ غوارے

إِلَىٰ أَنْ تَزْكَىٰ ۚ وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ

دا چہ پاک شے - او لار او بتایم تا تہ طوف د رب ستا تہ

کے ۱۸ ۱۹ دا تفصیل د نداء دے۔ فِرْعَوْنَ، مراد ورسرہ قوم د ہغہ ہم دے لیکن تخصیص د ہغہ د دے وجے نہ او کرو چہ ہغہ مقتدا وڈ او ہغہ خلقولرہ د ہر دین نہ منع کرے وڈ ماسیوا د خیل دین نہ او دا د ہغہ طغیان دے چہ یہ اِنَّهُ طَغَىٰ کہیں ذکر دے د حد نہ تجاوز کول یہ کفر او شرک سرہ او یہ خلقو یا ندے ظلم کولو سرہ او د حق دین نہ یہ منع کولو سرہ۔

فَقُلْ هَلْ لَّكَ دَا طریقه د دعوت دہ یہ نرمہ لہجے سرہ هَلْ لَفْظ د پارہ د ترغیب دے او طلب د اثبات دے حق تہ۔

إِلَىٰ أَنْ تَزْكَىٰ لَفْظ د الی دلالت کوی یہ تضمین د ترغیب او دعوت یعنی اَرْغَبُكَ وَأَدْعُوكَ إِلَىٰ أَنْ تَزْكَىٰ۔ تزکیہ پاک والی باطنی تہ وئیے شے او او ہغہ حاصلیری یہ توحید سرہ اشارہ دہ چہ شرک او کفر پلیدی دہ د ہغے تہ پاکوالے حاصلیری یہ ایمان او توحید سرہ او دا تزکیہ مستلزم دہ - یح کید لولرہ د عذاب تہ۔

وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ اشارہ دہ چہ فرعون یہ شرک فی الربوبیت کہیں مبتلا وڈ نو ہغہ تہ دلیلونہ د توحید د ربوبیت پیش کول ضروری وڈ او معرفت د رب تعالیٰ مستلزم وی خشیت لرہ د دے وجے نہ فتخشے یے یہ قاء سرہ ذکر کرو لکہ چہ اِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ دلیل دے یہ دے خبرہ باندے۔

نو وجہ د ترتیب د تزکیہ او د ہدایت دا دہ چہ تزکیہ اشارہ دہ تخلیہ تہ او ہدایت اشارہ دہ تخلیہ تہ یعنی اول شرک د عقیدے دے ویستل دی او بیا یہ توحید سرہ خائستہ کول دی او د دے تہ روستو مرتبہ د خشیت دہ او خشیت مستلزم دے یہ ہول دین

فَتَخَشَى ۱۵ فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى ۱۶

نو اویہ یروئے ۔ نو اد خود لہ ئے ہغہ تہ تخشہ ۔ لویہ ۔

فَكَذَّبَ وَعَصَى ۱۷ ثُمَّ أَذْبَرَ يَسْعَى ۱۸

نو تکذیب ئے اوکرو او نافرمانی ئے اوکرو ۔ بیا ئے شا اوکرو لہ کوشش ئے کوڈ ۔

فَحَشَرَ فَنَادَى ۱۹ فَقَالَ أَنَا

نو راجع ئے کول رسا حرا نو اواز ئے اوکرو ۔ اوئیل ئے ذہ

باندے استقامت لہ ٹکھ چہ پہ دے کیں امتثال د اوامرو اچکناپ
د منہیاتو داخل دے ۔

سلا دے ایت تہ د فرعونیا تو بس حالات ذکر کوی رطریقہ د انکار د
هغوی او عذاب ۔ الْآيَةُ الْكُبْرَى دا اسم جنس دے مراد دے تہ هغہ
بول تہہ معجزات دی چہ موسیٰ علیہ السلام راوے و او بعض مفسرینو
دا خاص کرے دے معجزہ د عصا پورے چہ هغہ پہ ظا هر کیں یوہ معجزہ
وہ او پہ اصل کیں دیرو معجزاتو تہ شامل وہ را نقلاب د جنس حیات
پہ جماد کیں ، او اجزاء د یریدل ، تیرو ل د دیرو خیزو تو ، لوئے قوت
او غلبہ حاصلیدل) نو معلومہ شوہ چہ دا لویہ معجزہ وہ دلیل دے پہ
نبوت د موسیٰ علیہ السلام او دلیل دے پہ عظیم قدرت د اللہ تعالیٰ باندے
۱۷ ۱۸ ۱۹ فَكَذَّبَ وَعَصَى ۱۷ ثُمَّ أَذْبَرَ يَسْعَى ۱۸
تکذیب د نبوت د موسیٰ علیہ السلام او عصیان پہ عمل سرہ یا
تکذیب د نبوت د موسیٰ علیہ السلام او عصیان د اللہ تعالیٰ ۔

ثُمَّ أَذْبَرَ د خپلے گمراہی تہ روستو د نورو خلقو د گمراہ کولو کوشش
کوی ضال او مضل وؤ ۔ أَذْبَرَ شائے کرلہ حق تہ یا شائے اوکرو خولہ
موسیٰ علیہ السلام تہ یعق هغہ سرہ ئے خبرے کول پر خودل او اولادہ
د مقابلے ئے اوکرو یا شائے اوکرو خولہ د وچے د ویرے د ثعبان تہ ۔

يَسْعَى پہ اول دوه توجیہاتو ر پہ ادبر) کیں معنی دا دہ چہ کوشش ئے
شورو کرو د پارہ د مقابلے کولو او د پارہ د جمع کولو د ساحرانو او پنا پہ
دریمہ توجیہ باندے مراد دا دے چہ منہاے و هله د پارہ د بچ کیدلو
د بنامارہ ۔ فَحَشَرَ یعنی خلق ئے راجع کرل د نداء (پاتے پہ پلمع)

رَبُّكُمْ إِلَّا عَلَىٰ نَبِيٍّ فَاخْذُوا اللَّهَ مَعَكُمْ

بپ یم ستاسو اوچت - نو اد نیوؤ دة لعل الله تعالى په سزا

الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً

د آخرت او د دنیا سره - یقیناً په دیکن عبرت دے

راواړم او رولو د پاره . یا ساحران یې راجمع کړل د سحر کولو د پاره یا یې لښکرې راجمع کړلې .

سکه ابن کثیر ذکر کړیدی چه دا کلمه د فرعون د هغه کلمه نه چه په سورة قصص سکه کین ذکر ده خلوینست کاله روستو ده د هغه کلمه مطلب دا وؤ چه فرعون شرک فی الالهوهیت کوؤ او د دے کلمه مراد دادے چه دے مشرک فی الربوبیت وؤ .

او رَبُّكُمْ إِلَّا عَلَىٰ نَبِيٍّ مراد دا وؤ چه دنیا خو صرف مصر دے او د دے ټول تصرفات او انتظامات زما په اختیار کین دی زما ته بره یل تدبیر کوؤنکے نیشته یعنی د الله تعالی د تصرف او تدبیر کولو نه یې انکار او کړو او بعض مفسرینو وئیلے دی چه مراد یې دا وؤ چه "نور الله هم ارباب دی هر یو د یو حاجت پوره کولو یا د خاص مصیبت لرے کول ذمه وار دے او زه (فرعون) خو د ټولو حاجاتو پوره کولو ذمه وار یم نو د نورو ته اعلی شوم" . دا دلیل د دے خبرے نه دے چه فرعون د خالق نه منکروؤ نو د هری وؤ بلکه د ربوبیت د الله تعالی نه ر په معنی د تصرف او تدبیر کولو منکروو او ځان د پاره یې دا دعوی کوله سکه د ماقبل ذکر کړے شوی افعال او اقوال د فرعون دا سبب شو د مؤاخذه د هغه د پاره او اخذ فعل ماضی دلیل دے چه فرعون د غرق نه بچ شوے نه دے او دا س په سورة ذاریات سکه کین هم ذکر دی . تگال هغه عقاب ته وئیلے شی چه منع کوؤنکی وی د کولو د دغه گناه نه په راتلونکی وخت کین د دے وچه نه دا په محسوسه عذاب کین استعمالیدی . الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ روستن کلمه نه مراد اناریکم الاعلی دے او مخکنه کلمه ماعلمت لکم من الله غیری . یا مراد د آخرت ته قیامت

لِمَنْ يَخْشَى ۞ ۷۶ ۞ أَنْتُمْ أَشَدُّ خُلُقًا

ہم سے زیادہ ڈرنا۔ ایا تاسو دیر کلک پیدا ایش والا ہے

أَمِ السَّمَاءُ بَدَلُهَا ۞ ۷۷ ۞ رَفَعَ سَمُكَهَا

یا آسمان چہ جو کریدے اللہ تعالیٰ۔ پورے تھے جو کریدے چت دھنہ

فَسَوَّيْنَاهَا ۞ ۷۸ ۞ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ

دے برابر کریدے، او تیار کریدے شپہ دھنہ او شکار کریدے

او الاولی نہ مراد دنیا دہ او این کثیر صرف دہ معنی صحیح کر خولے دہ پہ
دلیل دہ سورۃ ہود ۹۹ او سورۃ قصص ۱۱۰ سرہ۔ لیکن لفظ نکال
دلالت کوی چہ اولہ معنی غورہ دہ او دارنگ عبرت (چہ راتونکے وی)
دلالت پہ اولہ معنی باندے کوی۔

۷۶ پہ دے کیں فائدہ دے واقعہ دہ روستو خلقو دہ پارہ ذکر کوی نو
عبرت دے منکرینو لہ پہ عذاب دہ فرعون سرہ او عبرت دے نبی
صلی اللہ علیہ وسلم او مؤمنانو لہ پہ امداد دہ اللہ تعالیٰ سرہ او
پہ صبر کولو سرہ۔

۷۷ پہ دے ایا تونو کیں لہ دلیلونہ دہ بعث بعد الموت ذکر
کوی۔ یعنی واقعہ دہ فرعون دلیل و دہ قدرت دہ اللہ تعالیٰ نو دہ عالم
برہ او خکتہ ہم دلیل دے پہ قدرت دہ اللہ تعالیٰ باندے نو بعث الموت
ہم کو لے شی۔

۷۸ ۞ أَنْتُمْ أَشَدُّ ۞ اسْتِفْهَام دہ تو بیخ او زجر دہ پارہ دے او انکار دے
یعنی ستا سو پیدا ایش خوشخت تہ دے بلکہ پیدا ایش دہ آسمان نو غت
دے لکہ پہ سورۃ غافر کیں دی۔ رَفَعَ سَمُكَهَا دہ تفسیر دہ پنادے
سَمَكٍ او چت تہ و ٹیلے شی مراد دے تہ سقف دہ آسمان دے۔

فَسَوَّيْنَاهَا یعنی ہموار کرے دے بغیر دہ تفاوت او قطور او کوکالی تہ
وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا دہ لیل او ضلی اضاقت تہ سماء تہ کہے دے حکم چہ
دے دوارو تعلق دہ نمر او سپو گئے سرہ دے او ہنہ دوارہ
منسوب دی آسمان تہ۔ صَحَاَهَا مراد دے تہ رپا تے پہ بل مخ (

ضَحُكُهَا ۲۹ وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَسُهَا ۳۰

د ساخت وخت - او زمکه پس د دینه غوره و لیدنه هغه -

أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا ۳۱ وَالْجِبَالُ

بادیستے دی د هغه نه اوبه د هغه اوکیا کله د هغه - او غرونه

وړخ ده لیکن په وخت د ضحی کښ رنډا ډیره وی د دے وچ نه د اعتبار
په اوکړو. او د شپه لویه فائده تیاره ده بوغش په ذکر کړو او د
وړخ لویه فائده رنډا ده او بهر و تل او ښکاره کیدل دی نو ضحی
او اخرج په ذکر کړو.

نن د علوی دلیل نه روستو سفلی دلیل ذکر کوی. د حها د خو غورولو
رېسط ته وئیل شی او برا یرو د پاره د اوسیدلو ته هم د خو وئیل شی
بَعْدَ ذَلِكَ (سوال) د دے ایت نه معلومیږی چه زمکه په د اسمانو ته
روستو جوړه کړې ده او سورة بقره ۲۹ او سورة جم سجده ۱۸ نه
معلومیږی چه زمکه په مخکښ پیدا کړیده ؟ (جواب) د دے بعض
تحقیق په تفسیر د سورة بقره او حم سجده کښ تیر شوې دے.
ابن کثیر په تفسیر د سورة بقره کښ وئیل دی چه پیدا ئش د زمکه
مخکښ د اسمان نه په دے کښ د علماؤ د اختلاف نه خیریم
(یعنی اجماعی خبره ده) ماسیوا د هغه نه چه ابن جریر د قتاده نه
روایت کړې دے او قرطبی په دے کښ توقف کړیدے او ابن عباس
رضی الله عنهما نه د دے پیوس کړې شویوؤ نو هغه جواب ورکړو
چه زمکه د اسمان نه مخکښ پیدا کړې شویده لیکن غورولې شوې
ده روستو د اسمان نه. او قرطبی دلته یله توجیه دا کړې ده چه بَعْدَ
په معنی د مع دے او معنی د معیت داده چه په پیدا ئش کښ دواړه
ملکری دی اگر چه یو مخکښ او بل روستو دے او دے ته تعقیب
ذکری هم وئیل کیدی.

۳۱ ۳۲ ۳۳ حرق عطف په نه دے ذکر کړې اشاره ده چه د تفسیر
د دحو دے یعنی نهرونه او غرونه په پکښ جوړ کړل، د مخلوق د

أَرْسَلَهَا ۳۷ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۳۸

اور دے دی اللہ تعالیٰ، دپارہ د فائیدے ستاسو او دپارہ د خارو ستاسو .

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى ۳۹ يَوْمَ ۴۰

نو کلاہ چہ راشی ہنگامہ لویہ یہ دتہ ورخ

يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى ۴۱ وَبُرُزَّتْ ۴۲

یاد دوی انسان ہقہ عمل چہ دہ کویاے او بیکارہ بہ کبرشی

فائیدے دپارہ تیارہ کرے شولہ۔ مَاءَهَا مراد ددے نہ اوبہ دچیتو او کویانو وغیرہ دی چہ دا اوبہ یہ زمکے کنیں امانت پرے دی او یہ اصل کنیں اوبہ اسمانی دی۔ وَمَرْكَاَهَا مراد دے نہ ہقہ بوقی او نے دی چہ د انسانانو منافع پہ ہقہ باتدے موقوف دی یعنی دانے ہر قسم، میوے ہر قسم لڑکی او کپڑے (رجاے) او اور چہ د زمکے د لڑکونہ پیدا کیپی او مالکہ چہ د اوبونہ پیدا کیپی۔ وَالْجِبَالُ دامنصوب دے پہ شرط د تفسیر سرہ یعنی فعل پے پت دے چہ روستو فعل د ہقہ تفسیر کوی یعنی اثبت الجبال۔ أَرْسَلَهَا ارسا کل کول د وینج نہ یعنی یہ شان د میخونو پے پہ زمکے کنیں مضبوط تھک وھلے دی لکوالجبال او تا د کنیں ذکر شوے دی۔ مَتَاعًا اہ دامفعول لہ د ماقبل دوارہ فعلوتو دے رَآخْرَجَ، أَرْسَا اشارہ دہ چہ پہ اوبو او بوہو او تو او غرونو کنیں د انسانانو او د هغوی د خارو دپارہ د ڈوند د تیر و لو بے شمارہ اسباب دی۔

۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ دا تخویف اخروی دے پہ ذکر د ہیبتو نو د قیامت سرہ تر ۳۹ پورے۔ الطَّامَّةُ داپہ اصل کنیں ہقہ سیلاب د اوبو تہ وٹیلے شی چہ کویان کندے وغیرہ ہر خہ دک کپی ظم دفن کول او اوچت والی تہ وٹیلے کیپی نو دا نوم د قیامت دے یعنی داسے مصیبت چہ پہ ہر خیز باتدے پہ احاطہ او کپی او د ہر مصیبت نہ پہ اوچت وی۔ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ اہ دا ظرف د جاءت دپارہ دے او دا پشان د سورة فجر ۴۱ دے۔ مَا سَعَى ما موصولہ یا ما مصدریہ دے (پاکے پہ بل مخ)

الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى ۝ فَأَمَّا مَنْ

جہنم ۱ ہفتہ چالوہ چہ و بی ہے ۔ ۲ ہفتہ خوک چہ کریدہ

طَغَى ۝ وَالْأَشْرَارُ الْحَيَوَةُ الدُّنْيَا ۝

سورگینی ۱ او خورہ کریدے ڈوندا ۲ دنیوی

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى ۝ وَأَمَّا مَنْ

نو یقینا ۱ جہنم ۲ دا کھائے د ورتلو دہتہ دے ۔ او ہفتہ خوک چہ

خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ

یرہ ہے کریدہ چہ او دریدلو د ورتلو دہتہ او منع کریدے ۲ خان خیل

یتد کرکین اشارہ دہ چہ انسان پہ دُنیا کیں خہ عمل او کری تو ہفتہ ہیر
کری لکہ پہ سورۃ مجادلہ سہ کیں ۔ وَ بَرِّزْتَ د اہم د یاد داشت سبب دہ
لِمَنْ يَرَى مراد دے نہ ہر صاحب د رؤیت دے کہ مؤمن وی او کہ
کافروں ککھ دے نہ روستو تفصیل د دواہرہ فریقو دہ او مؤمن
چہ جہنم لہ او بی نو قدر د نعمت د جدت بہ ورسرہ دیر شی ۔

۳۸ ۳۹ ۴۰ فَأَمَّا مَنْ طَغَى د ا جواب دے د قَاذًا د پارہ او تقسیم د خلقو
دے دوہ قسمو نو تہ طغی کافر او مؤمن کامل او ذکر د فاسق ہے
پہ اکثر و ایاتو نو کیں پت سائلے دے د پارہ د خوف دہتہ او د
رجا دہتہ ۔

طَغَى د حدود شرعیو نہ تجاوز کول پہ حقوق اللہ او حقوق العباد
کیں ، او پہ طغیان کیں انتہائی درجہ مراد دہ چہ ہفتہ کفر او شرک دہ
وَالْأَشْرَارُ الدُّنْيَا یعنی د دنیا پہ مینہ کیں دومرہ منہمک شوے
دے چہ آخرت ہے بالکل ہیر کرے دے او داعطف د سبب دے
پہ مسبب باندے ۔

هِيَ الْمَأْوَى ہی ضمیر فعل د پارہ د حصر او تاکید دے او د قرینہ دہ
چہ طغی نہ مراد کافر او مشرک دے ۔

عَنِ الْهَوَىٰ ۖ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ۖ

ذ خواہش تہ . ذ یقیناً جنت دا جائے ذ ورتلو ذ ہجہ دے .

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ۖ

تپوس کوی دوی ستا تہ یہ بارہ ذ قیامت کیں چہ کلاہ یہ وی او دریدال ذ ہجہ .

فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرِهَا ۖ إِلَىٰ رَبِّكَ

یہ غہ کیں یے تہ ذ یا داشت ذ ہجہ تہ . خاص ستا رب تہ

سے دے ابشارت دے دویم قسم تہ . مقام رپہ مقام مصدر میسی دے
یہ معنی ذ قیام او دا اضافت الی المفعول دے یا اضافت الی الفاعل دے
پنا یہ اول باندے یہ آخرت کیں مراد دے یعنی او دریدال مخارج رب
تہ یہ ورخ ذ حساب کیں یا یہ ذ نیا کیں مراد دے یعنی یہ وخت ذ گناہ
کولو کیں ذ اللہ تعالیٰ ذ پیشی تہ او یریدی او گناہ پریدی . او پنا یہ
دویم ریعنی اضافت فاعل تہ قیام ذ رب یہ معنی ذ علم او قدرت ذ رب
سرہ دے یہ مخلوق باندے یعنی ویرہ کوی چہ اللہ تعالیٰ تما یہ سر
حاضر دے او قادر دے نو ذ گناہو نو نہ خان ساقی .

وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ وَالْعَظْفُ ذَ مَسِيبٍ دے یہ سبب باندے یعنی
خوق سبب ذ منع کیدلو ذ گناہو نو نہ دے یعنی نفس امارہ بالسوء
لرہ ذ اتباع ذ خواہش بلکہ ذ فکر او ارادے ذ خواہش تو رہ منع کوی
سہل تستری و ئیلے دی ”چہ ترک ذ ہوی چابی ذ جنت دہ نو دارنگ
اتباع ذ ہوی چابی ذ گناہو نو دہ“ .

سے دے ازجہ دے یہ انکار ذ قیامت روستو ذ ذکر کولو ذ احوال ذ ہجہ
تہ . مرساھا مصدر میسی یا ظرف دے .

سے دے جواب دے یہ طریقہ ذ تسلی نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ
فیم دا خبر مقدم دے او انت مبتدا مؤخر دہ او استفہام انکار دے
ذ کراھا ذکر کول او بیان کول ستا وخت معینہ ذ قیامت لرہ یعنی تاسرہ
ذ ہجہ علم ہیج ذ ریعہ نیستہ دے ذ کراھا اضافت ذ مصدر دے
مفعول تہ او فاعل یے پت دے یعنی ذکرہ ایاھا .

مُنْتَهَاهَا ﴿٢٤﴾ إِنَّكَ مُنْذِرٌ مِّنْ يُخْشَاهَا ﴿٢٥﴾

در خصوص نامه نه هجری - تقویم
ویرایشگاه نه هجری ویرایشگاه نه هجری

كَانَتْهُمْ يَوْمَ يَرْوُفُهُمْ لَمْ يَلْبَسُوا

کویا چه دوی پکوم و رخ چه ادب وین قیامت لره (گمان به او کری) چه ن و و حصار شوی

الْعِشَّةُ أَوْ ضُحَاهَا ﴿٤﴾

مگر مازیگوے یا ساخت د مازیگویشان۔

[illegible]

۱۲۸
 سدا جواب دے پہ بلہ طریقہ سرہ یعنی دوی خوشالوٹہ کوی قیامت پہ بار
 کن دے ویج نہ چہ د دنیا ژوند ورتہ دیر اوکد بشکارہ کیری. لیکن هرکله
 چہ دوی قیامت اویتی نو قیصلہ به اوکری چہ د دنیا عمر خونیمه ورخ وؤ.
 کَا تَیْمُ پِه معنی د یظنون سرہ دے او د دے مدخول لم یلبثوا دے.

عَشِيَّةٌ دَمَا سَبَّحِينَ تَه تَرْغُوبٍ دَنَمَرْ پورے وقت تہ وئیلے شی اَوْطَمَّاهَا
 هَا فَمِير رَاجِع دے عَشِيَّةٌ تہ (سوال) ضَمَّا دَوْرُخے پتکرہ دہ دَطْلُوع دَنَمْر تہ
 تَرْزِوَال پورے نَوَاضَاقَتِ ئے عَشِيَّةٌ تہ وے او شَو؟ (جواب) دَا اَضَافَت
 دَوَجے دَا دَنی ملا بست تہ دے او اِشَارہ دہ چہ وخت دَظْطی برابر دے
 (تقریباً) دَ وخت دَ عَشِيَّة سِرہ یعنی نیمہ ورخ دہ او دَا سے یہ سورۃ احقاق
 ۳۵ کبں ہم تیر شویدای او سَاعَہ رچہ یہ سورۃ احقاق کبں رلغے دے
 عام دے عَشِيَّة او صَحی تہ ہم شامل دَ کُود دَوی ہیخ مَنَاقَات نِیشتہ دے
 ختم شو تفسیر دَ سورۃ النازعات یہ فضل دَ اللہ تعالیٰ سرہ۔

سُورَةُ عَبَسَ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْيَاسِيَّةُ
۴۲۱
رُكُوعُهَا

عَبَسَ وَتَوَلَّى ۱ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۲

حقہ شو او مخ لے او گر خود . دے دے دے نہ چہ راغے ورتہ ہوتہ .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة عبس دے تہ سورة السفرة او سورة الاعلى او سورة
الصاخة هم ويلي شي .

رابط دے سورت دے مخکن سورت سرہ پہ دیرو وجو سرہ دے
اولہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کنن تخویف دنیوی و دہاۃ دمنکریو
نوپہ دے سورت کنن سخت زجر دے ہغوی تہ دویمہ وجہ دادہ پہ
ہغہ سورت کنن ذکر او شو دے دوہ فریقو نوپہ دے سورت کنن فرق ذکر
کوی پہ اعتبار دے فائدے اخستلو دے قران نہ او صد کول دے ہغہ سرہ .
دریمہ وجہ دادہ چہ مخکن سورت کنن نوم دقیامت الطامة الکبری
ذکر و وجہ دے ہغہ اثر بہ پہ ثبہ او پہ تول بدن باندے وی نو پکا سورت
کنن دے ہغہ بل نوم ذکر کوی چہ الصاخة دے چہ دے ہغہ اثر بہ پہ غوپو
باندے کیپی .

دعوی دے سورت اثبات دے فرق پہ مینخ دے دوہ فریقو کنن پہ
آخرت کنن چہ دے ہغہ فرق اثر بہ دے وی پہ مخنو کنن بشکارہ شی حکمہ
چہ پہ دنیا کنن دے وی فرق و دے پہ بارہ دے قران کنن او دار تک ذکر کوی قرار
دیویل تہ پہ آخرت کنن حکمہ چہ پہ دنیا کنن لے حقوق دے دیویل ضائع
کرے و دے .

پہ دے سورت کنن لے اسماء حسنی تہ دی ذکر کری لیکن صفات فعلیہ
دے اللہ تعالیٰ لے یو ولس ذکر کرے دی .

خلاصہ دے سورت . اول لے ذکر کرے دے صفت دے نبی صلی اللہ
علیہ وسلم یہ بارہ دے دعوت الی القرآن کنن پہ ہر قسم (پاتے پہ بل مخ)

مانع باندے دے خفہ کیدلو۔ بیائے ذکر دے ادب دے دعوت کرے دے چہ
 ہفہ فرق کول دی یہ میتج دے منیب او معاند کیں ترست پورے بیاترغیب
 دے قرآن تہ یہ طریقہ دے عموم سرہ رچہ یہ دے کیں دے چا خصوصیت
 شہی کیدلے) یہ پنٹھ وجوہو سرہ ترست پورے بیاترغیب رچہ دے
 یہ متکربنو دے بعث بعد الموت باندے یہ ذکر دے لٹل احوال دے قیامت تر
 ست پورے بیاترغیب دے لیلو تہ دی متعلق یہ طعام پورے دے پارہ دے اثبات دے
 قیامت یہ لس طریقو سرہ ترست پورے بیاترغیب دے یہ ذکر دے
 ہیبتو نو دے قیامت یہ پنٹھ وجوہو سرہ او بیاترغیب دے فرق دے فریقینو
 ذکر دے۔

تفسیر سہ سہ دا ایا تونہ ترست پورے اشارہ دہ واقعے رقتے دے عبداللہ
 بن ام مکتوم رضی اللہ عنہ تہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم مشغول وڈے
 دعوت کولو کیں غمنا نو مشرکینو تہ یہ دے امید سرہ چہ دوی اسلام
 راوی او دے دوی یہ وجہ سرہ بہ نور خلق ہم اسلام راوی نو یہ دہ
 وخت کیں ابن ام مکتوم راغے رچہ پیدا اشی پروند وڈے او دے رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم دے دینی خبرے شور و کرلے چہ یہ ہفہ سرہ دے ہفہ
 دعوت دے مشرکانو تہ قطع شو یہ دے وجہ سرہ نبی صلی اللہ علیہ
 وسلم خفہ شو او مشرکان ہم غصہ شول چہ زمونہ خبرے دے پروند
 فقیر وڈے قطع کرے نو دے ہفہ یہ پارہ کیں دا ایا تونہ نال شول۔

عہد دے توکلی اہ امام رازی وڈے دی چہ اتفاق دے دے مفسرینو چہ ضمیر
 نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ راجع دی او مراد دے اعلیٰ تہ ابن ام مکتوم
 دے لیکن قاضی عیاض یہ شفاء کیں دا سے ذکر کریدی چہ عہد او توکلی
 ضمیرو تہ ہفہ کافر تہ راجع دی چہ دے ہفہ سرہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 خبرے کولے او روستو خطابات نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دی۔

فائدہ علہ دے تہ عتاب او زور تہ وڈیل مناسب تہ دی بلکہ تعلیم دے ادب
 دے دعوت دے او دے ہفہ یہ ضمن کیں مدح دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ
 مدحہ دادہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم یہ دعوت کولو کیں دومرہ
 زیات حرص کوونکے وڈے چہ دے خیل ملگری صحابی یہ رکاوٹ کیدلو

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهِ يَزْكِي ۝ اَوْ يَكْسِرُ

او خہ خیز تالہ یوہہ درکریدہ چہ کیدیشی چہ دے بہ پاک شی، یا بہ نصیحت و اخلی

باندے خفہ وؤ خکہ دغہ صحابی خوہے ہم ایمان راوہے وؤ ضرورت
دا وؤ چہ دا نور خلق ایمان راوہی ددے وچہ نہ بعض اہل علم و ثیل
دی چہ یہ اصل کنیں ہے ادبی ابن ام مکتوم کرے وہ لیکن ہغہ معذورہ
وؤ ددے وچہ نہ ہغہ دزورے حقدار نہ وؤ۔

او تعلیم د ادب د دعوت دادے چہ یہ داسے حال کنیں چہ تعارض راشی
یعنی یو طرف تہ دعوت و رکول وی مالدار و عنادیانو مشرکانو تہ اوین طرف
تہ ارشاد وی یو منیب مسکین معذورہ ملگری تہ نو دامنیب یہ مقدم کولے
شی یہ ہغہ عنادیانو باندے د ہغوی د خفکان بہ ہیخ پرواہ نشی کیدلے
فائدہ ع۔ چہ عیس او تولی ضمیر و نہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ راجع
شی لیکن بیا ہم درعایت د ادب او عزت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ ہغہ
تہ ئے خطاب او نکرو بلکہ یہ غائب صیغہ سرہ ئے ذکر کرلے۔

اَنْ جَاءَهُ اَلَّا عَنِ تَعْبِيرٍ یہ لفظ د اعنی سرہ اشارہ دہ چہ ہغہ معذور
وؤ او معذور باندے ملامتیا نہ وی۔

س۔ پہ دے ایانو کنیں مقابلہ ذکر کوی د صفتونو د منیب او د
عنادی د پارہ ددے چہ رعایت کول د منیب پکاری دی۔

لَعَلَّہُ ضمیر راجع دے اعنی تہ یل احتمال دا دے چہ ضمیر راجع دے
ہغہ کافر تہ۔

وَمَا يُدْرِيكَ یہ ہغہ خائے کنیں استعمالیبری چہ د روستو خیرے علم
نہ وی ورکھے شوے نو دارنگ د ہیچا د ایمان حقیقی علم نبی صلی
اللہ علیہ وسلم تہ وؤ ورکھے شوے ماسیوا د ہغہ کسانو نہ چہ
ہغوی تہ د جدت دیزے او رولے شوے دے۔

یَزْكِي، اَوْ يَكْسِرُ ۝ فرق دادے چہ تزکیہ طہارۃ د نفس دے د حرامو
نہ او تذکر عمل کول دی پہ او امرود اللہ تعالیٰ باندے او دارنگ تزکیہ
ایمان راوہل دی بغیر د احتیاج نہ و عظونو او دلیلونو تہ او تذکیر
غور کیغودل دی و عظونو او دلیلونو تہ او بیا پہ ہغہ باندے عمل کول دی

فَتَنَفَعَهُ الْإِلَّاهُ كَرِي ۝۳۱ أَمَّا مَنْ اسْتَغْنَى ۝۳۲

نو نفع یہ ودرکری دہ تہ نصیحت - ہفتہ خوک چہ بے پروا کریدے کھان ،

فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ۝۳۳ وَمَا عَلَيْكَ أَلَا يَرْكَبُ ۝۳۴

نو تہ ہفتہ تہ ودرمخکین کیوے - ادنیشتہ یہ تاباندے گناہ کہ نہ شی دے پاک

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ۝۳۵ وَهُوَ

اد ہفتہ خوک چہ یا غلے دے تاتہ منہاے وہی ، او ہفتہ

يَخْشَى ۝۳۶ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۝۳۷

یرہ کوی - نو تہ د ہفتہ تہ غفلت کوے -

پنا پہ اول فرق باندے او د پاره د مانوۃ الخلو دے یعنی جمع د دواہ
حالتو نو کیدے شی او پنا پہ دویم فرق باندے او د پاره د انفصال
حقیقی یا د پاره د مانوۃ الجمع دے - فَتَنَفَعَهُ دَا تفریح بنا پہ اول فرق
پہ دواہ فعلو نو باندے دہ او بنا پہ دویم پہ دویم فعل باندے دہ -
بَابُ اسْتِغْنَىٰ یہ سبب د مال سرہ چہ د
اللہ تعالیٰ د دین تہ کھان بے پرواہ کری ، بَابُ اسْتِغْنَىٰ یے د دے د پاره
راہد چہ انسانا اصل کیں غنی نشی کیدے (غنی بے حاجتہ وی) لیکن کھان قصدًا
بے حاجتہ بشکارہ کری - تَصَدَّى تَصَدَّى پہ اصل کیں د چا خبرے تہ
غویہ کیخود دل دی - او تَصَدَّى پہ اصل کیں تتصدد دے د صُلَّ تہ اختل
شوے دے یو خیر تہ مخاف کیدال او پیش کیدال -

وَمَا عَلَيْكَ أَلَا يَرْكَبُ دَا تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ یعنی د دی
تزکی پہ تاباندے واجب تہ دہ او د تزکیہ تہ قبلو لو گناہ پہ تاباندے
نیشتہ تہ خو صرف تبلیغ او دعوت کوہ کہ خوک یے منی او کہ تہ مہ -
بَابُ اسْتِغْنَىٰ دَا صفات د انابت کوونکی دی - یَسْعَىٰ کو شش کوی پہ طلب د
ہدایت او د علم کیں وَهُوَ يَخْشَىٰ یعنی داسعی د وجہ د خشیت الہیہ تہ
دہ د غرض دنیوی د پاره تہ دہ - تَلَهَّى پہ اصل کیں تتلہی د کھان
قصدًا غافل کول د وجہ د شغل تہ پہ بل کار باندے -

كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝۱۱۱ فَمَنْ شَاءَ

دے نہ دے پکار یقیناً دا نصیحت دے ۔ نو ک چاچہ خوشہ شی

ذِكْرَةٌ ۝۱۱۲ فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ ۝۱۱۳

دا دے یاد کری ۔ (یکے شویدے) پہ یا شو عزت والہ کتب ۔

مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۝۱۱۴ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۝۱۱۵

پورے کپے شویری پاکے سائے شویدی ، پہ لاسونو د لیکونکو ملائیکو ۔

كَرَامٍ بَرَرَةٍ ۝۱۱۶ قِيلَ الْإِنْسَانُ

عزت مندہ نیکان ۔ تباہ دے شی انسان

ملا سلا پہ دے آیا تو نو کتب ترغیب الی القرآن دے کلا رد عیہ دے یعنی
دُضدای عنادی دوجے نہ دانا بت کونکی نہ مخ اہول نہ دی پکار یا کلا پہ
معنی دحقا سرہ دے۔ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ہا ضمیر راجع دے سورن تہ یا
قران تہ او ابن کثیر وٹیلے دی چہ دے ماقبل خصلت تہ راجع دے
چہ دغنی او فقیر او ادنی او اعلیٰ برابری کوہ دا تذکرہ دہ او تنکیر
دپارہ دتعظیم دے۔ ذِكْرٌ وَعَظٌ دے واخلی دقران نہ یا دے یاد
کری قران لہ او ددے او امر و نواہی او مواظو لہ۔ او هُوَ ضمیر
تذکرہ تہ راجع دے پہ تاویل دذکریا دقران یا دوسی سرہ۔

أَوْ مَنْ شَاءَ عام دے کہ غنی وی یا فقیر وی منیب وی یا ضدی۔

ملا سلا پہ دے کتب ذکر دعظمت دقران دے چہ ہقہ سبب دے
دتذکرہ کیدلو دپارہ۔ او پہ دے کتب درے صفات دصحف او درے د
ملائکو ذکر کو چہ حاملان قران دی۔ فِي صُحُفٍ یعنی دا قران مقبول
دے د لوح محفوظ تہ او لیکے شویدے پہ صحف دملائکو کتب یا مراد
دصحف تہ صحف ابراہیم او موسیٰ دی پہ قرینہ دسورۃ اعلیٰ سلا
سرہ۔ مُكْرَمَاتٍ کرامت دھے پہ وجہ دکرامت دتازلوؤنکی دے یعنی
اللہ تعالیٰ کریم دے نووسی دھغہ ہم کرامت والادہ او کرامت دا دے
چہ دا صحیفہ دعلیونو او حکمتونو نہ دے دی۔ (پاتے پہ بل مخ)

مَا أَكْفَرَهُ ۖ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۖ

خومرہ غنہ کا فرد ہے۔ د خہ خیز نہ ہے پیدا کریدے دے۔

مَرْفُوعًا قَدِيرًا وَمَنْزِلَتُهُ أَوْجَتْ دے یا اوجتے پہ اووم اسمان کیں پرے دی۔ مَطْلُوعًا دَ شَكُونًا اَوْ شَبْهَاتُوه اَوْ دَلَسُونُو دَ شَيْطَانَانُو تَه اَوْ دَ كَسِي زِيَا قِي تَه بچ سائلے شوے دی۔ سَفَرًا جَمْع دَ سَافِرَدَه اَوْ سَفَرُ كِتَابَت تَه وَثِيلے شے یعنی ملائک کتابت کوی دَ دَعَا صَحِيفُو يَا دَ عَمَلُونُو دَ بِنْدَا كَانُو يَا جَمْع دَ سَفِيرَدَه نُو مَلَا ئِك سَقِيرَان دے پہ مِينْع دَ اللّٰه تَعَالٰی اَوْ دَ بِيْغَبْرَانُو كَبْر۔ اَوْ دَ قِتَادَه اَوْ وَهَب بِن مَنِه تَه رَوَايَت دے چہ مراد دَ سَفَرَه تَه اَصْحَاب دَ رَسُول اللّٰه صَلَّی اللّٰه عَلَیْهِ وَسَلَّم اَوْ قِرَاء دَ قُرْآن كَرِيم دے لِيَكُن صَحِيح قول اول دے اَوْ دَ وَجْه دَ عَمُوم دَ لَفْظ تَه صَحَابَه كَرَامُو تَه هُمْ شَامِل كِيدے شے۔ كِرَامِ عَزَّت مَنَدِيَه نِيْز دَرَب دَ دَوِي هَعَه خُوك دے چہ خَان بچ سَا تُونَكِي وِي دَ كَنَاهُونُو تَه اَوْ غُورَه كُو دُنَكِي وِي فَايْدے دَ بِل چَالَرَه پَخِيلَه فَايْدَه بَا نْدے دَا بُول كَرَامَات دے۔ بَرَزَه جَمْع دَ بَار دَه پُورَه اَطَاعَت كُو دُنَكِي دَ اللّٰه تَعَالٰی اَوْ رَشْتَنِي پَه اَعْمَالُو كَبْر۔ اَبْن كَثِير لِيَكْلے دے چہ حَامِل دَ قُرْآن لَرَه پَكَار دے چہ دَ هَعَه بُول اَعْمَال اَوْ اقْوَال دے پہ طَرِيقَه دَ رُشْد سِرَه وِي يَعْنِي دَ سُنَّت سِرَه دے پُورَه مَوَاقِف وِي۔

يَا رُوسْتُو دَ ذَكَر دَ عَظَمَت دَ قُرْآن تَه زَجَرِ شَدِيد دے مَخَالِفَت اَوْ عِتَاد كُو دُنَكِي تَه دَ قُرْآن سِرَه۔ قِيْل دَا اَخْبَار دے دَ اللّٰه تَعَالٰی دَ طَرَف تَه پَه مَعْنِي دَ لَعْن رَلْعَت كِرے شوے دے) يَا دَعَاءُ شَرَدَه پَه طَرِيقَه دَ تَعْلِيم سِرَه بِنْدَا كَانُو تَه۔ اَلْاِنْسَانُ هَعَه اِنْسَان چہ مَكْدَاب اَوْ عِتَادِي دے۔ مَا أَكْفَرَهُ صِيغَه دَ فَعْل تَعَجَب دَه اَوْ مَرَاد پَه دے سِرَه تَعَجِب (تَعَجَب كَبْر اِجُول) دے بِنْدَا كَانُو تَه يَعْنِي اے اِنْسَانَانُو تَعَجِب اَوْ كِرے دَ كُفْر دَدَه تَه يَا مَا اسْتَفْهَامِيَه دے يَعْنِي خَه خِيْز كَا فَر كِرے دے دَه لَرَه اَوْ اسْتَفْهَام دِيَارَه دَ تَوْبِيْخ اَوْ زُور دے دے۔

سَا ۱۸ دَا تَفْصِيْل دَ خَلْق دَ اِنْسَان اَوْ دَلِيل دے دَ شَرَك كُفْر نُو كُفْر كُول دَدَه عَجِيْبَه دے۔ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ اسْتَفْهَام تَقْرِيرِي دے دِيَارَه دَ تَحْقِيْر دَ اِنْسَان اول يے اِبْهَام ذَكَر كِرُو دِيَارَه دَ تَوَجُّه دَا اِنْسَان خِيْل پِيْدَا اِيْشَن تَه۔

مِنْ تَطْفَئِ خَلْقَهُ فَقَدَارَهُ ۝ ثُمَّ السَّبِيلَ

د تطفئ نہ لے پیدا کریدے دے تو اندازہ کریدے، بیا لار لے ورتے

يَسْرَهُ ۝ ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۝ ثُمَّ إِذَا شَاءَ

اسانہ کریدے، بیا لے مر کریدے تو قبرتہ لے یوقلے دے، بیا کلاچہ او غواہی

مِنْ تَطْفَئِ دے دے فعل پت دے یعنی خلقہ۔ او دویم لفظ خَلْقَهُ اشارہ
پیدائش دے دے خلقے او مضغہ نہ۔ فَقَدَارَهُ برابریول داند اموثواو د
قد وقامت او تقدیر د سعید او شقی او د اجل او رزق تہ د لفظ شامل
دے لکھ چہ یہ سورۃ کہف سکاۃ او سورۃ انفطار سک کنس دی۔
ثُمَّ السَّبِيلَ مراد دے نہ لار د راوتلو د۔ پچی دہ د خیتہ د مورنہ چہ
ہخہ اللہ تعالیٰ اسانہ کریدے، شریینی لیکے دی چہ بچے د مور یہ رحم کنس
سربرہ او خپے لے کوزے وی لیکن یہ وخت د پیدائش کنس سر مخکن
او خپے روستو شی دا اسانول د اللہ تعالیٰ د طرف نہ دی یا مراد د سبیل تہ
لار د ہدایت او لار د گمراہی دہ لکھ یہ سورۃ بلد سک کنس او سورۃ الیل
سک کنس دی یا لار د خیر دہ فقط لکھ یہ سورۃ دھر سک کنس دی۔ او
اسانوالے یہ طریقہ د بیان یہ دلیونو سرہ دے یا یہ توفیق او استطاعت
ورکولو سرہ دے۔

ثُمَّ دَلِيلَ دے چہ د پیدائش او د مرگ پہ وخت کنس اکثر فاصلہ وی
او فآ پہ فاقبرہ کنس اشارہ دہ چہ دفن متصل پکار دے یعنی د غُسل،
تجهیز، تکفین، جنازے او دفن پہ کارونو کنس اسراع (تادی) پکار
دہ لکھ چہ حدیث کنس دی اسرعوا یا بالجنازہ۔ اَمَاتَهُ د ادلیل دے چہ مرگ
ہم پہ حکم او اختیار د اللہ تعالیٰ سرہ دے طبعی امر نہ د لکھ چہ دھریان
وائی۔ فَأَقْبَرَهُ قبرہ او اقبرہ کنس فرق دا دے چہ اول پہ معنی د دفن کولو پہ خپلو
لاسونو سرہ دے او دویم پہ معنی د امر کولو دے پہ دفن سرہ او د دفن
د پارہ تیارول نو ہرکلا چہ د اللہ تعالیٰ د طرف تہ امر دے د فاقبرہ او تیارول
دی د پارہ د قبر دے دے وجہ نہ اقبرہ لے او قرمائیل او قبر کنس دفن کول اکرام
د پہ نسبت د دے چہ بھر لے او غور غوی او مردار خواہ مارغان او خناور لے او غوری۔

اَنْشُرَةُ ۷۷ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا اَمْرُهُ ۷۸

نورادجت پہ نری دہ لہ۔ یقینی دہ چہ نہ دے پورہ کہے دہ حکم ذالہ تعالیٰ سورہ۔

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلَى طَعَامِهِ ۷۷ اَنَا

نوراد گوری انسان خوراک خیل تہ چہ یقیناً

۷۷ پہ دے کنیں تذکیر دے پہ دوبارہ ژوند سرہ۔ شَاءَ اشارہ دہ چہ ذبعث بعد الموت مقرر وخت ذالہ تعالیٰ نہ سیوا بل چاہتہ معلوم نہ دے۔

اَنْشُرَةُ ہرکہ چہ پہ دفن کنیں معنی دپتہ ولو وہ نو دے مناسبت دے نہ لفظ ذالشری ذکر کہو چہ دلالت کوی پہ بنکارہ کولو روستو دپتولو تہ۔

۷۸ دارجرد دے اوگلا پہ معنی دحقاً سرہ دے او پہ ردعیہ کیدلو کنیں بعد دے۔

لَمَّا يَقْضِ پہ لفظ ذالما کنیں زیات تاکید دنفی دے پہ نسبت ذکم سرہ مَا اَمْرُهُ مراد ددے نہ توحید او ایمان تفصیلی دے چہ پہ قرآن کنیں ذکر دی او نوراحکام الہیہ چہ پہ کتاب اوسنت کنیں ذکر دی۔ يَقْضِ دقضا نہ دے پورہ حق ادا کولو نہ وئیلے شی۔

۷۹ دے ایت تہ دلیل افاق ذکر کوی روستو ددلیل النفسی تہ چہ مشتمل دے پہ لس انعاما نو باندا دے او پہ دے کنیں ربوبیت ذالہ تعالیٰ ثابتوی چہ اللہ تعالیٰ ذالانسانو دپالنے اصل مادہ رچہ خوراک دے او دہق اسباب پیدا کریدی او پہ دے کنیں دہقہ سرہ ہیٹوک شریک نیستہ دے۔ دارنگی پہ دے کنیں اثبات ذبعث بعد الموت دے چہ حقہ رنگی اللہ تعالیٰ ذزمک نہ دامختلف خیزونہ رابستلے دی نو دا رنگی ہقہ قادر دے چہ ددے زمک نہ دوبارہ انسان لہرہ پیدا کری۔ فَلْيَنْظُرِ دے تہ نظر قلبی وئیلے شی یعنی فکر کول، اگرچہ نظر ذالسترگو ہم ورسرہ تعلق لری۔

وَلَا نَعَايَكُمْ ۝ فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ۝

او دپارہ د خاورد ستاسو - نوکل چہ راشی غوبونہ کنروونکے -

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۝ وَأُمِّهِ

یہ ہفتہ ورخ بہ تخی ہر سہے د دور خیل تہ او د مور

وَأَبِيهِ ۝ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ۝ لِكُلِّ امْرِئٍ

او د پلار خیل تہ او د شیخ خیل تہ او د خامنوخیلو تہ دپارہ د ہر سہی

مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ۝ وَجُودُهُ

د دوی تہ یہ دغہ ورخ یو فکر دے چہ مشغول کرے بہ وی د بعض مخوتہ یہ

۳۲ روستو د ذکر د امور د نیویہ نہ ذکر کوی حال د قیامت دپارہ د دے
چہ امور د دنیا د آخرت پہ تیار گے کیں صرف کرے شی۔ الصَّاخَّةُ مراد د
دے نہ دویمہ شیلے وھل دی چہ د هفے او از غوبونہ کنروی او پہ
نور سرہ اوریدلے کیوی۔ او دا د قیامت د نومونو تہ یونوم ہم دے
او د اذًا جزاء محذوف دہ یعنی مشغول بہ شی ہر انسان پہ خیل خان
باندے اوروستوایت پہ دے باندے قرینہ دہ۔

۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰
حقونہ ضائع کرے وڈ نو چہ د هفے مطالبہ رانہ اونکری او وجہ د ترتیب
ہم دا دہ چہ زیات حقوق د ورور خو پلے کیدایشی بیا د مور خکک چہ
هفہ کمزورے دہ بیا د پلار چہ د هفہ حقونہ دیر دی او پہ حال د
بوداوالی کیں هفہ دیر ضائع کریشی، بیا د شیخ چہ د مینے د وچ نہ
خو حقونہ ادا کوی خود هفے د کمزور والی د وچ نہ یا د بے شیخ د وچ
نہ حقونہ بے برباد کرے وی او بیا د خامنوخقونہ بے برباد کرے وی
هغوی تہ بے دینی تربیب نہ دے ور کرے۔ دارنگی دا قرار د دے وچ
نہ دے چہ ہر انسان د خان پہ غم کیں دومرہ مشغولہ دے چہ غومرہ
احب فالاحب دے نو هفہ یہ د دہ نہ ہیر شی او هفے تہ یہ د خہ فایدا
ورکولونہ عاجز وی نو تیختہ بہ کوی نوروستو جملہ د دے حد دے۔

یَوْمَیْنِ مَسْفِرَةٍ ۞ ضَاحِكَةٍ مُسْتَبْشِرَةٍ ۞

یہ دفعہ ورخ رنرا کوڈنکے دی ، خندا بہ کوی خوشحالہ بہ دی ۔

وَوَجْوهٌ مَّغْنَمٍ عَلَيْهَا غَبْرَةٌ ۞ تَرَاهُمْ

او بعض مغنمہ پداغہ ورخ بہ پہ ہغہ باندے دوپے دی ، پت کپے بہ وی ہغہ لہ

شأن يُغْنِيهِ حَدِيثُ دَ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كُنَّ مَرْقُوعًا وَادَّ دِي چہ انسانان بہ ورخ دَ قیامت کتب راجع کریشی بغیر دَ پیزار او بغیر دَ جامو تہ او ناسنتہ بہ وی نوی بی دَ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تپوس او کپو چہ یا رسول اللہ! یا دَ یو بل عورت تہ بہ نہ گوری نو ہغوی او فرمائیل چہ ہغہ حالت دیر مشغولوونکے دے او دا ایت ہے اولوستلو ۔

۳۸ ۳۹ تقسیم دے دَ خلقو پہ قیامت کتب دوه قسمونو تہ پہ دے ایاتونو کتب قسم اول رچہ سورۃ نازعات دَ ہغوی پہ صفت کتب من خاق مقام ربہ اہ وئیے وڈ) دَ ہغوی بشارت دے ۔

مَسْفِرَةٍ رَنرا والا بہ وی او دے یو سبب پہ احسن طریقہ سرہ اودس کول دی لکہ چہ صحیح حدیث کتب راغلے دی لکہ پہ سورۃ العرآن ماکتب ہم دی ۔

ضَاحِكَةٍ ضحک پہ اصل کتب دَ خلے صفت دے نو مخونو تہ نسبت دَ ملا بست دَ وجہ تہ دے یا ضحک پہ معنی دَ خوشحالے دے ذکر دَ سبب مراد ترینہ سبب دے ۔ مُسْتَبْشِرَةٍ یعنی دَ خوشحالے اثار بہ دَمخ پہ خرم کتب بشکارہ کیپی ۔

تَرَاهُمْ تہ پہ دے کتب حال دَ ہغہ چا ذکر کوی چہ پہ سورۃ نازعات کتب دَ ہغوی صفت ہے پہ اما من طقی اہ سرہ ذکر کپے وڈ دَ ہغوی دَ پارہ تخویف اخروی دے ۔

عَلَيْهَا غَبْرَةٌ دامقابل دَ مسفرۃ دے ۔ قَتْرَةٌ توروالی تہ وئیے شی چہ دوپہ او توروالے چہ پہ مخ باندے جمع شی نو دیر قبیلہ بشکاریپی او بل قول دادے چہ قترہ ہم دوپے تہ وئیے کیپی لیکن ہغہ دوپہ چہ دَ زمکے تہ آسمان طرف تہ خیرتی ہغہ قترہ دہ (پاتے پہ بل مخ)

قَتْرَةُ ۴۱ اُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجْرَةُ ۴۲ ع

توروالی . دغه کان دوی کافران نافرمان دی .

او کومه چه د پړه ته زمکه طرق ته را کوڅیږی نو هغه غبره ده یعنې دواړه قسمونو دوی به ورباندې پرتله وی .
 الْكَافِرَةُ الْفَجْرَةُ یعنې په اعتبار د عقیدې سره کافر او په عمل سره فاجر دی لکه څنگه چه دوی د کفر سره قجور جمع کړې دے نو د دوی په سزا کښ به هم غبره د قتره سره یوځای کړې شي .

ختم شو تفسیر د سورة عيس په توفیق د الله تعالی سره والمحمد لله
 علی ذلک

سُورَةُ التَّكْوِيْرِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

ایاتھا ۲۹
رکوعھا ۱

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝۱ وَاِذَا النُّجُومُ

ہرکلا چہ نمر را او نغفلے شی او ہرکلا چہ ستوری

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سورة التکویر او دے بل نوم اذ الشمس کورت دے .

رہط دے سورۃ د مخکن سرہ پہ خو وجود دے اولہ وجہ دادہ
چہ مخکن سورۃ کنن اثبات د بعث بعد الموت و نو پہ دے سورۃ
کنن د ہغ حالات ذکر کوی . دویمہ وجہ دادہ پہ ہغ سورۃ کنن
رائل د صاخہ (قیامت) ذکر شول نو پہ دے سورۃ کنن مقصد د بعث
ذکر کوی چہ ہغ ملاقات د انسان دے د خیل عمل سرہ . دریمہ وجہ
دادہ چہ پہ ہغ سورۃ کنن زجر و منکرینو د قیامت تہ او پدے
سورۃ کنن زجر دے منکرینو د رسول او قرآن تہ . خلورمہ وجہ
دادہ چہ پہ ہغ سورۃ کنن ذکر شو چہ قرآن د سفرہ پہ لا سونو
کنن دے نو پہ دے سورۃ کنن د ہغوی تہ د لوئے سفیر ذکر کوی
چہ ہغ قرآن را وپے دے یعنی جبرئیل علیہ السلام .

دعویٰ دے سورۃ . تخویف دے پہ ذکر د احوال د قیامت
سرہ د ذکر د مقصد د قیامت تہ چہ ملاقات د انسان دے د خیلو
عملو نو سرہ اوسبب د تخویف انکار دے د ہغ قرآن تہ چہ جبرئیل
امین را وپے دے پہ ہغ رسول صلی اللہ علیہ وسلم یا تدے چہ پہ
غیب باندے ضنین تہ دے . او پہ دے سورۃ کنن یواسم د اللہ تعالیٰ
ذکر دے یعنی رب العالمین .

خلاصہ د سورۃ دادہ چہ د قیامت دولس حالات ذکر کوی
چہ شپہ د ہغ تہ پہ وخت د فنا کنن مخکن د بعث بعد الموت تہ
دی او شپہ پہ وخت د بعث بعد الموت کنن او بیائے (پاتے پہ بل مخ)

انکدَرَت ۷ وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ۸

خرشی . او هر کله چه غروته روان شی .

مقصد قیامت ذکر کرے دے ترسک پورے او بیا درے شواهد دی پہ صداقت د رسول او قرآن باندے پہ ذکر د شپہ صفتونو د جبرئیل علیہ السلام او پہ درے حال تو د رسول صلی اللہ علیہ وسلم سرہ پہ لس آیاتونو کیں ترسک پورے بیا ذکر د درے صفا تو د قرآن دے پہ ۲۵ س ۲۸ کیں او پہ مینج کیں پہ ۲۷ کیں زجر دے او عجز د انسان ذکر کوی چه د دہ مشیت ہم تابع دے د مشیت د الله تعالی او دا متعلق دے د زجر سرہ .

او حدیث د ترمذی کیں را غلے دی چه شوک اوس غواری چه ورخ د قیامت داسے اوینی لکه د ستر کولیدل تو او دے لولی اذا الشمس کورت او اذا السماء انفطرت او اذا السماء انشقت .

تفسیر س کورَت د تکویر نہ دے راجع کول د اجزاؤ د یو خیز او را تغفل لکه چه پکری را نغختے شی پہ سر باندے نو د غسے نمر پہ را غونہ کپے شی او رنہا بہ یے خاٹلہ کپے شی بیا بہ او غور غو شی .

س دا دویم حال دے انکدَرَت انکداز اثر او رنہا ختم کیدل او را غور خیدل او را دوریدل درے واپہ معانے صحیح دی . نجوم تہ نجوم حکہ وئیلے کیری چه د آسمان پہ طرق کیں د دے رنہا بنکاریری نو فنا د دے مقابل دہ .

س دا دریم حال دے مخکین یے احوال علویہ ذکر کرل نو دا احوال وسطیہ اوسقلیہ ذکر کوی .

سیرَت د خپلو خایو نو نہ روان کپے شی نو کپے بہ یے شکے شی نو بیا بہ ورے شی نو بیا بہ دورہ شی نو سراب بہ شی لکه چه سورة نبا کیں ذکر شوی دی او سورة کهف سگ کیں ہم ذکر دی .

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ۖ وَإِذَا الْوُحُوشُ

او هرگاه چه دلو میاشنویلا ریاضه از ادله برینجودله شی، او هرگاه چه غنجلی خناور

حُشِرَتْ ۖ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ۖ

راجیع کریشی، او هرگاه چه دریابونه دگ کرے شی،

۱۰ دا خلورم حال دے وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ۖ عشر جمع دَ عشاء ده هغه او بنه چه دَ هغه په حمل یا ندے لس میاشته تیرے شوے وی نو دا د مالک په نیر دیر محبوب مال وی او هغه ترینه هیج غفلت نه کوی انتظار کوی دَ هغه دَ یچی راوړلو. عُطِّلَتْ یعنی مالکان به دَ هغه دَ ساتنه او دَ او بو ورکولو او گیاه ورکولو ته غافل شی دَ دیر هیبت دَ وچ ته. اشاره ده چه دَ قیامت په رعب سره دَ دُنیا دَ خیزو نو نه محبت پرے کیږی. په لفظ دَ عشر کنس نورا قوال هم شته ورپه، زمکه لیکن دغه اقوال دَ سلفو ته نقل نه دی ماسیوا دَ قول اول نه.

۱۱ دا پنجم حال دے وَإِذَا الْوُحُوشُ هغه خناور چه دَ انسانانو ته تیخته کوی یعنی صحرائی خناور لیکن دَ دیر هیبت دَ وچ نه به انسانانو ته نزد دے جمع کرے شی. حُشِرَتْ حشر جمع کیدلو ته وئیلے شی لکه حشرنا علیهم کل شی قبلًا سورة انعام ۱۱۱، او الطیر محشوره او دارنگ به سورة انعام ۱۱۲ کنس. نو معنی دا چه دغه صحرائی خناور په راجیع کریشی مخکنس دَ مرگ دَ هغوی نه دَ هیبت دَ وچ ته نو بیا به مرگ کریشی او دغه مراد دے په قول دَ ابن عباس رضی الله عنهما کنس چه حشر دَ وحوشو مرگ دَ هغوی دے او بل قول دا دے چه روستو دَ مرگ نه به دوی دوباره ژوندی کرے شی او قصاص به دَ دوی په میتخ کنس و اخستلے شی نو بیا به مرگ شی لیکن دا په صحیح مرفوع حدیث سره ثابت نه ده.

۱۲ دا شپږم حال دے سُجِّرَتْ دگ به کرے شی دَ او بو نه نو پتو له او په به دَ یو بل سره یوځائے کرے شی او دَ دوی دَ میتخ ته په پرده (برنج) لږے کریشی نو بیا به په مخ دَ زمکه باندا (پاتے په بل مخ)

وَإِذَا النُّفُوسُ رُجِعَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ دَحَ ۖ

ادھر مکہ چہ ارواح دے دیا تو سرے یوٹا کریشی . ادھر مکہ چہ دے دیا تو گتے کو پھوپھو پھوپھو

سُئِلَتْ ۖ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ۖ

تپوس ادھر کریشی . چہ یہ تھہ گناہ باندے قتل کرے شویدہ .

او بیولے شی . بلہ معنی دا چہ پہ دریا بونو باندے پہ اور بل کریشی تھکہ
چہ پہ حدیث دے ابوداؤد کہیں وارد دی چہ راق تحت البحر نار لاندے
دے سمندر نہ اور دے ریعنی تیل پتروں دی دا پہ تیل اور شی) اور سورۃ
طور مکہ کہیں ہم دا سے تیر شویدی .

سک دے دے تھہ نہ ہتھ شہراحوال ذکر کوی چہ دے بعث بعد الموت پہ
وخت کہیں دی . نو دا اول حال دے دے دے تقسیم بہ کرے شی درے
قسمونو تہ السابقون اصحاب الیمین اصحاب الشمال لکہ چہ سورۃ الواقعہ
سک کہیں دی . دو پہ معنی دا چہ ہر صفت او عمل والا خلق پہ دیو بل
سرہ جمع کرے شی صالح بہ دے صالح سرہ او فاجر بہ دے فاجر سرہ
یہود پہ دے یہودو سرہ نصاریٰ دے نصاریٰ سرہ مجوس دے مجوسو سرہ
منافقان پہ دے منافقانو سرہ . دریمہ معنی دادہ چہ ارواح پہ دے ابدانو
(بدنوں) سورہ یوٹا تھہ شی او دا دے بعث معنی دے او دا قول ابن کثیر
دے دیرو سلفو تہ ثقل کریدے او دا دلیل دے چہ دے دے وخت نہ تھنیں
پہ برزخ کہیں روح پہ بدن کہیں نہ دے داخل کرے شوے پہ دا سے
طریقہ سرہ چہ حقیقی ژوندا ترینہ جوہر شی او دے دے تحقیق پہ
سورۃ زمر مکہ کہیں تیر شوے دے .

سک دا دویم حال دے السَّامِیۃ دے جاہلیت والو پہ دے عار (شرم)
دے او دے لوگے دے دے تھہ لو تہ ژوندا پہ زمکہ کہیں خمنولے چا
بہ خو پہ وخت دے ولادت کہیں دا سے کول چا بہ دے شیرو کالو پہ عمد
کہیں دا سے کول او دا لوٹے ظلم دے . او حدیث دے مسند احمد کہیں داغے
دی چہ عزل کول ہم وا دے خفی دے . یعنی دے اولاد پیدا کنس منع کول کہ
پہ عزل سرہ وی یا پہ نورادو یا تو مانع حمل سرہ وی بغیر دے عذر

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ۖ

او هرگاه چه عملناے را خورے کبریشی، او هرگاه چه دامن نه پوسته دیتله شی

شرعی نه داحرام کار دے او خصوصاً هغه څوک چه د روزی د تنگسیا په عقیدے سره دا عمل کوی نو دا یقیناً حرام دی. سیمکتی دا په معنی د سئلت عنها دے یعنی د هغه په باره کښ به د هغه د والدینو سره حساب کیږی چه په کوم کناه سره دا تاسو وژله ده یا معنی داده چه د موؤ دے نه تپوس کیدایشی لیکن تپوس د دے په اصل کښ تو بیخ ده قاتلانوته لکه تپوس د عیسی علیه السلام نه په انت قلت للناس اه سره چه هغه په اصل کښ تو بیخ ده مشرکانو نصاری ته. او د دے تخصیص په دے وجه سره دے چه مور او پلار د موؤ دے وائی چه زمونږ خپله لور ده که هرڅه ورسره کوؤ زمونږ اختیار د زمونږ نه د دے تپوس هیڅوک نشی کول نو د هغه ذکر او شو او په دے کښ اشاره ده چه په قیامت کښ د شرک او کفر ته علاوه د نورو کناهونو او ظلمونو حساب په هم کیدایشی. او قرطبی وئیلے دی چه دا آیت دلیل دے چه عذاب په بغیر د جرم نه ته وی او دارنگ واره اولاد د مشرکانو باندے هم عذاب نیشته دے.

سکه دا دریم حال دے وَإِذَا الصُّحُفُ مراد د دے نه صحیفه د عملونو دی چه ملائکو لیکلے دی. نُشِرَتْ کولاد په کړلے شی، کله چه په مرگ د انسان سره صحیفه د هغه راغونډه کړلے شی نو په ورځ د قیامت به پراستلے شی. دویمه معنی داده چه عملناے په تقسیم کړلے شی چاته په ځی لاس کښ او چاته په ګڼ لاس کښ ورکړلے شی. وَإِذَا السَّمَاءُ مراد د جنس سماء نه ټول اسمانونه دی. کُشِطَتْ کشط او قشط په اصل کښ د اوښ، وغیره نه څرمن ویستل دے په زور سره نو مراد دا دے چه موجوده شکل د اسمان په بدل کړلے شی اگرچه اصل به باقی وی لکه په دے قول د الله تعالی سره یوم تبدل الارض غیر الارض والسموات سورة ابراهیم سکه مراد د دے نه دا چه اسمانونه به د خپلو ځایونو ته لرلے کړلے شی.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ۝ (۱۷) وَإِذَا الْجَبَّتْ ۝

او هر کله چه جهنم شیز کرے شی، او هر کله چه جنت

أُزْلِفَتْ ۝ (۱۸) عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ۝ (۱۹)

رانزدے کریشی، پووه به شی هر نفس به هغه عمل یاند چه ده حاضر کرے وی.

فَلَا أَقْسَمُ بِالْخُتَمِ ۝ (۲۰) الْجَوَارِ الْكُنُيُ ۝ (۲۱)

نوداے نه ده، قسم کووم به ستورو پتیدونکو یاندے، چه روان دی بنکاره کیبی د شی.

۱۷ دا پنجم حال دے سُعِّرَتْ د هغه په اور کیں او کر موالی کیں او تیز کیں به زیاتے کیدایشی لکه په دے قول د الله تعالی کیں کلاما خبت روانم سعیرا (سورة اسراء ۹۷) یعنی کیم په هغه کیں نه راخی.

۱۸ دا شپږم حال دے نو ټول دولس حالات پوره شول. اُزْلِفَتْ رانیزدے به کریشی متقیانو ته لکه په سورة ق ۱۱ کیں ذکر دی یعنی مؤمنان به هم جنت طرف ته روان وی لکه سورة زمر ۷۰ کیں او جنت به هم ورته رانیزدے شی.

۱۹ دا جواب دے د إِذَا الشَّمْسُ نَه د دولس حالاتو. نَفْسٌ تکره دپامه د عموم ده هر نفس مراد دے. مَّا أَحْضَرَتْ عمل د خیر او شر دواړه مراد دی لکه په سورة العبران ۱۸ او سورة القیامة ۱۱ او سورة الزال ۱۱ کیں ذکر دی او أَحْضَرَتْ مراد کول د عمل دی په دنیا کیں نو نسبت حقیقتا دے یا مراد د دے ته د اعمالو حاضریدل دی په عملنامو او په حساب کیں نو نسبت ئی انسان ته مجازی دے.

۲۰ دا قسم دے په صداقت د رسول او قران یاندے په احوالو د ستورو سره چه حال د راختلو او د گرځیدلو او د غروب دے، تحقیق ئی د لَا أَقْسَمُ په تفسیر کیں سورة واقعه کیں تیر شویدے. الْخُتَمِ جمع د خانس ده پتیدل روستو د ښکاره کیدلو ته یعنی چه د شپه ښکاره وی نو د ورځې پت شی. الْجَوَارِ جمع د جاریه ده یعنی دغه ستوری چه چلیدی په اسمان کیں. الْكُنُي جمع د کانس ده، داخلیدونکے په خپل مکان کیں په داسه طریق سره چه په هغه

وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ۝ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ۝

او قسم دے یہ شبہ یا اندھے گد- چہ شاکری . او قسم دے یہ صبا یا ناکہ چہ سادہ و اخلاص

إِنَّكَ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝ ذِي قُوَّةٍ

یقیناً دا پیغام خالص کرسول عزت والا دے ، قوت والا دے

مکان کیں بنکاریری یعنی ستوری دے شپہ پہ خپلو منزلونو کیں وی او
بنکاریری - او غوره داده چہ مراد دے نہ بتول ستوری دی او دا
درے والہ حالتونہ دے بتولو ستورودی حکم دا وئیل چہ اوہ ستوری
گرچی او نور پہ خاکے ولاہدی دے دے دے پارہ ہیچ صحیح دلیل نیشته دے
او بعض مفسرینو دے نہ ہوئے یا وحشی خواگانه اراده کرے
دی لیکن ابن قیم پہ بدائع التفسیر میں کیں پہ ہفتے پانڈے پہ لس
وجوہو سرہ رد کرے دے ، او مناسبت دے حالاتو دے ستورو دے
صداقت دے قرآن سرہ روستو ذکر کییری۔

کلاہم قسمونہ دی مناسبت دی دے مخکین سرہ حکم چہ شپہ وخت
دے بنکارہ کیدالو دے ستورو دے او ورخ وخت دے پتیدالو دے ہفتے دے
إِذَا عَسْعَسَ اکثر اہل لغتو وئیلے دی چہ دالفظ دے اصدا و نہ دے
یعنی شاکول او مخاخ کیدال دوپروتہ وئیلے شی لیکن دلته معنی دے
شاکولو غورہ دے حکم چہ دے روستو جملے سرہ او دے سورہ مدثر
سرہ موافقت لری او ابن جریر ہم دا معنی غورہ کرے دے۔

إِذَا تَنَفَّسَ تنفس پہ اصل کیں دا سے سا اخستلو تہ وئیلے شی چہ پہ
ہفتے سرہ طبعیت سپک شی او خو شحالہ شی گویا چہ شپہ پہ مثال دے
غم او دے حزن دے او صبا کیدال خود خوشحالے سا اخستل دی او مراد
دا دے چہ صبا بنکارہ شی او اوگدا شی نو ورخ شی۔

سدا جواب قسم دے او مقصد پہ دے کیں اثبات دے صداقت قرآن
دے او مناسبت دے قسم او جواب قسم دا دے لکہ چہ ستوری پتیری
او بنکارہ کییری او چلییری نو دارنگ ایاتونہ او سورتو نہ دے قرآن وی
چہ پہ قسطونو سرہ دنیا والوتہ رابوان وی ریائے پہ بل مخ

عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿۳۰﴾ مُطَاعٍ ثَمَرًا أَمِينٍ ﴿۳۱﴾

یہ نیز ذ خاوند ذ عرش مرتبہ والا دے ، خبر کے ملے کیدیشی ہلتہ امانت دار دے۔

اوبنکارہ کیری روستو دپت والی دے نہ یہ علم ذ اللہ تعالیٰ کنیں۔ او دارنگ چہ تورہ شیعہ لہرہ شی اورنہا ورخ شی نو دارنگ ذ قرآن کریم یہ راتلو تیارے ذ کفر او ذ شرک او ذ جہل لاپے اورنہا ذ ایمان او اسلام قائمہ شوہ او دغہ مثالوہ یقینی محسوسی دی نو دارنگ قرآن ہم یقینی دے۔

رِسْوَلٍ مراد ذ دے نہ رسول ملکی دے یعنی جبرئیل علیہ السلام او قول یہ معنی ذ پیغام او تبلیغ دے حکم چہ لفظ رسول دلالت کوی چہ کار ذ ہغہ پیغام رسول دی جوہول نہ دی او سورۃ الحاقہ میں کنیں رسول بشری مراد وڈ۔

کَرِيمٌ ذ شرافت صفتوہ پکنیں ظاہری او باطنی راجمع دی ذ شیطان پشان خبیث او ذلیل نہ دے او دلیل یہ کرامت ذ جبرئیل ہاں دے کرامت ذ الفاظو ذ قرآن دے۔

سَبَّحُّ ذُو قُوَّةٍ یہ دے کنیں اشارہ دہ چہ شیطانان دہ تہ نزدی نشی راتلے، یہ وحی راوہلو کنیں ذ دہ مقابلہ نشی کوئے۔ عِنْدَ ذَا عَرْشٍ ذ قُرب او مکانت ذ پارہ دے او متعلق ذ یہ مکین یوہ او مقدم کریہ اشارہ دہ چہ ذامکانت ذ بل ہیغ ملک ذ پارہ حاصل نہ دے او ذاقرب عند اللہ دلیل دے چہ دے دروغٹن او مفتری نہ دے۔

ثَمَرًا ذ پارہ ذ ظرف دے مراد تربیتہ عالم ہالہ ذ اسمانوںو دے او ذ صفت دلالت کوی چہ جبرئیل لکہ چہ ذ اللہ تعالیٰ یہ تیز عزت مند دے نو داسے ذ بولو ملائکو یہ نیز ہم معزز دے حکم چہ بولے اطاعت کوی او یہ دے کنیں اشارہ دہ چہ زردہ چہ ذ رسول صلی اللہ علیہ وسلم یہ ہم مطاع یہ زمکہ کنیں او گونچی پشان ذ جبرئیل یہ اسمانوںو کنیں۔

أَمِينٌ یعنی یہ وحی کنیں ہیغ کہے دیا تے یے نہ دے کہے او پورہ پورہ یے ادا کریدہ۔

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ۖ وَلَقَدْ رَآهُ

او نہ دے ستاسو ملگرے لیوے او یقیناً لیدے دے ہغہ لغ

بِالْأَفْئِقِ الْمُبِينِ ۖ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ

پہ کنارہ (غائب) بنکارہ کنیں ، او نہ دے دے پہ دسی بیان لو کنیں

۲۳ ۲۳ ۲۳ دا تزکیہ د رسول بشری دہ روستو د تزکیہ د رسول ملکی
نہ او تصدیق او توثیق د سند د قرآن کریم دے ۔
وَمَا صَاحِبُكُمْ ، صاحب پہ معنی د خیر خواہ او ناصح دے یا ہغہ چہ د قوم
ستاسو نہ دے ۔

بِمَجْنُونٍ پہ دے کنیں رد دے د قول د مشرکاً نو چہ نبی صلی اللہ
علیہ وسلم تہ یے لیوٹیا پیریا نے وٹیلو او حال دا دے چہ دوی تہ
بنہ معلومہ وہ چہ ہغہ اعقل د عقل و نہ دے ۔
وَلَقَدْ رَآهُ ضمیر مفعول راجع دے جبرئیل تہ اشارہ دہ چہ مجنون
ہغہ وی چہ جنات وینی او دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم خو
جبرئیل لیدے دے پہ اصلی شکل باندے چہ د ہغہ شہر سوہ
وڑے دے ۔

بِالْأَفْئِقِ الْمُبِينِ بنکارہ کنارے د مشرقی جانب دی نو مراد مشرقی
اطراف دی یا ہول اطراف تربتہ ہم مراد کیدے شی ۔
عَلَى الْغَيْبِ دے نہ مراد وحی د قرآن دہ او دے تہ غیب اضافی
وٹیلے شی حکم چہ پہ حواسو او پہ عقل سرہ ادراک نشی کیدے
بلکہ دا قرآن پہ سبب د وحی سرہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ
رالیوے شوے دے ۔

بِضَرِينٍ پہ ضاد سرہ پہ معنی د بخیل دے یعنی نبی صلی اللہ علیہ
وسلم وحی نہ پتہ وی بلکہ ہرچا تہ پورہ بنکارہ کوی یعنی دیر سنی
دے او پشان د کاہن تہ دے چہ بعض خیر و نہ بدوی د پارہ د
طلب د اجرت او د عزت پہ خلقو کنیں ۔ او پہ ظاء سرہ پہ معنی د
تھمتی یا گمانی دے چہ یقین یے تہ وی یعنی (پاتے پہ بل مخ)

بُضَائِينَ ﴿۲۳﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴿۲۴﴾

بُضَائِیْن کوؤُنکے ، او تہ دہ دا ویتا دُ شیطان دے شوی .

فَإِنَّ تَذْهَبُونَ ﴿۲۵﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ

تو کوم خوا جئے تاسو . تہ دے دا مگو نصیحت دے

لِلْعَالَمِينَ ﴿۲۶﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ

دے پاره دے تلو خلقو ، دے پاره دے تہ چاچہ غواری ستاسو تہ

پہ دے رسول باندے تہمت دے دروغزن او خیانت کرنیشتہ او دارنگ
دے پہ دے خبر ورکولو کیں پہ گمان باندے کار نہ کوی پشان دے کاهناؤ
بلکہ یقینی خبر ورکوی۔ (تنبیہ) زمخشری او شریبی وغیرہ پہ دے
مقام کیں دے ضاد او ظاء فرق بیان کریں دے سرۃ دے مشابہت دے هغوی
نہ پہ بعض صفات کیں او هغه دے علم تجوید مسئلہ دہ چہ صفتو نہ
او مخارج دے حروف نو بیانوی او هغه ضروری علم دے۔
۲۵ دا معطوف دے پہ ۲۴ باندے رد دے قول دے مشرکانو دے چہ
هغوی نسبت دے قرآن کہانت تہ کوؤ حاصل دے رد دادے چہ کاهن
باندے شیطان راسخ او دارنگ کاهن بخیلہ ہم شیطان وی او
قرآن قول دے شیطان نہ دے لکہ چہ پہ سورۃ شعراء ۲۱۲
کیں تیر شویدی۔

۲۳ دا زجر دے یعنی دے اللہ تعالیٰ دے رسول او دے کتاب تہ بل کوم شخص
او کتاب تہ تاسو ورزے یعنی دے دے تہ حقہ بلکہ لار کومہ دہ ؟
آئین بغیر دے ای او سرۃ دے ای دواہو سرۃ استعمالی پری نو پدیکیں
دے دوی کمرافق تہ اشارہ دہ۔

۲۴ دا ترغیب دے قرآن تہ هُوَ ضمیر قرآن تہ راجع دے یا مضمون
دے سورۃ تہ راجع دے۔

ذکر یا دوؤنکے دے دے توحید او دے احکامو دے اللہ تعالیٰ او وعظ او
نصیحت دے دے پاره دے ویرے ورکولو دے قیامت تہ۔

أَنْ يَسْتَقِيمَ ۝ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا

دے چہ برابر دعائے شی . او تاسو ڇو ته غواڻي ٿي مگر

أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝

هه ڇه او غواڻي الله تعالیٰ ڇه رب ڌ ٿولو خلقو دے .

۲۸ ۲۹ په اول ايت کڻن شرط ڌ ذکر ٿي راورو ڇه هڙه اراده او طلب
د حق دے يعني قرآن کڻن قائده طلب کوونکي ڌ هدايت لره .
او يمن شَاء رد دے په جبريه باندے يعني ڌ انسان ڌ پاره مشيت او
اراده او فعل شته او په دويم کڻن رد دے په قدريه معتزله باندے
ڇه اراده ڌ انسان مستقله کڻري .

قرطبي ڌ وهب بن منبه ته روايت راوړي دے چه چا خان ته ڌيو
خير ڌ مشيت نه نسبت او کړو نو کفر ٿي او کړو مراد ڌ دے نه مشيت
او قدرت مستقله دے او ايا تونه په دے باب رڇه هر څه مشيت ڌ
الله تعالیٰ سره دي کڻن ڌ ږدي .

الحمد لله ڇه ختم شو تفسير ڌ سورة تکوير

سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آیاتها
۱۹۱
رکوعها

اِذَا السَّمَاءُ اَنْفَطَرَتْ ۝۱ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ اَنْتَثَرَتْ ۝۲

ہرکلا چہ آسمان اوچوی ۱ او ہرکلا چہ ستوری او دوریچی ۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورة الانفطار او دیتہ سورة انفطرت او اذا السماء انفطرت
او سورة المنفطرة هم وثیلے شی۔

رابطہ دے سورت دما قبل سرہ پہ خو و جو ہو سرہ دے اولہ
وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں زجر وڈ پہ این تڈہبون سرہ او
پہ دے سورت کیں زجر دے پہ ما غرک اہ سرہ دویمہ وجہ دا چہ
پہ ہغہ سورت کیں دولس احوال ذکر وڈ او پہ دے سورت کیں دھغہ
اختصار کوی پہ خلور و حال تو سرہ، دریمہ وجہ دا چہ پہ ہغہ سورة
کیں اثبات صداقت ذکران اور رسول وڈ نو پہ دے کیں سخت زجر
دے منکرینو دھغہ تہ۔

دعویٰ دے سورت اثبات قیامت دے پہ ملاقات دے انسان سرہ
دھغہ کارونو چہ کرے وی او ہغہ چہ پریمو دے وی سرہ ذکر
تہ پہ ارتکاب دگنا ہو تو پہ سبب دے اقرار سرہ پہ احساناتو دے
رب العالمین او پہ نسیان دے یوم الدین سرہ، او پہ دے سورت
کیں درے اسماء حسنیٰ او پٹخہ صفات فعلیہ دے اللہ تعالیٰ ذکر دی۔
خلاصہ دے سورت دادہ، اول خلور احوال دے قیامت ذکر کوی
بیا دعویٰ دے سورة ترسہ پورے بیا زجر اول دے پہ اقرار دے انسان
پہ خیل رب یاندے چہ دھغہ پٹخہ صفتونہ ٹے ذکر کرے دی ترسہ
پورے بیا دویم زجر دے پہ تکذیب سرہ، سرہ دے وجود ذکر کرے
کاتبین تہ او دھغوی خلور صفتونہ ٹے ذکر کرے دی ترسہ پورے
بیا بشارت او تخویف اخروی دے پہ ذکر دے حالاتو دے منکرینو

وَإِذَا الْبِحَارُ فَجِرتُ ۝ وَإِذَا الْقُبُورُ

او ہر گاہ چہ دریائوں نہ او بیولے شی ۔ او ہر گاہ چہ قبروں والہ بہ

بُعِثْرَتْ ۝ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدْ مَتَتْ

بلا اچت کر پشی ، پوہہ بہ شی ہر نفس بہ ہفتہ عمل چہ مخکن نے لیوے دے

وَأَخْرَتْ ۝ يَأْيِيهَا الْإِنْسَانُ مَّا غَرَّكَ

او دوستو نے پر بخود دے ۔ اے انسانہ غہ غیزد ہو کہ در کربہ تاتہ

او درے حالات دیوم الدین سرہ او آخری حال ہے رد و شرک فی التصرف دے یہ آخرت کنیں ہم ۔

تفسیر سے پہلے دا اول او دویم حال دے إِذَا السَّمَاءُ تَوَلَّى سَافِرَاتُهَا ۝ انْفَطَرَتْ ۝ فَطَرَتْ تَاۤذَةً جُودُوتَہ وکیلے شی یعنی اول محل بہ اوچی چہ دے نہ مخکن پکنیں قطور نہ وو ۔ لکہ چہ دیو پچی اول غابش را او خیزی نو عرب وائی فطر ناب البعیر ۔ انتشرت بہ دے کنیں ترقی دہ د مخکن سورت نہ ہلتہ ہے انکدار (خروالے) ذکر کرے وو نو دے نہ دوستو انتشار دے یعنی بے ترتیبہ را دوریدال دستور نو آسمان بہ ترتیبہ خالی شی ۔

سے پہ دے کنیں دریم حال دے او ترقی دے ماقبل نہ پہ ہتے کنیں سُجُوت (پک بہ کرے شی) ذکر وو او دلہہ تفجیر دے یعنی پہ ع ذکر مکہ با عکہ بہ روان کرے شی او یوبل سرہ بہ ہم کہا کرے شی ۔

سے پہ دے کنیں خلورم حال دے ۔ ہخہ درے حالات د وخت د فنادو او دا حال د بحث بعد الموت دے او پہ دے کنیں ہم د ماقبل نہ ترقی دہ ہلتہ صرف د موؤدہ ذکر وو او دلہہ د تولو اہل قبور بعث ذکر کرے دے ۔ بُعِثْرَتْ چہ او تروے شی اولاندے یا ندے کرے شی او مری ترتیبہ ژوندی را ویستے شی او سورۃ عادیات سے کنیں ہم دی ۔

سے دا پنجم حال دے او جواب دے د إِذَا او دعوی د سورت دہ ۔ عَلِمَتْ نَفْسٌ اہ فرق پہ مینج د سورۃ تکویر سے او دے ایت کنیں دادے چہ ہلتہ علم تفصیلی مراد دے ٹکہ چہ ہلتہ (پاتے پہ بل مخ)

بِرِّكَ الْكَرِيمِ ۝ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوِّدْكَ

یہ رب ستا چہ عزت والا دے . داسے ذات دے چہ پیدا کرے لے تہ تو بوا برے کرے

د صغیفو نشر او تقسیم ہم ذکر و و او پہ ہفت سرہ علم تفصیلی حاصل ہی
 او دلتہ علم اجمالی مراد دے یعنی یہ وخت د بعث من القیور کتب اجمالی
 علم حاصل شی . دوم فرق داد کچہ پہ ہفت سور کتب د علم نہ مراد عام د حقیقت د ہفت علموں
 د کچہ انسان کویدی ہفت نبی دی او کہ ناکارہ دی او دلتہ مراد د علم نہ علم د جزاء او د حساب
 مَا قَدْ مَكَ نیک اعمالو تہ اشارہ دہ وَاٰخِرَتْ ناکارہ عملو تہ مراد دی
 یا د اول نہ اعمال کول مراد دی کہ نبی وی او کہ بد وی او د آخرت نہ
 پر بخود د عملو تو مراد دی کہ نبی وی او کہ بد وی .
 س پہ دے کتب سخت زجر دے او دابہ ورتہ وٹیلے شی پہ ورخ د
 قیامت کتب یعنی ہر کلا چہ عالم شی پہ جزاء د خیلو عملو نو باندے
 نو افسوسو تہ بہ کوی نو ورتہ پہ او ٹیلے شی چہ ما غرک یعنی فی الدنیا
 یا دا خطاب پہ دُنیا کتب ہر انسان کنا ہکار تہ دے کہ کافر دے او کہ
 گنہگار مسلمان دے . مَا غَرَّكَ بِرِّكَ مراد د دھوکہ کید لو تہ کفر
 او شرک او تکذیب او گناہو تہ کول دی پہ دے وچے او گمان سرہ چہ
 اللہ تعالیٰ عذاب زرتہ ورکوی یا پہ دے وجہ سرہ چہ د ہفتہ صفت
 غفور رحیم دے یا پہ دے گمان سرہ چہ اللہ تعالیٰ زما پہ حال عالم نہ
 لری یا پہ دے زعم چہ اللہ تعالیٰ پہ خہ خیر باندے قدرت تہ لری
 یا پہ دے سبب چہ اللہ تعالیٰ ہر حاجت پخپلہ نشی پورہ کولے یا پدے
 وچے سرہ چہ اللہ تعالیٰ کریم دے . الْكَرِيمِ ابن کثیر وٹیلے دی چہ
 دالفظ د زیاتے زور دے د پارہ دے یعنی اللہ تعالیٰ کریم ورحم کرے
 دے اولے انسانہ تہ د ہفتہ تہ عصیان کولے او قراء بغوی وٹیلے
 دی چہ پہ دے لفظ کتب تلقین د جواب دے لیکن صرف مؤمن گنہگار
 د پارہ چہ ہفتہ پہ او ای غرّنی کرّمک لکہ چہ د فضیل بن عیاض نقل
 کرے شویدی چہ ہفتہ وٹیلے دی چہ اللہ تعالیٰ ما او دروی پہ ورخ د قیامت
 او تیوس راتہ او کپی ما غرک بریک الْكَرِيمِ : نوزہ پہ او ایم چہ مغرور کرے و
 مالہ ستا پردے اچو لو پہ ما باندے حکم چہ تہ کریم ستارے .

فَعَدَّ لَكَ ۙ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ ۝۸

یونیک قد والائی کرے، یہ ہر شکل چہ ہفتہ غوختل بوتہ ہے جو کرے ہے۔

كَذَّبَ بَلْ تُكْذِبُ بُونِ بِالَّذِينَ ۙ وَإِنْ

ہیچو داسے نہ ڈیکار بلکہ تاسو تکذیب کوئے دے رخ دے جزاء، او یقیناً

عَلَيْكُمْ لَحَفِظِينَ ۙ كَرَامًا كَاتِبِينَ ۝۱۱

یہ تاسو باندے مقرر دی حفاظت کوونکی ملائیک، عزت مند لیکونکی،

کے یہ دے دواہ ایا تو نوکین تفصیل ذکر م دے اللہ تعالیٰ دے۔
خَلَقَ مراد تربیت پیدا ائش دے خاورو او دے نطفے نہ لکے چہ سورۃ
عیس کنی تیر شو۔ فَسَوَّاهُ پورہ اندامو نہ او لاس خپے ستر کے وغیرہ
ہے برابر جو کریدی۔ فَعَدَّ لَكَ یہ تخفیف سرہ معنی دادہ چہ دے
انسانہ) اہولے دے تالوہ ہر صورت او شکل تہ چہ دے اللہ تعالیٰ
خویش دے یا تخفیف یہ معنی دے تشدید دے یعنی قد و قامت او اندامو نہ
ہے معتدل جو کریدی تہ دیر دنگ او اوگد او تہ دیر لندہ۔

فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ اہ دے تفسیر دے فَعَدَّ لَكَ دے دے وجہ تہ دے
سرہ ہے حرف عطف نہ دے ذکر کرے۔ اَيِّ صُورَةٍ خاستہ شکل یا
ناکارہ، تور، سپین یا غم رنگے مذکور یا مؤنث مشابہ دے پلار یا دے مور
سرہ۔ مَّا شَاءَ مآ دے پارہ دے تاکید دے کرے دے یا مآ موصولہ دے۔

بَلْ دے دویم زجر دے او دے مَا عَزَّكَ دے پارہ تفسیر دے یعنی اغترار
دادے چہ تکذیب گوی۔ كَذَّبَ یہ معنی دے حق سرہ دے یا یہ معنی ردع
سرہ دے یعنی یہ کرم دے اللہ تعالیٰ غرور مہ کوئے محکہ چہ تاسو
تکذیب کوئے۔ بِالَّذِينَ مراد دے دے تہ جزاء دے عملو تودہ یعنی ورخ دے
حساب یا مراد دے دے تہ دین اسلام دے۔

بَلْ دے دے دامبالغہ دے یہ زجر کنی چہ سرہ دے دے نہ چہ یہ تاسو
باندے داسے ملائیک مقرر دی او تاسو تکذیب کوئے۔

وَإِنْ عَلَيْكُمْ وَأَوْ دے پارہ دے حال دے۔ لَحَفِظِينَ مراد دے دینہ حفاظت
کوونکی دے عملو تہ انسانو دی یا عمومی سائنہ کوونکی رپائے یہ بلشہ

يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي

پوہیری پہ ہنہ خہ چہ تاسو ئے کوئے ۔ یقیناً نیکان خلق پہ خامخا پہ

نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾

نعمتون کیں وی ، او یقیناً بدکار خلق پہ خامخا پہ اور کیں وی ۔

يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا

ورنہوچی پہ ہفتہ پہ درخ د جزاء ۔ او نہ دی دوی د ہفتہ

کراماً پہ اللہ تعالیٰ باندے عزت والہ دی لکہ چہ سورۃ عبس کیں ذکر
شو گارتین تہ عملو تہ بنہ او بد پہ صحیفو کیں لیکي دا دے دپار
چہ پہ قیامت کیں د حساب او جزا معاملہ او کرے شی ۔

يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ دے تہ معلومیری چہ کوم کارونہ پہ فعل
(عمل) کیں تہ وی رافلہ لکہ پتہ ارادے او نیتو تہ تو د ہفتہ نہ دا
ملائک خیر تہ لری او خطاب عامہ (علیکم) دلالت کوی چہ دا ملائک
پہ کافرانو او پہ انبیاء علیہم السلام باندے ہم مقرر وی ۔

۱۳ ۱۴ ۱۵ روستو د ذکر د کتابت د اعمالو تہ رچہ ہنہ دوہ قسمو تہ
دی (دوہ قسمو تہ د عاملیتو ذکر کوی یو قسم تہ بشارت دے او دویم
تہ تحویف اخروی دے ۔

الْأَبْرَارَ ہنہ کسان چہ د ہغوی صحیفہ د نیک اعمالو تہ د کے وی
لَفِي نَعِيمٍ بے شمارہ نعمتو تہ د جنت دی او ابن قیم پہ بدائع التفسیر
کیں لیکے دی چہ دا حالت پہ دنیا او برزخ او قیامت درے وارو کیں
دے پہ دنیا کیں د نعیم تہ مراد نعمت ، تسلی د زہرہ دہ او قناعت د
او دارنگ دا دوارہ قولو تہ لَفِي جَحِيمٍ کیں ہم دی ۔

الْفُجَّارَ ہنہ خلق چہ نا فرمانی ئے بنکارہ دہ پہ عقیدہ او عمل کیں
او صحیفہ ئے د بدو اعمالو تہ د کے دی ۔

يَوْمَ الدِّينِ دا دلیل دے چہ لَفِي جَحِيمٍ تہ مراد جہنم دے دنیا
باندے حمل کول بعید دی ۔

بِغَايِبَيْنِ ۱۶ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ۱۷

پہلے دونوں کی اور غہ پورہ کرے ہے کہ چہ غہ دہ ورخ د جزاء

ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ۱۸ يَوْمَ

بیا غہ خیز پورہ کرے ہے کہ چہ غہ دہ ورخ د جزاء غہ ورخ

لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئًا ۱۹ وَالْأَمْرُ

چہ نہ یہ موی اختیار هیچ نفس بل نفس لہ د غہ خیز اد ہول اختیار

يَوْمَ مِيزِ لِّلَّهِ ۲۰

یہ غہ ورخ د اللہ تعالیٰ دے

بِغَايِبَيْنِ مراد دے دادے چہ د جہنم نہ دیو لہجہ د پارہ ہم نشی بھر کید لے او نہ
وریانہ دے مرگ اور راحت راتے شی او خطیب شربیتی وٹیل دی چہ دا احتمال
ہم شتہ چہ پہ برزخ کنیں یہ دوی د جہنم نہ غائب نہ وی تو پید یکیں عذاب قبلہ اشامہ د
۱۸ پید لے ایاتو کنیں عظمت د ورخ د جزاء ذکر کوی د پارہ د تاکید د تخویف
اخروی۔ مَا يَوْمُ الدِّينِ یعنی خومرہ لوٹے شان دے د ہغے د اوکد والی او د ہیبتونو
ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ دا تکرار د پارہ د زیات تاکید دے یا فرق دادے چہ اول خولو
والی د ہغہ ورخ تہ اشامہ دہ او دویم زیات ہیبتونو او عذابونو د ہغے تہ اشامہ دہ
۱۹ دا ذکر د بعض عظمت شان د ہغہ ورخ دے۔ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ اہ پید
جملہ کنیں نفی د ملک او تصرف دہ د غیر اللہ نہ او پہ دویمہ جملہ کنیں اثبات د
ہغے دے خاص اللہ تعالیٰ لہ او دا پورہ توحید دے۔ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ

مراد دے نہ عام دے یا نفس اول غیر مجرم او دویم مجرم مراد دے۔ شَيْئًا ہیبتونو
نفع رسول او د ہیبت ضرر نہ ہیج کول۔ وَالْأَمْرُ امر عام دے د ملک (بادشاہی)
نہ۔ يَوْمَ مِيزِ اوس پہ دنیا کنیں ہم امر اختیار صرف د اللہ تعالیٰ دے پہ دلیل
د سورة اعراف ۲۵ او سورة قصص ۲۵ سورہ لیکن تخصیص د آخرت لے پکا وجہ سورہ
او کہ چہ دنیا کنیں بعض خلق د شرکت دعویٰ کوی او آخرت کنیں دا ہم نشی کید لے۔
الحمد لله چہ ختم شو تفسیر د سورة انفطار پہ فضل د اللہ تعالیٰ سورہ۔

سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ مَكِّيَّةٌ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	اِيَّا تُهَآ ۳۶ رُكُوْعُهُآ

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا

تَبَايَعُوا دِينَارَ دَكَاةٍ أَوْ زَنكًا ضَعُفًا مِّمَّا كَانُوا يَعْتَكِلُونَ ۝

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة التطفیف او بیل نوم یے سورة المطففین دے۔
غوره دادہ چہ دا سورت پہ مینج دے مکے او مدینے کنیں نازل شولے دے
شاید چہ دے دے وچ نہ بعض قراء وائی چہ دامکی دے او بعض وائی
چہ دامدنی دے۔

ربط دے سورت دے مکتبیں سورت سرہ پہ خو وجو سرہ دے
اولہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کنیں زجر وڈ پہ اغترار سرہ نو پدے
سورت کنیں زجر دے پہ تطفیف سرہ چہ نتیجہ دے اغترار دے دویمہ وجہ
دادہ چہ پہ ہغہ سورت کنیں یوم لا تملک اہ سرہ یے شان دے قیامت ذکر
کرو نو پاء دے سورت کنیں پہ یوم یقوم الناس لرب العالمین سرہ شان
دے قیامت یوم دریمہ وجہ دادہ چہ ہلتا یے او فرمائیل چہ علمنا ہ دے ملائکو
سرہ وی پہ ژوند دے دنیا کنیں او دلتہ ذکر کوی چہ دا علمنا ہ پہ روستو
دے مرگ نہ پہ علیین یا سجدین کنیں وی۔

دعوی دے سورت۔ زجر دے پہ تطفیف سرہ او پہ عدم حقوق دے
ورخ دے قیامت نہ۔ او ترغیب دے آخرت تہ پہ سک کنیں۔ او دے اسماء
دے اللہ تعالیٰ نہ صرف رب العالمین ذکر دے۔

خلاصہ دے سورت۔ اول زجر دے او تعریف دے تطفیف دے پہ
درے ایات نو کنیں۔ بیا تخویف اخروی دے پہ درے ایات نو کنیں۔
بیا دے تخویف دے پارہ لس احوال یے دے فجار و ذکر کپیدی ترک پورے
بیا دے بشارت دے پارہ یے لس احوال دے بار و ذکر کپیدی ترک پورے
بیا زجر دے مجرمانو تہ پہ پنچہ طریقو سرہ ترک پورے بیا بشارت دے

عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٦﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ

د خلقو ته نو پوره اخلي - او کله چاه پیمانہ کوی هغوی له

أَوْزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٧﴾ أَلَا يَظُنُّ

یا تول کوی هغوی له نو کیسه کوی - آیا نه کوی گمان

مؤمنانو ته په درے آیا تو توکنس. او مطففين ۱۱ مسی کړیدی په الفجار
والمکذبین والکفار او معتدی او اثم سره.

تفسیر د تطفیف په اصل کنس نقصان کولو ته وئیلے شی په لږ څیز
سره، بیا تطفیف دوه قسمونه دے یو تطفیف ظاهری چه معروف د
یعنی په تول او پیمانہ کنس نقصان کول د پاره د دھوکے ورکولو او د احرام
دے او د دے امدان هم حرام دے اگر چه صاحب د هغه وائی چه دا
خو تجارت دے. د ویم تطفیف معنوی دے لکه چه ذکر کړے دی قوی
چه تطفیف په کیل او وزن او اودس او مویخ کولو او خبرو کولو شته دے
او امام مالک رحمه الله ته نقل دے چه د هر څیز د پاره وفاء او تطفیف
شته دے. نو مقصد دا دے چه مطففين لکه چه په تول او پیمانہ کنس
تطفیف کوی او هغه سبب د تباهی دے نو دارنگ په میزان د شریعت
کنس هم نقصان کوی چه په خپل عملونو (اودس، مویخ، روژه وغیره)
عباداتو معاملاتو کنس د حد و د شرعیه نه نقصان کوی، او د بل چانه
پوره عمل غواړی او دارنگ په بل چا باندے تنقید کوی او پخپله تنقید
نشی برداشت کولے او پخپله بے دلیل خبرے کوی او د بل چانه دلیل
او حجت غواړی او د بل چا حق پوره نه ادا کوی او خپل حق پوره
غواړی نو دا هم سبب د هلاکت دے او پردے عیب وینی او خپل
عیب ته ته گوری پنا په دے معنی مطفف هر مشرک مبتدع عنادی
وغیره دے.

د تفسیر د تطفیف دے په معنی مشهورے سره.
اَلْأُولَءِی النَّاسِ بِأَبِ اقْتِحَالٍ په معنی د استفعال دے نو علی په معنی
دین سره دے یعنی پیمانہ اخلی او طلب کوی د خلقو ته، (پاتے په بل مخ)

أُولَٰئِكَ أَتَّهُمْ مَقْبُورُونَ ﴿١﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢﴾

دغہ خلق چہ دوی پہ دوبارہ تہ تہی کریشی، نوئے ورخ تہ

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣﴾

ہفہ ورخ چہ اویہ دریری خلق رب العالمین تہ

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سَجِّينٍ ﴿٤﴾

ہچہرے داسے تہ دہ پکار، یقیناً عملنامہ د بہا کارو خامخا پہ سچین کین دہ

نو پورہ اخلی کم والے پہ ہفے کین تہ برداشت کوی۔

وَإِذَا كَانُوا لَهُمْ أَوْ تُرُوهُمْ دَاوَاهُ فَتَعَالَىٰ أَسْمَاءُ لَا مَنَ لَهُمْ فَيُتَوَلَوْنَ مُصْهَرًا وَمَعْنَىٰ دَاوَاهُ كَالْوَالِہِمِ أَوْ وَرَثَتِہِمِ أَوْ بَلْ قَوْلُ دَاوَاهُ چہ ہُم تَاکِید دے د ضمیر د فاعل پہ دواہ فعلونو کین لیکن اول قول غور دے سہ سہ د ابل زجر دے سرہ د تخویف اخروی تہ۔ اَلَا یَظُنُّ اِسْتَفْہَام د پآرہ د تعجیب دے اونی د ظن سرہ نفی یقین التزائم راغلہ یعنی یقین پہ بعث بعد الموت خو ذکرنا چہ گمان ہم تہ کوی۔ لَیُّوْمٍ لَّامٍ پہ معنی ذکر دے یا لام اجلیہ دے۔ یَوْمٌ ظَرْق دے د مبعوثون د پآرہ یا اُخْتِی پت دے یَقُومُ النَّاسُ قِیَام دے یولو خلقو دے لیکن پہ مینع د موانو اوکا فرانو کین پہ اسانتیا او سختی کین فرق دے پہ حدیث صحیح کین راغلے دی چہ پہ مؤمن باندے داسے تیری پری لکہ فرض مونع د ہفہ چہ پہ دنیا کین کوؤ۔

کے کلا د پآرہ د روح دے یعنی تطقیف او تکذیب د بعث تہ دے پکار حکم چہ داسبب د فجور دے او د قاجر حال ورپسے ذکر کوی، یا پہ معنی د حقا سرہ دے د پآرہ د تَاکِید مابعد دے۔ کِتَابُ الْفُجَّارِ یعنی کتاب د اعمالو د شیاطینو او کافرانو او فاسقانو پہ سچین کین دے روستو د مرگ د ہغوی تہ۔ دارنگ روح د کافر لیکلے کی پری پہ سچین لکہ پہ حدیث د مستند احمد کین راغلے د سچین د سچن تہ ماخوذ دے یعنی ہفہ خائے دیر تنگ دے او د بول عالم شکستہ دے او ہفہ تہ اسفل السافلین ہم وٹیلے کی پری۔ نو ہفہ نوم د یو د فتر د کچہ پہ ہفے کین عملنامے د فجارو پرتے وی او پہ یو قول د ابن عباس سرہ پہ ہفے کین ارواح د فجار ہم دی۔

وَمَا أَذْرٰكَ مَا سَجَّيْنِ ۝ ۸ ۝ كِتٰبٌ مَّرْقُومٌ ۝ ۹ ۝

او خطہ خیز پوہہ در کویدا تالہ چہ مخہ دے سجین . دقتو (رجسٹر) دے لیکل شویے .

وَلَيْكُم مِّمَّا لِّلْمُكْذِبِیْنَ ۝ ۱۰ ۝ الَّذِیْنَ

تباہی دہ پداقہ ورخ . تکذیب کوؤنکو لبہ . مخہ کسان چہ

يَكْذِبُوْنَ بِیَوْمِ الدِّیْنِ ۝ ۱۱ ۝ وَمَا يَكْذِبُ

تکذیب کوئی . د ورخ . د جزاء . او تکذیب نہ کوئی

بِآلِ الْاَدْلٰی كُلِّ مُعْتَدٍ اَشِیْمٌ ۝ ۱۲ ۝ اِذَا تَشَلَّى

د دفعہ ورخ مگوہر د حد نہ تیر و تونک . دیر کنہکار . کلہ چہ او لوستلے شی

۱۰۔ اول ایت کہیں ہیبت شان د سجین تہ اشارہ دہ او معلومہ شویہ چہ د قرآن د نزول تہ مخکس نبی صلی اللہ علیہ وسلم او قوم د ہخہ سجین نہ پیڑندالو . دویم ایت کہیں تفسیر د سجین دے . مَرْقُومٌ پاخہ لیکل چہ شورانیبری او نہ پکبن زیاتے کہے کیدایشی او مہر و ربانداے وھلے شویدے .

سوال ۱۔ تفسیر د سجین چہ مکان دے پہ کتاب سورہ خہ رنگہ سجین کیدی؟
دے دے وجہ نہ ابن کثیر و ثیلے دی چہ دا تفسیر د سجین نہ دے
جواب ۱۔ کتاب پہ معنی د مکتب دے یا مضاف محذوق دے یعنی محل کتاب مرقوم . یعنی سجین د فتر دے د پارہ د علمنامو د فجارو .
۲۔ کتاب دا ہم داخل دے پہ تحویف کہیں یَوْمِ الدِّیْنِ یعنی پہ ورخ د قیام د خلقو رب العالمین تہ . لِّلْمُكْذِبِیْنَ دا د مطففین دریم تعبیر د .
الَّذِیْنَ اہ دا تفسیر د مکذیبینو دے تفسیر د عام دے پہ خاص سورہ اشارہ دہ چہ تکذیب د یوم الدین سبب دے د ہر تکذیب .

۱۳۔ ۱۴۔ دا صفات دی د مکذب پہ طریقہ د حصر سورہ یعنی ہر خوک چہ موصوف وی پہ دے درے صفتونو سورہ نو ہخہ بہ مکذب د یوم الدین وی . مُعْتَدٍ کہیہ افعالو کہیں د حلال او حرام فرق نہ کوئی . اَشِیْمٌ دے پہ اقوالو کہیں دروغ دانی او سبب و شتم د ریاتے پہ بل مخ

عَلَيْهِ اٰیٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلٰیْنَ ۝۱۳

په هغه باند ایتونه زموږ دے وايي دا خو دروغ قصه دی د زړو خلقو .

كَذٰلِكَ رَآنَا عَلٰی قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا

هېچر داسه نه ده، بلکې زنگ راغله په زړونو د دوی په سبب دهغه غلوڼو چه دوی

يَكْسِبُوْنَ ۝۱۴ كَذٰلِكَ اَنۡهَمۡ عَنْ رَبِّهِمْ

کول . یقیناً داسه ده چه دا خلق دخپل رب نه (دیدار د هغه نه)

حق پرستو کوی . او شریعتی وئیلے دی چه معتدای هغه دے چه تجاوز کوی د نظر او فکر کولو نه غلو کوونکے دے په تقلید سر تر دے پورے چه علم او قدرت د الله تعالی د بعث بعد الموت نه قاصر کنړی او اشیام منهمک دے په شهواتو کښ تر دے چه مشغول دے د یقین کولو نه په قیامت باندے . قَالَ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلٰیْنَ په دے کښ اشاره ده چه دا شخص دیر جاهل دے چه د کلام فصیح و بلیغ او د عامو قصو نه فرق نشی کولے او دا قول تیر شوے دے په سورة نحل ۲۳ او سورة فرقان ۴۰ کښ . اَسَاطِيرُ ۱۴ قصه جوړه کړه شوے چه نقل کړه شوی دی د مخکنو خلقونه .

۱۳ دا هم زجر دے او کلا ردعیه دے یعنی قران اساطیر الاولین نه دے بلکه د دوی په زړونو باندے زنگونه دی نو د قران کریم فصاحت بلاغت صداقت اولذات نشی معلومولے . رَانَ د رین نه دے گناهونه د گناهونو د پاسه کول تر دے چه غالب شی په زړه باندے دا په زړونو د کافرانو پورے خاص دے . او الغیم په زړونو د ابرارو باندے راتلے شی او الغین په زړونو د مقربینو باندے راتلے شی او ابن قیم وئیلے دی چه اول رین دے بیا چه زیات شی نو طبع ده بیا ورپسے اطفال دے او دا صفتونه د زړونو د کافرانو دی .

مَا كَانُوا يَكْسِبُوْنَ یعنی ناکاره اعمال د دوی سبب دے د پاره د رین او خالق الله تعالی دے نو عمل ته نسبت هم کیږی لکه الله تعالی ته نسبت کیږی شی .

يَوْمَئِذٍ لَّمْ يَحْجُوبُونَ ۝۱۵ شَمَّ إِنَّهُمْ

پداغہ درخ بہ پہ پردوکن دی رمنع بہ کوشی۔ بیا یقیناً دوی

لَصَالُوا الْجَحِيمَ ۝۱۶ شَمَّ يُقَالُ هَذَا

ضرور داخلیدونکی دی اورد تہ۔ بیا بہ اوٹیلے شی دا

الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ۝۱۷ كَلَّا

ہخہ غیز دے چہ تاسو دے ہخہ تکذیب کوؤ۔ یقیناً داسے دہ،

ہل کلا پہ معنی دحقادے یعنی ددوی گناہونہ د رین دیارہ سبب
دے پہ دنیا کیں او دحجاب دیارہ سبب دے پہ اخرت کیں او حجاب
ہم لوٹے عذاب دے۔ عَنْ رَبِّهِمْ مضاف محذوف دے یعنی عن رؤیہ
ربہم او اضافت دے مفعول تہ او معتزلہ تاویل کوی پہ عن رحمۃ
ربہم سرہ لیکن ہخہ غلط دے حکم چہ لفظ دحجاب پہ بارہ درجت
کیں تہ استعمالیروی بلکہ حجاب پہ مقام د نظر او دیدن کیں استعمالیروی
لَمْ يَحْجُوبُوا خاوندان دحجاب بہ وی دا دلیل دے چہ داللہ تعالیٰ
دیدن کیداے شی حکم چہ محبوب داللہ تعالیٰ صفت تہ دے بلکہ
دکافرانو صفت دے او دارنگ دے ایت د مفہوم تہ امام مالک
او امام شافعی رحمہما اللہ دلیل نیولے دے چہ مؤمنان بہ پہ قیامت
کیں داللہ تعالیٰ دیدن کوی حکم چہ کہ مؤمنان ہم محبوب وی
نو دکافرانو د تخصیص د پارہ خہ وجہ نیشہ او دا بحث پہ تفسیر
د سورة القيامة کیں ہم تیر شوے دے او قول د امام شافعی ابن
کثیر پہ تفسیر کیں او ابن قیم ہم پہ یندائع التفسیر کیں پہ سند د
طبرانی سرہ ذکر کریدے۔

۱۸ کلا دحجاب تہ علاوہ دا نور عذاب دے یعنی اصحاب دحرمان
او اصحاب نیران دوارہ دی۔

هَذَا الَّذِي اَءِ يَعْنِي تَاسُو تَكْذِيبٌ دے عذاب کوؤ اوس درتہ یقین
لَا يَأْمُضُاقُ حَذَقٌ دے ہذا جزاء الذی کنتم اہ۔

إِنْ كُنْتَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾

چشمه پیشگاه عملنامه د نیکانو خاورخا په علمین کتب ده .

وَمَا أَذْرِيكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كَتَبَ مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾

اوٹھ خنزیر بوجھ درگ پیدہ تاتہ پہ تہ دے علیون . دفتر دے لیکلے شولے .

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ

حاضر ہوں ہے کہ (اللہ تعالیٰ) توحید خلق ۔ یقیناً ۔ ممکن خلق یہ

لَفِي نَعِيمٍ ﴿٣٦﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٧﴾

خامخا په نعمتونو کېن وی، په پالنکوټو یا ندره په وی سکوری به

ملا دا بشارت دے پہ ذکر د احوال و ابرار و سرہ. گلا پہ معنی د حقا
 سرہ دے ردعیہ تہ صحیح کیوی. کتاب الہیہ ہغہ صحیفہ چہ اعمال
 صالحہ و نیکانو پکس لیکے شوی دی روستو د مرگ د هغوی تہ پہ علین
 کیں دہ. علیین د علو تہ ماخو د دے او دا د خاص مقام نوم دے پہ
 اکثر روایا تو کیں راغلے دی چہ پہ اووم اسمان کیں دے او د عرش د
 لاندے دے نو پہ دیرہ علو پانڈے مشتمل دے دے دے وجہ د جمع
 پہ صیغے سرہ ددہ نوم کیخود لے شو.

فلا تطلب به دے کیں عظمت شان دے علین ذکر شوے دے۔ زجاج
وٹیلے دی چہ اعراب دے لفظ پشان دے اعراب دے جمع دے اگرچہ
دا نوم دے مفرد دے۔ الْمُقَرَّرُونَ مراد دے تہ ملائک خاصہ دی
او احتمال لری چہ نیکان ہندکان مراد وی او مضاف محذوق دے یعنی
اعمال المقریین (حاضریدی پہ حقے کیں علوتہ دے نیکانوں)۔

۱۳۳۳ روس تو د ذکر د حال د کتاب استعمال نه حال د اصحاب الکتاب
 ذکر کوی الا زایک جمع داریکه د پالنک د ناوے ته وئیلے شی چه ډیر
 خائسته او ارام ده وی۔ یَنْظُرُونَ مراد د دے نه نظر الی وجه الله
 تعالی دے یا عام مراد دے یعنی نعمتونه د جنت او حال د دشمنانو او په
 عام کس هم نظر الی الله داخل دے۔ هر کله چه د قجاریو په احوالو کس

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٣﴾

پہچانتے یہ تہ پہ مخونو ڈھقوی کتب تازگی ڈ نعمتوتو

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٤﴾ خَشْمُهُ

خشمکولے کپڑی بہ دوی تہ ڈ مشرابوخالصو مہروہلے شوڈ نہ ، مہر ڈ ہقہ

مِسْكٍ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ

مشک دوی . او پہ دیکھن دے پس مینہ اوکری

الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٥﴾ وَمِزَاجُهُمْ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٦﴾

مینہ کوڈنکی . او کھون ڈھقہ پہ ڈ تسنیم چینے تہ وی ،

محجوبون ذکر کرے وڈ نوڈ ابرارو پہ احوالو کتب دپارہ ڈ تقابل نظر
الی اللہ یے ذکر کرے دے او داسے تحقیق این قیم ذکر کریدے .
۲۳ یعنی نعمتوتو نہ دجنت بہ دومرہ زیات وی چہ ورسرہ بہ ہیخ غم
او فکر او مرض نہ وی توخو شعالی او تازگی بہ ددوی پہ مخونو کتب بشکاری .
۲۴ رَحِيقٍ ہقہ شراب چہ دخیری او دلشے او دکھون نہ صافی و مخونو
مہر لگولو کتب اشارہ دہ چہ ددوی نہ مخکب ورسرہ ہیچا لاس نہ دی لگولی او دا
رنگ مہر لگول دپارہ ڈ اکرام دی . دایو قسم دخیرو (شرابو) دے او بل قسم
ہقہ دی چہ پہ تہرو تو کتب جاری وی . خَتَامُ مِسْكٍ ختام پہ معنی دآخرے
یعنی دآخری گوہ سرہ بہ دمشکو خوشبوئی وی یا پہ معنی د مہر دگنومصاف
محدوف دے یعنی خَتَامُ أَوَائِيہ مہر دلوخو دھقہ . وَفِي ذَلِكَ دامنڈ کور نعمتوتو
دجنت او ارائک او دینا اللہ تعالی او مشروبات . فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ، تنافس
د نفس نہ ماخوذ دے ہقہ خیر چہ نفس دھقہ د حصول دپارہ حرص کوکوتنافس
دادے چہ ہریو حرص کوی چہ دازما دپارہ خاص شی دپیر رغبت دوجے نہ .
الْمُتَنَافِسُونَ یعنی دانسانانو پہ طبیعت کتب خوتنافس شتہ نوذاتنافس دجنت طرفتہ
متوجہ کری او مراد دتنافس نہ ہقہ اخلاص او اتباع دسنت دہ پہ تمام ژوند کتب
چہ پہ ہیخ سرہ دجنت نعمتوتو حاصلیری او دکپشان پہ سورہ صافات لک کتب ذکر دے
۲۵ وَمِزَاجُهُم پہ معنی دمفعول دے اوراجع دے ریحق تہ ہریاتے پہ بل مخ

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ

چینہ دہہ شہکی بہ یہ ہے سورہ ردھے نہ) نزد مے خلق را اللہ تعالیٰ تہ) یقیناً ہخہ کسان

أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾

چہ جرمو تہے کریدای، وڈ دوی چہ یہ مؤمنانہ پورے تے خندا کولہ

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَرُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا

او ہر کلہ چہ ورتیریدال یہ یہ ہغوی باندا مے نوسترگے بہ تے وھے، او ہر کلہ چہ واپس یہ شول

تَسْتَبِشِرُونَ كَيْدًا بِكَيْدٍ أُولَٰئِكَ هُمُ الَّذِينَ يَرَوْنَ الْكَافِرِينَ يَكُونُونَ لَهُمْ سَبْعُونَ مِائَةً أَلْفًا ضِعْفًا بِمَا كَانُوا يَكُونُونَ ﴿٣١﴾

کسٹیبشیر نوم کیو چینے دے چہ اوچتہ بہ وی اوڈھے نہ بہ پہ لو بتو کش او بہ
را بہیری، او دا دیرہ اعلیٰ چینہ دہہ چینو کجنت نہ۔
یَشْرَبُ بِهَا بِأَنَّهُمْ كَانُوا مِنْ دُونِ دَعْوَاهُمْ يَكُونُونَ لَهُمْ سَبْعُونَ مِائَةً أَلْفًا ضِعْفًا بِمَا كَانُوا يَكُونُونَ ﴿٣٢﴾

دے مریوی بہ پہ ہے سورہ۔
الْمُقَرَّبُونَ یعنی مقربون ہنداکان بہ خالص ک تسنیم نہ او بہ شہکی او
نور و ابرار و پارہ بہ ڈھے تہ کہاون وی او دارنگ ک ابرار و پارہ بہ
کافور کہاون وی لکہ پہ سورہ دھرہ کہن تیر شوی دی او کہاون
ک تجبیل بہ وی لکہ سورہ دھرہ کہن۔

﴿٣٣﴾ وَإِذَا زُلْزِلَتْ الْأَرْضُ زُلْفًا فَإِنَّ الْأَرْضَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ عَشْرًا وَفِي يَوْمِئِذٍ الْمُنْتَسِفُونَ ﴿٣٤﴾

سورہ چہ دغہ اسباب ڈ ویل او ڈ زین ڈ زرو تودی۔
الَّذِينَ أَجْرَمُوا دغہ مطففين او قجاردی من الَّذِينَ آمَنُوا مراد مسکینان
مؤحدین دی یضحکون دا یہے وثیل اهلولا من اللہ علیہم من
بیننا (سورہ انعام ۱۵) او دارنگ پہ سورہ مؤمنون تلا کہن دی او
خندا نہ مراد مسخرے او استہزاء کول دی چہ دوی پہ پہ صوابہ کرامو
پورے ڈھغوی ڈ غریبی ڈ وبع تہ خندا او مسخرہ کولہ او سرہ ڈ نہ
منلوڈ توحید تہ۔

﴿٣٥﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَرُونَ ﴿٣٦﴾ وَإِذَا انْقَلَبُوا

کافرانو تہ او پہ عکس سورہ ہم کیدے شی یَتَغَامَرُونَ سترگے و فی
یویل تہ پارہ ڈ تحقیر ڈ ہغوی یا عیبوتہ وائی پہ ہغوی باندا۔

إِلَىٰ أَهْلِهِمْ أَنْتَقِلُوا فَيَكْفُرُوا بِهِ ۖ وَإِذَا رَأَوْهُمْ

خپلو خلقو ته واپس کيدل په خوشحالي کووونکی . او کله چه دوی په اوليدنه هغوی

قَالُوا آتَانَهُمْ هَؤُلَاءِ لَصَافَتُونَ ۚ وَمَا أَرْسَلْنَا

دليل په يي چه دوی هغه کسان دی چه خارجي گمراهان دی ، او نه دی ليدل شوی دوی

عَلَيْهِمْ حُفَظِينَ ۚ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا

په هغوی باندې څوکی کوونکی . نو تن ورځ په مؤمنان

مِنَ الْكَافِرِ يُضْحَكُونَ ۚ عَلَىٰ الْأَرَائِكِ

په کافرانو پورې خندا کوی ، په پالنکو نو باندې په وی

بَلْ أَهْلِهِمْ مَرَادٌ دَدے نه د دوی تابعداران او مقلدين دی . فَيَكْفُرُوا بِهِ خوشحالي او لوی کوی په هغه مسخرو چه دوی په مؤمنانو پسې کړی دی یعنی تابعدارانو ته خپل تر توب ذکر کوی چه مونږ مؤمنانو لره دليل کړل . ۳۲ دوی په صحابه کرامو ته گمراه وئيل ځکه چه هغوی د دوی د طريقې نه خلاف وؤ لکه چه قوم نوح ، نوح عليه السلام ته گمراه وئيل وؤ سورة اعراف ته کيښ . او دا حال د شيعهگانو دے چه صحابه کرامو ته گمراه او مرتد او کافروايي ځکه چه دوی پخپله گمراه دی .

وَمَا أَرْسَلْنَا قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى دے په رد د هغه چا چه صحابه کرامو ته گمراه وایي یعنی دا مجرمان خو په مؤمنانو او صحابه کرامو باندې څوکیداران او ذمه داران نه دی مقرر شوی چه دوی په هغوی باندې فتوے لکوی . یا دا قول هم د کافرانو دے په پاره د مؤمنانو کيښ یعنی هر کله چه مؤمنانو دوی ته دعوت د توحید ورکوؤ او د شرک نه یې منع کولو نو هغوی اوئیل چه تاسو خو په مونږ باندې مقرر کړی نه یې او ذمه داران نه یې .

۳۳ دا جزاء د جنس د عمل نه ده هغوی په دنیا کيښ په دوی پورې خندا کوله نو مؤمنان په په اخرت کيښ په دوی پورې خندا او کړی د خندا وجه داده چه د عزت او کبر د دنیا ته روستو تن په ذلت او عذاب کيښ اخته شوې دی .

يَنْظُرُونَ ۝ هَلْ تُؤِثُّونَ الْكُفَّارَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ۝

گوری یہ ، ایا بدالہ ورکپے شوہ کافرانو ته دھخه کاروانو چہ دوی کول .

۳۵-۳۶ دلتہ يَنْظُرُونَ نه مراد نظر کول دی حال د کافرانو ته لکه روستو ایت دلیل دے او یہ سہ کنس نظر نه مراد دیدار د الله تعالی دے لکه چہ مخکنس تیر شویدی .

هَلْ تُؤِثُّونَ دا مفعول د ينظرون دے ، یا مستقله جمله ده په تقدیر د يقول بعض المؤمنین بعضا سره او دا استفهام تقریری دے .
تُؤِثُّونَ ثواب مطلق جزاء او عقوبت ته هم وئیلے کیږی لکه چہ اجر خیر ته هم وئیلے شی .

مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ یعنی د دوی په عملونو باندے ضرور سزا ورکیدی شي معاف کیدال نیشته دے .

ختم شو تفسیر د سورة تطقیف په حمد د الله تعالی او په توفیق د هغه سره

کوٹھا

اور شلیبی ، اور غور پئے ایچہ دے حکم در بخل تہ

خلاصہ دسورت۔ اول ذکر دے دے بعض احوال و حشر بیا دعوی
دسورت دہ ترک پورے بیا بشارت ذکر کوی کدح صالح (نیک کار)
والو لہ پہ درے حال تو سرہ ترک پورے او تخویف دے کدح سیٹی
(بدکار و کسب) والو سرہ پہ ذکر دے درے حال تو سرہ او پہ ذکر دے درے
علت و نو د عذاب سرہ ترک پورے بیا درے شواہد دی پہ بحث
بعد الموت پانڈے ترک پورے۔ بیا زجر او تخویف دے پہ خلوت
امور و سرہ ترک پورے او یہ آخر کیں بشارت دے۔

وَحَقَّقْتُ ۝ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۝ وَأَلْقَتْ

اولائی دہ چہ غوب کی دی، او هر کله چہ زمکہ رایشکے شی، او او غور خوی

مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۝ وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا

هغه چہ یہ هغه کیں وی او خالی شی، او غوب نے ایچہ دے حکم دے خیل تہ

وَحَقَّقْتُ ۝ يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ

اولائی دہ چہ غوب کی دی، اے انسانہ یقیناً تہ مشقت کو ویکے

تفسیر سے۔ دا حالات د وخت د فنا کید لو د عالم دی او نبرول اکثر د برہ طرق نہ شور و کبری د دے وچ نہ د آسمان ذکرے مخکس او کپرو۔ انشقاق دا غورم حالت د آسمان دے اول یہ فتح او فرج او دروازہ شی دویم کسط چہ رنگ او خرمن بہے لے شی دریم انقطاع غورم انشقاق پہ دے کیں دیرہ مبالغہ دہ د انقطاع تہ۔ اڈا شرطیہ دے جزاء نے مقدار دہ یا اڈا ظرفیہ دے او اڈا کرپت دے۔ وَأَذْنَتْ لِرَبِّهَا غوب کی خود دل کنایہ دہ د مطلق اطاعت کولو تہ لکہ چہ یہ سورۃ حم سجدہ سلا کیں تیر شویدی۔ وَحَقَّقْتُ حَقَّ پہ معنی د لائق او مناسب د یا پہ معنی د واجب او لازم سرہ دے۔ او وجہ د حق دا دہ چہ اللہ تعالیٰ دے خالق او مالک دے او د خالق مالک اطاعت کول واجب دی او آسمان کیں ہم اللہ تعالیٰ شعور د اطاعت کیجودے دے۔

سے سے مُدَّتْ رایشکے بہ شی پہ داسے طریق چہ کندی او غور تہ یہ ترینہ لے شی او حدیث کیں راسخ داسے پہ رایشکے شی لکہ خرمن رایشکے کیری دا دے دے د پیرہ چہ بول خلق و ربانہ دے د حساب د پیرہ او دریدی۔ او دا مدد جدا دے د هغه مدد تہ چہ پہ دنیا کیں دے پہ دے ایت کیں۔ وَالْأَرْضُ مَدَدُ نَافَا پہ دواہو کیں فرق دے۔ مَا فِيهَا پہ دے کیں دتنہ مری دی او دارنگ خزانے و معدنیات لکہ پہ سورۃ زلزال کیں وَ أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا. وَتَخَلَّتْ یعنی باطن بہے خالی شی د مہر او خزانو تہ او ظاہر پہے خالی شی د غرونو او دیرگو وغیرہ تہ۔ او پہ دے کیں اشارہ دہ دیرے سختی تہ لکہ

إِلَىٰ رَبِّكَ كَدًّا فَمَلِّقِيهِ ۖ ۝۶ فَاَمَّا مَنْ

(پہ رسیدلو کہیں) خپل رب ته مشقت کول نو محتاج کیس ویکے دھتھ سره۔ نو هغه خوگی چه

أَوْقَىٰ كِتَابَهُ يَمِينُهُ ۖ ۝۷ فَسَوْفَ يُحَاسِبُ

دکریشی عملنامه دھتھ په خی لاس دھتھ کتیں ، نو ژر دے چه حساب به ورپره اذکریشی

حِسَابًا يَّسِيرًا ۖ ۝۸ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ

حساب آسان ، او اوپه گرځی خپل اهل ته

چه د سختی د وچ ته حامله حمل او غورځوی دا سے به زمکه هم خالی شی۔ دا اداچه شرطیه شی نو په جزا کبش اختلاف دے یو قول دادے چه یا ایها الانسان اه جواب دے، په تقدیر د فاعل سره دویم قول دادے چه فاما من اوقی اه جواب دے۔ او دریم داچه جواب پټ کد یعنی هرکله چه دا کارونه اوشی نو واقع به شی قیامت۔ اوکه اذا ظرفیه شی نو اذکر لفظ پټ دے یعنی یاد کړئ دا سے حالات چه په ورځ د قیامت کبش به واقع کیږی۔

ک دا دعوی د سورة ده اِنْشَاء ته مراد جنس انسان دے که نیک شخص دے اوکه ناکاره گادح کدح په لغت کبش عمل او کسب کول دی په بڼه مشقت سره که عمل د خیر وی اوکه د شروی۔ اِلَىٰ رَبِّكَ مضاف محذوف دے یعنی اِلَىٰ لِقَاءِ رَبِّكَ او مراد ترینه مرگ دے ځکه چه په مرگ سره سلسله د عمل کولو ختم شی کدح دا مفعول مطلق دے د تاکید او دعوم دپاره۔ فَمَلِّقِيهِ ضمیر راجع دے کدح ته یا راجع دے رب ته او بڼه په اول د ملاقات د کدح ته مراد ملاقات د کتاب الاعمال دے په قرینه د مابعد سره۔ او مطلب په دے جمله خبریه کبش انشاء او طلب دے د کدح د خیر او منع کول دی د کدح د شر نه او د دے وچ نه روستو بشارت او تخويف ذکر کوی۔

کدح دا تفصیل د دواړه قسمونو د اصحاب کدح دے نو په دے آیا تو نو کبش بشارت دے۔ حِسَابًا يَّسِيرًا او حدیث صحیح کبش راغله دی چه نبی صلی الله علیه وسلم او فرمائیل چا سره چه رپا تے په بل مخ

مَسْرُورًا ۹ وَ أَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ

خوشحالہ کرے شوئے ۔ او ہقعہ خوک چہ درکریشی عملنامہ دہقہ روستو

ظَهْرِهِ ۱۰ فَسَوْفَ يَدْعُو شَبُورًا ۱۱

دشا دہقہ تہ ، نوزدہ چہ غواری بہ ہلاکت خیل ،

حساب اوکریے شو نو تباہ شو نو عائشہ رضی اللہ عنہا تپوس اوکرو
چہ اللہ تعالیٰ خو فرمائیلے دی چہ اصحاب الیمین سورہ بہ ہم حساب
کیڑی جواب او شو چہ مراد دے نہ عرض دے یعنی اعمال بہ ورثہ
پیش کریشی نو دے بہ او یریدی نو اللہ تعالیٰ بہ او فرمائی چہ مانتا تہ
دا بول معاف کرے دی ۔ او محاسبہ پہ اصل کنیں مناقشہ تہ وئیلے کیڑی
ہقعہ خو سبب دے تباہی دے ۔ او مناقشہ دادہ چہ دلوئے او وروکی
عمل حساب اوکری او دلم روجہ او علت او دکیف تپوس اوکری ۔
وَيَنْقَلِبُ انْقِلَابٍ واپس کیدل دا سے حال تہ چہ دے مخکن حالت نہ غیروی
الی اھل مراد ثرینہ اھل دجنت دی حورے غلمان او ہقعہ دنیوی اھل
چہ جنت تہ داخل شویوی ۔ مَسْرُورًا دا پہ بدل دہقہ مشقتو نو او
غمونو کنیں دچہ پہ دنیا کنیں تیر کریدی ۔

مَسْرُورًا دا تخویف اخروی دے دویم قسم خلقوتہ ۔ او دا دلیل
دے چہ اول قسم تہ بہ عملنامہ دے طرق تہ ورکوی او دویم قسم تہ بہ
دشا د طرف نہ پہ کس لاس کنیں ورکوی ۔ دارنگ پہ سورۃ الحاقہ وکنیں
ذکر شویدی او دشا تہ ورکولو کنیں ددوی دیر تذلیل او توہین دے ۔
فائدہ : دے تہ اکتفاء وئیلے کیڑی یعنی پہ ہر قسم کنیں یو خیر ذکر کول
او بل خیر حذف کول ۔ نو دہمینہ تہ ئے اَمَّا حَذَفَ کرے دے او د
وَرَاءَ ظَهْرِهِ نہ ئے پشمالہ حذف کرے دے ۔ بیا پہ اول قسم کنیں ہمینہ
مقصود وؤحکہ چہ اشارہ وہ چہ مؤمنانو اعمال د خیر پہ خی لاس بانڈ
کول او قرآن کریم ئے پہ خی لاس سورہ تیولو ۔ او پہ دویم قسم کنیں
مقصود وراء ظہرہ وؤ یعنی کتاب د اللہ تعالیٰ ئے شاطرق تہ غورخولے
وؤ لکہ چہ فرمائیلے دی نبد و کتاب اللہ وراء ظہورہم نو پہ ہرجانب

و داخل یہ شی اور تیز تہ ۔ یقیناً دے وڈ خیل گور کش

خوشحاله ، یقیناً دے گمان کو اوجھ او بہ نہ کرشی اللہ تعالیٰ تہ ، دیکھ

پیشگی رب ددہ دے دہ لری ایس وکے ۔ تو واسے تہ دہ قسم کو دہ

په سرخې د ماښام ، او په شپه باند او هغه شه پخه راځي شي او په سپوږمۍ يانې

۱۵۸ دَا سَبَبُ دَ عَذَابٍ ذَكَرْ كَوِي ، كُنْ يُحْوَزُ حَوْرًا وَاپْسَ كِيدِ لَو تَهْ وَثِيلُ
شَيْ نُومِرَادِ تَرِي تَهْ رَجُوعِ اِلَى اللّٰهِ دَهْ يَا مُرَادِ تَرِي تَهْ بَعَثِ بَعْدَ الْمَوْتِ دَهْ
اَوْ مَقْصِدِيْ يُو دَهْ يَعْنِي دَا شَخْصِ دَ قِيَامَتِ تَهْ مَنكَرُ وُ اَوْ يَهْ دَهْ
كَبِيْ صَرَفِ دَ ظَنِّ تَايَحِ وُ - كَاَنْ يَهْ بَصِيْرًا يَعْنِي دَدَهْ يَهْ يَتُو لَوْ حَالًا تَو اَوْ
يَتُو ذَرَاتُو دَ يَدِنِ بَا تَدَهْ عَالَمِ دَهْ يَا دَدَهْ يَهْ سَعَادَتِ اَوْ شَقَاوَتِ
بَا تَدَهْ عَالَمِ دَهْ -

۱۶۔ ۱۷۔ اقسام دے پہ خلورو ٹخرو نو باندے۔ شفق، الیل، وفاق،
والقصر، اودا حالات مختلفہ دی پہ ترتیب سرے اول شفق وی چہ ابتدا
د شہ دہ بیا پورہ شہ شی نو پہ ہنہ کنیں عام حیوانات خیلو خایو نو تہ
راجہ کیدی او پہ شہ کنیں سیکھو دہ چہ ہنہ ہم (پائے پہ بل مخ)

اِذَا الشَّقُّ ۱۸ لَكَ رَكْبٌ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ۱۹

هر کله چه پوره شی، خالقا ورخته به تاسو یو حال ته دوستو د بیل حال ته .

تداریچا کمال ته رسیدی . شفق په لغت او شرع د واپو کس سور والی د مابینام ته وئیل کیدی چه د مابینام اخر دے او د هغه غائب کیدل د ماسخوتن ابتدا ده او په نیز د بعض اهل علم هغه سپین والی ته وئیل شی چه دوستو د سور والی نه وی یعنی شفق د اصدا دونه دے وَمَا وَشَقُّ، وسق جمع کولو ته وئیل شی یعنی په شپه کس جمع کیدی هغه خیزونه چه د ورته خواره شویوی . دارنگ په دے کس ستوری په یو خالته بیکاره شی . او بل قول دادے چه وسق پتولو ته وئیل کیدی یعنی د شپه په تیارے سره ټول خیزونه پټ شول . نو دا قسم شو په ټولو مخلوقا نو چه د شپه خپل بخایو نو ته را جمع کیدی یا هغه چه د شپه په تیارے سره پټیدی . الشَّقُّ دا هم د وسق نه دے یعنی د خوارسې شپه باندے چه سپوږمے جمع شی او ډکه شی اول وپه وی نو بیا په دمه دمه پوره شی .

۱۸ دا جواب قسم دے او دا خطاب دے نبی صلی الله علیه وسلم ته یا ټول امت د هغه ته یا ټولو خلقو ته . طَبَقًا هغه حالت چه د بل حالت سره مطابق دے عن په معنی د بعد سره دے یعنی یو حال دوستو د بل حال نه . بیا په دے چه خطاب شی نبی صلی الله علیه وسلم ته نو یو معنی داده چه په تایان دے اے نبی حالات مختلف د سختو او د تکلیفونو به راځی پشان د انبیاء سابقینو . دویمه معنی داده چه مختلف حالات د ترقی او د فتوحو په راځی . دریمه معنی داده چه یو اسمان ته په خیز بیا بل اسمان ته بیا بل یعنی په شپه د معراج . څلورمه معنی داده چه په تایان دے مرک راځی بیا به بعث وی بیا به میدان حشروی بیا به جنت وی . او چه خطاب شی امت ته نو معنی داده چه په تاسو کس به مشابه حالات د یهودو او نصاری راځی ، لکه چه په حدیث صحیح کس را غلے دی چه لتبعین سنن من قبلکم (الحدیث) او چه خطاب شی ټولو خلقو ته نو معنی داده چه ورته به تاسو حال د ځوانی ته

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۰﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ

نو بخہ دجہ دہ دوی لہرہ چہ تہ لری ایمان ، او کڑہ چہ اولوستے شی یہ دوی باندے

الْقُرْآنِ لَا يَسْجُدُونَ ﴿۳۱﴾ بَلِ الَّذِينَ

قرآن نو تہ کوی سجده ، بلکہ حقہ کسان چہ

كَفَرُوا يَكْذِبُونَ ﴿۳۲﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ

کافران دی دوی خو تکذیب کوی ، او اللہ تعالیٰ پوہہ دے

بیا بودا والے ، بیا مرگ بیا برزخ بیا دوبارہ ژوند بیا حساب میزان و قوف صراط بیا جنت یا جہنم ۔ داروستو معنی عام مفسرینو غورہ کریدہ او یہ دے کیں مقصد اثبات د قیامت دے او مناسبت یہ منہ د قسم او جواب قسم کیں دادے چہ لکہ یہ شپہ او ورخ کیں او یہ سپوگئے کیں مختلف حالات راجی نو دے تہ عبرت و اخلاق چہ یہ تاسو باندے یہ ہم مختلف حالات راجی او آخری حالت د بعث بعد الموت دے۔

بَلَّاءُ دال جر و تہ دی یہ ذکر د خلورو حالاتو د منکرینو سرہ یعنی یہ ذکر د حالاتو د قیامت او یہ قسمونو سرہ یقینی معلومہ شوہ چہ قیامت راجی نو ولے دا خلق و رباندے ایمان نہ راوری۔ یہ اول آیت کیں کفر او شرک اعتقادی تہ اشارہ دہ او یہ دویم کیں کفر او شرک عملی تہ اشارہ دہ۔

لَا يَسْجُدُونَ یعنی سجده اللہ تعالیٰ تہ تہ خاص کوی بلکہ غیر اللہ ورسرہ شریک جو پروی۔ یا مراد د سجود تہ مونخ کول دی یہ ذکر د جزء او مراد ترینہ کل یا مراد ترینہ انقیاد دے احکامو د قرآن کریم تہ۔ او یہ ہر تفسیر سرہ شامل دے سجده کولو تہ دے وچہ تہ اکثر اہل علم یہ دے کیں د سجده قائل دی حکم چہ اللہ تعالیٰ سجده تہ کوونکو تہ زور تہ و رکریدہ نو مؤمن لہ پکار دی چہ یہ دے خائے کیں سجده او کری۔

بَلَّاءُ دا ہم د منکرینو حالات دی۔ يَكْذِبُونَ مفعول ہے (پاتے پاتے)

سُورَةُ الْبُرُوجِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْآيَاتُ ۲۲
رُكُوعُهَا ۱

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۝ وَالْيَوْمِ

قَمِ دے یہ آسمان غنیمت ستاروں والا . او یہ ہفتہ وید

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة البروج

رہبط دے سورت دے ماقبل سورہ پہ نحو طریقہ دے۔ اولہ طریقہ
دادہ چہ مخکین سورت کین تخویف اخروی و مؤمنکرینو تہ نو پہ دے
سورت کین تخویف دنیوی دے یہ واقعات و اصحاب الاعداد و افرعون
او ثمود سورہ۔ دریمہ طریقہ دادہ چہ مخکین کدح (مشقت) صالحہ تہ
ترغیب و مؤاد کدحہ سیئہ والا دے بارہ زجر و مؤنو پہ دے سورت
کین دے کدحہ سیئہ عاقبت ذکر کوی پہ عذاب دنیوی او اخروی
دواہو سورہ۔ دریمہ طریقہ دادہ چہ پہ ہفتہ سورت کین یوسف
فرما تیل و مؤنو پہ دے سورت کین ہفتہ دشمنی ہے ذکر کپہ چہ کافرانو
پہ زہہ کین پتہ سائلہ۔

دعوی دے سورت۔ تخویف دنیوی دے منکرینو تہ پہ سگ سگ کین
سورہ رد دے شرک فی التصرف نہ پہ سگ سگ کین او شرک فی العلم پہ
سگ کین او اسماء حسنی دے اللہ تعالیٰ ہے لعل ذکر کرے دی۔
خلاصہ دے سورت دادہ اول شواہد دی پہ دعوی دے سورت
باندے ترس پورے بیا مثال دے دعوی دے سورت دے پہ واقعہ دے
اصحاب الاعداد سورہ او دعوی پنچہ احوال قبیحہ ذکر دی ترس
پورے بیا تصرف او شہادت (علم) دے اللہ تعالیٰ ہے ذکر کرے دے
دلیل دے بارہ دے دعوی دے سورت پہ سگ کین بیا تخویف اخروی او بشارت
دے پہ سگ سگ کین بیا تاکید دے دعوی دے سورت او دے ہفتہ اثبات دے
پہ ذکر دے اتہ صفتونو دے اللہ تعالیٰ سورہ ترس پورے (پاتے پہ بل منج)

الْمَوْعُودُ ② وَ شَاهِدُ ③ وَمَشْهُودٌ ④ قِتِلَ

چہ وعدہ کرے شہیدہ، او تما شگیر او ہفتہ شوک چہ تما شاہی کیما شی۔ تباہ کہے شول

بیا دہہ مثالو تہ دی د پارہ د دعویٰ د سورت پہ سکا سکا کنیں بیا سبب
د عذاب جزا ذکر دے پہ سکا کنیں بیا صفت د احاطے د اللہ تعالیٰ دے او
تاکید د دعویٰ د سورت پہ سکا او اختتام ہے پہ ترغیب الی القرآن
کریدے د پارہ د کیدلو د عذاب تہ پہ سکا سکا کنیں۔
تفسیر سکا قسم دے البروج برج پہ اصل کنیں بشکارہ کیدلو تہ وئیلے
کیری نو ستورو او خایونو د بشکارہ کیدو د ستورو تہ دالفظ شامل دے
او بروج خائستہ پیدا ایش تہ ہم وئیلے شی او منازل د نمر او سپوگئے
تہ ہم وئیلے کیری چہ منازل د نمر دولس او د سپوگئے اتویش دے دی او
ہم داسے پہ سورۃ فرقان سکا کنیں او سورۃ حجر سکا کنیں تیر شوییدی۔
سکا دا ہم قسم دے او مراد دے تہ ورخ د قیامت دہ پہ اتفاق د
مفسرینو سرہ حکم چہ قرآن کنیں د ہفتہ وعدہ کہے شوے دہ د مخلوق
سرہ او ہفتہ تہ المیعاد ہم وئیلے کیری۔

سکا پہ دے کنیں دیر اقوال دی اول دا چہ شاہد ورخ د جمعے دہ او مشہود
ورخ د عرفہ دہ او دا پہ حدیث کنیں راغلے دی او د ہفتہ حدیث پہ
رفع کنیں ضعیف دے او موقوف صحیح دے، دویم اعضاء د انسان
شاہد دی او انسان مشہود دے، دویم انسان شاہد دے او ورخ د
قیامت مشہود دہ لکہ پہ سورۃ ہود سکا کنیں دی۔ خلورم ہرنی شاہد
دے پہ امت خیل بانڈے او امت د ہفتہ مشہود دے، پنجم لوستونکے
د قرآن او ملائک شاہد دی او لوستل د قرآن مشہود دی لکہ چہ
فرمائیلے دی ان قرآن الفجر کان مشہودا شہیم ہرکا فرچہ پہ دنیا کنیں
مؤحدینو تہ تما شے کوی او ہغوی لہ عقوبتو تہ ورکوی نو ہفتہ شاہد د
او مؤمن مشہود دے لکہ چہ اصحاب اخلاص تہ ہے مشہود وئیلے دی۔
اووم پہ عکس د دے یعنی پہ ورخ د قیامت ہر مؤمن شاہد دے او
ہرکا فر مشہود دے، غورہ دادہ چہ دا دواہہ الفاظ مطلق دی نو
دے بولو تہ شامل دی تخصیص ہے صرف پہ طریقہ د مثال سرہ دے۔

اَصْحَابُ الْاُخْدُوْدِ ۝ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُوْدِ ۝

کنتونکی دے کنڈو ، اور دیر خشاک والا ،

فائدہ :- دے دے قسمونو پہ جواب کیں اختلاف دے بعضو وٹیلے دی چہ
جواب پتے دے یعنی اِنّ ھو لاءِ مُعَذِّبُوْنَ . دے بعضو قول دادے چہ ان
بطش ربّک لَشَّیْدِیْد دے جواب دے ، دے فراء قول دادے چہ قُتِلَ کیں
لَقَدْ پتے دے اودا ئے جواب دے او مناسبت دے قسم دے جواب قسم سرہ دا
دے چہ پہ اسمان او پہ نمر سپو کئے او ستور و کیں نمونے دے عذاب شتہ
چہ پہ مخکین بعض قومونو باندے دے تہ عذابوتہ رانے دی او یوم
موعود خود منکرینو دے عذاب دے پارہ دہ او ھر شاہد (لیدونکے) دے
اللہ تعالیٰ عذابوتہ لیدے دی او پہ ھر مشہود باندے دے عذابوتہ
نچے شتہ دے . دا اتول دلالت کوی چہ دے منکریتوتہ پہ اللہ تعالیٰ
پہ دنیا کیں عذاب ورکوی او دارنک اللہ تعالیٰ قادر دے چہ اسمان ئے
پیدا کرے دے او پہ ھے کیں بروج لکولے دی او مخلوق پہ فنا کوی او
بیا بے ئے ژوندی کوی او مخلوق ئے پہ صفت دے شہادت سرہ پیدا کریدی
یا پہ شاہد وی او یا پہ مشہود وی نو دارنک قادر دے پہ عذاب دے
منکرینو باندے .

کے کے کے دے امثال دے تخو یف دے یوی دے چہ دعویٰ دے سورت دہ
او عذاب دے اصحاب اُخْدُوْد دے کرکوی او دے ھغوی پتھے حالات .
قُتِلَ دے ابن عباس رضی اللہ عنہما پہ نیز پہ قرآن کیں قتل پہ محل
دے دعا کیں) پہ معنی دے لعنت دے اُخْدُوْد مفرد دے او کدہ کنڈا چہ
جو پہ کرے شی پہ زمکہ کیں او جمع دے اُخْدُوْد رانے . النَّارِ بَدَل
اشتمال دے دے اُخْدُوْد تہ یا بدل کل دے دے حذف دے مضاف سرہ یعنی
اُخْدُوْد النَّار . الْوَقُوْد پہ زور دے واو سرہ پہ معنی دے خشاک دے اور بلولو
دے . یعنی دالو ئے اور وٹے چہ دے دیر خشاک تہ دک وٹے .
اِذْ هُمْ عَلَیْہَا قُودٌ اذ متعلق دے پہ قتل پورے عَلَیْہَا علی پہ معنی
دے عند دے یعنی دے اور دے کنڈے پہ غارہ باندے تاست وٹے .
قُودٌ جمع دے قاعدہ . وَهُمْ عَلَیْ مَا یُطْعَمُوْنَ بِالْمُؤْمِنِیْنَ شُھُوْدٌ (پاتے پہ بلو)

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ

کلمہ چہ دوی دے ہٹ پہ خواکین ناست وڈ . او دوی پہ ہٹ

مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شَرٌّ ۖ

ہغہ کارو نو چہ کول یے دے مؤمنانو سرہ تماشہ کوؤنکی وڈ .

پہ دے کیں اشارہ دہ دے دوی دیر جبر او تشدد او بے رحمی تہ چہ سرہ دے دے چہ دوی ناست وڈ یعنی دے خائے نہ نہ خو خیدال او دے مؤمنانو دے سو خیدالو تماشہ یے کولہ او پہ زبونو کیں ہیچ ترس اورم نہ پیدا کیدالو . او دے واقعہ پہ بارہ کیں ابن کثیر روایات دے مسند احمد نہ او صحیح مسلم او جامع ترمذی او دے محمد بن اسحاق تہ نقل کبری دی او دے واقعہ تہ معلومیدی چہ دا پہ نجران کیں پہ زمانہ دے فترۃ پہ مینے دے عیسیٰ علیہ السلام او دے یحییٰ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم کیں تیرہ شوے دہ ہر کلمہ چہ اکثر یہود او نصاریٰ وڈ دین دے توحید پر بخود لے وڈ او پہ شرک ، سحر او کھانت کیں اختہ شوے وڈ او بعض راہبان مؤحدین دے ویرے دے وچے نہ پہ کو پونو کیں ناست وڈ نو دے یو راہب مؤحد پہ وچے سرہ دے عبد اللہ بن تامر نوے ہلک دے توحید تربیت او کپے شو او ہغہ لہ اللہ تعالیٰ بعض کرامات ہم ور کپے وڈ او ہغہ او دے ہغہ ملگرو دے توحید دعوت شور و کپرو نو دے ہغہ وخت بادشاہ او دے یو خلقو دے ہغوی مخالفت شور و کپرو او راہب یے پہ ارہ باندے پر یکرو او عبد اللہ بن تامر یے دے ہغہ پہ غشی سرہ شہید کپرو او نور مؤحدین یے دے اُور کندے تہ او غور خول او پہ ہغے کیں یے شہیدان کپل نو دے اللہ تعالیٰ غضب پہ ہغہ قوم باندے راغے او لعنت پرے او کپے شو او بعض مفسرینو ذکر کپیدی رہ حدیث مرفوعہ کیں نیستہ چہ ہغہ اور را اوچت شو او دا کا قران یے پہ ہغہ ساعت کیں تول او سیزل او مرہ شول . او قرطبی وٹیلے دی چہ پہ دے واقعہ کیں دے امت دعوت کوؤنکو لہ عبرت دے چہ پہ بیان دے حق کیں وے کلک شی او تکلیفوتہ او مصیبتونہ دے نشان دے ہغہ نوجوان تیر کپری

وَمَا تَقْصُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ

او بدلتے کہتے ہو دوی نہ مغوی نہ مکرچہ مغوی ایمان پادہے وو یہ اللہ تعالیٰ

الْعَزِيزُ الْحَمِيدُ ۝ الْكَافِرُ لَهُ مُلْكُ

چہ زور اور ستائیلے شویں ہے ، داسے ذات دے چہ ہقہ لہ بادشاہی دہ

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

د اسمانوں او د زمکے دہ - او اللہ تعالیٰ پہ ہر چیز باندے

تردے پورے چہ خیل سرہم پہ لارہ اللہ تعالیٰ کیں قربان کری
(اللهم وفقنا لهذا العمل)۔

۱۔ ہا ہم حال د اصحاب الاعداد دے اوسبب د دشمنی د دوی دے
د مؤمنانو سرہ او پہ دے حصر کیں زیاتہ تقبیح د دغہ خلقودہ چہ
بل ہمع سبب د دشمنی نہ وو ماسیوا د ایمان نہ ، اومداح د مؤمنانودہ
چہ پہ ہقہ کیں داسے یوصفت نہ وو چہ عیب وو پہ نیز د کافرانو
ماسیوا د ایمان نہ او ایمان خو عیب نہ دے او داسبب ذکر دے پہ
سورۃ مائدہ ۵۹ او سورۃ اعراف ۱۲۸ او سورۃ حج ۱۷ کیں او داحال پہ
تولو اہل باطلو کیں دے چہ حق پرستو سرہ یے دشمنی پہ حق باندے
وی لکہ چہ ابن قیم پہ تفسیر بدائع صلاکین لیکل دی چہ مشرکین د
مؤحدینو سرہ پہ خالص توحید باندے دشمنی کوی او اہل بداع د
متبعین سنت سرہ صرف پہ اتباع سنت باندے دشمنی کوی او معطلہ
د اہل سنت سرہ پہ اثبات د صفتونو د اللہ تعالیٰ سرہ دشمنی کوی او
روافض د سنیانو سرہ د صحابو د محبت د وجہ نہ دشمنی کوی او اہل
النزاق (مقلدین) د اہل حدیث او حزب الرسول سرہ صرف پدے
وجہ سرہ دشمنی کوی چہ دوی پہ حدیث باندے عمل کوی نو پدے
تولو کیں د اصحاب اعدود من وجہ مشابہت دے ۔ اَنْ یُّؤْمِنُوا امراد تریہ
ایمان شرعی دے چہ خالی دے دگہاون د شرک او د انکار نہ۔

بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ الْكَافِرُ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
کوی چہ سبب د ایمان دے او دارنگ پکتن اشارہ (پاتے پہ بل مخ)

شَهِيدًا ۝ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ

حاضر ناظر دے۔ یقیناً ہفتہ کسان چہ تکلیفونہ لے و رکریدی مؤمنانہ سرور

وَالْمُؤْمِنَاتِ شَمَّكُمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ

او مؤمنانہ زناتو تہ بیا پٹ تہ دہ و یستلے توبہ نو دوی لہ

عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ۝

عذاب د جہنم دے او دوی لہ عذاب دے د اور سوخوونکی۔

چہ خوک د ہفتہ چا سرہ دشمنی کوی چہ ایمان لری پہ ہفتہ اللہ تعالیٰ چہ موصوف دے پہ دے صفاتو سرہ نو ہفتہ د عذاب د اللہ تعالیٰ تہ نشی بچ کید لے حکمہ اللہ تعالیٰ عرب والا زور اور او بادشاہ د آسمانوں اور مکے دے او پہ ہر خیز بانداے خبردار او عالم دے او پہ دے کیں رد د شریک فی التصرف والعلم ہم ذکر شو۔ علی کل شیء شہید د تہی پہ صفت کیں ہم شہید راغلے دے بلکہ د بولو مؤمنانہ صفت پہ شہداء سرہ راغلے دے لیکن د ہفتہ سرہ کل شیء نہ دے راغلے او دالوئے فرق دے پہ صفت د اللہ تعالیٰ او پہ صفت د مخلوق کیں صرف اشتراک لفظی دے او ہفتہ ہم پہ تقیید سرہ وہم د شوکت لہ زائل کوی۔

سب دا ہم تاکید د دعویٰ د سورت دے او تخویف دے ہفتہ چالہ چہ د اصحاب اخذ و د پہ شان د مؤحدینو سرہ معاملہ کوی او ایت عام دے۔ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا اہ فتن سوخوون تہ و ٹیلے شی او دارنگ فتن پہ معنی د اہلو او گرخوون ہم راخی یعنی ارادہ کوی او کوشش کوی چہ مؤمنانہ لہ د ایمان نہ او گرخوون او دارنگ فتن پہ معنی د عذاب او تکلیف و رکولو سرہ ہم راخی لکہ تفتنون فی قبورکم۔ یعنی دوی مؤمنانہ لہ تکلیفونہ او اذیتونہ رسوی۔ شَمَّكُمْ يَتُوبُوا اشارہ دہ چہ پہ توبے د کافر سرہ بول گناہونہ بلکہ حقوق د بندہ کاتو ہم معافی کیری او لفظ د شَمَّ کیں اشارہ دہ چہ توبہ روستو پہ تاخیر سرہ او کیری پہ دے شرط چہ د غرغرے تہ و پانداے وی نو ہفتہ توبہ قبلیری۔ حسن بصری ۳ فرمایا دی چہ د اللہ تعالیٰ دے کرم تہ او کورے چہ دشمنان، د

يَا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ

یقیناً ہفتہ کسان چہ ایمان آئے اور عملو تہ آئے کوی دای نیک دوی لہ

جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ

جنتونہ دی بہاری بہ لاتدے د ہفتہ نہ نہرو نہ (وہ) دا

الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ۝ إِنَّ بِطَشِ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ۝

کامیابی لویہ دہ - یقیناً نیول د رب ستا خا عطا دیر سخت دی

اللہ تعالیٰ اولیاء لہ سیزی پہ اور باتدے او اللہ تعالیٰ ورتہ د توہ ترغیب ورکوی۔

فَلَهُمْ عَذَابٌ جَهَنَّمَ ذَکْفَرٌ وَجْهٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلْحَرِيقُ ذَکْمُومَانُودٌ سوخو لو د وجہ نہ محکہ چہ جزاء د جس د عمل نہ وی۔

او دویمہ جملہ تفسیر د اولے دے یعنی عذاب جہنم بہ پہ حریق سرہ وی یا اول عذاب پہ نورو قسمونو سرہ دے او دویم عذاب پہ اور سرہ دے۔

۱۱۔ د ابشارت دے مؤمنانو تہ ہفتہ چہ پہ تیر شوی ایت کیں د ہفتوی مفتونیت ذکر کرے شو۔ ذَلِکَ مَذْکُرٌ رَآوِیہ تاویل د مذکور سرہ یعنی اخبار د اللہ تعالیٰ پہ حصول د جنتونو او نہرو نو چہ مستلزم دے رضا د اللہ تعالیٰ لہ دا کامیابی لویہ دہ۔

۱۲۔ د تاکید د دعویٰ د سورت دے یعنی اللہ تعالیٰ بہ دوی لہ سخت عذاب ورکوی محکہ چہ د ہفتہ نیول سخت دی۔

بطش نہ مراد پہ زور سرہ نیول دی۔ او شدیداً نہ مراد دا سے نیول دی چہ خوک آئے خلاصہ لے نہ شی او دارنگی پہ سورۃ ہود د کیں دی۔ او دلتہ آئے تعبیر پہ بطش سرہ کرے دے اشارہ دہ چہ د اصحاب الاخدود عذاب دیر سخت وو۔

إِنَّكَ هُوَ يُبْدِي وَيُعِيدُ ۝ ۱۳ ۝ وَهُوَ الْغَفُورُ

یقیناً ہنہ اول پیدا ائش کوی او دوبارہ ہم ، او ہنہ دے پختہ کوؤنکے

الْوَدُودُ ۝ ۱۴ ۝ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ۝ ۱۵ ۝ فَعَالٌ

مینہ کوؤنکے ، خاوند دے عرش دے لوئے شان والا دے ، کوؤنکے دے

لَمَّا يُرِيدُ ۝ ۱۶ ۝ هَلْ أَتَاكَ خَبْرٌ

دے ہنہ چہ او طواری - یقیناً - راعلے دے تاتہ خبر

۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۶ پہ دے ایاتونو کیں ذکر دے صفاتو دے اللہ تعالیٰ دے دپارہ
دے تاکید دے دعوے دے سورت او دلیل دے دپارہ دے مخکین ایت چہ بطش
دے رب شدید دے حکم چہ موصوف دے پہ دے صفتونو سرہ۔
یُبْدِي وَيُعِيدُ مراد دے دے نہ اول پیدا ائش او بیا دویم پیدا ائش دے
او طبری وئیلے دی چہ عذاب پہ دنیا کیں ورکوی او بیا ئے پہ قیامت
کیں ہم ورکوی۔ الْوَدُودُ پہ معنی دے فاعل دے یعنی محبت کوؤنکے دے
دے دوستانو خیلو سرہ یعنی بخندہ ہم کوی او محبت ہم کوی۔ دارنگ
پہ معنی دے رحم کوؤنکے ہم راعلے او پہ معنی دے مفعول ہم کیدے شے
یعنی محبوب دے مؤمنانو تہ او مبرد وئیلے دی چہ ودود ہنہ دے
چہ ولدائے تہ وی۔ الْمَجِيدُ پہ پیش سرہ دے او صفت دے اللہ تعالیٰ
دے او پہ بل قراءت کیں پہ زیر سرہ دے نو صفت دے عرش دے
او معنی دے مجد پہ کرم او فضل کو لو کیں انتہا کول دی۔

فَعَالٌ لَمَّا يُرِيدُ صیغہ دے مبالغہ دے دے ذکر دے کارونو نہ دے یا مبالغہ
اشارہ دے چہ اللہ تعالیٰ دے پارہ ہیٹوک ماتع نیشتنہ او دا دلیل دے
چہ اللہ تعالیٰ باتدے ہیٹے خیر واجب تہ دے او بتول افعال دے بندگانو
مخلوق دے اللہ تعالیٰ دی۔ مفسرینو روایت ذکر کرے دے چہ ابو بکر
رضی اللہ عنہ بیمار وؤ ملگری ئے تپوس لہ راعلے ہغوی اوئیل چہ
طیب درلہ راولو ہنہ اوئیل طیب زہ لیدے یم ہغوی تپوس اوکرو
چہ تاتہ یخو وئیلے دی جواب ئے اوکرو چہ ہنہ وئیلے دی۔ فَعَالٌ لَمَّا
یرید۔

الْجُنُودِ ۱۴۰ فِرْعَوْنَ وَشُعُورَ ۱۸ بِلِ الْبَيْنِ

د لیکو د فرعون د شوو د بیکہ ہتھ کسان چہ

كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۱۹ وَاللّٰهُ مِنْ وَرَائِهِمْ

کفرے کریدے پہ تکذیب کیں مشغولہ دی، او اللہ تعالیٰ ددوی د ہر طرف تہ

۱۴۰ دا ہم تاکید دے د دعویٰ د سورت پہ ذکر کولو د نورو نمونو
د عذاب دنیوی۔ ھل پہ معنی د قدر سرہ دے۔ حذیث اسم جنس پہ
معنی د جمع سرہ دے۔ الْجُنُود لیکرے د کافرانو پہ مخالفت د انبیاء
علیہ السلام او مؤمنانو کیں۔

فِرْعَوْنَ وَشُعُورَ بدل دے د الجنود تہ پہ تقدیر د فرعون و قومہ
و شوو نو دا ہم جمع شوہ او د جمع تہ بدل صحیح شو یا منصوب دے
پہ تقدیر آغنی سرہ۔ او مراد دا دے چہ تاتہ د هغوی د ہلاکت خبر تہ
ارسید لے دی نو دغہ شان دا موجودہ چہ تکذیب کوی نو د هغوی پہ
شان پہ ہلاک شی او پہ تخصیص د فرعون او شوو کیں اشارہ دہ
چہ د فرعون پشان بادشاہی وی نو هغہ بادشاہی ئے نشی۔ لےج کولے
او چہ د شوو دیا نو پشان مالونہ او کارخانے او ہنرونہ وی نو هغہ ئے
ہم نشی۔ لےج کولے نو پہ عربو کیں چہ بادشاہی وے یا ہنرونہ و
نو هغہ ہم دے منکرینو تہ قائدہ نشی ورکولے۔

۱۸ دا زجر دے سبب د پارہ عذاب دے۔ بک د پارہ د اضراب
دے د محذوف تہ یعنی فرعون او شوو ہم تکذیب کرے و ولیکن
موجودہ خلق د هغوی تہ پہ تکذیب کیں زیات دی حکم چہ دوی
نمونے د عذاب لید لے او اورید لے دی او بیا ہم تکذیب کوی۔

۱۹ فِي تَكْذِيبٍ د پارہ د انغماس دے او د تکذیب تنوین د پارہ
د تعظیم دے یعنی دوی پہ دیر لوئے تکذیب کیں ورننوتلے دی
چہ بھر تریہ نشی راوتلے۔

مِنْ وَرَائِهِمْ اشارہ دہ ہر جانب تہ حکم چہ لفظ وَرَاءُ کلہ پہ
تولو اطرافو باندے اطلاق کیدے شی (پاتے پہ بدل مخ)

مُحِيطٌ ۲۰ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ۲۱

راکیروؤنکے دے ، بلکہ دا قرآن دے لوئے نشان والا ،

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ۲۲

پہ تختو سائے شوؤ کیں دے ۔

مُحِيطٌ یعنی قدرت او علم ئے راکیروؤنکے دے او دا معنی دسلف صالحینو نہ نقل دہ او پہ عرفی کیں احاطہ ہم دے تہ وئیلے شی چاہ تسلط او قدرت ئے چا پیرہ وی ۔ نو دوی د اللہ تعالیٰ د احاطے نہ پہ ہیئہ طریقہ وتلے نشی ۔

مطالعات دا ذکر د صداقت د قرآن کریم دے د پارہ د رد کولو پہ تکذیب کوؤنکو باندے نوئل د پارہ د اضطراب دے د تکذیب نہ مَجِيدٌ انتہائی شرافت او عظمت دے دے قرآن پہ الفاظ او معانیو کیں خوک ئے مقابلہ نشی کوئے نو تکذیب ئے ولے کوی ؟

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ دا پہ زیر سرہ صفت د لوح دے او حقیقت د ہفہ لوح اللہ تعالیٰ تہ معلوم دے حکم د ہفہ د کیفیت د علم د پارہ صحیح صریح نص نیستہ مَحْفُوظٌ د تغیر او تبدیل او د فسق د شیطانانو نہ محفوظ دے او ہفہ تہ ام الکتاب ہم وئیلے کیپی او کتاب مکنون ورتہ ہم پہ سورۃ واقعہ ملا کیں وئیلے شوئے دے نو ہر کلا چاہ دا سے محفوظ دے نو دے تکذیب پکار نہ دے ۔

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورۃ بروج پہ کرم د اللہ تعالیٰ سرہ ۔

سُورَةُ
الطَّارِقِ
الْمَكِّيَّةُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آياتها
۱۴
رکوعها
۱

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ

قسم دے یہ آسمان او یہ راتلوں کی دُشپے باندے، او نگہ خیز پوہہ کہے تہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الطارق

ربط دے سورت دے ماقبل سرہ یو دادے چہ پہ مخکن سورت
کین ذکر دے نزول دے عذاب و دے پہ مخکنو قومونو باندے نو پہ دے سورت
کین ذکر دے عذاب دے پہ موجودہ منکرینو باندے سرہ ذمہلت و رکولہ
دویم ربط دادے چہ پہ مخکن سورت کین تخویف و مکذابیوتہ نو
پہ دے سورت کین دے غسے انسان تحقیر او ذلت ذکر کوی
دریم ربط دادے چہ پہ ہغہ سورت کین الیوم السوعود ذکر و نو
پہ دے سورت کین دے ہغے اثبات دپارہ شواہد او دلائل ذکر کوی
خلورم دادے چہ پہ ہغہ سورت کین عے عام بروج (ستوری) ذکر
کریدی او پہ دے سورت کین دے ہغے نہ دے یو قسم ستوری ذکر کوی
دعویٰ دے سورت۔ تخویف دے پہ نزول دے عذاب سرہ پہ
موجودہ منکرینو باندے پہ مک کین او دے اللہ تعالیٰ دے صفات عے
ذکر کریدی حافظ، قادر، خالق۔

خلاصہ دے سورت۔ اول ذکر دے شواہد و دے پہ دے
خبرہ چہ اللہ تعالیٰ حافظ دے ہر نفس دے حفاظت دے بعضو کوی پہ عفو
سرہ او حفاظت دے بعضو کوی پہ مہلت و رکولہ سرہ ترک پورے بیا
دلیل نفسی ذکر کپے دے دپارہ اثبات دے قیامت ترک پورے بیا
تخویف دے پہ ذکر دے حال دے قیامت چہ سرائر پہ بیکارہ شی سرہ دے
ذکر دے عجز دے انسان نہ پہ سک سنا کین بیا ذکر دے افاق دے لیلونو دے ترک
پورے بیا ذکر دے مکائد و دے انسان دے چہ رپاتے پہ بل مخ (

مَا الظَّارِقُ ۖ الذَّجْمُ الثَّاقِبُ ۖ إِنَّ كُلَّ

چاہے وہ دُشمنِ راتوں کے ، ستویں دے خلیوں کے ، ایشیہ ہیج یور

تَفْقِيسَ لِّمَا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۖ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ

نفس مکرشتہ یہ حق باتوں سے سائنہ کو ڈنکے۔ نو اوچے کو رہی انسان

سببِ عذاب دے اوپہ آخر کیں دعویٰ دے سورت ذکر کو چہ استحقاق
دعاب دے سرگد مہلت تہ۔

تفسیر سلسلہ پہ دے کہیں دوہ قسموہ دی پہ اسمان ہاندے
او پہ طارق ہاندے۔ او طارق پہ جواب قسم کہیں ۲ یر مفید دے لکہ
چہ روستو بہ ذکر شی ددے و ج نہ اول یے مبہم ذکر کرو بیائے د
ہجے تفصیل او کرو۔ او قتادہ او مجاہد و ثیلے دی چہ مراد د طارق نہ
جنس ستوری دی چہ د شپے راخیڑی او د ورٹھے غائب وی تخصیص پہ
یو ستوری پورے صحیح نہ دے۔ الثَّجَمُ الثَّاقِبُ ثَقَب سوری کو لو تہ
و ثیلے کیڑی نو دا ستوری پہ رہا سرہ ظلمت لڑہ سورے کری او
دارنگ پہ ویشتلو سرہ شیطان لڑہ سورے کوی۔

سب کے دا جواب قسم دے۔ اِن مخفف دے دے دے ثقیلہ نہ پہ اصل کہیں اِن کے
 لکھا دیا نہ دے تاکید دے یا ان نافیہ دے او لہذا پہ معنی دے اَلَا سِرہ دے
 او پہ لہذا مشد کہیں دا توجیہ معینہ دے او حافظ نہ مراد اللہ تعالیٰ کے
 لکہ پہ سورۃ یوسف ۲۴ او سورۃ انبیاء ۲۲ کہیں دی یعنی اللہ تعالیٰ
 دے ہرچہ حفاظت کو دے دے او ہرچہ چہ دے چہ حفاظت نہ کوی ثوبل
 شوک ہے نسی کو لے لکہ سورۃ مؤمنون ۱۸ کہیں۔ یا مراد دے حافظ نہ
 جنس دے ملائکہ دے یعنی پہ ہر یو نفس باندے دے ملائکہ مقرر
 دی چہ دے ہرچہ حفاظت کوی لکہ پہ سورۃ بعدا کہیں دی یعنی
 اللہ تعالیٰ انسان لہر مہمل نہ دے پر بخود لے بلکہ دے حفاظت دے
 او دے اعمال دے دے دے ملائکہ مقرر کریدی۔ (مناسبت) پہ مینج
 دے قسم او جواب قسم کہیں دا دے چہ اللہ تعالیٰ اسمان محفوظ کریدی
 (سَقْفًا مَّحْفُوظًا) او پہ الطارق سورۃ دے اسمان حفاظت کوی دے شیطانات

مِمَّ خُلِقَ ۝ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ ذَا فِیْق ۝

چہ ذخہ نہ پیدا کرے شویکا۔ پیدا کرے شویا دے دے او یو توپ وھونکو نہ .

يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصَّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ۝

چہ را اوچی دے مینج دے ملا او دے سینے نہ .

نودارنگ دے انسان حفاظت کوی پخپلہ او پہ واسطہ دے ملائکو سرہ
نو معلومہ شوه چہ دے انسان پیدا ائش مہمل نہ دے بلکہ دے مکلف
دے پہ احکامو دے اللہ تعالیٰ سرہ اولکہ چہ اسمان اوچت مخلوق دے
او الطاریق پہ رہا ہاندے مشتمل دے دے پارہ دے شیطان دفع کولو
نودارنگ اللہ تعالیٰ دے انسان دے اوچت والی او دے شیطان نہ دے حفاظت
دے پارہ کتاب رالیہلے دے نو معلومہ شوه چہ انسان مہمل نہ دے .
۱۰۰ دے ہرکلا چہ معلومہ شوه چہ انسان محفوظ او مکلف دے
پہ احکامو سرہ او دے دے پارہ جزا او سزا ضروری دے او دے دے پارہ
وہج دے احادے ضروری دے نو دے اثبات دے معاد دے پارہ دلیل ذکر کوی
دے مبداء دے انسان نہ او دے استدلال قرآن کریم کہیں پہ دیروا یا تو نو
کہیں شتہ لکہ سورۃ اعراف ۲۹ او یس ۷۹ .

فَلْيَنْظُرْ مِمَّ دَلَّ عَلَىٰ تَخَالُفِهِمْ فَبِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۝
کہیں مین را غلے دے الی لے نہ دے را وہے .

ماء ذَا فِیْق مراد دے انسان نہ ماسیوا دے آدم او حواء علیہما السلام نہ دی
ماء اسم جنس دے مراد دے نہ دے دوہ قسمہ او پہ دی ذَا فِیْق پہ معنی
دے مدفوق یا پہ معنی دو دفع دے پہ دے کہیں اشارہ دے چہ کومہ
نطفہ بغیر دے شہوت رد فقی (تہ را اوچی نو دے دے پہ استعمال سرہ
حمل نہ جوہریہی۔ التَّرَائِبِ زجاج نہ روایت دے چہ ترائب خلور
پوہنتے دی دے شی طرف دے سینے نہ او خلور پوہنتے دی دے کس طرف
دے سینے نہ او مراد ترینہ ترائب دے زناتہ دی دا دے اکثر مفسرینو قول
دے او مطابق دے دے صحیح احادیثو سرہ او بعضو وئیے دی چہ ترائب
دے سری مراد دی لیکن دفعہ قول شاذ دے .

إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ۝ يَوْمَ تُبْلَى

یقیناً اللہ تعالیٰ پہ واپس کولو دھتہ پاندے خائن قادر دے۔ یہ ہتہ ورخ بیکارہ پہ

السَّارِیْرُ ۝ فَمَالَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا

کپڑے شی رازوتہ ، نو تہ یہ وی ہتہ لڑکہ ہیج طاقت او تہ

تَاصِرٌ ۝ وَالسَّمَاءُ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝

مددگار ، او قسم دے یہ اسمان راگر حیدونکے ،

وَالْأَرْضُ ذَاتِ الصَّدْعِ ۝ إِنَّهُ

او قسم دے یہ زمکہ چہ چودونکے دہ چہ یقیناً

سے دا نتیجہ دے دلیل دہ۔ رَجْعٌ ضمیر انسان تہ راجع دے اور جمع نہ مراد دوبارہ ژوندی کول دی او دا قول غورہ دے پہ نسبت دھتہ قول سرہ چہ ضمیر ماء تہ راجع شی اگرچہ دے قدرت دے اللہ تعالیٰ نہ بعید تہ دہ۔

سے یَوْمَ رَاجِعٌ دے یا لفظ دے اذکر مقدر دے او مراد دے تہ ورخ دے قیامت دہ۔

تُبْلَى دے بلاء تہ ماخوذ دے او بلاء حقیقت بیکارہ کولو تہ و تبیلے کیڑی السَّارِیْرُ عقیدے، نیتونہ، پتا عملونہ کہ بے وی او کہ بدوی، بغض، حسد، دشمنی، محبت وغیرہ پکبن بول داخل دی فَمَالَهُ مِنْ قُوَّةٍ پہ دے کبن دے انسان عجز ذکر کوی۔ قُوَّةٍ خپل طاقت مالی او بدنی مراد دے او تاصیر نہ خارجی مددگار مراد دے او پہ دے کبن نفی دے اللہ باطلہ ہم داخل دہ چہ ہغوی ہم ہیج مدد تہ شی کولے رد دے پہ عقیدہ دے شفاعت قہریہ پاندے۔ سہ سہ دا ہم ذکر دے شواہد دے پہ طریقہ دے قسم سرہ دے پارہ اثبات دے معاد او اثبات دے صداقت دے قرآن دے پہ تلو خبرو کبن او خصوصاً یہ بارہ دے خیر دے دوبارہ ژوند کبن۔

ذَاتِ الرَّجْعِ رَجْعٌ حرکت دے اسمان یا حرکت دے شمس و قمر و ستور

لَقَوْلٍ فَصْلٌ ۱۳ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ۱۴

خامخا دا خبره پنجه ده . او ته ده دا بوقه .

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۱۵ وَأَكِيدُ

یقیناً دوی چلوته کوی چلوته او زده هم تدبیر کوژم

كَيْدًا ۱۶ فَمِثْلُ الْكَافِرِينَ أَمِثْلَهُمْ رُؤْيَا ۱۷

تدبیر . نو مهلت ورکړه کافرانو لره مهلت ورکړه دوی لره لویه موده

په اسمان کېن او باران او تلل راتلل د ملائکو او نفع ورکول دے ټولو معانی ته عام شامل دے .

الصَّنَاجُ صَنْجُ چودل د زمکے دی چه د هغه نه بوټي او معدنیات او چینے او اوبه را اوځي .

۱۳ لکه دا جواب قسم دے . إِنَّ لَقَوْلٍ فَصْلٌ ضمیر راجع دے قرآن ته او فصل ته مراد تفصیل د حرام او حلال او حق او باطل دے . یا ضمیر راجع دے خبر د دوباره ژوند ته په دے قول کېن چه إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ . یعنی دا خبر د دوباره ژوندی کولو خبر حق او یقینی دے . فَصْلٌ په معنی د حق او د عدل سره دے .

بِالْهَزْلِ هزل باطل او لعب او هر هغه څیز ته ویلې کیږي چه د هغه حقیقت نه وی نو دا مقابل د فصل دے چه په معنی د حق او د کلام مفید دے نو تقابل په مینځ د فصل او د هزل کېن په دواړه معنو سره صحیح دے او دویچه جمله تاکید د پاره د اوله دے . ۱۵ لکه دا زجر دے سره د سزا نه . یعنی د قول فصل په مخالفت کېن دوی مختلف کیدو ته چلوته جوړوی په اعتراضونو او طعنونو کولو سره او شبهاټو اچولو سره او د حق پرستو د مغلوب کولو او په قتل کولو سره و غیره .

وَأَكِيدُ كَيْدًا کید د الله تعالی طرف نه په مختلف طریقو سره دے په طریقه د استدراج سره لکه په سورة اعراق ۱۸ کېن او په طریقه د ناکام کولو د چل ول د دوی لکه په (پاتے په بل مخ)

سورۃ طور پڑھیں او پہ امداد کولو دحق والو سورۃ ۔
 بکا داد عوی د سورت دہ یعنی دوی د پاره عذاب دے لیکن لک
روستو دے ۔

فَمَهْلُ الْكَافِرِينَ یعنی ددوی سرہ پہ دعوت کہیں تری کوہ او دعوشر
 درتہ در مکوہ پہ امید د ایمان را وپلو ددوی ۔

أَمْهَلُهُمْ یعنی ہرکلا چہ دوی او نہ منی نو ددوی د عذاب انتظار
 او کپہ لکہ مودہ ۔ ہرکلا چہ دعوت او تری کول تدریج دے نو
 باب تفعیل ئے ذکر کرو او ہرکلا چہ د انتظار سورہ تلوار ہم وی
 نو د ہف سورہ یاب افعال مناسب دے ۔

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورۃ طارق پہ فضل د الله تعالیٰ سورہ ۔

سُورَةُ الرَّاعِي
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْآيَاتُ
۱۹رُكُوعُهَا
۱

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۝ الَّذِي

پاکي والہ دے نوم دے رب ستا چہ پورتہ دے، داسے ذات دے

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الاعلیٰ او دے بل نوم سورة سبّح دے
ربط دے سورت دے مخکن سورت سرہ پہ خو وجو سرہ دے
اولہ وجہ دادہ چہ مخکن سورت کیں پے ذکر کرہ چہ انسان مہمل نہ
دے او قول دے اللہ تعالیٰ ہزل نہ دے او عذاب دے منکرینو پہ بجل سرہ
نہ دے نو پہ دے سورت کیں پہ دے باندے تفریح دہ چہ دے داسے
نقصاناتو نہ اللہ تعالیٰ پاک دے۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورت
کیں امر و نہ امہال سرہ نو پہ دے سورت کیں امر دے پہ تسبیح
او تذکیر دے قرآن سرہ پہ وخت دے مہلت کیں۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ
ہغہ سورت کیں تخویف ذکر شو نو پہ دے سورت کیں طریقہ دے
نجات ذکر دے عذاب نہ۔ خورمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں خلق
دے انسان او حفاظت دے ہغہ ذکر شو نو پہ دے سورت کیں تسویہ تقدیر
ہدایت ذکر کوی۔

دعویٰ دے سورت۔ اثبات دے توحید کیں او ترغیب الی القرآن کیں
او زجر پہ محبت دے دنیا کیں۔ او پہ دے کیں رد دے شرک فی التصرف
او رد دے شرک فی العلم دے او اسماء حسنیٰ پے درے اوصاف فعلیہ
پے نش ذکر کرے دی۔

خلاصہ دے سورت۔ اول امر دے پہ تسبیح (توحید) سرہ پہ اسماء
اوصافو دے اللہ تعالیٰ سرہ چہ تھہ دی ترک پورے او دودہ بشارتو نہ
دی پہ دعوت دے توحید سرہ پہ سک سک کیں۔ بیا دویمہ دعویٰ دہ یعنی
تذکیر بالقرآن او دودہ دے دے خلقو سرہ دے بشارت نہ (پاتے پہ بل مخ)

خَلَقَ فَسَوَّى ۝ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ۝

چہ پیدا کئے کریدے نو برابر کریدے، او حقہ ذات دے چہ اندازہ کئے کریدہ نو ہدایت کئے کریدے،

پہ درے صفتونو سرہ ترہ پورے بیا دریمہ دعوی دہ یعنی تڑھید
فی الدنیا پہ طریقہ ذکر سرہ پہ سکا کتب او اختتام ذکر سورت پہ نقلی
دلیل سرہ دے پہ سکا کتب۔

تفسیر سبج معنی داچہ پاکہ گنہ رعقیدہ) او پاکی وایہ پہ ژبہ
باندے او پاکی بیا توہ پہ دعوت او تبلیغ سرہ ذکر قسم شریک او ولد
او عیب او احتیاج او عجز نہ او ذکر حقہ خیز نہ چہ لایق نہ دی ذکر حقہ سرہ
پہ ذات کتب او پہ اسماء او صفات او کارونو ذکر حقہ او حکمونو ذکر حقہ کتب
او دا توحید دے۔ اَسْمَاءُ رَبِّکَ اسم دلہ عین مسبی دہ یعنی پاکی ذکر رب
وایہ لیکن پاکی چہ وٹیلے کیری نو ضرور تلفظ غواہی پہ لفظ ذکر نوم ذکر
رب سرہ ذکر دے وجہ اسم کئے ذکر کرے دے او مراد ذکر دے نہ جنس
دے یعنی ہر اسم ذکر رب تعالیٰ ذکر اسماء نہ۔

رقائہ) تسبیح کلمہ متعدی بالذات ذکر وی نکہ چہ دلہ دے او کلمہ
متعدی وی پہ بآء سرہ بنا پہ اول باندے خالص تسبیح وٹیل مراد
دی پہ ژبہ سرہ ذکر نہ او بنا پہ دویم باندے اقتران ذکر تسبیح
لسانی ذکر تسبیح عملی (صلوۃ) سرہ مراد دے نو ذکر مصاحبت دیا یا ذکر
کیری او داریک الاعلیٰ علو (او چت والے) غواہی نو ذکر دے سرہ بآ
جاریہ مناسب نہ دہ او عظیم خو عظمت شان باندے دلالت کوی ذکر حقہ سرہ
بآ راوہل مناسب دی۔ الاعلیٰ دا وصف دلیل دے پہ تسبیح باندے یعنی
زیاتہ علو ذکر حقہ تقاضا کوی ذکر پاکوالی ذکر قسم نقصان نہ، او حدیث ذکر
ابوداؤد او احمد کتب راخی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ سبح اسم
ربک الاعلیٰ او لوستلو نو ورپسے پہ کئے اویل سبحان ربی الاعلیٰ او
تورو موقوف احادیثو کتب ہم نقل دی۔

سکا دا دلیلونہ پہ تسبیح رد دعوی باندے دی دیتہ دلیل ذکر ایجاد
وٹیلے شی او پہ دے کتب کئے خلور امور ذکر کرے دی اول خلق، او
ظاہر دادہ چہ تول مخلوق مراد دے ذکر دے حذف ذکر مفعول نہ۔

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ۖ فَجَعَلَهُ

اوہوہ ذات دے چہ راویستے دی بوئی دے سریدانو . نو بیائے کیرخولے دی ہفت

عُثَاءً أَحْوَىٰ ۖ سَنُقَرِّكَ فَلَا تَنْتَبِي ۚ

بوس تور - یقیناً موتو لولو تاتہ قران نو مہ ہیروہ تہ .

دویم قسوی، قسویہ دے خلق احسان دے ہفت دے کوم چہ ذکر دے یہ سورت
سجدہ مکین او مراد دے احسان نہ دے ہر یو خیز بدن او انداموتہ او اجزاء
دے ہفت مناسب جو پول دی او کلہ چہ عدم تناسب بنکاری ہفتہ خلاف علت
وی دے نور و حکمتو نو دے پارہ . دریم وَالَّذِي قَدَّرَ بِهِ هَرَّخِيزَ كَبِشَ دے ہفت
مقدار او کیفیتو نہ او صفتو نہ یہ اندازہ سرہ مقرر کول یا یہ تقدیر
عند الملائکہ کین لیکل اگرچہ اصل تقدیر خود خلق نہ و پاند دے
خلورم قہادی دا ہدایت عامہ دے یعنی ہر یو خیز تہ دے ہفتوی دے زوندا
تیرولو دے خوراک خبناک وغیرہ طریقے خود دل دی . یہ دے کارونو کین
دے اللہ تعالیٰ ہیٹوک شریک تیشہ نو تسبیح دے اللہ تعالیٰ واجب شہ .

سہ دا دلیلونہ افاق دے تربیت دی روستو دے ایجاد نہ . الْمَرْعَىٰ ہر
قسم بوئی وابہ چہ دے انسانو او دے خاروؤ دے خوراک دے پارہ دی .

فَجَعَلَهُ عُثَاءً ۖ یہ دے کین تڑھیدا فی الدنیا تہ اشارہ دہ چہ دا ہر خہ
بہ فنا کیری نو یہ دے باندے غرور جائز نہ دے . عُثَاءً ہفتہ وابہ
بوئی خاشاک چہ سیلاب لے یہ غارہ دے کنڈہ باندے او غورخوی
او اوچو ذرے ذرے بے فائدے بو تو تہ ہم و ٹیلے شی اگرچہ دے سیلاب
یہ غارہ تہ وی . أَحْوَىٰ دے حوۃ نہ اغستے شویدا مے ہفتہ سورولے دے
شونہا وچہ توروالی تہ مائل شو مے وی یعنی دے غہ عُثَاءً دے زوروالی
دے وچہ تہ تورشی ٹککھ لواندہ وابہ چہ دے او بو یہ غارہ باندے اوچ شی
نو تورشی او سخا شی .

سک مک پہ دے کین اول بشارت دے تفریح دہ یہ سیح باندے
او پہ دے کین دوہ زیرے دی یو قران پورہ خود دل او دویم دے ہفت
دے حفظ قوت ورکول . سَنُقَرِّكَ دے سورت دے مکے (پاتے پہ بل مخ)

إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ

مگر وہ جسے چاہے اور اللہ تعالیٰ یقیناً ہر حال میں دے گا یہ بیکارہ

وَمَا يَخْفَىٰ ۚ وَنُفِيسُكَ لِلْإِسْرَىٰ ۝

اور وہ جسے چاہے پتہ دیں اور اسانفوس تاتہ راز کے اسانفوس

کہ ابتدائی سورتوں میں دے دے کہیں دا وعدہ شو یوہ او ہر حال میں وعدہ
اللہ تعالیٰ پورہ کرے یہ اختتام کے قرآن سرہ۔ قَدْ تَشْلَىٰ دانتی دہ اخبار
صادق دے چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ یہ قرآن نہ ہیر پیری ہیٹ
یہ سینہ کیں محفوظ و یا نسیان یہ معنی کے ترک دے او اخبار
دے یعنی نبی صلی اللہ علیہ وسلم قرآن نہ پیری دی او دویم قول
دادے چہ دانتی یہ معنی کے نہی سرہ دہ او نسیان یہ معنی کے ترک او
د غفلت دے یعنی دے دے دے لو ستلو او دے عمل کو لو نہ غفلت مہ کوہ یا
نسیان مراد تھی دے اسبابو دے ہر حال میں دہ۔ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ بنا یہ معنی دے اخبار
(تھی) باندے اشارہ دہ یو قسم کے شیخ تہ چہ ہر حال میں تہ اتساء و ثیلے شی
لکہ سورۃ بقرہ نکات کیں یا استثناء کے پارہ کے تبرک دہ او پنا یہ معنی دویم
(تھی) باندے استثناء منقطع دہ یعنی تہ خومہ ہیرہ وہ لیکن کہ چکر
اللہ تعالیٰ او غواہی چہ ستانہ خہ ہیر کیری یہ طریقہ کے منسوخ کو لو
(او دا یہ مشیت کے اللہ تعالیٰ سرہ دہ) نو دا معصیت تہ دے۔ إِنَّهُ يَعْلَمُ مَا هَا
علت کے مَا شَاءَ اللَّهُ دے یعنی مشیت کے اللہ تعالیٰ کے ہر حال میں علم بکل شیء
کے وچ تہ دے یا متعلق دے دے قَدْ تَشْلَىٰ سرہ یہ طریقہ کے ترغیب
ور کو لو تلاوت کے قرآن کریم تہ یہ پتہ رچہ خان لہے تے تلاوت کوی
او یہ بیکارہ چہ خلقو تہ یے بیان کوی یعنی قرآن مہ پیری دہ کہ پتہ
والے او کہ بیکارہ والے اللہ تعالیٰ بہ ثواب در کوی۔ یا دا متعلق دہ یہ
سیح پورے نو یہ دے جملہ کیں رد کے شرک فی العلم دے او دلیل علمی
دے کے پارہ کے سیح (دعویٰ کے سورت)۔

سے دا عطف دے یہ سنقرئک باندے او دویم بشارت دے، متفرع
دے یہ سیح باندے۔ وَنُفِيسُكَ تیسیر یہ معنی کے توفیق ور کو لو او

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى ۝ سَيَلَّ كُرْ

او بیان کرہ قرآن یقیناً نفع ورکوی بیان کول - عام نصیحت بہ قبول کوی

مَنْ يَخْشَى ۝ وَيَتَجَنَّبُهَا إِلَّا شَقِي ۝

ہفتہ شوک چہ پرہ کوی ، او پہ جو دہا بہ اوسیری دہیتہ ہلا بخت

اسباب د خیر او د دعوت الی القرآن پیدا کولو دے۔ لیکن ساری موصوف
مخدوق دے الطریقہ والشریعۃ الیسری او الحالۃ الیسری۔ مراد د دے
نہ اعمال د خیر دی چہ د جنت د پارہ ذریعہ دہ او پہ ہفتہ کتب دعوت د توحید
او دعوت الی القرآن داخل دے اشارہ دہ چہ پہ محدث رچہ پہ اخلاص
سرہ وی) کار اسانی۔

س دا دویمہ دعوی د سورت دہ تفریع دہ پہ اولہ دعوی باندے یعنی
دعوت کول د قرآن پہ طریقہ د تذکیر او وعظ او تدریس سرہ لکہ
سورۃ ق ہا او سورۃ زاریات ہا او سورۃ طور ہا کتب تیر شویدی۔

إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى إِنْ شَرْطِيہ پخیلہ معنی سرہ دے او مراد دا دے چہ
تذکیر او تعلیم د قرآن کریم نا اھلو خلقو تہ پکار تہ دے یعنی ہفتہ شوک
چہ ضد او عناد کوی یا د دنیا د مقصد د پارہ علم د دین ایزدہ کوی۔
او دا تقیید پہ ان سرہ د پارہ د ایجاب دے یعنی تذکیر واجب دے
پہ شرط د نفع سرہ چہ اثابت الی اللہ دے یعنی ضدی او عنادی او
دنیا پرست تہ تذکیر ورکول واجب نہ دی۔ او دویم قول دا دے چہ
إِنْ بِهَ مَعْنَى دَ مَا سرہ دے دریم قول ان پہ معنی د آذ سرہ دے۔

مخلورم دا دے چہ ان پہ معنی د قد سرہ دے۔ پنجم دا دے ان
شرطیہ دے خوبل جانب مخدوق دے مقایسہ ان نفع اولم تنفع۔
شلا روستو د تذکیر نہ ذکر د دودہ دلو دے اول دہا ہفتہ دہ چہ
ہفتوی تہ ذکر الی نفع ورکوی پہ دے قول کتب سئل کُرْ مَنْ يَخْشَى
یعنی وعظ او ذکر قبول موقوف دی پہ خشیت باندے خشیت د
اللہ تعالی تہ یا خشیت د ورخ د حساب نہ او حرف د سین پہ
سئل کُرْ کتب اشارہ دہ چہ خشیت سرہ تذکیر (پاٹے پہ سئل مخ)

الَّذِي يَصَلِّيُ النَّارَ الْكُبْرَى ۝ شَمْر

عقہ چہ داخلیدی بہ اور لوٹے تہ - بیا

لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ۝ قَدْ أَفْلَحَ

تہ بہ مرکبیدی یہ ہفتے کس او نہ بہ ڈونڈے دی - یقیناً کامیاب دے

پیوست (زند) لازم نہ دے بلکہ کلاہ کلاہ تفکر او تدابر نہ روستو
دے تذکر او کبری او خشیت ذ اللہ تعالیٰ موقوف دے یہ علم باندے
یہ دلیل ذ قول ذ اللہ تعالیٰ انما یخشى الله من عباده العلماء سرہ
او دے تفسیر یہ سورۃ فاطر کیں تیر شویدے۔

او دویمہ دلہ چہ ہغوی تہ ذکر ی نفع تہ ورکوی دا دہ
وَلَيَجْذِبَنَّكَ إِلَيْنَا ۝ او یہ دے کیں اشارہ دہ چہ نفع نہ ورکول ذ
قران نقصان نہ دے بلکہ دے سبب تجذب ر دہ کول ذ قران تہ
ذ دوی دے۔ الا شقی یہ علم او تقدیر ذ اللہ تعالیٰ کیں اشقی ذ علامت
یے ذ قران تہ دہ کول دی اشقی کا قرعتادی دے او شقی قاسق
دے یا اسم تفضیل یہ معنی ذ شقی سرہ دے۔

۱۳۱ یہ دے کیں تخویف اخروی دے دویمہ دے دپارہ۔
الکُبْرَى یہ مقابل ذ صغری کیں دے حسن بصری تہ روایت دے
چہ صغری اور د دنیا دے او کبری اور ذ جہنم دے او فراء و ثیل
دی چہ نار صغری دپارہ ذ مؤمنانو کنہکارانو دے چہ دے تہ بہ
بیا راوٹی ہمیشہ تہ دے او کبری دپارہ ذ کافرانو دے چہ ہمیشہ
دے یہ قرینہ ذ الاشقی سرہ۔

لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى (سوال) دا خوانتقاء ذ تقيضونو دہ ذ
عقل نہ خلاف دہ؟ (جواب) نفی یہ اول کیں مطلق دہ او یہ دویم کیں
نفی ذ قید دہ یعنی مرگ خوبالکل نیشہ یہ قرینہ ذ سورۃ فاطر ۳۴
سرہ او سورۃ ابراہیم ۷۷ کیں ہم دی۔ او ڈونڈا شتہ لیکن نفع
ورکوونکے نیشہ او شَم دپارہ تراخی ذ درجو ذ سختی دہ۔

مَنْ تَزَكَّى ۱۴ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ۱۵

ہفتہ شوق چہ تھان ہے پاک کرد، او یاد ہے کرد نوم دے دے پھل نوموٹ ہے او کرد۔

بَلْ تُوْشِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۱۶

بلکہ غورہ کوئے تاسو ڈوند دنیوی

کلام خدا بشارت دے اولے دے لے تہ پہ فلاح سرہ پہ ذکر دے صفاتو سرہ۔ تَزَكَّى تزکیہ دے عقیدے پہ توحید سرہ او پہ اجتناب سرہ دے ہر قسم شرک تہ او تزکیہ دے اعمالو پہ اتباع دے سنت سرہ او دینا و سمیت تہ او تزکیہ دے بدن پہ او دس کولو سرہ او تزکیہ دے مال پہ اداء دے زکوٰۃ او دے صدقہ قطر او صدقہ نفلیہ سرہ دال لفظ دے ہولو معانیو تہ شامل دے۔ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّہِ یعنی ذکر پہ ڈیہ سرہ دے نوم دے اللہ تعالیٰ کو پہ تسبیح او توحید سرہ دے پارہ دے عمل کولو پہ سبح یا نہ دے او پہ تکبیر سرہ پہ اول دے مونٹ شور و کولو کیں چہ ہخ تہ تکبیر افتتاح و نیلے شی او پہ تکبیرات دے عیدین سرہ پہ لا رکبت او مصلی کیں دا ہم ہولو تہ شامل دے۔ فَصَلَّى صلوٰۃ پہ معنی دے مونٹ دے او پنٹھ مونٹونہ او صلوٰۃ عیدین او ہولو نوافل مونٹونہ تہ عام دے یا پہ معنی دے دعا سرہ دے۔ ہرکہ چہ اعتبار عموم دے الفاظ دے خصوص لہ دے خصوص دے مورد لہ اعتبار تیشہ پہ دے وجہ سرہ دے الیت تہ استدلال دے پارہ دے تکبیر افتتاح او تکبیرات عیدین صحیح دے حاصل دا شو چہ مونٹ دے پارہ مخکین دوع شرطونہ دی یو تزکیہ دے عقیدے دے شرک او ریاء تہ او دویم تکبیر افتتاح۔ فقہاء چہ ہرکہ دے عقیدے نہ بحث کوئی نو دے وجہ ہغوی دے تزکیہ شرط پہ شروط الصلوٰۃ کیں تہ دے ذکر کپے ماسیوا دے اخلاص نیت تہ مخکین دے تکبیر تہ۔

کلام خدا دریمہ دعویٰ دے سورت دے زجر دے پہ حب دے دنیا سرہ۔ بَلْ پک کیں ترقی دے یَجْزِيہَا تہ یا اضراب دے دے تزکی تہ یعنی تاسو تزکیہ نہ کوئے بلکہ ڈوند دنیوی غورہ کوئے ہخ مخکین کوئے پہ آخرت ہاندے دے ہخ دے پارہ محنت کوئے او آخرت تہ محنت نہ کوئے۔ (پاتے پہ پہل مخ)

وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ۖ إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ

او آخرت غورہ کے او ہمیشہ دے۔ یقیناً دا یہ کتابوں

الْأُولَىٰ ۖ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ۖ

مخکتو کتب شتہ دے، چہ کتابوتہ ذہ ابراہیم او موسیٰ علیہما السلام دی۔

مالونہ د دنیا جمع کوئے او آخرت د پاره ایمان او عمل صالح نہ جمع کوئے۔
وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ مضاق حذف دے یعنی ثواب الآخرة مراد تریزہ
جنت دے۔ وجہ د غورہ والی دادہ چہ آخرت مشتمل دے یہ سعادت
بدانیہ اور روحانیہ باندے او دنیا داسے نہ دہ او دارنگ مزے د دنیا
کہے دی د مصیبتونو سرہ او د آخرت مزے خالص دے۔ او د آخرت
نعمتونہ ہمیشہ دی او د دنیا متاع فانی دہ۔

۱۹ دا دلیل نقلی دے د مخکن کتابوتونہ۔ ہذا اشارہ دہ مضمون د
پول سورت تہ یہ قول د ابو العالیہ سرہ او اشارہ دہ مضمون د قد اقلح تہ
یہ قول د ابن جریر، او اشارہ دہ مضمون د قرآن تہ یہ قول د ضحاک
کبن یعنی دا مضمون یہ مخکتو کتابوتو کبن دے۔ صحیف مخکتی وارہ او
نوئے کتابوتہ پیردی یہ صحیح سند سرہ ئے تعداد تہ دے ثابت شو
۔۔۔ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ داسے یہ سورۃ نجم تے کبن ہم ذکر دی
او دے تخصیص د دے وجہ تہ دے چہ اہل مکہ خود ابراہیم علیہ
السلام د ملت دعویٰ کولہ او د موسیٰ علیہ السلام امت یہ دفعہ وخت
کبن نزدے موجود و او تضاری او صابین د دوی نہ لے و ویا د
دے وجہ تہ خاص کرے شو چہ تسبیح او تذکیر د دے دواہو
انہیاؤ یہ صحیفو کبن پیر ذکر دے او صحیف موسیٰ تہ مراد تورات
دے چہ مشتمل دے یہ پیرو صحیفو باندے یا مراد د دے نہ تورات
صحیف دی چہ د تورات تہ ویراندے یہ موسیٰ علیہ السلام باندے
نازل کہے شویوے۔

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورۃ الاعلیٰ پہ فضل د اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ
الْغَاشِيَةِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا
۲۶رُكُوعُهَا
۱

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ۝ وَجُودُ

يَقِينًا دَاخِلُ دَلِيلُ تَابَهُ خَيْرٌ ذُ افْتِ بِتَوَدُّنَكَ . بَعْضُ مَعْنَاهُ بِهِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ الْغَاشِيَةِ

رَبِّطَ دَ دَ سُوْرَتِ دَ مَا قَبْلُ سُرَةِ پَه دَ يَرُو وَجُو سُرَةِ دَ لَ اَوَّلَهُ وَجَه
 دَادَه چَه پَه سُوْرَةُ اَعْلَى کِتَبِ مَن پَخْشَلِ اَو اَشَقْلِ ذِکْر کِرْلِ نُو پَه دَ لَ سُوْرَتِ
 کِتَبِ هَغُو لَه بَشَارَتِ اَو تَخْوِیْقِ ذِکْر کُو ی . دُو یَمَه وَجَه دَادَه چَه پَه هَغُو
 سُوْرَتِ کِتَبِ تَوْحِیْدِ یَ ذِکْر کِرُو پَه تَسْبِیْحِ سُرَةِ نُو پَه دَ لَ سُوْرَتِ کِتَبِ
 دَ هَغُو دَ اَثْبَاتِ دَ پَارَه خَلُوْر شَوَاهِدِ ذِکْر کُو ی . دَر یَمَه وَجَه دَادَه چَه پَه
 هَغُو سُوْرَتِ کِتَبِ ذِکْر کِرَ لَ وَ دَ اَمْرِ پَه تَذْکِیْرِ سُرَةِ پَه شَرْطِ دَ نَفْعِ وَر کُو لَو
 نُو پَه دَ لَ سُوْرَتِ کِتَبِ اَمْر دَ لَ پَه تَذْکِیْرِ سُرَةِ دَ اَعْلَى دَ هَغُو نَه چَه
 اِنْمَا اَنْتَ مَذْکُوْر دَ لَ یَعْنِ دَا سَتَا ذَمَّه وَ اَرِی دَه . خَلُوْر مَه وَجَه دَادَه
 چَه پَه هَغُو سُوْرَتِ کِتَبِ اَلْاَرَا الْکُبْرِی ذِکْر وَ دَ اَو پَه دَ لَ سُوْرَتِ کِتَبِ
 یَ الْعَذَابِ الْاَکْبَرِ ذِکْر کِرِ یَدَ لَ .

دَعُو یَ دَ سُوْرَتِ . تَخْوِیْقِ دَ لَ مَتْکْرِیْتُوْتَه اَو بَشَارَتِ مَوْمِنَانُو
 لَرَه اَو تَذْکِیْرِ پَه قُرْاَنِ سُرَةِ دَ پَارَه دَ یَا دَ دَ اَشْتِ دَ غَاشِیَه رَقِیَّامَتِ) اَو
 اِسْمَا ذِ نَه صَرَقِ اَللّٰه ذِکْر دَ لَ اَو دُوَه صَفْتُوْنَه تَعْدِیْبِ اَوْ حَسَابِ کُوْلِ ذِکْرِ دِی .
 خَلَا صَه دَ سُوْرَتِ . اَوَّلِ تَخْوِیْقِ اِخْرُو ی دَ لَ مَتْکْرِیْتُوْتَه پَه لَشْ
 طَرِیْقُو سُرَه تَرْکِ پُوْرَ لَ بَیَا بَشَارَتِ دَ لَ مَوْمِنِیْنُوْتَه پَه لَشْ طَرِیْقُو
 سُرَه تَرْکِ پُوْرَ لَ بَیَا خَلُوْر دَلِیْلُوْتَه دِی پَه تَوْحِیْدِ بَا نَدَ لَ اَو پَه هَغُو
 کِتَبِ اِشَارَه دَه خَلُوْر صَفْتُوْنَه دَ مَذْکُوْر دَ اَعْلَى) تَه رَا نَقِیَّادَ ، نَفْعَ ،
 اِسْتَقْلَالِ ، تَوَاضِعِ) بَیَا اَمْر دَ لَ پَه تَذْکِیْرِ بَا لِقُرْاَنِ دَ پَارَه دَ یَا دَ اَشْتِ
 دَ قِیَّامَتِ اَو دَ تَوْحِیْدِ . اَو بَیَا تَسْلٰی دَه پَه سَلَا کِتَبِ رِپَا لَ پَه بِلِ مَخِ)

یَوْمَیْذِ خَاشِعَةٍ ۖ عَامِلَةٍ نَّاصِبَةٍ ۝

یہ دفعہ دیکھ ذلیل وی ، محنت کوؤنکی سترے بہ وی ،

او اختتام دے سورت دے یہ تخویف سرہ پشان دے ابتداء دے سورت .
تفسیر یہ دے کنس تذکیر دے یہ بارہ دے قیامت کنس . ہل پہ معنی
دے سرہ دے لیکن راوی دے دے یہ صورت دے استفہام کنس دے بارہ
دے تشویق رشوق ورکول . - الْغَاشِیَّةُ ہخہ اوقت چہ پتوی خلقو لرہ یہ
ہیبٹونو او کبراہٹونو سرہ او یونوم دے دے نومونو دے قیامت تہ . یا
نوم دے اور دے جہنم دے چہ پتوی بہ ہول بدنونو دے جہنمیانو لرہ .
مست دے تقسیم دے خلقو دے دے دوہ قسمونو تہ نوپہ دے ایہ توہو کنس
ذکر دے یو قسم دے چہ ہخہ تہ اشقی وئیلے شویدے او دوی تہ تخویف
دے یہ لش طریقو سرہ . وَجُوهٌ ذکر دے وجوہ او مراد ترینہ اصحاب
الوجوہ دی او تخصیص دے وجہ ہے دے وجہ تہ او کپوچہ دے تکلیف
او خو شحال اول نشہ یہ مخ باندے ہنکاریدی . خَاشِعَةٍ . خشوع یہ معنی
دے ذلت دے یعنی یہ آخرت کنس یہ ذلیل وی یہ سبب دے شرمندگی اور سولگی
او ویرے دے عذاب تہ او بل احتمال دادے چہ خشوع کوؤنکی دی یہ
عبادانو کنس یہ دنیا کنس (لیکن دوی مشرکان دی) . عَامِلَةٍ عمل کوؤنکی
یہ دنیا کنس لیکن عملونہ ہے یہ عقیدہ دے شرک سرہ یا یہ طریقہ دے
بدعت سرہ دی یا یہ طریقہ دے فسق و فجور سرہ دی . نَّاصِبَةٍ داہم
یہ دنیا کنس دی یعنی خان سترے کوی یہ مونٹونو روٹو نور و عبادتونو
وغیرہ سرہ . یا یہ آخرت کنس دے یعنی سترے او تکلیف تیروؤنکے
بہ وی یہ اور دے جہنم کنس . امام بخاری وئیلے دی چہ دا یہ بارہ دے نصاری
درہبان کنس دے . او حسن بصری دے علی رضی اللہ عنہ تہ روایت
نقل کپویدے چہ عمر رضی اللہ عنہ یہ شام کنس یو راہب اولیدوچہ
یوہا زور او خیرن وڈو دے دیر عبادت دے وجہ تہ خیلے صفائے کولو تہ
ہم فارغ تہ وڈو) نو عمر رضی اللہ عنہ اوڑھل ، چا ورتہ اوئیلے یا
امیر المؤمنین خہ غیز اوڑھو لے نو ہخہ او قرمائیلے دا مسکین دے
یو مقصد ہے طلب کرے دے خو مونڈے نہ دے او امیر ہے لکدے

تَصَلَّى نَارًا حَامِيَةً ۝ تَشْقَىٰ مِنْ عَذَابِ

داخلی بہ اور سخت گرم تہ ، غنیکولے کی بہ ۵ چیتے

إِنِّي ۝ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ ۝

خوتکین ونگے تہ - تہ بہ وی ۵ دوی خوناک مگر ۵ ازنی دار یوتی تہ -

لَا يُسِينُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُ جُوعٌ ۝ وَجُوعٌ

تہ بہ سربول کوی او تہ بہ فائیدہ درکوی ۵ لوگے تہ - بعض مکتوتہ بہ

لیکن خطا شویدے اودا ایت یے اولوستلو (قرطبی)۔ او د علی رضی اللہ عنہ نہ شربینی روایت نقل کرنے دے چہ خوارج ہم پدایکین داخل دی هغوی اوکدہ مونحو تہ کوی چیرے روڑے نیسی لیکن ددین نہ بہ اوچی لکچہ یہ حدیث الخوارج کہیں راغلے دی ۔ نو معلومہ شوہ چہ دا ایت دعووم د الفاظو د وچے تہ ہر بدعتی تہ شامل دے۔
تَصَلَّى بہ اور کہیں دننہ سوخیدل او ورتیدلو تہ صلی وٹیلے شی حامیہ سخت اوچیر گرم (سوال) اور خو ہسے ہم گرم وی بوصفت د حامیہ کہیں غہ فائیدہ دہ ؟ (جواب) مراد دادے چہ ہمیشہ بہ گرم وی تہ بہ مرکیزی پشان د اور د دنیا۔ او دارنگ گرم بہ وی پہ گرھے د غیظ و غضب د اللہ تعالیٰ سرہ۔ عَنِ النَّبِيِّ د آئی تہ ماخوذ دے او وخت تہ رسیدلو تہ وٹیلے شی او مراد دادے چہ پہ گرمولو کہیں آخری وخت تہ رسیدلے دی یعنی دا چیتے سختے کرے دی لکہ سورۃ رحمن سک کہیں دی او حالت د گرم والی پہ سورۃ کہف سک او سورۃ محمد شا کہیں ذکر دے۔

سک روستو د ذکر د مشروب تہ ذکر د طعام دے او ہر یوم مستقل عذاب دے۔ ضَرِيعٍ ازنی دار بوٹے دے پہ زمکہ پورے پیوست وی چہ لوندا وی نو شبرق ورتہ وٹیلے شی اوچہ اوچ شی نو ضریع دے او ہغے تہ ہیغ خاروے نزدلے تہ ورچی د دیر ترمیخ والی او دہد بوٹے د وچے نہ او زہر قاتل دے او ضریع یے د دے وچے نہ ذکر کرو چہ کلہ دا بوٹے شین وی چہ شبرق ورتہ وٹیلے شی (پلے پہ بل میخ)

يَوْمَ يَنْفُخُ نَافِثَةُ ۝۸ لِسَعِيهَا رَاضِيَةٌ ۝۹

پہ دفعہ ورنہ ترو تازہ وی ، یہ وجہ دے عمل خیل بہ خوشحال (رضاء) وی ۔

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝۱۰ لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ۝۱۱

پہ جنت اوچت کنی بہ وی ، نہ بہ اور ی یہ ہفتہ کنی بے فائدہ سے خبر ہے ۔

نو او نشان ہے یہ عربو کنی خوری لیکن دے ضریع نہ خان ساقی ۔

سوال ۱۔ سورۃ الحاقہ ۱۱ کنی حصہ دے طعام یہ غسلین کنی شوے دے
او دلہہ یہ ضریع کنی او دواہہ جدا جدا خیزو نہ دی ؟

جواب ۱۔ دا حصرو نہ یہ اعتبار دے مختلف اقسام دے جہنمیا نو دی یا یہ
اعتبار دے مختلف اوقات سورہ دی ۔ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ، دے طعام
دوہ فائدے دی نو یہ فائدہ ہے دادہ چاہ بدن لہ ترقی و رکری او ادنی
فائدہ دادہ چاہ لوگہ بندہ کری او طعام دے جہنم کنی دا دواہہ فائدے
نیشہ او تکلیفوتہ او ضرورتہ پکنی شتہ تو خالص عذاب دے ۔

۱۱۔ دا ذکر دے دویم قسم خلقو دے یہ طریقہ دے بشارت پہ لےس وجوہ
سورہ نافعہ تازہ او خائستہ بہ وی یہ سبب دے نعمتو نو سورہ لک سورہ
تطہیف ۱۱ کنی ذکر شو یا دا چاہ یہ نعمتو نو او کرامتو نو کنی بہ وی ۔
وَجُود دے سورہ ہے حرف عطف نہ دے راوہے اشارہ دے چاہ دے
دے قسم دے مخکنی سورہ ہیخ مناسبت او شرکت نیشہ ۔ لِسَعِيهَا لَام
اجلیہ دے او مراد دے دے سعی نہ ۔ ایمان او اتباع دے سنت دے ۔
رَاضِيَةٌ خوشحال بہ وی یہ آخرت کنی دا یہ مقابل دے عاملہ ناصیہ
کنی دے ۔ یا لسعیہا کنی مضاف معذوف دے یعنی لثواب سعیہا ۔
۱۰۔ ۱۱۔ عَالِيَةٍ اوچت دے یہ اسمائو نو باندا دے یا قدر او منزلت ہے
اوچت دے یہ اسمائو نو باندا دے ۔

لَا تَسْمَعُ دا صیغہ دے مؤنث دے ضمیر ہے راجع دے وجوہ تہ یا صیغہ
دے مخاطب (چہ ہر جنس دے) دے ۔ لَاغِيَةً صفت دے موصوف پت
دے کلمہ او لاغیہ مصدر دے یعنی ذات لغو دے یا اسم قاعل دے
پہ معنی دے ذوقدا باندا دے او دالفظ عام دے ہر لغو کلام دروغ او

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝۱۲۷ فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ۝۱۲۸

۱۲۷. ہفت کین بہ چیتہ وی روانہ جاری) . یہ ہفت کین بہ تختونہ وی اوچت کرے شوے .

وَأَكْوَابُ مَوْضُوعَةٌ ۝۱۲۹ وَنَهَارٌ مَّصْفُوفَةٌ ۝۱۳۰

۱۲۹. او کلاسوٹہ کیخود لے شوے . او تکیہ کائنے بہ وی صفوٹہ صفوٹہ .

وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ۝۱۳۱ أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْرِيلِ

۱۳۱. او قالینوٹہ بہ وی خواہ کرے شوے . ایہ دوی نہ گوری او بتانو تہ

غیبت او بہتان کلمات ذکر او شرک کٹھل کول اوہرہ خبرہ ذکر معصیت تہ
اولغو بہ ذکرے وجے نہ اوری چہ جنتیان بہ ہول ذکر حکمت او ذکر
اللہ تعالیٰ دحدوٹنا او رشتیا خبرے کوی او داسے بہ سورۃ مریم
۲۲. او سورۃ طہ ۲۳ کین او سورۃ واقعہ ۲۴ کین ہم ذکر دی .
۱۲۷. عین جنس دے مراد ترینہ دیرے چینی دی کا فور سلسبیل
تسیم . جاریہ بہ مخ ذکر مکہ باندے بہ یہ غیر ذکرندوٹہ رواے
وی ذکر جنتی کورتہ بہ ڈھغہ ذکر ارادے موافق چلیدی .
۱۲۸. مرفوعہ قدر او شان بہے اوچت وی یا اوچت بہ وی یہ ہواکین
اوکلہ چہ جنتی بہ ہفت باندے کیناستل او غواہی نو دا تختونہ بہ ورتہ
راکوزشی نو بیا بہ پورتہ کرے شی .

۱۲۹. موضوۃ یومعی دا چہ تیاریہ کیخود لے شوے وی ذکر نہروٹو
اوچینو بہ غاہہ باندے دویمہ معنی دا چہ ذکر دوی مخ تہ بہ کیخود لے
شووی ذکر دوی خوشحالے ذکر پارہ دریمہ معنی دا چہ درمیانہ بہ وی
تہ بہ دیرغت وی اونہ دیرواہہ .

۱۳۰. نہار جمع ذکر مرقہ دہ تکیہ کائنے یا واہہ بالختونہ چہ ذکر یو
بل سرہ بہ یہ قطارکین کیخود لے شوے وی .

۱۳۱. زرابی جمع ذکر ربیۃ دہ ہفتہ قریشوٹہ او قالینوٹہ چہ لمانو تہ
پے تری زونہی لکولے شوے وی . مَبْثُوثَةٌ ہر طرف تہ یہ خورے
ورے وی ذراغونہ ولو او بیا خورولو تکلیف بہ تہ پاتے بہ بل مخ

کَيْفَ خَلَقْتَ ۱۷ وَ إِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۱۸ وَقَفْ

چہ خُلقہ پیدا کرے شویدا۱۔ او اسمان چہ خُلقہ اوچت کرے شویدا۱۔

خواہی۔ یہ دے خلورو نعمتوں کو کس اشارہ دہ لکہ چہ د مالدارانو پہ مجلسوں کو کس یو طرق تہ پالنگونہ وی بل طرق تہ کلاسونہ او جگنہ وی نوبل طرق تہ تکیہ کائے وی او قالینوتہ وی۔ نو د جدت مجلسونہ بہ د دے تہ دیر اوچت او بہتر وی۔

سکا پہ دے کس او پہ رستوائت کس دلیلوتہ د قدرت د اللہ تعالیٰ دی یہ جزا او سزا ورکولو باندے یعنی چہ ہرکلاہ پہ دے خلورو اجناسو عجیبو د مخلوق باندے قادر دے نو پہ جزا سزا ورکولو باندے ہم قدرت لری او دارنگ پہ دے کس جواب د وہم دے چہ د فیہا سرر مرفوعہ سرہ تعلق لری، وہم داد دے چہ ہغہ پالنگونہ د جدت اوچت دی نوجنتیان بہ ورتہ خہ رنگے ورخیڈی؟ نو جواب ہے او کپوچہ او بناو تہ او کورے چہ خومرہ اوچت دے لیکن پہ وخت د سوریدلو کس حکمتہ شی۔

او دارنگ د روستو فذکر سرہ تعلق لری یعنی ہرکلاہ چہ تہ مذکر او داغی ہے نو پہ تاکس خلور اخلاق پکار دی انقیاد د لویو او وپوسہ پہ نرے سرہ پہ شان د او بن۔ کَيْفَ خَلَقْتَ کَيْفَ د تعجیب د خلقت د او بن د پاره دے یعنی پہ حیوانا تو کس دا عجیبہ پیدائش او عجیبہ صفتوں والہ حیوان دے خُلقہ چہ حیوانات خلور قسمونہ دی۔ پیو والا، سورے والا، خوراک والا رچہ غوینہ ہے خورے کیڑی) او بار اورونگی او پہ او بن کس دا خلور وارہ صفتونہ شتہ دے۔ اوہا قی اگرچہ دیر عجیبہ دے لیکن دا فائدے پکس نیشتہ او پہ عربو کس نر دے موجودہم تہ وو۔

مثلاً دا ہم دلیل د قدرت د اللہ تعالیٰ او دلیل د توحید دے او تعلق لری د اکوائی موضوعہ سرہ یعنی پہ اسمان کس نمر سپو کسے او ستور پہ خاستہ ترتیب سرہ کیخود لے شویدا۱ نو دا مثال د کلاسونو دے چہ ترتیب سرہ ہے کیخود لے دی پہ جدت کس۔ کَيْفَ رُفِعَتْ رُفِعَتْ د دے بغیر د ستونہ داسے چہ ہیچ انسان ورتہ بغیر د نبی صلی اللہ علیہ وسلم

وَالِى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ۝۱۹۞ وََالِى الْاَرْضِ

اد غورو تہ چہ خنکہ اودرو لے شویدی . او زمکے تہ

كَيْفَ سَطَحَتْ ۝۲۰۞ فَذَكَّرْ قَدْ اَسْمَا

چہ خنکہ غورو لے شویدیہ - نو بیان کپہ رقوان) - یقیناً

اَنْتَ مُذَكِّرٌ ۝۲۱۞ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُضِيَّرٍ ۝۲۲۞

تہ بیان کوڈیکے ہے - تہ ہے تہ یہ دوی بانڈا رگوکیار) مقدر کرے شوے

او عیسیٰ علیہ السلام تہ رسیدے نشی دوی دواہ ورتہ ژوندی اللہ تعالیٰ
رسولے دی او دا پہ سورۃ ق س کنیں ذکر دی .

۱۹۔ دادریم دلیل د قدرت او د توحید د اللہ تعالیٰ دے او مثال دے
د پاره د تمارق مصفوفہ۔ کَیْفَ نُصِبَتْ یہ مختلف شکونو او رنگونو
او قطارونو سرہ پہ مختلفو منافعو بانڈے مشتمل اودرو لے شویدی
۲۰۔ داخلورم دلیل د توحید او د قدرت د اللہ تعالیٰ دے او متعلق دے
د زبانی مبثوثہ سرہ پہ طریقہ د مثال سرہ۔ او پہ دے داخلور و کیں
جدا جدا صفات دی چہ ضروری دی د پاره د داعی۔ پہ او بیان و کیں
انقیاد او تابعداری دہ سرہ د غیب والی تہ او پہ اسمانون و کیں منافع
دی سرکہ د اوچت والی تہ او پہ غرون و کیں استقلال او استقرار دے
سرہ د ترتیب تہ او پہ زمکہ کیں تواضع دہ، نو دارنگ پہ دعوت
کوڈنکی کیں داخلور صفات د اللہ تعالیٰ د پاره ضروری دی چہ د ہنغ
پہ وچے سرہ د جنت نعمتونہ حاصلوے شی پہ آخرت کیں او دعوت
او تذکیر کو لے شی پہ دنیا کیں۔ او دارنگ داخلور ویر تزدے دلیل و تہ
دی عربو او دیہاتیانو تہ چہ ہغوی داخلور ہر وخت لیدلے شی
لیکن ترغیب و رکڑے شو پہ کولو د نظر د عبرت سرہ۔

۲۱۔ د ترغیب او تشجیع دہ پہ دعوت کولو بانڈے او قاء ہے
ذکر کرہ یعنی روستو د ذکر کولو د نعمتونو او دلیلونو د توحید تہ
د دے تذکیر پکار دے غفلت کوونکو تہ او دارنگ روستو د ذکر
د صفاتو او اخلاقو د داعی تہ (اشارت) امر کول دی رپاتے پہ بل منح

إِلَّا مَنْ شَاوَى وَكَفَرَ ۖ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ

مگر وہ شوک چھ مخیو وارد
اؤ کفر کے اوکھو، نہ عذاب پہ ورکوی ہوئے لے اللہ تعالیٰ

الْعَذَابِ الْأَكْبَرَ ۖ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ۝

عذابِ موتے : یقیناً نمونہ طوفیہ را کہ خیدل ددوی دی

شَمَّانٌ عَلَيْنَا جَسَّابُهُمْ ۚ

بیاً یقیناً یہ موتی پاندے حساب کول دے دی .

یہ دعوت سرہ۔ اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ دَا عِلَّتْ ذَکْرُ دے او مراد دے دے دا
دے چہ ستا یہ ذمہ باندے صرف تذکیر کول دی اوکہ دا خلق نظر
نہ کوی یہ دلیلو نو کیں او ایمان نہ داوری نو یہ تا باندے ہیچ و ہاں
نیشہ۔ بِمَسِيْطِرٍ هَقَّ جَا تہ و ئیلے شی چہ مقرر وی یہ خہ خیز باند
د امیر د طرف نہ د ہخہ خیز د سلتے کولو او انتظام کولو او د ہخہ د
احوال د لیکو د پارہ او ہیچ تجاوز پکین نہ کوی لکہ خط چہ د سطر نہ
تجاوز نہ کوی او کلہ چہ پخیلہ ذمہ وارے کیں نقصان او کپری نو
یہ دہ باندے تاوان وی۔ یعنی نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے دے مخلوق
یہ ایمان داوری او تذکیر قبولو باندے ذمہ وار نہ دے او نہ زور
اور دے لکہ یہ سورۃ ق ہک کیں دی۔

۲۳ ۲۲ دا استثناء منقطع دہ، متصلہ ٹککہ نشی کید لے چاہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم خوپہ کافرانو باندے مسلط نہ وو پہ ہوا معنی سرہ چہ تیرہ شولہ، اوکہ مسلط نہ مراد تسلط ک جہاد او قتال شی نو استثناء متصلہ کید لے شی لیکن اول قول غورہ دے۔

تَوَلَّى وَكَفَّرَ اُولَیْہِ بِہٖ اَعْتِبَارَ دَعْمِ سِرِّہٖ اَوْدُویمِ بِہٖ اَعْتِبَارَ عَقِیدَہٖ

الْعَذَابُ الْكَبِيرُ ۚ الْآخِرَةُ عَذَابٌ أُكْبَرُ دُعَاؤُا دُنْيَا عَذَابِ اصْفَرَاو
ادنی دے نو متکربو لہ پہ دنیا کیں ہم عذابو تہ شتہ دے لیکن
عذاب ڈالخرت دیں لوئے دے ۔

۲۵۔ ۲۶۔ داتسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ متعلق دے یہ

فذكر پورے یا علت دے دے قیعدہ اللہ دپارہ یعنی عذاب اکبر
روستو رجوع او حساب دے۔

او یہ دے دوارہ جملو کیں طرق (الینا، علینا) مقدم کری دی دیار
دے مبالغے او تاکید، او دپارہ دے حصہ ہم دے حکم چہ رجوع پہ آخرت
او حساب کیں خاص دی پہ اللہ تعالیٰ پورے او حساب موقوف دے پہ
علم محیط او قدرت کاملہ باندے او داخل خاص دی پہ اللہ تعالیٰ پورے۔
سیوطی پہ درمنثور کیں دقتادہ تہ روایت کرے دے چہ ہذا پہ
دے پہ آخر کیں وثیل الی اللہ الدیان و علی اللہ الحساب۔

الحمد لله ختم شو تفسیر دسورۃ غاشیہ پہ فضل د اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْفَجْرِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آياتها ۳۰

رکوعها ۱

وَالْفَجْرِ ۱ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۲ وَالشَّفْعِ

قسم دے وقت صحابا ہندے، او یہ اس شیخ ہندے، او یہ نکتہ (جفت)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الفجر

ربط دے سورت دے مخکس سورت سرہ پہ خو وجو سرہ دے اولہ
وجہ دادہ چہ مخکس ذکر شو تخویف پہ عذاب اخروی سرہ نو پہ دے
سورت کیں دے عذاب نہ دے، بچ کیدالو طریقہ ذکر کوی چہ ہفتہ تضرع کول دی
اللہ تعالیٰ تہ پہ اوقات مبارکہ کیں۔ دویمہ وجہ دادہ چہ مخکس عذاب اخروی
ذکر شو نو پہ دے سورت کیں دے عذاب دنیوی نہونے ذکر کوی۔ دریمہ
وجہ دادہ چہ دے ہفتہ سورت پہ آخر کیں دوبارہ ژوندائی ذکر کرو نو
دے سورت پہ اول کیں پنچہ حالات مختلفہ ذکر کوی چہ دلیلونہ
دے قدرت دے اللہ تعالیٰ دی۔ خلورہ وجہ دادہ چہ ہلتہ کیں دے آخرت ذکر
و نو پہ دے کیں ترہید فی الدنیا ذکر کوی۔

دعویٰ دے سورت۔ ترغیب دے تضرع الی اللہ تہ پہ اوقات مبارکہ
کیں سرہ دے اجتناب دے مرض او سبب مرض نہ۔ مأخذ دے دعویٰ کیں دے
او مرض ذکر دے پہ سلا کیں او اسباب مرض پہ سلا کیں سلا کیں
او دے اللہ تعالیٰ دے اسماء نہ یے رب اتہ خلہ ذکر کریدے دے پارہ دے اثبات دے
توحید دے ربوبیت۔

خلاصہ دے سورت۔ پنچہ اوقات مبارکہ ہندے قسم ذکر دے او
دعویٰ دے سورت ترہ پورے دے بیا تخویف دنیوی دے ہفتہ چالہ
چہ تضرع الی اللہ تہ کوی پہ ذکر دے درے قومونہ دے مکذبینو سرہ چہ
عادوؤ تکبر یے کوؤ پہ قوت دے دینونو سرہ او شہود و چہ تکبر یے
کووہ قوت دے مکانونو او صنعتونو سرہ او فرعون و چہ تکبر یے کوؤ

وَالْوَشْرِ ۝ وَالْيَلِ إِذَا يَسْرُ ۝ هَلْ فِي

اونا تیکے (طاق) یا تیکے، او یہ شبہ یا اندازے چہ کلہ روانہ شی - یقیناً شتہ یہ

یہ قوت د بادشاہی سرہ ترست پورے۔ بیا مرض ذکر شو چہ طغیان او
فساد دے۔ یہ سٹ سٹ کتب سرہ د عذاب نہ یہ سٹ سٹ اکتب۔ بیا لجر دے
یہ محبت د دنیا سرہ چہ ہغہ سبب ذکر امت او اہانت گہری ترست پورے
او دے محبت دنیوی دوج نہ خلور اوصاف قبیحہ رچہ ہغہ مرضونہ
دی ذکر کرے دی ترست پورے۔ بیا تخویف اخروی دے یہ اتہ وجوہو
سرہ ترست پورے او بشارت دے یہ شیر وجوہو سرہ تراخرہ پورے۔
تفسیر سٹ دا اول قسم دے او فجر جو معلوم دے چہ صبا تہ وئیل
کیوی لیکن یہ مراد دے کتب دیر اقوال دی ع فجر دے ہرے ورخے۔
ع فجر دیوم النحر ع فجر دیوم عرفہ ع صلوۃ فجر ع بولہ ورخ ذکر
دجزء مراد تربتہ کل دے لیکن اول قول او دویم قول زیات صحیح دی۔
وکیال عشر دا دویم قسم دے مراد فجر دیوم النحر نہ وپاندے لس شپے
او ورخے د ذوالحجہ د میاشتہ۔ یا مراد دے نہ لس آخری د رمضان
دی اول قول ابن کثیر غورہ کپیدے اگرچہ یہ احادیثو کتب د لٹن
ورخو د ذوالحجہ فضیلت ذکر دے لیکن د شپے اطلاق پہ ورخ بابا
کیدے شی۔ اوچہ دویم قول مراد شی نو مراد تربتہ شپے دی حکہ چہ
د رمضان د آخری لسو شپو فضیلت پہ دیر احادیثو سرہ ثابت دے۔
سٹ شفع ہغہ عدد دے چہ پورہ پورہ تقسیم کیدے شی لکہ دوہ خلور
(یعنی جو پے والا) او وشر ہغہ دے چہ پورے نہ تقسیم پیری لکہ
یو، درے وغیرہ (یعنی بے جو پے) او دے پہ مراد کتب د مفسرینو
دیر اقوال دی۔ اول داچہ مکا نوتہ د حج مراد دی یعنی بیت اللہ او حرات
او عرفہ او منی او مزدلفہ بول و ترو ترو دی او صفا و مروہ شفع دہ۔
دویم داچہ اعمال د حج کتب دوہ قسمونہ دی طواف۔ سعی۔ رمی د جبراتو
وترو ترو دی او رکعتان د طواف شفع دہ۔ دریم زمانے د حج یعنی یوم
عرفہ و تروہ (نہمہ دہ) او یوم النحر شفع دہ (رسمہ دہ)۔ خلورم داچہ
مولکوتہ مراد دی یعنی دوہ خلور رکعتونہ شفع دی (پاتے پہیل مخ)

ذَلِكَ قَسْمُ لِيَا حِجْرُهُ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ

دیکھیں پورہ حصہ عقل والو لڑے ۔ ایا نہ گویے چہ شکار

او درے او یو رکعت وتر دے ۔ پنجم دا چہ ٹول مخلوق شفع دہ پہ دلیل
 د من کل شیء خلقنا زوجین او اللہ تعالیٰ وتر دے ریو دے ۔ شہرم ٹول
 عداد چہ بعض وتر دی او بعض شفع دی ۔ او نورہم دیرا قوال دی غور
 پکبن خلورم قول دے او ہر کلا چہ شفع مونحو نہ دیردی دے
 وجہ نہ والشفع ئے مقدم کریں پہ الوتر باندے ۔ او دا دودہ قسمو نہ
 دی ۔

سگ دا پنجم قسم دے مراد دے نہ ہرہ شپہ چہ تیریری او د تہجد
 وخت وی یا مراد دے نہ شپہ د مزدلفہ دہ یا شپہ د لیلة القدر دہ
 لیکن لفظ د یسر دلالت کوی چہ اول قول غورہ دے یسر پہ اصل
 کنس یسری دے ۔ خلیل وئیے دی چہ یا حذاف کیبری د پارہ د موافقت د
 ایا تو نو او قراء وئیے دی چہ عرب پہ داسے خائے کنس یا حذاف کوی
 او پہ کسرہ ززیر باندے اکتفاء کوی ۔

بھ دا جواب قسم دے او هل پہ معنی د ان سرہ دے ۔ ذلک اشارہ دہ
 پنحو وارو قسمو نہ پہ تاویل د مذکور سرہ ۔ قسم پہ معنی د حلف سرہ دے
 او خازن وئیے دی چہ پہ معنی د مکتفی دے یعنی دا قسمو نہ فایدا ورکوی
 عقل والو تہ ہغوی پہ دے قسمو نہ باندے اکتفاء او باور کوی ۔ یا قسم
 پہ معنی د قسم سرہ دے پہ معنی د حصے سرہ یعنی پہ دے مبارک اوقاتو
 کنس عقل والا حصہ موندے شی ۔ حاصل دادے چہ دا پنچھ وختو نہ
 مبارک اوقات دی د استیجاب د دعا او د عبادت د پارہ دی او دا قسمو نہ
 دلالت کوی د دوی پہ عظمت او برکت باندے نو عقل والو پہ دے
 قسمو نہ باندے اعتبار کوی او پہ دے اوقاتو کنس اللہ تعالیٰ تہ عاجزی
 او تضرع کوی ۔ ججڑ پہ اصل کنس ہغہ خیر تہ وئیے شی چہ منع کول کوی
 او عقل تہ دے وجہ تہ وئیے شی چہ عقل ہم منع کوؤ نکے دے د قبائحو
 تہ او دعیت وخت تیرولو نہ او د فانی دنیا د محبت کولو تہ ۔

فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۖ إِرْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ۝

اوکرو رب ستا د عادیانوسہ، چہ ارم دی سکتو والا

الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي الْعَالَمِ ۝

ہقہ دایسے دی چہ تہ دی پیدا کرے شوے د ہغوی پشان پہ تلو بنارونو کین

ملاک نہ روستو د ذکر د حال د تضرع کوؤ نکونہ حال د متکبرینو ذکر
کوی پہ طریقہ د تخویف د نیوی سرہ او د ہغوی درے نمونے ذکر
کوی اول ہغہ قوم چہ د ہغوی استکیاروؤ پہ کثرت د مال او قوت د
بدانوںو سرہ یعنی عادیان، کَیْفَ فَعَلَ کین تعجیب دے د لوئے عذاب
د ہغوی تہ چہ ہغہ پہ سورۃ الحاقہ سک سک سوسط کین ذکر دے۔
عَاد دا نوم د یونیکہ د دوی وؤ نویا د قبیلے نوم اوگر خیدا و۔ اِرْم دا
عطف بیان دے د عَاد، اشارہ دہ چہ دا عَاد اولے دے حکم چہ عَاد
خوئے د ارم او ہغہ خوئے د عوض او ہغہ خوئے د سام او ہغہ
خوئے د نوح علیہ السلام وؤ او د دوی نوم عَاد اولے پہ سورۃ نجم
نہ کین ذکر دے او بعضو وئیلے دی چہ ارم د دوی د وطن
نوم وؤ۔

ذَاتِ الْعِمَادِ، اِرْم ہر کلہ چہ نوم د قبیلے دے نو ذَاتِ الْعِمَادِ
صفت دے او معنی دادہ چہ دوی اکثر پہ دایسے خیمو کین اوسیل
چہ پہ سکتو باندے اولایے وے یا دا چہ د دوی بدانوںہ د ننگ
دنگ پشان د اوکد و سکتو وؤ۔

الَّتِي لَمْ يَخْلُقْ اِہ د ابل صفت دے مِثْلَهَا پشان د ہغوی پہ قوت
د بدانوںو او دنگ والی کین اوضمیر د مؤنث پہ تاویل د قبیلہ سرہ
راجع دے ارم تہ۔

فائدہ:- بعضو تفسیرونو کین قصہ د باغ د شیداد ذکر کرے دہ
پہ ہغہ باندے ابن کثیر رد کرے دے او بعضو لیکلے دی چہ د
عادیانو قدونہ پنچہ سوہ کزہ وؤ نو پہ ہغہ باندے قرطبی رد
کرے دے۔

وَشَمُّوْذَ الَّذِيْنَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۝۹

او شودیان ہخہ چہ جوہلے ہے رہے تراش کولو سرہ تکتے پہ لمتو ڈغرون کیں

وَفِرْعَوْنُ ذِي الْأَوْثَادِ ۝۱۰ الَّذِيْنَ طَعَوْا

او فرعون مینونہ والا : ہخہ کسان چہ سرکشی ہے کریدہ

فِي الْبِلَادِ ۝۱۱ فَكَثُرُوا فِيْهَا الْفَسَادَ ۝۱۲

پہ بیلادو کیں ، نو ذیر ہے خورکے وہ پہ ہخہ کیں فساد

۹ دا دویمہ نمونہ ده الَّذِيْنَ جَابُوا الصَّخْرَ پہ دے کیں دے دوی صنعت کارے تہ اشارہ ده یعنی دوی بہ کتے تراش کولے او دھخہ تہ ہے آبادے او مختلف شکلوںہ او نقشوہ جوہول نو دوی مالدار او صنعت کارو پہ دے وچ سرہ ہے دحق تہ تکبر کوؤ۔

بِالْوَادِ مراد ترینہ خاص وادی القریٰ ده یا عام مراد دے یعنی لینے د غرونو چہ پہ ہخہ کیں دوی اوسیدل۔

۱۱ دا دریمہ نمونہ ده یعنی فرعونیان چہ تکبر ہے کوؤ پہ قوت د بادشاہی باندے۔

ذِي الْأَوْثَادِ دا کنایہ ده دیر فوج پولیس اولینکر نہ چہ پہ ہخہ سرہ ہے حکومت خپل کلک کرے وؤ یا مراد دا چہ ده پہ چالہ غتہ سزا ورکولہ نولہ سونو او خپو باندے بہ ہے وراہ مینونہ تک وھل لکھ چہ داسیہ رضی اللہ عنہا سرہ ہے داسے کرے وؤ۔

۱۲ پہ دے کیں د دغہ مکذبینو مرضونہ ذکر شویدی۔ طغیان، فساد، اول سبب دے د دویم دپارہ۔ طَعَوْا ضمیر دے وراہ قومونو تہ راجع دے طغیان تجاوز دے د حد شرعی تہ پہ عقیدہ او پہ عمل کیں۔ فَسَادَ قتل، کفر او تولو معاصی تہ شامل دے شریعی وئیے دی چہ چا عمل او کړو پہ غیر د ما امر اللہ تہ او حکم ہے کوؤ پہ بتدکانو کیں پہ ظلم کولو سرہ نو ہخہ مفسد دے۔ او دا مرضونہ د عام منکرینو بتدکانو دی۔

فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿۱۳﴾

نوا اور غور خواہ یہ ہفتوی باندے رب ستا دیر (کوئی) د عذاب

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿۱۴﴾ فَأَمَّا الْإِنْسَانُ

یقیناً رب ستا خانہ پہ خانے د خوکے کن دے۔ نو ہرچہ انسان دے

إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ

ہرکے چہ ازیمیت اوکری پہ دے۔ رب د دے نو عزت و کبری دے اور نعمتوںہ دے کہ دے نو دے

رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿۱۵﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ

رب زما عزت را کہو مالہ۔ او ہرکے چہ ازیمیت اوکری پہ دے باندے نو تنگہ کری

۱۳۔ ادا تفریح د عذاب دہ پہ اسبا یو دھے باندے۔ فصبت نازل
پہ کثرت او مبالغہ سرہ دے تہ صب و ثیلے شی۔ سوط عذاب سوط چابک
او کوپے تہ و ثیلے شی چہ پہ ہفتے باندے وھل او سزا و رکیدے شی
نو مراد د دے تہ دیر قسمونہ د عذاب دی او دویم قول دا دے چہ سوط
خلط تہ و ثیلے کیری یعنی داسے عذاب چہ غوینہ او وینہ کہا و دہ کوی۔
۱۴۔ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ۔ کیا لمرصاد۔ کیا لمرصاد
مرصاد ہفتہ مکان تہ و ثیلے کیری چہ پہ ہفتے کن خوکے کیدا یثی د پارہ
د راگیرولو د دینمن ہفتے تہ مورچہ ہم و ثیلے کیری۔ نو د اکنایہ دہ چہ
اللہ تعالیٰ عملونہ د بندکانو وینی او خبرے د دوی اوری د ہفتہ تہ ہفت
پت تہ دی نو دوی لہ مناسبہ سزا و رکولے شی د ہفتہ تہ پہ ہفت طریقہ
نشی۔ لچ کیدے۔

۱۵۔ اے دے ایا تو نو کن زجر دے دغہ مکن بینو تہ چہ وسعت د
دنیا کرامت کنری او تنگسیا د رزق او غریبی اہانت کنری او مراد د دے
نہ محبت د دنیا دے چہ سبب مرض دے۔ فَأَكْرَمَهُ مراد د دے تہ
کرامت دنیویہ دے چہ خلق لے د دنیا د مال او جاہ د وے تہ عزت
کوی۔ وَنَعَّمَهُ مراد ترینہ ژوند د دنیا دے چہ فراخے او دیر والے د
دنیوی نعمتون دے۔ أَكْرَمَنِ (سوال) اللہ تعالیٰ دیتہ (پاکے پہ بل مخ)

عَلَيْهِمْ رِزْقُهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانٌ ۝ (۱۶)

۱۶ دے بانڈے روزی دے، نو دے وائی رب نہا سپک والے اوکرو زما

كَذَلِكَ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ۝ (۱۷)

۱۷ پھر دے دے نہ دے بلکہ نہ کوئے تاسو عزت دے یتیم

وَلَا تَخْصُونَهُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ ۝ (۱۸)

۱۸ او نہ ور کوئے تیزی پہ خوراک دے مسکین باندے

اکرام وٹیلے دے نو دے انسان تہ پہ دے خبرہ را کرمن (وے زجر و زکوی
(جواب) عا مراد دادے چہ دا کلمہ دے دے طور دے شکر دے اللہ تعالیٰ سرہ
نہ دے بلکہ خان دے دے حقدار گنہری لکہ قول دے قارون سورہ قصص
اودارنگ سورہ زمر لکھن۔ (جواب) عا دنیوی نعمتو نہ بغیر دے نعمتو
دے آخرت تہ کرامت نہ دے او دا انسان بغیر دے عقیدے دے آخرت نہ
دیتہ کرامت وائی۔ اہان یعنی غریبی اہانت گنہری او دے دے وچے نہ عا
شود او فرعونیا نو پہ خیلو زمانو کنیں غریبان مؤمنان سپک او ذلیل
کنہل لکہ چہ دے ہغوی پہ قصصو کنیں پہ مختلف سورتو نو کنیں تیر شوید
(فقائدہ) مالداری ابتلاء دے چہ دا انسان شکر کوی او کہ تا شکر کوی او
غریبی ہم ابتلاء دے چہ دا انسان صبر کوی او کہ جزع جزع کوی۔
(سوال) دے نعمتہ سرہ لے اکرمہ وٹیلے دے او دے قدر علیہ رزقہ سرہ
لے اہان نہ دے وٹیلے؟ (جواب) نعمتو نہ دے اللہ تعالیٰ ضرور اکرام دے
ظاہر اگرچہ استدراج وی او تنکسیا دے رزق اہانت تہ دے دے
وچے دے اکثر صالحیتو بندگانو رزقو نہ تنگ وی اگرچہ ہغوی پہ نیز دے اللہ تعالیٰ
عزت مند وی۔

کاسا دا خور اسباب دے توہین دے کوی دوه سلبی او دوه ایجابی
او دا اخلاق دے نیا پرست کا قر او مشرک او دے غافل مسلمان دی۔ کلا
بدعیہ دے یعنی مالداری او فقیری مدار دے اکرام او اہانت عند اللہ
تہ دے۔ (سوال) نعمتو نو دنیویہ تہ اکرام او وٹیلے شو پہ دے قول
را کرملہ و نعمتہ کنیں نو پہ کلا سرہ دے ہغوی نفی خہ رنگ صحیح کیوی؟

وَتَأْكُلُونَ الشُّرَاتِ أَكْلًا نَسِيًا ۝

او خوردنی تاسو مال ۽ مری پہ غوثہ (پول) خوراک

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ۝

او مینہ کوئے ۽ مال سرہ مینہ دیرہ ۔ پھرے داسے تہ دہ پکار

(جواب) نفی ۽ اکرام مقیدہ دہ یعنی اکرام عند اللہ او اثبات ۽ اکرام مطلقہ دہ نو منافات نیستہ ۔ او قرآن و تیلے دی چہ کلا دلتہ پہ معنی ۽ لم یکن یلغبی سرہ دے یعنی انسان لرہ دا اقوال مناسب تہ دی چہ اکرام و اہانت بلکہ دہ لرہ پکار دی شکر کول پہ وخت ۽ غنا کین او صبر کول پہ وخت ۽ فقیر تے کین ۔ بلکہ ۽ پارہ ۽ اضراب دے یعنی فقیری سبب ۽ اہانت تہ دہ بلکہ داخلہ اخلاق سبب ۽ اہانت دی یا بلکہ ۽ پارہ ۽ ترقی دے یعنی ۽ مخکین اقوالو تہ زیات ۽ دوی ۽ پارہ نا کارہ اعمال شتہ دے (راول) کہ فَکْرُ مَوْنِ الْيَتِيمِ اکرام ۽ یتیم ۽ ہغہ ۽ حق تہ مدافعت کول ۽ ہغہ ۽ مال تہ خان ساتل ۽ ہغہ پالنے کول ۽ ہغہ پہ سر باندے ۽ شفقت لاس رابنکل دی ۔ (دریم) وَلَا تَكَاثُرُونَ اہل عام دے یوبل تہ تیزی ور کول او خیل اہل تہ او خان تہ تیزی ور کول علیٰ طحاکم طعام پہ معنی ۽ اطعام سرہ دے ۔ الیٰشکین او پہ دے کین اشارہ دہ چہ خیل خان ۽ پارہ ۽ مال ۽ صدقات کو شش کوی یا مہجورانو ۽ قبرونو تہ ۽ نذرانے کولو یا مالدارو تہ ۽ خوراک ور کولو ۽ ریاء او سمعت ۽ پارہ کو شش کوی ۔

۱۹۱۔ پہ دے کین باقی دوہ اسباب ثبوتیہ (جوابیہ دی ۔ (دریم) وَتَأْكُلُونَ خُورًا تہ مراد اخستل دی اکل لوئے مقصد دے ۽ دے وچ تہ یے ذکر کرو ۔ الشُّرَاتُ ہغہ مال چہ ۽ مری نہ پاتے شی اکلا لکھا یعنی حلال او حرام جمع کوی تمیز ۽ حلال او حرام تہ کوی یعنی پہ میراث کین یے خیلہ حصہ اخلی او ۽ کمزورو ورثوہ لکہ نور خور او بیٹھہ ۽ ہغہ حصہ ہم خان لہ اخلی او دارنکی ۽ مری ۽ کور تہ دے ماہنامونہ (شوہ) ۽ جمع پہ شبہہ (پاتے پہ بل مخ)

إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ۖ وَجَاءَ رَبُّكَ

هر کله چه هوانه شی زمکه په پوره هواریدلو سره او راشی رب ستا

وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ۖ وَجِئَ يَوْمَئِذٍ

اد ملائک صفوته صفوته او راپه ویستلې شی په دغه ورځ

او چهلهم او کلیره او په خپله د اسقاط سره مالونه خوړل هم پدیکېږي
داخل دی. (رخلوړم) حُبًّا جُمَّا نفس محبت د مال خو طبعاً په عامو
انسانانو کېنښتلیکن غالب او کثیر محبت چه د حلال حرام فرق نه کوي
او دین ته په کېنښ فرصت نه ورکوي هر وخت د مال په ساتنه او جمع
کولو کېنښ مشغول وي نو داسه محبت قبیح دے.

د دے ایت نه تذکیر په احوالو د قیامت سره شور وکوي او دا
علاج دے د تیر ذکر شوی مرضونو د پاره. کلا ردعیه دے یعنی
دغه تیر شوی ناکاره اخلاقونه ځان اوساڼه ځکه چه دا په په ورځ د
قیامت کېنښ د لوڼه نقصان د پاره سبب او گرځي. د دکت د ک په اصل کېنښ
کسر (ما تولو) ته وئیلې شی او په معنی د هواریدلو سره هم راځي یعنی
غروته، دیرکې او محلات وغیره به د مخ د زمکه ته مات کړې شی
او هوار به کړې شی. د دکت تکرار د کثرت او د مبالغې د پاره دے
او دا کنایه ده د زلزلې د ټولې زمکه ته.

وَجَاءَ رَبُّكَ مَذْهَبًا مَذْهَبًا ۖ سَلَفًا لِّأُولَئِكَ ۚ هَٰذَا خِطَابُ حَقِيقٍ
معنی سره دے بغیر د تشبیه او تمثیل او تاویل نه. هر کله چه صفوتو
د الله تعالی د مخلوق د صفوتو سره هیڅ مشابهت نه لري نو دا اعتراف
نشی کیدلے چه الله تعالی لره (جی راتلل) ثابت شی نو انتقال او مکان
او جهت به ورله ثابت شی او هغه د دے نه پاک دے ځکه دا اعتراف
خو هغه وخت کیدلے شی چه جی د الله تعالی د مخلوق پشان شی او داسه
نه ده نو د جَاء په تاویل کېنښ هغه تقدیراتو او کنایاتو ته حاجت نیشته چه
قرطبی وغیره لیکلے دی. صَفًّا صَفًّا دا تکرار هم کثرت د صفوتو ته اشاره ده
او د هر اسمان ملائک په جدا جدا صفوته شی.

بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ

جہنم لڑے بہ دغا و دغ بہ نصیحت قبولی انسان

وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ۚ يَقُولُ يَلِيَّتَنِي

او ذکر کوں خائے تہ یہ وی دہ لڑ نصیحت دے یہ دانی خائے ارمان دے

قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ۚ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ

چہ عمل دے معکس دالیجے دے دپارہ ذکر کوں خپل، بظہار دغا و دغ تہ شی و رکولے عذاب

عَذَابُهُ أَحَدٌ ۚ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ۚ

د عذاب دہ دغا پشان ہیچوک، او تہ شی کوں تزل دہ دغا پشان تزل ہیچوک

۲۳ د اہم د قیامت احوال دی د تذکر د پارہ۔ وچائی یومئذی اہ حدیث دسم کیں وارد دی چہ جہنم بہ دا سے راوستلے شی چہ دہ دغا بہ او یا ذرہ مہارونہ وی او ہر مہار بہ او یا ذرہ ملائک را کا پی۔ یَتَذَكَّرُ مفعول ہے پت دے یعنی خپل عملونہ او کنا ہونہ بہ را یاد کری۔ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى (سوال) یہ مینج دیت ذکر او وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى کیں خو منافات معلومیری چہ اول وائی چہ را یاد بہ کری او بیا وائی چہ خہ رنگہ بہ یاد کری؟ (جواب) یہ دے کیں مضاف محذوف دے یعنی انی لہ منفعۃ الذکر یعنی یاد داشت د کنا ہونو ہیچ نفع نہ ورکوی۔

۲۴ او دا ترقی دہ د ماقبل نہ یعنی نفع و رکول خو لڑے خبرہ دہ بلکہ افسوس او حسرت یہ کوی۔ قَدَّمْتُ مفعول پت دے یعنی عملاً صالحاً۔ لِحَيَاتِي حیاۃ نہ مراد دنیوی ژوند دے تو لام پہ معنی درقی سرہ دے یا مراد دحیاۃ نہ ژوند د آخرت د چہ دغا حیاۃ حقیقیہ دے او پہ معنی د نجات سرہ دے تو لام پخپلہ معنی سرہ دے یا مضاف حذف دے یعنی حصول حیاتی۔

۲۵ یہ دے کیں ذکر د ہیبت او د شدت د عذاب دے او عَذَابُهُ وَثَاقُهُ ضمیر ونہ راجع دی اللہ تعالیٰ تہ یعنی اللہ تعالیٰ عذاب او و ثاق د جہنمیاں بل چاتہ د انسانو تہ نہ سہاری پخپلہ (پاگے پہ بل متح)

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۖ ارْجِعِي

اگر کوئی

یقین کو واپس

نفس

و

إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مُّرْضِيَةً ۖ فَأَدْخِلْنِي

طوفانِ ربِّ خیر سے خوشحالہ خوشحالہ کہے شوے، تو داخل شد

فِي عِلْدِي ۖ وَأَدْخِلْنِي جَنَّاتٍ

یہ بہشتیجاؤں و مآکین، او داخل شد جنت زما سے

او یہ واسطہ ذکرِ باریہ ملائکہ سرہی و رکوی۔ یا حرق تشبیہ محذوف دے
یعنی ذکرِ عذابِ اللہ تعالیٰ او ذکرِ تلوذ ہوا پشان پل ہیٹوک عذاب او تپل
نشی کوئے۔ یا ضمیر و نہ ذکرِ عذاب او وثاقہ راجع دی انسان جہنمی سے او
یہ دے کہیں ہم مخکین دواہرہ احتمالوتہ کیدلے شی۔
۲۸ ۲۹ ۳۰ ۳۱ ۳۲ ۳۳ ۳۴ ۳۵ ۳۶ ۳۷ ۳۸ ۳۹ ۴۰ ۴۱ ۴۲ ۴۳ ۴۴ ۴۵ ۴۶ ۴۷ ۴۸ ۴۹ ۵۰ ۵۱ ۵۲ ۵۳ ۵۴ ۵۵ ۵۶ ۵۷ ۵۸ ۵۹ ۶۰ ۶۱ ۶۲ ۶۳ ۶۴ ۶۵ ۶۶ ۶۷ ۶۸ ۶۹ ۷۰ ۷۱ ۷۲ ۷۳ ۷۴ ۷۵ ۷۶ ۷۷ ۷۸ ۷۹ ۸۰ ۸۱ ۸۲ ۸۳ ۸۴ ۸۵ ۸۶ ۸۷ ۸۸ ۸۹ ۹۰ ۹۱ ۹۲ ۹۳ ۹۴ ۹۵ ۹۶ ۹۷ ۹۸ ۹۹ ۱۰۰
تہ۔ **يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ** دا وٹیلے شی یہ وخت ذکرِ ٹنکدن کہیں او یہ وخت ذکرِ
بعث بعد الموت کہیں۔

الْمُطْمَئِنَّةُ یہ دے کہیں ذکرِ مفسرینو پیر اقوال دی لیکن مرجع ذکرِ
یوہ دہ چہ کامل ایمان لرونکے ذکرِ قسم شرک نہ ٹخان ساتونکے او تسلی
حاصلونکے یہ ذکرِ اللہ تعالیٰ او یقین کوونکے یہ احکامو ذکرِ اللہ تعالیٰ
او راضی یہ قضا ذکرِ اللہ تعالیٰ چہ دا بول صفتونہ پکین موجودوی۔
إِلَىٰ رَبِّكَ رَبُّ تہ مراد اللہ تعالیٰ دے یہ دواہرہ توجیہا تو کہیں۔
یا یہ اول توجیہ روخت ذکرِ ٹنکدن کہیں رب تہ مراد اللہ تعالیٰ دے
او یہ دومہ توجیہ رب بعد الموت کہیں رب تہ مراد بدن ذکرِ
ہوا دے ابن کثیر ہم دا دواہرہ ذکرِ کربیدی۔

رَاضِيَةً مُّرْضِيَةً رضا یہ اعتبار ذکرِ پیرو نعمتونو سرہ دہ او ترضیہ
یہ اعتبار ذکرِ عملونو ذکرِ سرہ دے یعنی مقبول دے یہ تیز ذکرِ
اللہ تعالیٰ یہ سبب ذکرِ عملونو سرہ یا یہ معنی مرضیہ عنہا سرہ دے
یعنی اللہ تعالیٰ بہ ذکرِ دہ تہ رضا وی۔

فَاذْخُلِي فِي عِبَادِي يَهْ اُوله توجيہ ياندائے مطلب دادے چاہے عالم
برخ کن مستقر د ارواح و مؤمنان و تہ بہ داخل کریشی او یہ
دویمہ توجیہ ياندائے مطلب دا چاہے یہ یدان و نو د بتدکان و کن بہ داخل
کریشی، یا روستو د بعث بعد الموت تہ بہ جماعت د بتدکان و صالحین
کن بہ داخل کرے شی۔

فَاذْخُلِي جَنَّتي اَوْ شَرِيْتي د ققال تہ نقل کریدائے چاہے دا جملے اگر
چاہے د امرونو دی لیکن یہ معنی د خیر سرہ دی۔

ختم شو تفسیر د سورة الفجر یہ فصل د الله تعالى سرہ والحمد لله على كل حال

سُورَةُ الْبَلَدِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آياتها

۳۰

رکوعها

لَا أَقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ۝ وَأَنْتَ حَلِيمٌ

داہے تہ دہ ، قسم کوڈم پہ دے ہمار باندے ، او ستا بے عزتی کیدیشی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة البلد

ربط دے سورۃ دے مخکین سورۃ پہ خو وجو سورۃ دے اولہ
وجہ دادہ چہ مخکین سورۃ کیں ترغیب و تضرع کولو تہ پہ اوقاتو
دے استجابت کیں نو پہ دے سورۃ کیں ترغیب دے صالح محنت کولو
تہ او تحذیر دے دے ناکارہ محنت تہ۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفتہ
سورۃ کیں زجر و پہ عدم اکرام دے یتیم او عدم اطعام مسکین باندے
نو پہ دے سورۃ کیں ترغیب و رکول دی پہ اکرام او اطعام دے یتیم
او مسکین باندے سورۃ دے ایمان تہ۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفتہ
سورۃ کیں تخویف و پہ ذکر دے مکذیبینو سا بقیتو باندے نو پہ
دے سورۃ کیں زجر دے پہ ذکر دے مکذاب دے امت والونہ۔
دعوئی دے سورۃ ، ترغیب دے دے تحلل دے محنت کولو پہ صالح
طریقہ سورۃ او اجتناب کولو تہ دے محنت سیئہ تہ پہ کیں او پدے
کیں صفات فعلیہ دے اللہ تعالیٰ درے ذکر کریدی۔ خلق دے انسان
جعل دے اندامونو، ہدایت۔

خلاصہ دے سورۃ۔ دہ شہادت تونہ ذکر کوی پہ دعویٰ دے سورۃ
باندے ترسک پورے بیا زجر دے پہ مشقت سیئہ باندے پہ کیں
کیں سورۃ دے ناکارہ عقیدے تہ پہ کیں اولہ عقیدہ انکار
دے قدرت دے اللہ تعالیٰ تہ او دویمہ عقیدہ انکار دے علم دے اللہ تعالیٰ
تہ او دا منشادہ دے پکارہ دے ناکارہ مشقت کولو۔ بیا ذکر دے خلور و انعاماتو
دے (پہ کیں کیں چہ پہ ہفتہ سورۃ تمیز کیدے شی پہ میتعہ

بِهَذَا الْبَلَدِ ۱ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَسَ ۲

پہ دے ، بشار کیں ، او قسم دے یہ بلاد یہ ہجہ چہ اولاد ہے دے ،

د مشقت صالح اوسنی کیں ۔ بیا ذکر دے د مشقت صالحہ یہ شہر
امور و سرہ سرہ د بشارت تہ تر سٹ پورے او ہجہ تہ ہے یوم ایچہ دے
(عقبہ) بیا تخویف اخروی دے مشقت سیئہ کوؤنکی تہ یہ ہوائ کیں
تفسیر سٹ تفسیر د لہ ا قسیر یہ تفسیر سورۃ واقعہ کیں تیر شوے دے
دلہ مطلب د لہ دادے چہ انسان دے دا گمان کوی چہ دے یہ ہیچ محنت
او مشقت تہ کوی ، مہل بہ وی یا بہ یہ مشقت کولو کیں الزادوی ۔

بِهَذَا الْبَلَدِ اجماع دہ د مفسرینو چہ مراد د دے تہ مکہ مکرمہ دہ چہ
ہجہ ام القری او ام البلاد دہ او د دے نہ تولا زمکہ غور و لے شوی دہ
او نورہم د دے دیر فضائل دی ۔ او د دے ذکر یہ سورۃ بقرہ ۱۲۶
او سورۃ ابراہیم ۳۵ او سورۃ تین سٹ او سورۃ نمل سٹ کیں را غلے دے ۔
بَلَدٍ مَذْكُورٍ جَنَسٍ مَكَانٍ تہ و ٹیلے شی او مکہ پہ دے سرہ مسلی شوے دہ
تعظیماً تسمیہ د خاص دہ پہ اسم جنس سرہ او بِلَدٌ یو خاص تکرر
تہ و ٹیلے کیروی ۔

سٹ دا جملہ معترضہ دہ پہ میتج د قسم او جواب قسم کیں او دا جملہ ہے د دے
وجہ نہ ذکر کرہ چہ پہ بلدا حرام باندے پہ قسم کولو کیں ر یہ مناسبت
د جواب قسم) دے لہ دخل دے لکہ چہ روستو بہ واضح کریشی
جل مفسرینو د دے دیر وجوہ لیکلے دی یو دا چہ دا پہ معنی د مستقبل
سرہ دے او بشارت د فتح مکہ دے روستو د ہجرت کولو تہ یعنی
تالہ پہ اجازت در کپے شی د قتال کولو پہ دے بلدا کیں ۔

دویمہ وجہ دا دہ چہ جل استحلال د حرمت تہ و ٹیلے شی لکہ پہ لا تحلوا
شعائراً للہ کیں یعنی مشرکان ستا بے عزتی کوی پہ دے بشار کیں پہ
ارادہ د قتل سرہ او پہ ویستلو سرہ او پہ سب و شتم سرہ ۔

دریمہ توجیہ دا دہ چہ تہ بے گناہ مقیم ہے پہ دے بشار کیں او مشرکان
پہ دے کیں ہر قسم گناہو تہ کوی ۔

سٹ دا دویم قسم دے او مراد د والد تہ آدم علیہ السلام (یا تے یہ بلخ)

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبِيرٍ ۝ آيَحْسِبُ

یقیناً پیدا کریدے مونہ انسان لڑکہ پہ محنت کولو کہیں۔ ایسا کہاں کوی

اوڈ ما ولدا تہ ہوں ذریت (اولاد) ڈھوہ دے او دا قول ڈ مجاہد او
حسن بصری دے او اکثر و مفسرینو غورہ کرے دے او مائیے اوٹیل
حککہ چہ لوٹے شان او کثرت ڈ اولاد تہ اشارہ دہ لکھ مآپہ دے
قول کہیں چہ واللہ اعلم بہا وضعت۔ یا ڈ دے وجہ چہ پہ اولاد ڈ آدم
علیہ السلام کہیں عقل والا او کم عقل او بے عقلہ ہم شتہ ہوغہ ہولو تہ
اشارہ دہ۔ (فائدہ) ڈ لا اقسام ڈ لاندے دواہہ قسموتہ ٹیے داخل کرل
حککہ چہ ڈ دوی پورہ مناسبت دے ہوغہ دا دے چہ ہذا البلد
مسکن اصلی دے او آدم او اولاد ٹیے ساکتان دی اوڈ دغہ مسکن تہ
ہولو زمکہ او غور و لے شوہ نو پہ ہولو زمکہ پاندے۔ اولاد آدم خواہ
شول او محنت او مشقت کوی۔

سگ دا جواب قسم دے کبیر پہ اصل کہیں شدات تہ وٹیلے شی او مراد
ترینہ سختے تیرول دی پدانی وی او کہ مالی، اختیاری سختے وی یعنی
عملوتہ ڈ خیر او شر) یا غیر اختیاری۔ او قرطبی ہوغہ مکاید (سختیائے تقریباً
پنچویشٹ ذکر کرے دی نو انسان ڈ پیدا آتش تہ ترعاقبت پورے پہ
مشقت او تکلیف کہیں دے معلومہ شوہ چہ دے قادر علی کل شی
او قادر مطلق او عالم بکل شی ء تہ دے بلکہ ڈ دہہ ڈ پاسہ قادر او عالم
شتہ چہ ہوغہ اللہ تعالیٰ دے نو پکار دی چہ محنت او مشقت ڈ اللہ تعالیٰ
ڈ حکم ڈ لاندے کوی او آزادی تہ کوی۔

او مناسبت ڈ قسموتہ او ڈ جواب قسم دا دے چہ زمکہ ڈ مکہ خصوصاً
ڈ دیرو مشقتو نو زمکہ دہ تردے پورے چہ غورہ ڈ ہوں مخلوق
چہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم دے پہ ہوغہ پاندے ہم پکین دیر
تکلیفونہ تیر شوی دی او ہولو زمکہ عمومًا ڈ مشقت او محنت خلٹ
دے بغیر ڈ مشقت تہ پہ ہوغہ کہیں معیشت تہ کیری او دا رنگ ڈ دے
ساکتان چہ آدم علیہ السلام او ڈ ہوغہ نسل دے ہر وخت پہ مشقت
او تکلیف کہیں دی ڈ چا مشقت صالح دے او ڈ چا مشقت سبی رہے دے

أَنْ تَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ يَقُولُ

چہ او پہ نہ لری قدرت ہمارے ہاں ہے ہیشوک دے وائی

أَهْلَكَ مَا لَا تُبَدِّأُ إِلَّا بِحَسَبِ

خرچ کریدی ما مالونہ دیر ہوتا ایسا کہان کوی

لکہ چہ حدیث صحیح کہیں وارد دی کل الناس یعدوا فبائع نفسه فمعتقها
او موبقها، نو دا دلیل او شاہد دے چہ د انسان پہ ژوند کنیں ضرور
محدث او مشقت شتہ لیکن دہ لہ ضروری دی چہ مشقت د خیر او کبری
او د قدرت او د علم د اللہ تعالیٰ تہ خان ازاد تہ کنری۔

ہ د دے ایت تہ تراخر د سورت پورے دودہ قسمونہ ذکر کوی یوشقی
(چہ ناکارہ مشقت کوی) او دویم سعید (چہ صحیح مشقت کوی) پہ دے
ایت کنیں زجر دے پہ عقیدہ د انسان شقی چہ د قدرت د اللہ تعالیٰ تہ
انکار کوی د دے وچہ تہ دہغہ د حکمونو د لاتدے ژوندات تیروی
او دا عقیدہ یقینی تہ دہ د دے وچہ تہ بحسب یے ذکر کرو۔

مذہب د اہل زجر دے او دا علت د بحسب دے او مثال دے د
مشقت سیئہ د پارہ۔

يَقُولُ دَا قَوْل دَدَهْ يَه طَرِيقَه د تَكْبِر او د فخر سرہ دے
أَهْلَكَ اَهْ مراد د دے تہ ہغہ دے چہ پہ دشمنی او پہ مخالفت د
سنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم کنیں یے دیر مالونہ خرچ کرے
دی لکہ پہ سورۃ انفال ۳۲ کنیں دی۔

او دا جملہ ہر ہغہ انفاق د مال تہ شامل دہ چہ خلاق د سنت
د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ خرچ کیڑی۔ لکہ پہ اشاعت د
شرک او کفر او بدعتو کنیں، او پہ رسمونو رواجونو سرہ، او پہ
فسق و فجور و فحاشی وغیرہ کنیں۔

أَنْ لَّمْ يَزَكَّ أَحَدٌ ۝ أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ۝

چہ نہ دینی دہ لڑہ ہیخوکی ۔ ایاتہ دی جوہے کہے مونتو دہ لڑہ دوه سترک

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ۝ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ۝

او لڑہ او دوه شونتہے ، او خود لے مودی دہ لڑہ دوه لڑہے ،

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ

تو تہ دے ختے دے یہ کتاؤ باتہے ۔ او تہ پتہ دہ ساتہ

سک دابل زجردے پہ عقیدہ د شقی انسان چہ اللہ تعالیٰ غیب دان نہ
گنری او د دے وجہ نہ مشقت سیئہ کوی او هرکله چہ اللہ تعالیٰ قادر او
غیب دان نہ گنری نو حساب کتاب ہم نہ منی د دے وجہ نہ د اللہ تعالیٰ
د احکامو پابندی ہم نہ کوی ۔

۱۔ سترک پدیکیں تذکیر دے پہ نعمتو نو سرہ او حق داسے نعمتو نہ دی چہ پہ
هغه سرہ پہ صحیح او باطل محتو تو کیں فرق ہم کو لے شی ۔ اول نعمت
د دہ سترک چہ پہ هغه دلیلوتہ د حق او باطل لید لے شی دویم ژبہ او دریم
شونتہے چہ پدے مجموعہ سرہ خبر لے کو لے شی نو د حق او باطل
د علم د پاره تپو سوتہ کو لے شی او نور لے فایده پکین ہم دیر لے دی
خلورم نعمت ہدایت د دوه لڑو دے ، هَذَا يَمَانًا مراد د ہدایت نہ بیان دے
پہ وحی سرہ یا خود تہ دہ پہ عقل ور کو لو سرہ ۔ النَّجْدَيْنِ نجد پہ اصل
کین اوچت خائے تہ وئیلے شی او مراد تربتہ لڑ د خیر او د شر او حق
او باطل دہ چہ پہ عقل سلیم او وحی د وارو سرہ د هغه پہ مینخ کین
بشکارہ فرق کید لے شی ۔ لَجْدَيْنِ ورتہ د دے وجہ نہ اوئیلے شوچہ دوا
لڑ لے داسے بشکارہ فرق لری لکہ دوه دیر لے چہ پہ زمکے جدا جدا بشکاری
او پہ یو قول کین مراد د دے نہ سینے د مور دی ۔ حَاصِل د ادے چہ د دے
نعمتو نو پہ ذریعہ د حق او باطل پہ مینخ کین تمیز کید لے شی نو ولے دا انسان رشی
محنت سیئہ کوی ۔

۲۔ پہ دے کین ترغیب دے مشقت صحیحہ کو لو تہ او رد دے پہ
ما قبل علونو او عقیدہ و یا تہ دے چہ پہ هغه سرہ کامیابی تہ حاصلیدی ۔

مَا الْعَقَبَةُ ۝ فَلَكَ رَقَبَةٌ ۝ أَوْ اطْعَمَ فِي

چہ خہ دے کنہاؤ . خلاصول دے ست ، یا خوراک ویکول یہ

يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ۝ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۝

ورخ دے کنہاؤ ، یتیم چہ رشتہ دار دی

اَفْتَحَمَ اِقْتَحَمَ، یہ زور سرہ یا بے فکرے سرہ یہ یوحائے کنہاؤ وداخلیہ توائی
او دلتہ مراد سختی تیروں دی یہ خہ کار کو لو کنہاؤ، الْعَقَبَةُ لاریہ غر
کنہاؤ چہ سختی وی او یہ خہ کنہاؤ وچت والے ہم وی او خہ تہ کنہاؤ وٹیل
کیوی . او دایہ طریقہ دے تشبیہ سرہ دہ یعنی ایمان او اعمال صالحہ او
انفاق دے مال یہ صحیح مصرفونو کنہاؤ رچہ دا مشقت صحیحہ دے یہ
شان دے کنہاؤ دے غر دے چہ یہ خہ باندے ورتیریدل کران وی لیکن
انسان دے خہ دے ذریعہ سرہ دے یوملک تہ بل ملک تہ ورتیریدی او دا
جملہ خبریہ دہ یہ نیز دے اکثر مفسرینو او دے بعضو یہ نیز دا جملہ دے ثانیہ
دے شردہ او امام بخاری وٹیل دی چہ مراد دے دے تہ عقبہ یہ دنیا کنہاؤ
دہ او لا یہ معنی دے لم سرہ دے خہ لا یہ فعل ماضی باندے تکرار
غواہی او دلتہ تکرار نیشہ دے . لیکن زہ وایم چہ دے عربیت دے قانون
دے بارہ دے قران تاویل کول پکار تہ دی .

۱۱۱ پدے جملے سرہ عظمت شان دے عقبہ تہ اشارہ دہ او یہ دے سرہ
تعلیم دے عقبہ و رکوی یہ معنی تشبیہی سرہ .

۱۱۲ یہ شہر امور و سرہ تفسیر دے عقبہ کوی اول فَلَكَ رَقَبَةٌ مراد دے رقبہ
تہ پورہ انسان دے او خلاصول دے خہ دے غلام تہ ، مریخی والی تہ دے
قید دے قرضونو تہ او دے گناہونو دے کر تہ تہ او جہل تہ او دے مظلومیت تہ
دالفظ دے تہ لوکارو تہ عام دے . او دے مخکن دے کر کر و اشارہ
چہ داخل دے تہ لو صدقاتو تہ افضل عمل دے .

۱۱۳ یہ دے ایا تو تو کنہاؤ دویم او دریم خصلت ذکر رکوی
مَسْغَبَةٍ سغب لوکہ او اشتہا دے طعام تہ وٹیل کیوی او اطعام دے طعام فضیلت
او ثواب دے لیکن یہ وخت دے لوکہ کنہاؤ زیات ثواب دے پاتے یہ بل مخرج

أَوْ مُسْكِينًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۖ ثُمَّ كَانَ

یا مسکین تہ چہ خادرو والدوی . یا دی دے

مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ

د ہفتہ چانہ چہ ایمان آئے راہے دے او پختہ خبر کوئی یوں کہ صبر کو

نودا قید د مزید فضیلت د پارہ دے او اشارہ دہ چہ محتاج یہ بخش
کولے شی یہ غیر محتاج باندے .

يَوْمَ ذِي مَسْغَبَةٍ یعنی داسے وخت چہ انسان پہ ہفتہ کس اوکے وی یا
داسے زمانہ چہ پہ ہفتہ کس قحط وی او داسے ورخ چہ پہ ہفتہ کس
پہ یو کور کس مرے شو یوی نو ہفتہ کور والا طعام نشی تیار کولے
حک کہ چہ مشغول وی پہ غم باندے نو ہفتوی لڑے طعام ور کول
ہم ثواب دے او دیتہ اشارہ دہ پہ ہفتہ حدیث کس چہ جعفر رضوانہ
عنه شہید شو نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم خپل کور تہ راتے نو اوٹیل
یے اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَإِنَّهُ أَتَاهُمْ مَا يَشْتَهُهُمْ (الحديث)
یَتِيمًا ذِیْتِمِ او مسکین تخصیص یے د دے وجہ تہ اوکرو
چہ دوی دیر محتاج او حقدار دی .

ذَا مَقْرَبَةٍ د دے تخصیص یے ذریات اجرا و دیر حق د وجہ
تہ اوکرو حک کہ چہ پہ حدیث کس راتے دی چہ صدقہ پہ مسکین
باندے یوہ صدقہ دہ او پہ ذو رحم باندے دہ دی صدقہ ہم
دہ او صلہ رحمی ہم دہ (ترمذی) .

أَوْ مُسْكِينًا دلتہ مسکین او فقیر یو خیز دے ہر محتاج تہ وٹیلے
شی لیکن تخصیص یے پہ قید د ذَا مَقْرَبَةٍ سرہ د پارہ ذریات
ثواب کرے دے . مراد د دے تہ داسے مسکین دے چہ کوما
یے نیشہ بسترہ یے نیشہ اهل عیال یے دیر دے یعنی دیر
محتاج دے پہ نسبت د نورو مسکینانو او فقراؤ سرہ .

وَتَوَاصُوا بِالْمَرْحَمَةِ ۝۱۷ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

اوپنچہ خبرہ کوی یو ویل تہ ذ رحم کولو ۔ دغہ کسان دی

الْمِيمَنَةِ ۝۱۸ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِالْآيَاتِنَا هُمْ

خہ قسمت والا ۔ او ہغہ کسان چہ کفریہ کپیدے زمونہ پیا یا تونو باندے دوی

کا پہ دے دے کیں درے خصلتو تہ نور ذکر کوی۔

سوال :- ایمان خو پہ صدقہ او اتفاق باندے مخکین دے نو دلتہ
یے ولے پہ شمر سرہ ذکر کرو ؟

جواب :- شمر د تعقیب ذکر د پاره دے او ایمان خوش شرط او قید
دے د پاره د عملونو تو کلاہ مخکین ذکر شی او کلاہ پہ میخ کیں او کلاہ
روستو ۔ لیکن ہر کلاہ چہ پہ دے سورت کیں مقصود ذکر د احسان
د مخلوق دے دے دے وجہ تہ ہغہ یے مخکین ذکر کرو ایمان تہ۔
او کان لفظ دلیل دے چہ ایمان بہ عمل کولو تہ مخکین وی او
مستمر بہ وی۔

وَتَوَاصُوا بِالصَّبْرِ ۝۱۹ یہ مشقت او محنت کیں تکالیف وی چہ پہ ہغہ
باندے صبر کول ضروری دی دے دے وجہ تہ دے خصلت
تخصیص یے او کرو او تواصی نورو تہ مستلزم دہ او پچلہ خوب ضرور
صبر کوی۔ او صبر تہ مراد مضبوط پاتے کیدل دی پہ دین باندے
او پہ اعمالو د خیر باندے سرہ د مصیبتو نو تہ۔

وَتَوَاصُوا بِالْمَرْحَمَةِ ۝۲۰ ہر کلاہ چہ مقصد پہ سورہ کیں احسان کول
دی د مخلوق سرہ او ہغہ پیدا اکیڑی ذ رحم او ترس کولو سرہ
پہ کمزور باندے دے دے وجہ تہ دا خصلت یے خاص ذکر کرو
او دلتہ ہم تواصی مستلزم دہ رحم کولو لہ پچلہ ہم۔

سکا دا بشارت دے پہ دغہ صفتونو باندے الْمِيمَنَةِ ۝۲۱ د یمن تہ
دے پہ معنی د خیر او برکات سرہ یا د یمن تہ ماخوذ دے یعنی
پہ خی لاس کیں بہ عملنامہ ورکیدیشی ۔ یا جنت والا دی حکم چہ ہغہ
یمین طرق دے۔

أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۝ عَلِيَهُمْ نَارُ مَوْصَدَةٍ ۝

دی ناکارہ قیمت والا - یہ دوی پاندے بہ اوروی بند کم کٹوے دھر طرف نہ

۱۹ سطر یہ دے کہیں ذکر دے (د ر شقی) باطل مشقت کوؤ نکے چہ
مبداء دے ہجے کفر کول دی پہ ایاتونو دے اللہ تعالیٰ سرہ او تخویف دے
الْمَشْأَمَةِ دے شوم تہ ماخوذ دے سپیرہ والی او شرتہ و ٹیلے کیپری
یا پہ معنی دے شمال سرہ دے یعنی پہ کیپری لاس کہیں علمنامہ ور کیدلے
شی یا جہنم والا دی حکمہ چہ جہنم پہ شمال طرف تہ وی - مَوْصَدَةٍ
چہ بند کرے شوے پہ وی دے ہر طرف تہ یعنی ہیجے سورے اولار
دے وتلو بہ تہ وی۔

فائدہ: شیخ القرآن محمد طاہر رحمہ اللہ فرماتیلے دی چہ پیدے
سورت کہیں دے اصلاح البلد موضوع دے دے وچے تہ ہجے امور
یے دے ایمان سرہ ذکر کول چہ دے احسان کولو دے مخلوق سرہ تعلق
لری یعنی دے کلی اصلاح پہ دے امور و سرہ کیدلے شی۔

ختم شو تفسیر دے سورۃ البلد بحمد اللہ تعالیٰ و توفیقہ

سُورَةُ الشَّمْسِ
مکیہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آیاتها
۱۵رکوعها
۱

وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ① وَالْقَبْرَ إِذَا ثَلَسَهَا ②

قدم دے یہ عمر باندے اوپر نواذ ہفت پخت و ساخت کیں، او قدم دے یہ سپو بھٹی ہر کل چار راشی یہ تندر سے

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الشمس

ربط دے سورت دے ماقبل سرہ پہ خو و جو سرہ دے اولہ وجہ
دادہ چہ پہ مخکین سورت کیں دوہ قسمو تہ دے اشاناتو ذکر کپل نو پدے
سورت کیں دے هغوی پہ مینے کیں فرق دے عاقبت ذکر کوی، دویمہ وجہ
دادہ چہ پہ هغه سورة کیں زجر و دے طغیان کو و نکو دے امت باندے
نو پہ دے سورت کیں ذکر دے دے طغیان تو دے مخکنو امتو نو نہ چہ شودین
دی، دریمہ وجہ دادہ چہ مخکین سورت کیں تخویف اخروی و دے
نو پہ دے سورت کیں تخویف دنیوی دے۔

دعوی دے سورت تفرقه پہ مینے دے عاقبت دے دوہ دے لو
کیں دے سرہ دے تخویف دنیوی تہ یوے دے تہ، او اللہ تعالیٰ خیل
دوہ نومو نہ ذکر کریدی اللہ، رب او اوہ صفات فعلیہ دی دے پارہ دے
معرفت دے اللہ تعالیٰ۔

خلاصہ دے سورت، اول خاور شواہد ذکر کوی دے پارہ دے
دعوی دے سورت تر سہ پورے بیا تخویف دنیوی پہ واقعہ دے شودین
سرہ دے هغوی طغیان او تکذیب او عقر ذکر دے او دے اللہ تعالیٰ دے طرف
تہ دمدامہ او تسویہ ذکر شودین۔

قایدہ ۱۔ تخصیص دے شود دے خو و جو تہ دے اولہ وجہ دادہ چہ
قرآن کریم کیں دے نور و قومو نو مکذ بینو سرہ دے شرک تہ نور مظالم
کے ذکر کپل دی او دے شودین نو یے سیوا دے شرک تہ بل ظلم تہ
دے ذکر کپلے نو دوی دے نور و یہ نسبت ادنیٰ (پاتے پہ بل مخ)

کافران دی۔ نو ہر کلمہ چہ ادنیٰ کافران ہم اللہ تعالیٰ ہلاک کریدی
 نو لوئے کافران رنکہ مشرکین مکہ بہ دھغہ د عذاب تہ تہ رنگ بیج
 شی۔ دویہ وجہ دادہ چہ نمود ہغہ قوم دے چہ معجزہ ئے طلب کرے
 وہ یعنی ناقہ اللہ او ہغہ ئے پخیلو سترگو اولیدالہ او سرکہ ددے تہ
 ئے طغیان او کرو یعنی سرکہ د علم تہ ئے کفر او کرو لکہ چہ اشارہ
 پہ دے قول کہیں چہ اَمَّا تَشُوْدُ فَمَا تَشُوْدُ اَلْعَلٰی عَلٰی الْهٰدٰی
 (سورۃ حم سجدہ ۱۷) نو دارنگ مشرکین عرب ہم سرکہ د معجزاتو او
 د علم د حق تہ پہ دلیلونو سرکہ کفر او کرو نو د دوی مثال پشان د شود
 دے او دادواہ وجہ ابن قیم پہ بدائع التفسیر کہیں ذکر کریدی او
 دریمہ وجہ دادہ چہ نمود د تولو قومونو مکذبینو تہ مالدارا و صنعت
 کارو او مالونہ ئے پہ غیر د مصارف شرعیہ نہ خرچ کول او پہ دے
 سورتونو د سورۃ فجر تہ تر والیل پورے کہیں دا مسئلہ ذکر کییدی
 نو د دے وجہ د نمودیا تو مثال ئے خاص ذکر کرو۔

تفسیر سل سل دادے قسمونہ دی اول قسم وَالشَّمْسُ د قرآن کریم
 اوست کہیں چہ د شمس خومرہ صفات او منافع ذکر کریدی یا پہ
 عقل سلیم او حواسو سرکہ چہ د دے کوئے قائدے بیکارہ شویدی
 پہ دے لفظ کہیں ہغہ تولو تہ اشارہ دہ۔ دریم قسم وَضُحًا کادے ضحیٰ
 زیاتے رتہا تہ و تیلے کییدی نو وخت د ساخت کہیں د نمر رتہا دیرہ شی
 او گری پکین کمہ وی نو قائدہ ئے زیاتہ وی پہ ضرر یا ندمے او اضافت
 د ضحیٰ ئے ضمیر د شمس تہ کہے دے دا اضافت د مسبب دے سبب
 تہ یعنی د نمر د اوچت والی سرکہ ضحیٰ پیدا کییدی۔ د نمر قائدے خو
 دیرے وے لیکن د ضحیٰ وخت کہیں رتہا زیاتہ شی او خلق پہ کسبونو
 کہیں مشغولہ شی نو دا ئے لویہ قائدہ دہ نو د دے وجہ تہ ئے پہ
 ذکر سرکہ خاص کرلہ۔ دریم قسم وَالْقَمَرُ اِذَا تَلٰکَھا مراد د دے تہ
 د اولے شپے میاشت دہ چہ ہر کلمہ نمر مغرب کہیں غائب شی نو دغہ
 وخت سپوگٹے بیکارہ شی او بیا پہ نمر سے زر قائبہ شی او پہ دغہ وخت
 کہیں د دے رتہا ہم دیرہ کمہ وی یا مراد د دے تہ د خوار سے شپے

وَالْتَّهَارِ إِذَا جَلَّهَا ③ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ④

وَقَم دے پہ ورخ باندے ہرکل چہ بیکارہ کبریٰ نمرلہ، او قسم دے پہ شبہ باندے ہرکل چہ پت کبریٰ نمرلہ،

سپوگئے دہ چہ ہرکلہ نمر مغرب کنس غروب او کبری نو پہ دغہ وخت سپوگئے
د مشرق نہ رابیکارہ شی لیکن بیائے ہم رنہا د نمر نہ کہہ دہ۔ پہ سپوگئے
کنس ہم دیرے فائیدے شتہ لیکن فائیدے ہے نہ معلومیری مگر پہ وخت
د تابعدا ہے د نمر کنس د دے وچ نہ دا وخت ہے خاص کہو پہ ذکر
سرہ بغیر د حرق عطف نہ۔

طے پہ دے کنس ہم د وہ قسمونہ دی۔ خلورم قسم والتَّهَارِ إِذَا جَلَّهَا
دھا د ضمیر پہ مرجع کنس دیر اقوال دی ع راجع دے ظلمت (تیرک)
تہ ع راجع دے زمکے تہ ع راجع دے دُنیا تہ ع راجع دے نمر تہ
د دے مراجعو ذکر اگرچہ نیستہ لیکن پہ عقل سرہ معلومیری او این
جریر خلورم قول غورہ کبری دے چہ ضمیر راجع دے شمس تہ او نسبت
د تجلیہ د نمر نهار تہ پہ دے وچ سرہ دے چہ پہ وخت د نهار کنس
هغه بیکارہ شویدے او پہ دے قید کنس اشارہ دہ چہ د نهار فائیدے
ہم دیرے دی لیکن زیائے فائیدے پہ هغه وخت کنس دی چہ نمر بیکارہ
وی ورخ تہ وی د دے وچ نہ د دے وخت تخصیص ہے او کرو
پتخم قسم وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا دلتہ ہم پہ ضمیر دھا کنس اقوال دی چہ
دُنیا او زمکے تہ راجع دے لیکن غورہ دا دے چہ ضمیر شمس تہ راجع د
سوال۔ یغشاهایے فعل مضارع را ورو او مخکنس او روستو فعلونہ د
ماضی ذکر دی د دے خہ وجہ دہ؟

جواب۔ د وہ وچ دی یو وجہ رعایت د فواصلہ د ایا تو نو دے خکہ پہ
اذا غشیها سرہ فاصلہ د الیت صحیح نہ دہ۔ دوریہ وجہ دا نور امور
چہ پہ فعل ماضی سرہ ذکر کرے شویدی هغه چہ پہ یوخل سرہ
وشی او هرچہ پتول د شپے وی رنہا د نمر لہ نو پہ تدارج سرہ دی
یعنی نمر غائب شی تو سورولے پاتے شی سورولے چہ غائب شی نو بیآ
سپین والے باقی وی ہیا سپین والے غائب شی نو تولہ تورہ تیارہ
شی۔

وَالسَّمَاءِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۝ وَالْأَرْضِ وَمَا

اوقسم دے آسمان اوپہ ہقہ چاچہ جو پر کریدے آسمان اوقسم دے پر زمکہ بانگ اوپہ ہقہ چا

طَحْرَهَا ۝ وَتَفْسٍ وَمَا سَوَّيْنَاهَا ۝ فَالْكَهْ

اچہ غور و لے دہ داز مکہ اوقسم دے پر نفس بانگ اوپہ ہقہ چاچہ دا لے پر اوجو پر کریدے، تو خود لے لے دہ ہقہ تہ

۵۔ ۶۔ شپہم قسم وَالسَّمَاءِ وَمَا بَيْنَهُمَا آسمان پہ دیر منافعو باندے مشتمل دے ہقہ تولو تہ اشارہ دہ دے وجہ تہ وما بناھا لے پہ عطف سرہ ذکر کریدے۔ اووم قسم وَمَا بَنَّاھا دے مَا مصدر یہ موصوفہ دے نو واو صرف دے عطف دے پیارہ دے یعنی "آسمان سرہ دے صفت دے بنا دے ہقہ تہ" یا مَا موصولہ دے مراد ترینہ اللہ تعالیٰ دے نو واو قسمیہ دے او حرف دے مَا دے ذوی العقول او غیر ذوی العقول دواو دے پیارہ پہ طریقہ دے اشتراک سرہ استعمال پدی او دا دے سیو یہ مذہب دے۔

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّاھا پہ دے کہیں ہقہ تفصیل دے چہ مخکن جملہ کہیں تیرشو نو دا اتم او تہم قسم دے۔ طَحَّا تہ مراد غور و لے سرہ دے راویستلو دے یو یو او خزانو او چینو دی او دے حاکم صرف دے غور و لے پہ معنی دے۔ (فائدہ) دے آسمان او دے زمکے سرہ دے جو رو و ٹکی او غور و ٹکی ذکر دے دے پیارہ او کپو چہ دا گمان غوک او نکری چہ آسمان او زمکہ قدیم دی لکہ دے بعض نا پو ہو دا نظریہ دے۔

۷۔ ۸۔ السَّمِ قَسَم دے وَنَفْسٍ نَّكَرَہ دے تعمیم دے پیارہ دہ یعنی ہر یو نفس، نو تول انسان ترینہ مراد دی دلتہ ہم اشارہ دہ صفاتو او کمال تو دے کامل انسان تو تہ۔ وَمَا سَوَّيْنَاهَا پہ دے کہیں ہقہ دوہ احتمال دی چہ ما بناھا کہیں ذکر شول او پہ یو احتمال یاندے دا یو و لسم قسم دے او دے سويہ تہ مراد تول اطوار دے پیدا ایش سرہ دے شکل او قد و قامت دے انسان تہ دی۔ دلتہ ہم دا جملہ دے پیارہ دے تردید دے ہقہ نظریے دہ چہ انسان پہ خپل پیدا ایش کہیں پیدا کو و ٹکی تہ حاجت تہ لری لکہ دے بعض کمی و نشو دا عقیدہ دہ نو پہ دے لفظ کہیں پہ ہقوی باندے صریح رد دے۔

فَجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ۝ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ

لور دے بدے او دے تقویٰ ، یقیناً کامیاب دے ہنہ خوک

زَكَاهَا ۝ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ۝

چہ پاک نے کرو خاں خیل۔ او یقیناً ناکام دے ہنہ خوک چہ کھارو نے کرو خاں خیل ،

۱۔ دامعطوق دے پہ سَوَاہَا باندے نو دلالت کوی چہ مآ موصولہ کیدل غورہ دی او مراد دے الہام نہ تقدیر دے فجور او تقویٰ دے لکھ چہ حدیث صحیح دے مسلم او احمد کنیں ذکر دی بل قول دادے چہ الہام پہ معنی دے بیان او دے تفصیل کولو دے او الہام پہ لغت کنیں خیر او شر دواہو کنیں استعمالیری او پہ اصطلاح خاص کنیں صرف پہ خیر کنیں استعمالیری۔ او سلف صالحینو وئیے دی چہ دا ایت دلیل دے چہ خالق دے فجور او دے تقویٰ او دے خیر او شر اللہ تعالیٰ دے پہ دے کنیں رد دے پہ قدریہ فرقہ باندے چہ دے فجور او تقویٰ خالق ہندہ گنری۔ او پہ دے ایت کنیں دے انسانانو دودہ دلو تہ اشارہ دہ چہ پہ ہنوی کنیں ہم ہیکارہ فرق دے۔

۲۔ سب دا جواب قسم دے او دعویٰ دے سورت دہ چہ فرق دے پہ عاقبت دے دواہو قسمونو انسانانو کنیں۔ مَنْ زَكَاهَا ضمیر دے ذکر او دَسَّاهَا کنیں دودہ قولوتہ دی اول قول دا چہ عید تہ راجع دی یعنی بندہ پاک کرو خیل نفس لہہ پہ ہنہ عقیدہ او عملونو سرہ چہ سورہ بلد کنیں ذکر شول، او بندہ بریاد کرو خیل نفس لہہ پہ ہنہ عقیدہ او اعمالو سرہ چہ پہ سورہ البلد کنیں ذکر شول۔ دویم قول دادے چہ ضمیرونہ اللہ تعالیٰ تہ راجع دی یعنی اللہ پاک نفس دے اشان لہہ پاک کرو پہ الہام دے تقویٰ سرہ، او اللہ تعالیٰ بریاد کرو نفس دے اشان لہہ پہ الہام دے فجور سرہ۔ زَكَاهَا دے زکوٰۃ نہ مآخوذ دے پہ اصل کنیں زیاتوالی او اوچت والی او پاک والی تہ وئیے شی نو پہ نفس کنیں چہ توحید او عمل صالح راشی نو اوچت شی او پاک شی دے شرک او بدعاتو او بدائلو نہ۔ (پاتے پہ بیل مخ)

دَسَا هَا لَغْتَ وَالَا وَايَّ چَه دا په اصل کښ د سَسْهَ دے او دَسْ یو غږ
 په بل غږ کښ پېټول په دا سې طریقه چَه په هغه کښ ورک شې .
 او مراد دلته کمره کیدل بریادیدل دی او په گناهونو کښ ور د اخلیدل
 دی او یو قول دا دے چَه کُان په جماعت د صالحینو کښ داخل کړی
 د هغوی سره تشبیه کوی او حال دا چَه په عمل او عقیده کښ د هغوی
 نه مخالف وی . (فائده) د قسمونو او جواب قسم مناسبت په څو طریقو
 سره دے اوله طریقه دا ده چَه د دغه غږونو او د هغه د حالاتو
 صفاتو پیدا کوونکې الله تعالی دے نو دا دلیلونه دی په توحید د
 الله تعالی باندے انفسی او افاقی ، علوی ، سفلی ، وسطی . نو څوک چَه
 کُان په توحید سره پاک کړی نو د هغه د پاره فلاح ده او چَه توحید
 قبول نه کړی نو د هغه د پاره نا امیدۍ ده . دویمه طریقه دا ده لکه
 څه رنگ چَه فرق دے په مینځ د نمر او سپوگڼے کښ او ورځ او شپه
 کښ او آسمان او زمکه کښ او د نفسونو په تسویه د شکلونو کښ څوک
 په یو شکل وی څوک په بل شکل وی او متقی او فاجر انسانانو کښ ،
 نو دارنگ د موحد او د مشرک په جړا او عاقبت کښ هم فرق دے
 او د دے غږونو په تخصیص کښ د فرق قسمونو ته اشاره ده
 ځکه چَه موجودات په دوه قسمه دی یو نفسونو والا (مکلف بندگان)
 دویم غیرد نفوسونو نه ، په نفسونو کښ یا محسوسی فرق دے لکه چَه
 په صورتونو او شکلونو کښ فرق وی یا معقولی فرق دے لکه د
 فاجر او متقی فرق دے او په غیرد نفوسونو کښ فرق دے په غیر
 د څه اشتراک نه لکه چَه د آسمان او زمکه فرق په ډیرو وجو سره دے
 یا فرق دے سره د اشتراک نه په بعض صفاتو کښ نو هغه صفت
 رنډا ده لکه فرق د نمر او سپوگڼے چَه په رنډا کښ شریک وی
 لیکن د رنډا په کمی او زیاتوالی کښ فرق دے یا هغه صفت
 توقیت (وخت) لکه شپه او ورځ ، دوی په وخت کیدلو کښ شریک
 دی یعنی دواړه یو وخت او زمانه ده لیکن په صفت د رنډا او
 تیارے کښ فرق دے نو دا فرق پنځه قسمه دے اشاره ده چَه په

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ۖ إِذِ انبَعَثَ ۖ

دَمْرُوخو نسبت او کړو ثمودیانو په سبب د سرکشۍ خپله ۱۱ کله چه را اوچت شو

أَسْقَاهَا ۖ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ

په سخت د هغوی ۱۲ نو اوئیل دوی ته رسول د الله تعالی

نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقِّيَهَا ۖ فَكَذَّبُوهُ

لحافظ او کړئ د اوسیدو د الله تعالی او د وارنمې د اویو د هغه - نو دروغ ژن اوئیل هغه ته

مفلحینو او خائبینو کس په دے یتولو طریقو سره فرق موجود دے
او په دے فرق ذکر کولو کس ترغیب دے صفت د فلاح ته او تحذیر
دے د صفت د خبیثیت ته -

۱۱ په دے کس تخویف د نیوی دے په مثال د ثمود سره متعلق
دے د قَدْ خَابَ مَنْ دَسَّهَا سره -

بَطَّغُواهَا بَاء سببیه ده طغوی صفت دے او په معنی د طغیان سره د
او طغیان یې د دے وچه نه ذکر کړو چه دوی سره د علم نه کفر کړی
وؤ او د تخصیص د ذکر ثمود وچه مخکس ذکر کړی شویدی -
إِذِ انْبَعَثَ د ادلیل د تکذیب دے او دایې لوئے جرم دے چه کومه
معجزه چه دوی طلب کړی وه د هغه توهمین یې او کړو -

أَسْقَاهَا سورة قمر په کس ذکر شوی دے او هغه ته قدار بن سالف
وئیل کیدلو - او احتمال شته چه یتول قوم ترینه مراد وی او مفرد په
معنی د جنس سره دے -

۱۲ رَسُولُ اللَّهِ نه مراد صالح علیه السلام دے نَاقَةَ اللَّهِ فعل محذوف
د یعنی اَحْذَرُوا رُحَان (پچ کړئ) یا رَاغُوا (لحاظ او کړئ) -

او نَاقَةَ اللَّهِ اضافت د یاره د تشریف دے - وَسُقِّيَهَا د دے ذکر سورة
شعراء په کس شوی دے -

فَعَقَرُوا هَآءِ قَدْ مَدَّمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ

ادھکڑے لے کرے هآءِ اوہیہ، تو تہاچی راوستلہ یہ دوی باندے وب ددوی پہ سہب دگناہ ددوی

فَسَوَّاهَا ۱۳ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ۱۴

تو برابر لے کرے هغہ پہ قولو یا شادوتہ یریدو الله تعالیٰ د انجام د دے کڈتہ۔

یہا مخکس تکذیب عام مراد وؤ او دلته تکذیب د دے قول مراد دے
چہ نآقہ الله اه۔ فَعَقَرُوا هَآءِ عَقْرُ یوکس کرے وؤ پہ دلیل د سورة قمر
۲۹ سرہ او نسبت لے یتول قوم تہ او شوخکہ چہ یتول وریاندے رضا
وؤ او د هغہ تابع وؤ۔ قَدْ مَدَّمَ دمدمہ پہ اصل کس عذاب عام کول
او بار بار راوستل او هلاکول او برابرہ ول دی دلته مراد هلاکت راوستل
دی پہ یتول قوم باندے۔ بِذُنُوبِهِمْ مفرد دے مراد ترینہ جنس گناہوتہ
دی طغیان، تکذیب، عقر یا مراد ترینہ گناہ د تکذیب دے چہ یتول
پکین شریک وؤ۔ فَسَوَّاهَا ضمیر دہا راجع دے زمکے تہ یا دمدمہ (مصل)
تہ یا یتول امت د شود تہ راجع دے یعنی لوٹے واپہ نارینہ زنانه یتول
هلاک شول وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا پہ دے کس اشارہ دہ غلبے او قدرت
د الله تعالیٰ تہ چہ د عذاب د تاوان نہ نہ ویریدی وَلَا يَخَافُ ضمیر الله تعالیٰ
تہ راجع دے۔ عُقْبَاهَا هَا ضمیر دمدمہ تہ راجع دے او عقبی تہ مراد
تاوان دے، یعنی الله تعالیٰ داکار پہ حق سرہ او کرو او خوک چہ چالہ
سزا پہ حقہ سرہ ورکری نوڈ هغ د تاوان نہ نہ ویریدی۔ یا ضمیر د
لَا يَخَافُ رسول تہ راجع دے یا اشقا تہ راجع دے۔

ختم شو تفسیر د سورة الشمس پہ فضل د الله تعالیٰ سرہ والحمد لله تعالیٰ

سُورَةُ
الْاٰیٰتِ
مُرْكِبَةٌ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْاٰیٰتِهَا

۲۱

۱

رُكُوْعُهَا

وَالْاٰیْلُ اِذَا یَغْشٰی ۱ وَالنَّهَارُ اِذَا تَجَلّٰی ۲

تم دے یہ شبہ باندے کل چہ را او غور پوری، او قم دے یہ وح باندے کل چہ رو شیاہ شبی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورة اللیل او سورة واللیل ورتہ ہم وئیے شبی

ربط دے سورت د مخکن سرہ یہ شو و جو سرہ د اولہ وجہ دا
 ده چہ یہ مخکن سورت کن تفرقه د عاقبت د فریقینو ذکر شوہ نو پدے
 سورت کن د هغه علت ذکر کوی چہ هغه تفرقه د عقیدے او د عملونو
 ده، دویمہ وجہ دا ده چہ یہ هغه سورت کن تخويف د نیوی ذکر شو نو
 یہ دے سورت کن هغه اعمال ذکر کوی چہ یہ هغه سرہ امن حاصل پوری
 د عذاب الہی نہ۔ دریمہ وجہ دا ده چہ یہ هغه سورت کن تخويف و
 هغه قوم تہ چہ اموال یے یہ غیر شرعی مصارفو کنں خرچ کول نو یہ
 دے سورت کن ذکر کوی حال د هغه چا چہ یہ شرعی مصارفو کنں
 خرچ کوی۔

دعویٰ د سورت تفرقه ده یہ عقیدہ او اعمالو کنں یہ سک کنں
 او ذکر د یونوم د اللہ تعالیٰ دے چہ رب دے او پنخہ فعلی صفتونہ
 پکنں ذکر دی۔

خلاصہ د سورت۔ اول دوه شاہدان ذکر کوی یہ دعویٰ د سورت
 باندے ترک پورے بیا تفصیل د دغه فرق دے احوال د یو فریق
 ترک پورے او احوال د دویم فریق ترمل پورے بیا ترغیب د
 یہ دوه ایتونو سک کنں۔ بیا تخويف اخروی دے یوے دے تہ
 یہ ذکر د درے صفتونو د هغوی ترک پورے او بشارت دے یوے
 دے تہ یہ ذکر د پنخہ حالاتو سرہ ترک پورے۔

تفسیر سک دا دوه قسمونہ دی ادا یغشی مفعول رپاے پ بلحق

وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۚ إِنَّ

او قسم دے یہ ہفتہ ذات چاہے پیدا کیے دی نادریتہ او ذاتانہ یقیناً

سَعْيَكُمْ لَشَتَىٰ ۖ فَأَمَّا مَنْ آعْطَىٰ

اعملو تہ (کو ہوشو تہ) ستا سو قضا قسم دی ۔ نو ہفتہ شوک چہ ورے کر و حق

یے محذوق دے دے تعمیم دے پاریہ او مراد تربیت پہلو دے خیز و نو دے تیرے سرے
مبداء دے سکون دے ہر خیز خیل خائے تہ او دے پاریہ دے راحت او خوب
کولو او دے تہ جدا کولو او دے نور و دیرو فواید و دے پاریہ ۔

اذا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ فَتَبَسَّ ۖ سبَبَ دے دے تیار و دے زوال دے پاریہ او دے پاریہ دے
حرکت کولو یہ زمکہ کیں دے طلب دے رزق دے پاریہ او دے لیدلو دے دلیل و نو
قدارت او دے توحید دے اللہ تعالیٰ دے پاریہ ۔ نو معلومہ شوہ چہ دے شے او ورخ
پہ الارو او فائدہ و کیں دے فرق دے او دا نعمتو تہ دے اللہ تعالیٰ ہم دی
او دلیل و تہ دے توحید دے ہفتہ ہم دی ۔

سُجَّدًا دَرِيمٍ قَسَمَ دے او ما پہ معنی دے من سرہ دے لکھ چہ پہ تفسیر
سورة الشمس کیں ذکر شول نو دا قسم دے اللہ تعالیٰ پہ خیل ذات پانہ
پہ صفت دے خلق سرہ یا ما مصداق دے او تخصیص دے خلق دے ذکر
او انشی الخ دے وچے تہ کہے دے چہ دے دوی پہ پیدا ائش او صفتو نو
کیں دے فرق دے نو ہفتہ فرق تہ اشارہ دے او مراد دے الذکر
وَالْأُنثَىٰ نَه بُول مذکر او مؤنث دی کہ دے انسانا نو تہ دی او کہ دے نور و
حیوانا نو تہ دی او دے دوی پہ احوال او صفا تو کیں فرق ہر عقل والا
تہ محسوس دے ۔ پہ اول دواہہ ایا تو نو کیں اوقات دے فائدے ذکر
شول او پہ دے ایت کیں یے فائدہ اخستونکی ذکر کرل ۔

سُجَّدًا جواب دے ۔ سَعْيٌ خاص دے عمل تہ حکمہ سعی ہفتہ عمل دے
چہ دے ہفتہ اہتمام کیدے شی او پہ ہفتہ کیں حق امکان کوشش کیدے
شی ۔ لَشَتَىٰ جمع دے شتیت دے مختلف دے بویل تہ چہ یو عمل دے خیر
کوی نو بیل عمل دے شر کوی یو مطیع دے بیل غاصی دے یا یو دے
دنیا دے پاریہ سعی کوی نو بیل دے آخرت او دے دین دے یا دے دنیا دے

وَالشَّقِي ۝ وَصَدَقَ بِالْحُسْنَى ۝ فَسَيِّئًا

او تقویٰ ہے اوکرا ، او رشتیا ہے اوکرا خائستہ خیرہ ، نوخا اساتہ بہ کثرت

پہ جزا او سزا کیں ہم ۔

فائزہ - مناسبت دے قسمو تو دے جواب قسم سرہ دادے چہ پہ او قاتو دے
سعی کیں بنکارہ اختلاف دے چہ شپہ او ورخ دہ دے پہ صفاتو
او منافعو کیں دیر اختلاف دے او پہ سعی کیں اختلاف دے یعنی
مذاکر او موث کیں خو بنکارہ اختلاف دے دے صفاتو او دے منافعو او دا
اختلافات حسیہ او عقلیہ دو اہرہ دی نو دا شہادت کوی چہ دانسانو

پہ سعی کیں ہم اختلاف شتہ دے یعنی پہ صورت دے اعمالو کیں
اختلاف شتہ دے او پہ جزا او سزا کیں ہم اختلاف شتہ دے او
او پہ دے کیں رد دے پہ حقہ چاچہ مؤمنان او کافران ، اطاعت
کوؤنکی او عصیان کوؤنکی بول یوشان گہری لکہ پہ سورہ جائیہ ۱۱
کیں دی او دے دے وجہ نہ دے قیامت او دے جنت او جہنم نہ انکار کوی ۔
اور ستوایا تو نو کیں دے شقی تفسیر موجود دے ۔

۱۱ پہ دے کیں بیان دے سعی دے خیر دے او دے ہفتہ درے اسباب
پہ ذکر کریدی ۔

اول ، اعطی مفعول ہے حذف کرے دے دے تعیم دے پارہ یعنی اعطاء دے
ایمان او دے طاعت او اخلاص او توبہ او شکر او احسان پہ مال و رکولو
او پدان او نیت سرہ یعنی نفس او پدان دے پورہ مطیع دے ۔
دویم ، تقویٰ ترک دے جمیع منہیاتو او مشتیہاتو تہ شامل دہ دے شرک
دے بولو اکساموتہ او دے بدعاتو او فسق و فجور تہ خان ساتل پکین
داخل دی ۔

دریم ، صدق بالحسنی دالفظ شامل دے کلمہ دے توحید او جنت او
ثواب او اجر او بول احکام او اخبار شرعیہ تہ بول پکین داخل دی
یعنی مدار دے دین پہ درے خبرو بانہا دے دے فعل دے ما موراتو
او ترک دے محظوراتو او تصدیق دے شرعی اخباراتو ۔

لَيْسَ رِي ⑧ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ ⑨ وَاسْتَعْتَقَ ⑩

لار دے اسانے ۔ او ہفتہ ٹوک چہ شومتیا ہے اوکڑا او خان ہے بے پروا کرو

وَكَذَّبَ ⑪ بِالْحُسْنَى ⑫ فَسَنِيْسِرُهُ ⑬ لِلْعُسْرَى ⑭

او تکذیب ہے اوکڑو دے خائستہ خبیثے ۔ نو روان بہ کرو ہفتہ لڑا بہ لار دے سختی

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى ⑮

او قائمہ بہ ورنگری دے تہ مال دے دے کلہ چہ اور غری ۔

کے تیسیر دے اللہ تعالیٰ دے طرف تہ توفیق دے علم او عمل ورکول دی ۔

الْيُسْرَى تہ مراد خصلتوںہ دے خیر دی یالار دے جنت دہ او پاء حدیث صحیح کہیں راغلے دی رد ہفتے یوجملہ دادہ "چہ ٹوک دے اہل سعادت نہ وی نو ہفتہ تہ عمل دے سعادت اسان کریشی"

کے دے دلہ ہے ہم درے اسباب ذکر کرے دی چہ مخکنو دریو سرہ مقابل دی اول بخل یعنی ہیج حق تہ ادا کوی حق دے اللہ تعالیٰ او حق دے بندگانو، بخل بہ نفس سرہ بخل بہ بدن سرہ بخل بہ مال سرہ دے پو لو تہ عام دے دے دویم، وَاسْتَعْتَقَ صیغہ دے باب استفعال کہیں اشارہ دہ چہ غنی نہ دے لیکن دعویٰ دے غنا کوی او دے اللہ تعالیٰ او دے انسانانو نہ ہے خان بے پرواہ کرے وی او دا بے پرواہی سبب دے دے پارہ دارنگاپ دے محرماتو او مشتبہاتو دے دے وچے تہ یہ مقابل دے تقویٰ کہیں ذکر شو ۔

دریم، كَذَّبَ بِالْحُسْنَى دے توحید او دے طریقہ شرعیہ او دے اعمالو دے خیرہ اکار کوی کڈ دلتہ تیسیر نہ مراد اسانوں دے اسبابو دے شر او متع کول دے اسبابو دے خیر نہ دی او دے تہ خذلان و ٹیلے کیڑی ۔ لَعُسْرَى مراد ہر ہفتہ خصلت اولہ چہ عاقبت ہے سخت دے او رسوؤنکے دے جہنم تہ او دارنگ بہ حدیث صحیح کہیں وارد دی "چہ ٹوک دے اہل شقاء تہ وی نو اسانوں شی ہفتہ تہ عمل دے شقاء"

کے دا عطف دے یہ فسنیسرہ یا نڈے او دا مخکین خصلتوںہ دے شر اکثر یہ مالدارو او سرمایہ دارو خلقو کہیں وی او ہغوی مال سبب دے نجات کنڑی نو دے ہغوی رد ہے پدا ہے ایت کہیں اوکڑو ۔ تَرَدَّى تَرَدَّى

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ۖ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ

یقیناً تمون پر ذمہ یا تم کا ہدایت دے۔ او یقیناً موت پر اور اختیار دے آخرت

وَالْأُولَىٰ ۚ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ۚ

او دے دنیا دے۔ نویرہ در کو دم تاسو ته دے اور ته چه لیے وہی۔

لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ۖ الَّذِي كَذَّبَ

نه به داخلیری هغه ته مگر یس۔ سخت سپے۔ هغه کس چه دروغون کے کرنے وی (حق لہ)

پہ اصل کیں دے ہرہ ته را رغبتا تو ته و نیلے کیری او مراد ترینہ ہلاکت
دے پہ عذاب دنیوی یا عذاب اخروی سرہ۔

اللہ تعالیٰ دے دے دے ماقبل مضمون دے پارہ یعنی تیر شوے تفصیل دے
قرآن ته حکمہ دا بیان دے اللہ تعالیٰ پہ قرآن کیں دے۔ لکھادی مراد دے
دے نه نفس بیان دے نوخیر او شر دو او ته شامل دے یا الہدی
مقابل دے الضلال دے او مقابل کے حذف کریداے۔

وَأَنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ۚ آخرت نه مراد الدار الاخرہ یعنی جنت دے
نو مطلب دادے چه جنت و رکول او دنیا و رکول دواہ دے اللہ تعالیٰ

پہ اختیار کیں دی نو طلب دے دے دے اللہ تعالیٰ ته پکار دے اولاد دے
پہ قرآن کریم کیں ذکر دے نو خوگ چه قرآن پر یکدی او پہ بل عکائے

کیں جنت او دنیا غواہی نو هغه بے وقوف دے لکھ پہ سورہ نساء
کے کیں ذکر شویدی یا مراد دے آخرت ته ورخ دے آخرت دے یعنی آخرت

او دنیا دے دواہ و تصرف او اختیار دے اللہ تعالیٰ سرہ دے نو ہدایت ہم
دے هغه پہ اختیار کیں دے۔

اللہ تعالیٰ دے دے دویم فریق لہ او مراد پہ متکلم
سرہ پہ فَأَنْذَرْتُكُمْ کیں اللہ تعالیٰ دے یا رسول صلی اللہ علیہ وسلم

دے او فعل ماضی پخبلہ معنی دے اشارہ دے هغه تخو یفانو ته چه
دے سورت نه میخکیں سورتو کیں ذکر دی یا ماضی پہ معنی

دے حال سرہ دے۔ تارا شکرہ دیارہ دے تعظیم شان دے ریائے یہ بل مخ

وَتَوَلَّى ۱۶ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ۱۷ الَّذِي

او منح ہے ارمے دی۔ او خا مخا یح بہ اوساتے شی دھغہ نہ دیورے والا رمتقی)۔ ہغہ کس

یعنی لوئے اور چہ دھر طرف نہ بہ ئے احاطہ کہے وی۔
 اَلَا اَلْاَتْقَى اسم تفضیل دلالت کوی چہ مراد دے نہ کافر او مشرک
 دے او دے نہ لا نہ دے بیا شقی دے چہ ہغہ مؤمن کنہکار دے
 یا اَشَقّٰی یہ معنی د شقی سرہ دے او مراد ترینہ کافر دے۔
 کَذَّبَ وَتَوَلَّى تکذیب یہ زبہ سرہ دے او تَوَلَّى یہ عمل کولو سرہ دے۔
 سوال :- دَلَّیصلّاہا اَلَا اَلْاَتْقَى د حصر نہ معلومہ شوہ چہ مؤمن کنہکار
 بہ جہنم نہ دا خلیبی او دا د مرجیہ مسلک دے او دا خود نور و
 نصوص نہ خلاف مسلک دے او باطل دے ؟

جواب :- یہ دودہ طریقو سرہ دے اولہ طریقہ دا دہ چہ پہ اور د
 جہنم کیں منازل او درجات مختلفہ دی ہر منزل پہ جدا جدا خلق پورے
 خاص دے لکہ سورۃ حجر سکا کیں معلومہ شویدا کہ نو دلتہ ہم
 نَارًا تَلْقٰی یو خاص منزل دے د منازل دے اور نہ ہغہ خاص دے پہ
 اَلْاَتْقَى رکافر پورے۔ او مؤمن کنہکار چہ اللہ تعالیٰ او غواہی نو
 د جہنم پہ ہل منزل کیں بہ ئے داخل کری۔ دویمہ طریقہ دا دہ چہ
 لفظ اَلَا تَقٰی رچہ روستو ذکر کوی) دلیل دے چہ پہ دے ایاتو نو
 کیں د اعلیٰ شقی او اعلیٰ متقی مقابلہ ذکر کوی نو اعلیٰ شقی ئے
 حصر کہے دے پہ نَارًا تَلْقٰی کیں او اعلیٰ متقی ئے خاص کریدے
 د پارہ د جہنم نہ د۔ یح کیدلو او مؤمن کنہکار چہ شقی دے من وجہ
 او متقی دے من وجہ د ہغہ حال ئے نہ دے ذکر کہے د پارہ
 درجا او تخویف دواہو۔

کا مل پہ دے کیں بشارت دے پہ پنچہ اوصافو سرہ۔ پہ دے
 دواہہ ایاتو نو کیں ئے دودہ اوصاف ذکر کہے دی او سَيُجَنَّبُهَا
 صیغہ د مجہول کیں اشارہ دہ چہ د جہنم نہ۔ یح کیدل پہ فضل د
 اللہ تعالیٰ سرہ دی۔ اَلَا تَقٰی صیغہ د اسم تفضیل دلالت کوی چہ دلتہ
 اعلیٰ درجہ مؤمن مراد دے او دلیل دے چہ پہ ایمان کیں زیاتے

يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ۱۸ وَمَا لِحَدِيثِهِ

چہ ورکوی مال خپل دے دے دپارہ چہ خان پاک کړی۔ او تېشته هیوا لری د هغه سره

مِنْ نِعْمَةٍ تَجْزَى ۱۹ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ

خه احسان چه بدله ئی ورکړی، مگر لېتون د مخ

رَبِّهِ إِلَّا عَلَى ۲۰ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ۲۱

د رب خپل چه اوچت دے۔ او زرده چه خوشحال به شی۔

اوکړه راځي۔ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ مراد ترينه ورکول د مال دی په مصادفو د خير
کېن په قرينه د مابعد سره چه يتزکي دے ځکه چه تزکيه بغیر د مصرف خپره
نه حاصلېږي۔ او مراد د تزکي نه پاکي حاصلول دی د محبت د مال نه او ځان
پخول دی په عقیده د توحید باندې او يتزکي بدل دے د يوتي نه يا حال
دے د قاعل د هغه نه۔

مَا لِحَدِيثِهِ په دے کېن نور دے اوصاف ذکر کوي۔ وَمَا لِحَدِيثِهِ اکه يعنی
بعض خلق چه تصدق په چا باندې د دے وچ کوي چه هغه ورسره ځکېن
احسان کړې وي نو د هغه بدل خلاصوي لکه چه پدې دور کېن اکثر دعوتونه
د طعام په بدل باندې پنا دی (استغفر الله) نو دغه اتقي د دے وصف ته
پېچ دے بلکه بې بدله تصدق کوي۔ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ إِلَّا عَلَى دا استثناء
منقطع ده او وجه په خپله معنی باندې د دے په غیر د تشبيه او تمثيل نه
او دارنگ په پنداکانو کېن په عرف کېن وييلې شي چه دا کار ما د فلاني په مخ
باندې اوکړو يعنی د هغه لحاظ اوکړو يا دلته مضاف محذوف د دے يعنی
رويه وجه د دیدار د مخ د طلب کولو دپاره۔ وَلَسَوْفَ يَرْضَى دا اجمالی بشارت
د دے د نيوي او اخروي بے شمار نعمتو ته شامل دے۔ او مفسرينو
په اتفاق سره ليکلي دي چه دا اياتونه په پاړه د ابوبکر صدیق رضي الله
عنه کېن نازل شوي دي د دے وچ ته هغه افضل دے په ټولو امتيا ب
کېن ليکن اعتبار عموم د الفاظو ته وي هغه پورې دا بشارت خاص ته د
الحمد لله ختم شو تفسير د سورة الليل په فصل د الله تعالی سره

سُورَةُ الضُّحَىٰ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِأَتَمَّ

رَكْعَةً

وَالضُّحَىٰ ۝ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ۝ مَا وَدَّعَكَ

قسم دے کہ یہ رخت و ساخت باقی ہے ، او یہ شبہ یا نمانے کل چہ او غور پر ہی ، نہ دے پر بخود لے تا رہے

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الضحیٰ

ربط دے سورت دے مخکس سرہ پہ خو و جو ہو سر دے اولہ وجہ دا
 دہ چہ پہ مخکس سورت کیں تسلی وہ دے امتی دے پارہ نو پہ دے سورت
 کیں تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے پارہ دویمہ وجہ تقابل او تضاد
 دے چہ ہخہ سورت پہ اللیل سرہ شور و کرے وڈ نو دا سورت ہے پہ
 الضحیٰ سرہ شور و کرے چہ دے شپے او دے ورگے پہ مینج کیں مقابلہ دہ۔
 دریمہ وجہ پہ ہخہ سورت کیں الاتقی ذکر کرو نو پہ دے سورت کیں
 دے سید الاتقیاء صلی اللہ علیہ وسلم شان ذکر کوئی۔

دعویٰ دے سورت۔ تسلی دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ
 دے خیزونو سرہ کیں او دفع دے اعتراض دے مشرکا نو دہ او
 دے اللہ تعالیٰ یو نوم رب ہے ذکر کرے دے او پنچہ صفات فعلیہ
 ثبوتیہ او دہ سلبیہ ہے ذکر کریدی۔

خلاصہ دے سورت دا دہ۔ دہ شہادتونہ دی پس سہ کیں بیا دعویٰ
 دے سورت دہ پہ دے عنواناتو سرہ پہ سہ کیں بیا ذکر دے حالاتو دے (پہ اتومات
 الہیہ دی) کیں دے نبوت تہ پہ سہ کیں او بیا دے دے اداب حسنہ ذکر دے پہ
 سہ کیں او دا اداب دے پارہ دے دعوت کوڈنکی دی۔ (رفائما) دے سورت تہ
 تر سورہ عادیات پر پہ او سورتو کیں ذکر دے خلوص و اصولو دے ایمان دے صداقت
 دے رسول صلی اللہ علیہ وسلم پہ سورہ الضحیٰ او انشراح او سورہ بیئنا کیں
 او توحید پہ سورہ التین کیں او عظمت دے قرآن پہ سورہ علیق او سورہ قمر
 کیں او اثبات دے قیامت پہ سورہ زلزال کیں دے۔

رَبِّكَ وَمَا قُلِي ۝ وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لَّكَ

اب ستا او نه چے دشمنی کریده۔ او خامخا آخرت غوره دے تا لره

تفسیر سب سے پہلے دے کہیں دوہ قسمو نہ دی اول پہ وخت د ضعی باندا
چہ د ساخت وخت دے یا ترینہ مراد بولہ ورخ دہ او دویم قسم پ شپہ
باندا دے دے او پہ سورت کیں تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
تہ لکہ چہ بخاری مسلم او احمد حدیث راوپے دے چہ جبرئیل علیہ
السلام خہ ورخے حصار شو د راتلونہ نو مشرکانو اوئیل چہ محمد صلی اللہ
علیہ وسلم لره خیل رب پر بخود لو ز تو هغه ډیر خفه وؤ نو دا سورت
نازل شو۔ ادا سبلی پہ معنی د سکین دے مراد دادے چہ پوره شپہ
شی او هر خیل لره پہ تیرے سره پت کړی۔ نو ضعی هم د ورخے د
پوره رنرا وخت دے او ادا سبلی د شپہ د پوره تیرے وخت تہ اشاره
دہ او د دے دواړو پہ میخ کیں پوره مقابله دہ او دا دواړه د برکاتو
او د فائده و اوقات دی د هر یو جدا جدا فائده دی۔

سب دا جواب قسم دے او پہ دے کہیں تسلی دہ رسول صلی اللہ علیہ
وسلم تہ۔ وَاَعْلَىٰ تودیع رخصت ورکول او پر بخود دی چہ مستل
وی جدا چے لره کہ د دوست سره وی او کہ دشمن سره وی۔ وَاَعْلَىٰ
دا خاص دے پہ دشمن پورے یعنی پہ هیخ پر بخود لو سره چے نه دے
پرینے نه داسے لکہ دوست چہ دوست تہ جدا کیری او داسے لکہ دشمن
چہ دشمن پریردی۔ او مناسبت د قسم او د جواب قسم دادے لکہ چہ
کله رنرا او ورخ وی او کله تیاره او شپه وی نو دارنگی به کله جبرئیل
وسی راوړی او کله به نه راوړی او چہ په رنرا او تیاره کیں د الله تعالی
په شماره حکمتو نه دی نو کله په وحی حصاریدلو او کله راتلونو کیں هم
حکمتونه وی۔ رفایده داد هر داعی د حق د پاره تسلی دہ یعنی کله
به غلبه وی په دشمن او کله به کمزوری وی، کله به بیماری وی او کله
به روغتیا وی، کله به مصیبت، تکلیف او فقری وی او کله به راحت
خوشحالی مالداری وی دا حالات بدلیدل دلیل د بدلېختی تہ دی۔

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ۝ وَوَجَدَكَ

او او متدلے تھے تہ ناخبرہ نو پوہ تھے کوئے ، او او متدلے تھے تہ

چہ تاہے تہ پریدی او تہ درسرہ دشمنی کوی۔ یٰتیمائیم ہغہ شوک
دے چہ پلارے وفات وی او بالغ تہ وی او رسول صلی اللہ علیہ
وسلم پلارہ ہغہ دپیدائش تہ ورنہ وفات شویو وہ پہ اکثرو
روایا تو سرہ او بعضو ویلے دی چہ دہغہ د ولادت تہ روستو وفات
شویو او لفظ د اکمریجہ کنس اشارہ دہ چہ یتیمان تورہم دیر
وہ لیکن دہ لہرے د یتیمانو د مینج نہ منتخب کرو پہ دے کنس ہم
اشارہ دہ اول تکلیف او بیا خوشحالے تہ۔ قلاوی اول تربیت تھے نیکہ
(عبدالطلب) او کرو بیا پورہ تربیت او حفاظت تھے سترہ ابو طالب
او کرو اگرچہ ایمان تھے ورنہ دے راوترو بیا د حفاظت د پارہ صحابہ
کرام پیدا شول او بیا مدینے والا راوس او خراج پیدا شول داہول
پہ قلاوی کنس داخل دی۔

ک دایل نعمت دے قرطبی دلتہ اتہ اقوال لیکے دی ع ضال پہ معنی
د غافل دے د نبی جو پیدا نو نہ لکہ پہ سورہ یوسف س کنس، فہدی
پہ معنی د نبی جو پولو دے ع ضال ناخبرہ د تفصیلا تو د ایمان او
د شرائع نہ لکہ پہ سورہ شوری س کنس۔ ع ضال دیر محبت کوؤنکے
د ہدایت لکہ پہ سورہ یوسف س کنس پہ دے معنی دے۔ ع ضال
ہیروؤنکے انشاء اللہ لہرہ او فہدک معنی یادول دی ع ضال پہ معنی
د متحیر، حیران و د چہ دے قوم تہ پہ خہ رنگ ہدایت کوؤ۔ ع
ضال روک شوے پہ غرونو د مکے کنس یا پہ لارے د شام کنس ع ضال
متفرد وے ریواخے، فہدی ملگری تھے درکول ع ضال پہ مینج د
کمرہا نو کنس روک شوے، فہدی نو جدائیے کہے د ہغوی نہ۔
قرطبی او وہ معنی غورہ کہے دہ او زما پہ نیز دویمہ معنی غورہ
دہ پہ قرینہ د سورہ شوری سرہ۔ او د ضلال پہ لغت کنس لس
معانی پہ تفسیر د سورہ فاتحہ کنس لیکے شویدی۔
فائدہ۔ مفسر خازن ویلے دی حاصل تھے دا دے (پاتے پہ بل مخ)

عَايِلًا فَاغْنَىٰ ۙ فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تُفْقِرْ ۙ

محتاج نو لے پروائی کرے۔ نو هر چه یتیم دے نو فقیر (غصه) ورته مکوه۔

چه هغه قول د بعض خلقو ته التفات نشی کیدایه چه د ضال معنی داوه چه گمراه وو د خپل قوم په دین یانده څکه چه زمونږ نبی صلی الله علیه وسلم او ټول انبیاء علیهم السلام پیدا شویدی او لوی شویدی په توحید او په ایمان یانده مخکښ د نبوت نه او معصوم دی مخکښ د نبوت او د جهل نه په صفاتو د الله تعالی یانده او د توحید یانده او دلیل دادې چه قریښو په هغه یانده هر عیب و ټیله وو لیکن دا چې ورته نه دی و ټیله چه ته هم مشرک او جاهل وې او نور دلیلونه یې ذکر کړې دی او بیایې ذکر کړې دی "چه انبیاء علیهم السلام واجب داده چه معصوم دی مخکښ د نبوت او روستو د نبوت نه د کبایرو او د هغه صغایرونه چه عیب والا دی". نو د ضال معنی گمراه او بې لارې کول دا باطل دی.

که دا دریم نعمت دے عَايِلًا دیر عیال والا وې او مراد ترینه محتاج دے او احتیاج حقیقی او معنوی دواړو ته شامل دے یعنې فقیر او بې ماله وې نو مستغنی یې کړې په سبب د نکاح د خدایچه رضی الله عنها سره او بیا روستو د نبوت نه په غنیمتونو سره او معنوی دا دے چه محتاج وې علم ته او دلیلونو ته نو مستغنی یې کړې په سبب د وحی سره او دارنگی استغناء د ذبه رقناعت او صبر یې درکړه. فائده: دادرې منازل د نبوت د نبی صلی الله علیه وسلم نه وړاندې د دېار وړکړې شول چه د نبوت ذمه وار یې ادا کولو ته تیار نشی او دا درې د هر داعی حق د پاره پکار دی یو ځای د تربیت دویم علم د وحی دریم استغناء د نفس.

که دا اوله تفریع ده په اول احسان یانده. او دا خلاق دے د حال د جاهلیت نه چه هغوی به په یتیمانو ظلم کوو او د هغوی حقونه یې ضائع کول. فَلَا تُفْقِرْ قهر غصه کول او په زور سره مال اخستل دی.

وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ۝ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ

او ہرچہ سوال کوڈنکے دے تو نہتہ ورتہ مکوہ - او ہرچہ نعمت دے

رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۝

درب ستا تو بشارہ کوہ ہے -

ملا دا تفریح دہ پہ دویم احسان باندے او سائیل عام دے کہ سوال دنیا کوی اوکہ ددین کوی اوخازن وٹیلے دی چہ طالب د علم پکین داخل دے سوال کوڈنکو سرہ نرمہ لہجہ پکار دہ ٹککہ چہ اللہ تعالیٰ تاتہ ہدایت کریدے او دہادی مہندی اخلاق خائستہ پکار دی ۔

ملا دا تفریح دہ پہ دریم احسان باندے یعنی تہ ہے مستغنی کرے او مستغنی لہ پکار دی چہ د نعمت پورہ شکر ادا کری ۔ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ نِعْمَت عام دے دنیوی وی اوکہ دینی وی وسی او قران او علم ددین پکین داخل دی ۔ فَحَدِّثْ تحدیث د نعمت د ہغے شکر ادا کول او د منعم ثناء کول دی او اظہار د دغہ نعمت پہ لباس او خوراک وغیرہ کبش پہ ارادہ د شکر سرہ پکار دی او تحدیث د نعمت دینی روسی او علم د ہغے بیان کول او ہغے تہ دعوت ورکول دی ۔

فائدہ علم دادے اخلاق د ہر داعی الی الحق د پارہ ضروری دی دیار د کامیابے د دعوت کولو ۔

فائدہ علم ابن کثیر او قرطبی او نور و مفسرین و حدیث مرفوع ذکر کرے دے مضمون ہے دادے چہ د سورة الضحیٰ تہ د آخر د قران پورے د ہر سورت پہ اختتام کین اللہ اکبر وٹیل ضرور دی ۔ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ددے امر کریدے قرطبی وٹیلے دی چہ حدیث صحیح دے خو بخاری او مسلم نہ دے راویے او ابن کثیر پہ راوی (احمد بن الحنفی) باندے کلام نقل کرے دے او وٹیلے دی چہ ابوقاتم ضعیف کرے دے او عقیل ورتہ منکر الحدیث وٹیلے دی لیکن بیا ہے بلہ قرینہ ذکر کریدہ دیار د صحت د حدیث نو عمل و بابت صحیح دے الحمد للہ ختم شہ نفسہ د سودة الضحیٰ تہ توفیقہ د اللہ تعالیٰ سرہ ۔

سورة الانشراح
مکیہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آیتها

۸

رکوعها

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۙ وَوَضَعْنَا

آیاتہ دہ پیرائستے مونو تالوہ . سینہ ستا . او سپک کریدے مونو

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورة الانشراح او نور مونو نہ ہے دادی سورة الم نشرح او سورة الشرح.

ربط دے سورۃ الضحیٰ سورہ پہ خو وجو سورہ دے اولہ وجہ دادہ چہ پہ ہخہ سورۃ کیں یو قسم تسلی وہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او پہ دے سورۃ کیں بل قسم تسلی دہ ہخہ تہ۔ دریمہ وجہ پہ ہخہ سورۃ کیں تذکیر و وہ پہ دے انعاما تو سورہ مخکین دے نبوت نہ او پدے سورۃ کیں تذکیر دے پہ درے نعمتو نو سورہ روستو دے نبوت نہ۔ دریمہ وجہ پہ مخکین سورۃ کیں ذکر دے تحدیث نعمت و یعنی قرآن بیا نوئل، تو پہ دے سورۃ کیں دے ہخہ کیفیت ذکر کوی یعنی پہ بیان دے قرآن کیں محان سترے کول او دے اللہ تعالیٰ رضا طلب کول۔ خاورمہ وجہ ہلتہ جواب دے یو اعتراض دے مشرکینو و دلتہ جواب دے بل اعتراض دے ہغوی دے چہ دوی وئیل چہ تہ او ستا ملگری چیر فقیران دی او پہ سختے کیں دی۔

دعویٰ دے سورۃ تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ سے کیں او وعدہ دہ دے یسر روستو دے عسر نہ پہ دلیل دے درے نعمتو نو سورہ، او تیزی ورکول دی پہ سے سے کیں پہ دعوت باتدے او دے اللہ تعالیٰ یواسم ذکر دے (رب) او دے صفات فعلیہ دی۔

خلاصہ دے سورۃ دادہ چہ اول یاداشت دے درے نعمتو نو دے بیا تسلی دہ پہ یسر سورہ بیا تیزی دہ پہ دعوت باتدے پہ مینہ

عَنْكَ وَزُرْكَ ۝ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۝

ستائنه بوج ستا، هغه چه درته کړيدنه ملا ستا .

د الله تعالى سره (رفائده) پدې دواړه سورتونو کېښلو ته مقصدا ثبات
د صدق د رسول صلی الله علیه وسلم دے .
تفسیر له دا اول انعام ذکر کوی او دا انعام د موسی په دعا کېښ ذکر دے
سورة طه کېښ او دا سبب د هدایت دے لکه په سورة انعام ۳۱ او سبب
د نورد د لکه په سورة زمر کېښ او مراد د شرح صدر نه ضرورت
علومه او معارف ورکول دی او هر قسم شبهاات او شکونه د زړه ته زایل
کول دی او دا اشاره ده مقام د نبوت ته او اسبابو د دعوت ته او حدیث
کېښ وارد دی چه مخکې د نبوت نه په صحرا کېښ د نبی صلی الله علیه
وسلم سینه (جبرئیل علیه السلام) سپر د کړله او د هغه نه د غل
او حسد او یستل او حصه د شیطان د ترینه لرې کړله او رافت او رحمت
دے پکېښ و اچول دا په ابن کثیر کېښ د ابو هریره رضی الله عنه او تفسیر
خازن کېښ د انس رضی الله عنه روایت دے نو په دے طریق سره هم
شرح د صدر د هغه او کړې شوه او شرح د صدر پخپله نبی صلی الله
علیه وسلم ته معلومه او محسوسه وه د دے وچه په طریق د استفهام
د تقریر او تاکید د پاره ذکر کړو .

۲ دا دویم انعام ذکر کوی یعنی د نبوت ورکولو ته روستو د نبوت
کارا سانول . وَ صَغْنًا عَنْكَ وَ زُرْكَ بوج ته وئیل شي او وضع د
وژد بوج سپکول او بوج لرې کولو ته وئیل شي او وژد نه مراد
نبوت دے ځکه د وحی بوج دومره زیات وؤ چه په نبی صلی الله
علیه وسلم په ابتداء کېښ داسه هیبت راغله وؤ چه نژد دے وه
چه ځان د غر د سر نه را غورځولې و دے لیکن جبرئیل علیه
السلام منع کړو او په سخت ژبی کېښ به په هغه باند د خوله راتله
لیکن دا بوج الله تعالى اسان کړو تردے پورے چه هغه بیه په اسانه
طریق سره وحی ایزده کوله . او په رسولو د وحی کېښ هم دیر مصیبتونه
تکالیف وو د وچه د مخالفت د قوم نه لیکن هغه هم (پلټه په بل مخ)

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٢﴾ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٣﴾

(او پورے کریدے مونہ تالہ ذکر یاد دل) ستا یقیناً د سختی سرہ استیا وی .

اللہ تعالیٰ اسان کھل یا مراد د ورنہ گناہونہ دی او وضع پہ معنی د محفوظ ساتلودے یعنی محفوظ م او ساتلے د گناہونو نہ مخکس د نبوت او روستو د نبوت نہ . او د شرح صدر رچہ اسباب د دعوت دی) نہ روستو اساتیا کار تہ ضرورت وی چہ پہ ہغہ اسبابو سرہ مقصد حاصل شی او دے تہ ہم د داعی ضرورت دے .

سَ أَنْقُضَ نَقِیْضَ هَٰغَہ اواز تہ وئیلے شی چہ د وچے د دروندا والی د بوج نہ وی مراد ترے دل تہ دروندا والے دے یعنی در تہ کرے ئے وہ ملا ستا ، مراد تربتہ ماتول نہ دی . او دا جملہ دلیل دے چہ مراد د ورنہ بوج د نبوت دے حکم چہ پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د گناہونو بوج ماتوؤنکے د ملا ہیچرے نہ وؤ .

سک دا دریم انعام دے رفع د ذکر د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ دیرو طریقو سرہ دہ اول ذکر د ہغہ پہ کلمہ د تشہد اکیں دے او پہ اذان کیں او پہ خطباتو کیں او دویم پہ منبرونو باندے پہ ورخ د جمع او اخترونو او وعظونو کیں . دریم ذکر د ہغہ پہ مخکنو کتابونو کیں خاورم میثاق اخستل د مخکنو انبیاء علیہم السلام پہ بارہ د دہ کیں . پنجم ذکر د دہ پہ ملائکو کیں شپوم ذکر د دہ د اللہ تعالیٰ پہ مقام د اطاعت کیں (اطیعوا اللہ و اطیعوا الرسول) او پہ مقام د رضا کیں (و اللہ ورسولہ احق ان یرضوہ) اووم پہ اوچتو او شریف اخلاقو سرہ متصف کیدل او رفع د ذکر لہ چہ پہ دغہ طریقو سرہ وی ہغہ لہ دیرا تہ دے پہ قبولیت د دعوت د ہغہ کیں حکم چہ د کم عزت والا انسان خبرہ دومرہ مؤثرہ نہ وی خومرہ چہ د عزت مند شخص خبرہ مؤثرہ وی نو دا درے انعامات د دعوت د رسالت د رسولو د پارہ ضروری اموردی چہ دا بتول نبی صلی اللہ علیہ وسلم لہ حاصل وؤ او د دے وچے تہ افضل دے د تلو رسولانو تہ پہ مرتبہ کیں .

یہ سک دا دعویٰ د سورت دہ (رشی) تفریح دہ پہ مخکس درے

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ۚ

یقیناً کہ سختی کے ساتھ آسانی بھی ہے۔ نو کلمہ چہ اوٹکار (فارغ) ہے نو خان ستپے کپہ،

نعمتوں نو باندے یعنی دغہ نعمتوں نہ سبب دے دے یُسْر (آسانی) پہ
دُنیا او آخرت کیں او پہ دے کیں دفع دے اعتراض دہ چہ مشرکیت و ٹیل
چہ دار رسول او صحابہ فقیران دی نو معلومہ شوہ چہ دے دوی داللہ تعالیٰ
سرہ ہیخ مرتبہ نیستہ نو جواب او شو پہ دے ایت کیں۔ مَعَ پہ معنی دے
دے لیکن دے زرا تلو پہ وجہ دے ہیخ نہ تعبیر پہ مع سرہ او شو۔

العُسْر مشہورہ دادہ چہ دلتہ یو عسر سرہ دہ یُسْر نہ دی عکسہ العسر
ہے دہ کرتہ معرفہ راوے دہ نو دویم عین اول دے نو عسر یومراد
شو او یُسْر ہے دہ کرتہ نکرہ راوے دہ او دواہ جدا جدا شول او دے
دے پہ تائید کیں ابن کثیر حدیث دے حسن بصری راویدے چہ چرے
یو عسر پہ دہ یُسْر نو باندے نہ غالب کیری لیکن دا حدیث مرسل
دے حسن بصری دے لیکن خازن او قرطبی دے جرجانی نقل کرے دے چہ
دا قاعدہ او دا قول فاسد دے او صحیح دادہ چہ پہ اولہ جملہ کیں
عسر دنیوی یعنی فقر او غریبی مراد دے چہ پہ ہیخ پسے دیر غنیمتو نہ
او فتح دے ملکوتی راغلے او اللہ تعالیٰ پہ نبی او صحابو باندے دنیوی
وسعتو نہ راوستل۔ او پہ دویمہ جملہ کیں دے عسر نہ مراد عسر دینی
دے یعنی دینی تکالیف او مصائب پہ اول وخت کیں دیر و بیا دے
اللہ تعالیٰ دے طریق نہ فتح نصرت راغلے او خلق پہ دے دے پہ دین
کیں داخلیدل او دارنگ پہ دے پسے اخروی یُسْر دے (جنتو نہ)،
او پدے دواہو جملو کیں تنکیر دے یُسْر دے پارہ دے تعظیم دے۔

کے روستو دے ذکر دے انعاماتو نہ ترغیب دے ہیخ شکر کو لو تہ او دہ حقہ شکر دہ
طریق ہے ذکر کرے دی اولہ طریقہ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ، پدے جملہ کیں
مفسرینو دیر اقوال ذکر کرے دی اول دچہ فارغ شے دے فرض مونخ نہ نو خان
ستپے کپہ پہ دے کیں دا روایت دے ابن عباس دے پہ تفسیر ابن عباس او ابن جریر
او تفسیر سراج المنیر او تفسیر خازن کیں او کو مو مفسرینو چہ صلوٰۃ مطلق ذکر کرے
نو دے ہیخ دے مطلق نہ مراد فرض مونخ دے لک چہ دا قاعدہ دے محمد شینو او فقہاؤ

وَالِی رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝

او خاص خیل دپ ته رغبت کوه -

نو د دے ایت نه دُعا روستو د فرض نه ثابت ده لیکن پدایه کښ هم هیئت اجتماعیه په التزام سره جوړول لکه اوس چه رواج دے نو د ابداعت دے لکه چه هیئت اجتماعیه په دُعا بعد السنه کښ بداعت دے نو د دے ایت نه د دُعا بعد السنن یا بعد الفرض یا الهیئة الاجتماعیه د پاره دلیل نیول د جا هلاک و کار دے . دویم هرکله چه فارغ شے د فرض مونځ نه نوځان ستره کړه په قیام الیل کښ . دریم هرکله چه فارغ شے د تشهد نه نوځان ستره کړه په دُعا کښ خلورم قول هرکله چه فارغ شے د دنیا د ضروری کارونو نه نوځان ستره کړه د دین په کار کښ چه عبادت او دعوت کول دی پنځم قول دا دے هرکله چه فارغ شے د دعوت او تبلیغ نه نوځان ستره کړه په بل کار د دنیا و د دین کښ یعنی انسان له به کاره کیناستل پکار نه دی بلکه چه د عمر رضی الله عنه روایت دے) یا به مشغول وی په کار د دنیا کښ یا په کار د اخرت کښ . قرطبی د شریع نه نقل کړے دے چه دے ور تیر بشوپه یو قوم باندے چه د اختر په ورځ ئے لوبے کول نو د د ورت اوئیل چه ایآ د فراغ په وخت کښ تاسو ته دا حکم شوی د معلومی چه هغه داسے لوبے وے چه هیڅ فائده پکښ نه وه او چه فائده پکښ وی نو هغه لوبے خصوصاً د اختر په ورځ جائز دی لکه چه حدیث صحیح کښ ذکر دی یا دا وجه وه چه دے خلقو علت پیش کړے وؤ پفرانت داعلت ئے نه وؤ ذکر کړے چه د عید ورځ ده .

دویمه طریقه د شکو و الی رَبِّكَ فَارْغَبْ ده یعنی خیل رغبت صرفی الله تعالی ته او گرځوه ، په ټولو احوالو خپلو کښ هیڅ عبادت او دعوت کښ د الله تعالی نه سیوا د بل چا لحاظ مه کوه او مراد ترینه ټوکل و اخلاص کول دی .

ختم شو تفسیر د سورة الانشراح په فضل د الله تعالی سره

سورۃ التین
مکیہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ایاتھا

۸

رکوعھا

وَالتِّیْنِ وَالزَّیْتُونِ ۝ وَطُورِ سِیْنِ ۝

قسم دے یہ اینٹھرا وہ پہ خوتہ باندے ، او پہ طور تک تین ریا رتوا والا باندے۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورۃ التین او بل نوم یے والتین دے۔

رابطہ دے سورۃ کا قبل سرہ پہ دیرو وجو سرہ دے اولہ
وجہ دادہ چہ مخکن سورۃ کیں تیزی و رکول و وہ دعوت باندے
وہ پہ دے سورۃ کیں مقصد دعوت ذکر کوی چہ ہخہ توحید دے
دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہخہ سورۃ کیں شان دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم
ذکر و وہ پہ دے سورۃ کیں شان دے عامو انسانو ذکر دے ، دریمہ
وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورۃ کیں تیزی و رکول و وہ دعوت باندے
نودلتہ اشارہ کوی پہ ذکر دے حال دے بعض داعیانو سرہ پہ ذکر دے مکان
او مراد ترینہ مکین دے لکھ روسو پہ ذکر کرے شی۔

دعویٰ دے سورۃ اثبات دے توحید کچہ پہ دے باندے انسان فطرۃ
پیدا شویدے پہ سہ کیں او اثبات دے ورخ دے جزا تقریفا ذکر کوی پہ
سہ کیں۔ او یواسم دے اللہ تعالیٰ او دودہ صفات فعلیہ پکیں ذکر دی۔

خلاصہ دے سورۃ دا دہ چہ اول یے خاور شواہد ذکر کرے دی
بیا دعویٰ دے سورۃ دہ تر سہ پورے بیا تقسیم دے انسان دودہ قسمو نو
تہ یو لہرہ تخویف پہ سہ کیں او بل لہرہ بشارت دے پہ سہ کیں او بیا
اثبات دے قیامت بطور دے تقریب سرہ پہ ماقبل باندے پہ سہ کیں بیا
تصریح دے پہ دعویٰ دے توحید باندے پہ سہ کیں۔

تفسیر والتین والزیتون سہ دا دودہ قسمو پہ طریقہ دے شہادت دی
لکھ دے تحقیق سورۃ یس او صافات کیں تیر شویدے او دے مفسرینو
دے نقل موافق دے نہ عین دواہ او نے راینٹرا و خوتہ (پاتے پہ بل مخ)

مراد دی یا مسجد د دمشق او مسجد د بیت المقدس مراد دے چه مکان
د دعوت د عیسیٰ علیہ السلام وو یا د تین نه مراد مقام د دعوت د
نوح علیہ السلام او د زیتون نه مراد مقام د دعوت د عیسیٰ علیہ السلام
مراد دے په طریقہ د ذکر د مکان او مراد تربتہ مکین دے . او پنا په
اول قول باندے د دے دواړو اونو شرافت ته اشاره ده ځکه چه دا
دواړه په ډیرو قوایدو باندے مشتمل دی لکه چه مفسریتو ذکر کړی دی
چه التین هغه میوه ده چه د نقائصو نه پاکه ده یعنی اډوکی پکښ نیشته،
د نوپنځ په مقدار یې دانه ده، او دا غذا او پخکړی (سالن) او دواړه هم
ده او طبیعت کښ یې حرارت رطوبت دواړه دی او دا طبیعت د حیات
د دے او قوۍ بآه ته هم فائده ورکوی او بواسیرو د پاره هم علاج دے
تازه او اوج خو پلے کړی نو د الله تعالیٰ د قدرت عجیبه تبه ده او په
مثال د مؤحد انسان دے چه په هغه کښ هم لازمی او متعدی ډیرے
فائده دی .

او الزیتون په سورة مؤمنون شاکښ دده فائده ذکر دی . دهن
صبح او دهن منشاء د رنځ او د نرم والی ده او صبح سبب دلالت
او د سهولت د خوراک دے او پانږے دده نه غورځیږی او تورے ډیر
فائده یې هم دی چه دلالت کوی په قدرت عظیمه د الله تعالیٰ بآنگا
او مشابیه لری د مؤحد انسان سره په ډیرو منافعو کښ .

س دا دریم قسم دے طور هر هغه غرته وئیلے شی چه شین وی،
او نوم دے د هغه غرچه د موسیٰ علیہ السلام مهبط د وحی وو .

او سینین هم هغه غرته وئیلے شی چه په هغه کښ میوه دارے او نه
دی نو دا اضافت د موصوف دے صفت ته یا سینین نوم د هغه
مکان دے چه په هغه کښ طور (غر) موجود دے اضافت د مظروف
دے ظرف مکان ته او دلته هم مراد هغه غر دے چه موسیٰ علیہ
السلام ته په هغه کښ وحی شورو شوے وه او میقاتو ته یې د هغه
په خوا کښ کیدل ځکه چه هغه غر د ډیرو منافعو ته ډک دے یا موسی
علیه السلام مراد دے په طریقہ د ذکر مکان او مراد تربتہ مکین .

وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ۝ لَقَدْ خَلَقْنَا

اور قسم دے) یہ کتبناہ امن والا ہندے یقیناً پیدا کر پیدے مونو

الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝ ثُمَّ

انسان یہ دیر خائستہ اندازہ کنیں رچہ فطرت د توحید دے) ہیا

۳ دا خلورم قسم دے او مراد دے نہ مکہ مکرمہ دہ چہ یہ ہفے کنیں
ابراہیم علیہ السلام کعبہ جوہہ کرلہ او دعاء ئے غوختلے دہ د ہفے دامن
دیارہ لکہ یہ سورۃ بقرہ ۱۲۶ او سورۃ ابراہیم ۳۷ کنیں ذکر دی او یہ ہفہ
بنار کنیں خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وسلم تہ وحی شور و شویدہ نو
دلہ مراد نفیس بنار دے مکہ مکرمہ دے یا ابراہیم علیہ السلام یا محمد
صلی اللہ علیہ وسلم مراد کپہ طریقہ ذکر د مکان او مراد ترینہ مکین۔
۴ دا جواب قسم دے الْإِنْسَانَ دے نہ مراد ہر انسان دے۔

فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ، تقویم یہ معنی د قوام سرہ دے جوہخ مراد دے
او جوہخ ظاہری د بدن او جوہخ باطنی روحانی دواہہ احسن دی جوہخ
باطنی دادے چہ ہر انسان یہ فطرۃ د توحید پیدا کرلے شوئے دے
لکہ یہ سورۃ روم ۳۰ کنیں ذکر دی او حدیث صحیح کنیں وارد دی چہ
كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ (ہر بچہ پیدا اکیدلے شی یہ توحید بانڈے)
او جوہخ بدنی دادے چہ سیدھا قدا والا لاس او خپے ئے جدا جدا
دی یہ لاسو بانڈے خوراک کوی خائستہ صورت ئے دے لکہ چہ
یہ سورۃ مؤمن ۳۰ او سورۃ تغابن ۳۰ کنیں ذکر دی او یہ دے مناسبت
سرہ قرطبی شربینی وغیرہ ہفہ واقعہ د عیسیٰ بن یوسف ہاشمی
ذکر کرلے دہ چہ ہفہ شیعہ تہ وئیلے وؤ چہ کہ چرے تہ د سپورٹے نہ
زیاتہ خائستہ تہ ئے نو تہ یہ ما طلاقہ ئے نو پو لو علماؤ د ہفہ وخت
اوئیل چہ دا طلاقہ دہ او امام محمد بن حسن رحمۃ اللہ دا ایت
تلاوت کرد چہ دا دلیل دے چہ انسان د ہر خیل نہ خائستہ دے نو
دا شیئہ نہ طلاق پدی۔

(فائدہ) مناسبت یہ مینج د قسمونو او جواب قسم کنیں (پائے پہ بل متخ)

رَدِّ زَنَاءِ أَتْسَقَلْ سَفِيلَيْن ۞ إِلَّا الَّذِي يَنْ

دے کو خولے دے موتیرہ دے کوڑے کوڑو تہ مگر ہخہ کسان

دادے پہ اعتبار دے اول توجیہ سرہ رچہ تین زیتون طور او مکہ مراد
 (شی) چہ پداغہ خیزو نو کین غہ رنگ بے شمارہ فائدے اللہ تعالیٰ پیدا
 کریدی او دے اللہ تعالیٰ دے قدرت نمونے دی لیکن روستو خلق دوه قسمہ
 دی خوک دے دے نہ فائدے اخلی او دے اللہ تعالیٰ دے قدرت نمونے نے کئی
 او خوک نے ضائع او عبث کئی نو دارنگ انسان اللہ تعالیٰ دے توحید پہ
 عقیدہ کن پیدا کریدی لیکن خوک پہ دے توحید باندے باقی پاتے
 شی او خوک ترینہ وادہی یہودیت، نصرانیت، مجوسیت وغیرہ و دارنگ
 دا انسان دے اللہ تعالیٰ دے قدرت نو دے پارہ یو عظیمہ نمونہ دے لکہ حکماؤ و ثیلے
 دی چہ انسان عالم صغیر دے۔

او پہ اعتبار دے دویمے توجیہ سرہ رچہ دے نہ پنٹھ انبیاء مراد شی)
 یعنی نوح علیہ السلام عیسیٰ علیہ السلام موسیٰ علیہ السلام ابراہیم
 علیہ السلام او محمد صلی اللہ علیہ وسلم چہ دے توحید دے مسئلے دے پارہ نے
 پداغہ مکاناتو کین خومر تکالیف تیر کریدی او دے توحید دعوت نے
 کرے دے، دا شہادت دے پہ دے باندے چہ انسان پہ اصل کین پہ
 توحید باندے پیدا دے لیکن دے نور و عوارضو دے وجہ نہ بعض انسان
 توحید پرچودی نواللہ تعالیٰ انبیاء علیہم السلام چہ پہ هغوی کین دا
 پنٹھ اصحاب الشرائع دی دے توحید دے حفاظت دے پارہ رالیرے دی۔
 ہ ہرکلمہ چہ دے الإنسان تہ مراد ہول رجس انسان و نو او س پہ
 هغوی کین تقسیم کوی یو قسم هخہ دی چہ هغوی توحید پرچودلو
 او پہ کفر او شرک کین اختہ شول (دین قطری نے بدل کرو) نو پہ
 دے ایت کین هغوی لہرہ تخویف دے۔

رَدِّ زَنَاءِ ضَمِيرِ الْاِنْسَان تہ راجع دے پہ اعتبار دے بعض افراد و سرہ پہ
 قرینہ دے استثناء سرہ پہ روستو ایت کین۔

أَسْفَلَ سَافِلَيْن پہ دے کین دے مفسرینو دوه قولونہ دی اول دا چہ
 مراد دے تہ ارزل عمر دے چہ روستو دے علم او عقل تہ بیا واپس

اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ

جہ ایمان آئے اور عملتہ آئے کریدے دست برابر نو دوی لڑے ثواب دے

غَيْرُ مَمْنُوْنٍ ۝۴۱ فَمَا يَكْبُرُ بِكَ بَعْدُ

بے انتہا - نو خہ خیز دروغون گر جو لے شی تا روستو د دینہ

جاہل نا پوہہ شی لکہ پہ سورۃ نحل کے او سورۃ حج کے کتب دی او
ایک پہ حدیث کتب تہود ذکر دے دھرم نہ اوک واپسی نہ ارذل العمر
تہ او دا قول ابن جریر غورہ کریدے او د عکرمہ نہ ابن کثیر روایت
نقل کرے دے چہ مَن جَمَعَ الْقُرْآنَ لَمْ يُرِدْ اِلَى اَذَلِّ الْعُمَرِ رِيعَنِي
قرآن والا عالم یا عمل ارذل العمر تہ نہ شی ور کر خید لے۔

دویم قول دادے چہ مراد دے دے تہ اور د جہنم دے او ترتیب دے
دے پشان دے سورۃ انشقاق ۲۴ ۲۵ او سورۃ عصر ۱۳ دے او دا
قول ابن کثیر غورہ کریدے او ابن قیم پہ بدائع التفسیر ص ۱۲۲ کتب دے
اول قول دے ضعیف کولو دے پارہ لش وج ذکر کرے دی بعض دے ہفتہ نہ
دای اولہ وجہ چہ دے اسفل سافلین اطلاق پہ لغت او عرف دے عربو
کتب پہ ارذل العمر باندے تہ دے شے، دویمہ دا چہ ارذل العمر
والا خلق لہ دی بلکہ اکثر مرہ شی مخکب دے رسید لو تہ دے عمر تہ
او استثناء دلالت کوی چہ دوی پہ دیروی، دریمہ وجہ دادہ چہ پہ
ارذل العمر رسید لو کتب عام مؤمنان او غیر مؤمنان برابر دی صرف
قرآن والا عالمان یا عمل تربیتہ مستثنی دی خلورمہ وجہ دادہ
چہ دے بشارت اخرویہ پہ مقابلہ کتب ارذل العمر تہ رد کیدل مناسب
نہ دی، او نور وجوہ پہ ہفتہ تفسیر کتب او کورے نو پنا پہ دویہ توجیہ
سرہ حاصل دے ایت دادے چہ کوم خلق دے توحید تہ چہ دین قطری
دے او رید لے دی نو ہفتہ پہ سچین کتب وی چہ ہفتہ اسفل سافلین دے
س پہ دے کتب دویم قسم انسان ذکر کوی چہ ہفتوی پہ دین قطری باندے
پاخہ دی نو ہفتوی لڑے بشارت دے او د ہفتوی صفت آئے ایمان او
عمل صالح ذکر کرے دے۔ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُوْنٍ مِّنْ (یَا تے یہ بل مخ)

بِالذِّیْن ۛ اَلِیْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمَ الْحٰكِمِیْنَ ۝۸

ذ جزا پہ پادہ کنیں۔ ایا اللہ دے اللہ تعالیٰ پختہ فیصلہ کو وٹکے دے فیصلے کو وٹکونہ۔

قطع او نقص او احسان تہ وئیے کیڑی دلتہ اولے دواہہ معانی مراد دی او دریمہ معنی ہم جواز لری لیکن پہ ہفتے کنیں موافقت دے دے قدر یہ دے سرہ چہ ہغوی وائی چہ دا اجر جزاء دے عمل دے دوی احسان دے اللہ تعالیٰ نہ دے او دا قول باطل دے او احسان دے اللہ تعالیٰ پہ بندہ باندے سبب دے خوشحالے او لذت دے بندہ دے سبب دے خوفگان نہ دے لکہ چہ قدر بو خیال کرے دے نو مراد دے اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ نہ جنت دے چہ دے ہفتے نعمتو ابدی دی او لا مقطوعہ ولا مستوعہ دی۔

قائدہ ۱۰۔ سورۃ قلم کنیں و ان لی لا چرا غیر ممتون کنیں وجہ تخصیص پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پورے پہ تفسیر کنیں ذکر شویداہ یعنی ہلتہ اجر پہ سبب دے دعوت او دے تبلیغ سرہ مراد دے ترقیامتہ پورے پہ دنیا کنیں او ہمیشہ دے پارہ پہ قیامت کنیں جاری دے۔

کے دا تفریع دہ پہ مخکن ذکر دے قدرتو نو دے اللہ تعالیٰ باندے دے پارہ دے اثبات دے ورخ دے جزا او دے دے وجے قائیے راوپے دہ یعنی ہفتہ اللہ تعالیٰ چہ دے ہفتہ دے قدرت مثالونہ پہ تین، زیتون، طور، بلد امین او انسان او پہ ہغوی کنیں تقسیم کولو کنیں بنکارہ دی نو معلومہ شوہ چہ ہفتہ اللہ تعالیٰ قادر دے پہ بعث بعد الموت او پہ جزا ورکولو باندے، نوخہ دلیل دے تکذیب کیدے شی دے پارہ دے مکذبتو۔ فَمَا مَا كُنْ دوه توجیہ دی اولہ دا چہ پہ معنی دے ای شی ویکذ بک دہ دویم دا چہ پہ معنی دے من الذی یکذ بک دہ او کافی دے یکذ بک کنیں ہم دوه احتمالونہ دی چہ مخاطب مکذب انسان دے یا مخاطب نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے او پنا پہ اول احتمال باندے معنی دادہ چہ خہ خیز ردلیل سبب عذر دے چہ مکذب گریخوی تالوہ، مکذب دے جزا روستو دے دے تموتو دے قدرت الہیہ نہ یعنی ہیخ دلیل او سبب دے تکذیب نیشہ۔ او پہ دویم احتمال باندے معنی دادہ چہ خوک دے ہفتہ شخص چہ کاذب ردیو غزن پہ او گریخوی تالہ پہ خبر درکولو دے ورخ دے جزا کنیں روستو دے دے دلیلونو دے قدرت الہیہ نہ

نو پتا پہ اول باتدے تکذیب کنن معنی نسبتی دہ او پتا پہ دویم باتدے باب
 تفہیل (تکذیب) د پاره جعل او تصحیر دے۔
 مے دا تصریح دہ پہ دعویٰ د توحید چہ احسن تقویم کنن اشارہ ذکر وہ۔
 او دارد د شرک فی التصرف والحکم دے حکم مراد د حکم نہ عام دے حکم
 تکوینی یعنی تصرفات کوئیہ او حکم تشریعی دواہوتہ شامل دے او داصفت د
 اللہ تعالیٰ پہ سورہ ہود ۶۱ کنن ذکر شویداے او احکم تفضیل کنن اشارہ دہ
 چہ ہر تصرف او حکم شرعی د اللہ تعالیٰ مضبوط دے حق کے مقابلہ نشی
 کولے او پہ ہغے باتدے د ہیچا اعتراض او اپیل تہ چلیپی۔ اودا ئے آخر د سورہ
 کنن د پاره د تاکید د مضمون د سورت راہرو یعنی ثباتات او جمادات
 او انسانان پیدا کول او پہ انسانان کنن د وہ قسمون جوہول او ہریو لہ
 د ہغہ مناسب جزا ورکول د اللہ تعالیٰ احکیمت یا تہ بیکارہ دلیل دے
 او پہ حدیث د ترمذی کنن د ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ نہ مرفوعاً نقل دی چہ
 چا والتین والزیتون اولوستلو او بیائے الیس اللہ یا حکم الحاکمین اولوستلو
 نو ورپسے داوائی بلی وانا ذلک من الشاہدین۔

ختم شو تفسیر د سورہ التین پہ فضل د اللہ تعالیٰ سرہ

سورۃ العلق مکیہ	بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ	ایاتھا ۱۹	۱ رکوعہا

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ①

اولولہ پہ مدد دے نوم دے رب ستا ہفتہ ذات چہ پیدائش ہے کریم (کریم)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورۃ العلق او بل نوم ہے سورۃ اقرء دے۔

ربط دے سورۃ دے ماقبل سرہ پہ خو وجوہو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورۃ کتب توحید ذکر شو نو پہ دے سورۃ کتب دے علم دے توحید دے پارہ امرکوی پہ قراءۃ دے قرآن سرہ۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہفتہ سورۃ کتب صورت دے انسان ذکر شو نو پہ دے سورۃ کتب مادہ دے پیدائش دے انسان ذکرکوی۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورۃ کتب ہے دے انسانو پہ جزا کتب فرق ذکر کرو نو پہ دے سورۃ کتب دے ہغوی پہ اعمالو کتب فرق بیانوی۔

دعوای دے سورۃ۔ امر دے پہ قراءۃ دے قرآن سرہ دوہ کرتہ پہ سہ او سہ کتب او پہ عبادت دے رحمن سرہ دے پارہ دے قربت پہ سہ کتب او درے اسماء حسنی ذکر دی۔ اللہ، رب، اکرم، اوصاف فعلیہ پکن او ذکر دی۔ خلاصہ دے سورۃ دادہ اول امر دے پہ قراءۃ دے قرآن سرہ سرہ دے ادب نہ او علت دے ہفتے خلق ذکر کہے دے پہ سہ کتب بیا دویم کرت امر پہ قراءۃ سرہ دے او علت دے ہفتے صفات ذکریمہ او تعلیم بالقلم ذکر کہیدے پہ سہ کتب بیا زجر دے مکذب انسان تہ پہ ذکر دے شہر اوصاف قبیحہ دے ہفتہ سرہ او تسلی دے داعی دے قرآن تہ پہ ذکر دے خلو و صفات حسنہ سرہ تر سہ پورے بیا تخویف اخروی دے مکذب تہ پہ سہ کتب بیا کتب او ترغیب دے قرآن والا تہ پہ یونہی او دوہ امر نو سرہ۔

تفسیر سہ کتب دا پختہ آیا تو نہ دے سورۃ نہ دے قرآن کریم

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۚ اقْرَأْ وَرَبُّكَ

پیدا کر دے انسان ۛ لکھے دوینے تہ۔ لولہ ہیبتہ او لب ستا

الْأَكْرَمُ ۚ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۚ

دیو عزت والادے، ہخہ ذات چہ تعلیم یے ورکریدے پہ قلم سرہ ،

اول وحی دہ چہ پہ غار حرا کیں نازل کرے شویوؤ۔ اقرء مفعول محذوف
دے ما النزل الیک او القرآن، معلومہ شوہ چہ اولہ قریضہ پہ نبی صلی اللہ
علیہ وسلم باتدے قرآن پوستل دی او دے تبلیغ دے۔ یا سحر ربک
دے متعلق محذوف دے مُفْتَتِحًا او مستعینًا باسم ربک پہ دے کیں
ادب دے قراءۃ دے قرآن ذکر دے چہ افتتاح دے قراءۃ پہ بسم اللہ
الرحمن الرحیم سرہ پکار دہ او ہر کلمہ چہ قراءۃ دے قرآن لوئے او
سخت یوج دے نو دے دے پاره استعانت دے اللہ تعالیٰ نہ ضروری دے
دے ہخہ پہ امداد سرہ اسانیری۔ الَّذِیْ خَلَقَ دے مفعول محذوف دے
دے تعیم دے پاره یعنی خلق کل شیء یا مفعول نسیاً منسیاً دے یعنی صرف
معنی حادثی مراد دہ۔ خَلَقَ الْإِنْسَانَ دا تخصیص دے روستو دے تعلیم
تہ او ہر انسان مراد دے۔ مِنْ عَلَقٍ دا جمع دے علقہ دہ جمع یے دے
دے وجہ تہ ذکر کریدہ چہ جنس انسان پہ معنی دے جمع سرہ دے۔
سوال۔ اول پیدائش خود نطفہ تہ دے لکے چہ سورۃ حج ہک او سورۃ
مؤمنون سلا او نور وایا تو نو کیں ذکر دی نو دلہ دغہ ابتدا ولے ذکر تہ
شوہ ۹

جواب۔ اشارہ دہ چہ نطفہ اصل دے او اول انقلابی حالت علقہ دہ
اشارہ دہ چہ قرآن کریم ہم دے انقلاب دے پاره داخل دے او پہ علقہ کیں
وصف دے پیوست والی او دے جو پخ دے نو قرآن ہم دے جو پخ کتاب
دے او محبت او اتصال پیدا کوؤنکے دے۔

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ تکرار دے تاکید دے پاره دے یعنی ہر وقت قرآن
لولہ یا مراد دے اول اقرء تہ بخان لہ تلاوت کول دی او دے دویم
اقرء تہ مراد قراءت دے دعوت او دے تبلیغ دے (پاتے پہ بل مخ)

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝ كَلَّمَا

تعلیم پئے ورکریا مے انسان تہ دے ھفہ خیر چہ دے پر مے نہ پوھیدا ۔ یقیناً دادہ

یا پہ اول سرہ مراد شور و کول دے قراءت دی او دے شور و کول دے پارہ ادب
ذکر شو او دویم اقرء دے اجراء او استمرار قراءت دے پارہ دے یا اول
قراءت نا بالغوتہ او امیانوتہ تبلیغ او تعلیم دے چہ دے ھغوی پیدائش
زمانے دے علقہ تہ نزد دے او دویم قراءت بالغانو او اہل قلم
تہ دے۔

الکرم دے اذ صیغہ دے تفضیل دے ذکر م تہ او ھفہ کثرت دے خیر تہ وٹیلے کیری
نو دے صفت خاص دے یہ اللہ تعالیٰ پورے حکم چہ خیر بول دے ھفہ
پہ لاس کیں دے او نعمتو تہ بول دے ھفہ دے طرف تہ دی۔ او معاف کوونکے
دے دے جہل دے بندگانو تہ او روستو کوونکے دے عذاب دے دے مستحقینو
دے عذاب تہ او عطیات ورکوونکے دے یہ غیر دے عوض تہ او ہیرا جہر
او ثواب ورکوونکے دے یہ لو ستلو دے قرآن کریم سرہ۔

الذی عَلَّمَ بِالْقَلَمِ او دا عام دے ملائکو او انسانو او جناتو تہ
لیکن پہ انسان باندے یہ طور دے خاص احسان سرہ ذکر دے۔

یہ خلق (پیدائش) پسے لوئے نعمت علم دے او علم دے قسم دے
یو علم پہ قلم سرہ ھفہ پئے دلتہ ذکر کرو او بل علم پہ بیان سرہ
ھفہ پئے یہ دے جملہ کیں ذکر کرو چہ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ
ما صریح پہ عموم کیں تہ دے بلکہ کلہ عام او کلہ خاص راخی او دا
قول دے محققینو اصولیاتو او عربیت والو دے نو دلتہ مراد بعض
علمونہ دی چہ اللہ تعالیٰ دے خیل ارادے پہ پنا باندے بعضو انسانو
تہ یو قسم علم ورکوی او بعضو تہ بل قسم علم ورکوی۔

ابن کثیر وٹیلے دی چہ علم کلہ پہ اذہانو کیں وی او کلہ پہ ڈیہ یا نکل
وی او کلہ پہ قلم باندے وی اول ذہنی دویم لفظی دریم رسمی
دے او رسمی مستلزم دے دفعہ دواو لہ دے دے وجہ دے علم
بالقلم رچہ رسمی دے دے ھفہ تخصیص پئے کرے دے او ھفہ پئے
مقدم کرے دے۔

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَاطِغٌ ۝۶ أَنْزَلْنَاهُ آتِیَاتٍ مُّسْتَوٍ ۝۷

بیشک کہ چہ (جس) انسان خامخا سرکش کوی ، ددے دے نہ چہ ٹخان مالدار وینی ۔

إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجُوعُ ۝۸ أَرَأَيْتَ الَّذِي

یقیناً طرف دے رب ستارہ گر خیدال دی ۔ ایاتہ وینے ہفتہ کس

يَنْهَىٰ ۝۹ عَبْدًا إِذَا صَلَّى ۝۱۰ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ

چہ منع کول کوی ، بندہ لڑا ، کلہ چہ مونخ کوی ۔ ایاتہ وینے کہ چہ دے دی

مذہب پہ دے کس زجر دے مخالفت کوؤنکی دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم
اود قرآن تہ اوکلا یہ معنی دے حقاسرہ دے الْإِنْسَانَ مراد دے تہ مکذب
انسان دے یطغی تجاوز کوی دحد نہ یہ حقوق اللہ کیں یہ کفر او شرک سرہ
او یہ حقوق العباد کیں یہ ظلم او غصب سرہ أَنْزَلْنَاهُ لام مقدار دے رکن
اود اسبب دے دطغیان او مراد دے تہ نفسہ دے ۔ اَسْتَغْنَىٰ غنا یہ مال
سرہ او یہ لوئے قبیلے او تابعدار و سرہ دے او باب استفعال ئے ذکر کرو
اشارہ دے چہ انسان یہ حقیقت کیں غنی نشی جو رہے دے حکم چہ غنی
بے حاجتہ تہ و ثیلے کیدی او اللہ تعالیٰ تہ خودے ضرور محتاج دے لیکن
ٹخان ئے بے حاجتہ کنہ لے دے ۔ اشارہ دے چہ سرمایہ داری اکثر سبب
دطغیان (کفر او شرک) جو رہیدی ۔

س پہ دے کیں تخویف دے مکذب تہ او تسلی دے نبی صلی اللہ علیہ
وسلم تہ ۔ الرُّجُوعُ مصدر دے یہ معنی دے رجوع سرہ دے ۔

س دے مکذب نور صفات قبیلہ ذکر کوی ، أَرَأَيْتَ دپارہ دے تعجب دے
عبدًا مراد دے تہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے حکم چہ ایوجہل ہفتہ
لڑہ دے مونخ کولو تہ منع کوؤ نو نکرہ دپارہ دے تعظیم دے یعنی لوئے شان والا
بندہ یا تنکیر دپارہ دے تعظیم دے یعنی ہر خوک چہ ہر چا لڑہ دے مونخ او
اطاعت تہ منع کوی نو ہغوی تہ شامل دے لکہ چہ خاذن او شربینی
و ثیلے دی ۔ إِذَا صَلَّى صلوٰۃ تہ مونخ مراد دے لیکن لوئے رکن یہ ہفتہ
کیں قرآن لو ستل دی چہ دے مشرکینو اصل مخالفت دے قرآن سرہ وؤ دے
ہفتہ تہ بہ ئے منع کولہ اوس ہم جا ہلان خلق مؤحدیتولہ (پاتے پہ بلخ)

عَلَى الْهُدَى ۱۱) اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوَى ۱۲)

پہ ہدایت باندھے ، یا حکم کوی پہ تقویٰ سرہ ۔

اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ۱۳) اَلَمْ يَعْلَمْ

ایا تہ مینے کہ چرمے دے تکذیب کوی او مخ اردی ۔ ایسا دے نہ پوہیری

يَا اِنَّ اللّٰهَ يَرٰى ۱۴) كَلَّا لَئِنْ لَّمْ يَنْتَهِ

چہ یقیناً اللہ تعالیٰ لیدل کوی ۔ چھو داسے تہ دہ پکار ۔ کہ چرمے دے منع نہ مشو

د موع کولو تہ پہ خپلو مساجد و کتب او ذ قران و ٹیلو نہ منع کوی ۔

او ذ آرایت دویم مفعول محذوف دے ان یا مَنْ مِنَ الْعِقَابِ رِجْعٌ
پہ شی ذ عذاب تہ) ۔

۱۱) دا صفات ذ داعی ذ قران دی او پہ دے کتب و عظ دے منع کوؤنکی
تہ اِنی پہ معنی دا اذا سرہ دے ۔ گان ضمیر عبادتہ راجع دے ۔

عَلَى الْهُدَى اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوَى اَوْ دلتہ دپارہ ذ منع الخلو دے یعنی دانی
صلی اللہ علیہ وسلم ذ دے دوارہ حالتو تہ خالی نہ دے بلکہ دوارہ
صفتو نہ پکبش جمع شویدی خکہ پخپلہ پہ ہدایت باندھے دے او
نور و خلقتو تہ دعوت ذ تقویٰ و رکوی ۔ ذ اَرَاَيْتَ دویم مفعول او ذ
اِنْ جزا محذوف دہ رَفْتَاهِيْكَ هَالِكٌ بِالْضُرُوْرَةِ نو منع کوؤنکے ذ دہ
ضرور تباہ دے ۔ او نسقی پہ مدارک کتب ضمیر ذ گان نافی تہ راجع کہے
دے یعنی دا کافر منع کوؤنکے پخپل خیال کتب پہ ہدایت باندھے دے
او امر کوؤنکے دے پہ شرک سرہ او ہفتہ تہ تقویٰ وائی او اِن پہ خپلہ
معنی سرہ دے لیکن پہ دے توجیہ کتب تکلف دے ۔

۱۲) پہ دے کتب زجر دے او نور صفات ذ منکر ذ کر کوی ۔

کَذَّبَ وَتَوَلَّى کتب ضمیر و تہ ہفتہ نافی (کافر) تہ راجع دی ۔ کَذَّبَ پہ اعتبار
ذ قول سرہ او تَوَلَّى پہ اعتبار ذ عمل سرہ دے او دلتہ ہم ذ اَرَاَيْتَ
مفعول ثانی او جزا ذ ان پتہ دہ یعنی قَمَا اَعْجَبَ اَوْ اَخْبَتُ خالہ رِجْمُہ
دیر عجیبہ یا دیر گندہ دے حالت ذ دہ) ۔ اَلَمْ يَعْلَمْ پہ دے کتب ہم زجر
دے مکذپ لرہ ۔ یَا اِنَّ اللّٰهَ یَرٰى یَا ہے ذ پارہ ذ تاکید دوارہ دہ مفعول

لَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ۝ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ

خامخا اوبہ نیسو مونو (ددة) تیکلے دے سر، تیکلے دروغین

خَاطِئَةٍ ۝ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ۝ سَنَدْعُ

کنہکار . نو آواز دے اوکری خپل مجلس والو، ددہ آواز به اوکرو مونو

دے یزی محذوف دے دے تعمیم دے پاره یعنی یزی کل شیء ر هرغه وینی
نو تکذیب او توئی او نهی دے دے متکرره وینی او هدايت او تقوی دے
بتده حق پرست سره وینی نو هر یو لره به دفعه مناسب جزا ورکوی .
۱۵ لایه دے دے کنس تخویف اخروی دے مکذب لره . گلا ردعیه
دے یعنی نهی تکذیب او توئی پکارنه ده . شَفَعًا دانون خفیفه دے
تاکید دے لیکلے شو دے دے په صورت دے تنوین کنس اوسفع په زور
سره نیول او یا شکل دی یا تور داغ لکول دی لکه په سوره رحمن لکه
کنس . بِالنَّاصِيَةِ دے سر مخکنی و یخته چه په تنادی باندے او یزان کړی
او هغه ته تیکلے و تیکلے کپړی اودا د هغه کسانو په سر کنس وی چه و یخته
ی د سنت د نبی صلی الله علیه وسلم ته په خلاف طریق سره ساتلے وی
اودا طریق په انگریزی و یخته د سر کنس وی او اکثر د حق د مخالفینو
سرمایه دارو و یخته هم د غسے وی . نَاصِيَةٍ بدل دے دے ماقبل ته او
ابدال د نکره موصوفه د معروقه نه صحیح دے .

کاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ دا صفتونه د ناصیه په اعتبار د صاحب د هغه سره دی
لیکن اشاره ده چه د کذب او خطا نغ په تنادی او په مخ کنس یتکاره کپړی .
کاذِبَةٍ په اعتبار د اقوالو سره او خَاطِئَةٍ په اعتبار د افعالو سره .
او خاطئه هغه دے چه قصداً لکنا هوته کوی اود دے ماخوذ دے او غلط
هغه دے چه په خطا سره کوی اود دے معاف دے .

۱۶ لایه دا هم په تخویف کنس داخل دے یعنی که چر دے مکذب دعوی
کوی چه لما تا بعد از منکری او مجلس والاشته دے چه هغوی ورسره
وله بازی او مدد کوی نو اشاره کوی چه هغه دے هم را اوبلی لیکن هیچ
فائده نشی ورکولے . نَادِيَهُ نادى مجلس د اجتماع ته (پا تے په بل مخ)

الرَّبَّانِيَّةُ ①۸ كَلَامٌ لَا شَطْرَهُ

رَبَّانِيَّة تہ ہجڑے داسے نہ دہ پکار۔ مہ کوہ طاعت دہ ہجڑہ

وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ①۹ ع السجدة

او سجده کوہ او خان نزد مہ کوہ اللہ تعالیٰ تہ۔

وٹیلے شیخو پہ دے شرط چہ اہل مجلس پکین موجود وی او دلتہ
مضاف محدوق دے یعنی أَهْلُ نَادِيَةٍ۔ سَنَدُ الرَّبَّانِيَّةِ دَا دُعَوْت
دپارہ دَعْدَاب دَمَكْدَاب دے۔ الرَّبَّانِيَّةِ دَرَبِن نہ دے او ربن دفعہ
کول دی پہ پختہ سرہ نو دا ہجڑہ ملا تہ دی چہ کا قرانو لہ بہ دیکے ورکوی
او پہ زور سرہ بہ یے جہتم تہ داخلوی لکہ پہ سورۃ طور سلا کین تیر شویڈ
او دے ملا تہ کو صفات پہ سورۃ تحریم سلا کین ذکر شویڈی۔
سَلَا کَلَامٌ رَدْعِيہ دے یعنی داسے تہ دہ لکہ چہ گمان کوی متع کوؤنکے یا پہ
معنی دَحْقَا سرہ دے۔ رَدْعِيہ نہی دپارہ دَدَوَام او اثبات دہ یعنی محکین
دے ہم اطاعت دہجڑہ مکرے او ائیدہ دپارہ ہم پہ عدم اطاعت باتا
ثابت قدام اوسہ یعنی دَطَاعِي متع کوؤنکی ہیخ خبرہ او تہ منے۔

وَاسْجُدْ، پہ وخت دَسَخْت مخالفت دَمَتکریتو کین اللہ تعالیٰ تہ خاص
توجہ کول ضروری دی او ہجڑہ پہ سجده کولو سرہ دی دلتہ ہم امر
دپارہ دَثَبَات او دوام دے او مراد ددے نہ صرف سجده کول دی د
دے وچ نہ دلتہ سجده تلاوت کول ضروری دی یا ذکر د سجده
او مراد ترینہ موئخ دے۔ وَاقْتَرِبْ دَا مقصد د سجدہ دے حکم
چہ حدیث صحیح کین وارد دی چہ اقرب وخت رب تعالیٰ تہ وخت
د سجدے کولو دے او مراد داسے چہ اللہ تعالیٰ تہ تقرب حاصل
کرہ پہ قرآن بیان کولو سرہ او سجده کولو سرہ۔

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورۃ علق پہ فضل اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْقَدْرِ مَكِّيَّةٌ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا أَيَّتُهَا الرُّكُوعُهَا

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۚ وَمَا أَدْرَاكَ

يَقِيْنًا مَوْجُودٍ (شروع کریں) نازل ہوا ذکر قرآن) یہ شبہ ذکر کیں۔ او خیر ہر در کربہ قاتہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة القدر

دے سورت یہ بارہ کیں اختلاف دے چہ مدنی دے یا مکی دے
قرطبی دواہ قولونہ ذکر کریدی لیکن راجح دادہ چہ دامکی دے
لکچہ بن حیان او اسفہانی و ثیلے دی۔

رہط دے سورت دماقبل سرہ ددوہ وجونہ دے اولہ وجہ دا
دہ چہ یہ مخکین سورت کیں ترغیب وؤ یہ قراءت دقرآن سرہ نوپہ دے
سورت کیں دہفے علت ذکر کوی یعنی عظمت دقرآن کریم۔ دوپہ وجہ
یہ مخکین سورت کیں زجروؤ منع کوؤ نکوتہ دقرآن نہ نوپہ دے سورت
کیں تسلی دہ قرآن والوتہ ر اشارہ دہ چہ دقرآن والا مقام دیر لوٹے دے۔
دعوی دسورت۔ بیان د عظمت دقرآن کریم دے ذکر د عظمت
دنمان نزول سرہ۔ حکم چہ عظمت دظرف مستلزم دے عظمت دظروف
لہ او دارنگ یہ عکس سرہ دہ۔ او د اللہ تعالیٰ یواسم رب) پکین ذکر
دے او یوصفت فعلیہ دے۔

خلاصہ دسورت۔ ذکر د نعمت دائزال قرآن دے یہ لیلۃ القدر
کیں دپارہ د اظہار د عظمت قرآن۔ او بیأ عظمت د لیلۃ القدر ذکر کوی
اجمالاً یہ س کیں او تفصیلاً یہ س کیں اونحہ د عظمت دہفے پہ س
ک کیں ذکر کوی۔

تفسیر س۔ اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ هُوَ ضمیر یہ اتفاق د مفسرینو سرہ قرآن تہ
راجع دے اگرچہ دہفے ذکر یہ دے سورت کیں شیر شوے نہ دے
لیکن یہ نورو سورتو نو کیں ذکر دے او شیعہ کان چہ (پاتے پہ بل مخ)

وای چہ دا ضمیر علی رضی اللہ عنہ تہ راجع دے او اشارہ کوی لیلۃ
 الہجرۃ تہ نو دا تحریف دے ذکر دے علی رضی اللہ عنہ تہ صراحۃً او نہ
 دلالتہ شتہ دے او زمونہ قول تأیید پہ سورۃ الدخان ست او سورۃ
 البقرہ ۱۸۱ کن تیر شویدے او پہ لفظ کائناتا رتاکید او صیغہ جمع متکلم
 او انزلتہ رصیغہ جمع متکلم او ضمیر باندے اکتفاء دلیل دے پہ عظمت
 دے قرآن باندے۔ انزلتہ پہ دے کن دوہ قولونہ دی اول قول دادے چہ
 ہول قرآن پہ یوکرت سرہ دلوج محفوظ نہ اسمان دے دنیا (بیت العزۃ)
 تہ نازل کرے شویدے او بیارمکے تہ پہ درویش کلونو کن نازل کرے
 شویدے۔ البقاعی پہ مصاحدا النظر صیغہ کن وٹیلے دی چہ دا روایت
 دے طبرانی دے او پہ دے کن عمرو بن عبد الغفار راوی دے او ہغہ
 ضعیف دے او دارنگی عمران القطان خو پہ ہغہ کن اختلاف دے
 نو معلومہ شوہ چہ دے قول دے پارہ صحیح سند نیشتہ نو دویم
 قول صحیح دے ہغہ دادے چہ دا فعل پہ معنی دے ابتدا سرہ دے
 یعنی ابتداء انزالہ رشور و کرے دے مونہ انزال دے قرآن پہ دفعہ شپہ
 کنیں) او دا قول دے امام شعبی نہ نقل دے۔

کیلئے القدر قدر پہ معنی دے تقدیر سرہ دے جکہ چہ پہ دے شپہ کن
 تقدیر دے خیزونو تریوکال پورے ملائکو تہ اوسپارے شی او ہغوی
 ٹے پہ خیل کتاب کن اولیکی۔ یا قدر پہ معنی دے شرف او عزت سرہ
 دے یعنی دے شپہ شرافت دے دے او دارنگی پدے شپہ کن
 دے عبادتونو شرافت او اجر دے دے یا قدر پہ معنی دے تنگی سرہ
 دے یعنی پہ دے شپہ کن دے ویر و ملائکو دے نزول دے وجے تہ زمکہ
 پہ ہغوی باندے تنگہ شی او ہرکہ چہ دا شپہ پہ دے امت پورک خاص
 دے لکہ چہ دے صحیح احادیثو تہ ثابت دے نو معلومہ شوہ چہ دے
 دا قدر او شرافت دے وجے دے انزال دے قرآن نہ دے نو دے قرآن عظمت شان
 ثابت شو پہ اعتبار دے وخت دے انزال دے ہغہ سرہ۔

قائدہ: محدثینو پہ بارہ دے لیلۃ القدر کن شخہ دے پاسہ خلونیت اقوال
 ذکر کرے دی لیکن تحقیق زما پہ نیز باندے دادے چہ لیلۃ القدر

مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۝ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ

چہ غہ دہ شہہ د قدر . شہہ د قدر غورہ دہ د

أَلْفِ شَهْرٍ ۝ تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ

زرد میاشتہ تہ . لاکوئیوی ملائیکہ او روح

د رمضان پہ آخری لسوا تالو لائے کیں کرخی را کرخی یعنی کلہ یو ویشتمہ او کلہ دریشتمہ او کلہ پنکویشتمہ او کلہ اویشتمہ او کلہ یو کم دیر شہہ وی او اکثر او اکثر اویشتمہ راخی او اللہ تعالیٰ داشپہ پتہ کرخولے دہ د پانہ د دے چہ مسلمانان پہ رمضان او بالخصوص پہ آخری عشرہ کیں پہ عبادت کولو کیں دیر کوشش او کپی، او د ہغے د پانہ خہ مخصوص نخہ نیشتمہ پہ یو حدیث کیں د ہغے پہ صیبا باندے د باران ذکر راغلے دے لیکن اکثر محدثین وائی چہ دغہ یو اتفاق واقعہ وہ ہمیشہ د پانہ داسے نہ دہ، او ابن کثیر حدیث د امام احمد نہ نقل کریدے چہ پہ ہغہ شپہ کیں سپوگئے بنکارہ وی او داشپہ بالکل صفا وی کرخی او یحییٰ پکبن نہ وی او ستوی پکبن نہ ویشتمہ کیری او صبالہ نمر صفا را او خیری چہ د ہغہ شعاع نہ وی لکہ سپوگئے د پنچلسے شپہ بیا ابن کثیر وئیلے دی چہ د دے سدن حسن دے لیکن پہ متن کیں غرابت دے او پہ بعض الفاظ کیں نکارت دے او زہ وایم چہ د حدیث د باران سرہ رچہ مخکبن ورتہ اشارہ او شوہ) ہغے سرہ تعارض ہم دے ہاں چہ نمر را خیری او شعاع یے نہ وی دا حدیث صحیح دے۔

۱ پہ دے کیں اشارہ دہ تعظیم د لیلۃ القدر تہ اجمالا او تشویق وکول دی د ہغے موندلو تہ او د فراء نہ نقل دے چہ کوم خائے کیں وما لدرک وئیلے دے نہ ہلتہ یے علم ورکبے دے او کوم خائے چہ مایداریک وئیلے دے نہ د ہغے علم یے نہ دے ورکبے۔

۲ پہ دے کیں عظمت د دغہ شپہ ذکر کوی پہ تفصیل سرہ دا اول عظمت دے۔ اکثر مفسرین وئیلے دی چہ مراد دا دے چہ عمل د نیکے پہ دے شپہ کیں غورہ دے (ثواب او برکات یے دیرد) (پانہ پہ ہغہ)

فِيهَا بِأَذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ۝

پہ ہفتہ شپہ کیں پہ حکم دے رب خپل دے ہر کار پہ بارہ کیں .

سَلَامٌ قَدْ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ۝

شپہ دامن (سلامتیا) دے، دا ترختلو دے صبا پورے دے .

پہ نسبت دے دغہ عمل کولو پہ زرو میاشتو کیں چہ دے دغہ شپہ نہ علاوہ
وی او دارنگ کوم خیر او برکات چہ پہ دے شپہ کیں نازلیری نو دے
مثال پہ زرو میاشتو کیں تہ موجودیری او تخصیص دے آلف شہر دے پارہ
بعض مفسرینو دا وجہ لیکلے دے چہ پہ مخکنو امتونو کیں عابد پہ ہفتہ
شخص وڈ چہ زرمیاشتے بہ لے دے اللہ تعالیٰ بندگی او کپہ او دے امت
عمرونہ خو اللہ تعالیٰ کم مقرر کرے دی نو دوی لہ لے یوہ شپہ دے
مقرر کپہ چہ دے ہفتہ عبادت دے زرو میاشتو تہ غورہ دے او دے تہ
قریب روایت امام مالک پہ موطا کیں ذکر کرے دے او زرمیاشتے برابر
دی دے اتیا کلونو او خورو میاشتو سرہ . او بعضو مفسرینو وٹیلے
دی چہ الف شہر کنایہ دے دے تہ زما تے نہ حکم چہ عرب آلف ذکر
کوی دے غایہ دے خیزونو دے پارہ لکے پہ اَنْ يُعْمَرَ اَلْفَ سَنَةٍ (بقرہ ۹۷)
پہ دے کیں دویم عظمت ذکر کوی یعنی پہ دے کیں دیر ملائک
نازلیری او نزول دے ملائکو دے پارہ دے نزول دے برکاتو دے .

تَنْزَلُ دَا صِبْغَه دِلَالَت کوی چہ داملائک پہ یو کرت تہ راجی حکم
چہ زمکہ کیں دے ہفتہ دے پارہ وسعت نیستہ .

اَلْمَلٰٓئِكَةُ عَام مَلٰٓئِك دے ہولو اسمانونو او دے سدارۃ المنتہی تہ نازلیری .
وَالرُّوْحُ مراد دے دے نہ جبرئیل علیہ السلام دے پہ طریقہ دے تخصیص
بعد التعمیم سرہ او دلیل پہ دے باندے حدیث دے چہ خازن او
شریبی ذکر کرے دے . چہ ہر کلہ لیلۃ القدر شی نو جبرئیل پہ
یو دلہ دے ملائکو کیں را کوزشی او سلام کوی او دے کوی ہر ہفتہ
بتداہ تہ چہ اولادوی یا ناست وی او اللہ تعالیٰ یا دوی او بعضو وٹیلے
دی چہ روح وٹیلے دی چہ روح یو بلہ نوعہ دے ملائکو او بعضو

و ثیلے دی چہ مراد دے دے نہ رحمت خاصہ دے اللہ تعالیٰ دے ۔
 بِأَذْنِ رَبِّهِمْ اشارة ده چہ ملائک ہم دے اللہ تعالیٰ اذن تہ محتاج دی
 لکہ چہ یہ سورۃ مریم سلاکین تیر شویدی مِنْ کُلِّ اَمْرِ مِنْ یَہ معنی
 دے آسره دے او مراد دے امر نہ ہنہ کارونہ دی چہ تقدیر دے ہنہ دے
 یو کال دے پاره ملائکوتہ سپارے شوے وی یا مراد تریتہ ہر خیر او
 برکت دے ۔

۱۔ دا دریم عظمت دے ہنہ شپے دے او یہ دے کلام کین دوه توجیہ
 دی اولہ دا چہ سلام خیر مقدم دے او ہی مبتداء مؤخرہ او حمل
 دے مصدر (سلام) دے دے کثرت سلامونہ دے گویہ دے شپہ کین یا یہ
 معنی دے ذات سلام دے (سلامتیا والہ شپہ دے) - دویہ توجیہ دادہ
 چہ سلام خیر دے مبتداء و محذوف دے ہذہ اللیلۃ سلام - او ہی
 مبتداء دے ، حقیقۃ خیر دے - مَطْلَع مصدر مینی دے یہ معنی دے
 طلوع سرہ دے ۔

ختم شو تفسیر دے سورۃ القدر یہ فضل اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْبَيِّنَاتِ مَدَنِيَّةٌ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	الْآيَاتُ ۸	۱ رُكُوعُهَا

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ

لَهُ وَهُوَ هَهُوَ كَسَانِ جَه كَفَرْتُمْ كَرِيدَةً ذَ أَهْلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُورَةُ الْبَيِّنَاتِ اودے تہ سورۃ المنفکین اوسورۃ البریہ
اوسورۃ لم یکن اوسورۃ البلد اوسورۃ القیامہ ہم وثیلے کیدائی
رہط دے سورۃ دے ماقبل سورۃ پہ دیرو وجو سورۃ دے ،
اولہ وجہ دادہ چہ دا پشان دے علت دے دپارہ دانا انزلنہ اہ یعنی
دا قران مونہ نازل کرو دے وجہ نہ چہ داهل کتابو کا قران اومشکانو
اصلاح بغیر دے قران نہ نہ کیدالہ۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ یکن
سورت کیں دے قران عظمت ذکر کپے شونو پہ دے سورۃ کیں دے
ہغہ مقصد ذکر کوی۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورۃ کیں
صداقت دے قران ذکر شونو پہ دے سورۃ کیں صداقت دے رسول
ذکر کوی۔

دعویٰ دے سورۃ۔ ذکر دے نعمت دے رسالت دے سورۃ دے زجر نہ
منکرینو دے رسالت تہ پہ سکت کیں اود اسماء حسنی نہ دوحہ ذکر
دی اللہ رب۔

خلاصہ دے سورۃ دادہ دے اول تہ ذکر دے ضرورت ر نعمت
دے رسالت دے آخری رسول دے پہ سکت کیں بیا زجر پہ تفرق
سورۃ پہ سکت کیں بیا مقصد دے قران اود رسول پہ سکت کیں بیا تخویف
آخری دے منکرینو تہ پہ سکت کیں اوبشارت اخرویہ دے مؤمنانو
تہ پہ سکت کیں۔

تفسیر سکت یکن دالفظ شامل دے معنی احوال اواستقبال تہ
من اهل الکتاب من دپارہ دے بیان دے اومراد دے اهل کتابو کا قران تہ

کِتَابُ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتَّىٰ

کتابو ته او مشرکان پر بخود دونکی تردے پورے

هغه يهود او نصاریٰ دی چہ اصل دین ہے حق دے او دعویٰ کوی کتاب
سماوی لکہ تورات او انجیل لیکن پہ دین کنس ہے تبدیل او تحریف
کپے دے پہ عقیدہ او اعمالو کنس۔
وَالْمُشْرِكِينَ پہ دے کنس دوه اقوال دی اول داچہ دامعطوف دے پہ
اهل کتاب باندے نو مراد دے نہ هغه کافران دی چہ د هغوی کتاب
سماوی نیستہ او اصل دین ہے باطل دے چہ هغه عبادت د بُتانو او د
تمر او سپوکے او ستورو وغیرہ دے حاصل د فرق دادے چہ کتابی
کافر شرک کوی لیکن هغه تہ توحید وائی او د شرک د نوم نہ نفرت کوی
او مشرک کافر هغه دے چہ شرک کوی او هغه تہ شرک وائی او هغه تہ
دین حق وائی او پہ دے معنی سرہ کتابی تہ مشرک تہ وئیے کیڑی او
پنا پہ دے قول باندے پہ معطوف او معطوف علیہ کنس مغایرة ذاتی دے
او دویم قول دادے چہ المشرکین معطوف دے پہ اهل کتاب باندے
پہ طریقہ د عطف د یوصفت پہ بل صفت باندے او پہ دے قول باندے
پہ مینج د معطوف او معطوف علیہ کنس مغایرة صفتیہ دے یعنی ذات
یودے او پہ دے توجیہ سرہ مراد د مشرک تہ هر هغه خوک دے
چہ پہ عقیدہ یا عمل کنس ہے یو قسم شرک پیدا شی یعنی شرک فی
الربوبیة یا فی الالوهیة یا فی الاسماء والصفات یا فی الحکم نو هغه
مشرک دے اگرچہ الله تعالیٰ متی او کتاب سماوی او دین سماوی متی
او نوم د توحید باندے هم اقرار کوی خو پہ دے معنی سرہ کتابی
(چہ یو قسم شرک کوی) نو هغه تہ هم مشرک وئیے کیڑی حکم چہ
يهود عذیر تہ ابن الله وائی او نصاریٰ عیسیٰ تہ ابن الله وائی او
دارنگ احبار او رهبان ہے د الله تعالیٰ پہ حکم کنس شریکان کرے دی
او پہ سورۃ توبہ ۱۳۵ کنس د دوی پہ اعمالو د شرک اطلاق کریدے
او پہ سورۃ بقرہ ۱۷۵ او العمران ۷۵ کنس ہے دوی تہ اشارۃ مشرکین
وئیے دی او حدیث د صحیح البخاری د عمر رضی الله عنه رایتہ پہ بلے

تَأْتِيهِمُ الْبَيِّنَةُ ۝ رِسُولٌ مِّنَ اللَّهِ

چہ راغے دوی تہ دلیل بتکارہ ، رسول ک طرفی ک اللہ تعالیٰ

پہ دے شاہد دے چہ ہغہ ابن ابی الحقیق یہودی تہ پہ ہغہ وخت وٹیلے وو
چہ دخیبر نہ جلا وطن شاہ حکمہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیے دی
اُخْرِجُوا الْمُشْرِكِينَ مِّنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ اَوْ تَوْرًا حَادِثًا هُمْ يَهْدِيهِمْ بَابُ كَيْسِ شَتَّه
دے۔ (رحمکمہ) کوم علماء چہ وائی چہ کافر کتابی مشرک نہ دے نو مراد
د مشرک نہ اولہ معنی دہ او کوم اہل علم چہ وائی چہ کتابی رچہ یوقسم
شُرک (اوکری) تہ مشرک وٹیلے کیدایشی نو دویمہ معنی مراد دہ نو دا پشان
د نزاع لفظی دہ او کہ خوگ داسے وائی چہ کتابی چہ شرک کوی لیکن
پہ ہیخ معنی سرہ ہغہ تہ مشرک تہ وٹیلے کیری نو دا خبرہ د جہل دہ
او زمونہ د زمونے بعض صوفیان رچہ شرک فے الربوبیۃ اوفے الالوہیۃ
کوی) او بریلیان چہ پہ دیر قسمونو د شرک کیں مبتلا دی د دوی حکم
د کتابیا نو پشان دے یعنی پہ اول معنی سرہ مشرک نہ دی او پہ دویمہ
معنی سرہ مشرک دی۔

مُتَفَكِّكِينَ انفکاک پہ دیرو معانو سرہ راغی۔ پریخودل، جدا کیدل، تردد
او شک کول، ہلا کیدل پہ عذاب سرہ، مہمل کیدل، تفصیل د دے
معانو داسے دے اولہ معنی چہ انفکاک پہ معنی د ہلاکت سرہ شی،
تہ دی کافران اہل کتاب او مشرکان ہلا کیدل وکی پہ عذاب د اللہ تعالیٰ
سرہ ترددے پورے چہ دوی تہ بینہ راشی نو ہرکہ چہ بیتہ
(رسول او قران) راغے نو دوی تفرق او انکار اوکرو نو اوس د عذاب
مستحق شول لکہ پہ سورۃ اسراء ہلا کیں دی، دویمہ معنی دادہ چہ
انفکاک پہ معنی د تردد او شک سرہ شی، نہ وو کافران کتابیان او
مشرکان شک او تردد کوونکی پہ خپل دین باطل کیں ترددے پورے
چہ راغے دوی تہ رسول او قران نو چا خوا ایمان راوہو او چا چہ خلاف
اوکرو نو د هغوی ہم پہ خپل دین کیں شک او تردد پیدا شو نو
متفرق شول۔ دویمہ معنی چہ انفکاک پہ معنی د مہمل والی شی نو نہ
وو کتابیان کافران او مشرکان مہمل پریخودلے شوی یعنی پہ دوی

باندے ہیخ حجت نشی قائم کیدلے او نہ یہ دوی تہ ذ اللہ تعالیٰ ہیخ حکم
 راجی) تردے پورے چہ دوی تہ رسول او قران راغے، نو حجت و رباندے
 قائم شو نو بیا دوی تفرق او کپرو۔ خلورمه معنی دادہ چہ انفکاک یہ معنی
 جدا کیدلو او پریخودلو سرہ شی نو پہ دے کنس بیا احتمالات دی اول
 احتمال دادے (او داخلورمه معنی دہ) ”چہ تہ وؤ کا قران کتابیان او مشرکان
 دیویل تہ جدا کیدونکی ریلکہ ذ دوی دیویل سرہ دوستانہ وہ او ذ
 یویل صفتونہ ئے کول) تردے پورے چہ دوی تہ رسول او قران
 راغے، نو دوی دیویل پہ باطل پرستے باتدے پوہہ شول نو تفرق پکنس
 راغے، دویم احتمال دادے (او دا پنجمہ معنی دہ) چہ تہ وؤ کا قران
 کتابیان او مشرکان جدا کیدونکی (پریخودونکی) مدح کولو او طلب کولو
 ذ بعثت ذ رسول صلی اللہ علیہ وسلم لرحہ تردے پورے چہ ہغہ
 رسول راغے نو تفرق ئے شور و کپرو او ذ ہغہ رسول مدح کول ئے پریخود
 تائید دے معنی دادے چہ کتابیانو پہ پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ
 استفتاح کولہ لکہ چہ پہ سورۃ بقرہ ۱۹۰ کنس ذ ہغہ ذکر شویدانے
 او مشرکین عرب پہ ذ رسول ذ راثللو او ذ ہغہ ذ منلو و صلا کول
 لکہ چہ پہ سورۃ فاطر ۲۲ کنس دی او حدیث صحیح سرہ ثابت دی چہ
 دوی بہ ذ بعثت ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ مخکنس ہغہ تہ
 امین او صادق وئیلو۔ دریم احتمال دادے (او دا شپورمه معنی دہ)
 ”چہ وؤ کا قران اہل کتاب او مشرکان جدا کیدونکی او پریخودونکی ذ کفر
 او شرک نہ تردے پورے چہ راشی دوی تہ بینہ (رسول او قران)
 پہ مخکنو توجیہاتو سرہ تائیدی (فعل مضارع) پہ معنی ذ ماضی سرہ
 دہ او پہ دے توجیہ کنس تائی پہ خیلہ معنی سرہ دے۔
 سوال یہ دے معنی کنس اشکال دے پہ دودہ وجو سرہ اولہ وجہ
 دادہ چہ حقی دپانہ ذ غایہ دے او حکم ذ غایہ خو مخالف وی ذ
 مغبیانہ (یعنی کافرانو او مشرکانو روستو ذ راثللو ذ رسول تہ خیل
 کفر کول پریخودلو) او حال دادے چہ داخود واقعے نہ ہم خلاف
 دہ حکم چہ ہغوی ہولو کفر تہ وؤ پریخود لے (پاتے پہ بل مخ)

يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۖ فِيهَا كُتِبَ قِيَاسُ

بولی صحیفہ پاکے پہ ہفت کتب کتابوتہ دی پوخ مضمون والہ۔

اودا رنگ روستو سکہ سرہ منافات راجی حکمہ پہ ہفت ایت کتب خود دوی
تفرق او اختلاف ذکر شویدے اودویم اشکال دادے چہ منفکین
مطلق دے دایے ذکر نیشته چہ دگوم یو غیر نہ انفکاک دے ؟
جواب :- د دویم اشکال جواب واضح دے یعنی عن کفر ہم پہ دے
کتب محدوف دے او داول اشکال جواب پہ درے طریقو سرہ دے
اولہ طریقہ دادہ چہ دامتفقہ خبرہ نہ دہ چہ حکم د غایۃ دے مخالف
وی بلکہ حکم د غایۃ مسکوت عنہ وی۔ دویمہ طریقہ ، لمخشری
وئیلے دی چہ د احکایت دے د قول د کتابیانو او مشرکانو تہ گویا چہ
یقولون پہ ابتداء د سورت کتب پت دے یعنی دوی بہ وئیل چہ مونو
خپل دین نہ پریردو تردے پورے چہ مونو تہ رسول راشی لیکن
روستو د راتلو د رسول نہ دوی د خپل وعدے نہ خلاف اوکرو او
تفرق یے اختیار کړو اودا جواب خازن ہم غورہ کړے دے۔
او دریمہ طریقہ دادہ چہ حتیٰ پہ معنی دَ وَإِنْ (روصلیہ) سرہ دہ پہ
معنی د غایۃ نہ دے خو پہ دے معنی باندے خازن رد کړے دے۔
او هرکله چہ مخکنے معانی اوکړے شی نو بیا دا اشکال نہ راجی۔
دا تفصیل پہ دے وجہ سرہ او شو چہ و آحادی پہ کتا البسیط کتب
وئیلے دی چہ دا ایت پہ قرآن کریم کتب سخت گران ایت دے پہ اعتبار
د نظم او تفسیر سرہ لیکن پہ دے تفصیل سرہ هغه گرانوالے لائلہ
شو (بسم الله تعالى)۔

الْبَيْتُ هُغْه دلیل دے چہ پہ وضاحت کتب پشان د رتہ کوونکی صبا
وی چہ خومره باقی وی نور ترایے دیریری او مصداق د ذکر رسول
الله صلی الله علیه وسلم دے سرہ د قرآن کریم نہ۔
سکہ دا تفسیر د بیت دے او پہ ترکیب کتب بدل دے د بیت نہ
حکمہ دالفظ د تذکیر د پارہ ہم استعمالیری یا خبر د مبتداء محدوف دے۔
يَتْلُوا معلومه شوه چہ افضل عبادت د قرآن لوستل او بیا تول دی۔

وَمَا تَفَرَّقَ الْكَذِبُ أَوْ تَوَالِيهِ

او نه دی دے دے شوق هغه کسان چه وکړې شويده ورته کتاب لکتابيان

الْأَمِنْ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ ۝

مگر دوستو د دينه چه راغې دوی ته دليل ښکاره .

صَحْفًا ذکر د محل او مراد ترينه حال دے يعنی هغه وحی چه په صحيفو کښ ده او نبی صلی الله عليه وسلم په هغه په یاد و باندي لوستلو او مراد د دے نه صحف د ملائکو دی لکه په سورة عبس ۳۰ کښ تیر شوي يا صحف د مصحف شريف مراد دی په اعتبار د مایوؤل اليه سلفي وئيلے دی يعنی دا په کتاب چه دوستو به په صحيفو کښ په جمع سره ليکل کيږي. مظهره پاکي دے د مضمون د شرک او کفر او نامناسبو خبرو ته او د غلط نه. وييها کتب مراد د دے نه احکام الهييه دی. قيمته په معنی مستقيمه سر ديا مراد د کتب نه سورتو ته دی ځکه چه هر سورت د قران په منزله د کتاب دے د دے وچه يي د سورة يوسف او سورة رعد او سورة حجر وغيره په سر کښ تلك الايات الکتاب وئيلے دی.

مگر دا زجر دے په تفرق او په اختلاف سره دوستو د اقامة د حجت نه او د اوتوالی کتب تخصیص يي د دے وچه نه او کړو چه منشأ د اختلاف اهل علم وی او عوام خلق د هغوی مقلدين وی. تفرق دا دے چه بعضو ايمان راوړ او بعضو کفر او کړو پکار دا وچه ټولو ايمان راوړي وے او چا چه کفر او کړو نو هغوی په مقتضي د حديث الفرق سره د يهودو يو اويا وے او د نصاری دوه اويا وے جوړې شوے.

الْأَمِنْ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ د دے پشان په سورة شوری ۳۰ کښ ذکر شويدي .

فایده. اختلاف او تفرق کښ فرق دا دے چه لفظ د اختلاف صرف په مخالفت کولو بدل نه دلالت کوي برابره خبر د که د عقیده او د عمل اختلاف وی او که نه وی. اولفظ تفرق دلالت کوي په اختلاف د عقیده او د اعمالو سره او اشاره وی د یرو فرقو پیدا کیدلو ته.

وَمَا أَمْرُو إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ

اونہ دے حکم کرے شو دوی مگر دپارہ ددے چہ بندگی دے کوی داللہ تعالیٰ خالص کو دے

لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءً وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

ہفہ لہہ بندگی ، کلک یہ توحید بانڈ او پابندی دے کوی دے مونت

وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ۝

او دے کوی دے زکوٰۃ او دا دین دے دے کلک خلقو .

س پہ دے کہیں تاکید دے زجر سابق دے یعنی دوی دے دین اتقاقی اجماعی نہ (چہ دین قیّم دے) تفرق کرے دے . وَمَا أَمْرُوَا مراد دے دے نہ امر کول دی پہ کتابونو مخکنو کہیں یعنی دا دین دے ہولو کتب الہیو دین دے او دے ہولو انبیاء علیہم السلام دین دے یا مراد دا دے چہ دوی تہ پہ دے قرآن کہیں امر دے خیزونو شویدے او حال دا چہ دے دوی پہ کتابونو کہیں ہم خیزونہ و و نو وے انکار کوی . إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مراد دے عبادت نہ توحید دے لکہ چہ قرطبی او شریینی و ئیلے دی . مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ دین پہ معنی دے عبادت سرہ دے ، اخلاص کول دے عمل دی داللہ تعالیٰ دپارہ بغیر دے ریاء او سمعت او نورو اغراضو دنیویو تہ او محل دے قلب (ذہن) دے نو دا مرادف دے دے نیت شرعیہ سرہ نو دے دے نہ علماؤ استدلال کرے دے چہ پہ ہر عبادت کہیں نیت شرط دے لکہ چہ پہ حدیث صحیح کہیں را غلے دی : إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ . حُنَفَاءَ حنف میلان دے دے کمرافی نہ استقامت تہ لکہ چہ امام راغب و ئیلے دی . او این قیّم و ئیلے دی چہ حنیف مقبل (متوجہ) علی اللہ او معرض عما سواہ تہ و ئیلے کیہی یعنی پہ دے کہیں ازدواج ددوہ معانیو دے اول دے کمرافی تہ . لے کیدال او دویم پہ دین توحید بانڈ پختیدال . او شریینی و ئیلے دی چہ حنیف ہفہ دے چہ پنکو ملتونو دے اصولو تہ بری وی . یہودیت ، نصرانیت ، صابئییت ، مجوسیت او دے شرک ہول اقسام .

سوال . لفظ دے مخلصین پہ توحید دلالت کو و نو لفظ حنفاء لے وے

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ

یقیناً ہنہ کسان چہ کفریہ کریہے د کتاب دالو تہ

وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ

او مشرکان پہ اور د جہنم کیں یہ دی ہریشہ بہ دی

فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ④

پہ ہنہ کیں دہہ کسان دوی بدتردی د مخلوق تہ

ذکر کرو؟

جواب۔ پہ مخلصین کیں توحید د عقیدے مراد دے او حنفاء کیں توحید پہ طریقہ (کیفیت) کیں مراد دے حاصل دا چہ پہ عبادت کیں توحید وی او طریقہ د انبیاء علیہم السلام وی۔ وَ يُقِيمُوا دَا عطف دے پہ لیعبدا و بانداے پہ حذق د لام سرہ او دا ذکر د اعمالو دے روستو د عقیدے تہ وَ ذَلِكَ دِیْنُ الْقِيَمَةِ ذلک مجموعہ درے وارو تہ راجع دے او لفظ د ذلک پہ عظمت د مشارالیه بانداے دلالت کوی۔ دِیْنُ الْقِيَمَةِ دا اضافت د موصوف دے صفت تہ او القیمۃ مؤنث دے حکمہ چہ دین پہ معنی د ملت سرہ دے یعنی الملة المستقیمۃ یا مضاف محذوف دے یعنی دین الکتاب القیمۃ، یا دین الملة القیمۃ او بقوی و ثیلے دی چہ مراد دادے چہ دا دین د حقہ خلقو دے چہ کلک دی پہ توحید بانداے او ہر کلمہ چہ ذلک اشارہ دہ درے وارو تہ نو اہل علمو دے تہ استدلال کرے دے چہ اعمال داخل دی پہ ایمان کیں۔

مکہ پہ دے کیں تخویف اخروی دے منکرینو د پارہ۔ وَالْمُشْرِكِينَ پہ حال د نصب کیں دے معطوف دے پہ الذین کفرو بانداے یا پہ حال د جر کیں دے عطف دے پہ اہل الکتاب بانداے۔

شَرُّ الْبَرِيَّةِ د برے تہ دے پہ معنی د پیدا کولو سرہ نو بریۃ تول مخلوق دی ملائک او جن پکبن ہم داخل دی یا د بَرِئ تہ دے ربغیر دہمزہ تہ خاورو تہ و ثیلے شی نو بریہ صرف انسانو تہ و ثیلے کیری حکمہ چہ دوی د خاورو تہ پیدا دی لیکن اول قول رپاے پہ بل مخ (

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

یقیناً وہ کہ کسان چہ ایمان ہے اور ہے کہ او غلوئے ہے کویدی د سنت ہوا پر

أُولَئِكَ هُم خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۖ جَزَاءُ لَهُمُ

دشمنه کسان دوی دید غوره دی و مخلوق نه . پدله د دوی

عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي

په تیږ د رب د دوی جنتوته د هیشوالی دی چه بهیدی به

مِنْ تَحْتِهَا إِلَّا نَهْرٌ خَلِيدٌ فِيهَا أَبَدٌ ۖ

لانہ کے دے دے والے (نہرو تہ) ہمیشہ یہ وی یہ دے دے ہمیشہ -

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533

سَمْعَانَ بْنَ يُونُسَ لَمْ يَكُنْ يَكْفُرْ بِهِ قَوْمُهُ لَمَّا كُنَا فِي الْكَلْبَةِ وَلَمَّا كُنَا فِي الْكَلْبَةِ

وَأَمَّا الْفُلُ فَأُرْسِلَتْ بِرَحْمَةٍ مِنَّا لِيُبَيِّنَ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَخَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

پہلے یہ کہنا چاہیے کہ یہ دینی مسئلہ نہیں ہے بلکہ ایک سماجی مسئلہ ہے۔

اللہ چاہے وانی فضلتکم علی العالمین خاص دے پئے زمانہ دے موسیٰ علیہ

اسلام پورے لیکن اول قول صحیح دے۔

۴۔ یہ دے کیں بشارت اخرویہ دے مؤمنان و پیارہ خیر البریہ

په لفظ د بړيه اولفظ د خيرکښ دوه قولونه دي چه په شواليريه

کے ذکر شول پنا یہ اول قول باندھے دا دلیل دے چہ عام مؤمنان دے

عامو ملائکونہ غورہ دی. عَدْن اقامتہ تہ و تیلے شی یعنی دوی بہ

دھنچ نہ سفر کول نہ غواری اونہ یہ تریٹہ و سستے کیری۔

وَرَضُوا عَنْهُ ۖ لَهُ دَعَا كَيْفَ اِشَارَةِ دَعَا وَرَدَّى ۖ ثُمَّ لَمْ تَعْنَا كَمَا لَمْ يَهُ لَمْ يَهُ

کبریٰ قودے وے تہہ رضاوی، بابہ ثواب درالکرم توالی، سرمد

هَذَا وَدَى : يَا لَيْلَى لِمَنْ خَشَعَتْ رَأْسُهَا

دادہ کو ایسا کہتے ہیں کہ وہ ایک آدمی کے لئے ہے۔

[illegible][illegible]

رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ هَذَا

رضادے اللہ تعالیٰ کے دوی تہ او دوی رضادی کے ہقہ تہ۔ دا

لَيْسَ خَشْيَ رَبِّكَ ۝

ہقہ چالہ چہ یوہ کوی کے ذب خیل تہ۔

خشیت کنیں امتثال کے بولو اوامرو او اجتناب کے بولو منہیا تونہ داخل دے
موافق کے استطاعت سرہ او داسے خشیت کے صفاتو کے انبیاء او دے مؤمنانو
نہ دے لکے یہ سورۃ احزاب ۳۱ او سورۃ یس ۵۱ اوقے کنیں ذکر دی
او نورہم ایا تونہ شتہ دے او دا خشیت یہ طریقہ کے حصر سرہ مراد
دے لکے یہ مائداہ کے کنیں۔ او شریعتی یہ تفسیر سراج المنیر کنیں دیر
مرتبہ ذکر کرے دی اولہ مرتبہ خوف، دویہ و جل، دریمہ رعب،
خلورمہ ہیبت، پنجمہ خشیت او کے فرق کے ذکر کرے دے ہقہ
ہلتہ او گورے۔

الحمد لله ختم شو تفسیر سورۃ البینۃ یہ فضل کے اللہ تعالیٰ سرہ

سورۃ الزلزال
مَدَنِيَّة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آیاتھا

۱ رکوعھا

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۖ وَأَخْرَجَتْ

ہرکلا چہ او خورولے شی زمکہ (بولہ) پہ خولولو ڈھنڈھ سورہ او یا اویاسی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورۃ الزلزال او دے تہ سورۃ الزلزلہ او سورۃ اذا زلزلت
ہم وٹیلے کیدیشی۔

ربط دے سورۃ دے مخکن سورہ پہ درے وجو سورہ دے اولہ
وجہ دادہ چہ مخکن سورۃ نو کیں (دے سورۃ الضحیٰ نہ) درے اصول
دے ایمان ذکر شول، رسالت، توحید او قرآن نو پہ دے سورۃ کیں
خلورم اصل ذکر کوی چہ ہغہ اثبات دے بعث بعد الموت دے۔ دویمہ
وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورۃ کیں زجر و منکرینو تہ نو پہ دے
سورۃ کیں تخویف اخروی دے دے پارہ دے منکرینو۔ دریمہ وجہ دا
دہ چہ پہ مخکن سورۃ کیں شر البریہ او خیر البریہ ذکر شول نو
پہ دے سورۃ کیں دے ہغوی احوال ذکر کوی پہ ورغ دے جزاء کیں۔
دعوای دے سورۃ۔ اثبات دے قیامت دے پہ ذکر دے احوال
دے سورہ چہ ہغہ پتخہ دی او نوم دے اللہ تعالیٰ یو رب ذکر دے۔
خلاصہ دے سورۃ۔ پہ دے کیں پنچہ حالات دے قیامت
(چہ ہغہ احوال دی) ذکر کوی۔ ع زلزال۔ ع اخراج الاثقال۔
ع تحدیث بالاختیار والاحوال۔ ع تشتت الناس وصدورہم یذراء
الاعمال۔ وملاقات کل انسان مع اعمال۔ او پہ میخ کیں حیرانتیا
دے انسان ذکر کرے دہ۔

تفسیر دا اول حال دے او دے زلزلے ذکر پہ سورۃ حاج
دے سورۃ واقعہ دے او سورۃ مزمل دے کیں ہم تیر شویدا
او پہ دے زلزلہ کیں دے مفسرینو دودہ قولونہ دی اول دا چہ داہو

الْأَرْضُ أَنْثَقَالَهَا ۝ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ۝ ۳

زمکہ یو جو تہ خیل ، او او بہ واٹی انسان خہ او شو دے لہ ۔

پہ وخت د فنا د دنیا کیں . مخکین د ورخ د قیامت تہ د علامتو د قیامت تہ
پہ وی لکہ چہ دا اول قول وڈ پہ ایت د سورۃ حج کیں او دویم قول دادے
چہ دا پہ وخت د بعث بعد الموت کیں دہ او دا قول مناسب دے د روستو
یو مٹن سرہ چہ د وہ کرتہ ذکر دے او ہخہ خو ورخ د قیامت دہ ۔

زلزلہا مفعول مطلق مضاف دے مفعول تہ پدیکیں اشارہ د چہ دا زلزلہ
بہ بولہ زمکہ باندے وی یو خائے پورے بہ خاص تہ وی ۔

د دویم حال دے او نسبت د اخراج زمکہ تہ مجازی دے فاعل
حقیقی خوا اللہ تعالیٰ دے او ہرکلہ چہ د زلزلے پہ بارہ کیں اول قول
واخستے شی نو د ائقال تہ مراد بہ خزانے د زمکہ وی لکہ چہ پہ حدیث
د مسلم کیں وارد دی چہ مخکین د قیامت تہ پہ زمکہ د سرو او سپینو زرو
لوٹے لوٹے پکریے را او غورخوی پشان د ستنو لیکن خلق بہ دوجے د
ہیبتونو نہ یا د دیر مانو نہ د ہخے نہ بے پرواہ وی ۔ اوکہ چرے دویم قول
واخستے شی نو مراد د ائقال تہ مری دی چہ پہ ورخ د قیامت بہ د زمکہ
تہ دوبارہ را او بیستے شی ۔ ائقالہا کلہ چہ بوج د پاسہ وی نو علیہا وٹیل
کیری او کلہ چہ دتنہ وی نو پہ لکھا او پہ اضافت سرہ استعمالیری لکہ
چہ دلتہ دے ۔

پہ دے کیں حیرانتیا او تعجب د انسان ذکر کوی اشارت دہ چہ د
زلزلے او د ائقال را و تلو بہ دیر ہیبت وی پہ انسان باندے ۔

الانسان ہرکلہ چہ پہ زلزلہ کیں اول قول وی نو انسان عام دے
کافر او مؤمن دواہو تہ شامل دے اوکہ دویم قول وی نو مراد
د انسان تہ صرف کافر دے خکہ چہ دے کافر پہ دنیا کیں انکار
کریے وڈ د دے حالت تہ ۔

پداغه ورځ بیا نوی په خبرو ته خپل ، په دله وجه چه لب ستا

حکم کریم ہے مہر تہ - پہ دفعہ و رخ پہ را اوئی خلق (د قیرونو تہ)

مختلفہ دے، دے دیکھ کر اور خود لے شے دوی کہ حملہ دے دوی۔ نہ پانچہ عمل کر دے

يَقْضُ النَّاسُ، صدور دوستو د وړود نه وی لکه چه گودر د اوبو
ته لارشی او بیا د هغه نه واپس راځي دلته هم د مفسرينو دوه اقوال
دی اول دا چه ټول خلق په موقف د حساب ته راغلي وی نو د هغه
نه په جنت يا جهنم طرف ته روان شي دويم دا چه د قبرونو نه او د
زمکه نه په واپس شي يعنی ژوندی په کره شي لیکن په دې قول
سره په کلام کېن تقدیم او تاخير لا زمیږي او تکرار هم راځي ځکه
چه مخکېن اخراج الاثقال سره هم دا مقصد وؤ. أَشْنَانًا جمع

مِثْقَالٌ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ④ وَمَنْ يَعْمَلْ

پہ مقدار ذرے نیکی اویہ وینی ہفتہ - او چاہے عمل کو پیدے

مِثْقَالٌ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ⑤

پہ مقدار ذرے بدی اویہ وینی ہفتہ -

دشت یا دشتیت دہ پہ دے جمع ذکر کو لو کیں اشارہ دہ دیر و دلو
تہ یعنی پہ اہل جنت کیں بہ ہم دیر جماعتوتہ وی او اہل جہنم کیں ہم
لکہ پہ سورۃ زمر کیں لک لک کیں۔

لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ مراد دے دے تہ نفس عملوتہ دی یا جزاء دے عملونو دہ
یا کتابوتہ دے اعمالو دے دوی دی۔

لک داینعم حال دے او قاءے ذکر کرے دپارہ دے تفصیل دے دے
قول چہ لیروا اعمالہم دے او پہ حدیث دے صحیح بخاری کیں دیتہ
ایت فاذا جماعہ وٹیل شویدے ریعنی مستقل ایت دے چہ ہول
وجوہ دے خیر او شر پکیں راجعہ دی۔

پہ حدیث دے مسند احمد کیں دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دا ایت
پہ صعبہ رضی اللہ عنہ باندے او لوستلو نو ہفتہ اوٹیل چہ دامالہ
پورہ دے پرواہ نیستہ کہ نور والو حکم۔

ذَرَّةٍ تری سور میری تہ وٹیل کیری چہ پہ نظر باندے پہ دیر
مشکلہ سرہ راخی او نورے معانے تہ ہم شتہ دے - پدے لفظ
کیں اشارہ دہ چہ خیر او شر کہ لک وی خو معمولی تہ کمرل تہ دی
پکار او مراد دے رؤیت دے عمل تہ نفس عمل لیدل دی یا جزا سزا دے
ہفتہ۔

سوال بعض انسان عمل دے خیر او کیری لیکن ہفتہ پہ شرک یا بدعت
سرہ یو یاد شی او دارنگ بعض انسان عمل دے شر کرے وی لیکن
توبہ او یاسی یا بغیر دے توبے تہ تہ اللہ تعالیٰ معاف کیری نو دا دواہہ
ایا تونہ حہ رنگ دلالت کوی پہ عموم باندے؟

جواب: اول دادے چہ مراد تری تہ نفس عمل لیدل دی (پاتے پہ بلخ)

نو کہ خیرے برباد شوے وی نو هغه به هم اوینی دپاره د زیات
 حسرت کولو او کہ شرے معاف شوے وی نو هغه به هم اوینی دپاره
 د زیاتے خوشحالے۔ دویم جواب دا دے چہ دا مطلق پہ سبب د نور
 نصوصو سرہ مقید دے یعنی هغه خیر به اوینی چہ حبط شوے نہ
 وی او هغه شر به اوینی چہ معاف کرے شوے نہ وی۔ دریم جواب
 خازن د محمد بن کعب القرظی نہ روایت نقل کرے دے چہ کافر چہ
 د خیر عمل کرے وی نو د هغه بہ اثر به پہ دنیا کین پہ خپل نفس او
 اهل و مال کین اوینی او آخرت کین به ہے اجر ته وی او مؤمن چہ
 د شر عمل کرے وی نو د هغه بہ اثر به پہ دنیا کین پہ خپل نفس
 او اهل و مال کین اوینی او معاف به شی نو آخرت کین به د هغه سزا
 ته وی۔ او دا ایت پشان د ایت د سورة العمران ت دے۔

ختم شو تفسیر د سورة الزلزال پہ فضل د الله تعالی سرہ

سورة العادیات
مکیة

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الایاتھا
۱۱
۱ رکوعھا

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ۱ فَاَلْمُورِيَّتِ قَدْ حَا ۲

قسم دے منہ دھونکو اسوتو چہ ہیثیری ، بیا اور راویستونکی دی پہ خپو وھلو سرہ ،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة العادیات

ربط دے سورت دے ماقبل سرہ پہ دوہ وجو سرہ دے اولہ وجہ
دادہ چہ پہ ھغہ سورت کیں تخویف اخروی وڈ او پہ دے سورت کیں
زجر دے منکرینو تہ دورہ وجہ دا دہ چہ دے سورت پہ سک
کیں تفسیر دے سورت زلزال دے سک دے او پہ سک کیں تفسیر دے سورت
زلزال دے سک دے ۔

دعوی دے سورت زجر دے پہ درے طریقو سرہ ، سرہ دے تخویف
اخروی تہ پہ درے طریقو سرہ او دوہ اسماء دے اللہ تعالیٰ پیر رب وخبیر ذکر کدی
خلاصہ دے سورت پنچہ حالات دے اسوتو پہ طور دے قسم شہادت
ذکر کوی ترک پورے بیا دعوی دے سورت دہ پہ سک کیں او دے ھغہ
دعوے تاکید دے پہ سک کیں او دا ہول زجرو تہ دی او بیا
تخویف اخروی دے پہ سک کیں او دے ھغہ تاکید دے پہ سک کیں
قائدہ دے سورت تہ تر سورت ماعون پورے پہ او دے سورتو نو
کیں زجرو تہ دی دشمنانو دے قرآن تہ او دے ھغوی اقسامو تہ اشارہ
کوی او دے ھغوی صفات او حالات ذکر کوی صرف سورت القارعة پہ
مینج کیں پہ طور دے تخویف اخروی سرہ دے ۔

تفسیر سک دا قسم دے پہ صفاتو او احوالو دے اسوتو باندے پہ
روایت دے ابن عباس سرہ او احوال دے او بنانو دے پہ روایت دے
علی رضی اللہ عنہ سرہ او مقصود پہ دے کیں شہادت پیش کول
دی پہ دعوی دے سورت باندے کا قرآنو پہ زمانہ دے جاہلیت کیں پہ

فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ۖ فَأَأْتِيْنَ بِهٖ نَفْعًا ۖ

بیا لوٹ مار کوؤں کی پہ وقت د صبا کیں ، تو یا اوچتے کری پہ ہفت سرہ دورے ،

یو بل باندے د آسونو او او بنانو پہ ذریعے سرہ حملے کو لے اولوٹ مار
 لے کوؤ د پارہ د ظلم او د غصب د مالونو ، او پہ اسلام کیں مجاہدین
 اسونہ او او بنان استعمالوی د پارہ د جہاد او غزوہ کو لو د کافرانو
 او دشمنانو د دین سرہ تو یوالہ او سبب دے خوگ تریئہ غلطہ
 فائدہ اخلی او خوگ تریئہ حقہ فائدہ اخلی پہ دے پاندے نور خیزونہ
 ہم قیاس دی لکھ مال او اسلحہ او علم او قوت د بدن وغیرہ خوگ دا
 خیزونہ د نبیہ کار د پارہ استعمالوی او خوگ لے دیدا کار د پارہ تو
 ذکر د آسونو او او بنانو پہ طریقہ د مثال سرہ دے ۔ او پہ دے ایاتونو
 کیں پتھے حالات د آسونو او او بنانو پہ ترتیب سرہ ذکر کوی ، اول
 حال دا دے فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا عادیات د عداوتہ ماخوذ دے پہ معنی
 د متنبہ وھلو سرہ حکم چہ پہ وقت د حملہ کو لو کیں منہ لے وھلو
صُبْحًا اواز د سینے د آس دے پہ وقت د متنبہ وھلو او خاص کر پہ
 ہفتہ حال کیں چہ خُلی تہ لے والے اچولے شویوی ۔ ذابن عباس رضی
 اللہ عنہما نہ نقل دے چہ صرق آس او سپے او لومبر ضعیف کوی بل
 خناور نہ کوی او کہ او بنان مراد وی توضیح او کدول د ستونو دی
 پہ وقت د متنبہ وھلو کیں ۔ او صُبْحًا مصدر مفعول مطلق دے د پارہ د
 فعل پتہ یعنی توضیح ضعیف یا حال پہ معنی د اسم فاعل سرہ دے ۔
 س د دویم صفت (حال) دے الْمُغِيرَاتِ د وری نہ اچستلے شویوی
 او وھلو د یو خیز تہ اور راویستل دی ۔ فَالْمُغِيرَاتِ منصوب دے پہ شان
 د ضعیف ، او قداح ہم پہ اصل کیں راویستلو تہ و ئیلے کیوی مراد دا
 دے چہ آسونہ پہ سختہ متنبہ کیں سو لے خیلے د کانپو سرہ جنگوی
 نو د ہفت تہ اور را او پاسی پہ دے کیں اشارہ دہ تیز لے منہ لے وھلو
 س د دریم حال دے اودا مقصد د متنبہ لے وھلو دے یعنی پہ دشمن
 باندے حملہ کوی اولوٹ مار کوی ۔ صُبْحًا د امتصوب دے پہ ظرفیت
 سرہ یعنی وقت الصبح اودا تخصیص پنا پہ عادت د حملہ کوؤں کو

فَوَسِّطْنَ بِهَا جَمْعًا ۝ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ

نُو دَرَنُو جی یہ حق سرہ پہ ولہ دَدِیمن کنیں، یقیناً انسان خیل دپ لری

لَكَنُودٌ ۝ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝

دیونا شکریہ دے۔ او یقیناً حق پہ دے پاندا ہے خامخا خبردار دے۔

سرہ دے چہ د شپہ پہ وخت کنیں آسوتہ او زغلووی نو د صبا پہ وخت
کنیں پہ دشمن پاندا ہے حملہ او کری۔

مک دا غلورم حال دے ہم ضمیر راجع دے العدا و منہا و هل) تہ او
بآء سببیہ دہ یا ضمیر راجع دے مکان د حیلے کولو تہ او بآء پہ معنی
ذرق سرہ دہ یا راجع دے فعل د اغارے تہ نو بیا ہم بآء سببیہ دہ
تقلاً پہ معنی د غبار سرہ دے او پہ معنی د چچے و هلو سرہ ہم راقی۔

فایداہ۔ ممکن اسوتہ پہ معنی د فعلونو سرہ دی د دے وچ نہ دا جملہ
یہ پہ صیغہ د فعل سرہ پہ ماقبل پاندا ہے عطف کریدہ او دا ئے پہ صیغہ
د فعل سرہ د دے وچ نہ ذکر کپے چہ تیر شوے کارونہ د آسونو
ہیشہ او عادۃ وی او دوہے پورتہ کول کلہ کلہ وی۔

مک دا پنجم حال دے ہم ضمیر تقع یا عدا و یا مکان یا وقت تہ راجع دے۔
جَمْعًا مفعول دے مراد ترینہ ولہ د دشمنانوتہ دہ۔

مک دا جواب قسم دے او اول زجر دے او د الْإِنْسَانَ نہ مراد منکر
انسان دے پہ قرینہ د مابعد صفاتو سرہ، لَكَنُودٌ د دے لفظ لش
معانی قرطبی ذکر کپے دی عا ناشکری کوؤنکے عا هف کس چہ مصیبتونہ ذکر
کوی او نعمتونہ ہیروی عا هف کس چہ یوازے خوراک کوی او بخشش
تہ ورکوی او پہ خیل مر یا نور خادمانو) پاندا ہے ظلم کوی عا گنہگار۔

ع۔ بخل کوؤنکے عا منع کوؤنکے د حقوقو عا خرچ کوؤنکے نعمتونو د
اللہ تعالیٰ لریہ پہ گناہونو کنیں عا هف کس چہ نعمتونہ د اللہ تعالیٰ
د طرف نہ نہ گنری عا حسد او کینہ کوؤنکے عا هف کس چہ د خیل
خان قدر نہ پیڑقی۔ دامنکر انسان د دے تولو معانو مصداق دے غم
معنی اولہ او اوومہ دہ یعنی ناشکری یہ داسے (پائے یہ بل مخ)

وَإِنَّكَ لَحَبِيبُ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ۝٨ أَفَلَا يَعْلَمُ

(او یقیناً ہرگز انسان) کو جسے دے میں دے مال نہ دیر سخت دے۔ ایا کہ دیکھو نہ یہ ہرگز

طریقہ کوی چہ نعمتوںہ دے اللہ تعالیٰ پہ گناہوں تو کیں استعمالوی حکامچہ
 دامعنی دے قسم سرہ دیر مناسبت لری او مناسبت دے قسم او جواب قسم
 دادے چہ اسونہ او او بیان اللہ تعالیٰ دے خیر دے پاریہ پیدا کرے دی لیکن
 ظالمان انسان کے دے ظلم کولو دے پاریہ مستعملوی او دانا شکر دی دے نو
 دارنگ ہر انسان چہ نعمتوںہ دے اللہ تعالیٰ بے مصروفہ او بے تحایہ استعمالوی
 نو ہرگز کنود دے نو ہر مشرک کنود دے او اسراف کوونکے کنود دے
 او ظالم چہ خپل قوت بدنی او مالی دے ظلم دے پاریہ استعمالوی نو کنود دے
 او عالم چہ علم بے تحایہ استعمالوی (عمل تہ کوی دعوت تہ کوی) نو کنود
 دے۔ نو حاصل دے دعویٰ دے سورت دادے چہ خوک ہرگز اسباب
 او آلات چہ اللہ تعالیٰ ور کرے دی پہ غیر دے رضا دے اللہ تعالیٰ او پہ خلق
 دے سنت دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم کیں استعمالوی نو ہرگز مستحق دے دے
 زجر دے او ہرگز دے دین او دے قرآن دشمن دے۔

سے دا دویم زجر دے او ضمیر دے ایت دے انسان تہ راجح دے او
 ذلک اشارہ دے حال دے کنود تہ او شہید تہ مراد شہادت پہ لسان
 حال سرہ دے یعنی حال او اعمال دے انسان گواہی ور کوی چہ کہ
 کنود دے یا دا تخویف دے او ضمیر راجح دے اللہ تعالیٰ تہ یعنی
 اللہ تعالیٰ دے دے پہ ناشکرے باندے نبی عالم دے ہرگز بہ ور لہ سزا
 ور کوی۔

سے دا دریم زجر دے او پہ دے ایت کیں دوه اقوال دی دے مفسرینو
 اول قول دادے چہ شدید پہ معنی دے سخت او پوخ دے او لہجہ
 الخیر متعلق دے پہ شدید پورے یعنی دا انسان پہ محبت دے مال
 کیں دیر پوخ او سخت دے۔ دویم قول دادے چہ شدید پہ معنی
 دے لہجہ دے حق دے اللہ تعالیٰ او حقوق دے بندگانو تہ ادا کوی۔ او مال
 تہ خیر و ثیلے دی اگرچہ مال دے ظالم او مشرک خوا اکثر حرام وی
 دا پہ اعتبار دے گمان دے ہرگز سرہ چہ ہرگز حلال یا قایدہ متدا

إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ۖ وَحُصِّلَ مَا فِي

کله چه داپورته به کړیښی هغه څوک چه په قبرونو کېښی دی، او ښکاره به کړیښی هغه څه چه په

الصُّدُورِ ۚ إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ خَبِيرٌ ۝۱۱

سینو، کېښی دی، یقیناً رب ددوی په دوی باندې پداغه ورځ ځانجا خبردار دی.

گنړی او کله کله خیر صرف حلال مال ته ویلې شي لکه: ان ترک خیرا رسوۃ بقرة ۱۸-
 ۱- ستا پدیکېښ تخو یف اخروی دے او دا علاج هم دے دپاره زائل کولو دحب
 د دنیا. أفلا همزة د استفهام دپاره د توجه ورکولو دے احوالو د آخرت ته
 فا دپاره د سبب دے یعنی دنیوی محبت سبب دے دپاره د عقلت آخرت
 نه. إذا دا ظرفیه دے عامل پدیکېښ بعث دے او یعلم د عمل کولو ته
 منقطع دے یا مفعول پت دے یعنی ما یفعل بهم یا اذا شرطیه دے
 او جزایه محذوف ده فیعلم حال نفس فی ذلك الوقت. بعثر چه یو څیز دندے
 باندے کړے شي هغه ته بعثر ویلے شي. ما فی القُبُور هرکله چه په وخت د
 بعث کېښ عقل او حیاة نیشته د دے وچه ته تعبیر ئے او کړو په مآسره.
 وَحُصِّلَ په اسانه طریق سره ښکاره کول ما فی الصُّدُور هغه چه سینو کېښی دی یعنی خیر او شر، اراد
 او نیتونه دا دلیل دے چه په اراده او نیت باندے حساب کېدے شي
 لکه په سورة بقره ۲۸۲ کېښی دی او په دے کېښ وسوسه داخل نه ده
 ځکه چه هغه اختیاری نه ده او په دے کېښ اشاره ده چه د الله تعالی
 نه هیڅ عمل نشی پتیدای روستو جمله پدے باندے دلیل دے او اعمال
 د جوارحو ئے ذکر نه کړل ځکه چه هغه تابع دی د اعمالو د قلوبو چه
 اراده نیت دے.

س- دا علت دے د بعث او حصل دپاره او اشاره ده چه فاعل ددے د وارو
 الله تعالی دے یومئذ (سوال) الله تعالی خوا وس هم خبر دے نو د ورځ د
 بعث تخصیص ئے ولے او کړو؟ (جواب) دلته مراد جزاء ورکول دی صرف خبر او علم نه د
 ددے وچه نه تخصیص او کړے شو. تخیر په یاطن هم علم لری لکه چه په ظاهر باند عالم
 د فایده پدې سوکېښ ذکر د مرض دپه ښکېښ او سبب مرض دپه ښکېښ او علاج مرض دپه
 ښکېښ. ختم شو تفسیر د سورة العادیات په فضل د الله تعالی سره.

سُورَةُ الْقَارِعَةِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آياتها

رکوعها

الْقَارِعَةُ ۱ مَا الْقَارِعَةُ ۲ وَمَا أَدْرَاكَ

افت زبونہ تکوونکے ، غم دے الفت زبونہ تکوونکے ، او غم پوچھ کرے ہے تہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة القارعة

ربط دے سورت ذکر کیں سورت سرہ اول دا دے چہ پہ
ہغہ سورت کیں بعث دے اصحاب قبورہ او اظہار دے ما فی الصدور ذکر شو
نوپہ دے سورت کیں دے ہغہ وخت نوم ذکر کوی القارعة ذکر احوال
کے ذکر کوی۔

دویم ربط دادے چہ پہ ہغہ سورت کیں بعث دے خلقو ذکر شو
نوپہ دے سورت کیں دے ہغوی تقسیم ذکر کوی دودہ قسمونو تہ
دریم دادے چہ پہ ہغہ سورت کیں زجر و ذکر منکرینو تہ نوپہ
دے سورت کیں ہغوی تہ تخویف اخروی دے۔

دعوای دے سورت۔ تخویف اخروی پہ ذکر دے احوالو
دے قیامت چہ قرع دے احوال دے انسان او دے غرونو دے سرہ دے
تقسیم تہ دودہ قسمونو تہ۔

خلاصہ دے سورت دادے چہ حال دے قیامت ذکر کوی پہ صفت
دے قرع سرہ بیا ذکر دے پریشانے دے انسانانو بیا ذکر دے حال دے فنا دے
غرونو بیا تقسیم دے خلقو دے سرہ دے بشارت او تخویف تہ۔

تفسیر ربط دے پہ سورۃ الحاقہ کیں تیر شویدی او
قیامت تہ قارعہ و تیلے کیڑی حکم چہ تکی زبونو دے خلقو لہرہ پہ
ہیبتونو سرہ او اسمانونو لہرہ پہ تشقق او انفطار سرہ او زمکے
او غرونو لہرہ پہ تدکیک سرہ۔ او قارعہ دے قرع تہ دے پہ اصل کیں
سمت اواز تہ و تیلے شی او قارعہ سخت عذاب تہ ہم و تیلے شی لکہ

مَا الْقَارِعَةُ ۝ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ

چغہ ڈالفت ڈھونڈ کوؤ لکے۔ یہ ہفتہ ورخ چہ شی بہ خلق پشان د پتنگانو

الْمُبْتُولِ ۝ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ ۝

خوارہ دارہ او شی بہ غدون پشان د ورتے رنگینہ دینہات کہے شوکے

سورة رعدا کیں اودلتہ داصفت د قیامت دے یا صفت د صیوة دے۔
 یہ دے کیں ذکر د بعض احوالو دے، کالفرایش المبتول فرایش پتنگانیا
 ہوجینجی ورو والا چہ یہ چراغ اوپہ اوربانداے راجع کیدی۔ تشبیہ د
 دوی سرہ یہ دیرو صفتونو کیں دہ، دیروالے، خوریدال د ہرطرف
 نہ کمزوری اودلت۔ المبتول یعنی یو طرف خاص یے معلوم نہ وی بلکہ
 ہرطرف تہ الوخی۔ (سوال) یہ سورة قبرک کیں خوتشیہ ورکریدہ
 د جراد (ملخان) سرہ او ہفتہ خویو طرف تہ روان وی؟ (جواب) داد
 حال تو فرق دے یہ دے سورت کیں وخت د فناء یے ذکر کرے لکے
 روستو حال د غرونو یہ دے بانداے شاہد دے یعنی چہ قیامت
 قائمیدی نو یہ ہفتہ وخت کیں چہ شوک ژوندی وی ہفتوی بہ داسے
 پریشان اوکھا ویشی لکے فراش چہ الوخی ہرطرف تہ اودے حالت
 تہ اشارہ دہ یہ سورة کہف کیں، اوپہ سورة قبرک کیں حال د بعث بعد
 الموت ذکر کرے دے یہ قرینہ د یخرجون من الاجداث سورة یعنی
 روستو د بعث تہ یہ ہم خوارہ وادہ وی قول انسانان لیکن یو طرف تہ
 بہ روان وی چہ ہفتہ طرف د شپینے وھونکی دے لکے چہ دے تہ
 اشارہ یہ سورة طہ کیں دہ۔

۱۰۱ دابل ہیبت ذکر کوی چہ اثر د قارعة دے یہ غرونو بانداے،
 اشارہ دہ چہ د قارعة اثر بہ یہ غب او سخت مخلوق چہ غرونہ دی
 اوپکمزوری مخلوق چہ انسانان دی یوشان وی۔ کالعهن المنفوش دا
 یو حالت دے د حال تو د غرونو نہ تفصیل د ہفتے یہ تفسیر د سورة
 نواکین تیر شویدے۔ عین رنگینے ورتے تہ وئیے شی او د دے
 تشبیہ وجہ دادہ چہ غرونہ ہم رنگ پہ رنگ دی (پاتے پہ بل مخ)

فَأَمَّا مَنْ شَقَّكَ مَوَازِيئَهُ ۖ فَهُوَ فِي

نو هغه څوک چه درانه وی عملونه ک تللو د هغوی ، نو هغه به په

عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ۖ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ

ژوند خوشحاله کبی دی - او هغه څوک چه سپک وی عملونه

لکه چه سورة فاطر ۲ کبی دی نو هغه به ټول راخواره شی نو مختلف رنگونه
په ټکاره کیری . الْمُنْقُوشِ لکه ورته چه دیتا کړی شی نو اجزائے
دیویل ته جدا شی نو داسه حال به د غرونو هم شی .

ک دا ذکر د تقسیم د انسانانو دے روستو د بعث بعد الموت ته او
اول حال د مؤمنانو دے په طریقه د بشارت سره او قاً د پاره تعقیب او
وصل ده . مَوَازِيئُهُ جمع د موزون ده یا جمع د میزان ده او اقوال د
سلف صالحینو په دے کبی مختلف دی چه اعمال به پخپله تللے کیدایشی
یا به مجسم کړی شی یا صحیفه د اعمالو تللے کیدایشی او د ټولو انسانانو
که مؤمن وی او که کافروی د هغوی اعمال به تللے کیدایشی یا صرف د
مؤمنانو ، او هر چا خپله مدعا د پاره تمسک په دلیل پاتا دے کړی دے
لیکن غوره دا ده چه د چا په نفس عمل تللے شی او د چا هغه مجسم کړی
شی او د چا به صحیفه تللے شی او د مؤمنانو کافرانو د ټولو د پاره په وزن
کیدایشی او دارنگی اختلاف دے چه میزان یو دے لیکن په اعتبار
د اعمالو سره ئی ورته جمع وئیلے ده یا میزانو ته دیر دی روا لله اعلم .
ثَقُلْ درونو په سبب د دیروالی سره نه دے بلکه په سبب د اخلاص
او د عقیدے د توحید او اتباع سنت سره دے اگر چه لک عمل
وی د دے وجه ته قرآن کریم کبی په دیروالی یا تو لو کبی احسن عملا
ئیلے دے اکثر عملا ئیلے نه دے وئیلے . او دارنگی سپک ولے
د عمل د کم والی د وجه نه نه دے بلکه د وجه د شرک او د بدعاتو
او مخالفت د کتاب او سنت د وجه نه دے او دیته اشاره کړی ده خان
په خپل تفسیر کبی ثقل سره ئیلے اتباع حق او خفت سره ئیلے اتباع
باطل ذکر کړی ده . عِيشَةٍ بَقَايٍ وئیلے دی چه په گ راوړلو کبی اشاره ده

مَوَازِيْنُهُ ۸ قَامَتُهُ هَاوِيَةٌ ۹ وَمَا أَدْرَاكَ

دے تلو دے هغوی ، نو خائے دور گر خیدلویہ ہاویہ وی ۔ او خہ ہو وہ کرے ہے تہ

مَا هِيَ ۱۰ نَارُ حَامِيَةٍ ۱۱

چہ هغہ خہ شے دے ۔ اور دے سخت کرم ۔

چہ داژوند دے خوشحالے دے دوی بہ ہمیشہ دے سپارہ وی دے دنیا پہ شان
بہ نہ یدالیبری ۔ راضیہ دا فاعل ذو کذا دے یعنی ذات یضاً یا پہ معنی
دے مفعول دے یعنی مرضیہ یا اسناد مجازی دے ۔
۱۔ دا حال دے منکرینو دے او تخویف دے قَامَتُهُ اُمّ پہ اصل کیں مرجع
او جمع تہ وٹیلے شی یعنی ہاویہ بہ دے دے مرجع وی لکہ چہ دے ہی مرجع رُخائے
دے دور گر خیدلو) موری او بعضو وٹیلے دی چہ مراد دے تہ اُمّ الدماغ دے
یعنی کپڑے دے سر پہ ہے ہاویہ کیں او غور خولے شی ۔ هَاوِيَةٌ دا نوم دے
دے یو طبقے دے جہنم او دے هغوی تہ ماخوذ دے غور خیدلو تہ وٹیلے شی یعنی
دوی بہ دے هغے وٹیلے تہ غور خولے کیری نو هَاوِيَةٌ پہ معنی دے مہو اۓ دہ
خائے دے غور خیدلو تہ وٹیلے شی ۔ او پہ دے کیں اشارہ دے چہ دے دوی ژوند
بہ خراب او بر بادوی نو دا مقابل دے عیشہ راضیہ دے پہ معنی کیں ۔
۲۔ پدیکیں عظمت شان دے ہاویہ ذکر کوی ہِیَہ پہ اصل کیں ہی ضمیر دے
چہ راجع دے ہاویہ تہ او دے پیارہ دے سکتے دے پہ حال دے وقف کیں او پہ حال وصل
کیں سا قطفہ وی ۔ (سوال) مخکیں ما القارعة پہ اسم صریح سرے ذکر کرو او دلہ ماہیہ
ہے پہ ضمیر سرے ذکر کرو ؟ (جواب) القارعة دے محسوساتو نہ دے تو لو خلقو
تہ نو هغہ محسوس صریح دے نو پہ اسم صریح سرے ذکر کرو او هَاوِيَةٌ
پہ طبقہ دے دے اور صرف دے هغے اہل بہ ہے وینی نو هغہ ہے پہ ضمیر سرے
(چہ دلالت کوی پہ پتہ والی بانداے) ذکر کرہ ۔ نَارُ مَبْتَدَا مَخْتَلُوف دے
ہی نار حامیہ ، پہ حدیث صحیح کیں دے هغہ اور سخت گرم والے ذکر کریدے
چہ هغہ دے دنیا دے اور نہ او یا چندہ زیات کرم دے (نعود یا لله منها) ۔
الحمد لله ختم شو تفسیر دے سورة القارعة پہ فضل دے الله تعالی سرے ۔

تفسیر سے دال جردے اُنہکم لہو غفلت اور اعراض تہ و ثیل شی
اوہغہ یہ دوہ قسمہ دے یو قسم بغیر ذ قصدا نہ لکہ چہ یہ حدیث

کنن راسی الہتئی عن صلاتی، او دا الہایہ عذر سورہ دہ تو معاف دہ او
دویم قسم الہایہ قصد سورہ دہ او ہغہ مستلزم دہ اعراض لہ دحق
نہ او ہغہ گناہ دے دلنہ دا قسم مراد دے او کدے قسم نہ نہی کرے
شویوہ پہ سورۃ المنافقون سکین او دلنہ یے مللی عتہ حذف کرو
دیارہ د تعمیم یعنی غافل یے کرے تا سوہ القاسے دیادداشت نہ او ک
ذکر د اللہ تعالیٰ نہ او د قرآن او د قبولو دحق نہ۔

التکاثر باب تفاعل دے یعنی دیوبل سورہ مقابلہ کول پہ دیرولو د
مال کنن او دامستلزم دے حرص او تفاخر لہ او متکاثر پہ یے حذف
کرے دے دیارہ د تعمیم۔ ابن قیم و تیلے دی چہ تکاثر پہ مال کنن، جاہ
کنن، است کنن، شحون کنن، تالیف او تصنیف کنن، تفریح د مسائلو کنن دا
ہول تکاثر مذموم دے سیوا د نیت د تقرب الی اللہ تعالیٰ نہ او دارنگ
حذف د متکاثر پہ اشارہ دہ چہ مذموم پہ اصل کنن تکاثر دے مطلق او
متکاثر مطلقاً مذموم نہ دے تو پہ دے ایت کنن پہ دہ اعمال قبیحہ
بانداے زجر دے یو تکاثر او دویم الہاء (غفلت)۔

سط دا تاکید د تکاثر دے او غایۃ ذالہادہ۔ او پہ دے کنن درے
توجیہات دی اولہ توجیہ دا چہ دا غایۃ ذالہادہ او زلتہ پہ معنی
د مستقبل دے د تیقن د وجہ نہ یے پہ صیغہ د ماضی سورہ ذکر
کرے دے او زیارت د قبور و کنایہ دہ د مرکب دلو نہ یعنی د مالونو
وغیرہ پہ تکاثر کنن اختہ یے تردے پورے چہ مرہا پہ شے او توبہ
نہ او بآسے۔

سوال :- د مرکز پہ خائے زیارت قبور یے ولے ذکر کرو ؟

جواب :- لفظ د زیارت کنن اشارہ دہ چہ قبر و نہ د ہمیشہ اوسیدلو
خائے نہ دے بلکہ ہغے تہ د ورتللو تہ روستو بیا رجوع دہ جنت
تہ یا جہنم تہ۔ او دا فائدہ ابن کثیر د ابن ابی حاتم نہ روایت کریدہ۔
دویمہ توجیہ دادہ چہ دا تاکید د تکاثر دے او زلتہ فعل پخیلہ
معنی سورہ دے معنی دادہ چہ تا سوہ تکاثر پہ ژوند او اشخاص سورہ
کوئے تردے پورے چہ یہ مرو سورہ ہم تکاثر کوئے (پاتے پہ بل منخ)

کَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿۳﴾ ثُمَّ كَلَّا

ہیچے داسے نہ دیکھ لڑدہ چہ پوہہ بہ شے تاسو ، بیا ہیچے داسے نہ دیکھ

لکہ چہ دا طریقہ د جاہلیت والو دہ . دریمہ توجیہ دادہ چہ ابو حیان
 پہ البحر المحيط کنیں ذکر کریدہ حاصل ہے دادے چہ غافل کرے تاسو
 تکاثر تردے چہ زیارت د قبرونو کوئے د تفاخر د پارہ او حال دا دے
 چہ زیارت د قبرونو خو جائز کرے شوے دے د وعظ اخستلو د پارہ
 رنو دارنگی شوک چہ زیارت د قبر د مال د دنیا او طلب د جاہ د پارہ کوی
 یا د نور و حاجات د نیویہ د پارہ کوی او ہغوی پہ دے سبب سرہ د ذکر
 او توحید د اللہ تعالیٰ نہ غافل شو یوی داسے خلقو تہ ہم دا ایت شامل
 دے) او ابن عطیہ پہ تفسیر البحر الو جیز کنیں وٹیلے دی چہ دا زور تہ
 دہ ہغہ چاتہ چہ دیر زیارتونہ د قبرونو کوی تردے پورے چہ نور
 عبادتونو او تعلم د دین تہ خان نہ اوزکاروی . بیا ہے وٹیلے دی لکہ خلق
 چہ نن داسے کوی چہ زیارت د قبرونو ہے لازم کنے دے او پہ کہتو
 اوسنگ مرمسرہ ہے اوچتہ وی او پخوی او چتو تہ او ابادے ورباندے
 جوہروی . بیا ابو حیان ورپے لیکلے دی چہ ابن عطیہ خو صرف د انداس
 قبرونہ لیدلے وؤ اوکے چرے دہ قبرونہ د مضر والو اولیدل پہ
 قراقہ کبری او قراقہ صغری او باب النصر کنیں (دا د مقبرونو موتہ دی)
 او ہغہ مالونہ چہ پہ ہغے باندے بریا دیری نو زیارت تعجب بہ اوکری
 ر بیا ہے د قبر پرستو صوفیاؤ دیر قباحتونہ ذکر کرے دی ہغہ
 او کورے پہ تفسیر د دے سورت کنیں)۔

سے سکہ دا تخویف بعد التخویف دے گلا پہ دوارہ ٹخایو تو کنیں ردعیہ
 دے یعنی اول متوجہ دے تکاثر تہ او دویم متوجہ دے إلهاء تہ
 سوف تَعْلَمُونَ ہے مکرر راوہے نو پہ اول کنیں اشارہ دہ وخت
 د خنکدن تہ چہ پہ ہغہ وخت بہ ہے یقین راشی پہ خیلہ غلط
 باندے او پہ دویم کنیں اشارہ دہ عذاب قبر تہ او دا قول ابن قیم پہ
 بدائع التفسیر کنیں د حسن او مقاتل او عطاء او ابن عباس رضی اللہ
 عنہما نہ روایت کرے دے او قرطبی ہم د ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ

سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ

زرد دے پوہہ پہ شے تاسو یقیناً کہ چوے تاسو پوہہ لورے

عِلْمَ الْيَقِينِ ۚ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۚ ثُمَّ

پوہہ دے یقین - خامخا اوہوینے تاسو جہنم لورے بیا

لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۚ ثُمَّ لَتَسْأَلُنَّ

خامخا اوہو دینے ہرہ پہ سترگو دے یقین بیا خامخا تپوس پ اوکپیشی ستاسونہ

روایت کرے دے۔ او ابن قیم دے قول تہ پہ پنچہ وجوہ سرہ ترجیح ورکے دے او حدیث دے ترمذی چاہے دے علی رضی اللہ عنہ نے نقل کرے چاہے ہتھ وٹیلے دی "چہ مونہ پہ عذاب قبر کیں شک کوڈ تر دے پورے چہ دا سورت نازل شو" ہم پہ دے باندا دے دلیل دے۔

شہادہم زجر دے او کلا پہ معنی دے حقا سرہ دے لَوْ تَعْلَمُونَ دے مفعول بہ محذوف دے یعنی احوال البعث۔ عِلْمَ الْيَقِينِ دا مفعول مطلق دے۔ علم الیقین ہرہ علم دے چہ صاحب دے ہتھ او رسی ضرور یا تو تہ پہ دا سے طریقے سرہ چہ ہیج شک پہ ثبوت دے ہرہ ضرور یا تو کیں پاتے نشی او دے علم تعلق خالص دے زہرہ سرہ دے چہ ہرہ محل دے یقین دے او دا قیدے دے وجہ نہ اولکو وچہ طرف علم دے یوخیز پہ قیاحت باندا دے دے ہتھ دے پور خود لو دے پارہ کافی نہ وی خو پورے چہ پورہ یقین پہ زہرہ کیں دے ہتھ دے قیاحت نہ وی دا غلے۔ او دے لَوْ جزاء محذوف دے یعنی لِمَا الْهَآكِمُ التَّكَثُّرُ۔

سلاک دا تخویف اخروی دے او لَتَرَوُنَّ مکرر دے نو اول تہ مراد دے لورے تہ لیدل دی لکہ پہ سورۃ فرقان سلاکیں او دویم تہ مراد لیدل دے لورے تہ دی یا اول لیدل پہ قلب زہرہ سرہ دی او دویم لیدل پہ سترگو سرہ دی۔

عَيْنَ الْيَقِينِ دیتہ علم المشاہدہ ہم وٹیلے کیری یعنی غائب معقول پشان دے محسوس مشاہدہ اوکری او دا دے علم الیقین تہ ہم اوچتہ درجہ دے او دا خطاب کافرانو تہ دے یا عام دے مؤمنان کنہکارو تہ شامل دے ہرہ چہ معاف نہ کرپیشی یا عام دے پدا سے طریقہ باندا دے چہ مؤمن بہ دجیم دیاسہ ورتیری پری او کافربہ یکیں او غور و خیر

یَوْمَیْنِ عَنِ النَّعِیْمِ ۝۸

پداغہ ورخ پہ بارہ دے نعمتو تونو کین۔

۱۔ داہم تخویف خروئی کین داخل دے او ظاہر دہ چہ دا خطاب
ہم عام دے۔ النعیم داہم عام دے حکم چہ نعیم جمع دے نعمت دہ یہ
دے کین داخل دے امن او صحت او قراغ غور و نہ او سترے
او عقل او خوراکو نہ او دے خنکو خیزو نہ، پنے او بہ، سوری، کورونہ او
دے مجاہداتہ روایت دے چہ ہر لذت دے دیا پکین داخل دے او محمد
بن کعب و ثیلہ دی چہ بعثت دے محمد صلی اللہ علیہ وسلم او نزول دے
قرآن پکین ہم داخل دی۔ او ابن قیم و ثیلہ دی چہ دے نعمتو نو مالیو
پہ بارہ کین دوہ تپوسونہ دی اول دا چہ خہ رنگہ پنے کتے دی حلال دے
یا حرام دویم دا چہ کوم خائے صرف کریدے او دارینکی پہ حدیث دے
ترمذی کین دے پنخہ خیزو نو تپوس ذکر دے۔ عا عمر رثوند عا خوانی
او مال چہ پہ کوم خائے کین کتے دے او کوم خائے کین خرچ کرے دے
عہ او علم چہ پہ ہفتے یا ندے دے خہ عمل کریدے۔ او دے عامو نعمتو نو
بارہ کین تپوس دے شکر دے ہفتے دے اولوئے شکر توحید دے اولویہ
ناشکری شرک او کفر دے۔

الحمد لله ختم شو تفسیر دے سورۃ التکاثریہ فضل دے اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْعَصْرِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آياتها ۳
رکوعها ۱

وَالْعَصْرِ ۱ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٍ ۲ خَسِرَ ۳

قسم دے پہ زمانہ ، چہ یقیناً انسان خامخا یہ تاوان کین دے ،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة العصر

ربط دے سورت دے ماقبل سورہ پہ درے وجہ سورہ دے اولہ وجہ
 دا چہ پہ ہفتہ سورت کین زجر و پہ نکاثر او پہ غفلت باندے نو پہ دے
 سورت کین زجر دے پہ نتیجہ دے ہفتہ چہ خسران دے۔ دویمہ وجہ دا
 چہ پہ ہفتہ سورت کین سوال ذکر کرے شو نو پہ دے سورت کین د سوال
 نہ روستو دہ قسمہ انسانان ذکر کوی خاسرین او فائزین۔ دریمہ وجہ
 دادہ چہ پہ ہفتہ سورت کین سبب ذکر و غفلت او نکاثر او عذابوتہ
 او پہ دے سورت کین مسبب ذکر دے چہ ہفتہ خسران دے۔ خاورمہ
 وجہ دادہ چہ پہ ہفتہ سورت کین تخویف ذکر شو نو پہ دے سورت کین
 د نجات د پاره خاور امور ذکر کوی۔

دعویٰ د سورت۔ ذکر د ہفتہ امور دے چہ فرق پیدا کوی پہ مینج
 د خاسرینو او فائزینو کین۔

خلاصہ د سورت۔ قسم پہ طور د شاہد۔ زجر پہ خسران۔ او خاور
 امور د پاره د نجات ذکر کوی چہ دہ دے ہفتہ نہ کمال فہ نفسہ د پاره دی
 یوقوت علیہ (عقیدہ) دویم قوت علیہ۔ او دہ دے ہفتہ نہ د تکمیل
 د غیر د پاره دی یو دعوت او تعلیم د حق، دویم ثبات او دوام پہ ہفتہ
 باندے۔

(رقائدہ) دامام شافعی رحمہ اللہ عنہ نہ روایت دے کہ چرے خلق و فکر
 او کرویہ دے سورت کین نو دا بہ دوی لہرہ پورہ وی۔
 تفسیر دا قسم دے او مقصد پیدا کین شہادت دے (پاتے پہ بل مخ)

پہ اثبات د خسران د انسانانو باندے۔ او په دے کېن دوه قولونه مشهور
 دی اول داچه مراد د دے نه زمانه ده چه په هغه کېن مختلف حالات او
 واقعات د انبیاء علیهم السلام او د قومونو د هغوی او عذابونو په منکرینو
 او نجات د مؤمنانو واقع شویدی نو ذکر د ظرف او مراد ترینه مطروق
 دے۔ دویم قول دا دے چه مراد د دے نه وخت د مازیگر دے چه
 د ورځ اخری وخت دے او دغه وخت د تاجرانو او د مزدورانو د
 کتو او تاوان وخت دے او په حدیث صحیح کېن هم دیتا اشاره ده چه
 هغه څوک چه موخ د مازیگر د هغه ته پاتې شو نو گویا چه اهل
 او مال یې تاوانی شو او بل حدیث صحیح کېن اشاره ده چه د دے
 امت د ژوند مثال په شان د وخت د مازیگر دے ترمانبام پورے چه په
 عمل د دوی سره دوه قیراطونه اجر ملاویدی ابن قیم پدایکېن
 اول قول غوره کړے دے او ابن کثیر هم وئیلے دی چه اول قول مشهور
 س د جواب قسم دے، الا انسان مراد د دے نه ټول انسانان دی په قرینه د
 استثناء سره او مرجع یې مشرکانو او کافرانو او فاسقو و فجارو ته ده
 چه دوی په خسران کېن دی۔ او خسران نقصان او هلاکت او تاوان ته وئیلے
 کیږی او په دے کېن تشبیه ده د مال د تجارت سره چه کسب او کړی لیکن
 کتبه او نکرې بلکه رأس المال هم برباد کړی۔ دارنگ انسان له الله تعالی
 نعمتونه ورکړے دی (چه لَشْكُرْكَ يَوْمَئِذٍ الْعَيْنُ السَّامِعَةُ) کېن ذکر شول او
 لوئے د نعمتونو نه عمر دے او مال دے او دے انسان دا ضایع کړل
 په عصیان د الله تعالی او د رسول صلی الله علیه وسلم کېن نو سرمایہ یې
 برباده کړه۔ او تنکیر د خسر د پاره د تعظیم دے یا د پاره د تنويع دے
 یعنی هر انسان خاسر لره جدا جدا نوحه د خسران ده په اعتبار د
 مختلف مرتبو سره۔ او امام رازی وئیلے دی چه خاسر هغه څوک دے
 چه داسے عمل کوی چه بداله ورته نه ملاویدی او بقای وئیلے دی چه هغه
 شخص چه مال یې د کتو د پاره تیار او برابر وی لیکن د ناکاره تدبیر
 د وجه نه دے په هغه کېن نقصان او کړی۔
 فایده: قران کریم کېن هغه ایا تونه چه اولوستلے شی چه په هغه کېن

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا

مگر وہ کسان چہ ایمان لائے اور عمل نیک کر دیں دست برابروں پہ وینائے کریدہ

بِالْحَقِّ ۖ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ۚ

یو بل تہ حق - ادین وینائے کریدہ یو بل تہ صبر کولو۔

مادہ ذخیران استعمال شویدہ نو دہے نہ بہ نہ واضعہ شی چہ اسباب ذخیران
خدا دی دسورۃ بقرہ پہ تفسیر دہ مشکل تو کیں موتی ذکر کرے دی۔

مذہب دے استثناء سرہ معلومہ شوہ چہ دے خور خصلتو نو تہ خوک محروم
وی تو ہفہ پہ کامل خیران کیں دے او خوک چہ ایمان والا وی لیکن دہ باقی
خصلتو نو تہ کلا یا بعضا خالی وی تو ہفہ ہم پہ یو توعہ دہ خیران کیں دے او
دا خصلتو نو تہ کامل مؤمن دی خوک چہ صلاحیت دہ انسان پہ دوعہ طریقو
سرہ دے اول کمال دہ خیل نفس او دویم تکمیل دہ نور و انسانو، او دہ خیل
نفس کمال پہ دوعہ خیر و نو سرہ دے اول عقیدہ چہ ہفہ تہ علمی قوت و ثیل
شی او دویم عمل صالح چہ ہفہ تہ علمی قوت و ثیل شی۔ ایمان نہ مراد ہفہ شری
ایمان دے چہ پہ قرآن کیں پہ تفصیل سرہ ذکر شویدہ او عمل صالح ہفہ
دے چہ پہ موافقت دہ سنت دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ وی یعنی چہ عمل
دہر قسم بدعت او فسق نہ پاک وی۔ او تکمیل دہ غیر ہم پہ دوعہ خیر و نو سرہ
دے اول دعوت او تعلیم او تزکیہ چہ ہفہ تہ اشارہ دہ پہ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ سرہ دلہ
مراد دہ حق نہ قرآن او طاعت دہ اللہ تعالیٰ او دہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم او تزہید فی
الدنیا او ترغیب الی الآخرة دے او دویم خیر تلقین دہ صبر دے چہ ہفہ تہ
اشارہ دہ پہ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ سرہ او صبر دوعہ قسمہ دے صبر علی المقدور چہ ہفہ
مصائب دی او صبر علی المشروع چہ ہفہ پہ او امر و بانہ پورہ عمل کول او دہوای
تہ خان بچ کول دی او دارنگ صبر پہ مصیبتو نو دہ دعوت او دہ تبلیغ بانہ پورہ
کیں داخل دے۔ او لفظ دہ تَوَاصَوْا چہ باب تفاعل دے دلالت کوی چہ دا دوا
کاروتہ دہر مسلمان فریضہ دہ او پہ لفظ دہ وصیت کیں اشارہ دہ چہ دیر
تاکید پہ کوی او دا عمل پہ تر مرکزہ پورے جاری ساقی۔

ختم شو تفسیر دہ سورۃ العصر پہ فضل دہ اللہ تعالیٰ سرہ والحمد للہ

جَنَّةَ مَالٍ وَعَدَا ذَٰلِكَ ۝ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ

جمع کوی مال او شماری هغه ، کمان کوی چه یقیناً مال د دہ پہ

أَخْلَدَهُ ۝ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝

همیشه اوساق دہ لہ ، ہرگز داسے نہ خائفا بہ او غور خورے شی پہ حطمہ کیں .

عیدونہ او طعنونہ کوی۔ او مراد دے نہ ہوے ٹوک دے چه مخالفت
د قرآن او توحید والو پہ دے دواہہ طریقو سرہ کوی۔

۱ پہ دے کیں دریم وصف دے او دا پشان د ملت دے د ماقبل
یعنی دوجہ د محبت د مال نہ ہمز اولہز کوی۔ جَنَّةَ مَالٍ نہ کرہ
اشارہ دہ سپک والی د مال د دنیا تہ او مراد د جمع نہ بخل کول دی چه
نہ پہ خان یا نڈے خرچ کوی اونہ پہ لار د اللہ تعالیٰ کیں۔

وَعَدَا ذَٰلِكَ دعداد نہ ماخوذ دے یعنی د محبت دوجہ نہ ہر وخت شماری
دے د پارہ چه کم نشی یا د عدا تہ ماخوذ دے یعنی د حوادث و دیار
پے تیار کیری دی ہغہ مال دفع کوؤنکے د مصائب او د حوادث و کثری
او حال دادے چه غضب د اللہ تعالیٰ پہ صداقہ ورکولو سرہ دفع
کیری داسے پہ حدیث کیں راغلے دی۔

۲ دا خلورم وصف دے او پہ دے کیں دودہ توجیہ دی یو تیکانہ دہ
یعنی د مال پہ محبت کیں دوسرہ مشغول دے گویا چه خیال کوی چه
لہ بہ دنیا کیں ہمیشہ یم او آخرت نہ یادوی۔ دوجیہ توجیہ اشارہ دہ
چه خلود د نعمتو نور یعنی جنت) خوپہ ایمان او عمل صالح سرہ
حاصلیری او دوی خیال دادے چه پہ مالدار تے سرہ بہ جنت
حاصل کیری، نسقی پہ تفسیر مدارک کیں او شریبینی پہ سراج المتیر
کیں دا توجیہ ذکر کرے دہ۔

۳ دے دا تخویف اخروی دے۔ کَلَّا ردعیہ دے یعنی دا کمان تے
غلط دے۔ لَيُنْبَذَنَّ تہذا استعمالیری پہ غور خولو ذکر یہ خیر کیں۔
فِي الْحُطَمَةِ داصیغہ د مبالغہ دہ د حطم نہ او ماتو ولوتہ و تیلے کیری۔
یعنی دیر ماتوؤنکے نو دا نوم د جہنم دے یا دیو طبقے رپا تے پہ بل مخ)

وَمَا أَذْرَاكَ مَا الْحَطْمَةُ ۝ نَارُ اللَّهِ الَّتِي وَكَّدَتْ ۝

ادغہ یہ وہ دگر پیدائے تات چہ شے دے حطمہ - اور ک اللہ تعالیٰ دے چہ بل کرے شویدے۔

الَّتِي تَطْلِعُ عَلَى الْآفِئَةِ ۝ رَأَتْهَا عَلَيْهِمُ

ہوئے یہ ورخیڑی یہ زہو تو یا ندے - یقیناً ذا اور یہ دوی یا ص

مَوْصَدًا ۝ فِي عَمِيٍّ مَسْدَدَةٍ ۝

جوخت کرے شویدے دھو طرق دہ یہ ستنو اوودو کیں -

دجہم دے ہر کلا چہ ہمزہ لمزہ دحق پرستو عز تو نہ مات رامات کرے دی
نو دارنگ دا حطمہ یہ ہم ددغہ شخص ہوا کی مات رامات کری۔
وَمَا أَذْرَاكَ ۝ دا تعظیم شان دحطمہ دپارہ دے۔

ک دا تفسیر دحطمہ دے ناز اللہ یہ دے اضافت کیں ہم اشارہ دعطمت
شان داور تہ - الَّتِي وَكَّدَتْ ۝ چہ اللہ تعالیٰ بل کرے دے نو ثوک دہق دمر
کولو وس نہ لری او یہ حدیث دترمذی کیں وارد دی چہ اور دجہم زکالہ
بل کرے شو نو سور شو بیا زکالہ بل کرے شو نو سپین شو بیا زکالہ بل
کرے شو نو تک تور شو نو ہمیشہ دپارہ داسے یہ وی - الَّتِي تَطْلِعُ ۝ یعنی
تول بدن یہ اوسیزی تردے پورے چہ زہ تہ اور سیری، او دزہ
تخصیص یے یہ دے وچ سرہ اوکرو چہ ہوئے محل دقاسد وعقیدو
او دمحببت دمال وو۔

ک دا تاکید دما قبل عذاب دے - مَوْصَدًا ۝ بند کرے شوے۔
راجوخت کرے شوے۔ چہ یہ ہے کیں ہیچ سورے او درپچہ دہوا او
رہتا دپارہ تہ وی فی عَمِيٍّ ۝ اسم جمع یا جمع دعماد دہ ستنے تہ وٹیل
کیڑی یعنی دہے ستنے یہ وی پشان دپاٹپو تو دبتے داور او اویدے
یہ وی او ہوئے یہ دھر طرق نہ بندے وی یا دا ستنے یہ پشان دمیخو نو
وی یہ دیروازو دجہم باندے یہ وھلے شوے وی پناء یہ اولہ توجیہ
باندے فی یخیلہ معنی سرہ دے او پناء یہ دویمہ باندے فی یہ معنی
دباء سرہ دے۔

الحمد لله ختم شو تفسیر دسورۃ ہمزہ یہ فضل داللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْفِيلِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ آیاتہا ۵ رکوعہا ۱

الَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۱

ایا نہ گورے تہ چہ شک کار او کرد رب ستا دہاتیانہ والو سورہ -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الفيل

ربط دے سورت د مخکن سرہ پہ خلور و جو سرہ دے اولہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں زجر او تخويف اخروی و مؤ مخالفینو د پاره نو پہ دے سورت کیں تخويف د نیوی دے د پاره د ہغوی۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں مخالفت د حق تہ پہ سبب د دنیا پرستے سرہ ذکر شو نو پہ دے سورت کیں مخالفت د حق تہ پہ وجہ د اقتدار د نیوی سرہ ذکر کوی۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں دشمنی د حق والو سرہ ذکر شو نو پہ دے سورت کیں دشمنی د مرکز د حق سرہ ذکر کوی۔ خلورمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں سبب ذکر شو (چہ ناکارہ اخلاق دی) نو پہ دے سورت کیں مسبب ذکر کوی چہ ارادہ د ہدم (روانولو) د بیت اللہ دہ۔

دعوی د سورت دادہ چہ پدایکین تخويف د نیوی دے مخالفت کوونکو د حق تہ پہ سبب د اقتدار د نیوی سرہ۔ او نوم د اللہ تعالیٰ ئے (رب) ذکر کرے دے او خلور صفات فعلیہ ئے ذکر کرے دی۔ خلاصہ د سورت اول عظمت شان د عذاب د اصحاب فیل دے پہ سبب کیں او د ہغوی مکر بریادی پہ سبب کیں ذکر کوی او تفصیل د عذاب د ہغوی پہ سبب کیں دے۔

فائدہ:- ذکر د اصحاب فیل رچہ د بیت اللہ د ہدم ارادہ ئے کرے وہ او پہ ہغوی باندے عذاب الہی (راغے) پہ طریقہ د مثال او د عبرت سرہ دے یعنی ہر ہغہ خوف چہ د بیت اللہ پہ رپا تے پہ بل مخ (

ہارہ کیں دا سے ارادہ لری یا بلہ کعبہ (قبلہ) جو پروی یا د دینی مرکز سرہ
د شفق کوی او د هغه د خرابو لو کو شش کوی نو عاقبت د هغوی هم عذاب
دے خصوصاً هغه اقتدار والا چہ د خیل باطل حکومت د پچاؤ او ترقی
د پاره د دین حق د ترولو یا د قرآن د مقابلے کولو کو شش کوی۔
تفسیر پر قصہ د اصحاب الفیل مفسرینو پہ تفصیل سرہ لیکلے دے۔

مختصرہ دا سے دہ چہ ایرہہ بن الصباح ابو یکسوم چہ پہ الاشرم سرہ
مشہور و زریہ یو جنگ کیں د هغه پوزہ او خولہ او مخ شلیدلے وؤ د
دے وجہ نہ ورتہ اشرم وئیلے کیدلو د یمن والی وؤ او نصرانی وؤ
د حبشہ د بادشاہ د خوشحالہ کولو د پاره رچہ هغه هم نصرانی وؤ پہ
صناع یمن کیں یو دنگہ بنگلہ جو پہ کپہ او هغه کنیسہ وہ ددوی او
خلقو پہ هغه تہ القلیس وئیلو حکمہ د دیردنگوالی د وجہ نہ چہ چاہہ
د هغه سرتہ کتل نو پوپے بہ یے د سرتہ خورخیدلہ او ایرہہ اعلان
او کپہ چہ ائندہ د پاره دے خائے تہ حج لہ راجھے او کعبہ لہ مہ مے۔

(وا د نصالو رانگریزانو) زور عداوت دے د اسلام سرہ چہ زموتہ
د مسلمانانو قبلہ رکعبہ) نہ متی او د حج نہ هم انکار کوی۔ یو روایت
کیں راغلے دی چہ د عربو یو شخص لاہو د غصے د وجہ نہ او پہ هغه
کنیسہ کیں یے اودس ماتے او کپہ او بل روایت کیں راغلے دی چہ د عربو
بعض تاجران هغه وطن تہ تجارت د پاره تلے وؤ نو د هغه کنیسے پہ خوا
کیں یے او ربل کرو د پاره د پخلی کولو نو سیلے راوالوتلہ او هغه اور هغه
کنیسے تہ اور سیدلو نو هغه یے او سیزلہ نو ایرہہ پہ دے کار باندے
سخت غصہ شو او قسم یے او کپہ چہ زہ بہ کعبہ نہ وؤم پکا ارادے
سرہ یے ہاتیان زاروان کپل او دیر لیکر هم ورسرہ وؤ لیکن ہر
کلہ چہ د مزدلفے او منی پہ مینع کیں وادی محسرتہ نزدے شول
نو اللہ تعالیٰ پہ دوی باندے خطاطیف او بلسان مارغان رچہ هغوی تہ
تو تکرری وئیلے کیدایشی) نا اولیہل چہ د هغوی پہ پنجو او مخو کو کیں
کانہی وؤ او دوی یے پہ هغه باندے اویشتل نو هغوی دا سے ہلاک
شول چہ بداتو تہ یے درے درے او بد بوئیہ شول۔ او اکثر روایتو

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝

آیا او نہ کر خود کئے چل دل دھغوی ہے کارہ

کین را غلے دی چہ داد نبی صلی اللہ علیہ وسلم د پیدائش نہ پنجوس و بیس
ہو اندام واقعہ وہ تو داد نبی صلی اللہ علیہ وسلم د نبوت د پارہ
ارہاص و ورہفہ خرق عادت کار چہ د نبی د پارہ مخکین د نبوت د
ہفہ نہ بشکارہ شی۔

أَلَمْ تَرَ دالفظ رویت د سترگو یعنی یہ سترگو سرہ لیدل اور رویت علی
دواہوتہ شامل دے او خطاب نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ یہ اعتبار د
رویت علی سرہ دے او نور و مخاطبیت و قریشی تہ یہ اعتبار د
رویت بصری دے چہ ہغوی دا واقعہ یہ سترگو باندے لیدلے وہ۔
ابن کثیر و ثعلبی دی چہ یہ دے کین اشارہ دہ چہ دا حفاظت د بیت اللہ
د اصحاب فیل تہ د قریش و غورہ والی د وجہ تہ نہ دے بلکہ د دے
د پارہ دے چہ یہ دے کین محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
مبعوث کیری او د ہفہ د رسالت د پارہ یہ دا مرکز وی۔ او یہ حدیث د
حدیبیہ کین را غلے دی چہ ہرکلاہ اوتیہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم
کینا ستلہ او مکے طرف تہ تہ تللہ نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل
چہ دا کینا ستل د دے عادت نہ دے لکن حبسہا حایس الفیل رمتع کہے
دہ دے لہ ہفہ ذات چہ ہاتیان کئے د کہے نہ متع کہے و و یہ دے
جملہ کین دے واقعہ تہ اشارہ وہ۔ کَیْفَ فَعَلَ رَبُّکَ کَیْفَ کین اشارہ دہ
دلیلو نو تہ یہ کمال قدرت او علم د اللہ تعالیٰ سرہ او یہ شرافت د
بیت اللہ د دے وجہ تہ اول کئے دا فعل اجمالی ذکر کرو۔
بِأَصْحَابِ الْفِيلِ الْفِيلِ اسم جنس دے یو ہاق و و یا دیر ہاتیان بنا
یہ اختلاف د روایاتو سرہ۔

سٹ پدی کین تفصیل د فعل د، أَلَمْ يَجْعَلْ استفہام د تقریر او تاکید د پارہ دے کیدہم
مکر او تدبیر د پارہ د نہولو د کہے او د ذلیل کو لو د اہل مکہ یہ ہاتیانو راوستلو او
دیر لیکر راجع کو لو سرہ۔ فی تَضْلِيلٍ دا یہ معنی د ابطال او د برباد دے سرہ
لکہ مَنَّ سَعْيَهُمْ او معانے د ضلال یہ تفسیر د سورۃ فاتحہ کین یہ تفسیر د ضلال کین تیر شو

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝

او را اولیہیل نے یہ ہغوی باندے مارغان دے دے دے

تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ۝

دیشتل نے ہغوی لہہ یہ کاترو د پاختہ کرو شوڈ تہ یہ اُور کیں

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝

تہ او کو کول نے ہغوی پشانہ دے بوسو خو پلے شوڈ

۱۔ دا عطف پہ طریقہ دے تفسیر دے تزییل دے۔ وَأَرْسَلَ دالفظ دلالت کوی
پہ دیر والی باندے۔ عَلَيْهِمْ دلالت کوی چہ دا عذاب دے برہ طرف نہ وڈ
او پہ دوی باندے محیط وڈ۔ طَيْرًا نکرہ کیں اشارہ دہ چہ نا اشتاقسم
مارغان وڈ اودار یک اشارہ دہ کثرت دے ہغوی تہ۔ أَبَابِيلَ فراء وٹیلے دی
چہ دے مفرد مستعمل نہ دے او بعضو وٹیلے دی چہ مفرد نے ابالہ دے
او بعضو وٹیلے دی چہ مفرد نے ابول دے او بعضو ابیل وٹیلے دے
او معنی دے جماعات، دیر، پرلہ پسے دہ۔

۲۔ بِحِجَارَةٍ دانتکیر ہم کثرت او نا اشتا والی نہ اشارہ دہ۔ مِّنْ سِجِّيلٍ کہتے دہغہ
خونہ چہ پختہ شوے وی پہ اور کیں یا سجیل پہ معنی دے ہغہ کتاب دے چہ پہ
ہغہ کیں دے دوی عذاب لیکلے شوے وڈ مشتق دے دے سجیل نہ لیکوٹ وٹیلے کپڑے
یہ کَعَصْفٍ عصف ہغہ پانہ دے فصل چہ خاوی نے خوری یا بوس۔

۳۔ مَّأْكُولٍ ہغہ گیا چہ او خو پلے شی۔ (رسوال) چہ او خو پلے شی نو ہغہ
خو پہ معدہ کیں غائب وی نو ہغہ سرہ خو تشبیہ فائدا نہ لری ؟
(جواب) مراد دادے چہ روستو د خوراک نہ غوشیا تو او خاشترو پہ
شکل کیں را اوچی نو ہغہ بد بوئیہ او دیوبل تہ لے اجزاء جدا جدا
وی لیکن پہ دے باندے تصریح کول پہ کلام فصیح او بلیغ کیں مناسب
نہ وڈ دے وجہ نہ ذکر تہ شول۔ نو دار یک دے دوی بد بوئیہ تکررے
تکررے شول او بد بوئیہ مردار شول۔

الحمد لله ختم شو تفسیر دے سورۃ الفیل پہ فضل دے اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ قُرَيْشٍ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آياتها ۴
رکوعها ۱

لَا يَلْفُ قُرَيْشٍ ① الْفِهُمُ رَحْلَةَ الشِّتَاءِ

تہجیب بکار دے یہ مینہ دے قریش اور دنیا سرہ)۔ مینہ دے ہنوی دے سفر دے ذی سرہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة قریش

رہط دے سورت دے مخکن سورت سرہ پہ درے وجو سرہ دے
اولہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کنن تخویف دنیوی و د شمتا نو بیت اللہ
تہ نو پہ دے سورت کنن دعوت د توحید دے د پارہ داد شکر مجاورینو
د بیت اللہ تہ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورت کنن تخویف دنیوی و
نو پہ دے سورت کنن زجر دے۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت
کنن یونعمت ذکر شوچہ حفاظت د بیت اللہ دے نو پہ دے سورت کنن
نور دوہ نعمتوہ ذکر کوی چہ اطعام او امن دے۔

دعوی دے سورت زجر دے پہ محبت د دنیا او دعوت دے توحید تہ
اونوم د اللہ تعالیٰ (رب) ذکر دے او دوہ صفتوہ فعلیہ ذکر دی۔
خلاصہ دے سورت دادہ۔ اول زجر دے پہ محبت د دنیا سرہ عہو ما
پہ سکن بیا پہ محبت د سفرونو د دنیا د پارہ خصوصاً پہ سکن بیا
دعوت دے توحید فی العبادۃ تہ پہ سکن بیا ذکر دے دوہ نعمتوہ
دے پہ طریقہ دے دلیل دے توحید سرہ پہ سکن۔

تفسیر س پہ دے کنن زجر دے قریشو تہ پہ الفت کولو د دنیا سرہ
مفعول یے حذف کریداے (الدنیا) او اضافت د مصدر دے فاعل تہ
پہ دے لام کنن دے مفسرینو درے اقوال دی اول داچہ متعلق دے
پہ فجعلہم کعصف ما کول پورے، دویم قول داچہ متعلق دے پہ
قلعید وار روستی) پورے او پہ دے دواہہ توجیہا تو سرہ ایلاق
یونعمت دے چہ ہغہ تجارت کول دی د پارہ د حصول (پاتے پہ بل مخ)

وَالصَّيْفُ ۖ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا

او ڈ ادھی سرہ ۔ نو بندگی دے خاص کری رب ڈ دے

ڈ رزق او دریم قول دادے چہ لام ڈ تعجب دے یعنی تعجب او کرے
 پہ مینہ کولو ڈ قریشو باندے او ابن جریر و ثیلے دی چہ ذا قول حق
 او صحیح دے، او پتا پہ دے قول سرہ دا زجر دے قریشو تہ پہ معنی
 ڈ مال ڈ دنیا باندے۔ قریش دا قبیلہ اولاد ڈ نضر بن کنانہ بن خزیمہ
 بن مدرکہ بن الیاس بن نضر وؤ۔ نو خوک چہ اولاد ڈ نضر تہ دی نو ہونہ
 قریشی دے او پہ حدیث ڈ امام بخاری کنیں وارد دی چہ رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم فرما ٹیلے دی چہ یقیناً اللہ تعالیٰ غورہ کرے وہ کنانہ ڈ اولاد
 ڈ اسماعیل علیہ السلام تہ او غورہ کرے دے قریشولرہ ڈ اولاد ڈ کنانہ
 تہ او غورہ کرے دی بنی ہاشم ڈ قریش تہ او غورہ کرے دے مالرہ
 ڈ بنی ہاشم تہ نو معلومہ شونہ چہ قریش نسب ڈ تیا ڈ ہولو نسبو نو تہ
 اشرف او افضل دے (پہ شرط ڈ ایمان سرہ) او ڈ قریش پہ وجہ تسمیہ
 کنیں پیر اقوال دی اول قول دادے چہ تقرش جمع کید لو تہ وٹیلے شی
 نو قریش ہم اول پہ مختلفو علاقو کنیں متفرق وؤ نو بیا حرم مکہ تہ راجح
 شول دویم قول دادے چہ تقرش کسب کول او تجارت کولو تہ وٹیلے
 کیری او قریش ہم تا جران وؤ۔ او دریم قول دادے چہ قرش نوم ڈ یو
 دا بہ دے پہ سمندر کنیں چہ غالیہ دہ پہ تولو ڈ ابو (خناورہ) ڈ بحر باندے نو
 دارنگ قبیلہ ڈ قریشو او چتہ دہ پہ ہولو قبیلو او نسبو نو باندے او
 نور وجوہ ہم شتہ دے۔

ڈ دا تخصیص بعد التعمیم دے۔ امام مالک رحمہ اللہ علیہ تہ نقل
 دی چہ کال پہ دودہ حصو باندے تقسیم دے ٹے او او پے او ربح
 او حریق پکنیں عارضی دی ہفے تہ اعتبار نیشہ۔ رَحْلَةُ الشَّاءِ دوی پہ
 پہ موسم ڈ ڈھی (سپرے) کنیں یمن تہ سفر کوؤ چہ ہفہ کرم وطن وؤ۔
 وَالصَّيْفُ پہ موسم ڈ اوہی کنیں ٹے شام تہ سفر کولو چہ ہفہ یمن وطن
 وؤ او پہ دے سفرو نو کنیں یو غرض دا وؤ چہ خلطو پہ ڈ دوی احترام
 او اکرام کوؤ ڈ دے وجہ تہ چہ ڈ اللہ تعالیٰ ڈ کور مجاورین دی اولوے

الْبَيْتِ ۝ الْإِذَى أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ ۝

کور لڑے • ہفتہ ذات چہ • خوراک پئے وکرو دوی تہ رچہ پچ شے) دے نوکے تہ

نسب والدی نو دیکھ دیا و نڈالنے یہ پئے وکولے او دویم غرض تجارت کول وڈ او دریم غرض ذکرے او دیکھنے نہ پچ کیدال او پہ دنیوی ژوند کیں لذتو تہ او مزے اخستل وڈ او داد دے واپہ غرضو تہ اگرچہ مباح دی لیکن دے اللہ تعالیٰ ذکر پہ نوم ہدایا او نڈارو تہ حاصلول او دے اللہ تعالیٰ توحید نہ منل او تجارتو تہ او دے دنیا مزے حاصلول او دے اللہ تعالیٰ دے توحید تہ مخ اہول دا قبیح کار دے او داسبب دے زجر دے گویا چہ دلتہ عبارت پتہ دے رو ترکوا عبادۃ اللہ تعالیٰ) او حقیقت ہم دے دے شاہدا دے چہ پہ ہفتہ وخت قریشو شرک او کفر او ظلم کوڈ۔

سے دا دعوت دے توحید فی العبادات او ترک دے شرک کولو تہ فاعل کیں اشارہ دہ چہ دے دنیا دے کترو سرہ رچہ مباح کار دے) توحید او ایمان یوحائے کرے۔ فُلْيَعْبُدُوا ظَاهِرِي عِبَادَتُو تہ پہ مشرکین عرب کیں وڈ موخ روژہ دے عاشوراء، حج، عمرہ، طوافونہ، پہ مال کیں دے اللہ تعالیٰ دے نوم حصہ مقرر کول، صدقے کول، دیت، قسامہ، قصاص، او نور امور شرعیہ چہ پہ دے باندے دے قرآن او حدیث نصوص او تاریخ دے عرب شاہدا دے لیکن ایمان او توحید پکیں تہ وڈ نو مراد دے عبادت تہ توحید دے او قراء بغوی دے ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ روایت راوی دے دے چہ ہر عبادت (مأموریا) پہ قرآن کیں پہ معنی دے توحید سرہ دے نو دلتہ ہم مراد دعوت دے توحید فی العبادات تہ۔ رَبِّ هَذَا الْبَيْتِ لَفِظِ رَبِّ کیں اشارہ دہ چہ پہ دوی کیں توحید دے ربوبیت (خالق او مدبر کنٹرول) وڈ او اضافت پئے بیت تہ خاص او کرو یو دے دے وچ تہ چہ نعمت تہ (چہ سورۃ فیل کیں ذکر شو) اشارہ دہ چہ دا بیت اللہ تعالیٰ پچ ساتلے دے ستاسو دے اصنامو ریتا نو) پکیں ہیچ دخل نیشہ۔ دویم کلاہ کلاہ پہ دوی دے لب اطلاق پہ خیلو معبودا نو باطلو باندے ہم کوڈ رپہ معنی دے معبود سرہ) لیکن دے بیت اللہ رب پئے صرف اللہ تعالیٰ کنٹرول، نو دے دے وہم دے دفع کولو دے پار پئے دا اضافت ذکر کرو۔

وَأَمْنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝

او امن ہے ورکرو دوی تہ دیرے نہ۔

کے دا ذکر دہوہ نعمتوں حاصلو دے پہ طریقہ دے دلیلو تو دے توحید سرہ
اودا نعمتوں دے دوی پہ محنت سرہ نہ وو حاصل شوی بلکہ پہ دعا
دے ابراہیم علیہ السلام سرہ دے طرف دے اللہ تعالیٰ تہ وو ہفتہ دعا ذکر پہ سورہ
بقرہ ۱۲۸ کیں اود دے نعمتوں ذکر پہ سورہ قصص ۱۷ اوسورہ عنکبوت
۹۶ کیں شوی دے۔ او پہ دے کیں پہ طریقہ دے تعریض سرہ اشارہ دہ
چہ دعوت دے توحید دے نہ منلو پہ وجہ سرہ اللہ تعالیٰ ستا سو تہ دانعتوں
اخیر لکہ چہ پہ سورہ نحل ۱۱۳ کیں ذکر دی او قحط وربا ندے رائے
پہ خیر و کون دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ او جنگونہ و ربانہ
شور و شول۔ اَطْعَمَهُمْ اَشْبَعَهُمْ ہے نہ دے وٹیلے یو وجہ خودادہ چہ
دوی تہ خوراک پہ مہرہ خیتہ سرہ تہ وو ملاؤ شوے لکہ چہ اوس
زمانہ کیں دے۔ دویہ وجہ دادہ چہ انسان دے حرص دے وجہ نہ نہ مہرپی
لکہ چہ حدیث کیں رائے دی چہ دے انسان خیتہ صرف پہ خاورہ (دقبر)
باندے مہرپی۔ مِنْ جُوعٍ (سوال) دے اطعام پہ صلہ کیں من نہ رائے؟
(جواب) دا پہ طریقہ دے تضمین دے بل فعل سرہ دے یعنی وحفظہم من
جوع یا مِنْ پہ معنی دے بعد سرہ دے۔ مِنْ خَوْفٍ دے ویرے دے دشمنانوں تہ
اودارنگ دے ویرے دے مرض دے جذام او دے دخول دے دجال تہ۔

فائدہ:- ذکر دے قریش پہ دے سورت کیں پہ طور دے یونہی سرہ دے
او داخل دی پہ دے کیں ہفتہ اصحاب اقتدار او علماء او پیران چہ ہفتی
ذمہ داران دے دین گر خولے شوی دی او نعمتوں دے خوراک او امن او
عزت دے دین دے وجہ نہ ہفتی تہ ورکپے شوی دے او بیا ہے ہم دے دنیا
پرستی او اقتدار دے تیوی پہ حرص سرہ حق تہ او خصوصاً توحید و سنت
تہ شاکرے دہ او حق پتوؤنکی دی کہ دوی تو یہ او تکرری تو پہ دنیا
کیں بہ عذاب دے قحط او غلبہ دے دشمن او پہ آخرت کیں بہ پہ عذاب الہی
کیں اختہ شی (اللہم اغفر لنا واعف عنا)

الحمد لله ختم شو تفسیر دے سورہ قریش پہ فضل دے اللہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْمَاعُونِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا

رُكُوعُهَا

أَرَعَيْتَ الَّذِي يَكْذِبُ بِالذِّينِ ۚ قَدْ لَكَ

آيَا خَيْرٌ لِّهِ يَهْهَوُكُ كَسْ جَهْ دِلُوغُونِ كَفَرِي دِينِ لَرِهْ - نَوْدَا خَو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الماعون او نور نومونه ئے سورة ارعیت او سورة الدین او سورة التکذیب هم دی.

رِیْط د دے سورت د مخکن سره په درے وجو سره دے اوله وجه داده چه په مخکن سورت کنن دعوت د عبادت ذکر کرے شو نو په دے سورت کنن جواب د و هم د مشرک نو دے هغه دادے چه مونږ عبادت کوؤ. (مونږ کوؤ، خیرا تونه کوؤ) جواب دادے چه د تکذیب د دین د وچ ته د دوی دغه عبادات برباد دی. دویمه وجه داده چه په مخکن سورت کنن زجروؤ په محبت د دنیا سره نو په دے سورت کنن زجر دے په هغه صفات قبیه باندے چه د محبت د دنیا ته پیدا کیږی. دریمه وجه داده چه مخکن زجروؤ خاص صفت والا دشمنانو د دین ته نو پدے سورت کنن عوامو مکذبینو دشمنانو ته زجر دے.

دعوی د سورت زجر دے په صفات قبیه د مکذبینو سره.

خلاصه د سورت داده. اول زجر دے په تکذیب بالدین سره په سکن بیا تعریف د هغه دے په دوه صفتونو قبیه سره په سکن کنن بیا جواب د و هم دے چه دا مکذب خو مونږ کوی په سکن کنن بیا جواب دے د بل و هم چه دے خو صدقات کوی په سکن کنن، نو کل صفات قبیه شپړ دی.

تفسیر بل ارعیت استفهام دے او مراد په دے سره مبالغه ده په تعجب کولو کنن د حال د مکذب بالدین چه سره د ښکاره دلیلونو د دین نه تکذیب کول خو دیره عجیبه ده معنی داده تعجب د (پاتے په بل مخ)

الَّذِي يَدُ سِ الْيَتِيمِ ۝ وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ

ہفتہ دے چہ دیکے (تیلے) ورکوی یتیم لڑکے ۱ او تہ ورکوی تیزی پہ خوراک

الْيُسْكِينِ ۝ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ۝ الَّذِينَ

د مسکین پاتدے ۲ نو تہا ہی دہ مونجے والو لڑکے ۳ ہفتہ کسان چہ

ہفتہ شخص پہ حال پاندے چہ تکذیب د دین کوی یا اربعیت پہ معنی د
ہل عرفت دے رنکہ چہ خازن و تیلے دی یعنی مکذب بالادین تلبیس کوی
او وائی چہ زہ خود دین متم لیکن تاسور لے مؤمنانوں دین تہ منے رد اباؤ
د طریقہ خلاف یے نو د دے تلبیس د زائلہ کولو د پارہ او تیلے شوچہ آیا
مکذب پیڑئے نو کہ نہ یے پیڑئے نوراشہ واورہ بالذین دا عام دے
دین اسلام او جزاء او حساب تہو لو تہ شامل دے او اربعیت خطاب عام دے
ہر ہفتہ چاتہ چہ دا اوری۔

سَ قَا جَزَاءَ دَ شَرْطِ مَحْذُوفٍ دَہ یعنی قان لم تعرقہ۔ فَاِنَّكَ الَّذِي يَدُ سِ
د س پہ نور سرہ دفع کول دی او مراد د دے تہ منع کول د حق د یتیم لڑکے
د ہفتہ مالونہ خوہل پہ باطلہ طریقہ سرہ پہ ہفتہ پاندے ظلم کول، ہفتہ
لہ میراث کیں حصہ تہ ورکول او دا تہول عادات د جاہلیت و و او د اسباب
د لوئے عذاب دے لکہ چہ پہ سورۃ نساء سنا کیں دی۔ او د دے صفت
حاصل دا چہ دے ظالم دے۔

سَ وَلَا يَحْضُ مَفْعُولٌ یے محذوف دے د پارہ د تعمیم یعنی تیزی تہ
ورکوی خان لہ او بل چالہ بلکہ بخیلہ ہم۔ بخل کوی او نور و تہ ہم پہ
بخل سرہ حکم کوی او داسے پہ سورۃ الحاقہ نکا او الفجر سنا کیں ہم
د کرشویدی۔ طَعَامِ الْيُسْكِينِ مشرکان طعام ورکوی متجور انو د خیل
معبودانو تہ او ہفتہ لوئے ثواب کتری او د اللہ تعالیٰ پہ نوم پاندے
مسکین تہ طعام تہ ورکوی بلکہ بیہانہ کوی ہفتہ چہ پہ سورۃ یس نکا
کیں ذکر دہ او د دے صفت حاصل دا چہ دا بخیل دے۔

سَ دَا جَوَابَ دَ سَوَالِ مَقْدَارِ (پت) دے چہ دوی خو مونجوتہ کوی
نو وے دوی تہ مکذب بالادین و تیلے شی؟ جواب دا چہ د دہ مونجے

هَمْزٌ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ۝ الَّذِينَ

دوی د مونیو نو غیو (د مقصد) نه ناخبره دی، هغه کسان

هَمْزٌ رَاءَهُونَ ۝ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۝

دی چہ حقان خود نه کوی رپ غیل عملونو سره او منع کوی د قائده غیو لره -

سبب د ویل دے او دا مونخ سبب د مداح نه دے دے دے وچه مقیمین
په ورسره نه دے ذکر کړی او دا دلیل دے چہ مشرکینو مکہ کین هم مونخ
کو و لکه په سوره انفال ۲۸ کین ذکر دی.

ه دا سبب د ویل ذکر کوی. سَاهُونَ غافل دی او د هغه مختلف طریقے دی
بالکل پر بخودل. د اول وخت نه روستو کول او د متعب وخت نه همیشه
روستو کول او د هغه د ارکانو او شرطونو نه غافل کیدل او دارنگ د هغه
د حقیقت نه غفلت او جهل کول لکه چہ ایاک نعبد و ایاک نستعین په
قراءت د مونخ کین لولی او بهر د مونخ نه غیر الله له بتد کی کوی او
مدد ترینه غواپی یعنی صرف په ژبه په لولی او عمل پرے نه کوی.

ابن کثیر وئیل دی چہ د اللفظ ټولو ته شامل دے او هر هغه څوک چہ
موصوف وی په یو فعل سره د دے نه تو هغه لره د دے ایت نه حصه
ده او څوک چہ په دے ټولو اعمالو یا ندر متصف شی نو ایت ورتنه
پوره شامل دے نو حاصل د دے صفت دا چہ جاهل او بیاداره دے
او د عطاء نه روایت دے چہ الحمد لله چہ عن صلواتهم په وئیل
دے او فی صلواتهم په نه دے وئیل. ځکه په مونخ کین سهو خو
نبی صلی الله علیه وسلم ته هم عارض کیداله او محدثینو او فقهاؤ
خو باب السهو فی الصلوة ذکر کړی دے.

س دا هم سبب د ویل دے. يُرَآؤْنَ مراد د دے نه ریاء د مونخ ده
چہ د خلقو په مخکین کوی او چہ غائب شی نو نه کوی یا د خلقو په
مخکین او کس مونخ کوی او چہ غائب وی نو زرد کوی یا مراد د دے
نه ریاء ده په صداقتو ورکولو کین او د صفت د متافقینو هم ذکر
کړی شوی دے په سوره نساء ۸۱ کین اوریاء ته (پاتې په بل مخ)

یہ حدیث کہیں شرک خفی و ٹیلے شوے دے۔ او حاصل دے صفت دا چہ
ریا کار دے۔

ہاں فرض ادا کول یہ عذر دے ریاسرہ پر بخودل جائز نہ دی بلکہ دخیل
نیت اصلاح دے اوکری او فرض دے ادا کری او دارنگ کہ یو شخص عمل
خالص دے اللہ تعالیٰ دے پیارہ کوی لیکن چہ خلق و ربانداے خبرشی نو دے یہ
ہے بانداے خوشحالہ شی نو دا ریاء نہ دے دارنگ حدیث ابن کثیر دے ابولیلی
یہ روایت سرہ نقل کپے دے۔

سک دا دلیل دے دے دوی یہ ریاء کارے بانداے یعنی ہرکہ چہ دوی ماعون
منع کوی نو صدقہ دے اللہ تعالیٰ یہ نوم بانداے ٹھکے اوکری بلکہ دے ریاء
دے پیارہ صدقہ کوی او دا بل صفت قبیحہ دے او دے حاصل دا دے
چہ دا انسان بے مروّت او حرصناک دے۔

الْمَاعُونُ قرطبی دے دولس معانی ذکر کپے دی لیکن دا لفظ ہقہ
ہو لو تہ شامل دے ٹھکے چہ ماعون دے معن نہ دے لگی ٹخیز تہ وٹیلے شی
یا دعون تہ دے اسبابو دے مدد تہ وٹیلے شی۔ نو یہ دے کہیں اور، او یہ،
تہ، مالکہ، یوقہ، کلاس دے او بوٹیکلو دے پیارہ، مطلق نیکی کول، زکوٰۃ،
دعوت دے حق، بیابول دے قرآن دا ہول داخل دی۔ حاصل دے صفتو
دا دے چہ ہقہ انسان چہ ظالم او بخیل او بیامانہ او ریاکار او بے مروّت
دے نو ہقہ مکذاب دے دین او دے جزاء دے کہ چرے دے دین توحید او
اسلام منے او ورخ دے جزاء یے منے نو دا صفتو تہ بہ پکین کلا یا بعضاً
تہ دے۔

ختم شو تفسیر دے سورۃ ماعون پہ فضل دے اللہ تعالیٰ سورہ

سُورَةُ الْكَوْثَرِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آیاتها ۳

رکوعها ۱

إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ ۝ فَصَلِّ لِرَبِّكَ

یقیناً دگر بیک موتواتا۔ ویر د فائدا لے غیث۔
نو مویح کوه خاص خیل رب لره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الكوثر اودے دے یل نوم سورة التھر دے

رہط دے دے سورت د مخیں سورت سرہ پہ درے وجو سرہ دے
اولہ وجہ دادہ چہ مخیں سورت کیں پہ کومو اوصافو باندے زجرو و نو پہ
دے سورت کیں د ہغے پہ صدا اوصافو باندے امرور کوی۔ دریمہ وجہ
پہ ہغہ سورت کیں مکذیب بالادین ذکر شو او ہغہ دشمن د نبی صلی اللہ
علیہ وسلم دے نو پہ دے سورت کیں د ہغہ د ابتر کولو د پارہ امور ذکر
کوی۔ دریمہ وجہ ہر کلمہ چہ مخیں سورتو نو کیں د قران مخالفت کو و نکہ
ذکر شول نو اوس تیزی ور کوی پہ دعوت باندے قران کریم تہ د پارہ
د کامیابے د اہل قران او د پارہ د مغلوبیت د دشمن۔

دعوی د سورت درے امور د پارہ د مغلوبیت د دشمن دی۔ او د
اللہ تعالیٰ یونوم (رب) او یوصفت فعلیہ ذکر شولے دے۔

خلاصہ د سورت۔ اولاً نعمت د کوثر ذکر دے چہ ہغہ قران دے پہ
دتیا کیں او د ہغے پہ سبب سرہ د حوض کوثر تہ ٹھیکل حاصلیری پہ اخوت
کیں راو پہ دے کیں ضمناً امر دے پہ بیا نولو د قران سرہ) بیا د وہ اداب
دی د پارہ د دعوت کو و نکہ او پہ ہغے کیں رد د شرک پہ عبادت بدائیہ
او مالیہ کیں ذکر دے او بیا نتیجہ دے ذکر کوی پہ مغلوبیت د دشمن
سرہ چہ د ایل نعمت دے۔

فائدہ:- دے نہ تر سورة الناس پورے خطایات دی اہل قران تہ
او ہغوی تہ اداب ذکر کوی۔

تفسیر مہ پدیا کیں یہ ظاہر کیں ذکر نعمت دے (یا تے یہ ہل مخ)

وَأَنْحَرُ ۝ إِنَّ شَأْنَكُمْ هُوَ الْأَكْبَرُ ۝

او قربانی کوہ - یقیناً - دین میں سنا - خاص ہفتہ دے بے خیرہ (لینا ہے)۔

یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے اوضماً حکم دے یہ دعوت الی القرآن باندے یعنی انا اعطیناک الکوثر فبینہ للناس (تو بیان کرے داخل قوتہ) او ابن قیم یہ ہدایع التفسیر کہیں و تیلے دی چہ یہ دے جملہ کہیں اللہ تاکیدات دی۔ أَعْطَيْنَاكَ دَعْوِيَهُ نہ ماخوذ دے یعنی بخشش بغیر دھیرے عوض نہ۔ الکوثر وزن د فوعل دے ذکر نہ یہ معنی دے خیر کہیں۔ او کوم خیر چہ عداد یا قدریے دیروی نو عرب ہفتہ کہ کوثر واتی۔

امام بخاریؒ یہ تفسیر دے سورت کہیں د ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ روایت راوی دے چہ کوثر ہفتہ خیر دے چہ اللہ تعالیٰ نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ ورکے دے او ہفتہ تھر چہ یہ جنت کہیں دے ہفتہ ہم دے خیر نہ دے۔ او قرطبیؒ یہ دے کہیں شپاہس اقوال نقل کرے دی او د حسن بصریؒ او عکرمہؒ نہ روایت دے چہ کوثر قرآن اونبوت دے او بعض احادیث صحیحہ د بخاری کہیں نقل دی چہ دا حوض دے یہ جنت کہیں او دیر احادیث صحیحہ رچہ بعض صحیح مسلم کہیں شتہ دلالت کوی چہ دا حوض یہ موقف د حساب (میدان حشر) کہیں دے نو حاصل دادے چہ یہ دنیا کہیں کوثر قرآن اونبوت دے او یہ آخرت کہیں کوثر حوض یا تھر دے چہ چہ یہ دنیا کہیں د قرآن نہ خیر او ہدایت حاصل کرو تو یہ آخرت کہیں د ہفتہ کوثر نہ یہ سیرانی حاصلوی۔ قاضی عیاضؒ فرمائیے دی چہ احادیث د حوض صحیح دی او ایمان یہ دے باندے فرض دے او دا یہ نیز د اہل السنہ والجماعہ یہ ظاہر باندے حمل دے تاویل پکین نشی کید لے۔

بے دا ادب دے د پارہ د اہل قرآن او فاء سببیہ دہ یعنی اعطاء د کوثر سبب دے د ما بعد د پارہ چہ عبادت بدنیہ او مالیہ د رب د پارہ خاص کرے یہ طریقہ د ادایو د دعوت الی القرآن سرہ او یہ طریقہ د شکر د دغہ نعمت سرہ۔ فَصِّلْ یہ دے کہیں صلوۃ خمسہ او صلوۃ عید او صلوۃ مزدلقہ او تول صلوات نقلیہ داخل دی۔ بِرَبِّكَ پدیکین تعریض دے

پہ مشرکانو باندے چہ هغوی صلوة کوی یا اجزاء د صلوة رقیام رکوع
 سجده) کوی د پاره د معبودانو باطلو یعنی بتان، قبرونه، نمر سپو کسے
 وغیرہ نو تہ د هغوی خلاف کوہ۔ وَالْحَرُّ نَحْرَدُ اوبنانو، کہ یہ منی کنس وی
 اوکہ یہ نورو اوقاتو او مکانونو کنس وی اوپہ دے کنس ہم د عطف د وجہ تہ
 ہر تلف مراد دے د پاره د رد یہ مشرکیتو باندے چہ هغوی ہم نحر او ذبح
 اوندارہ غیر اللہ د پاره کوی او ذکر د نحر د اوبنانو او مراد دے نہ ہتول
 عبادات مالیہ دی یہ دلیل د سورة انعام نثارہ۔ اوپہ تفسیر د والحر
 کنس د علی رضی اللہ عنہ روایت کرے شولے دے چہ یہ مونج کنس
 لاسونہ د نحر د لاندے کیدہ۔ ابن کثیر و ثیلے دی داروایت صحیح تہ د
 اوپل روایت د علی رضی اللہ عنہ مرفوعاً نقل کرے شولے دے چہ مراد
 د دینہ لاس پور تہ کول دی سینے تہ یہ اول تکبیر کنس بیا چہ رکوع لہ حتی
 بیا چہ د رکوع تہ را اوچت شی او چہ سجده کوی اوپہ هغے کنس دی چہ دا
 زینت د مونج دے۔ او ابن کثیر و ثیلے دی چہ دا حدیث منکر جدادے۔
 او ابن جوزی یہ موضوعات کنس راوپے دے۔ اوپہ دے ایت کنس ہم
ابن قیم یہ بدائع التفسیر کنس اتہ تاکیدات ذکر کرے دی۔ او دا خطیب
 شریقی ہم یہ تفسیر کنس ذکر کرے دی۔

۳۰ دانتيجه ده د پاره د ماقبل د دے وچ تہ حرق عطف یے نہ دے
 راوپے یعنی د کوثر د عمل او دعوت) یہ وجہ اوپہ اخلاص د
 عبادت بدانیہ او مالیہ یہ سبب ستا دشمن یہ ابترشی۔ شأنک شأن
بُغض او کیتے تہ و ثیلے شی او نوم د هغه نہ دے ذکر کرے دے د پاره
 چہ دا حکم هر هغه چا تہ شامل شی چہ دا صفت پکنس موجود وی۔
 او مراد د دے تہ بغض کوؤنکے د نبی صلی اللہ علیہ وسلم د ذات
 سرہ یا بغض کوؤنکے د هغه د ہدایت سرہ دے چہ قرآن او سنت
 دے بلکہ د هغه ذات سرہ یہ اصل کنس ہیچا بغض نہ د کرے
 لیکن د هغه د دین سرہ یے بغض کرے دے۔

هُوَ الْأَبْتَرُ۔ هو ضمیر فضل او خیر معرقہ دلالت کوی پہ حصر باندے
 نوپہ دے کنس اشارہ دہ چہ ابتریت خاص دے پہ (پاتے پہ بل مخ)

بغض کوونکی د حق پورے او نبی صلی اللہ علیہ وسلم او اہل قرآن
 ابتر نہ دی خاکہ د دوی تا بعدار او د دوی شاگردان تر قرب قیامت پورے
 بہ جاری وی او د دوی ذکر خیر بہ کوی۔ الابتر بتر پہ لغت کیں پریکولو
 تہ و شے شی ابتر پہ انسانانو کیں لا ولادتہ وائی او پہ بخار و و کیں بے یکے
 تہ وائی او پہ نور و کار و نو کیں بے خیرہ تہ وائی لیکن پہ الف لام سرہ
 معروفہ را و پو کیں اشارہ دہ کمال بتر دے او الوسی پہ روح المعانی کیں
 ذکر کرے دی نقل د شیخ الاسلام ابن تیمیہ رحمۃ اللہ نہ کرے دے چہ
 دے بہ ابتر وی د ہر خیر نہ۔ د اہل او مال نہ بہ ابتر وی رہوی ورتہ
 ہیخ فائدہ نشی ورکولے) او ژوند بہ یے ابتر وی پہ ہخ کیں تو بہ
 د آخرت د پارہ نشی جمع کولے۔ زہ بہ یے ابتر وی پہ ہخ کیں خیر او
 ایمان نہ تینکیری۔ اعمال بہ یے ابتر وی دہ تہ بہ ہیخ ثواب ملاویری
 او ابتر بہ وی د انصار و تہ خوک بہ ددہ سرہ مدد نشی کولے، ابتر
 بہ وی د ہو عبادات و تہ د ہخ لذت او حلاوت بہ نہ موہی اگرچہ پہ
 ظاہر کیں عبادت و تہ ادا کوی، او د سزا دہ د ہر ہخ چاہہ بغض کوی
 د ہخ سرہ چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم را و پے دی لکہ خوک چہ
 پہ ایات و نو د صفات و کیں تا ویل و تہ کوی او دارنگ کم سلفی چہ قرآن او
 پہ احادیث و سرہ استدلال کوی نو دے ترینہ نفرت کوی او دارنگ
 صوفیا چہ غنا کالے اوری او رقص کوی او د قرآن د اورید و تہ نہ
 تینکیری او دارنگ خوک چہ خبرے د خلق و او نور و علم و نولہ پہ
 قرآن او حدیث یا ندے غورہ والے او فوقیت و رکوی۔ رنودا تول
 پہ ابتر کیں داخل دی)۔

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورة الکوشر پہ فضل د الله تعالی سرہ

سُورَةُ الْكَافِرُونَ
مِائِيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آیتها
۴۱
رکوعها

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ۝ لَا آعْبُدُ

تہ ادایہ اے کافرانو ۱ دے بندگی نہ کوؤم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الكافرون اودیتہ سورة مقشقر براءة کوؤنکے دے شرک تہ
اوسورة العبادۃ اوسورة اخلاص ہم وٹیلے کیویں۔

ربط دے سورت دما قبل سرہ پہ خو وجو سرہ دے اولہ وجہ دادہ
پہ ہغہ سورت کتب دے شانی دشمن) حال یے ذکر کہ و نو دلتہ دے ہغہ نہ براءۃ
ذکر کوی دویمہ وجہ دادہ چہ ہلتہ پہ فصل لربک وانحر سرہ توحید ذکر
شو نو پہ دے سورت کتب براءۃ دے شرک نہ ذکر کوی دے پارہ دے تکمیل دے
توحید دریمہ وجہ دادہ ہلتہ یے دشمن ابتریت ذکر کہ و دلتہ دے
دشمن دے اظہار طریقہ ذکر کوی۔

دعوی دے سورت۔ اظہار دے براءۃ دے ہولو کافرانو تہ۔

خلاصہ دے سورت امر پہ اظہار دے براءۃ او دے جدائی دے کافرانو تہ
پہ اعتبار دے معبود او پہ اعتبار دے طریقہ دے عبادت سرہ او اظہار دے جدائی
دے دینو نو۔

تفسیر۔ قُلْ پہ دے امر کتب دلیل چہ دا براءت فریضہ دے دے نبی
صلی اللہ علیہ وسلم او دے ہغہ دے تابع دارانو۔ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ پہ
اسم قائل یے ذکر کہ دے اشارہ دے چہ براءت ہمیشہ دے ہغہ چہ
سرہ دے چہ ہمیشہ کافروں او الْكَافِرُونَ عام دے ہولو قسامو
دے کافرانو تہ۔ یہودیان، نصاریٰ، مجوس، مشرکان، منکرین دے خاتم النبیین۔
منکرین دے قیامت۔ منکرین دے اتباع رسول صلی اللہ علیہ وسلم منکرین
دے قرآن وغیرہ۔ اوالمشکون یے او تہ وٹیل اول خوارادے دے تعیم دے پارہ
پہ لفظ کافرون سرہ او دویم مشرکین عرب پہ لفظ پاتے پہ بل مخ)

مَا تَعْبُدُونَ ۚ وَلَا أَنْتُمْ عِبَادُ اللَّهِ ۚ مَا تَعْبُدُونَ ۚ

دھنہ چاہے تاسو بندگان کی کوئی نہ ہو ۱۰ تاسو بندگان کی کوئی نہ ہو ۱۰ دھنہ چاہے تاسو بندگان کی کوئی نہ ہو ۱۰

وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ۚ وَلَا أَنْتُمْ عِبَادُ اللَّهِ ۚ

او نہ ذہ ۱۰ بندگان کی کوئی نہ ہو ۱۰ تاسو بندگان کی کوئی نہ ہو ۱۰ تاسو بندگان کی کوئی نہ ہو ۱۰

دکافرون سرہ غصہ کیدال اولفظ د مشرکون سرہ ہے پرواہ نہ کولہ۔
سے نفی ہے یہ لا سرہ راوہ نہ یہ کن سرہ حکہ نفی یہ لا سرہ یہ دوام
اوپہ عموم د زمانو باندے دلالت کوی او نفی یہ کن یہ زمانہ د مستقبل
پورے خاص دے۔ اَعْبُدُ مراد دے نہ ہوں اقسام د عبادت دی قلبی،
بدنی او مالی۔ مَا تَعْبُدُونَ شعرائی د سیبویہ نہ نقل کرے دی چہ حرف
د ما مشترک دے یہ مینح د ذوی العقول او غیر ذوی العقول و کیں یہ لفظ
د من سرہ ہے تعبیر او نہ کہو حکہ چہ معبودان باطلہ د مشترک او دیر
دی اکثر غیر ذوی العقول دی او بعض ذوی العقول دی نو مشترک
لفظ ہے ذکر کرو او یہ نیز د جملہ و نحو یا تو تغلیب ہے ور کرے دے
غیر ذوی العقول لہ یہ ذوی العقول باندے۔

سے دا نفی دہ د جانب د کافرا تو نہ اودلتے ہے تعبیر او کرو د ذات د اللہ تعالیٰ نہ، یہ حرف
د ما سرہ اشارہ دہ چہ ہغوی د ذات د اللہ تعالیٰ نہ انکار نہ کو و لیکن د وصف د معبودیت
د ہغہ نہ یہ خصوصیت سرہ انکار کو و تکی وؤ۔

(سوال) مشرکان خو بعض عباد تو نہ د اللہ تعالیٰ کوی لکہ چہ مخکین ذکر
شوییدی تو دلتہ خہ رنگہ نفی د مطلق عبادت ہے د ہغوی نہ او کرہ؟
(جواب) مراد د عبادت نہ عبادت شرعیہ دے چہ ہغہ بنا دے یہ
توحید باندے او یہ ہغوی کیں عبادت یہ طریقہ د توحید سرہ نیستہ
نوعیاد د د ذوی اللہ تعالیٰ لہ کالعدم شو۔

سے دا یہ دویم کرت براءت دے د جانب د نبی صلی اللہ علیہ وسلم
او د ہولو مؤحدیتو د طرف نہ یہ صیغہ د اسم قاعل سرہ۔

مَا أَعْبُدُ إِلَّاكُمْ دِينَكُمْ وَلِي دِينٌ ۝

یہ عہدہ طریقہ چھ رنگی کوڑمہ سے سو تپانہ سے سو دین دے اور زمانہ پانہ لہا دیسی دے ۔

یہ دانتی دہ دے طرف دے مشرکیتونہ اوپہ دے دواہہ جملو کتب ماوصفہ کیا
دے بیان دے کیفیت دے عبادت کی کیفیت دے توحید او دے شرک او دے سنت او دے بدعت
دے دانتیجہ دے ماقبل دہ کہ چہ تقسیم و کپیشی دے یوخیز پہ مینخ دے دہ
کسانو او بیہ اوئیے شی چہ داستا حصہ شوہ او دایہ زمانہ حصہ ۔

(سوال) طریقہ دے مشرکیتونہ دے دے دین اوئیں ؟

(جواب) دایہ اعتبار دے زعم او عقیدے دے ہغوی سرہ یا دین پہ معنی
دے جزاء دے اعمانو سرہ دے ۔

فوائد پہ سورت کتب اولہ قیدہ ، نفی دے عبادت دے پانہ دے دواہہ طرفونو
دہ دہ چہ راوپے دی نو فراء او طیبی وئیے دی چہ دا دے تاکید دے
دے یعنی دریمہ جملہ تاکید دے پانہ دے اولے جملے دے او خاورمہ جملہ تاکید
دے پانہ دے دویمہ جملے دے او زنجیری وئیے دی چہ اولہ او دویمہ جملہ
دے پانہ دے نفی دہ پہ زمانہ مستقبل کتب او دریمہ او خاورمہ دے پانہ دے نفی
دہ پہ تیرہ شوہ زمانہ کتب او ابو حیان وئیے دی چہ اول دواہہ دے پانہ
دے نفی دے استقبال دی او روستیہ دے پانہ دے نفی دے حال دی او زجاج نہ نقل
دے پہ عکس سرہ یعنی اول دواہہ دے پانہ دے حال او روستو دواہہ دے پانہ
دے استقبال او دے شیخ الاسلام ابن تیمیہ نہ نقل دے چہ پہ اول دواہہ
جملو کتب نفی دے فعل (دے عبادت) دہ اوپہ روستو کتب نفی دے قبولیت
دہ بالکلیہ او ابو مسلم اصفہانی وئیے دی چہ پہ اول دواہہ جملو کتب ما
پہ معنی دے ذات سرہ دے نو نفی دے معبودیت مراد دہ اوپہ روستو
دواہہ کتب ما مصدریہ وصفیہ دے نو نفی دے کیفیت دے عبادت مراد دہ
او حاصل دے قول دا دے چہ تمیز دے دواہہ دے اور مؤمنان او
مشرکان (اول پہ اعتبار دے معبود سرہ دے چہ معبود دے مؤحدینو
صرف اللہ تعالیٰ دے او معبود دے مشرکیتونہ غیر اللہ دی او دویمہ پہ اعتبار
دے کیفیت او طریقہ دے عبادت سرہ دے یعنی طریقہ دے عبادت دے مؤحدینو
شرعی دہ پانہ پہ وحی پانہ دے او طریقہ دے عبادت (پانے پہ بل مخ)

دے مشرک تو پنا دہ پہ اتباع دے هوئی او ظن او اتباع الالباء باندے او دا قول
دے ٻولو ته غوره قول دے۔

دویمہ قایدہ، هرڪله چاه اخبار دے دے خپل نفس ته رڌي صلي الله عليه
وسلم نه) نو په صيغو د مستقبل سره دے او هرڪله چاه اخبار دے مشرڪانو
نه دے نو اول په مستقبل سره او بيا په فعل ماضي سره دے دے
وجه داده چاه كافران خو خپل معبودان پدا لوي ڪله يو معبود ځنډي او ڪله
بل، او معبود دے مؤحدينو خو يو او په يو حال دے۔

درېمه قایدہ، په حق دے مشرڪانو ڪنن نفی صرف په اسم فاعل سره راوړي
ده او په حق دے مؤحدينو ڪنن اوله نفی په فعل سره او دویمه نفی په
اسم فاعل سره ذکر ده په دے ڪنن حكمت دا دے چاه په جانب دے مؤحدينو
ڪنن نفی دے عبادت دے غير الله هم په طريقه دے فعل او عمل سره ده او هم په
طريقه دے وصفیت سره ده يعنی نه عبادت دے غير الله کووم او نه هم دے صفت دے
او دے مشرڪانو ته نفی دے وصفیت او شوه چاه هغه مستلزم ده نفی دے فعل سره۔

څلورمه قایدہ، چاه توحيد خو عبارت دے دے اثبات او دے نفی نه او پدا
سورت ڪنن صرف په نفی باندے اکتفاء ڪړي ده دے دے وجه داده چاه
دا سورت دے براءت دے او مقصود په براءت ڪنن نفی وي او بله وجه
داده چاه اثبات هم پدا ي ڪنن تبعاً راوړي دے په لفظ دے مَا أَعْبُدُ سره
دوه ڪړته نو اول نفی او شوه چاه هغه دلته مقصود ده او بيا اثبات او شو۔
پنځمه قایدہ، بعض مفسرينو ويلي دي چاه لکم دينکم ولي دين منسوخ دے په اياتو نو
د قتال سره ابن قيم ويلي دي چاه دا قول غلط دے ځکه چاه پدا ايت ڪنن د امراد
ته دے چاه مشرڪان دے په خپل دين يا تنکا باقي او ثابت پاتے شي بلکه مراد دا دے
چاه نه ستاسو د دين سره هېڅ موافقت نه کووم نو هغه دين په تاسو پور ځان خاص دے
لکه چاه زمونږ دين په مونږ پور ځان خاص دے او تاسو مونږ سره موافقت نه کوئ
او دا د براءت طريقه ده۔ او ابن قيم ويلي دي چاه داسے ڪلمات د براءت په مينځ
دے تابعدارو د سنت د نبی صلي الله عليه وسلم او په مينځ دے پدا اعتيانو ڪنن هم
وښايي کيد شي اگرچاه اقرار د براءت د هغوی مراد نه دے۔

الحمد لله ختم شو تفسير دے سورة الکافرون په فضل دے الله تعالى سره

سُورَةُ النَّصْرِ مَدَنِيَّةٌ	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	آياتها ۳ رکوعها ۱

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ۝ وَرَأَيْتَ النَّاسَ

کلاچہ یا غم مدد دے اللہ تعالیٰ او کہتہ ، او دینے تہ خلقو لہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة النصر او دینے سورة التودیع او سورة اذا جاءهم وئیلے کیویں۔
ربط دے سورت دے مخکن سرہ پہ درے وجوہو سرہ دے
اولہ وجہ دادہ چہ پہ مخکن سورت کیں امر دے براءت دے مشرکینونہ ذکر
شونو پہ دے سورت کیں دغہ براءت کو و نکو تہ بشارت ذکر کویں۔
دویمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں حکم و و پہ طریقہ دے نفی سرہ
او پہ دے سورت کیں حکم دے پہ صیغہ دے امر بِالْتَّسْبِيحِ وَالْحَمْدِ
وَالِاسْتِغْفَارِ سرہ۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہغہ سورت کیں حکم دے براءت
و و نو پہ دے سورت کیں دے ہغہ علت ذکر کویں چہ ہغہ مغلوبیت دے دین
دے مشرکانو او غلبہ دے دین دے مؤحدینو دہ۔

دعویٰ دے سورت بشارت دے دینو دے او دہ نو مونہ دے اللہ تعالیٰ پہ
کیں ذکر دی را اللہ ، رب) او دعویٰ دے توحید پہ سٹ کیں دہ۔
خلاصہ دے سورت دادہ چہ اول بشارت پہ نصرت او فتح سرہ دے
پہ سٹ کیں بیا بشارت دے پہ دے دیروالی دے ملگرو سرہ پہ سٹ کیں بیا امر
دے پہ تسبیح سرہ دے حمد او پہ استغفار سرہ پہ طور دے شکر دے نعمتونو
پہ سٹ کیں۔

تفسیر پہ دے ایت کیں بشارت دے پہ دہ خیزونو سرہ اذا
مستعملیوی دے پارہ دے زمانہ مستقبل نو جاء بمعنی دے یجی سرہ دے
او دا بشارت دے مخکن دے راتلو دے نصرت او دے فتح تہ او الوسی دے
ما تریدی تہ نقل کپے دے چہ اذا پہ معنی دے اذا دے دے ماضی دے پارہ
دے نو جاء پہ خیلہ معنی باندے دے او قرطبی (پاتے پہ ہل مخ)

يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۝ فَسَبِّحْ

چہ داخلیدی یہ دین دے اللہ تعالیٰ کہیں دے دے نو پاکی دایہ

یو قول نقل کریدے چہ اِذَا یہ معنی دے قد سرہ دے۔ نصر اللہ و الفتح
یہ دو بارو کہیں فرق دادے چہ نصر نہ مراد اسباب تیارول دی چہ مکان وی
او ملگری وی او اسلمہ وی او نور ضروری سامان وی دے ثونا تیرولو او دے
جہاد کولو دپارہ، او فتح غلبہ دہ یہ دشمن باندے او دے دعوت او دے جہاد
دپارہ بندے دروازے کولو ویدل دی۔ دے مقررینو یو قول دادے چہ
مراد دے نہ فتح دے مکے دہ نو سوال دادے چہ دا سورت خود فتح
مکہ نہ روستو نازل شویدے یہ صحیح قول دے ابن عباس رضی اللہ عنہما
چہ یہ صحیح مسلم کہیں راغے دے؛ نو جواب دادے چہ پنا یہ دے باندے
اِذَا یہ معنی دے اِذَا یا یہ معنی دے قد سرہ دے او صحیح قول دادے چہ
مراد دے نصر نہ مطلق نصرت دے اللہ تعالیٰ دے او مراد دے فتح نہ جنس فتح
دے پلا دو دہ نو اِذَا یہ خیلہ معنی سرہ دے او جائے یہ معنی دے مستقبل سرہ
دے۔

یہ دے کہیں دریم بشارت ذکر دے یعنی یہ اول وخت کہیں خلق یہ
اسلام کہیں لگ لگ داخلیدل لیکن روستو دے نصرت او فتح نہ یہ دے
دے داخلیدی او دے فتح مکہ نہ روستو ہم دفعہ شان او شول۔ ورائیت
خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او پولو لید و نکوتہ او مراد دے
رویت تہ عام دے کہ روایت بصری وی او کہ قلبی وی یہ معنی دے علم
سرہ۔ (رفائدا) جواب دے اِذَا پت دے یعنی قَدْ اَلَّكَ اَجَلَکَ او دا پنا دے
یہ حدیث دے ابن عباس رضی اللہ عنہما چہ امام بخاری روایت کریدے چہ
دے نور و صحابو نہ عمر رضی اللہ عنہ دے سورہ یہ بارہ کہیں تپوس
او کرو نو بعضو او تیل چہ یہ دے کہیں مو تپوتہ امر دے دے تسبیح او
استغفار روستو دے نصرت او فتح تہ او بعض چپ شول او ابن عباس رضی
جواب ورکرو چہ یہ دے سورہ کہیں اخبار دے اجل دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
دے نو عمر او تیل چہ رہا یہ علم کہیں ہم دا خبرہ وہ او پیک وچ دے سورہ تہ
سورۃ التودیع و تیل شویدے یعنی رخصت کیدل دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم۔

بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرُكَ إِنَّكَ كَانَ شَوَّابًا ۝

سورہ دستائینے درپستانہ او۔ بخندہ خواہہ دہقہ نہ۔ یقیناً ہقہ دیر قبلوونکے دے۔

س پہ نیز د نامو مفسرینو دا جواب د ادا دے یعنی د دغہ نعمتو نو پہ
شکر کولو کنس تسبیح او استغفار کوہ یا دا معطوف دے پہ جواب د ادا
باندے چہ پت دے یعنی ہرکہ چہ ستا اجل نزد دے تو خان
مشغول کرہ پہ تسبیح او حمد او استغفار باندے۔ او دا ہم پہ حقیقت کنس
درے حکموتہ دی پہ مقابلہ د درے انعاماتو کنس تسبیح او حمد او
استغفار۔ تسبیح تنزیہ (پاک) د اللہ تعالیٰ دہ پہ ہر ہقہ لفظ سرہ چہ
دلالت کوی پہ تنزیہ باندے د ہر قسم صفا تو د عیب او د نقصان نہ پہ
عقیدہ کنس، او پہ ژبہ باندے وئیل او نور و خلقوتہ د ہقہ دعوت و رکول
لفظ د فسح دے ہولو تہ شامل دے او پہ دے کنس اشارہ دہ صفات
سلبیہ د اللہ تعالیٰ تہ چہ ہقہ پہ قرآن کریم کنس پہ اعتبار د شمار کولو زما
سرہ تقریباً پنچاس دی مثلاً شریک، مماثل، مشابہ، ولد، والد، شجہ، بنت،
عجز، جہل، غفلت، خوب، سترے ولے، بخل، فنا، مرض و غیرہ د دے
نقصاناتو نہ اللہ تعالیٰ پاک کنرل دیتہ تسبیح وئیلے کیڑی۔ بِحَمْدِ رَبِّكَ د حمد
نہ صفات ثبوتیہ د الوہیت مراد دی چہ ہقہ اسماء حسنیٰ او صفات فعلیہ
د اللہ تعالیٰ پہ قرآن کریم کنس دیر ذکر دی ہقہ صفتونہ اللہ تعالیٰ لہ
پہ ہقہ طریقہ سرہ تا پتول ٹخہ رنگ پہ قرآن او پہ سنت کنس راغے دی
بغیر د تشبیہ او تمثیل او تاویل او تحریف نہ۔ او دا مجموعہ کامل
توحید د اللہ تعالیٰ دے۔ بِحَمْدِ بَاء د پارہ د ملا بست دہ یعنی د تسبیح
سرہ حمد ملکرے دے او پہ دے کنس دیرے قائم دے دی علیوداچہ
رد دے پہ معتزلہ او جہمیہ وغیرہ باندے یعنی ہقہ ٹوک چہ د اللہ تعالیٰ
د پارہ صفتونہ د کمال نہ ثابتہ وی او تنزیہ و رلہ ثابتہ وی۔ دویمہ داچہ
صرف تنزیہ د نقصاناتو نہ الوہیت نہ دے ترخو پورے چہ صفات
ثبوتیہ و سرہ تہ وی۔ دریمہ داچہ پہ انسان باندے دہ حالات و رائج
یو د مرض او د کمزورے او نور د نقصان حالات نو پہ ہقہ وخت کنس
تسبیح پکار دہ او دویم حالت د نعمت او د ترقی (پاتے پہ بل مخ)

او د غیب وغیرہ نو په دغه وخت کښ حمد و ثیل ضروری دی نو هر کله
چه انسان د دے دواړه حالتونو نه نه خالی کیږی او بے پرواهه کیږی نو
په دے وچه د هغه ژبه هم هر وخت په تسبیح او په حمدا سره مشغول
پکار ده چه د بے پرواهۍ نه بچ شی.

وَأَسْتَغْفِرُ (سوال) دا خطاب دے نبی صلی الله علیه وسلم ته او هغه
خو د هر قسم گناهونو نه پاک وؤ نو د امر د استغفار فائده څه ده ؟
(جواب په څو طریقو سره دے) اوله طریقه دا چه نبی صلی الله علیه
وسلم هر وخت په ترقی د عباداتو او د درجا توکښ وؤ نو هره لاندینه
درجه سبب د استغفار دے.

دویمه طریقه دا د تعلیم د امت د پاره دے.

د تریمه طریقه چه هغه غوره بلکې صحیح ده استغفار مستلزم د ارتکاب
د گناه نه دے بلکه د قصور د حق دے نو نبی صلی الله علیه وسلم
سره د علو د شان او سره د عصمت د گناهونو نه حق د بندگۍ او د ثناء
د الله تعالی نشو ادا کول ځکه چه الله تعالی خو ډیر اعلی او اکبر
او اجل دے لکه چه نبی صلی الله علیه وسلم فرمائیل له احمی ثناء
علیای انت کما اثنت علی نفسك، نو په قصور باند د اعتراف
د پاره استغفار و ثیله کیدیشی.

فائده. په صحیح حدیث کښ وارد دی چه نبی صلی الله علیه وسلم
روستو د نزول د دے سورت نه به په رکوع او سجده کښ لوستل
سبحانک اللهم ربنا وبحمدک اللهم اغفر لی. نو موټو د پاره هم
پکار دی په رکوع او سجده کښ دا کلمات ډیر لولو.

بل روایت کښ دی چه نبی صلی الله علیه وسلم روستو د نزول
د دے سورت نه هر وخت او په کیناستلو او او دریدلو کښ سبحانک
الله وبحمدک لوستل.

إِنَّهُ كَانَ نَوَافِلًا كَانَ د دوام او د اثبات د پاره دے یعنی د الله دا اسم
صفتی او دارنگی ټول اسماء حسنی ازلی ابدی دی.

(سوال) د استغفره سره مناسب وؤ چه انکه کان غفار او ثیل شوک؟

اول جواب : اشارہ دہ چہ استغفرہ و پندہ و رکوی چہ توبہ و رسہ
وی ددے و جے پہ کلمہ تو دنی صلی اللہ علیہ وسلم کہیں د استغفر اللہ
سورہ و اتوب الیہ راغے دے داریک پہ سورہ ہود است اوئے کیش دواہ
ذکر کپے دی.

دویم جواب دادے چہ پہ تو اب کہیں اشارہ دہ انعام د استغفار تہ یعنی
پہ مغفرت غوغتو سرد خو مغفرت کیپی ر پہ مشیت د اللہ تعالیٰ سورہ
لیکن رحمتونہ بار بار کول نو پہ ہفتے سرد ہم زیات انعام حاصل پی.

الحمد لله ختم شو تفسیر د سورہ النصر پہ فضل د اللہ تعالیٰ سورہ

سورۃ الہب
مکینۃ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ایاتھا

۱ رکوعھا

تَبَّتْ یَدَاآبِیْ لَہِبٍ وَتَبَّ ۱ مَا أَغْنٰی

ہلاک شول دواہ لاسون دای لہب او ہلاک شو فائدہ ورنہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورۃ الہب او دیتا سورۃ مسدا او سورۃ تبت ہم وکیل شی۔
 ربط دے سورت دما قبل سرہ پہ دے وجو سرہ دے اولہ وجہ
 دادہ چہ مخکین سورت کیں بشارتو تہ ذکر شول نو سوال رلے چہ پہ مقابلہ
 کیں سخت دشمن شتہ چہ ہغہ ددین نہ منع کول کوی نو دغہ بشارتو تہ
 پورہ فائدہ تہ ورکوی نو پہ دے سورت کیں بشارت دے پہ ہلاکولو د
 داسے دشمن سرہ دپارہ دے چہ لکاوت دے تہ زائل شی نو خلق پہ
 داللہ تعالیٰ پہ دین کیں ہلہ داخلیری۔ دویمہ وجہ داتخویف دے روستو
 دبشارت نہ لکہ چہ قرآن کریم کیں اکثر بشارت او تخویف یوبل پسے ذکر
 کیدایشی۔ دریمہ وجہ مخکین سورت کیں دتبیح سرہ ہے دحمد او
 استغفار امر او کپرو نو پہ دے سورت کیں دے ہغہ نتیجہ ذکر کوی چہ
 پہ دے سرہ پہ دشمن ہلاک شی۔

دعویٰ دسورت تخویف دنیوی او اخروی دے پہ ذکر دابولہب
 پہ طور دمثال سرہ۔

خلاصہ دسورت۔ اول تخویف دنیوی دے پہ سلاک کیں بیا ذکر دے
 خبرے چہ مال او اولاد سرہ دفعہ دعداب نہ کیری پہ سلاک کیں بیا تخویف
 اخروی سپری او شیے تہ پہ سلاک کیں بیا ذکر دناکارہ اعمالو او حالاتو
 دہغہ شیے پہ سلاک کیں۔

تفسیر۔ تبت دتباب نہ ماخوذ دے پہ معنی دقطع او ہلاک
 او دہمیش والی دخران سرہ۔ نو تبت دلتہ پہ معنی دہلاکت او د
 ہر خیر تہ خالی کیدال دی۔ او دالفظ دعاء (شر) دہ۔ یکنآ دے ذکر

پہ دے دے وجہ سرہ دے چہ ہغہ پہ دغہ لاسونو سرہ پہ نبی صلی اللہ
 علیہ وسلم باندے دگتو کذا روئے کرے وؤ لکہ چہ پہ روایت د طارق
 المعاری کہ دی چہ روح المعانی او تفسیر قرطبی کہیں ذکر کرے شویک
 او قاعده د قرآن او حدیث او عربیت کہیں دا وہ چہ گناہ د کوم اندام نہ صادر
 شویوی نو ہغہ تہ ئے نسبت کیوی او د دے دیر مثالونہ دی، او تعبیر ئے پہ
 تبت سرہ د دے وجہ نہ او کرو چہ ابولہب ہم نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 تہ داسے خطاب کرے وؤ ثبأتک سا پر الیوم ایہذا جمعنا ر ہلاکت دی
 تالہ ہیشہ آیا د دے د پارہ تامونہ را جمع کرے وؤ او روایت تفصیلی
 بخاری مسلم او امام احمد پہ خپلو کتابونو کہیں ذکر کرے دے
 او تفصیل د روایت د طارق المعاری دا دے چہ ہغہ وئیل دی چہ زہ
 پہ بانزد ذوالمجاز کہیں وؤم نو یوسرے وؤ نوے عمر والا وئیل ئے
 چہ اے خلقو لا إله إلا الله اوائے نو کامیاب پہ شے او د ہغہ شاتہ بل
 سرے راروان وؤ او دے ئے پہ کانرو باندے ویشتلو د ہغہ پنہائے
 او پوندے ئے پہ وینو باندے ککرے کرے وے او وئیل ئے اے خلقو
 دا کذاب دے د دہ خبرہ مہ منے نو طارق وائی) ما تپوس او کرو
 دا خوک دی نو خلقو راتہ اوئیل دا محمد صلی اللہ علیہ وسلم دے
 او بل ئے ترہ دے ابولہب، ہغہ وائی چہ دا کذاب دے۔

او تفصیل د روایت د صححین او د مسند احمد او ترمذی دا دے چہ
 د ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ روایت دے چہ ہرکله ایت وَاَنْذِرْ
 عَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ نازل شو نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم صفار غر
 تہ اوختلو او ازونہ ئے کول اے بنی قہرے بنی عدی رخاندانونہ
 د قریشو) تردے پورے چہ ہغوی را جمع شول او کہ خوک
 پہ خپلہ نشو راتیلے نو خپل قاصد ئے را اولیدو چہ او گوری چہ خہ
 چل دے او ابولہب او نور قریش را غلک نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 او فرما ئیل فکر او کرے کہ چرے زہ تاسو تہ خیر در کرم چہ سوارہ
 فوجیان د دشمن راروان دی پہ دے وادی کہیں او پہ تاسو پاندے
 حملہ کوی آیا تاسو بہ تما خبرہ او منے نو پتولو اوئیل ریا تے یہ یل مخ

ہاؤ نہ دی کپی مونسو تجربے پہ تا پاندے مگر درشتیا خبرو تو ہغہ
 او فرمائیل زکۃ تاسولہ ویرہ درکوم (پہ بیان دے توحید سرہ) مخکین دے
 راتلو دے سخت عذاب نہ نوا بولہب ورتہ اوئیل تبالک سا پر الیوم الہذا
 جمعنا۔ اپنی لہب دا اسم کنیت دے او اصلی نوم ہے عبد العزی بن عبد المطلب
 وؤ دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خیل ترہ وؤ۔ دے اسم کنیت ذکر کولو
 دیرے وچ دی اونہ دا چہ دے پہ دے نوم سرہ زیات مشہور وؤ۔
 دویمہ دا چہ دے دے مخ سور وؤ دے لہب دے اور پشان۔ دویمہ دا چہ اللہ تعالیٰ
 نہ غواہی چہ دے شریک نوم (عبد العزی) دے پہ قرآن کریم کنیں ذکر شئی۔
 ثورمہ دا چہ لفظ دے ابو پہ لزوم دے خیز باندے دلالت کوی تو پہ دے
 لفظ کنیں دے کنایے پہ طور سرہ اشارہ دے چہ دا شخص جہتمی دے۔

سوال۔ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ ژوند کنیں خونور ہم دیر دشمنان
 وؤ نو دے ابولہب ذکر ہے دے وچ نہ خاص اوکرو؟

اول جواب دا دے چہ سخت دشمن ہغہ وی چہ دے سہری پہ کار کنیں رکاوٹ
 اچوی نو ابولہب پہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ دعوت کنیں پہ ہر کھلے
 کنیں رکاوٹ پیدا کوؤ لکہ چہ مخکین ذکر شول۔ دویم جواب دا دے
 چہ دے دے پہ تخصیص کنیں خاص صفتو نو تہ اشارہ دے چہ ہغہ پہ
 دغہ وخت کنیں پہ نور و دشمنانو کنیں موجود تہ وؤ یعنی قریشی، ہاشمی
 خاستہ شکل والا، مالدار، خامن او بیٹھ دے دے تابعدار) نو اشارہ دے
 چہ اگر چہ دا سے صفتو تہ پہ یو انسان کنیں وی او دے دنیا والو پہ نہ باندے
 دیر عزت مند او اشرف وی لیکن ہر کھ چہ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 نہ مخالفت کوی نو دے ہغہ عاقبت دے دنیا او آخرت تباہی دے۔

وؤتے اول دے لاسو نو ہلاکت ذکر شو نو پہ دے لفظ سرہ دے ہغہ دے
 بول بدن ہلاکت ذکر شو او قراء وئیلے دی چہ اولہ دعا وہ او دا خبر
 دے او ہر کھ چہ خبر شئی نو یا خونازل شویدے روسو دے ہلاکت
 دے ابولہب نہ لکہ دا قول ظاہر دے او یا تعبیر پہ فعل ماضی سرہ
 دے بارہ دے یقینی کید لوکھے شوے دے۔ او قصہ دے ہلاکت دے ہغہ
 قرطبی ذکر کھے دے دے ابو رافع تہ چہ غلام وؤ دے عباس رضی اللہ عنہ

عَنْهُ مَالٌ وَمَا كَسَبَ ۖ سَيَصْلَىٰ نَارًا

دہ تہ مال دہ او ہغہ غیزچہ دہ کتیلہ دہ۔ زردے چہ ورنوئی بہ اور

ہغہ وٹیلے دی چہ دہ بدارد واقع نہ روستو راوہ شے) پہ ابولہب
باندے (عداسہ) بیماری راغلہ چہ ہغہ تہ چیک او نیگہ وٹیلے شی نو
پہ ہغہ سرہ مرشو او درے ورٹے پروت وٹے خامنوہم نہ دفن کوؤنو
چہ بدبوئی لے او کرہ۔ نو بیائے لرے اویشتلو دے دے ویرے تہ چہ
عداسہ بیماری مونہ تہ متعدی نشی او دے مکے برہ طرف تہ رد بانہ چیانو
پہ واسطہ) لے یورلو او یو دیوال تہ لے او درلو او پہ کا تروکین لے پتہ کرو
(العیاذ باللہ تعالیٰ)۔

مَا نَافِيَهُ دے یا استفہامیہ دے۔ اَغْنَىٰ عَنْهُ اغناء پہ معنی دے دفع
کولو دے عذاب دے پہ قرینہ دے عن سرہ۔ مَا لَهُ اِشَارَةُ دہ چہ دے مالدار
وٹے او اغناء دے مال دہ قسما وی یو دا چہ دے مالدار لے (دصفت) دے وجہ دے
ہغہ لحاظ او کرے شی دویم دا چہ مال پہ فدیہ کین وکرے او دے عذاب تہ
بچ شی دا دواہرہ قسمونہ دلہ نفی دی۔ وَمَا كَسَبَ ظاہر دہ چہ دامعطوف
دے پہ مالہ باندے او ما موصولہ یا مصدریہ دے او احتمال شتہ چہ
وَمَا كَسَبَ معطوف شی پہ ما اغنی باندے نو ما بہ نافیہ یا استفہامیہ شی۔
او کَسَبَ عام دے اولاد تہ شامل دے حکم چہ پہ حدیث دے ابو داؤد کین
راغلے دی چہ ولد ہم کسب دے انسان دے او دارنگ دے مرتبہ و جاہت
او تابعداران او کیدونہ پہ مخالفت دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم او ہغہ مال
چہ دہ پہ تجارت وغیرہ سرہ کتیلے دے یا ہغہ عملونہ چہ دہ گمان کوؤ
چہ داخاستہ عملونہ دی لکہ چہ منقول دہ چہ دہ دے نبی صلی اللہ علیہ
وسلم دے ولادت پہ زیری کین خیلہ وینزہ ازادہ کپے وہ دا لفظ (کسب)
دے بولوتہ شامل دے او دعدم اغنا دے مال او دے کسب دا دے بولو کا فرانو
پہ بارہ کین حکم دے ہرچہ عدم اغناء فقط دے کسب دہ نو ہغہ ذکر دہ
پہ سورۃ حجر ۸۷ او سورۃ زمر ۷۱ او سورۃ غافر ۷۱ سورۃ جاثیہ ۷۱ کین
او عدم اغناء دے مال او اولاد ذکر دہ پہ سورۃ العنکبوت ۷۱ او سورۃ
مجادلہ ۷۱ او سورۃ اللیل ۷۱ کین۔

ذَاتَ لَهَبٍ ۝۳۰ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۝۳۱

لہب والا تہ ۔ او بیٹھے ددہ چہ را او جتہ و تکہ د خشاک دہ ۔

سے دا تخویف اخروی دے سیمی صلی سین دپارہ د استقبال قریب دے
حککہ عذاب د آخرت نزد دے یا دپارہ د تاکید دے۔ کاتاً نکوہ دپارہ
د تعظیم دہ لوئے اور رچہ د جہنم اور دے۔ ذَاتَ لَهَبٍ لفظ د ذات
دلالت کوی پہ مصاحبت پاندا یعنی شغلے د اور بہ ہر وخت د اور سرہ
وی تہ یہ دا اور سر پیری او تہ یہ مرکیزی ۔

سے پہ دے کیں قباحت د حال د بیٹھے د ابو لہب دے دپارہ د تکیل د شناعی
د ابو لہب یعنی خاوند او بیٹھے دوارہ پہ خیانت کیں یو شان وڈ نو عذاب
کیں بہ ہم یو شان وی۔ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ دے پہ ضمیر مستتر پہ
سیم صلی کیں چہ ضمیر فاعل دے او پہ تعبیر د امرؤہ کیں توہین د
ابو لہب مقصد دے گویا چہ زوجہ تہ وہ بلکہ صرف بیٹھے وہ۔ یوم دھے
مفسرینو ام جمیل ہنت حرب لیکے دے او ابو حیان و ثیلے دی چہ پہ یو
سترگہ پاندا ہندہ ہم وہ۔ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ دا منصوب دے پنا پہ دُم
پانداے یعنی اخص بالدم حملۃ الحطب یا بنا دے پہ حالت پانداے۔
حَمَّالَةَ مبالغۃ دہ د حمل تہ او الحطب پہ حقیقت کیں خشاک او لرگو تہ
و ثیلے کیری۔ دلتہ مفسرینو دیر اقوال نقل کرے دی حاصل ہے دا
دے چہ معنی حقیقی مراد دہ یا معنی مجازی، چہ معنی حقیقی مرادشی
نو پہ ہفے کیں دودہ قولونہ دی اول قول چہ ابن زید تہ نقل دے چہ
دے بیٹھے پہ ازنی دار لرگی راوہل او د شپے پہ ہے د نبی صلی اللہ علیہ
وسلم او د صحابو پہ لارو کیں اچول دپارہ د دے چہ دوی مسجد حرام
تہ تراشی او کراشی چہ تکلیف ورتہ اور سیری او دا ہم پہ دشمنی کیں خسیں
عمل دے۔ دویم قول دا دے اگرچہ مالدارہ وہ لیکن دومرہ بخیلہ
وہ چہ د غرونو تہ پہ ہے لرگی او خشاک د کور دپارہ پہ خیل سراو
ستہ پانداے راوہلو نو دا دے نہایت محل او خستہ تہ اشارہ دہ۔
او چہ معنی مجازی مرادشی نو پہ ہفے کیں ہم دودہ اقوال دی اول قول
دادے چہ د خلقو پہ میلے کیں عمومًا او د نبی صلی اللہ علیہ وسلم

فی جیدھا حبلاً من مسند

پہ سہ دھغہ کیں رستہ دہ دے ہوسرگی دے کجورو۔

اوصحابو پہ مینخ کیں خصوصاً چغی بے پے کو لہ دپارہ دے دے چہ دے دوی
پہ مابین کیں فساد او تفرق پیدا شی وداہم دے ذیبت نو عمل دے پامحیث صحیح
کیں ثابت دی چہ چغل خوریہ جنت نہ نہ دخیبری۔ دویہ قول دادے چہ
حطب کنایہ دہ دگنا ہو نو نہ یعنی دے بہ دیر قہموزہ کتہ ہوزہ کون کفر
او شرک چغلی او دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہجو رہدائے وٹیں) بے پے کولہ
او دے محمد پہ خٹے یا ندے بے پے مذامہ وٹیلو نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم
اوتیل چہ اللہ تعالیٰ زہ دے دوی دے پدائے وٹیلو نہ بیچ کرے یہ دوی دے مذام
پدی وائی اوزہ خو محمد صلی اللہ علیہ وسلم) یم۔

سہ داہم دھغہ پٹے ناکارہ حال دے یا پہ دنیا کیں یا پہ آخرت کیں۔ ہرچہ
پہ دنیا کیں دے نو پہ دے کیں درے قولونہ دی اول دا چہ دا صورت دے
خشاک کیدای راوہو دے یعنی خشاک بے پے داسے راوہو چہ رستہ بے پے
دے مزدور انو پشان خیلے غارے تہ اچولے وہ او کیدای بے پے شاہ راہلے
وہ۔ دویہ قول دادے ہرکلا دے دے ازخو کیدای راوہل نو یو وخت دے
مرے تہ رستے دے کیدای ارمہ شوہ نو دا پہ ہغے سرہ پانسی شوہ او مرہ
شوہ۔ دریم قول دادے چہ دے ہغے پہ غارہ یا ندے دے مرو او کینکو امیل وٹ
لکچہ پہ دے وخت کیں اکثر بدعتیانو او ملنگا نو خیلو غارو تہ اچولے
وی۔ او ہرچہ پہ آخرت کیں دے نو مسدا کنایہ دہ دے زنجیر دے جہنم تہ
چہ دے سہ تہ بہ پروت وی نو دا تخو یف اخروی دے۔

جیدھا غارے دے تانہ تہ وٹیلے شی او بعض اہل لغت ورسرہ وٹیلے دی
چہ ہغہ غارہ چہ خاستہ وی۔

سوال۔ عُنُقُهَا لے ولے نہ وٹیلو؟ جواب۔ دا پہ طریقہ دے تمسخر واکم
سرہ دے یعنی دے ہغے غارہ خاستہ تہ وہ پہ طور دے مسخرے سرہ
ور تہ جید وٹیلے دے، مسدا پہ لغت کیں ہغہ رستہ دہ چہ دے پتو
دے کجورو نہ کلکے او دے شوہوی شلیدال لے گران وی او پہ ہغے سرہ مرے ہم
پانسی کیدای شی رختہ شو تفسیر دے سورہ مسدا پہ فضل دے اللہ تعالیٰ سرہ)

سُورَةُ اخْلَاصٍ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَمَّا تِلْكَ

رَكْعَتُهُ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ ۝

لَمْ يُولَدْ ۝ هُوَ اللَّهُ تَعَالَى ۝ يَكُ يَوْمَ دُعَى ۝ اللَّهُ تَعَالَى لِيُحَاجَّتْهُ دَعَا ۝ تَعَالَى وَلَهُ وَالِدٌ ۝

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة اخلاص او خطیب شریعی او مفسر الوسی دے سورت
دوویشت نومونه لیکل دی،

ع۱ سورة التفرید، ع۲ سورة التجرید، ع۳ سورة التوحید، ع۴ سورة الاخلاص
ع۵ سورة التجات، ع۶ سورة الولایة، ع۷ سورة النسبة، ع۸ سورة المعرفة،
ع۹ سورة الجبال، ع۱۰ سورة المقتشفة، ع۱۱ سورة المعوذة، ع۱۲ سورة الصمد،
ع۱۳ سورة الاساس، ع۱۴ سورة المانعة، ع۱۵ سورة المحتضر، ع۱۶ سورة المغفرة
ع۱۷ سورة البراءة، ع۱۸ سورة المذكرة، ع۱۹ سورة التوراة، ع۲۰ سورة الانسان،
ع۲۱ سورة الايمان ع۲۲ سورة قل هو الله احد. او د هریو وجه تسمیه
هم هغوی لیکل ده.

رېط د دے سورت د ماقبل سره په څلورو وجو سره د دے اوله
وجه داده چه مخکې سورت کېن عذاب دنیوی او اخروی ذکر کې
شو نو په دے سورت کېن د هغه نه د بچ کیدلو د پاره سبب ذکر کوی
چه توحید خالص دے. دویمه وجه داده چه په هغه سورت کېن
لوئے انعام په مؤمنانو باندے ذکر کېل شو چه هغه اهلاک د لوئے
دشمن وو او نائل کول د رکاوټ وو نو په دے سورت کېن د هغه
انعام شکریه ذکر کوی چه هغه دعوت ورکول دی توحید خالص ته
دریمه وجه داده چه په هغه سورت کېن هلاکت د ابولهب او د هغه د
بچ ذکر شو نو په دے سورت کېن اشاره ده سبب د هلاکت ته چه
انکار دے د توحید ته. څلورمه وجه داده چه په مخکې ټولو سورتونو
کېن بے شمارة علوم او احکام الهیه ذکر شوی دی نو په دے سورت کېن

دھغہ ہولو خلاصہ او بنیاد ذکر کوی چہ ہغہ توحید خالص دے
 ہوا اشارہ دہ چہ دا د قرآن کریم د نزول لوئے مقصد دے لکہ چہ
 پہ سورۃ ہود دے او سورۃ ابراہیم دے او نور و سورۃ نو کہیں ہم تیر شویدی
 دعویٰ د سورت۔ اثبات د توحید ذات او د صفات دے سرۃ د
 تنزیہ د اللہ تعالیٰ د عیوب او نقصانات نہ۔

خلاصہ د سورت۔ پہ اول ایت کہیں توحید ذات او خالقیت دے
 او پہ دویم کہیں توحید د صفات ثبوتیہ دے او پہ دریم او خلوص ایت
 کہیں توحید د صفات سلبیہ دے۔ او دا کافی دے د پارہ د معرفت د
 اللہ تعالیٰ د دے وجہ نہ دے تہ سورۃ المعرفۃ و ثیلے شوئے دے
 تفسیر پہ مسند احمد کہیں حدیث د ابی بن کعب رضی اللہ عنہ نہ
 روایت دے چہ مشرکانو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ پیوس کرے و چہ
 مونہ تہ د خیل رب نسب بیان کرہ او بل روایت کہیں دی چہ د خیل رب
 صفات مونہ تہ ذکر کرہ نو دا سورت د ہغوی پہ جواب کہیں نازل شو۔ او
 د دے سورت فضائل ابن کثیر پہ دیر تفصیل سرۃ ذکر کرے دی۔
 قل دا کلمہ دلیل دے چہ د دے سورت بیان تول پہ نبی صلی اللہ علیہ
 وسلم باندے فرض و و نو چہ ایزدہ کرو نو پہ ہغہ باندے دے
 دعوت کول فرض دی پہ سبب د حدیث صحیح چہ بلغواعی و لوائیہ
 (اور سوئے زما نہ اگر چہ یو ایت وی) او پہ قل راوہلو کہیں بلہ دا فائدہ
 ابن قیم ذکر کرے دہ چہ دا اخبار د اللہ تعالیٰ دے د خیل توحید نہ
 یعنی اللہ تعالیٰ فرمائی چہ زما توحید پہ دے طریقے سرۃ بیان کرے۔
 ہو اکثر مفسرینو ذکر کرے دی چہ دا ضمیر شان دے دا مخکین
 مرجع نہ غواری مرجع ہے روستو ذکر وی لیکن د لوئے والی د
 ما بعد مضمون د پارہ ذکر کیڑی او بلہ فائدہ پکین دا دہ چہ اول مبہم
 ذکر شی نو مخاطب د ہغ د تفصیل پہ انتظار کہیں شی نوروستو خبر
 نہ پہ غور سرۃ واری۔ او بل قول دا دے چہ ہر کلمہ دا سورت
 نازل شویدی پہ جواب د مشرکانو کہیں لکہ چہ مخکین ذکر کرے
 شوہ نو ضمیر د ہو ہغہ ذات تہ راجع دے چہ (پاتے پہ بل مخ)

دوی د هغه په باره کښ تپوس کړې وؤ او بیا په دے قول باندے
هو مبتدا ده او الله خبر اول دے او آخراً دویم خبر دے. الله داعلم
دے د پاره ذات الله تعالی او د دے نه سیوا نور نومونه ذات الله تعالی
چه ثابت دی په شرع کښ نو هغه صفتی نومونه دی اگرچه هغه هم
خاص دی په الله تعالی پورے لیکن د علم خصوصیت په ذات پورے
ضروری او ډیر ښکاره وی او په مقام د تعریف ذات کښ د علم ذکر کول
ضروری دی د دے وجه دلته یئ په دے لفظ باندے تصریح او کړه.
آخراً د دے لفظ استعمال په قرآن کریم کښ په دوه طریقو سره شویږ
اوله طریقه استعمال دے په مقام د نفی کښ لکه په سورة الحاقة ۷۸
او سورة الجن ۷ او سورة احزاب ۳۲ کښ نو هلته نفی د استغراق د
جنس مراد ده یعنی نفی د یو دوه درے تر غیر نهایت پورے او نفی په مذکور
او مؤنث او نفی په طریقه د جمع او تفريق سره، او دویمه طریقه استعمال
د دے په اثبات کښ دے او هغه په درے وجو سره دے اوله وجه هغه
چه پیوست وی د عشراتو سره لکه احد عشر او احد وعشرون. او
دویمه وجه استعمال په طریقه د مضاف یا مضاف الیه لکه اما احدکما
قیسقی ربّه خیرا، او یوم الاحد یا ید اضافة حکمیه وی لکه وان احد من
المشرکین، او دریمه وجه استعمال د دے مطلق په طریقه د وصفیت
سره دے او دا استعمال خاص دے په الله تعالی پورے لکه په دے
مقام کښ. او فرق په مینځ د احد او واحد کښ په ډیرو طریقو سره
دے. اوله طریقه داده چه په احد باندے عدد ابتدائی ته پنا کیږی
په خلاف د واحد ته نو دا سے نشی وئیلے چه احد، اثنان، ثلاثه بلکه
دا سے وئیلے شی واحد، اثنان. او دویمه طریقه داده چه احد په وخت
د وصفیت مطلقه کښ په الله تعالی پورے خاص دے په خلاف د لفظ د
واحد سره نو دا سے نشی وئیلے کیدای چه رجل احد او دا سے وئیلے
کیږی رجل واحد. دریمه طریقه داده چه احد په مقام د نفی کښ دے او
تصریح دے په عموم کښ په خلاف د واحد ته چه هغه احتمال د عموم
او خصوص دواړو لری. غلورمه طریقه داده چه احدیت احتمال

دَ جَرئیت او دَ عدد تہ لری پہ خلاف دَ واحدنہ او واحد ہغہ فرد
 دَ پارہ استعمالیدی چہ پہ ہغہ کیں تعداد او جرئیت وی۔ پنجمہ وجہ
 خطابی ذکر کپے دہ چہ احدیت دَ پارہ دَ تفرد دَ ذات دے او واحدیت
 دَ پارہ دَ تفرد دَ صفاتو دے۔ او دَ دے وجہ نہ الواحد ہم پہ صفاتو دَ
 اللہ تعالیٰ کیں شتہ دے نو معلومہ شہ چہ لفظ دَ اَحَد کیں کمال یووالے
 دے نو پہ لفظ دَ احد کیں اشارہ دہ نفی دَ شریک تہ پہ ذات کیں او خالقیت
 کیں اور بویت کیں او الوہیت کیں او پہ صفاتو کیں او دارنگی اشارہ دہ
 نفی دَ صفاتو دَ مخلوق تہ دَ اللہ تعالیٰ نہ دے دے وجہ نہ ویلے شویدی
 چہ روستو ایا توتہ دَ اَحَد دَ پارہ تفسیر دے۔

فائدہ: پہ دے ایت کیں اثبات دَ توحید دَ خالقیت دے اور دے پہ
 بولو اقسامو دَ دھریا نو باندے پہ احسن ترتیب سرہ ہغہ دادے
 چہ بعض دَ فرقو گمراہا توتہ وائی چہ دے عالم دَ پارہ سبب دَ ایجاد
 نیستہ او دَ بول خیزونہ پچھلہ پیدا شویدی او پیدا کیپی او دے پہلے
 تہ پہ مخکنے فلسفہ کیں اصحاب طفرہ ویلے کیپی نو پہ لفظ دَ هُو
 کیں دے نظریے تردید دے حکم چہ یو سبب دَ ایجاد دَ خیزونو
 او دَ کارونو پہ بولو ذہنونو او زہونو کیں شتہ دے خوک ئے طوعاً
 منی او خوک ئے کرہاً منی لکہ پہ سورۃ العبران ۸۱ او سورۃ اعدا ۱۸
 کیں دے تہ اشارہ دہ بلکہ دھری او مشرک ہم پہ وخت دَ مجبور
 کیں ہغہ ذات یا دوی نو پہ لفظ دَ هُو سرہ دغہ ذات تہ اشارہ دہ چہ
 ہغہ وجود ورکوؤنکے دے بولو موجوداتو تہ۔ او پہ کلمہ دَ اللہ کیں
 تردید دے دہ ہغہ چاہہ مؤجد منی لیکن ہغوی سبب دَ ایجاد او دَ
 خلق مادہ کنہی یا طبیعت یا حیولی کنہی یا دھرتہ یا حرکت دَ فلک تہ
 نسبت کوی۔ یعنی ہغہ ذات چہ ہغہ خالق او مؤجد دے نو دہ ہغہ
 نوم اللہ تعالیٰ دے۔ او پہ لفظ دَ اَحَد کیں رد دے پہ ہغہ بولو و نظریو
 باندے چہ دَ اللہ تعالیٰ سرہ پہ خلق او ایجاد کیں بل خوک شریک
 کنہی لکہ چہ بعض حکماؤ پہ حقیقت کیں بے عقلہ دی ویلے دی چہ
 اللہ تعالیٰ خو صرف عقل اول پیدا کرے دے حکم (پاتے پہ بل مخ)

چہ ہغہ یو دے او د یو نہ یو کار صادریدے شی او د وی وائی چہ
 عقل اول دویم عقل او فکک اول پیدا کرو تردے پورے چہ عقل
 فعال ہول خیزو نہ پیدا کوؤنکے دے او دا اوہام باطلہ کفریہ دی۔ او د
 مجوسو عقیدہ دہ چہ د خیر او د نور پیدا کوؤنکے یزدان (اللہ) دے
 او د شر او ظلمات پیدا کوؤنکے آھرمن (شیطان) دے او د بعض معتزلو
 نظریہ دہ چہ اللہ تعالیٰ خو خالق د خیلو کارونو دے او خالق دے د
 بندہ د ہغہ کارونو چہ د بندہ پہ اختیار کیں نہ وی او بندہ خو خالق
 دے د خیلو اختیاری کارونو نو د دے ہولو عقید و تردید دے پرکامہ
 د احکام سرہ ۔

۱۔ پہ دے کیں اثبات د توحید د صفات ثبوتیہ د اللہ تعالیٰ دے ۔ او
 تردید دے د ہغہ چاہہ عقیدہ لری چہ اللہ تعالیٰ خو خالق د ہر
 خیز دے لیکن ہول حاجتو نہ نشی پورہ کو لے یا پہ دے صفت د خلق
 کیں معاون او ملگری تہ محتاج دے نو د دے وہم ازالہ ہے او کپہ
 پہ دے جملہ سرہ چہ اللہ الصمد تصدیح ہے یہ لفظ اللہ سرہ
 کرے دہ د پارہ د تاکید د حصر او الصمد ہے معرقہ راوہے دے
 د پارہ د فائدہ کو لو د حصر ۔ او عطف ہے یہ ماقبل بابت نہ دے کرے
 حکم چہ دا جملہ من وجہ نتیجہ دہ د پارہ د ماقبل یعنی احدیت د اللہ تعالیٰ
 مستلزم دے صمدیت د ہغہ لرہ او من وجہ علت دے د پارہ د
 ماقبل ۔ او پہ معنی د الصمد کیں د مفسرینو دیر اقوال دی اول ابن الزبیری
 وئیے دی چہ خلاف نیشستہ چہ صمد ہغہ سید تہ وئیے نشی چہ د ہغہ
 نہ اوچت بل شوک تہ وی او ہغہ تہ خلق پہ خیلو حاجتو نو او کارونو
 کیں قصد کوی ۔ دویم قول د زجاج دے چہ صمد ہغہ دے چہ ہغہ
 تہ د سرداری انتہا وی او د ہر خیز قصد ہغہ تہ کیدے شی ۔ دریم
 قول عکرمہ د ابن عباسؓ نہ نقل کرے دے چہ صمد ہغہ دے چہ
 مخوق ہغہ تہ پہ خیلو حاجتو نو او سوالونو کیں قصد کوی ۔ مخلووم
 قول ابن ابی طلحہ د ابن عباسؓ نہ روایت کوی چہ صمد ہغہ سید
 دے چہ پہ سردار ہے کیں کامل وی او ہغہ شریف دے چہ پہ

شرافت کیں کامل وی او ہنہ عظیم دے چہ پہ عظمت کیں کامل وی
 او ہنہ حلیم دے چہ پہ حلم کیں کامل وی او ہنہ علیم دے چہ پہ
 علم کیں کامل وی او ہنہ حکیم دے چہ پہ حکمت کیں کامل وی۔
 پنجم قول د ابوہریرہؓ نہ روایت د چہ ہنہ مستغنی دے ہر چاہ نہ او ہنہ
 تہ ہر خیز محتاج دے۔

شپہم قول د ابن جبیر نہ نقل دے چہ پہ تہ لو صفتونو او کارونو کیں
 کامل وی۔ اوم د ربیع نہ نقل دے چہ ہنہ تہ ہیخ اقات تہ عارض کیری۔
 اتم د مقاتل تہ نقل دے چہ ہیخ عیب پکین تہ وی۔ نلہم د قتادہ نہ
 روایت دے چہ باقی وی ہیخ فناور باندے نہ راسخی۔ لسم د مزہ ہدانی
 نہ نقل دے چہ نہ زہیری او نہ فنا کیری۔ یولسم د حسن نہ نقل
 دے چہ ہنہ الہی القیوم دے چہ زوال یے نیشتم۔ دولسم د عکرمہ
 نہ نقل دے چہ د ہنہ تہ ہیخ خیز نہ اوخی او نہ خوراک تہ محتاج وی۔
 دیار لسم د مجاہد نہ نقل دے چہ صمد ہنہ دے چہ جوف یے نہ وی۔
 خوار لسم د مجاہد تہ نقل دے چہ خوراک او خبناک تہ کوی۔ پنجم لسم
 د کعب او ربیع نہ روایت دے چہ صمد لم یلد او لم یولد تہ و نیلے
 شی یعنی ما بعد یے تفسیر دے ابن کثیر د طبرانی تہ نقل کرے دے
 چہ دا اقوال بول صحیح دی او د رب العالمین صفتونہ دی او بیہقی ہم
 دا سے و نیلے دی۔ دا اقوال بعض د بعضو سرہ پہ مقصد کیں نزدے
 دی او دا بول اقوال دودہ صفتونو تہ راجع دی یو دا چہ غنی مطلق
 دے یعنی بے حاجتہ دے او دویم دا چہ ہر خیز پہ خپلو حاجتو کیں
 ہنہ تہ قصدا کوی او قصدا عام دے کہ قصدا طبعی وی او کہ اختیاری
 فائداہ۔ دا صفت ر پہ سبب د د غہ معانیو چہ مخکین ذکر شول
 تہ لو صفات ثبوتیہ بلکہ صفات سلبیہ د اللہ تعالیٰ تہ شامل دے ٹککہ
 چہ ہر کلاہ د تہ لو حاجتو نو پورہ کوؤنکے دے نو معلومہ شوہ چہ پہ
 ہر خہ باندے قادر مطلق دے او پہ ہر خہ باندے عالم دے ٹککہ
 چہ پہ غیر د قدرت او علم نہ حاجت نشی پورہ کولے نو تہ لو صفتونو
 د تصرف او قدرت او علم تہ اشارہ او شوہ (پاتے پہ بل مخ)

وَلَمْ يُولَدْ ۝ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝

او نہ دے پیدا! کو کٹوید، او تیشہ دہ لڑہ ہر صفت عیبوں

او ہر گلہ چہ ہر غنی مطلق (بے حاجتہ) دے نو حاجت خو عیب دے نو معلومہ شوہ چہ دے ہو لو عیبو نو نہ پاک دے نو صفات سلبیہ تہ اشارہ او شوہ نو قرآن کریم کہیں چہ تردے سورت پورے کوم اسماء او صفات اللہ تعالیٰ ثبوتیہ یا سلبیہ ذکر شویدی نو لفظ الضم دے ہر غہ ہو لو مرجع او خلاصہ دہ۔

۱۔ پہ دے کہیں توحید دے صفات سلبیہ ذکر کوی یعنی دے ہو لو عیبو نو نہ پاک دے ٹکے چہ ہر غہ عیبو نہ چہ دے الوہیت سرہ منافی دی یو حاجت دویم تبیین او تجزی دہ دریم تشبیہ او تمثیل دے نو پہ دے راتلوگو جملو کہیں دے ہو لو نفی دہ۔ او پہ دے ایت کہیں تردید دے دے ہر غہ مشرکا نو چہ اللہ تعالیٰ لڑہ دے لو نو یا دے کما منو عقیدہ لری کہ کتابیان دی او کہ غیر کتابیان دی اور دے پہ ہر غہ چاچہ وائی چہ دا صحیح دہ چہ اللہ تعالیٰ ہول حاجتو نہ پورہ کوونکے دے او بے حاجتہ دے لیکن دے ہر غہ ثابتان شتہ او دے ہر غہ دے صفتو نو مظهر شتہ دے ہر غوی تہ ہے دے بعض کارو نو حاجت روائی سپارے دہ نو مونو ٹکے ہر غوی تہ خپل خپل بعض حاجتو نہ پیش کوونو دے دے غسے خلقو پہ جواب کہیں او ٹیلے شو چہ کم یلد۔ (سوال) دیرایا تو نو کہیں ہے لم یخذ ولد او فرما ٹیلے دی او دلتہ ہے لم یلد وٹیلے دے؟ (جواب) دادا کچہ پہ لم یخذ کہیں نفی دے ولد حکمی ظاہر دہ او لم یلد عام دے نفی دے ولد حقیقی او ولد حکمی دوارو تہ شامل دے۔ او پدیکش نفی دے ولد حقیقی دہ لکہ دا چہ عقیدہ دے عوامو یہود یا نو او نصاریٰ او بعض مشرکانو دہ او وجہ دے نفی دادہ چہ ولادت دے لچی مستلزم دے انفصال دے مادے دے ہر غہ دے والد تہ او دامستلزم دے ترکیب لڑہ پہ والد کہیں او ترکیب مستلزم دے اجزاء لڑہ نو مستلزم شو احتیاج لڑہ او احتیاج منافی دے دے احدیت او صمدیت (الوہیۃ) سرہ او بلہ وجہ دادہ چہ ولد خو طلب کیدے شی دے پارہ دے اعانت او دے پارہ دے نیابت دے پس او اللہ تعالیٰ خو ہیشہ

باقی دے محتاج نہ دے هیچ چیز تہ۔ او دارنگ پہ دے کس نفی دے
 ودا حکمی دہ لکے چہ دا عقیدہ چہ بعض عہد دے یہود یا نو او نصاریٰ
 و دے منافقان دے دے امت دہ لکے چہ یہ تفسیر دے سورۃ نو بہ کس تفصیل
 ذکر شویدے۔ ودا حکمی نہ مراد ذکر دے ملزوم مراد تریبہ لزم یعنی
 تائب دے یعنی مشرکین دا عقیدہ لری چہ اللہ تعالیٰ بعض تصرفات دے
 الوہیت رچہ حاجت روائی مشکل کشائی دہ) بعض مقربین بندہ نو تہ
 اوسپاری او ہغوی سرہ پہ دے تصرفاتو کس تاہان او گر خوی او مشرکان
 خلق ہغوی تہ محبوب مطلق او خامن او نازولی وائی لکے چہ امام ولی اللہ
 دہنوئی پہ حجۃ اللہ البالغہ کتاب کس دا تفصیل ذکر کرے دے۔ دا
 رنگ ودا حکمی دا دے چہ دے مقتضی دے آثار الاباء تظہر فی الایماء
 پہ وجہ دے پلار بعض صفتو تہ پہ اولاد کس موجود وی نو دارنگ
 یہود عقیدہ لری چہ عزیر علیہ السلام دے اللہ تعالیٰ تو لو علمو نو مظهر
 دے دے دے وجہ نہ سل کالہ روسوئے تورات پہ یادو باندے لوستو
 او دے نصاریٰ عقیدہ دادہ چہ عیسیٰ علیہ السلام دے اللہ تعالیٰ دے صفاتو
 دے تصرف مظهر دے لکے چہ امور خارقہ للعادۃ دے ہقہ پہ دے یا ندا
 دلالت کوی نو دوی مظهر دے صفاتو دے اللہ تعالیٰ دی او دارنگ منافقان
 دے دے امت ہم عقیدہ لری چہ فلا تے ولی اللہ کس اللہ تعالیٰ خیل صفت
 دے فریاد رسی او دے مشکل کشائی بنکارہ کرے دے یا نبی صلی اللہ علیہ
 وسلم یے دے علم غیب مظهر گر خولے دے پہ طریقہ دے عطا سرہ
 نو دے تہ ہم عقیدہ دے اہتیت او ولدیت و نیلے شی۔

سوال: لم یلدای و لے مخکس راہو دے لم یولد نہ او حال دا چہ
 مولودیت مخکس وی دے ولدیت تہ؟
 اول جواب دادے چہ پہ ولدیت دے اللہ تعالیٰ باندے دے یہود او نصاریٰ
 او بعض مشرکین عقیدہ وہ نو دے ہغوی تردید اول پکارو دے او دے
 مولودیت دے ہقہ خوک قائل نہ دی۔

دویم جواب دادے چہ ولدیت کس معنی دے علتیت دہ او مولودیت
 کس معنی دے معلولیت دہ او علت خو یا الذات مقدم وی رہاتے پہ بل مخ)

یہ معمول پانداے نو وصف دے علتیت ہم مقدم کرے شو پہ وصف دے
معمولیت پانداے۔

سوال :- لم یلدنا اصلاق خو پہ شہا پانداے ہم کیدی ٹھکے دے ہتھ ہم
اولاد تہ وی ؟

جواب :- مراد دے نفی دے ولدا نہ صرف نفی دے وجود تہ دے بلکہ معنی دا دے چہ
تہ دے دے شان دے ہتھ نہ ولایت یعنی نفی دے امکان مراد دے۔ وَلَمْ یُولَدْ
سوال :- ھیکو دے اللہ تعالیٰ دے مولودیت قائل نیشہ زمونہ پہ علم کیں
نو دے نفی کو نو حہ قائم دے ؟

اول جواب کیدی شہی چہ پہ عالم کیں داسے عقیدہ دے چا وی چہ اللہ تعالیٰ
مولود دے دے وجہ دے قیاس کو لو نہ پہ خیلو معبودا نو پانداے چہ ہتھ
مولود یا مجعول او مصنوع دی را اگر چہ زمونہ پہ علم کیں تہ وی
نو دے قیاس تردید کول ضروری دی۔

دویم جواب پہ باب دے اثبات دے توحید کیں دے یو لو احتمالاً تو شرکیو نفی
ضروری دے برابرہ خبرہ دے کہ ٹھک دے ہتھ قائل وی او کہ تہ وی او
احتمالات دے دی نفی دے ادنیٰ شریک چہ ولدا دے نفی دے اعلیٰ شریک
چہ والد دے نفی دے برابر چہ کفو دے نو دا ہول یے نفی کرلے۔
دریم جواب دا پہ منزلہ دے دلیل دے دے پارہ دے لم یلد یعنی ولایت
منتفی دے ٹھک چہ مولودیت منتفی دے لیکن دا جواب پہ ظاہر
کیں ضعیف دے۔

خلویم جواب کہ ٹھک چہ ولدا پہ دوہ قسمہ سرہ نفی شو حقیقی او حکمی
نو دارنگ والد ہم دوہ قسمہ دے حقیقی ہتھ منتفی دے او حکمی
ہم منتفی دے مراد دے والد حکمی نہ ہتھ ٹھک دے چہ ہتھ زور
اور وی پہ اللہ تعالیٰ پانداے او اللہ تعالیٰ ہتھ تہ محتاج وی لکہ چہ دے
مشرکانو عقیدہ دے شفاعت قہریہ (بلا اذن) دے عقیدے سرہ
مستنزم دے او پہ دے معنی سرہ نفی دے ولی یے پہ سورۃ اسراء
کیں کہے دے۔ بلکہ دے بعض جاہلانو بریلیا نو قول دے چہ شیخ
عبدالقادر جیلانی رحمہ اللہ تہ دستگیر دے دے وجہ نہ وٹیلے شہی چہ

ہفتہ ذالہ تعالیٰ سرہ امداد کہنے دے دے خوئیہ لو نہ لے بچ کریدے
راعیاد ہا للہ تعالیٰ۔

سک دا لے معطوف کہنے دے پہ ما قبل باندے حکمہ دادے جملے
مشتیکے دی پہ دے احاطہ سرہ چہ تفسیر دے دے صد دپارہ۔
کفو دالفظ عام دے مشابہ، مساوی، مماثل، مجانس، معادل، نظیر داد
تولو پہ معنی باندے راسخ دے دے وچ نہ دالفظ لے ذکر کرو دپارہ د
دے چہ دے تولو نفی اوکریشی یعنی پہ جس نوع او فصل او پہ ہیچ
صفت او صورت و شکل کنیں کفاء نہ نیشہ۔

آحد نکوہ لے پہ مقام دے نفی کنیں راوہ دپارہ د تعیم۔ او اہل لغتو
وٹیلے دی چہ احد لفظ پہ ذوی الروح او ذوی العقولو کنیں استعمالیہی
یعنی ہیچ نبی او ولی او ملک او جنتی او بشر ذالہ تعالیٰ دپارہ کفو نشی
کیدے نوہتان او غیر ذوی الروح خو پہ اولے طریقے سرہ کفو نشی
کیدے۔

سوال۔ لہا ظرف متعلق دے پہ کفو پورے او ہفتہ خو خبر دے چہ
دے ہفتہ تقدیم پہ اسم باندے جائز دے لیکن دے ہفتہ متعلق تقدیم خو
سیبویہ پہ الکتاب کنیں منع و ٹیلے دے ؟

اول جواب دلتہ مقصد نفی د کفاءة دہ ذات ذالہ تعالیٰ نہ تولو لفظ د
لہ لے د اہمیت دوجہ نہ مخکین کہے دے یعنی دا تقدیم دے فایک
دوجہ نہ جائز دے۔

دویم جواب لفظ د لہا سرہ تقدیر د سوال دے یعنی ہر کلاہ چہ اوٹیلے
شو چہ کفو نیشہ نو تپوس او کہے شو چہ د چا کفو نیشہ نو
جواب او شو چہ لہا۔

ختم شو تفسیر د سورۃ اخلاص پہ فصل ذالہ تعالیٰ سرہ

سُورَةُ الْفَلَقِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الآياتها ۵
رُكُوعُهَا ۱

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ① مِنْ شَرِّ

تأویہ پناہی غواہم پہ رب دے شکار کولو سرہ ۱ دے شر دے

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الفلق دے تہ سرہ دروستو سورت نہ المعوذتین او
المقشقتین ہم وٹیلے شی۔

ربط دے سورت دما قبل سرہ پہ دودہ وجو سرہ دے اولہ وجہ
دادہ چہ ہرکلہ قرآن کریم اخرتہ رسیدونکے دے اوپہ دے کیں پورہ
ہدایت دے خصوصاً توحید دے اوڈھے دشمنان دیردی چہ دتوحید
او قرآن نشر و اشاعت نہ غواہی او دارنگ دے دپارہ رکاوٹونہ دی
چہ ہخہ مانع کرجی د قرآن نہ نوپہ دے دواہہ سورتو نوکیں دھے
دحفاظت دپارہ طریقہ ذکر کرے دہ۔ دومہ وجہ دادہ چہ پہ سورہ
اخلاص کیں شان د اللہ تعالیٰ ذکر شو نوپہ دے سورتو نوکیں اشارہ
کوی چہ دغہ ذات الہی د ہر شر او تکلیف نہ د پناہی ورکولو دپارہ
کافی دے بل ہیٹوک د ہر مصیبت نہ پناہی نشی ورکولے۔

دعویٰ دے سورت۔ امر دے پہ تَعُوذُ سرہ د شرورونہ
عموماً او خصوصاً۔

خلاصہ دے سورت دادہ چہ اول امر دے پہ تَعُوذُ سرہ
سرہ د مستعاذ بہ ذکر کولو نہ پہ سہ کیں بیا ذکر د مستعاذ متہ دے پہ
طریقہ د عموم سرہ پہ سہ کیں بیا ذکر د درے خاص اقسامو د شر دے
پہ درے آیاتو نوکیں۔

تفسیر سہ قل امر دے دپارہ د انشاء د استعاذہ کولو پہ اللہ تعالیٰ
سرہ او مقصود پہ دے کیں اخبار د طرق د اللہ تعالیٰ نہ نہ دے
لکہ چہ اخبار مقصود و پہ قل هو اللہ احد کیں۔ او پہ لفظ قل کیں

اول خطاب دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او امت خو تا یح دے نو
اشارہ شوہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہم پہ حفاظت او تَعَوَّذ کیں
اللہ تعالیٰ تہ محتاج دے۔ اَعُوذُ دالفظ صریح دے پہ استعاذہ کیں
دالفظ دَ استعین نہ حکمہ چہ پہ استعین کیں اخبار دے پہ طلب کولوسہ
چہ سین دَ یاب استفعال پہ ہفتے باندے دلالت کوی او پہ لفظ دَ اَعُوذ
کیں خو عمل کول دی پہ امر دَ استعاذے باندے۔

اَعُوذ او عیاذ پہ لغت کیں بل چاتہ التجاء کول دی دَ پارہ دَ خان بچ کولو
او ابن قیم و ثیلے دی (پہ بدائع التفسیر کیں) چہ معنی دَ عُوذ تختیدال دَ
ہفتہ خیز نہ چہ تہ دَ ہفتے نہ ویرہ کوئے ہفتہ چاتہ چہ تالرہ بچ کری
او بیائے و ثیلے دی چہ پہ دے کیں معنی دَ ستر او دَ مجاورہ ہم شتہ
دے او دا مستلزم دے معنی دَ حفاظت لرہ او چہ پہ مستعین کیں ہم دا
صفتونہ راجع شی۔ بِرَبِّ الْفَلَقِ پہ راوہ لود لفظ دَ رب کیں اشارہ دہ
چہ تَعَوَّذ او حفاظت کول ہم تربیت دے نو دے تعلق دَ صفت دَ
رب سرہ دے۔ الْفَلَقِ پہ اصل کیں سیرے کول شلول او راویستل
او نیکارہ کولو تہ و ثیلے کیبری لکہ چینے دَ غرو نو تہ راویستل او بارانونہ
دَ وریخونہ او بوٹی دَ زمکے نہ او پچی دَ ارحامو دَ مائیدانہ او رنرا دَ صبا
دَ تیرو دَ شپے تہ او تیغونہ دَ دانو او دَ ہوا کو تہ پہ دے معنی سورہ فلق
تولو موجوداتو تہ شامل دے دے وچے تہ ابن جریر دَ ابن عباس
رضی اللہ عنہما تہ روایت راویسے دے چہ فلق خَلْق تہ و ثیلے کیبری
او قرآن کریم کیں ئے پہ دوہ خیزو نو باندے اطلاق کہے شوئے دے
یو پہ تیغونو چہ دَ دانو او ہوا کو تہ را او باسی لکہ پہ سورہ انعام ۹۹
کیں او دویم پہ رنرا دَ صبا چہ دَ تیرو دَ شپے نہ را او باسی سورہ انعام ۱۰۱
او دے تہ علاوہ مفسرینو نورے معانی لیکلے دی رکوہے دے پہ
جہنم کیں۔ جیل دے پہ ہفتے کیں۔ وادی دہ پہ ہفتے کیں) لیکن الوسی
و ثیلے دی چہ دا روایات ضعیف دی اطمینان ورا باندے تہ حاصل کیبری۔
بیا فَلَاقِ پہ معنی مصدری سورہ (راویستل، پیدا کول) یا مصدر مبنی
للمفعول دے (راویستلے شوئے پیدا کہے شوئے) (پاتے پہ بل مخ)

نومعنی در رب الفلق داده رب د راویستلو او بنکاره کولو د خیزونو او رب
د رتہا د صبا او رب د تیغونو او بو تو او د و نو یا تو کولو۔

سوال: د فلق پہ جائے خلق یا الصبح یا النبات و لے نہ و ٹیل ؟
جواب اول: مقصد یہ دے کہیں تعمیم دے او ہفتہ پہ لفظ الصبح و النبات
سورہ نہ حاصلیدلو دویم داچہ د خیزونو بنکارہ کول (فلق) دودہ قسمونہ
دی یو بنکارہ کول ظاہری ہفتہ مخکین ذکر شول دویم بنکارہ کول معنوی
نو اشارہ دہ قرآن نازلو لو تہ یعنی اللہ تعالیٰ قرآن نازل کرے دے او پہ ہفتہ
سورہ پہ عالم کین رتہا پیدا کرلہ او د دین توحید بو تی او باغوتہ تے پیدا
کرل او د دے مخے تہ دیر شرور حائل کیری نو د دے د حفاظت د پارہ
پہ اللہ تعالیٰ سورہ تَعَوَّذ ضروری دے۔

فائدہ: تَعَوَّذ او استعاذہ کین خلور خیزونہ ضروری وی اول مستعید
ہفتہ تے ذکر کرو پہ قل او پہ صیغہ د متکلم سورہ یعنی نبی صلی اللہ علیہ
وسلم مستعید دے نو تول امتیان تے مستعید دی۔ دویم مستعاذہ
ہفتہ تے ذکر کرو پہ رب الفلق سورہ۔ دریم مستعاذہ متہ ہفتہ تے
ذکر کرے دی پہ روستو ایا تو نو کین، خلور مستعاذہ او ہفتہ لفظ
دے چہ توحید دے او قرآن دے ربط د دے سورہ د سورہ
اخلاص سورہ پہ ہفتہ باندے دلالت کوی لکہ چہ نیشاپوری ہفتہ تہ
اشارہ کرے دہ۔ (تحقیق) ہر کلاچہ معلومہ شوع چہ مستعاذہ اللہ تعالیٰ
دے نو د دے سورہ متعلق دہ مسئلہ د رقیاتو او تعویذونو د ہفتہ پہ
بارہ کین مختصر ذکر کیدے شی۔ اول بحث پہ بارہ د دمونہ کین دے
چہ ہفتہ تہ رقی و ٹیل کیری۔

دمونہ دودہ قسم دی اول ہفتہ چہ پہ کلمات قرآنیہ او نور الفاظ شرعیہ
سورہ وی نو ہفتہ پہ نیز د اہل سنت و الجماعہ جائز دی او پہ دیکین
دیر احادیث صحیحہ وارد دی دم پہ ہفتہ چاچہ د نظریہ شوع وی،
دم پہ ہفتہ چاچہ لہم چیلے وی، دم پہ ہفتہ چاچہ مار چیلے وی، دم
کول د ننکی او د زخم، دم کول د درد مند اندام، دم کول د ہر مرض،
پہ دے بارہ کین ابن قیم رحمۃ اللہ پہ زاد المعاد کین د صفحہ ۱۶۲ تہ

ترے پورے احادیث راجح کرے دی او پہ ہفتے کیں قرانی آیاتونہ
او نور الفاظ شرعیہ ششہ دویم قسم دموتہ ہفتہ دی چہ پکین کلمات
شرکیہ وی یا عجبی الفاظ وی یا مہمل الفاظ نوہفتہ دموتہ منع دی
لکہ چہ ملا علی قاری پہ مرقات شرح مشکوٰۃ ص کیں وئیلے دی او
دغہ مراد دی پہ ہفتہ حدیث کیں چہ ان الرقی والتماثم والتولة بشرک
یعنی مراد غیر شرعی دموتہ کول دی۔ اونیشاپوری ہم وئیلے دی چہ مراد
دے تہ ہفتہ دموتہ دی چہ معنی ہے معلومہ تہ وی۔

سوال ۱۔ پہ حدیث دمسلم کیں راغلے دی چہ رخصص النبی صلی اللہ علیہ
وسلم فی الرقیۃ من الحمۃ والعین والتمائمہ راجازت و ذکرے دے رسول
اللہ علیہ وسلم پہ دم اچولو کیں د لٹے او د نظر او د میکتون مرض نہ
اوبل روایت کیں لا رقیۃ الا اہ راغلے دے نو معلومہ شوشہ چہ دموتہ
پہ دے درے خیزونو پورے خاص دی؟

جواب دادے! ہرکلاہ چہ د تور و مرضونو پہ بارہ کیں دم کولو صحیح
احادیث ثابت دی نو علماؤ د دے حدیث تاویل کرے دے چہ کامل
اوضوری دم دے درے خیزونو دے۔ دویم بحث د کتابت دے
اوہفتہ پہ دوہ قسمہ دے یو قسم لیکل دی دپارہ د ستلو پہ دے کیں
شرط دادے چہ کلمات د قرآن یا نور کلمات شرعیہ وی نو بعض
اہل علم و دیتہ جائز وئیلے دی کنز العمال ص ۶۶ کیں حدیث د ابن
عباس پہ روایت د ابن سنی سرہ ذکر دے او داروایت ابن قیم پہ
زاد المعاد ص ۲۵ کیں ہم نقل کرے دے د اثبات د جواز د کتابت دپارہ
او دارنگ قرطبی پہ تفسیر ص ۲۶ کیں عمل د سلفو ذکر کرے دے او پہ
ص ۳۳ کیں پہ روایت د مجاہد او د ابو جعفر سرہ جواز نقل کریدے
او الوسی پہ تفسیر روح المعانی ص ۱۶۶ کیں د بعض علماؤ تہ جواز نقل
کرے دے او د حسن نخعی او مجاہد تہ ہے منع نقل کرے۔ نو حاصل
دادے چہ عمل د سلفو د دے جواز دپارہ دلیل کیدے شی لیکن سرہ
د اختلاف تہ او د نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ دے بارہ کیں ہیخ نقل
ثابت تہ دے۔ دویم قسم لیکل دی دپارہ د اویزان (پاکے پہ بل مخ)

کولو قاپے تہ یا متوتہ پہ دے بارہ کنیں ہم تفصیل دا دے چہ پہ غوف
(تعوین) کنیں اسماء دے غیر اللہ لیکلے وی یا کلمات شرکیہ یا عجیبہ او مہملہ
او ہندسے نو دا بال اتفاق حرام دی او چاچہ دے جواز قول کہے دے
ہغوی سورہ ہمع دلیل نیشہ او دے ہغوی قول او عمل تہ ہم اعتبار
نیشہ او ہغہ دے عام حدیث دے اندر داخل دی ان الرقی والتائم
والتولة شرک راحمد او ابو داؤد روایت کہے دے) او دا حدیث
چہ مَن تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ راحمد او ترمذی روایت کہے دے)
او ہر کلمہ چہ آیات قرانیہ دی یا نور کلمات شرعیہ نو پہ ہغے کنیں شیخ
محمد بن عبد الوہاب پہ کتاب التوحید کنیں اختلاف دے سلفو ذکر
کہے دے چہ بعضو پہ دے کنیں رخصت ور کہے دے او بعضو
رخصت نہ دے ور کہے او عبد اللہ ابن مسعود ہم منع کہے دے
او چاچہ اجازت ور کہے دے دے ہغوی مشہور دلیل حدیث دے عمرو
بن شعیب عن ابیہ عن جدہ دے چہ ابو داؤد او ترمذی روایت کہے
دے تنقیح الرواة شرح مشکوٰۃ ص ۸۲ کنیں وئیلے دی چہ ترمذی دے
حدیث تہ حسن وئیلے دے او حاکم پہ مستدرک کنیں ورتہ صحیح الاسناد
وئیلے دے او دے حدیث پہ شرح کنیں صاحب دے تنقیح لیکلے دی چہ دا
حدیث دلالت کوی پہ جواز دے او یزانولو دے تماشو مشروعو مکرر دا فعل
دے صحابی دے،

او نور روایات لے پہ کنز العمال ص ۶۹ ص ۸۲ کنیں راوہے دی او ابن
قیم ہم پہ زاد المعاد کنیں دیر روایات ذکر کہے دی چہ پہ ہغے کنیں
دے لیکلو ذکر شتہ لیکن دے تعلیق ذکر پکن نیشہ او دارنگی پہ ہغے
کنیں حدیث مرفوع نیشہ لیکن اصح دا دہ چہ دا ہم مکروہہ دی
صاحب دے قرۃ عیون المؤمنین پہ ص ۸۲ کنیں لیکلے دی چہ دے دے
نہی دے پارہ درے وجے دی اولہ دا چہ احادیث دے نہی عام او صحیح مرفوع
دی دویمہ دا چہ خلق دے دے جواز دے وجے تہ بیا غیر جائز تعوینا ونہ
ہم او یزانوی دریمہ وجہ دا دہ چہ پہ دے سورہ دے قرآن کریم توہین
راحتی چہ سورہ دے دے تعوین بیت الخلاء تہ وردا خلیبی او پہ حال

مَا خَلَقَ ۝ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝

ہفتہ غیزہ چہ پیدا کریدی ہفتہ او دے شر دے تیرے والد تہ ہر گاہ چہ تیرے را او غوروی۔

دے جنابت کیں ہم ساقی۔ ہاں دے تہ چہ خوک شرک وائی مطلقاً او دے اول قسم او دویم قسم فرق تہ کوی نو دا ہم دے حدانہ اتھاوڑ کول دی چہ دا حرام کار دے۔

پہ دے کیں ذکر دے عام مستعاذ منہ دے او شر پہ اصل کیں عاقبتی سنیہ دے یا ہر ہفتہ خیز چہ عاقبت دے ہفتے ناکارہ وی عدلتہ ہم دے شر تہ مراد ہر ہفتہ خیز دے چہ قرآن والا لہرہ او داعی دے توحید لہرہ دے ہفتہ دے مقصد تہ اپوی۔

مَا خَلَقَ مَا مَوْصُولہ دے نو مراد دے دے نہ مخلوق دے نو شر منسوب دے ذات دے مخلوق تہ او منسوب تہ دے خَلَقَ دے اللہ تعالیٰ تہ چہ فعل دے ہفتہ دے حکم چہ دے اللہ تعالیٰ صفتونہ او فعلونہ بول دے خیر دی پہ ہفتے کیں شر نیستہ نو دا شر دے مخلوق امر نسی اوصاف دے یعنی خیر دے پہ دے وجہ چہ قبل دے اللہ تعالیٰ دے او ہفتہ حکیم دے دے ہفتہ پہ ہر فعل کیں حکمت وی او شر دے پہ دے وجہ سرہ چہ مخلوق تہ منسوب دے او مراد دے مَا خَلَقَ تہ عام دے کہ نفوس او ذوات وی، اوصاف وی او کہ اخلاق وی، اعمال وی او کہ احوال وی۔ او دے ہفتہ خیز نو ذکر پہ دعا کا تو دے استعاذہ کیں پہ کثرت سرہ موجود دے بعض دے ہفتے تہ تفصیلاً ذکر دا دے، جہل البلاء، درک الشقاء، سوء القضاء، شقاء الاعداء، اوهم، حزن، حرج، کسل، جبن، بخل، ضلع الماين، غلبۃ الرجال او هدم، مغرم، مأثم، فتنۃ الغنى، فتنۃ الفقر، فتنۃ المسيح الدجال او علم لا یتفح، قلب لا یخشع، نفس لا تشبع، دُعا لا یتجاوب لہا، او ذوال نعمت، تحول عاقبت، فجاءة نقبت، جمیع تسخط دے اللہ تعالیٰ او شر دے ہفتہ عمل چہ کرے دے او ہفتہ چہ تہ لے دے کرے او فقر، قلة، ذل، ظالم کیدل، مظلوم کیدل او اوشقاق، نفاق، سوء اخلاق، جوع، خیانت، برص او جدام، جنون، ناکارہ مرضونہ او هدم، تردی، غرق، حرق، رپتے پہ بل مخ (

مرگ کد باغ زد لرم یا مار او شر د نفس او د بد نظر او اش او تور
 مار او زهریلی خنادر - د صاحب د مشکوة المصابیح په مختلف احادیثو
 کیں په باب د استعاذه کیں ذکر کړې دی او دا ټول هغه څیزونه دي
 چه داعی د قران او د توحیداته نقصان رسوي او هغه لږه دخپل صحیح
 مقصداته اړوي - نو د دے نه استعاذه ضروري ده -

س د مستعاذ منه خاص دے او دا بشکاريه ضد دے د فلق څکه چه فلق
 کیں معنی د ظهور ده او په غسق کیں معنی د ظلمت او د پټ والی ده
 او په قاسق کیں دیر احوال دی لیکن مشهور د ا دے چه غسق د وځوالی
 ته وایي نو غاسق شپه ته وئیل کیږي چه د تیر د نه دکه شی یا غسق
 رڼخ والی ته وایي نو شپه یخه ده په نسبت د ورځ او کوم حدیث کیں
 چه غاسق سپوږمکۍ ته وئیل شول دے نو دا د وچ د ملا بست د
 سپوږمکۍ نه د شپه سره -

اذا وقب وقوب داخلیدل په یو څیز کیں او غائب کیدل دی نو وقوب
 د شپه د ا دے چه تیاره د دے په هر څیز کیں داخله شی نو مراد
 دے نه میتخ د شپه دے یا اول مابنام دے - او وچه د تعوذ د شر
 د تیر د نه د ا ده چه په شپه کیں زهریلی خنادر د خپلو سور او خو
 نه او غارونو نه را اوځي او شریان بد معاشیان د خپلو کورونو نه راپور
 شی او غلا کوونکی د غلا کوشش کوي او په حدیث سره ثابت ده چه
 هر کله تمر غائب شی نو پیریان را خواره شی نو تا سو خپل - پچی د خان سره
 یوځای کړي او څاروی هم را جمع کړي تر دے پورے چه اول حص
 د ماسخو تن تیره شی - او هر کله چه داعوارض اهل قران ته پیښ شی
 نو هغه د مقصد نه محرومه شی د دے وچ د دے نه تعوذ غوښتل
 ضروري دی - (رقائده) هر کله چه په غاسق کیں معنی د ظلمت ده
 او ظلمت دوه قسمه دے یو ظاهري چه هغه د شپه تیاره ده نو یل
 ظلمت معنوی دے چه هغه د جهل تیاره ده نو په دے کیں اشاره
 ده تعوذ غوښتلو ته د جهل د جاهل شخص نه هر کله چه په جهل
 کیں ډوب شی هیڅ اذیت پکیں نه وی نو د هغه د شر نه اهل حق ته
 ډیره خطره وی -

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝ وَمِنْ

اد د شر د پوکو کوؤ نکو ته په غوٹو کیں او د

سگدا ہم خاص مستعاذ منہ دے او دا شر د جادو د منتر واد د
 کوو و تعوید و نو کولو دے او د دے ظلمت اثر پہ عقل او پہ دماغ و
 باندے پر یوچی نو د دے ہم د فلق سرہ زیاتہ مقابلہ او تضاد دے
 النفاثات نفث پوکے کول سرہ د لہو لہو تو کلو تہ او تفل دیر لہے
 توکل دی او نفخ صرف پوکے کول دی او نفس (تنفس) ساہ اختل دی
 دم کوؤ نک د خیر یا شر او جادو کوؤ نک پہ وخت د پوکی کولو کیں ضرور
 نفث کوی او پہ دے کیں اختلاف دے۔ د حکرمہ او ضحاک او ابراہیم
 تہ روایت کرے شوے دے چہ دوی پہ نفث پہ وخت د رقیہ کولو
 کیں مکروہہ کنرلو لیکن صحیح دا دہ چہ مکروہہ تہ دے ٹکک چہ صحیح
 حدیث کیں راغلے دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم معوذات پہ وخت
 د مرض کیں پہ خان باندے لوستل او نفث بہ لے کوؤ او ہر کلاہ چہ
 پہ آخری بیمار لے کیں دیر کمزور لے شو نو بیا پہ عائشہ رضی اللہ عنہا
 د دغہ سور تو نو پہ لوستلو سرہ پہ ہتھ باندے نفث کوؤ او دارنگ
 بل حدیث کیں وارد دی چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د شپے اودہ کیدو
 نو پہ دواہہ لاسو نو کیں بہ لے نفث او کرو او معوذات بہ لے
 اولوستل او پہ خپل بدن باندے بہ لے خپل لاسونہ راہنکل۔
 او النفاثات جمع مؤنث ذکر کرے دہ اگر چہ پہ حدیث صحیح سرہ
 (چہ روستو ذکر کیری) ثابت دہ چہ سحر کوؤ نک لہید و د سرہ د خپلو
 لو ترو تہ نو دا تغلیب دے د مؤنث پہ مذاکر باندے یا موصوف حنف
 دے النفوس النفاثات یا تعبیر پہ مؤنث سرہ د پارہ تحقیر د جادوگر
 دے۔ فی العُقَد جمع د عقدہ دہ غوٹے د تار او د مزی او د کپرے
 تہ و ٹیلے کیری د جادوگر و عادت دا وی چہ د سحر کلمات وائی او تار
 لہ غوٹہ ور کوی او پہ ہتھ باندے نفث کوی او ہتھ تہ بند و تہ ہم
 و ٹیلے کیری د دے تشبیہ د و جہ تہ ہر بتدا قابلے تہ اچول مکروہہ
 دی ٹکک چہ د بند و نو جوہر لو اگر چہ رقیہ صحیحی وی (پلے پہ پلے)

خود دلیل شرعی نیشته دے . او د لفظ د شر نہ معلومہ شوہ چہ د سحر
 د پاره تاثیر شتہ دے یہ اذن د اللہ تعالیٰ سرہ اگر چہ کار د کسراقی دے
 لکہ چہ سورہ بقرہ سنا کیں تیر شویدی او دارنگ واقعہ د ساحراتو
 د فرعون ہم دلالت کوی لکہ یہ سورہ اعراق سنا کیں ذکر دی او دا
 مسلك د اهل حق دے . او د دے شر تخصیص یے یہ دے وچہ سورہ
 او کپو چہ ساحر یہ سحر کولو سرہ د چا ژبہ بندہ کپری د چا نظر بند کپری
 د چا عقل باندے تاثیر او کپری نو مجنون شی نو قرآن والو لہرہ د دے
 شر نہ حفاظت او تہود دیر ضروری دے .

فائده :- یہ صحیح بخاری کیں د ہشام بن عروہ عن ابیہ عن عائشہ
 رضی اللہ عنہا نہ تفصیلی روایت ذکر دے حاصل یے دا دے چہ
 لبید بن الاعصم چہ سرے و د ذبی زریق نہ یہودی یا متافق و د
 د لہیو لو نرو یہ ملگرتیا سرہ یے یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے
 جادو کرے و د یہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے یو دا اثر شو یو و
 چہ خیال یہ یے کو و چہ ما فلا نے کار کرے دے او ہغہ بہ یے تہ و و
 کرے یہ بارہ د دنیوی کارو نو کیں بل دا اثر و و چہ خیال بہ یے
 کو و چہ ما بیبیا نو تہ راتل کرے دی او راتل بہ یے تہ و و کپری بیا
 اللہ تعالیٰ د ملائکو یہ واسطہ سرہ ہغہ لہ خبر ورکرو او ہغہ سحر
 یے د کوہی نہ راویستلو او غوتے د ہغے یے پرا نستلے او بیا یے دفن
 کرو د پاره د دے چہ خور نشی . نو د ہغے بارہ کیں دا دودہ سورہ تہ
 نازل شوے دی ز بخاری دا حدیث یہ خیل کتاب کیں یہ کتاب الطب
 او کتاب الادب او کتاب الدعوات او کتاب بدء الخلق او کتاب الجزیہ
 کیں یہ مختلف عبارتو سرہ راوی دے دے او مطلب یے یو دے .
 سوال :- د دے حدیث نہ خولازمیری چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم
 مسحور و او قرآن کریم کیں سورہ اسراء سنا او سورہ فرقان سنا
 کیں فرمائیلے دی چہ دا قول د کافرانو دے ؟

اول جواب دا دے چہ دا قول د کافرانو خو یہ مکہ کیں و و او واقعہ
 د سحر خو یہ مدایتہ کیں شویدہ . دویم جواب معنی د مسحور دادہ

شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ⑤

شَرِّ دَ حَسَدِ كَوْنِ تَهْ كَلَّ جَه حَسَدِ بَشَارَةِ كَوْنِ.

چہ دہ تہ سحر خود لے شویدے یعنی دوی و سی تہ سحر و ٹیل۔
دریم جواب مسحور ہوا ٹوک دے چہ دہ ہوا دہ پارہ سحر (تربیع) وی
یعنی خوراک او خبثات کو بشروی۔

خلوم جواب دادے چہ مسحور ہوا ٹوک وی چہ سحر و رباندے دے
اثر کرے وی چہ قوۃ عاقلہ ہے بریاد شوے وی نومجنون وی او
خبرے ہے کہا ہے وچے وی او پہ واقعہ دہ سحر دہ نبی صلی اللہ علیہ
وسلم کہیں صرف یہ قوۃ خیالی دہ ہوا باندے اثر شوے و دہ ہوا یہ
عقل اولیہ او عقیدہ باندے ہیچ اثر نہ و شوے دلیل یہ ہے
باندے الفاظ دہ حدیث دہ بخاری دی چہ یُخِيلُ إِلَيْهِ إِنَّهُ قَعَلَ الشَّيْءُ

دا جواب قاضی عیاض غورہ کرے دے۔ (سوال) سحر خود نبوت دہ نشان
سورہ منافی دے؟ (جواب) ابن قیم و ٹیلے دی چہ داخلی سحر خوبو مرض
دے دہ مرضو تونہ او مرض پہ انبیاء علیہم السلام باندے رائج لکہ
اغماء (بے ہوشی) او دلیل پہ دے باندے حال دہ موسیٰ علیہ السلام دے
چہ پہ سورہ طہ ۱۰۱ کہیں ذکر دے۔ بعضو مبتدعینو لکہ ابوبکر اصم او
دے دے زمانے بعض جاہلانہ و ٹیلے دی چہ دا حدیث مردود دے او
پہ ہشام بن عروہ باندے ہے رد کرے دے لیکن داسے خلق پہ خیل عقل
ناقص باندے اعتماد کوئی او دہ مسحور پہ معنی باندے نہ پوہیں نو دہ
ہے وچے نہ دہ منکرین حدیث پشان صحیح احادیث رد کوئی۔ ابن قیم و ٹیلے دی
چہ ہشام او ثق او اعلم و و او ہیچا دہ ائمہ دہ حدیث نہ پہ ہوا باندے کلام نہ دہ
کرے بلکہ دہ عائشہ رضی اللہ عنہ نہ سیوا دہ ہشام نہ نور روایا تونہ ہم نقل
کرے شوے دی او تولوا ثمو دہ حدیث او دہ تفسیر او دہ تاریخ او فقہاؤ دے
حدیث تہ صحیح و ٹیلے دی۔

فہ دا ہم خاص مستعاذ منہ دے او دے متاسبت دہ سحر سورہ پہ
خو و جو ہو سورہ دے او دا چہ دواہ (سحر او حسد) مشترک دی
پہ دے خبرہ کہیں چہ دہ شیاطین الجن والانس (پاتے پہ بل مخ)

نہ صادر پیری۔ دویم داچہ دا دواہہ مرضوۃ سحر او حسد پہ
یہو دیا نو کیں دیر وؤ۔ دریم داچہ حسدا اثر دے خبت دے نفس دے او
سحر حاصل پیری پہ مدد دے ارواح خبیثہ شیطانہ سرہ۔
حکایت حسد بغض دے نعمت دے اللہ تعالیٰ دے پہ محسود باندے او تمنا
دے زوال دے نعمت دے غیرتہ او کلام پہ معنی دے غبطہ سرہ راجی لکھ پہ
حدیث لا حسد الا فی اثنتین کتب او دا کناہ نہ دے پہ ہخہ دواہہ خیر و
کتب، او حسد پہ اولہ معنی سرہ کناہ کبیرہ دے او حدیث کتب وارد
دی چہ یا کل الحسد الحسنات کما تأکل النار الحطب (حسد نیکو لہ
دے سے خوری لکھ چہ اور اوچ خشاک لہ خوری) او حسد اول کناہ
دے چہ پہ اسمان کتب ابلیس دے آدم علیہ السلام سرہ کرے وؤ
او اول کناہ دے پہ زمکہ کتب چہ قابیل دے خیل رور ہابیل سرہ
کرے وؤ۔

بعض حکما و وٹیلے دی چہ حسد خفکان کوؤنکے دے پہ تقسیم دے
اللہ تعالیٰ باندے او دے اللہ تعالیٰ سرہ صدا کوؤنکے دے او دے ابلیس
میراث سنا لوؤنکے دے۔ او حسد سبب دے دیر و کناہو نو دے لکھ
واقعہ دے رونہو دے یوسف علیہ السلام پہ دے گواہ دے چہ ہغوی
پلا رتہ تکلیف ورکرو او مختلف کیدا و تہ پے او کھل او دیر دروغ
پے اوٹیل لیکن عاقبت پے ناکامی وہ۔

او ابن عطیہ پہ قباحت دے حسد کتب دا شعر او پے دے سہ
کل العداوة قد ترجی إفاقتها

إلا عداوة من عاداك من حسد
او وٹیلے دی چہ حسد دے محسود دے پارہ سبب دے فضیلت دے شعر
وإذا أراد الله نشر فضيلة

طويته اتاح لها لسان حسود.
اذا حسد دا قید پے دے وچ نہ اول کوؤ چہ کلام دے انسان پہ
زہہ کتب حسد بے اختیارہ وی لیکن پت پے ساقی او محسود تہ
ہیچ ظہر رسول نہ خواہی نو دے دے کناہ نیشہ او ہر کلام چہ پہ

رسو نو او ژبے سره هغه ته ضرر رسوي او په سترگو سره هغه د
 نظره کوي نو د اشر د حسد دے او د دے په وجه سره اهل
 قران ته يو ټي رکاوټ پيدا کيږي او هغه لره د مقصد ته اړوي -
 او ابن قيم ذکر کړې دي چه د حاسد د شر نه د - بچ کيدلو د پاره
 لس اسباب دي اول تعوذ بالله دے لکه چه په دے سورة کين ذکر
 دے دويم تقوي دريم صبر خلورم توکل على الله تعالى پنځم خپل
 زړه د هغه د فکر او سوچ کولو ته خالي ساتل - شپږم الله تعالى ته
 توجه کول او اخلاص کول اووم توبه کول د خپلو گناهو نه چه
 هغه سبب د تسلط د حاسدانو دے ، اتم صدقات کول نهم احسان
 کول د حاسد سره اسم يقين کول چه تفح او ضرر په اختيار د الله تعالى
 کين دي او حاسد بغير د اذن د الله تعالى ته هيڅ نشي کولے -
 ختم شو تفسير د سورة الفلق په فضل د الله تعالى سره

سُورَةُ النَّاسِ
مَكِّيَّةٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آيَاتُهَا ۶
رُكُوعُهَا ۱

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ① مَلِكِ النَّاسِ ②

تہ اویہ پناہ خواہم بہ رب ۱ انسانانو ، بادشاہ ۲ انسانانو ،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الناس

رَبِّط دے سورت د مخکن سرہ پہ خلورو وجو سرہ دے اول
 داچہ پہ ہخہ سورت کنں د سحر او حسد نہ استعاذہ ذکر شوہ تو پہ
 دے سورت کنں استعاذہ د منشاء د ہخہ دواہنہ ذکر کوی چہ وسواس دے
 دویمہ وجہ داچہ پہ ہخہ سورت کنں فلق (پہ معنی د خلق) ذکر شو
 تو پہ دے سورت کنں اشرف د خلقو ذکر کوی چہ الناس دی یعنی تخصیص
 بعد التعمیم دے۔ دریمہ وجہ دادہ چہ پہ ہخہ سورت کنں د اللہ تعالیٰ
 یوصفت ذکر دے او پہ دے سورت کنں د ہخہ درے صفتونہ ذکر
 دی۔ خلورمہ وجہ دادہ چہ پہ ہخہ سورت کنں تَعُوذُ وَ د شَرِّ
 مَصَابِيْوَ خَارِجِيَوْنَه او پہ دے سورت کنں تَعُوذُ دے د شَرِّ مَصَابِيْوَ
 دَاخِلِيَوْنَه۔

دَعْوٰی د سورت۔ امر دیکہ تَعُوذُ سرہ د شَرِّ وَ وسواس نہ۔
 خلاصہ د سورت۔ امر دے پہ تَعُوذُ بِالرَّبِّ سرہ او د شَرِّ صفتونہ
 د اللہ تعالیٰ ذکر دی، رب، ملک، اللہ، او درے اوصاف د مستعاذمنہ
 ذکر دی۔ وسواس، خناس، الذی یوسوس فی صدور الناس۔
 تفسیر پہ دے ایت کنں ذکر د مستعین دے او امر دے پہ
 استعاذہ سرہ او ذکر د یوصفت د مستعاذیہ دے۔

بِرَبِّ النَّاسِ خالق ہے نہ دے وئیے حکمہ چہ صفت د رب د استعاذہ
 سرہ متناسبت لری چہ استعاذہ کنں معنی د حفاظت دہ او حفاظت سرہ
 تربیت متناسبت لری۔ النَّاسِ اللہ تعالیٰ خورب العالمین دے لیکن

إِلَهِ النَّاسِ ۝ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ

حَقْدَار دَہندگي دَ انسانانو ، دَ شر دَ وسوسو اچوڏنکي تہ

دَ انسانانو تخصیص ۽ یو دَ دے وچ نہ کرے دے چہ دَ قرآن مخاطبین اول انسان دی اوجہات تابع دی او نور مخلوق خومکلف نہ دے دویم دَ دے وچ نہ چہ وسوسہ صرف انسان تہ کیدے شی اوروستو ذکر دَ شر دَ وسواس دے . اور پ دَ تربیت نہ ماخوذ دے او مراد دَ تربیت نہ دادے چہ دا انسان ۽ پیدا کرے دے او دَ ہغہ دَ پلنے خیزو تہ اللہ تعالیٰ پیدا کرے دی او پیدا کوی ، او باران وروی بوٹی را او باسی دالے او میوے پنخہ وی او بہ ۽ پیدا کریدی اور ۽ پیدا کرے دے انسان تہ ۽ دَ خوراک او دَ ہضم اسباب ور کرے دی او دَ دے یو تصویر پہ سورۃ عبس کنس دَ ملک نہ ترست پورے ذکر دے او سورۃ نحل ۳۶ کنس ہم دے او دا توحید دَ خالقیت اور بوبیت دے .

سَ مَلِکِ دَ مَلِکِ نہ ماخوذ دے او ملوکیت و ۽ شی تسلط پہ انتظام کولو او حکم کولو کنس او پہ رعیت یاندے اطاعت دَ ملک واجب وی نو پہ دے کنس اشارہ دہ توحید فی الحکم والطاعة والتحلیل والتحریم تہ . او مَلِکِ پہ صفت دَ اللہ تعالیٰ کنس دَ دے نہ علاوہ قرآن کنس خور کرتہ ذکر دے دہ کرتہ الملک الحق سورۃ طہ ۳۱ سورۃ مؤمنون ۳۱ او دہ کرتہ الملک القدوس سورۃ حشر ۳۱ او سورۃ جمعہ ۳۱ کنس ۳۱ الہ پہ معنی مشہورے سرہ دے حقدار دَ ہندگئے تہ و ۽ شی او اطلاق ۽ پہ ہغہ ذات کیبری چہ مخلوق ورتہ حاجتو نہ پیش کوی او ہغہ ۽ پورہ کوی دَ سیبویہ را امام دَ نحو نہ روی نقل کرے دی ۽ معنی اللہ گفت اَنْ سِیْبُوْیَہ . یُوْلِیُّوْنَ فِی الْحَوَاجِّ هُمْ لَدُنْیَہ رعیتی دَ الہ سیبویہ و ۽ دہ چہ خلق ورتہ پہ حاجتو نو کنس عاجزی کوی . او دَ دے تفصیل پہ تفسیر دَ سورۃ فاتحہ کنس موجود دے نو پہ دے کنس اشارہ دہ توحید دَ الوہیت تہ .

قائداہ : دَ دے درے صفتونو دَ تخصیص دَ پارہ (پاتے پہ بل متخ)

دیرو جوہ دی اولہ وجہ دادہ چہ پہ دے صفتو نو کیں ترتیب واقعی
دے ہغہ دادے چہ اول عقیدہ دے ربوبیت ضروری دہ نو پہ ہغہ
کیں اشارہ دہ چہ دے تولو انعاماتو خالق او مالک او ورکوؤنکے اللہ تعالیٰ
دے بیا کہ خوک وہم او کپی چہ ہغہ انعامات را کہے دی نو تولو زمونہ
دے پارہ مباح دی لکہ فرقہ اباحیہ او نظریہ اشتراکیت دا عقیدہ لری یا
خوک اوائی چہ تحلیل تحریم پہ دے انعاماتو کیں دے اقتدار والو
اختیار دے خوک وائی چہ دے امامانو او علماؤ اختیار دے خوک وائی
دے پیرانو اختیار دے نو دے وہم نو جواب ہے او کہو پہ ملک الناس
سرہ یعنی ہغہ بادشاہ او اختیار دے حل او حرمت دے ہغہ دے خہ ہے
حلال کہے دی او خہ ہے حرام کہے دی بیا کہ خوک وہم او کپی
چہ پہ مونہ دے ہغہ تحریم او تحلیل او اطاعت پہ خہ سبب سرہ
واجب دے نو جواب او شو چہ إِلَّهِ النَّاسِ یعنی حقدار دے عبدیت دے
نو پہ مونہ باندا دے دے ہغہ عبدیت فرض دے۔

دویمہ وجہ دادہ چہ دے صفتو تہ تولو اسماؤ او صفاتو دے اللہ تعالیٰ
سرہ مستلزم دی لکہ چہ ابن قیم و ثیلے دی چہ پہ رب کیں الخالق،
القادر، الباری، المصور، الحي، القيوم، العليم، السميع، البصير، المحسن،
المتعم، الجواد، المعطي و غیرہا داخل دی او پہ ملک کیں الرحمن،
الناهي، المعز، المذل، المانع، النافع، الضار، القدام، المؤخر،
العزیز، الجبار، المتکبر، الحکم، العدل، الخافض، الرافع، یضل
من یشاء، یرہدی من یشاء، یسعد من یشاء، یشقی من یشاء و غیرہا
داخل دی او پہ إِلَّهِ کیں تولو صفات دے جمال او کمال داخل دی۔

دریمہ وجہ دے دے درے صفتو نو مناسبت دے دے استعاذے سرہ
خکہ چہ رب مالک او ورکوؤنکے دے مالک حفاظت کوؤنکے دے او إِلَّهِ
حاجت پورہ کوؤنکے دے او دا صفتو تہ چہ پہ چا کیں وی نو ہغہ
پناہی او بچاؤ ورکولو باندا دے قدرت لری۔

فائدہ (سوال) الناس ہے درے کرتہ او ٹیل نو پہ روستو دوؤنکے
ہے ضمیر و لے راوتہ ہو؟ (جواب) دے دے ہم دیرو جوہ دی۔

الْخَنَاسِ ۴۰ الْزِي يُوسُوسُ

چہ پتیدانکے دے، ھقہ چہ دوسوے اچوی

اول وجہ دے تاکید دے پاره دہ یعنی انسان پہ ھر وقت کنیں او پہ ھر خیز کنیں اللہ تعالیٰ تہ محتاج دے۔ دویمہ وجہ دادہ چہ پہ اول الناس کنیں و ہر کوالی د انسان تہ اشارہ دہ او پہ دویم کنیں کوالے تہ اشارہ دہ او پہ دریم کنیں یوچا والی تہ اشارہ دہ او د اول سرہ صفت د رب مناسب دے او د دویم سرہ صفت د ملک او د دریم سرہ صفت د الہ مناسب لری۔ فائدہ :- پہ دے کنیں معلومہ شوچہ توحید د ربوبیت مستلزم دے توحید د طاعت لری او ھقہ دواپہ مستلزم دی توحید د الوہیت لری اولوئے مقصد توحید د الوہیت دے دے وجہ نہ پہ کلمہ دے توحید کنیں لفظ الہ لے ذکر کرے دے (لا الہ الا اللہ) او توحید د الوہیت متضمن دے بولوا نواعود توحید لری۔ دے وجہ نہ قرآن کنیں آخری لے داصفت ذکر کرو۔

سگ پہ دے کنیں ذکر دے مستعاذ منہ دے او د ھقہ لے درے اوصاف ذکر کرے دی اول الوساوس دا صیغہ د صفت دہ مصدر تہ دے او دا اختلے شولے دہ دے وس نہ چہ پتہ اواز تہ وئیلے شی۔ او وسوسہ د تکرار د معنی دے وجہ نہ لفظ کنیں ہم تکرار راغے یعنی وسوسہ اچو وئیلے بار بار وسوسہ پہ عرق کنیں پتہ القاء دہ پہ نفس کنیں دے شریا پہ پتہ اواز سرہ چہ صرف موسوس رہقہ خوک چہ وسوسہ ورتہ کیدایشی) لے اوری یا بغیر د اواز نہ کہ د نفس د طرف نہ وی یا د جنی د طرف یا د انسی د طرف تہ وی او ھر کلمہ چہ پتہ القاء د خیر وی تو ھقہ تہ الھام وئیلے شی۔

سوال :- من شر وسوستہ کولے نہ دے وئیلے ؟

جواب :- شر الوساوس عام دے یعنی ھر قسم شر د ھقہ اگرچہ دوسوسہ نہ بغیر وی او شر وسوستہ خواص دے او مقصود خواستعازہ دہ د عام شر تہ۔ دویم وصف الخناس دے خنس نہ ماخوذ دے پہ شأ باندے تلک او پتیدال دی روسو دے بکارہ کیدالونہ رپاے پہ بل مخ

فی صُدُورِ النَّاسِ ۝ مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّاسِ ۝

پہ سینو ۝ انسانوں کیں . ۝ پیریاں ۝ او ۝ انسانوں تہ .

او ۝ دے وے تہ ۝ ستور و پہ صفت کیں الخس سورۃ تکویر کیں
تیر شویدے او پہ روایت ۝ ابن عباس کیں دی چہ شیطان کو دے
لکولے دی پہ زہرہ ۝ ابن آدم نو ہرکہ چہ دا زہرہ غافل شی نو دے
ورتہ وسوسے اچوی او ہرکہ چہ ذکر کوی اللہ تعالیٰ لہ نو دے روستو
شی او پت شی . او الخناس صیغہ ۝ مبالغے ۝ دے وے وچ نہ ذکر کریدہ
چہ دے لکھ چہ بار بار وسوسہ اچوی نو دارنگ بار بار روستو کیری
پہ وخت ذکر ۝ اللہ تعالیٰ کیں . او پہ دے وصف کیں لطیفہ اشارہ
دہ چہ شیطان پہ اصل کیں کمزورے دشمن دے ٹکھ چہ
۝ ذکر ۝ اللہ تعالیٰ مقابله نشی کولے او پہ سورۃ زحرف
کیں ہم دے تہ اشارہ دہ .

نو معلومہ شوعہ چہ ذکر ۝ اللہ تعالیٰ ر پہ طریقہ شرعیہ
سورہ مضبوطہ قلعه دہ ۝ بچ کیدلو ۝ شیطان تہ .

۝ دا دریم وصف دے . (سوال) دا صفت خود اول پشان دے
نوولے ۝ دوبارہ ذکر کرو (جواب) دا دے اول صرف وسوسہ
اچول دی او پہ دے کیں ذکر ۝ محل ۝ وسوسے دے چہ صدور
الناس دے . (سوال) وسوسے خو پہ زہرہ کیں رائج لکھ نور روایاتو
تہ معلومہ دہ او مشہورہ ہم دہ نو دلتہ ۝ سینے ذکر وے او کرو
(جواب) سینہ ۝ زہرہ ۝ یارہ درشل دہ نو زہرہ محل دے ۝ ذکر
۝ اللہ تعالیٰ خاص دے پہ ذکر اللہ پورے نو شیطان لہ دا طاقت تہ
ورکوی چہ زہرہ تہ دنتہ وردا خل شی نو دے ۝ سینے پہ واسطے سورہ
زہرہ تہ القاء کوی .

فی صُدُورِ النَّاسِ کیں دوہ احتمالونہ دی اول دا چہ ظاہری معنی مراد دہ
او مراد دا دے چہ شیطان جتی او اسی کوشش کوی چہ وسوسہ ۝ دہ
۝ انسان زہرہ تہ اور سیری ، جتی خود تہ ہم دا خلیدے شی پنا پہ ظاہر

د هغه حديث د بخاري چه ان الشيطان يجري من الانسان مجري
الدم، ليکن انسي شيطان د بهرته کوشش کوي د وسوسې رسول
دويم احتمال دادے چه دا ذکر د محل دے مراد تربيه حال دے
يعني عقیده، ايمانيات نو مراد دا دے چه شيطان جني او انسي عقيدې
په ياره کين اول او د پير د وسوسې اچوي کفر او شرک ته انسان
را کاري ځکه چه عقیده يې خرابه شي نو ټول اعمال په هغه سره باطل
گرځي نو دا جمله (الذي يوسوس) روستو د الوسواس ته تخصيص
بعد التعميم دے.

قائده ۱- ابن قيم رحمه الله په بدائع التفسير کين ويلي دي چه انواع
د شر د وسواس او افراد د هغه خود يردی ليکن اجناس د هغه په
شپړ و کين منحصر دي، اول شر، شر د کفر او د شرک دے شيطان
اول د دے کوشش کوي. دويم شر د بداعت دے چه هغه شيطان ته د
نور وکنا هو نو نه زيات محبوب د ځکه چه انسان دا کناه نه کړي نو توبه
تربيه نه او باسي. دريم شر نور کنا هو نه کبیره هغه که په حقوق الله
کين وي او که په حقوق العباد کين وي، څلورم شر د صغائر وکنا هو نو
دے ځکه چه دا راجعه شي په انسان کين او توبه تربيه او باسي نو سبب
د هلاکت جوړ يوي. پنجم شر اشتغال دے په مباح کارو نو باندے
تر د پورې د فرض او واجب کارونو د ثواب نه محرومه شي. شپږم شر
اشتغال دے په مرجوح اعمالو باندے سره د قدرت ته په اعمال
راجحو باندے يعني په يو مسئله کين دوه جاتيه وي دواړه د دليل
په اعتبار سره جائز وي ليکن د يو دليل صريح او د يرقوي په نسبت
د بل جانب باندے ليکن د تقليد شخصي د وجه دے په جانب
مرجوح باندے هيشه عمل کوي. او هر کله چه شيطان د دے شرو
ته د يو انسان په ياره کين عاجز شي نو بيا ورپسې خپل لښکر انسي او
جني اولگوي په هغه باندے بهتانونه او طعنونه کوي غلط فتوے
کوي خلقو لره د هغه د ملگرتيا ته منع کوي ليکن دغه انسان د هغه مقابله
په صبر و استقامت سره کوي او الله تعالى ورسره (پاکے په بل مخ)

مداد خاصہ کوی نو ژوندائے پہ دے جہاد کیں تیرشی ستردے
پورے چہ پہ داسے حال کیں وقات شی۔

پہ دے کیں دے مفسرینو دوه اقوال دی اول دا چہ دا بیان دے الناس
چہ یہ (صدور الناس) کیں ذکر دے یعنی ہفتہ خوک پہ ہغوی تہ وسوسے
اچولے کیدایشی ہغوی پہ دوه قسمہ دی پیریان او انسانان۔

او پہ دے قول باندے اعتراض دادے چہ دے الناس اطلاق خو پہ الجنۃ
باندے نئی کیدے بلکہ دلتہ لازمی بی تقسیم دے خیر خیل نفس تہ او غیر
تہ او دے جواب کہے شویدے پہ دوه طریقو سرہ اول دا چہ
الناس راول) کیں عموم دے مجاز مراد دے یعنی مطلق مکلف مخلوق۔

او پہ دویم سرہ انسانان مراد دی۔ دویم دا چہ اطلاق دے الناس داسے دے
لکہ چہ اطلاق دے الرجال پہ سورۃ الجن تک کیں کہے شویدے او
ابن قیم رحمہ اللہ دا قول ضعیف کہے دے پہ خلورو وجو سرہ۔

دویم قول دادے چہ دا بیان دے دے الذی یوسوس دے پارہ یعنی وسوس
اچوؤنکے دوه قسمہ دے یو قسم دے جناتو تہ دے او بل قسم دے انسانانو
تہ دے او دے تائید پہ سورۃ انعام ۱۲۱ کیں دے ییا وسوسہ دے شیطان
انسی پہ واسطہ دے غوگونو سرہ چہ پہ دغہ واسطے سرہ وسوسہ زہرہ
تہ رسوی او وسوسہ دے شیطان جنی پہ دیرو طریقو سرہ وی کلاہ
پہ بدن دے انسان کیں داخل شی سینے تہ اوری او کلاہ پہ شکل دے انسان
سرہ جوہرشی او دے ہفتہ غوگ کیں وسوسہ اچوی لکہ چہ حدیث صحیح
کیں راغلے دی چہ شیطانان دے ملائکو تہ دے بعض خبرو غوگ سار تہ
او کہی او بیلے پہ غوگونو دے کاہنانو (ترویتیانو) کیں اچوی او ورسہ
نور مثل ددوغ جوہر کہی۔

قائد اولہ۔ لفظ الناس نے پٹھہ کرتہ ذکر کردیو وجہ دادہ چہ پیدے
کیں تاکید دے چہ انسان پہ ربوبیت کیں اللہ تعالیٰ تہ محتاج دے
نو پہ ملوکیت کیں ہم او پہ الوہیت کیں ہم او دارنگ دے انسان بعض
قسمو تہ مؤسوس دی او بعض مؤسوس دی بلہ وجہ دادہ چہ اول
الناس کیں مرتبہ دے وپو کوالی تہ اشارہ دے حکم چہ پہ دغہ حالت کیں

تربیت ته محتاج دے او دویم الناس کس عمر د خواته او د پوځوالی ته اشاره ده چه په دغه عمر کس انتظام او سیاست ته محتاج دے او دریم الناس کس بودا والی ته اشاره ده چه په دغه وخت کس زیاته توجه د الله تعالی بندگي ته پکار وی او څلورم الناس مؤمنانو ته اشاره ده چه هغوی ته وسوسه اچولې کیږي چه د هغه د پاره تَعُوذُ بِاللّٰهِ ته محتاج دی او پنځم الناس کس وسوسه اچوونکي (مُتَعَدِّی) کا قران او مبتدعین او فاسقان) مراد دی چه خلقو ته دعوت دگناهو نوډوکي او د قران کریم ته یې منع کوي.

فایده دویمه: په سورة الفلق کس د مستعاذ به یو صفت او د مستعاذ منه درې خاص انواع ذکر شوي دي او په سورة الناس کس د مستعاذ به درې صفتونه او د مستعاذ منه یو نوع ذکر ده ځکه چه په اول سورة کس افات د بدن ذکر کېږي شوي دي او په دویم سورت کس افات د دین ذکر شوي دي او حفاظت د دین د پیراهن دے د حفاظت د بدن نه نو د هغه د پاره د پیر تاکید پکار دے.

فایده دریمه: د شیطان د شر نه د بچ کیدلو د پاره لس اسباب پکار دي اول استعاذه بالله د شیطان نه یعني اَعُوذُ بِاللّٰهِ يَاسْتَعِیْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وئیل لکه چه په سورة اعراف ته او په سورة حم سجده ۳۷ کس دی.

دویم لوستل د دے دواړه سورتونو او په حدیث د ترمذی کس راغله دی چه نبی صلی الله علیه وسلم به تَعُوذُ عَوْخَلُو د جان او د عین الانسان (د نظر د انسان نه) ته تردے پورے چه دا دواړه سورتونه نازل شول نو په دے یې عمل شورو کړو او نور یې پریځودل. دریم لوستل د آية الكرسي لکه په حدیث ابو هريرة کس راغله دی چه دے مقرر وؤ په حفاظت د صداقه فطر باندے (حدیث بخاری تعلیقاً).

څلورم لوستل د سورة البقرة لکه چه په حدیث د ترمذی په باب فضائل القرآن کس ذکر دی. پنځم خاتمه راخري دوه اياتونه (پاتې په پل مخ)

د سورة البقرة لکه چہ یہ حدیث د بخاری باب فضائل القرآن کیں ذکر دی۔ شیخرم اول د سورة حم مؤمن ترالیہ المصیر پورے دا ہم یہ حدیث د ترمذی باب فضائل القرآن کیں ذکر دی۔
اووم لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملك وله الحمد وهو على کل شیء قدير۔

سل کرتہ لو ستل نگرہ چہ یہ حدیث د بخاری او مسلم کیں باب فضل التهلیل کیں ذکر دی۔ اتم کثرت سرہ ذکر د الله تعالیٰ او دا حدیث ترمذی یہ باب الامثال باب ما جاء فی مثل الصلوة کیں راوی دے۔
نہم هر وخت یہ اودس کیں اوسیدال او د اودس کولو سرہ موخ کول لسم خان بچ کول د زیاتو خیر و کولو او د زیات خوراک نہ او بے فائدے نظر کولو نہ او د خلقو سرہ دے ضرورتہ مغالطت نہ محکہ چہ دا خیر و نہ سبب دے د نور و کنا ہون او کنا ہونہ سبب دے د تسلط د شیطان۔

اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ رِيْحًا مُّكْوِنًا وَجَلَاءً هُمُومًا وَغَمُومًا. اَللّٰهُمَّ اَقِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا تَحُولُ بِهِ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ وَ مِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ جَنَّتِكَ وَ مِنْ الْيَقِيْنِ مَا تُهَوِّنُ بِهِ عَلَيْنَا مُصِيبَاتِ الدُّنْيَا وَ مَدِّعِنَا بِاَسْمَاعِنَا وَ اَبْصَارِنَا وَ قُوَّائِنَا مَا اَحْيَيْتَنَا وَ اجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا وَ اجْعَلْ ثَارَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمْنَا وَ اَلْهَرَاكَ عَلَى مَنْ عَادَاكَ وَ لَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا وَ لَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا اَكْبَرَ هَمِّنَا وَ لَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا وَ لَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَرْحَمُنَا. اَللّٰهُمَّ زِدْنَا وَ لَا تُنْقِصْنَا وَ اَكْرِمْنَا وَ لَا تُهِنْنَا وَ اَعْظِنَا وَ لَا تُخَرِّمْنَا وَ آثِرْنَا وَ لَا تُؤْشِرْ عَلَيْنَا وَ اَرْضْنَا وَ اَرْضْ عَنَّا. اَللّٰهُمَّ اِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَ فِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَ قِنَا عَذَابَ النَّارِ. رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيْمُ. رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَ لِذُنُوْبِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِيْمَانِ وَ لَا تَجْعَلْ فِي قُلُوْبِنَا غِلًا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَا اِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيْمٌ. رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَ كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَ تَوَقَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ. رَبَّنَا لَا تَجْعَلْ

قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ
الْوَهَّابُ. رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ كُنَّا نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ
عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا. رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا
مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْمُؤَلِّمُنَا
فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ - اللَّهُمَّ آمِينَ -

ختم شو تفسیر احسن الکلام او ترجمہ یہ حمد او یہ توفیق د
اللہ تعالیٰ سرہ یہ تاریخ ۲۹/ رجب المرجب ۱۳۷۰ شخ د سہ شنبہ
۱۴۱۷ھ مطابق د ۱۰/ دسمبر ۱۹۹۶ء سرہ -

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ
عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

عبد السلام بن عبد الرؤف

مدیر جامعہ تعلیم القرآن رستم مودان
والجامعہ العربیہ لاشاعۃ التوحید والسنۃ
السنیہ یلہا بسید کورہات رود پیتیمور -

دے تفسیر احسن الکلام سرہ متعلق خواہ اعلیٰ

اول اعلیٰ۔ دے تفسیر پہ اول اس پار و کیں تفسیری اختصار کر
شودیدے دے ہفتے اولہ وجہ دادہ چہ دغہ جزء دے تفسیر پہ سننیل جیل
مردان کیں لیکلے شوے و و مراجعہ دے کتابونو مشککہ وہ۔ دویمہ وجہ
دادہ چہ پہ ہفتہ وخت زما ارادہ ہم داوہ چہ پہ حاشیہ دے قران کریم
باندے مختصر تفسیر یا ترجمہ او لیکلے شی۔ بیا دے ملگرو پہ مشورہ سرہ
پہ دغہ ارادہ کیں تبدیلی راغلہ۔ دریمہ وجہ داوہ چہ دے دور تفسیر
(شعبان و رمضان) پہ وخت کیں پہ اولہ حصہ دے قران کریم کیں عادتاً
تفصیل زیات کیدایشی او ہفتہ پہ کیسٹو کیں او دے طالبانو پہ مخطوطاتو
کیں موجود دے او پہ روستو حصہ کیں دے تنگ والی دے وخت دے وجہ
تہ اختصار کیدایشی نو پہ دے تفسیر کیں برعکس کار او کرے شو
دے بارہ دے اتمام دے قایدے۔ لیکن اوس دے ملگرو پہ مطالبہ سرہ ما ارادہ
او کرے چہ پہ توفیق دے اللہ تعالیٰ سرہ اول جزء اس پارے دے روستے
حصے پشان پہ تفصیل سرہ اولیکم (انشاء اللہ تعالیٰ)۔

دویم اعلیٰ۔ پہ تفسیر کیں پہ اکثر و خایونو کیں ما دے تفاسیر و اتورو
مراجعہ حوالہ نہ دہ ورکے دے بارہ دے غرض دے اختصار کو و لو لیکن
دے کو مو تفاسیر و یا نورو کتابونو نہ چہ ما دے تفسیر دے بارہ اختصار دے دے
دے ہفتے تفصیل روستو ذکر کو و م۔ ہاں بعض قایدے او حکمتو نہ چہ
ما پہ خیل تدبیر او تفکر سرہ لیکلے دی نو دے ہفتے مرجع ماتہ معلوم
نہ دے کہ چا معلوم کرو نو زما دے مراجعہ دے فہرست سرہ دے ہفتہ
ملحق کری یادے دے ہفتہ قایدے او حکمت سرہ دے ہفتے حوالہ اولیکی
زہ بہ دے ہفتہ تدبیر احسان یم۔

دریم اعلیٰ۔ ما ترخیلہ و سہ پورے دے لفظی ترجمے پہ خیلہ پینتو
ژبہ کیں کوشش کرے دے لیکن بعض خایونو کیں دے ضرورت دے
و جہ نہ یا محاورہ معنی لیکلے شوے دہ۔

خلورم اعلیٰ۔ پہ تفسیر کیں ما کوشش کرے دے چہ دے پینتو ژبہ
استعمال او کریشی لیکن پہ بعضو خایونو کیں دے خیل تفسیری نہی

پہ وجہ سرہ اصطلاحی الفاظ پہ عربیہ ژبہ کتب لیسے شوییدی
اودھے الفاظ دے دے تفسیر پہ مقدمہ کتب معانی لیکے شوییدی
ہفہ اوگورے۔

پتھم اعلام۔ دلیکنو د غلطیانو د تصحیح د پارہما خامنو محمد ابو سعید او
ابو صہیب عبد الصبور السید او ما پخیلہ پہ توتیب سرہ کوشش
کپے دے لیکن سرہ دے دے نہ بعض غلطی بہ اوس ہم باقی وی
لوسونکو تہ عرض دے چہ کوہے غلطی تاسو تہ پہ نظر باندے
راستی نو دھے تصحیح اوکپے او مونہ تہ دھے خبر را کپے دپارہ
دے چہ بل اشاعت کتب دھے تصحیح او تدارک اوکپیشی۔

عبد السلام عبد الرؤف

فہرست دہنہ کتابونو چہ دہنہ نہ ددے تفسیر
پہ لیکلو کیں ما استفادہ کریدہ

د کتاب نوم	شہرت	د مؤلف نوم
① تفسیر جامع البیان فی تلویل القرآن۔	تفسیر الطبری	ابو جعفر محمد بن جریر الطبری المتوفی ۳۲۰ھ
② المحرر الوجیز فی تفسیر الکتاب العزیز	-----	قاضی ابو محمد عبد الحق بن غالب بن عطیہ المتوفی ۷۴۵ھ
③ الجامع الاحکام القرآن	تفسیر القرطبی	ابو عبد اللہ محمد بن اسمد بن یکر بن قرح الانصاری الاندلسی القرطبی ۴۲۵ھ
④ تفسیر القرآن العظیم	تفسیر ابن کثیر	حافظ ابن کثیر ۷۴۴ھ
⑤ التفسیر الکبیر	تفسیر کبیر	امام فخر الدین رازی ۷۸۵ھ
⑥ لباب التاویل فی المعانی التیوہیل	تفسیر خازن	امام علاء الدین علی بن محمد البغدادی ۸۵۵ھ
⑦ غرائب القرآن و غائب القرآن	تفسیر نیشاپوری	نظام الدین حسن بن محمد بن الحسین القلی النیشاپوری ۷۴۵ھ
⑧ نظم الدرر فی ربط الایمان والصور	تفسیر البقاعی	برهان الدین ابو الحسن ابراہیم بن عمر البقاعی ۸۸۹ھ
⑨ مصادم النظر للاشراق علی مقاصد السور	-----	شہداء الدین السید محمد الاولی البغدادی ۸۴۵ھ
⑩ تفسیر روح المعانی	-----	محمد بن یوسف ابو حیان اندلسی الغرناطی ۷۵۴ھ
⑪ تفسیر البحر المحیط	-----	الخطیب الشربینی ۸۹۴ھ
⑫ السراج المتی	تفسیر خطیب	ابن قیم الجوزیہ محمد بن یکر ۷۵۱ھ
⑬ بدائع التفسیر	-----	محمد جمال القاسمی ۱۳۳۲ھ
⑭ تفسیر القاسمی	تفسیر القاسمی	

د کتاب نوم	شهرت	د مؤلف نوم
(۱۵) زاد السیر فی علم التفسیر	تفسیر ابن جوزی	ابو الفرج عبد الرحمن بن جوزی المقشقی البغدادی ۵۹۶ھ
(۱۶) البرهان فی علوم القرآن	-----	بدر الدین محمد بن عبد الله الزركشي ۵۹۴ھ
(۱۷) القوائد فی مشکل القرآن	-----	عزالدين بن عبد العزيز بن عبد السلام ۶۶۰ھ
(۱۸) جامع البيان فی التفسیر القرآن	-----	معین الدین محمد بن عبد الرحمن الحسنی الحسینی الریعی ۶۹۵ھ
(۱۹) لسان العرب	-----	امام ابن منظور ۷۱۷ھ
(۲۰) الاتقان فی علوم القرآن	-----	الحافظ جلال الدین عبد الرحمن السیوطی ۷۹۱ھ
(۲۱) تبصیر الرحمن فی تفسیر القرآن	-----	علی بن احمد المهاشمی ۸۳۵ھ
(۲۲) التفسیر القيم	-----	ابن قیم الجوزیه ۸۵۷ھ
(۲۳) کتاب التفسیر من الجامع الصحيح	-----	امام محمد بن اسماعیل البخاری سب
(۲۴) تیسیر العلی القدری لاحقرار لتفسیر ابن کثیر	-----	محمد نسیب الرقاعی
(۲۵) تفسیر جواهر القرآن	-----	شیخ القرآن غلام الله خان راد الیمنی شکره
(۲۶) المستقادات المخطوطه (عندی)	-----	شیخ القرآن محمد طاهر قنبروی ۱۲۰۶ھ
(۲۷) ملاک التأویل فی تشابه اللفظ	-----	احمد بن زید القزطالی ۱۲۰۸ھ
(۲۸) من ای التنزیل	-----	محمود بن حمزه الکوحی ۱۲۰۵ھ
(۲۹) غرائب التفسیر وعجائب الطویل	-----	

او د د ے نه علاوه بعض نور کتابونه هم شته چه د هغه نه ما په
تفسیر لیکلو کتن جوړی استفاده کړې ده.